

Buk Baibel long Kakabai

Kakabai Bible portions

Contents

Pakanemo	1
Potiyovo kamaḡa	26
Livai	46
Nambas	49
Waiḡake wailabuna	57
Diyosuwa	61
Taulaididimana	63
1 Samuwel	64
2 Samuwel	74
1 Galiḡalibona	78
2 Galiḡalibona	90
2 Kolonikol	97
Esla	98
Neyamaiya	99
Diyoba	100
Sale	105
Miyakauwa Giudi	115
Tauwai	119
Aisaiya	125
Delimaiya	137
Āabalauiyava	142
Idikel	144
Daniyela	147
Oseya	148
Eimos	149
Diyona	150
Maika	153
Sakalaiya	154
Mak	155
Giugiukamaḡedi	186

Buk Baibel long Kakabai

Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Kakabai long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kakabai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-05

ISBN 978-1-5313-0354-9

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016

8614ef9e-7279-5fda-a20a-4c1b45b2f51a

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is “*filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea.*” (Habakkuk 2:14)

Pakanemo

Niga bukana nopenomo dobu bainewa i tubuğā bi Islael lavedi bainewa a tubuğā sağana edi giu. Bi kauwa labu nananakidi i giuwedi:

Laidalolo 1 te i nawa 11 ba bainewa Maimaituwa dobu i wai tubu bi lava dolidolidi i patidi. Göme Adam, Iv, Kein, Eibol bi Nowa. Bi kota kabaita, dobumo bi vanuwa kaikaidakina Babelmo.

Laidalolo 12 te i nawa 50 ba bainewa Islael damna pakana i tubuğā bi i sağana ena giu. Göme Eiblağam, natuna Aisik, itana Deikap bi Deikap natunatuna 12. Tedi taunana dam 12 iteitedi.

Buka Pakanemo taugilumina mote aiyai i sibe. Bi lava nuwanuwauyeuyedi a noğotı te Mousis i gilumi. Tana i gilumina ba Islael lavedi sa sibe te bainewa Maimaituwa i vinedi te ena lava. Tana niga bukana i gilumina ba 1500 B.C. te i yovo i nawa 1230 B.C. modomododimo.

Maimaituwa bai matabudi i waitubudi

¹ Pakanemo Maimaituwa mala bi dobu i waitubudi. ² Wala dolinemo dobu geğə mote i laumağata mai niganana ta kitakitana bi boimatuwa taunağā. Bi Maimaituwa Aluwina topa dabanemo i waidagudagu.

³ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yana ku tubuğā.” Bi yana i tubuğā. ⁴ Maimaituwa i kita te i visu bi ğome yana bi dudubala i dailidi. ⁵ Yana i wai isana lağan bi boimatuwa i wai isana dudubala. I dudubala bi lağan i sako, niga lağan pakana i waitubu.

⁶ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Sawasawa ku tubuğā bi gauba noke galewemo bi nove dobumo kwa wabağavukidi.” ⁷ Kamaina bi Maimaituwa sawasawa i voiyte gauba dabana bi dibuna edi wabağavuka. Bi mainana i tubuğā. ⁸ Maimaituwa wabağavuka i wai isana, galewa. I dudubala bi lağan i sako, niga lağan wailabuna.

⁹ Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Gauba galewa dibunemo ko nato gabu ğemota bi dobu ğasağasalina ya laumağata.” Bi mainana i tubuğā. ¹⁰ Bi Maimaituwa doğā ğasağasalina i wai isana dobu bi gauba i wai waiğemotina i wai isana nisa bi Maimaituwa i kita te i visu. ¹¹ Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Doğamo ğawağawa, pesi poudimo bi banidimo ducedugedi bi kai votevotemi tabudi bi tabudi ko tubuğā.” Bi mainana i tubuğā. ¹² Kamaina bi doğamo ğawağawa, pesi banidimo bi poudimo ducedugedi bi kai votevotedi kitedi tabudi bi tabudi a duga. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

¹³ I dudubala bi lağan i sako. Niga lağan wai faionina.

¹⁴ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Yanayana galewemo ko tubuğā te lağan bi dudubala ko dailidi. Bi sa noya te sauga, lağan bi kwalabu ani luedi.” ¹⁵ Bi yanayana galewemo ko yana bi dobu ko laiyana.” Bi mainana i tubuğā. ¹⁶ Maimaituwa yana nananakidi labu i voiyedi. Suwala lağan yai badaye bi nawalai dudubala yai badaye bi kota kipola vaitedi i voiyedi. ¹⁷ Maimaituwa galewemo yana i wai dubudi, te dobu sa lai yana.

¹⁸ Tedi lağan bi dudubala sa dailidi bi sai badayed. Bi Maimaituwa i kita te i visu.

¹⁹ I dudubala bi lağan i sako. Niga lağan wai 4-na.

²⁰ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Mwali yawayawasanidi nisa koi wanavu bi mwanuwa sawasawa koi wanavu.” ²¹ Tana iyana nananakidi bi keikeilikidi bi mwali matabudi nisamo miyemiyedi kitedi tabudi bi tabudi bi mwanuwa poupou dabalalidi kitedi tabudi bi tabudi i voiyedi. Maimaituwa i kita te i visu. ²² Tana mwali matabudi nisamo miyemiyedi i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala te nisa koi wanavu bi mwanuwa dobumo ko pou dabalala bi dobu koi wanavu.”

²³ I dudubala bi lağan i sako bi niga lağan wai 5-na.

²⁴ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Ğamoğamo yawayawasanimi tabumi bi tabumi, gunuwala ğamoğamomi, malamalağamimi bi ğamoğamo daledalemi dobumo ko tubuğ.” Bi mai i tubuğ. ²⁵ Mba mainana gunuwala ğamoğamodi, malamalağamidi bi ğamoğamo daledaledi tabudi bi tabudi i voyiedi. Maimaituwa i kita te i visu.

²⁶ Bi kota Maimaituwa i giuna gado, “Niganana lava ta voyiedi kitedi mai tada. Te tedi iyana, mwaniwa, ğamoğamo bi ğamoğamo daledaledi kitedi tabudi bi tabudi dobumo sai badaedi.”

²⁷ ♪Lava i voyiedi kitedi mai tana.

Tedi oloto bi waivini a voyiedi.

²⁸ Maimaituwa i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natunatuna bi dobu koi wanavu bi koi badaye. Iyana, mwaniwa bi mwali matabudi yawayawasanidi dobumo koi badaedi.”

²⁹ Bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kai votevotedi pesi bi kani e voyiedi aubaimi.

³⁰ Mwali miyemiyedi matabudi, mwaniwa bi gunuwala ğamoğamodi tedi kediya ba kailugulugu bi kai votedi.” Bi mainana a tubuğ.

³¹ Maimaituwa mwali matabudi i voyiedi bi i kitedi te a visu kauwa.

I dudubala te lağani i sako. Niga lağani wai 6-na.

2

¹ Niga mainana Maimaituwa galewa, dobu bi mwali matabudi i voyiedi. ² ♪Tana kaikana ena noya i wai kovi bi lağan wai 7-nemo ğome tana i waiyawasi. ³ Bi Maimaituwa lağan wai 7-na, i kavisuvisu te lağan laukaina bi i voiye te waiyawa bi ani vivila, banina tana mwali matabudi i wai kovidi bi mba lağannemo i waiyawasi.

BADA lava i voyiedi

⁷ Bi BADA Maimaituwa doğası i vai bi oloto i voiye. Maimaituwa yawasina yawayawasanina i suve nawe oloto isuna bwadanemo bi oloto i moito i miya.

⁸ Bi BADA Maimaituwa beubue yawaninemmo daibi i wadiwadina dobu Idenmo, ğome oloto i voivoiyena i sako. ⁹ BADA Maimaituwa doğamo kai visuvisudi tabudi bi tabudi i voyiedi te a duga bi banidi kitedi wainuwawaivaaidi ani kani. Bi daibi modonemo kai labu: Yawasana kaina bi kota visu bi gebo sibena kaina.

¹⁵ BADA Maimaituwa oloto i vai bi daibimo i sako te ya labe bi ya noyae. ¹⁶ Bi BADA Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Kai votevotedi ğesaudi kwa kanidi. ¹⁷ Visu bi gebo sibena kaina daibi modonemo, mote kuma kani bi kuna kanina ba kwa peki.”

Maimaituwa waivini i voiye

¹⁸ Bi BADA Maimaituwa i giuna gado, “Oloto mote i visu te taunağası ya miya. Tagu ena tausagu, ya voiye te ya sagu.” ¹⁹ Bi BADA Maimaituwa, ğamoğamo dobumo bi mwaniwa sawasawamo matabudi i voivoiyedina i natomedi oloto lisinemo te oloto yai isedi. Tana ğamoğamo bainewa i wai isana ba taunana isana.

²⁰ Bi oloto mwali yawayawasanidi i wai isedi, mwaniwa sawasawamo bi ğamoğamo dobumo. Bi Adam mote bamo ena tausagu kauwa. ²¹ Kamaina bi BADA Maimaituwa, oloto i voiye te i kena i wai nuwayavuğası. Bi BADA oloto giligilina gemota i kaikamağası bi tubuğına i gudu munağası. ²² Bi BADA Maimaituwa, oloto giligilinemmo waivini i voiye bi i natome oloto lisinemo. ²³ Bi oloto i giuna gado,

“Eee! Niga waivinina siliena ba tagu siliegu,
bi tubuğına ba tagu tubuğigu.

Tana yài isana waivini banina tana olotomo a voiye.
Tana oloto giligilinemmo Maimaituwa i voiye.”

²⁴ ☆ Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ġemota, te tedi tubuġa ġemota ya tubuġa. ²⁵ Ĝome oloto mwanena vaitena ma kofekofedi bi mote ai tunimayaġa.

3

Bainewa gebogebo i tubuġa

¹ BADA Maimaituwa gunuwala ġamoġamodi i voyed bi mododimo mwata ba ġamoġamo wai kaikaiyovuna. Mwata waivini i waitalayena gado, “Giukauwa te Maimaituwa i giuwemi te kai matabudi daibi modonemo mote koma kanidi?”

² Bi waivini mwata ena giu i waimunena gado, “Kai ġesaudi ba ka kanidi. ³ Bi kai daibi modonemo, Maimaituwa i giu te mote kama kani bi kama taukon, male ka peki.”

⁴ Bi mwata waivini i giuwena gado, “Ei geġa, mote koma peki. ⁵ Maimaituwa i sibe, te sauginemo bi ko kanina ba temi maibena Maimaituwa, visu bi gebo ko sibedi.”

⁶ Sauginemo waivini kai votana i kita te kani visuvisuna bi matanemo i wainuwa vaivai, kota i ġoe te bai matabuna maso i sibe, taunana aubaina tana kai votana i vai te i kani. Bi kota mwanena diyanemo i vite te i kani.

⁷ Kai votana a kanikani tedi matedi i yana bi a sibe munāġedi te kofekofedi. Taunana aubaina tedi kailugulugu a siyaudi bi tubuġidi ai govegovedi.

⁸ Aubigamo oloto ma mwanena BADA Maimaituwa talelena a vaiye daibi noponaġa i nawanawa. Kamaina bi kai nopodimo a kandavona. ⁹ BADA Maimaituwa oloto i yogena gado, “Adam, tam bamō?”

¹⁰ Bi oloto Maimaituwa ena giu i waimunena gado, “Tam daibimo talelem e vaiye bi e naila. Banina tagu kofakofagu aubaina te e kandavona.”

¹¹ Bi Maimaituwa oloto i giuwena gado, “Aiyai i giuwem te tam kofakofam? Tam kai e waiġakena votana kuna kani?”

¹² Bi oloto i giuna gado, “Waivini kuna viteviteguna tana kai votana i vitezgu te e kani.”

¹³ Kamaina bi BADA Maimaituwa waivini i waitalayena gado, “Bai aubaina nigħi mainana kuna voiy?”

Bi waivini i giuna gado, “Mwata i kaiyovuġegu te e kani.”

¹⁴ Bi BADA Maimaituwa mwata i giuwena gado,

“Tam nigħi mainana kuna voiy aubaina.

Ĝamoġamo matabudi mododimo tam e pasilim.

Te bwagħammo kwa yoyo nawa,

bi ġobusa kwa kani laġan matabuna.

¹⁵ Tagu yà voyem i te tam mwata

bi waivini modomimo wai kamedimedi ya kena laġan matabuna.

Bi kota mwata natunatumbi waivini natunatuna sai ka medimedi.

Laġan muliġa waivini natuna olotona kaka tam kunum ya vaġosaġosa.

Bi tam mwata oloto kaġeiwakiduna kwa kalati.”

¹⁶ Bi Maimaituwa waivini i giuwena gado,

“Tam em wainatuna sauginemo em yavi tagu yà kadidigi

bi yavi vaitena kwa lau bewa.

Tam kwa ġoeġoe te mwanem em waibada dibunemo ya miya.

Bi geġa te oloto ena waibada dibunemo tam kwa miya.”

¹⁷ Bi Adam i giuwena gado, “Tagu ei ġakem te kai votana mote maso ku kani bi geġa te mwanem kalinana kuna vaiye bi kai votana kuna kani.

Taunana aubaina doġa male ya gomala

bi tam kwa noya gulata.

Bi laġan matabuna poyapoyam ya tosi

kaka kani kwa banavi.

¹⁸ Doġamo ġawaġawa waigedegedelidi sa duga

☆ 2:24: Met 19:5; Mak 10:7,8

bi kani sa lauwalovalo, tam male kamya kanigidava.

¹⁹ Tam kwa noya gulata bi poyapoyam ya tosi
kaka doğamo male mwali matabuna kwa banavi.
Tam doğamo e patim bi kwa noyanoyaena eete
kwa munağana doğamo.”

²⁰ Adam mwanena i wai isana Iv banina tana lava matabudi dobumo tinedi. ²¹ Bi BADA Maimaituwa ğamoğamo kwapidimo gala i voiyen, te Adam ma mwanena i wai kotedi.

Maimaituwa Adam bi Iv i kwavaidi

²² BADA Maimaituwa i giuna gado, “Niga lavedi tedi mai tada, tedi visu bi gebo a sibe. Taunana aubaina mote tamai aninedi te yawasana kaina votana sima kani. Bamoda mainana sa voiyena ba sa miya nonoğana.” ²³ Kamaina bi BADA Maimaituwa Adam ma mwanena daibimo i kwavavaidi bi Adam i giuve te doğa ya noyae, banina tana doğanemo i voiyen. ²⁴ Maimaituwa oloto i kwavai mulinemo, tana Iden daibinemo beubeu yawaninemmo aneya kelubim i sako. Bi kepata vavavanina kwadikwadiyena i sako te yawasana kaina ya labe.

4

Kein bi Eibol

¹ Adam ma mwanena tubuğha ai ğemoti, te Iv i bwaga bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Bi i giuna gado, “BADA ena sagumo gomana e bewa.” Bi i wai isana Kein.* ² Bi kota Iv i wai natuna munağha, te gomana olotona i bewa bi i wai isana Eibol.

Lağannemo a nanakana ba Eibol tauwaiğamoğamo bi Kein ba taubayau. ³ Lağan ğemota, Kein ena daibi kanidi i tavaitedi ena sewasewa BADA lisinemo. ⁴ Bi mulığa Eibol ğamoğamo natuna tautweğina i vunu bi ena soisoi visuvisuna i tavaite BADA lisinemo. Bi BADA Eibol bi ena sewasewa i wai nuwavisuedi. ⁵ Bi BADA Kein ena sewasewa mote i wai nuwavisuedi, taunana aubaina Kein matana i ai kenakena bi nuwana i medi.

⁶ Kamaina bi BADA Kein i giuwena gado, “Bai aubaina kwa medimedemi? Bai aubaina matam i nuwavitale?” ⁷ Bamoda visuvisu ku voiyen, maso ba kunai nuwavisu. Banina tam gebo kuna voiyen aubaina gebogebo diyammo ya yaveyavem. Tana ya ğoeğöena yai badaem bi tam kwa ğailisi.”

⁸ [☆] Kein tasina Eibol i giuwena gado, “Ta nawa wapumo tai nawananawa.” Ğome wapumo Kein i miya moito te tasina i laipeki.

⁹ Niga kauwina i tubuğha mulinemo BADA Kein i wai talayena gado, “Tasim Eibol bam?” Kein BADA i giuwena gado, “Mote yà sibe, tagu bena tana taulabena?”

¹⁰ Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bai aubaina kauwa wai nuwanainailina kuna voiyen? Tinanatum kwasinina doğamo ya ğabağaba, lisigumo laubiwa aubaina. ¹¹ Niganana taumğha kuna pasili munağem te mote kuma bayau. Tasim kwasinina doğa i vitale lağannemo kuna wai peki. ¹² Lağannemo kwa bayauna ba kani mote ima laubani bi kwa velau yababayaba mote bam em ani miya kauwa.”

²⁵ Adam bi Iv kota tubuğha ai ğemoti munağha bi Iv i laubewa te gomana olotona i bewa. Bi Iv i giuna gado, “Kein Eibol i wai peki bi BADA gomana epaiyanina i vitegu.” Taunana aubaina i wai isana Seta.†

²⁶ Kamaina bi Seta i didiga bi i nağhi te mwanena i wai natuna te natuna olotona i bewa bi i wai isana Inos. Mba lağannemo lava BADA lauduneyena ai tubu.

6

Lava edi gebogebo

---

* 4:1: Kein vaiyena Ğibulu kalinedimo banina ba gomana e bewa. [☆] 4:8: Met 23:35 [†] 4:25:
Seta vaiyena Ğibulu kalinedimo banina ba vite.

⁵ ✧BADA i kita te lava edi gebogebo dobumo i didiga bi lağan matabuna edi noğota ba gebogebo a noğonoğotidi. ⁶Tana i wai uvalana gado, “Niga lavedi bai aubaina e voyiedi.” Bi tana nponemo i wainuwaboya. ⁷Kota i giuna gado, “Tagu mwali matabudi dobumo e voivoiyedina ya kagebogebodi. Bi ei uvala te bai aubaina e voyiedi.” ⁸Bi BADA Nowa taunağā lisinemo i wai nuwavisu.

Niga ba Nowa ena titikuna

⁹⁻¹⁰Nowa natunatuna oloolotodi faiona, isedi ba Sem, Ġem bi Diyefeti. Nowa tana lava didimanina lağan matabuna, tana Maimaituwa vaitena a miyamiya nonoğā.

¹¹Maimaituwa i kita te dobu matabuna pilipili i nawa yağosi. ¹²Maimaituwa dobu i kita, te lava matabudi edi yawasana ba pilipilidimo a miyamiya.

¹³Kamaina bi Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Lava edi pilipili i didiga gulata taunana aubaina, tedi bi mwali matabudi dobumo ya kagebogebodi.

¹⁴“Tagu ya giugiuwem, te tam kai ğaiğainemo gula kwa voye. Nponemo nakanaka kwa voiyedi bi npona bi taulina ba patimo kwa pati.” ¹⁵Kwa voyiena ba lopalopana, tabatabana bi kaikaidakina, * ¹⁶gula dabana kwa voye, yato bi bilibili mododimo koiyavusa sa kena. Kota nponemo salamoda kwa voiyedi, dibunemo, modomo bi dabanemo. Bi mataeta gilligilinemmo kwa sako.

¹⁷Maimaituwa i giuna gado, “Tagu kabaita ya giukamağe dobumo, te mwali miyemiyedi matabudi ya kagebogebodi, mwali matabudi dobumo sa launeğaneğā. ¹⁸Tagu egū waianina lisimmo ya voye, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi vaitedi gulamo ko valageta. ¹⁹⁻²⁰Bi tam ğamoğamo miyemiyedi labulabuğā gulamo kwai geludi, tabudi bi tabudi, oloolotodi bi waiwaivinidi. Maibena mwanuwa sawasawağā lovolovodi bi ğamoğamo doğağā nawenawedi bi daledaledi, vaitedi kwai geludi te mote sima peki.

²¹Kota kani tabudi bi tabudi kwai geludi te temi bi ğamoğamo kemiya.”

²²Maimaituwa bai matabuna i giugiuwena Nowa i voyiedi.

7

Kabaita i waitubu

¹BADA Nowa i giuwena gado, “Tam bi em vanuwa lavedi vaitedi gulamo ko valageta, tagu e kita te taumğā dobumo lava didimanim. ²Bi ğamoğamo visuvisudi oloolotodi bi waiwaivinidi iyevidi 7, bi kota ğamoğamo milemiledi oloolotodi bi waiwaivinidi kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. ³Kota mwanuwa labulabuğā, wapedi 7, kitedi tabudi bi tabudi kwai geludi. Niga kwa voye te mwanuwa bi ğamoğamo yawayawasanidi, te mulığa tedi sai natunatuna bi dobu sai wanavu. ⁴Lağan 7 mulinemo, tagu nabu ya giukamağe dobumo, te lağan 40 bi dudubala 40 bi mwali miyemiyedi matabudi e voivoiyedina kabaitemo ya validatedi.”

⁵Nowa bai matabuna BADA i giugiuwena i voye.

¹⁷Nabu i yovoyovona eete lağan 40 a kovi bi utuutuva i sağā gulata te gula i poule lageti.

²³BADA mwali miyemiyedi matabudi dobumo, lava, ğamoğamo bi mwanuwa i wai avali kamağedi. Nowa bi ena vanuwa lavedi taudiğā gulamo a yawasana.

8

Kwalabu ğemota mulinemo kabaita i lausolu bi doğa i ğasala.

Kabaita damona

¹⁵Maimaituwa Nowa i giuwena gado, ¹⁶“Gula ko potiyovo kamağe, tam, mwanem, natunatumi bi mwanemwanedi. ¹⁷Ğamoğamo doğamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa sawasawamo lovolovodi matabudi kwa kopotiyovodi, te tedi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

✧ 6:5: Met 24:37   * 6:15: Ena lofa ba 140 metres, ena taba 23 metres bi kaidakina 14 metres.

¹⁸ Kamaina bi Nowa ena vanuwa lavedi vaitedi, gula a potiyovo kamağe. ¹⁹ Ğamoğamo doğamo miyemiyedi, daledaledi bi mwanuwa edi dubuğ a gula a potiyovo kamağe.

²⁰ Nowa olta i voiyen bi ena vite BADA lisinemo ġamoğamo bi mwanuwa visuvisudi ġemoğemotağ a legau bi olta dabanemo sewasewa i gabuğosedi. ²¹ Kamaina bi BADA sewasewa panena i wai nuwavisuye bi taunağ a i giu munağena gado, “Bai lağannemo mote dobu, ġamoğamo bi lava miyemiyedi yáma kovoğ i munağe, avena te bainewa, ma keikeilikidimo gebo a voiyen bi mote yáma kovoğidi, mai niganana e voyiyena.

²² “Dobu bainewa ya kena watana,
wadi bi vililubu,
bodubodu bi kailavusa,
suwala bi nabu,
lağan bi dudubala, mote sima kovi.”

9

Maimaituwa i giuwapa Nowa lisinemo

¹ $\diamond$ Maimaituwa Nowa bi natunatuna i kavisuvisudi bi i giuwedina gado, “Koi natuna dabalala bi dobu koi wanavu. ² Ğamoğamo doğamo miyemiedi, daledaledi, mwanuwa bi iyana matabudi temi sa nailemi bi temi koi badeadi. ³ Dolinemo kanigidava e vitemi. Bi niganana mwali miyemiyedi vaitedi ko kanidi. ⁴ $\diamond$ Mwali ġemota, musala ma kwasinina, mote koma kani, ei ġakemina banina kwasinemo yawasana ya kenakena.

⁵ “Aiyai bi lava yai pekina ba kovoğ a ya vai, kota ġamoğamo lava yai pekina ba ġamoğamona sai peki.

⁶ $\diamond$ Maimaituwa lava i voiyedina ba kitedi mainana tana
bi aiyai lava i lai pekina ba lava ġesaudi kota tana sa laipeki.
Banina Maimaituwa lava i voiyena
kitana mainana tana.

⁷ $\diamond$ Bi temi koi natunatuna dobumo te natunatumi sai natuna dabalala bi dobu matabuna sai wanavu.”

⁸ Bi Maimaituwa Nowa bi natunatuna i giuwedina gado, ⁹ “Ei, koi beyavaiya, tagu egu waianina tam bi emi tubulelesa lisimimo yá voivoiye ¹⁰ bi mwali yawayawasanidi matabudi, mwanuwa bi ġamoğamo vaitedi, gulamo kona potipoti yovona ba muliğ a sai natunatuna watana. ¹¹ Tagu egu waianina yá voivoiyena lisimmo, te dobu bi mwali matabudi miyemiyedi dobumo mote yámai avali munağedi.”

¹² Maimaituwa Nowa i giuwena gado, “Niga waianina matailina yá voivoiyena ya kena nonoğ a mododemo, tagu bi tam bi ġamoğamo yawayawasanidi vaitedi. ¹³ Tagu giyoomo waliwaliyoyo yá sakona. Mba ya wai mataila te waianina lava bi bai matabudi dobumo lisidimo. ¹⁴ Lağannemo bi giyoo yada i sumana bai waliwaliyoyo ya laumağata. ¹⁵ Mba tagu egu waianina e voivoiyena lisimmo, yá noğot i te mote bai lağannemo ġamoğamo yawayawasanidi matabudi yámai avali munağedi.”

11

Vanuwa kaikaidakina Babelmo

¹ Dolinemo lava matabudi dobumo kalina ġemota a giugiuwe. ² Kamaina bi lava ġesaudi suwala ena anilovotava yawaninağ a nawa, te Sinamo^{*} a tava bi ġome wapu visuvisuna a banavi bi a miyatulu.

³ Ġome edi lava vaitedi ai ogatala bi doğa a gwadai bi biliki[†] a patidi. ⁴ Kamaina bi a giuna gado, “Niganana malagai dididiga taitubu bi vanuwa wai dabakenakenana ta ġala te dabana ya sağ a yada ya taukon, isada vatona Aubaina te mote tamai dabalalida.”

$\diamond$ 9:1: Pak 1:28 $\diamond$ 9:4: Liv 17:10-14 $\diamond$ 9:6: Pot 20:13; Pak 1:26 $\diamond$ 9:7: Pak 1:28   * 11:2: Sina ba Babiloniya isana ġesauna.   [†] 11:3: Doğ a bi pati a gwadai te biliki a voiyedi lofelofoedi bi tabetabedi bi suwalemo a wai lalanidi, te a ġaigai bi vanuwa bilibilidi ani patidi

⁵ Kamaina bi BADA i yovo malagai bi vanuwa wai dabakenakenana a ġalālana au kitanemo, ⁶bi i giuna gado, “Niga lavedi matabudi kalina ġemota sa giugiuwe, niga taunana kauwa yababayaba pakana ai tubu. Ġotona te edi ġowana sa voyiedi. ⁷Ta yovo ta nawa bi kalinedi ta vitale asiisi te mote edi lava edi giu sima sibedi.”

⁸ Niga mainana BADA i wai dababalidi bi dobu a nawa yaġosi bi malagai dididiga a ġalālana a kaisako. ⁹Taunana aubaina malagaina ai isana Babel,[‡] banina ġome BADA kalinedi i vitale asiisi bi i wai dababalidi te dobu matabuna a nawa yaġosi.

12

Walakina bamo nove Nowa natuna Sem ena tubulelesa i saġasaġana ġome Ablam i tubuġa.

BADA Ablam i vine

¹ [☆]Kamaina bi BADA Ablam i vine bi i giuwena gado, “Em dobu, em lava, tamam ena dam lavedi kwa gosedi bi kwa nawa tagu dobu yà lovemmemo. ²Tagu em tubulelesa wapewapedi yà vitem bi em dam ya didiga bi yà kavisuvisum te isam ya didiga, bi sa vivilem. Bi tam kota visuvisu kwa voiyen aitam kavisuvisudi. ³Mabai kavisuvisu lisimmo sa voivoiyena ba tagu kavisuvisudi. Bi mabai sa pasipasilimna ba yà pasilidi. Tam em dammo kaka dobu matabuna yà kavisuvisu.”

⁴ ⁵ Mba laġannemo Ablam ena kwalabu 75 bi BADA i giuwe te Alan i gose bi i modina i nawa Keinan. Ablam, mwanena Salai, madiyana Loti, ediya taubagibagi, edi pulapula bi edi ġamoġamo matabudi vaitedi a nawa. ⁶Keinan plovinisnemo a tava. Bi Ablam ena dam matabudi a nato, te a nawana Sikem malagainemo a tava bi ġome Keinan lavedi yaġolo a miyamiya te Mole ena kaipolu dididiga i moimoitona diyanemo a ġalavu. ⁷ [☆]Kamaina bi BADA Ablam lisinemo i laumaġata bi i giuwena gado, “Niga dobunana em tubulelesa yà vitedi.” Ġome BADA i laumaġata, taunana aubaina te Ablam olta i voiyen BADA ani lauduneyena.

13

Keinan nophonemo, Ablam bi ena lava palaiġa a miyamiya nawa, malagai bi malagai. Mote vanuwa a ġaledi bi palai a voiyedi te nopalidmo a miyamiya. Bamo bi dobu ġesauñemo nawa a ġoena ba edi palai a nokudi bi kamelo dabeledmo ai geludi bi kamelo a avaaval.

Tedi mote a bayabayau bi a wai ġamoġamo ota. Bi edi ġamoġamodi ġesaudi a vunudi bi a kanikanidi bi ġesaudi lava lisidimo kani a kunekuned. Ablam bi ena lava witi lava ġesaudi lisidimo a kunekunedi. Mba witidimo falawa a voiyedi bi buledi a gabugabudi.

Ablam Bi Loti a dailidi

⁵ Loti yaġolo Ablam vaitena a nawanawa ġemota, Ablam bi Loti edi ġamoġamo wapewapedi, sипу, bulumakau bi edi taubagibagi vaitedi ġalavumo a miyamiya. ⁶Gabu i ġauba bi ġamoġamo edi ani yaba mote ġemoġemotina te maso a miya ġemota.

⁸ Kamaina bi Ablam Loti i giuwena gado, “Goma, tada ba lava ġemota mote i visu te tada bi eda taubagibagi matabuda tai kagiu. ⁹I visu te tai nawa tabutabu bi dobu kwa kita te em ġowanemo kwa vai bamoda tam ġeniyadaġa kwa nawana ba tagu kataiyadaġa yà nawa bi kota bamoda tam kataiyadaġa kwa nawana ba tagu ġeniyadaġa yà nawa.”

¹⁰ Loti i wai kita nawa bi wapu visuvisuna i kita Diyoudan gaubina diyanemo bi matana i nawa te Diyowa malagaina palatina. Bi kota gauba wapewapedi i kitedi bi kota doġa visuvisuna maibena BADA ena daibi Idenmo^{*} e maibena Idip doġana Sodom diyanemo. Mba laġannemo BADA yaġolo mote malagai Sodom bi Gomola i kovoġidi, muliġa kaka i kovoġidi. ¹¹Kamaina bi, Diyoudan wapuna tabutabuna i wailogo bi i lauġonaġona te suwala ani lovotava yawaninaġa i nawa, niga mainana kauwinemo Ablam ma madiyana Loti ai

[‡] 11:9: Isa Babel Ĝibulu kalinedimo ba Wainuwanaġina. [☆] 12:1: Giu 7:2,3 [☆] 12:7: Giu 7:5

* 13:10: Iden bayauna, Pakanemo 2:8

yamonedi.¹² Ablam Keinan doğanemo i miyatulu bi Loti tana Sodom malagaina diyanemo ena palai i sako sağe bi i miyatulu, Diyoudan wapunemo.¹³ Sodom oloolotodi edi kauwa a pilipili gulata bi kota kauwa gebogebodi a voivoiyedi BADA matanemo.

¹⁴ Loti i modina, mulinemo BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa moito vitavitalem dobu kwa kita nawedi.”¹⁵ Niga dobuna kwa kitakitana tam bi em tubulelesa ya vitemi, mba temi emiya ya kena nonoğga.¹⁶ Tagu em tubulelesa wapawapa ya vitemi bi aiyai mote ġemoġemotina ima iyevidi. Mai bena gimoli mote aiyai ġemoġemotina te ima iyevi kovi.

¹⁷ Niganana kwa nawa bi doğana kwa vakita nawe bi tagu matabuna ya vitemi.”

¹⁸ Kamaina bi Ablam i nawa Ĝiblon malagainemo bi ġome Mamle ena kaipolu dididiga, diyanemo i lauğalavu bi ġome olta i voye BADA ani lauduneyena.

14

Lağannemo Loti Sodom malagainemo i miyamiya bi ġalibona 4 edi tauwaiğaviya vaitedi a tava. Bi Sodom malagaina bi malagai ġesaudi diyanemo vaitedi a suludi. Bi tedi Sodom ena tauwaiğaviya a lauyovoğedi.

Loti a pani nawe bi kota Ablam i natome munağħe

¹¹⁻¹² Ĝalibona wapedi 4 edi tauwaiğaviya vaitedi a tava Sodom bi Gomola malagaidimo bi lava edi pulapula, kediya bi kota Ablam madiyana Loti vaitena a pani bi a nawedi.¹³ Bi ġome oloto ġemota i soyavai te i velau Ablam lisinemo bi bai matabuna i tubutubuğħana i tainuwatau. Ablam tana Ĝiblu lavana bi Mamle ena kaipolu diyanemo i miyamiya. Bi Mamle tana Amoli lavana. Mamle tasitasina Eskol bi Ane, Ablam vaitena waianina a voye, te sai kaisagu bi edi ğaviya sai ğavyiedi.¹⁴ Lağannemo Ablam i vaiye te madiyana Loti a pani. Tana ena tauwaiğaviya wapedi 318 i wai ġemotidi ena ġalavumo bi ġalibona wapedi 4 a kwavi watedi te Den malagainemo a tavaitedi.¹⁵ Ġome ena tauwaiğaviya i dailidi edi dubuğħa bi dudubalemo edi ğaviya a yovoğħedi bi a kwavidi a nawedi te ġobamo a tavaitedi. Ĝoba ba Damaskas kavalinemo,¹⁶ bi pulapula danedanenedina a tanodi bi kota Ablam madiyana Loti bi ena pulapula matabudi, vesavesala bi lava ġesaudi vaitedi a munağħedi.

Melkisedek BADA i wai bağħa te Ablam ya kavisuvisu

¹⁸ Melkisedek ba Salem edi ġalibona bi tana kota BADA sağasağħa guletina ena pilisi,* tana buledi bi waen i tano natomed Ablam i vite.¹⁹ Bi tana Ablam i kavisuvisu bi i giuna gado,

“Giukauwa te BADA sağasağħa guletina,

mala bi dobu taivoiyedi, kauwa visuvisudi i voyiedi lisimmo.

²⁰ Giukauwa BADA sağasağħa guletina

i sagum te em ğaviya ġalibona 4 kuna lauyovoğħedi,

taunana Aubaina te ta kasağħesage.”

Bi waiğasiğħi mulinemo Ablam pulapula i tanodi bi dubu 10 i sivudi bi dubu ġemota Melkisedek i vite.

15

BADA ena waianina Ablam lisinemo

¹ BADA Ablam laubonimo i giuwena gado, “Ablam mote kuma naila, tagu em babalemo ya moito galamem bi tagu puyo dididiga ya vitem.”

²⁻³ Ablam Bada ena giu i waimunena gado, “Bada, egħi bada, tagu mote ya' natuna bi bainewa em puyo ya sagħġu. Tam mote għomanu ku vitegu bi lağannemo tagu ya' pekina ba egħi taubagħibagi isana Eliyesha Damaskas lavana, egħi waigħuyau matabuna ya vai.”

⁴ Bi BADA i giu munağħena gado, “Geğħa, mba lavana mote em waigħuyau ima vai, tam natuotim kaka em waigħuyau ya vai.”⁵ BADA Ablam i giuwena gado, “Kwa poti yovo doğħam

---

* 13:15: Giu 7:5   * 14:18: Niga pilisina mote mai niganana pilisidi. Wala pilisidi ba lava edi puyo taugħabudi.

bi kwa kita sāga galewemo bi kipola kwa iyevi lubudi, mba mainana em tubulelesa wapedi, mote aiyai ġemoġemotina ima iyevi kovi.”

⁶ Ablam BADA ena giu i waismäge, taunana aubaina BADA i wai nuavisu bi i giuwe te tana lava didimanina.

¹² Laġannemo suwala i bulubulu, Ablam i kena i wainuwayavuġa, waidudubala bi naila i waikwesi. ¹³ BADA i giuwena gado, “Niga kwa sibe kauwe, tam em tubulelesa wali dobumo sa miyana mai tautavatava. Bi mba dobuna lavedi em tubulelesa sa egelidi te sai taupaula yababayaba kwalabu wapedi 400. ¹⁴ Mba dobuna lavedi ba tagu yà kovoġidi. Mulinemo em tubulelesa niga dobunemo waiguyau vaitena sa tava munāga. ¹⁵⁻¹⁶ Bi niganana kaka mote sima tava. Banina Amoli lavedi yaġolo niga Keinan doğanemo sa miyamiya. Bi laġan muliġa edi tubulelesemo edi gebogebo ya didiga gulata kaka yà kovoġidi bi yà kwavi vaidi. Kamaina bi tam em tubulelesa kaka sa tava munāga niga dobunemo sa miya. Bi tam Ablam kwa miya te kwa magula kauwa bi nuwaubamo kwa peki te sa dobom.”

16

Salai bi Eiga

¹⁻³ Ablam ma mwanenena Salai Keinanmo a miyana kwalabu wapano 10 bi mwanenena Salai mote ai natuna. Bi Salai ena tabagibagi waivinina isana Eiga tana Idip waivinina. Kamaina bi Salai Ablam i giuwena gado, “BADA mote i waianinegu te yai natuna, kwa nawa Eiga vaitena ko kena, tana male gomana aubaigu ya bewa bi tagu yai natunaye.”

Ablam Salai ena giu i waianine kamaina bi Ablam Eiga vaitena a kena Salai ena giu aubaina.

¹⁵ Kamaina bi Eiga i bwaga, i wai natuna te gomana olotona bi Ablam i wai isana Ismael.

17

BADA ena waianina matailina

¹ Ablam ena kwalabu 99 bi BADA i laumaġata lisinemo bi i giuwena gado, “Tagu Maimaituwa wailewapani guletigu.* Egu etaġa kwa nawa mote bai ġesau kuma voiyewaigebo, ² taunana aubaina tagu egħi waianina ġaiġailisina yà sakosako tam lisimmo bi em tubulelesa sa wapa gulata.”

³ Ablam tuwapekana i wai tupagwalie bi i laudulu doğamo. Kamaina bi Maimaituwa i giuwena gado, ⁴ “Tagu egħi waianina lisimmo te tam muliġa ba dam wapewapedi itedi.

⁵ Niganana isam yà vitavitele Ablam te Eiblaġam.† Banina tam em tubulelesemo kaka dobu bi dobu ġalibona sa tubuġa. ⁶ Tagu yà kavisuvisum te dobu bi dobu nopolidomo em tubulelesa sa wapa gulata bi tedi lisidiġa kaka ġalibona sa moito saġa.

⁷ “Tagu egħi waianina bagibagina yà voivoiyena tam bi em tubulelesa lisimmo, te em tubulelesa kaka ya tuwa watana. Tagu em Maimaituwa bi kota em tubulelesa edi Maimaituwa. ⁸ Keinan doğana matabuna emi animiya nawa ba tam bi em tubulelesa yà vitevitemi. Bi tagu edi Maimaituwa bi emi doğa yà vitevite gwasemi.”

⁹ Maimaituwa Eiblaġam i giuwena gado, “Tam bi em tubulelesa egħi waianina ko kaididi.

¹⁰ Bi waianina matailina tam bi oololoto matabudi em tubulelesemo tunimimo kwapibwaliko voiyē. ¹¹ Temi kwapibwaliko voivoiyena ba waianina matailina tagu bi temi mododemo.

¹² Bi libilbi oololotodi sa tubuġa laġan 8 mulidimo, egħi mataila tunidimo ko voiyē. Ko voiyē natunatumi bi kota emi taupaula natunatudi bi oololoto matabudi em dammo.

¹³ Bamoda em dammo libilbi oololotodi sa tubuġa bi laġan 8 mulidimo ba kwapibwaliko lisidimo ko voiyē. Bi mainana laġannemo emi taupaula kona gimelidina ba kwapibwaliko lisidimo ko voiyē, te egħi waianina matailina lisimmo ya kena nonoġa. ¹⁴ Bi aiyai olotona

* 15:13: Pot 1:1-14; Giu 7:6   † 15:14: Pot 12:40,41; Giu 7:7   * 17:1: Maimaituwa ġaiġailisi guletigu Ĝibulu, El Shaddai.   † 17:5: Eiblaġam vaiyena Ĝibulu kalinedimo banina ba dobu wapewapedi tamedi.

mote waianina matailina tuninemo ba tana egu waianina i waidoukotona ba tana mote egu dam lavedi nopolidomo.”

BADA Salai i giuwapa te Aisik ya bewa

¹⁵ Maimaituwa Eiblağam i giuwena gado, “Mwanem Salai mote kumai isa munağe Salai bi ya waiisa vitalena Sela.”[‡] ¹⁶ Tagu ya kavisuvisu bi tana natum ya bewa bi kota ya kavisuvisu te ena tubulelesemo dobu babadidi bi ǵaliǵalibona sa tubuǵa.”

¹⁷ Eiblağam tuwapekana i waitupagwaliğe matana doğamo bi nophonemo nuwana i waigwagwai bi taunaǵa i giu munaǵena gado, “Ćemoǵemotina oloto ena kwalabu 100 bi yai natuna? Bi kota Sela ena kwalabu 90 bi yai natuna?” ¹⁸ Eiblağam BADA i giuwena gado, “Bi Ismael bainewa, maso ǵemoǵemotina kuna kavisuvisu?”

¹⁹ Maimaituwa i giuwena gado, “Geǵa mwanem yai natuna te gomana olotona ya bewa bi kwa isana Aisik.”[§] Bi tagu egu waianina ya voyiena tana bi ena tubulelesa lisidimo ya kena nonoǵa. ²⁰ Em waibaǵa Ismael aubaina kaikana e vaiye bi tana kota ya kavisuvisu te yai natunanatuna bi ena tubulelesa sa wapa gulata. Tana ǵaliǵalibona matabudi 12 dobumo tamedi bi ena dam ya didiga. ²¹ Tagu egu waianina Aisik lisinemo ya voyie, te Sela yai bewana bokina kwalabunemo niga mainana nawalaina nophonemo.”

18

Olotu faiona Eiblağam lisinemo a tava

¹ BADA Eiblağam lisinemo i laumaǵata Mamle ena kai nananakidi pakedimo. Niga taunana ena titikuna.

Suwala modomo Eiblağam ena palai mataetinemo i miyamiya. ² Bi i wai kita saǵa te oloolo faiona a moimoito, i kitekitedi te i velaubeyedi bi tuwapekana i wai tupagwaliğe bi i lauduh doğamo.

³ Bi i giuna gado, “Aee egu babada bamoda kona kita te tagu kamaina ba koma vawaitauligu. ⁴ Gauba ya vai natome bi kaǵemi ko koǵedi bi kai pakanemo koi wagulu. ⁵ Kani ǵotona ya vai natome, ko kani bagibagi kaka bi nawka koi tubu munağe. Emi taupaula kona noǵotigu te kona tava egu vanuwemo, kamaina te kani ya voyie te ko kani.”

Tedi a giuwena gado, “Kamaina bai kuna giugiuwena ku voyie.”

⁶ Eiblağam i velau makai ena palaimo bi mwanena i egelina gado, “Kwa nawa te falawa kauwa kwa vai bi buledi tabetabedi kwa gabudi.” ⁷ Bi Eiblağam i velau i nawa bulumakau dubunemo bi bulumakau natuna pwatapwatana i vunuvai bi ena taupaula i vite bi i kanonoǵi.

⁸ Eiblağam kani bulumakau susubwadina vaitena vitavitalena,* musala bi susubwadina anitego, i natomedu matedimo i wai dubudi, te a kanikani bi tana diyedimo kai pakanemo i moito i labelabedi. ⁹ Tedi ai talayena gado, “Mwanem Sela bamo?”

Bi Eiblağam i giuwedina gado, “Tana palai nophonemo.”

¹⁰ Edi tau ǵemota Eiblağam i giuwena gado, “Ya giugiu kauwem te niga mai laǵannemo ya munaǵa, bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa.”

Sela tana mulinemo, palai mataetinemo i moito i wai beyavaiye. ¹¹ Sela bi Eiblağam tedi ba a magula kauwa bi Sela ena nawanawalai i kovi. ¹² Sela nuwana i waigwagwai bi i giuna gado, “Tagu egu bada vaitena kei magula kauwa bi ke ǵoǵosi. Bi ǵemoǵemotina kai natuna, ee?”

¹³ BADA Eiblağam i wai talayena gado, “Bai aubaina Sela i gwai bi i giuna gado, ‘Tagu ei magula bi ǵemoǵemotina yai natuna?’” ¹⁴ Mwali bai i pilipili gulata lisigumo te ya voyie? Kage mainana e giugiu, tagu ya nato munaǵa, niga mainana laǵannemo bokina kwalabunemo bi mwanem Sela gomana olotona ya bewa.”

¹⁵ Sela i naila bi i valelena gado, “Tagu mote e gwai.”

‡ 17:15: Salai bi Sela isedi labu banidi ba ǵalibona natuna waivinina. Maimaituwa isa valivaliuna Sela i vite, te tana ba ǵaliǵalibona bi lava wapewapedi tinedi. § 17:19: Aisik banina ba ǵibulu kalinedimo ba i gwai. * 18:8: Mba taunana bata (butter).

Tana i giuna gado, “Geğä, tam kuna gwai.”

Eiblağam ena waibağä

¹⁶ Kamaina bi oololoto faiona a miya moito bi Sodom yawaninağä ai kita yovo bi Eiblağam vaitena a nawa. ¹⁷ Bi BADA taunağä i giu munağena gado, “Bai yà voiyeña mote i visu te Eiblağam yai malimaliuwe. Bi kamaina te yà tainuwatau. ¹⁸ Tana ena tubulelesa ya didiga bi dam ğaiğailisina bi tana dabanemo dobu matabudi yà kavisuvisudi. ¹⁹ E vine te tana natunatuna bi ena tubulelesa ya giuwedi te egü waiğake bi didimana sa kaiwatedi bi kota lava sa komaniyedi. Ğome kaka Eiblağam lisinemo e giugiuwapana yà voiye.”

²⁰ Kamaina bi BADA i moito vitale bi Eiblağam i giuwena gado, “Tagu e vaiye te waiwavu dididiga Sodom bi Gomola lisidimo. ²¹ Tagu yà yovo yà nawa bi yà kitedi, niga waiwavuna giu kauwa ee kaiyovu.”

²² Ğome oloto labu a gosedi bi Sodom yawaninağä a nawa bi BADA Eiblağam matanemo i moimoito. ²³ Eiblağam i nawa BADA diyaoxinemo bi i giuwena gado, “Giu kauwa te lava visuvisudi bi gebogebodi vaitedi kwa kovoğidi? ²⁴ Bamoda lava 50 didimanidi malagai dididiginemo, tam male kwa kovoğä bi mote kuma nuwa munağedi? ²⁵ Mba mote i visu. Mote kuma voiye. Tam mote lava visuvisudi bi gebogebodi vaitedi kumai pekidi, kauwina ğemotina kwa voiye, lava didimanidi bi balebaledi lisidimo. Geğä. Tam bena taulaididimana dobu matabunemo, ee? Tam bena kwa etale kauwemai.”

²⁶ BADA i giuna gado, “Bamoda lava visuvisudi wapedi 50 Sodom malagainemo yà banavidina, malagaina matabuna mote yàma kovoğä.”

²⁷ Eiblağam i giuwena gado, “O bada, tagu maibena yoğiyioğä mote yà visu gulata bi geğä, te kaikana giu lisimmo ei tubu taunana aubaina te, yai tala munağä. ²⁸ Bamoda lava 45 visuvisudi malagaina dididiginemo, tam male matabuna kwa kovoğä?”

Kamaina bi BADA i giuna gado, “Bamoda ığome 45 visuvisudi e banavidina ba mote yàma kovoğidi.”

²⁹ Eiblağam i waitala munağana gado, “Bamoda ığome 40 visuvisudi kuna banavidina ba bainewa?”

Bi BADA i giuna gado, “Ğome bi 40 e banavidina ba mote yàma voiye.”

³⁰ Eiblağam i giuna gado, “Aee, egü bada, kuma mediyegu, avedi bi yà tala munağä bamoda 30 ota kuna banavidina ba bainewa?”

Bi BADA i giuna gado, “30 ota e banavidina ba mote yàma voiye.”

³¹ Eiblağam i giuna gado, “Aee bada, egü laudabatola kwa noğotikamağä bamoda 20 ota kuna banavidina ba bainewa?”

BADA i giuna gado, “Bamoda 20 ota e banavidina, mote yàma kovoğidi.”

³² Eiblağam i giuna gado, “Aee egü bada, kuma mediyegu, avedi te mağemota yà giu munağä bamoda 10 ota kuna banavidina ba bainewa?”

BADA i giuna gado, “Bamoda 10 ota e banavidina ba tagu mote yàma kovoğidi.”

³³ Kamaina bi BADA Eiblağam i gose bi Eiblağam i munağä ena palaimo.

19

BADA Sodom bi Gomola i waikalağosedi.

¹ Aubigamo aneya labu Sodom malagainemo a tava. Bi Loti tana malagai ganakukuna mataetinemo* i miyamiya. Loti i kitekitedi te i miya moito, i velau ğavuğavutedi bi tuwapekana i wai tupagwaliğe bi i laudulu kununa doğamo. ² Bi tana i giuwedina gado, “Egu babada ko nato egü vanuwemo ko kena. Bi aubaimi yà noya te kağemi ko koğedi bi bokina olaolalemo kaka ko nawa.”

Bi tedi a giuna gado, “Geğä, tama anıwağemota gabunemo ka kena.”

³ Bi Loti i giu ğaiğailisi, te i wai doli nawedi ena vanuwemo. Bi buledi mote muu'a vaitena i voiye te a kani.

* 19:1: Mba lağandimo malagai ganakukudi ğakimemo a pati wai kwavivili bi mataetidi ğemota ye labu a sivudi. Oololoto mataetidimo a ğemotidi bi a waiogatala bi kota gimagimala a tavaitedi bi a gimagimala.

⁴Tedi a kani kovi, te yağolo mote a kena bi Sodom oloolotodi, ewali bi magula matabudi a tava bi vanuwa a moito wai kwaivivil. ⁵Loti lisinemo a binau sağana gado, “Olooloto labu kage lisimmo a tavatavana bamo sa miyamiya? Tama ka ḡoeğona, kwa ka potiyovodi bi vaitedi kaipasa.”

⁶Kamaina bi Loti i potiyovo bi vanuwa mataetinemo i moito bi i lau gudu. ⁷Bi i giuna gado, “Egu lava, mote niga kauwina gebogebona koma voye. ⁸Koi beyavaiya, tagu natunatugu guguinidi labu yağolo mote oloto vaitedi a lumagwau, kamaina te ya giuwedi sa potiyovo bi emi ḡowanala lisidimo ko voye. Niga oloolotodi tagu e tavaitedi egū vanuwemo, taunana aubaina mote bai lisidimo koma voye.”

⁹Kamaina bi tedi ena giu ai munera gado, “Ku moito liyal! Tam tautavatava niga ḡome kuna tava bi bena kwai badabada. Niganana ka voyem te kwai nuwatoi gulatana, kaka mba lavedi labu!” Kamaina bi Loti a dudu waipaili bi manunubidi a sağ te maso gudu a doupapa.

¹⁰Ḡome olooloto a kabiyovo Loti nimanemo a kabi bi a solusağē vanuwa nophonemo bi mataeta ai dougudu. ¹¹Kamaina bi tedi lava matabudi doğamo, a voyiedi te matedi ai dudubala bi mataeta a tavutavuğē.

¹²⁻¹³Kamaina bi olooloto labu Loti a giuwena gado, “Tama ḡotona te niga dobuna ka kovoğj. BADA waiwavu dididiga i vaiye niga malagaidimo bi i giu kamağemai te kai kalağosedi. Bamo natunatum, botibotiyam bi em lava ḡesaudi niga ḡome? Matabudi kwai dolidi bi niga malagaina ko gose kamağē.”

¹⁴Kamaina bi Loti i potiyovo bi botibotiyana i giuwedina gado, “BADA ḡotona te niga malagaina ya kagebogebo, koi papalana bi niga malagaina ta gose.” Bi botibotiyana ai noğota bena kage i wainamağā.

¹⁵Dobu ma wai dudubalina, aneya Loti a lauegeli, a giuna gado, “Mote i visu te ko peki lağannemo BADA malagai ya kovokovoğj. Kwai papalana te mwanem, natunatum waiwavivididi kwai dolidi te ko velau ko nawa.”

¹⁶Bi geğā, te Loti i wai kaikaibudagi aubaina te BADA nuwana i taibagibagi bi aneya Loti bi ena vanuwa lavedi nimedimo a kabi bi ai dolidi malagai a potiyovo kamağē. ¹⁷Kamaina bi aneya ḡemota i giuna gado, “Ko velau te ko yawasana! Ko velavelau mote koma tinamuli bi koma velau moito wapumo, male ko peki bi ko nawa otana oyamo.”

²³Suwala i lovolovo tava bi Loti ena vanuwa lavedi vaitedi Diyowamo[†] a tava.

²⁴◇Kamaina bi BADA malamo ḡakima vavavanina bovabovana i voye te i laubulilina mai nabu, Sodom bi Gomola malagaidi dabeledimo. ²⁵Kamaina bi mulidimo BADA dobunemo, lava bi mwali matabuna i waikalağosedi. ²⁶Loti mwanena mulınağā i sağasağā bi gado ya tinamuli, te i lai tabu mai soliti bi i moito gwasa.

21

Aisik ena tubuğā

¹Niganana BADA Sela i sagu bi Eiblağam lisinemo bai i giugiuwapena mainana i tubuğā te gomana olotona i bewa. ²Lağan kauwa i tava, te Maimaituwa bai i giugiuwena i tubuğā bi tana i bwaga bi i wai bewa te Eiblağam natuna olotona i tubuğā, ena magula lağannemo.

³Sela i wai bewa bi mwanena gomana i wai isana Aisik. ⁴◇Aisik i tubuğā lağan wai 8-nemo tamana kwapibwali mataila i voye natuna lisinemo, Maimaituwa i giugiuwena mainana.

⁵Eiblağam ena kwalabu 100 bi niga kauwina i tubuğā.

Eiblağam Eiga manatuna i giukamağedi

⁸Kamaina bi gomana i didiga bi ena seda lağannemo tamana Eiblağam soi dididiga i voye. ⁹Lağan ḡemota Idip waivinina Eiga natuna Ismael, Aisik vaitena a wai beyakulu.

Tedi a wai beyakulu lağannemo Ismael tana Aisik i sulasula waineğā. ¹⁰Ḡome Sela mai i

[†] 19:23: Diyowa vaiyena ḡibulu kalinedimo banina ba ḡaubona. [◇] 19:24: Met 10:15, 11:23,24

[◇] 21:4: Pak 17:12; Giu 7:8

kitekitedi, tana Eiblağam i giuwena gado, “Niga taupaulana natuna vaitena kwa kwavidi sa nawa. Niga waivinina natuna mote ġemōğemotina te yağolo Aisik vaitena gagasim matabudi simai budelyedi bi simai guyauyedi.”

¹¹ Niga giuna Eiblağam i vaiye bi i wai nuwaboya banina tana natuna Ismael.

¹² Bi Maimaituwa Eiblağam i giuwena gado, “Mote niga taupaulina ma natuna kumai nuwaboyedi. Bi Sela ba i giu kauwa banina Aisik lisinağā kaka yağolo em dam ya didiga.

¹³ Bi kota em taupaula Eiga natuna mainana yağolo dam ya kadidigi.”

¹⁴ Lağan i sako olaolalemo Eiblağam kani bi gauba kwagina wanawanavuna Eiga i wai avali bi i giukamağe. Ğome Eiga i gosedi bi kalakalalemo i nawa yababayaba Biyasibamo.

22

Maimaituwa Eiblağam i giuve te Aisik ya lausewasewae

¹ Kauwa matabudi mulidimo Maimaituwa Eiblağam i laulubuna gado, “Eiblağam!”

Bi Eiblağam ena giu i waimunena gado, “Tagu niga!”

² Ğome Maimaituwa i giuna gado, “Tam natuotim nuwam tauvaikauwena kwai doli bi kwa nawa dobu Moliyamo. MBA ġome tagu oya yài lovem dabanemo natum Aisik em sewasewa kwa gabuğosa lisigumo.”

³ Kamaina bi olaolala otamo Eiblağam puyo anigabuğosa aubaina i lau kai bi ena donkimo i wai geludi, bi ena taupaula labu bi natuna Aisik i wai dolidi. Bi nawa aitubu bi a nawa oya Maimaituwa i giugiuwenemo. ⁴Lağan waifaionemo Eiblağam gabu Maimaituwa i giugiuwena manekemo i kita nawe. ⁵ Ğome tana taupaula i giuwedina gado, “Temi niga ġome ko miyamiya donki vaitena. Bi tagu gomana vaitena ka nawa noi ġome bi Maimaituwa ka lauduneye kaka ka nato munığa lisimimo.”

⁶ Kamaina bi Eiblağam kai bwainina natuna Aisik i wai avali, gabuğosa puyona aubaina. Bi tana kwtatkwati i vai bi etağā a nawanawa bi kai ani taimatakatalatina mwalidi i legalegaudi. ⁷Bi Aisik i giuna gado, “Tamagu!”

Bi Eiblağam ena giu i waimunena gado, “Koko bai?”

Aisik i waitalayena gado, “Tada kai bwainina bi kai matana ani waikalakabina te legaudi bi sипу ani gabuğosa bamog?”

⁸ Eiblağam ena giu i waimunena gado, “Maimaituwa kaka ġemota ya kamağati.” Kamaina bi a nawa.

⁹ Lağannemo Maimaituwa gabu i giugiuwenemo a tavatava ba Eiblağam ġome olta i voiye bi dabanemo kai i waidubu. Kamaina bi natuna Aisik ġulavemo i mağini bi kai dabeledimo i wai kena. ¹⁰Kamaina bi tana kwtatkwati i lageti natuna waipekina aubaina.

¹¹ Bi BADA ena aneya malamo i binayovona lisinemo gado, “Eiblağam! Eiblağam!”

Bi Eiblağam i giuna gado, “Tagu niga.”

¹² Bi tana i giuna gado, “Gomana mote tuninemo bai kuma voiye. Tagu niganana e sibe te tam Maimaituwa kwa nainaile bi kwa vovoteyeteye banina tam natum ġemota bi mote ku nuwei.”

¹³ Bi Eiblağam i wai tautinamuli bi sипу olotona donana kai tomboluna ai ġalo bi i moimoito i kita. Kamaina bi natuna i kaikamağe bi epaiyanina i nawa sипу i vunu bi sewasewa i gabuğosa. ¹⁴Taunana aubaina Eiblağam mba dobuna i wai isana,

BADA i kanonoğji. Bi niganana lağannemo lava sa giuguna, “BADA ena oyamo i kanonoğji.”

¹⁵ BADA ena aneya malamo Eiblağam lisinemo giu i wai labuna gado, ¹⁶BADA niga mainana i giuna gado, “Tam kuna voteyeteyegu bi natuotim ġemota bi mote ku nuwei, taunana aubaina tagu e giuvavasağem. ¹⁷Te tam yağolo edi ġaviya sa wawaiubedi. ¹⁸ Tam em tubulelesemo lava matabudi dobumo visuvisu sa vai. Banina tam egu giuvavasağā kuna voteyeteye.”

¹⁹ Kamaina bi a munaḡa ena taupaula lisidimo bi matabudi a nawa Biyasiba, Eiblaḡam ena ani miyamo.

Sela ena kwalabu ba 127 bi i peki. Eiblaḡam mwanena i wai nuwaboyae bi mote gabu te mwanena ya dobo. Kamaina bi dobuna lavedi lisidimo doḡa i gimeli bi mwanena i dobo. Bi kwalabu faiona mulidimo Eiblaḡam natuna Aisik Alan waivinina i naḡi, isana ba Lebeka bi tana ba Eiblaḡam tasina Nao natuna. Aisik ena kwalabu 40 bi i naḡi mulinemo Eiblaḡam i peki bi natunatuna labu taubeuna a vai bi mwanena diyanemo a dobo. Eiblaḡam ena kwalabu ba 175 bi i peki.

25

Deikap bi Iso a tubuḡa

¹⁹ Niga ba Eiblaḡam natuna Aisik ena titikuna, tana taunana tamana Eiblaḡam.

²⁰ Aisik ena kwalabu 40 bi Lebeka i naḡi. Bi Lebeka tamana ba Betuwel, tana Padan Alan olotona. Bi Lebeka nuvuna ba Leiban. ²¹ Lebeka i aipoi, taunana aubaina mwanena Aisik i laupali BADA lisinemo. Kamaina bi BADA tana ena pali i vaiye bi mwanena Lebeka i bwaga. ²² Bi tana bwaganemo laḡalaḡa a miyamiya. Bi ena tau vaitena tinedi bwaganemo a waiḡinana. Taunana aubaina Lebeka BADA i wai talayena gado, “Niga bai kauwina lisigumo ya tubutubuḡa?” ²³ Bi BADA i giuna gado,

“Tam bwagammo

ba dam labu sa miyamiya.

Bi labuidi yaḡolo sai tamsasalana.

Bi dam ḥemota

yai lewapana gulata.

Tautuwaḡa tasina

aubaina yai taupaula.”

²⁴ Kamaina bi Lebeka ena laḡani i tava te i wai natuna bi natunatuna laḡalaḡa oloolotodi i bewedi. ²⁵ Gomana gei tubuḡina ba tunina sabasabana bi wai kolokolona maibena balaigesi.

Taunana aubaina tana ai isana Iso. ^{*} ²⁶ Muliḡa gomana tautasi i tubuḡa bi nimana i pwalaḡe te tuwaḡana kaḡeiwakiduna i kaididi te bagibagina. Taunana aubaina tana ai isana Deikap. Aisik ena kwalabu 60 i vai bi Lebeka i wai natuna.

²⁷ Mba libilibidi a nananaka bi Iso tana tau tupatupali bi mote palaimo i miyamiya gausi. Bi Deikap tana lava vovoyaḡotina bi laḡan matabuna palaimo i miyamiyaboni. ²⁸ Bi Aisik tana Iso nuwana i vai kauwe banina Iso laḡan matabuna musala i vunudi bi tamana i kanikani. Bi Lebeka natuna Deikap taunaḡa i ḡoeḡoe kauwe.

Iso tasina lisinemo budeli i kune kamaḡe

²⁹ Laḡan ḥemota Deikap gulewemo gwadai i ḡiu bi i miyamiya. Kamaina bi Iso i bababala nawana i tava. Bi tana kani i peki kauwa. ³⁰ Kamaina bi tana Deikap i giuwena gado, “Tagu kani peki i laukauwegu, gwadai sabasabana kuna ḡiuḡiuna, waiḡapa kwa tala natome bi yà kani!” Taunana aubaina tedi Iso isana ḡesauna a sakona Edom.[†]

³¹ Bi Deikap ena giu i waimunena gado, “Mba kamaina bi dolinemo em budelimo niga kanina kwa gimeli, kaka yà vitem.”

³² Bi Iso i giuna gado, “Ei kwa kitagu! Tagu ḡotona te kani pekina yà peki. Niga budelina bai visuvisuna ya vitegu?”

³³ Bi Deikap i giuwena gado, “Dolinemo kwa gei giuvavasaḡegu te em budeli kwa vitegu, kaka kani yà vitem.” Ġome Iso, Deikap lisinemo i giuvavasaḡa bi ena budeli kani aubaina i kune kamaḡe.

³⁴ Ġome Deikap buledi bi gwadai i tala bi Iso i vite. Tana i kani, i tego bi i miya moito te i nawa. Iso niga kauwinemo ena budeli i daboke.

* 25:25: Isa Iso banina ba tunikolokolo. † 25:30: Isa Edom banina ba sabasabana.

26

¹ Kamaina bi gomala ġesau i tubuġa maibena wala Eiblaġam ena saugemo i tubuġana. Taunana aubaina Aisik i nawā Gelamo Filitiya ġalibonana Abimelek ena ani miyamo. ²Kamaina bi Maimaituwa Aisik lisinemo i laumaġata bi i giuna gado, “Mote kuma nawā Idipmo bi niga dobuna e giugiuwena ġome kwa miya. ³Bi tagu ba tam vaitem, te yà kavisuvism. Tagu niga dobuna isuna te isuna tam bi bilebilem vaitedi kaka yà vitemi. Tagu bai e giugiuwapana tamam Eiblaġam lisinemo ba yaġolo yà noġonoġoti.

⁴ Tagu kaka em tubulelesa wapewapedi yà vitem maibena kipola galewemo. Bi niga dobuna isuna te isuna matabuna tedi yà vitedi. Bi tedi dabeledimo kaka dobu matabudi yà kavisuvismi. ⁵Tam yà kavisuvism banina Eiblaġam egu waīake bi egū giuvavasaġa matabudi i voteyateyaedi.” ⁶Kamaina bi Aisik Gela dobunemo i miya.

28

Aisik i nawā Biyasibamo i miya. Bi i wai magula kauwa bi matana i gebogebi bi natuna Deikap i kaiyovuġe. Banina mote i ġoeġoe te tamana budeli Iso ya vite. Bi laġannemo tuwaġana Iso giuna i vaiye ba tana i medi gulata Deikap lisinemo bi i ġoeġoena ya vunu.

Aisik Deikap i giukamaġe Leiban lisinemo.

¹ Aisik, Deikap i yoge, i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Keinan waivinina mote kuma naġi. ²Kwa nawā Padan Alanmo bi ġome itam Betuwel ena vanuwemo, ġome ġavum Leibān natuna guguinina ġemota kwa naġi. ³Maimaituwa wailewapani guletina ya kavisuvism bi kwai natunatuna te em tubulelesa sa wapa bi tam lava wapewapedi tamedi. ⁴ Bi tamedi Maimaituwa bainewa Eiblaġam i kakavisuvisa mainana, tam bi em tubulelesa yà kavisuvismi. Bi tam tautavatava niga doġanemo kwa miyamiyana, Maimaituwa Eiblaġam i vitevitena kaka kwa vai.”

Deikap ena lauboni

¹⁰ Deikap Biyasiba i gose bi Alan yawaninaġa i nawā. ¹¹Tana i nawananawana eete aubiga ota bi dobu ġesaunemo i tava. Kamaina bi ġome ena ġalavu i voiy. Bi ġakima ġemota i vai i sako bi i guliyovo te i wai kunuwanaye bi i kena. ¹²Tana i kenakena te i laubonina ba wawana malamo i kita bi isuna doġamo i gwaliġe. Bi aneya i kitedi wawana modonaġa a saġasaġa bi a yovoyovo.

¹³ Bi wawana kavalinemo BADA i moimoito. Kamaina bi i giuna gado, “Tagu Bada, tamam Eiblaġam bi Aisik edi Maimaituwa. Niga doġana dabanemo kwa kenakena, kaka tam bi em tubulelesa yà vitemi. ¹⁴ Bi tam em tubulelesa kaka sa wapani mai ġobusa doġamo, bi edi doġa kaka yà kadidigi bi tedi lalasi, aibeū, aibadabada bi yalousa yawandiġa sa miya nawā bi dobu sai wanavu. Tam bilebilem lisidiġa kaka lava wapewapedi kavisuvismi sa vai. ¹⁵ Tagu mote yàma gosem bi baiġa kwa nawananawana ba tagu vaitem bi yà labem te yà natome munaġem Keinanmo bi bai lisimmo e giugiuwapaena yà voiy.”

¹⁶ Deikap laġannemo i kenakena moito ba i giuna gado, “Bada gode niga ġome ya miyamiyana bi tagu mote e sibe.” ¹⁷Tana i naila bi i giuna gado, “Niga gabu wainuwa nainailina, giukauwa te niga Maimaituwa ena vanuwa bi mala mataetina.”

¹⁸ Olaolala kaikana Deikap i kena moito bi ġakima i wai kunuwanayena i vai bi mataila i waigwaliġe bi masi i vai te dabanemo i ġini, te mba gabuna i waila waiyawa, Maimaituwa taunaġa aubaina. ¹⁹ Deikap mba gabuna i wai isana Betel,* wala a wai isana Lus.

²⁰ Kamaina bi Deikap Maimaituwa lisinemo i giuwapani gado, “Bamoda tam tagu vaitegu bi egū babalemo kwa labi kauwegu bi kani kwa vitegu yà kani bi gala kwa vitegu yà kote, ²¹bi kota tam kwa labegu bi yawayawasanigu tamagu lisinemo yà tava munaġana, ba tam tagu egū Maimaituwa. ²² Bi niga ġakimina mataila ei moitona ba tam Maimaituwa em

---

* 26:3: Pak 22:16-18   ♫ 28:4: Pak 17:4-8   ♫ 28:13: Pak 13:14,15   ♫ 28:14: Pak 12:3, 22:18   * 28:19: Isa Betel banina ba Maimaituwa ena vanuwa.

vanuwa.[†] [‡] Bi tam bai matabudi kwa viteziteguna yà laidubudi te dubu 10 bi dubu ȡemota tam yà vitem."

35

Kamaina bi Deikap i nawa Padan Alanmo bi Leiban lisinemo i miya. Leiban natunatuna labu, Lia bi Leitsel i naȡidi. Mwanemwanena labu aubaina Leiban kwalabu 14 nopolidimo tana i waisaga. Bi Leiban natuna Lia ena taupaula waivinina Dilpa i vite te mwanena. Leitsel tana ba ena taupaula Bila i vite te mwanena. Kamaina bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, "Botiyam ena malagai kwa gose bi kwa munaȡa tamam ena malagaimo." Tana ena munaȡa laȡannemo, ba i naila kauwa bamoda Iso ena lava vaitedi, tana bi ena vanuwa lavedi simai ȡaviyedi. Bi laȡannemo a banabanavidi ba mote ai ȡaviyedi.

Maimaituwa Deikap i kavisuvisu

^⁹Deikap Padan-Alan i gose kamaȡe bi i nawa Betelmo i tava munaȡa bi Maimaituwa tana lisinemo i laumaȡata bi i kavisuvisu. ^{¹⁰} [◊]Bi Maimaituwa Deikap i giuwena gado, "Isam ba Deikap, niganana isam e vitale, sai isamna Isael mote Deikap." Ȣome Maimaituwa Deikap i wai isana Isael.

^{¹¹} [◊]Bi Maimaituwa i giuwena gado,

"Tagu Maimaituwa wailewapana guletigu.

Yà giugiuwem te kwai natunatuna bi ko wapa.

Bi tam em tubulelesa sa wapa bi dam didiga

bi kota ȡalibona kaka em tubulelesemo sa tubuȡa.

^{¹²} Bi doȡa Eiblaȡam bi Aisik e vitezitedina,
taunana tam yà vitem.

Bi kota em tubulelesa vaitedi
niga doȡana yà vitedi."

^{¹³} Kamaina bi Maimaituwa tana i gose kamaȡe bi i nawa.

^{¹⁴} [◊]Bi Deikap bamo gabunemo Maimaituwa vaitena a waigiugiuna Ȣome tana matila ȡakima i wai moito, kaka bi Maimaituwa ena puyo waen bi oela i ȡakimina dabanemo i gini. ^{¹⁵} Maimaituwa bamo modomodonemo i giuguyovo Deikap lisinemo mba gabuna i waiisana, "Betel."

Leitsel i wai wainatuna te i kabiwapa

^{¹⁶} Tedi Betel a gose bi a nawa te ȡoton a maso Ifleitimo a tava bi etamo Leitsel gomana mayana i vai. Tana Ȣome i waiaivitala gulata bi wainatuna lisinemo i pilipili. ^{¹⁷} Tana yavi i laukauwe bi tauwaisupina diyanemo i giuwena gado, "Mote kuma naila bi gomana olotona Ȣesauna kwa bewa." ^{¹⁸} Leitsel nuwana peki bi gomana olotona i bewa bi i wai isana Benoni. Bi yawasina i tauvunu bi i peki bi tamana i wai isana, Bendiman.

^{¹⁹} Kamaina bi Leitsel Ifleit etana diyanemo a dobo, niganana dobuna sa wai isana Betliȝem. ^{²⁰} Leitsel a dobo bi dabanemo Deikap mataila ȡakimina i wai moito bi niganana mainana ya moimonto.

Deikap natunatuna

^(22b) Deikap natunatuna ba matabudi 12:

^{²³} Deikap natunatuna Liya bwaganemo a tubuȡana
ba Lubin tana tautuweȡina,
Simiyon, Livai, Diuda, Isaka bi Sebulon.

^{²⁴} Bi Leitsel bwaganemo
ba Diyousep bi Bendiman.

^{²⁵} Bi Leitsel ena taupaula Bila natunatuna
ba Den bi Neptali.

^{²⁶} Bi Liya ena taupaula Silpa natunatuna ba labu,

[†] 28:22: Buka Ȣesaudi a giu te anilaudune gabuna. [‡] 28:22: Niga Ȣakimina lava sa kita bi sa noȡoti te Maimaituwa Deikap lisinemo i laumaȡata. [◊] 35:10: Pak 32:28 [◊] 35:11: Pak 17:4-8

[◊] 35:14: Pak 28:18,19

Ged bi Ase.

Niga matabudi ba Deikap kağenemo a tubuğā Padan-Alanmo bi Bendiman taunağā dobunemo i tubuğā.

Aisik i peki

²⁷ ♦ Deikap i nawa tamana Aisik lisinemo i tava Mamlemo, dobu Kiliat-Alaba mba taunana Ğiblon. Mba ġome dolinemmo Eiblağam ma natuna Aisik tautavatava a miyamiya.

²⁸ Bi Aisik i miyana ena kwalabu 180, ²⁹bi tana i magula kauwa bi i peki te ena magumagula pekipekidi vaitedi ai ġemotidi. Bi natunatuna Iso bi Deikap a dobo.

37

Diyousep bi tuwatuwağana

¹ Deikap tamana wala Keinanmo i miyamiya bi tana kota ġome i miya.

² Niga ba Deikap ena dam edi titikuna.

Diyousep tana ewali valivaliuna ena kwalabu 17 bi tana tuwatuwağana vaitedi sипу a labelabedi. Mba libilibidi tedi Deikap mwanemwanena Bila bi Silpa natunatudi. Bi Diyousep tuwatuwağana gebogeo baibaiğā a voivoiyedina, tamana i giuwe.

³ Deikap, Diyousep i wai nuwawai kauwe mote mai natunatuna ġesaudi. Banina Deikap i wai magula bi Diyousep i tubuğā. Taunana aubaina Islael Diyousep puyo i vite: Kwama kulina waimatakanikanina. ⁴ Bi natunatuna tautautuwağā a kita te tamedi ba Diyousep taunağā i ġoeğoe kauwe. Ġome tedi tasidi a wai ġinane bi lisinemo a giugiu ġasiğası.

⁵ Dudubala ġemota Diyousep tana lauboni i kita. Bi lağannemo mba laubonina tuwatuwağana i giugiuwedī ba, tedi tana a daboke otiye. ⁶ Tana i giuna gado, “Koi beyavaiya tagu lauboni niga mainana e kita. ⁷ Tada matabuda dabimo witi te bwainidi bi te panidi. Bi tagu egū bwaina i moito bi temi matabumi emi bwaina ba tagu egū bwaina a moito waikwaivibili bi a lauduneye.”

⁸ Bi tuwatuwağana tana ai talayena gado, “Tam kwa ġoeğona waibada kwa vai bi kwai badayemai, ee?” Ġome tedi tana a daboke otiye banina tana ena giu bi ena lauboni aubaidi.

Diyousep tuwatuwağana a kuneye Idip lavedi lisidimo

¹² Lağan ġemota Diyousep tuwatuwağana tedi a nawa Sekemmo tamedi ena ġamoğamo au labedimo. ¹³ Bi Deikap natuna Diyousep i giuwena gado, “Tagu ya ġoeğona tam, kwa nawa Sekemmo tuwatuwağam ġamoğamo sa labelabedina lisidimo.”

Bi Diyousep tamana i giuwena gado, “Kamaina ya nawa.”

¹⁴ Kamaina bi Deikap i giuwena gado, “Kwa nawa bi tuwatuwağam bi ġamoğamo kwa kitedi, tedi kamaina ee geğā? Bi kwa nato te kwa giuwegu.” Kamaina bi tana Ğiblon wapunemo bi i nawa Sekem.

Bi lağannemo Diyousep Sekemmo i tavatava ¹⁵ba tana i wai nuwanaina. Bi oloto ġemota i wai talayena gado, “Tam bai kwa tavutavuğē?”

¹⁶ Bi Diyousep ena giu i waimunena gado, “Tagu tuwatuwağagu ya tavutavuğedi. Kamaina ee geğā te maso kuna giuwegu bamō ġome tedi ġamoğamo sa labelabedi?”

¹⁷ Kamaina bi oloto ena giu i waimunena gado, “Tedi kage niga ġome bi kaikana a nawa. Tagu e vaiyedi a giuna gado, “Tama ka nawanawa Dotan.” Kamaina bi Diyousep tuwatuwağana i kaiwatedi te Dotan diyanemo i banavidi.

¹⁸ Bi muliğā kaka Diyousep tedi lisidimo ya tava bi tedi a wai kita te manekemo a kita. Kamaina bi tana kana pota a yesi bi a ġoeğona maso a vunu.

¹⁹ Taudiğā ai ogatalana gado, “Niga taunana taulaulauboni i tava. ²⁰ Tai peki bi gauba domna ġemota nopenomo ta pwalağe yovoğe. Kamaina bi ta nawa tamada ta tainuwatau te Diyousep ba gunuwala ġamoğamodi a vunu. Kamaina bi ta kita te ena laubonidi banidi sa tubuğā e geğā.”

²¹ Lağannemo Lubin edi giu i vaivaiye ba tana Diyousep waiyawasanina noğotina nopenomo i sağā bi i giuwedina gado, “Egu lava, mote ena yawasana tama bwali. ²² Bi gauba

domna kavakavana nponemo ta pwalağe yovoğe. Bi mote bai gebogebona lisinemo tama voiye. Bi niga ǵome mote kwasinina ima tosi.” Lubin mainana i giuna banina tana nponemo oga i talatalağī te muliğā maso Diyousep i wai yawasani bi i giukamağe tamana lisinemo.

²³ Kamaina bi lağannemo Diyousep tuwatuwağana lisidimo i tavatava, tedi a laulaupotina tana ena kwama kulikulina waimatakanikanina i kotekotena a lisi kamağe.

²⁴ Kamaina bi tedi gauba domna kavakavana nponemo a pwalağe yovoğe.

²⁵ Diyousep dom nponemo mai i miyamiya bi tedi a miya a kanikani bi a wai kita te Ismael lavedi a kitedi a yovoyovo. Tedi Giledm̄a a modina bi a nawanawa Idipmo. Bi edi kamelo dabeledimo kani anitai panepanedı bi bunama tabudi bi tabudi ai geludi bi a yovoyovo.

²⁶ Kamaina bi Diuda tuwatuwağana i giuwedina gado, “Bamoda tasida tai peki bi ena peki tai malimaliuwena, ba yağolo damonemo bai ta banavi? ²⁷ Mba tasiotida, bai ta voiyeña ba ta nawa Ismael lavedi lisidimo ta gimalaye bi mote bai tama voiye lisinemo. Banina tana kwasinida isuna.” Kamaina bi tasitasina bi tuwatuwağana tana ena ogatala ai aninena.

²⁸ ²⁸ Bi lağannemo tauwaikunekune a tavatava, Diyousep tuwatuwağana tana dommo a solu sağe bi mane siluva 20 luvana mai a gimalaye, Ismael lavedi lisidimo. Bi tedi ai doli nawe Idipmo.

²⁹ Bi lağannemo Lubin dommo i tava bi i kita te Diyousep mote ǵome, tana i wai nuwaboya kauwa bi ena gala i lisidi. ³⁰ Kamaina bi Lubin i munağā tasitasina lisidimo bi i giuwedina gado, “Tasida niga ǵome geğä, niganana tagu bai ya voiye?”

³¹ Kamaina bi tedi gouti a vunu bi kwasininemo Diyousep ena kwama ai kwasini. ³² Tedi mba kwamana a vai nave tamedi lisinemo. Bi a giuwena gado, “Niga kwamana tama ke vai bi kwa kita, aiyai ena kwama?”

³³ Deikap gala i kitakita, ba i wai nuwaboya kauwa bi i giuna gado, “Aiyo, mba natugu ena kwama. Bodu ǵamoğamodi ǵasiğasidi natugu a vunu bi a lisi waidabalali.” ³⁴ Kamaina bi Deikap ma nuwaboyana ena gala i lisidi bi gala yadiyadidi i kotedi bi lağan wapewapedi nopolidimo i ǵaba gulata.

³⁵ Bi ǵome tana natutatuna oloolotodi bi waiwavinidi a tava tamedi lisinemo bi giumo a kaka nuwauba. Bi tana yağolo i daboka kauwa bi i giuna gado, “Tagu natugu nuwaboyana kamaina te ya ǵaba peki.”^{*} Kamaina bi Islael natuna Diyousep aubaina i ǵaba gulata.

39

Diyousep bi Potipa mwanena

¹ Bi Idip lavana isana Potipa tana Ismael lavedi lisidimo Diyousep i gimeli bi i nave ena vanuwemo. Potipa tana tauyava edi bada bi Idip ǵalibonana ena waibada gabulinemo i noyanoya.

² ²⁸ Bi Diyousep ena yawasanamo BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuğā. Bi Idip lavana Potipa ena vanuwemo i miyamiya. ³ ǵome Potipa Diyousep i kita te BADA tana vaitena bi bai matabudi i voivoiyedina ba didimanidi a tubutubuğā. ⁴ Taunana aubaina Potipa i wai anine te i sako ena taupaula bi ena vanuwa nponemo mwali matabudi yai badayedi. ⁵ Diyousep dabano, Potipa ena vanuwa lavedi, vanuwa ǵoneğonedi matabudi bi edi daibimo mwali matabudi BADA i kavisuvisidi. ⁶ Kamaina bi Potipa mwali matabudi Diyousep nimanemo i sivudi te ya kitawatedi bi Potipa tana ya miya bi ya kani ota.

Bi Diyousep ba ewali laukaina bi ǵaiğailisina. ⁷ Bi mote lofana te Potipa mwanena Diyousep i kita oltooe bi i wai bağā te maso vaitena a kena.

⁸ Bi Diyousep i daboka bi waivini i giuwena gado, “Tagu egü bada mote bai ǵesau ima wainuwaboyae bi mwali matabudi i wai taniwagaedina tagu nimagumo i sivudi te yai badeadi. ⁹ Bi mote aiyai niga vanuwina nponemo isağā gulata te mai tagu. Bi

²⁸ 37:28: Giu 7:9   ^{*} 37:35: Buka ǵesaudimo i giuna gado Yà peki bi dommo ya yovo natugu lisinemo. ²⁸ 39:2: Giu 7:9

egu bada i waisumāegu bi mwali matabuna i wai aninedi te tagu yai badaedi bi tam ġemotim mote i wai aninem banina tam ba mwanena. Bi bai aubaina tagu maso gebo e voye bi Maimaituwa ei nuwaboya.”¹⁰ Potipa mwanena laġan matabuna Diyousep i laulau yaviyaviye te maso vaitena a kena. Diyousep tana i dabodaboka bi mote diyanaġa i nawanawa.

¹¹ Kamaina bi laġan ġemota Diyousep i nawa vanuwemo noya aubaina bi ġome mote taupaula ġesauna vanuwa nopenomo i miyamiya. ¹² Ĝome Potipa mwanena Diyousep ena gala dabanemo i kotelekota kaididi bi i giuweni gado, “Kwa nato ta kena!” Bi Diyousep i daboka bi i naila vanuwa i lau potiyovo kamaġe. Bi Potipa mwanena Diyousep ena gala i solu kamaġe bi i kaididi.

¹³ Laġannemo waivini i kita te ena gala nimanemo i kena gwasa, ¹⁴ ba i galala ena taupaula lisidimo. Bi i giuweni gado, “Niga Ĝibulu olotona ko kita, tagu mwanegu i tavaite bi yawasana wai dabaubaubana i voye. Tana egu ani kenamo i saġa bi i ġoeġoena maso i lau waiviniyegu bi tagu e miya binabinau. ¹⁵ Laġannemo tagu i vaiyegu te sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamaġe bi i velau i potiyovo.”

¹⁶ Ĝome waivin Diyousep ena kwama i kaikaididina eete mwanena i tava munaġa. ¹⁷ Kamaina bi waivin bai i tubutubuġana mwanena i tainuwatauna gado, “Niga tau-paulina Ĝibulu olotona kuna tavatavaitena, tana egu ani kenamo i saġa bi kauwa wai dabaubaubana lisigumo i voye. ¹⁸ Bi tagu sagu aubaina e binabinau ba ena gala diyagumo i gose kamaġe bi i velau i potiyovo.”

¹⁹ Sauginemo Diyousep ena bada tava ba mwanena i giuweni gado, “Kwai beyavaiya, em taupaula niga mainana lisigumo i kauwa.” Potipa nuwana i medi kauwa Diyousep lisinemo.

²⁰ Kamaina bi Potipa Diyousep i pani bi biliwelokomo i sako nawe, ġalibona ena panipani lavedi a miyamiyanemo. ²¹ ⋆ Bi BADA tana Diyousep vaitena bi i laukivivisuwe bi i labi kauwe. Taunana aubaina Diyousep kauwa visuvisudi biliweloko tauyavena lisinemo i voivoiyed. ²² Aubaina biliweloko tauyavena waibada i vite te biliwelokomo lava ya labedi bi noya matabudi yai badayed. ²³ Bi biliweloko tauyavena mote Diyousep i giu watawata banina BADA tana vaitena bi mwali matabudi i voivoiyegu kauwedi.

40

Ĝalibona ena taupaula labu edi Lauboni

¹ Kamaina bi niga kauwidi mulidimo, Idip ġalibonana ena waen tautegolubuna* bi ena buledi taugabuna tedi ġalibona nuwana a ka gebo. ² Taunana aubaina ġalibona nuwana i medi ena taupaula labu lisidimo³ bi tedi i panidi bi tauyava edi bada nimanemo i sivudi bi tauyava i legaudi te Diyousep bambo biliwelokonemo i miyamiyan ġome i sivu nawedi.

⁴ Bi biliweloko tauyavena edi bada Diyousep noya i vite te mba lavedi ya labedi. Tedi biliwelokomo a miya gulata.

⁵ Bi dudubala ġemota, ġalibona ena waen tautegolubuna bi ena buledi taugabuna a lauboni ġemota. Bi edi lauboni banidi ba tabudi bi tabudi.

⁶ Laġan i sako olaolalemo Diyousep i tava lisidimo bi i kitedi te tedi manuwaboyedi a miyamiya. ⁷ Kamaina bi Diyousep i waitalayedina gado, “Bai aubaina niganana matemi a kuluya?”

⁸ Bi tedi ena giu ai munena gado, “Tama ke lauboni bi aiyai ema lauboni banidi yaka maġatidi?”

Bi Diyousep i giuena gado, “Maimaituwa lisinemo ba ġemoġemotina te mba laubonidi banidi ya giuwaimaġatidi. Emi lauboni ko giuwegu.”

⁹ Kamaina bi waen tautegolubuna ena lauboni i gei giuwe Diyousep lisinemo, “Tagu egu laubonimo ba waen kaina e kita. ¹⁰ Bi kaina lagalagana ba faiona, laġannemo a

---

⋆ 39:21: Giu 7:9   * 40:1: Nigilisimo i giuena gado, cup bearer tana ena noya ba ġalibona ena waen tautego lubuna, muliġa kaka ġalibona ya vite te ya tego.

nimanimagala ba, a buso bi a latapaledi. Bi kota waenidi ai laka te matabudi a ȡou kovi.
¹¹ Bi tagu ȡalibona ena ledu nimagumo bi guleipi banidi e legaudi bi ena ledumo e buyodi bi nimanemo e sako.”

¹² Kamaina bi Diyousep tana i giuwena gado, “Em laubonina banina ba niga mainana: Kai lagalagana faiona kuna kitedina ba laȡan faiona. ¹³ Laȡan faiona nopolimo, tam kaka ȡalibona biliwelokomo ya kaikamaȡem bi em noyamo ya sako munaȡem bi ena ledu nimanemo kwa sako munaȡe, maibena dolinemo kuna voivoiyena mainana. ¹⁴ Laȡannemo bai matabuna lisimmo sa visuna, kwa noȡotigu bi kwa lau kivivisuvisuȡegu. Bi ȡalibona lisinemo isagu kwa vato bi kwa giuve te tagu biliwelokomo ya kaikamaȡegu. ¹⁵ Banina ȡibulu lavedi edi dobumo tagu e miyamiya bi lava tagu egalemo a pani tavaitegu niga ȡome. Bi tagu mote bai gebona yà voiye bi biliwelokomo a sakogu.”

¹⁶ Laȡannemo taulaugabu i vaiye te Diyousep waen tautegolubuna ena lauboni banina i kamaȡati bi i vaiye te i visu kauwa ba tana Diyousep i giuwena gado, “Tagu kota e lauboni, te dabagumo ba buledi poedi faiona e ava’aval. ¹⁷ Bi po’ a dabanemo nophonemo kani gabagabudi, tabudi bi tabudi a kenakena ȡalibona aubaina. Bi mwanuwa a tava bi po’ana nophonemo kani a kanikanidi.”

¹⁸ Bi Diyousep i giuwena gado, “Po’ a faiona kuna kitedina banina ba laȡan faiona. ¹⁹ Laȡan faiona nopolimo ȡalibona kaka tam ya kaikamaȡem bi gadom ya koiȡavuki bi tubuȡim kai laganemo yai dawe bi mwanuwa sa kani.”

²⁰ Kamaina bi laȡan waifaioninem, ȡalibona ena tubuȡa laȡanna i tava bi tana soi i voiye ena tauwaibabada aubaidi. Mba laȡannemo waen tautegolubuna bi buledi taugabuna biliwelokomo i kaikamaȡedi bi i nawedi ena tauwaibabada matedimo. ²¹ Bi ȡome ȡalibona waena tautegolubuna ena noya wadubonemo i sako munaȡe. Bi ena noya i waitubu munaȡe. ²² Bi buledi taugabuna tana i wai peki, maibena Diyousep lauboni i giugiuwena.

²³ Bi mba laȡannemo waen tautegolubuna Diyousep ena waibaȡa nuwana i yavuȡa bi mote i noȡoti lubu.

41

ȡalibona ena lauboni

¹ Kamaina bi kwalabu labu mulidimo, ȡalibona i lauboni te tana gauba Naelo diyanemo i moimoito. ² Bi i wai kita te kau 7 pwatelpwatedi gauba nophonemo a lovotava te ȡawaȡawa kanidi ai tubu. ³ Kota mulidimo kau 7 ligeligidu Naelo gaubina nophonemo a lovotava bi edi lava diyedimo a moito. ⁴ Kamaina bi kau ligeligidu a tapipila te kau pwatelpwatedi a kani kovidi. ȡome te i kena nuwasa.

⁵ ȡalibona matana i yaune bi i kena munaȡa te lauboni ȡesau i kita. Peȡapeȡa kaina ȡemota bi modonemo banina 7 visuvisudi i kitedi. ⁶ Mulinemo kota peȡapeȡa kaina ȡemota bi banina 7 i sivudi. Niga peȡapeȡedi kaidi yavala i suve waiwelaidi. ⁷ Peȡapeȡa welawelaidi a tapipila te peȡapeȡa visuvisudi 7 a gudedi. Kamaina bi ȡalibona i kenamoitio bi i giuna gado, “Pai, niga gode e laulauboni.”

⁸ Olaolalemo ȡalibona nuwana i lovo lauboni i kitakitana aubaina. Taunana aubaina Idip nophonemo taubwalabwalau kaikalakalatidi bi sibe lavedi i giuwedi a tava. ȡome tana ena lauboni i giuwedi bi mote aiyai ena lauboni banidi i giuwaimaȡatidi.

⁹ Kamaina bi waen tautegolubuna ȡalibona i giuwena gado, “Aee, bada bai nuwagu i kaukauleyana e noȡoti, niganana matammo yà giu kamaȡe. ¹⁰ Tam wala buledi taugabu kauwena bi tagu, lisimaimo kuna medi bi kuna sivunawemai biliwelokomo tauyava edi bada ena vanuwemo. ¹¹ Bi dudubala ȡemota labuimai ke lauboni bi ema lauboni ba banidi tabudi bi tabudi. ¹² Bi ȡome ȡibulu olotona vaitemai. Tana tauyava edi bada ena taupaula. Tama ema lauboni ke giuwedi bi lauboni banidi i giuwaimaȡatidi. ¹³ Bi bai i giugiuwena mainana a tubuȡa. Tagu egu noyamo kuna sako munaȡegu bi buledi taugabu kauwena gadona kuna bwali.”

¹⁴ Kamaina bi Diyousep ena giu i giukamaȡe te ma ȡemota biliwelokomo ai doli tavaite. Tana i wai ȡali bi ena gala visuvisuna i kote bi i tava ȡalibona lisinemo.

¹⁵ Ĝome ĝalibona i giuwena gado, “Tagu e lauboni bi egu lauboni banina mote aiyai i giuwaimaĝati. Bigium e vaiye te tam ĝemoĝemotina lauboni banidi kwa giuwaimaĝatidi.”

¹⁶ Diyousep i giuna gado, “Mm bada, tagu mote ĝemoĝemotigu bi Maimaituwa ba ĝemoĝemotina bai kwa ĝoeĝoena ba ya giuwem.”

²⁵ Ĝome ĝalibona ena lauboni Diyousep i giuwe. Kamaina bi Diyousep ĝalibona i giuwena gado, “Ĝalibona, mba laubonidi labu kuna kitedina ba banidi ĝemota. Maimaituwa bai muliĝa ya voyena taunana lisimmo i waimaĝati.” ²⁶ Kau pwatepwatedi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7 bi peĝapeĝa banidi visuvisudi 7 kuna kitedina ba kwalabu 7. Niga laubonidi labu banidi ba maula kuna kita. ²⁷ Bi kau ligeligi muliĝa gauberno a lovolovotavana bi peĝapeĝa yaval a suvesuve wai welaidina ba muliĝa gomala kwalabu 7 noplodimo. ²⁸ Niganana bai ĝalibona yà giuwemna ba muliĝa bai ya tubuĝana Maimaituwa taunana i wai lovem. ²⁹ Bi kwalabu 7 noplodimo ba Idip dobuna matabuna ya maula. ³⁰ Bi mulinemo kota kwalabu 7 noplodimo gomala dididiga ya tubuĝa. Mba saugidimo maula noĝotidi sa laukava banina gomala Idip dobuna ya ka lolalola. ³¹ Bi maula noĝotidi sa kovi banina gomala i didiga gulata. ³² Ĝalibona lauboni ma labu kuna kitana banina Maimaituwa bai i waimaĝatina ba kamaina ya tubuĝa.

³³ “Niganana ĝalibona nuwauyauya bi kauwa taukitabanavidi lavana kwa vine te Idip dobuna yai badaye. ³⁴ Bi tam kota waibabada ĝesaudi kwa vinedi te tedi kwalabu 7 noplodimo kani sai damdi te dubu 5 bi dubu wai 5-na ba kalaĝi sa sako bi sa labe kauwe. ³⁵ Tedi maso ĝailisi kuna vitedi te maula laĝandimo kani sai dam gulate bi sa labe kauwedi te gomala ya natonatona aubaina. ³⁶ Nigamai kaka kani kaikai gulate ya kena te gomala ya natonatona ani waisanana.”

³⁷ Diyousep ena giu ĝalibona ena taupaula vaitedi a vaiye te i visu. ³⁸ Taunana aubaina ĝalibona i giuwedina gado, “Bamo bena aiyai ta banavi mai nigolotona. Tana Maimaituwa Aluwina npononemo.”

³⁹ Kamaina bi ĝalibona Diyousep i giuwena gado, “Maimaituwa bai matabuna tam lisimmo i kamaĝatidi bi bamo mote aiyai nuwauyauya bi kauwa taukitabanavidi mai tam.” ⁴⁰ ♦Taunana aubaina niganana Idip dobuna bi egu lava matabudi tam kwai badayedi. Bi em waibada ba tagu gabuligumo.”

⁴¹ Kamaina bi ĝalibona Diyousep i giuwena gado, “Tagu niganana tam waibadamo yà sakosakom te Idip dobuna matabuna kwa labe.” ⁴² Ĝome ĝalibona waibada matailina kalima nimagalnemo i kaikamaĝe te Diyousep nimagalnemo i sako. Bi gala waimatakakanikanina i wai kote bi dona i wai gadoi.

⁴⁵ Ĝalibona Diyousep i wai isana, Safanet-Peniya.* Ĝome ĝalibona Fotifela natuna waivinina isana Asanet i vai te Diyousep i wainaĝi. Fotifela ba dobu isana On† pilisina. Kamaina bi Diyousep i modina bi Idip dobuna matabuna i nawa yaĝosi.

⁴⁶ Diyousep ena kwalabu 30 bi ĝalibona aubaina noya i waitubu. Tana ĝalibona i gose bi i nawa Idip dobuna matabuna i vakita nawe. ⁴⁷ Kwalabu 7 noplodimo mba dobunemo maula i dabalala. ⁴⁸ Mba kwalabudimo malagai matabudi noplodimo Diyousep kani i laitupa bi kani vanuwidimo i susuĝudi. ⁴⁹ Tana kani i susuĝuna i didiga gulata te maibena nisa diyanemo gimoli bi mote ĝemoĝemotina te maso i jyevi nawe. Taunana aubaina iyava i kaisako.

⁵³ Kwalabu 7 noplodimo Idipmo maula i nuwayebusi. ⁵⁴ ♦Bi kota kwalabu 7 noplodimo gomala i wai tubu, Diyousep i giugiuwena mainana. Bi dobu matabuna gomala i nawa yaĝosi. Bi Idip taunaĝa ba maula i kenakena. ⁵⁵ Laĝannemo Idip lavedi kani a pekipeki ba a nawa ĝalibona lisinemo kani a waibaĝaye. Bi tana i giuwedina gado, “Ko nawa Diyousep lisinemo bi bai ya giugiuwemina mainana ko voye.”

* 41:40: Giu 7:10   * 41:45: Mba isana Idip kalinedimo banina ba Maimaituwa miyamiyana ya giugiu. † 41:45: On ba malagai bi isana ĝesauna ba Heliopolis. Mba malagainemo lava suwala sa lalauduneye.

♦ 41:54: Giu 7:11

⁵⁶Gomala dobu matabuna i nawa yaḡosi bi i ka gebogebo. Taunana aubaina Diyousep kani vanuwina i kaikamaḡe bi wai kunekune i wai tubu Idip lavedi lisidimo. ⁵⁷Bi dobu ḡesaudi lavedi a tava Diyousep lisinemo bi kani a kunekunedi. Banina dobu matabuna gomala i ka gebogebo.

42

Deikap natunatuna i giukamaḡedi Idipmo

¹Deikap bi ena vanuwa lavedi Keinanmo a miyamiya bi Deikap i vaiye te kani Idipmo ba natunatuna i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai miyamiya? ²☆Tagu e vaiye te Idipmo kani ya kenakena. Ko yovo ko nawa bi kani ko gimli te ta kani bagibagi bi mote tama peki.”

³Kamaina bi Diyousep tuwatuwaḡana 10 a yovo a nawa Idipmo kani gimelina aubaina.

⁴Bi Deikap natuna Bendiman, Diyousep tasiotina mote i giukamaḡe. Banina tana i naila, mote i ḡoeḡoe te lisinemo bai ya tubuḡa. ⁵Deikap* natunatuna bi lava ḡesaudi vaitedi a nawa bi kani a gimelidi banina Keinan dobuna kota gomala i ka gebogebo.

⁶Mba laḡannemo Diyousep tana Idip dobuna i wai badea bi kani i kunekunedi lava matabudi lisidimo. Laḡannemo Diyousep tuwatuwaḡana a tava lisinemo bi edi vivila ba iwedi a taukotodi. ⁷Diyousep tuwatuwaḡana i kitekitedi ba i kita ḡonedi. Bi tana i voiye te bema mote i sibedi. Kamaina bi i giu medimeyedina gado, “Temi bamo maiḡa kona tava.”

Bi tedi a giuna gado, “Tama Keinanḡa ke yovo, kani ka gimeli.”

⁸Diyousep tuwatuwaḡana i sibedi bi tana mote a kita ḡone. ⁹☆Kamaina bi ḡome ena lauboni i noḡotidi. Bi i giuwedina gado, “Temi tauwaikita kona tava ko waikita te bainewa koi ḡaviyemai.”

¹⁰Bi tedi a giuna gado, “Mm bada geḡa! Tama em taupaula ke tava kani ka gimeli.”

²¹Kamaina bi taudiḡa a giuna munaḡedina gado, “Niga ba eda kauwa waigebo tasida lisinemo niganana kovoḡina ta vaivai. Mba sauginemo ena nopyavimo sagu i waibaḡayé bi mote ta sagu. Taunana aubaina niganana kovoḡina ta vaivai.”

²²☆Gome Lubin i giuna gado, “E giuwemi te gomana maso mote ko laukivigebogeboye bi kalinagu mote ko vaiye. Niganana kamaina te ena peki kovoḡina ta vai.” ²³Tana giu matabuna tolopeta lisinemo i waidama. Bi mote a sibe te bai a giugiuwena Diyousep kaikana i vayiedi.

Diyousep tuwatuwaḡana lisinemo kani a gimeli bi a munaḡa Keinanmo tamedi lisinemo. Bi kota muliḡa a munaḡa kani ḡesaudi a gimeli munaḡa

45

Diyousep tuwatuwaḡana lisidimo i kamaḡati munaḡe

⁴Diyousep tuwatuwaḡana i giuwedina gado, “Ko moito nato diyagumo.” Tedi a moito nato diyanemo bi i giuwedina gado, “Tagu ba tinanatum, Diyousepu, wala Idip lisidimo kona kunegu. ⁵Kamaina mote komai uvala bi komai giuvunuvunuḡa banina kona kunegu. Mba Maimaituwa tagu i gei giukamaḡegu niga dobunemo lava matabudi waiyawasanidi aubaina. ⁶Bi niga dobuna kaikana kwalabu labu nopolimo gomala i ka gebogebo. Bi kota kwalabu 5 yaḡolo gomala ya kena wata. Mba laḡandimo mote bayau bi mote lauyaba.

⁷Mba taunana aubaina Maimaituwa i gei giukamaḡegu te temi sagumi aubaina te mote kanipeki imai peki kovimi. ⁸Ko kita, mba mote temi ko giukamaḡegu. Tagu Maimaituwa i giukamaḡegu te niganana ḡalibona taulaididimanina bi waibada i vitegu te Idip dobuna matabuna ya labelabe. ⁹☆Ko munaḡa makai bi tamagu ko giuwena gado, ‘Natum Diyousep niga mainana i giu: Tagu natum Diyousep, Maimaituwa i voiyege te Idip dobuna ya waibadae. Kwa yovo makai lisigumo, mote kumai goela. ¹⁰Tam natunatum bi itaitam vaitedi emi sipu, emi gouti bi emi ḡonaḡona matabudi ko yovo te Gosen dobunemo

* 42:2: Giu 7:12   * 42:5: Deikap isana ḡesauna ba Islael.   ☆ 42:9: Pak 37:5-10   ☆ 42:22: Pak 37:21,22

☆ 45:9: Giu 7:14

diyagumo ko miya.¹¹ Ĝome yà labemi bi bai matabuna aubaimi yà voiyedi, banina kwalabu 5 nopolidomo gomala mainana ya kena wata. Tam bi em vanuwa lavedi male mote kaniipeki komai nuwatoiye.”

²⁵ Kamaina bi a munaĝa Keinanmo tamedi Deikap lisinemo. ²⁶ Ĝome tedi tamedi a giuwena gado, “Diyousep mote i peki, yaĝolo ya miyamiya. Tana niganana Idip dobuna matabuna ya waibadae.” Laĝannemo mai a giugiu ba Deikap i tagugu bi mote i waisumaĝedi.

²⁷ Bi Diyousep bai i giugiuwena matabuna tana a giuwe. Bi i kita te Diyousep wegon* i giukamaĝe te tana ya gelu bi ya nawana Idip kaka Ĝome nuwana i visu bi nuwana i nuwa lageta te ya modina. ²⁸ Deikap i giuna gado, “Tagu niganana ei sumaĝa te natugu Diyousep yaĝolo ya miyamiya. Kamaina te yà nawa yà kita kaka muliĝa yà peki.”

46

Deikap natunatuna bi itaitana vaitedi a nawana Idip

¹ Kamaina bi Deikap ma ĝonaĝonana i modina i nawa Biyasiba. Bi Ĝome sewasewa i gabu tamana Aisik ena Maimaituwa lisinemo. ² Bi Maimaituwa, Deikap laubonimo i giuwena gado, “Deikap, Deikap.”

Bi Deikap ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”

³ Kamaina bi Maimaituwa i giuna gado, “Tagu tamam ena Maimaituwa. Mote kuma naila, kwa nawa Idip bi Ĝome tagu yà voyiem te em tubulelesa ya didiga. ⁴ Tagu vaitem ta nawa Idip bi kota tagu kaka em tubulelesa ya munaĝe tavaitedi niga Dobunemo. Bi sauginemo kwa pekina ba natum Diyousep kaka ya sako kauwem.”

⁵ Kamaina bi Deikap Biyasiba i gose, natunatuna, mwanemwanedbi bi natunatudi vaitedi ai doli nawedi. Bi ĝalibona wegon* i giugiu kamaĝenemo a gelu bi a nawa Idip. ⁶⁻⁷ [◇]Tedi Keinanmo edi ĝamoĝamo, edi ĝonaĝona bi kota Deikap natunatuna, itaitana matabudi i nawedi.

Deikap ena vanuwa lavedi vaitedi Idipmo a tava

²⁸ Laĝannemo Gosen diyanemo a tavatava ba Deikap Diuda i gei giukamaĝe Diyousep lisinemo bi i giuve te Gosen etanemo ya labedi. ²⁹ Diyousep seliot i vononoĝe bi dabanemo i gelu bi i nawa Gosenmo tamana i banavi. Laĝannemo tamana vaitena ai taubanava, Diyousep tamana i labavai te i ĝabe gulate. ³⁰ Kamaina bi Deikap Diyousep i giuwena gado, “Niganana e kitam te yaĝolo kwa miyamiya aubaina nuwagu i kena. Ta miyamiya nuwatauĝa kaka yà peki.”

48

Deikap Ifleim bi Manasa i kavisuvisidi

¹ A taumiya bi Diyousep a giuve te tamana i sida. Kamaina bi natunatuna Manase bi Ifleim i wai dolidi a nawa tamana lisinemo.

² Laĝannemo Deikap a giuwena gado, “Natum Diyousep i tava.” Ba Deikap i lauĝaiĝailisi te i kenamoito bi gabumo i miya.

³ [◇]Deikap Diyousep i giuwena gado, “Keinanmo dobu Lus nophonemo, Maimaituwa wailewapanina i laumaĝata bi i kavisuvisugu ⁴bi i giuwuguna gado, ‘tagu yà voyiem te kwai natuna dabalala bi em tubulelesa ya wapa. Bi tedi Keinan doĝana sa vai bi sai taniwaga nonoĝe.’”

⁵ “Diyousep, niga natunatumdi labu Idipmo a tubuĝa muliĝa kaka e tava. Niga libilibidi Ifleim bi Manase kuna bewedina niganana yàwai natunaedina maibena natunatugu Lubin bi Simiyon. ⁶Bi libilibi muliĝa kwa bewedina ba tam natunatum. Tedi kaka tuwatuwagedi Manasa bi Ifleim isedimo edi doĝa sa legaudi.”

* 45:27: Wagon ba seliot, kamelo sa solusolu. * 46:5: Wagon ba seliot, kamelo sa solusolu. [◇] 46:6-7: Giu 7:15

◇ 48:3: Pak 28:13,14

¹³ Ĝome Diyousep natunatuna i natomedi Deikap matanemo bi Ifleim ĝeniyana yawaninemo i wai moito bi Manase kataiyana yawaninemo i wai moito. ¹⁴ Bi geĝa te Deikap nimana i lai baledi te kataiyana Ifleim dabanemo bi ĝeniyana Manase dabanemo i sako.

¹⁵ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuna gado,
“Itagu Eiblaĝam bi tamagu Aisik,
Maimaituwa a laulauduneyena,
niga libilibidi ya kavisuvisudi.

Tana taunana egu yawasana matabunemo
i labegu te niga palatinemo maibena tauwaiĝamoĝamo sipu ya labelabedina.

¹⁶ Bi ena aneya gebogebo matabudimo i labelabe kauwegu.

Yà laulaupali te niga libilibidi dabedimo,
tagu bi tamagu Aisik bi itagu Eiblaĝam isamai sa vato nawe.

Bi yà laulaupali te tedi sai natuna dabalala
bi dobumo edi dam ya didiga.”

¹⁷ Laĝannemo Diyousep tamana i kita te kataiyana Ifleim dabanemo i sakosako ba Diyousep mote i wai nuwavisu. Tana i ĝoeĝoena maso kataiyana Manase dabanemo i sako. ¹⁸ Taunana aubaina Diyousep i giuna gado, “Tamagu mote mainana, naniga taunana tautuwaĝa dabanemo kataiyam kwa sako.”

¹⁹ Bi tamana mote i waianine bi i giuwena gado, “Natugu e sibe bai yà voivoiye. Gomana tautasi ena waibada ya didiga gulatana kaka tautuwaĝa. Ifleim yai natuna bi ena tubulelesa ya didiga. Bi gomana tautuwaĝa kota mainana yai lava dididiga bi ena dam ya didiga.” ²⁰ Kamaina bi ĝome i kavisuvisudi bi i giuna gado,

“Sauginembo Islael lavedi isemimo lava sa ka kavisuvisudi,
ba tedi sa giuna gado, ‘Ka laulaupali te Maimaituwa ya kavisuvisumi
maibena Ifleim bi Manasa i ka kavisuvisudina.’”

Niga mainana tana Ifleim isana i gei sako bi muliĝa kaka Manase.

²¹ Kamaina bi Deikap natuna Diyousep i kavisuvisu bi i giuwena gado, “Niganana tagu mayagu e vai ĝotona te yà peki. Bi Maimaituwa kaka ya labemi bi ya munaĝemi, iteitemi edi dobu Keinanmo.”

49

Kamaina bi Deikap natunatuna ĝesaudi i giuwedi a tava lisinemo.

Deikap Diuda i kavisuvisu

⁸ Bi i giuwedina gado, “Diuda tam kaka tinatinanatum sa kasaĝesaĝem. Tam kaka yaĝolo em ĝavya kwa vai waiubedi bi sa kita saĝesaĝem. Bi tinatinanatum ĝesaudi kaka kaĝe pakammo sa laudune. ⁹ Diuda, tam ba yaĝolo kwa ĝailisi gulata bi kwai nuwa nainaila maibena laiyan, ena anikenamo ya kenakena ba aiyai mote imai sinasina. ¹⁰ Bi ĝalibona ena diĝona waibada matailina mote kaka Diuda ima gose. Bi em tubulelesa yaĝolo sai boda nonoĝa. Bi dobu ĝesaudi lavedi sa nato bi Vinevinena* kaĝe pakanemo sa laudune.”

³³ [✧] Laĝannemo Deikap natunatuna i giuwailovelovedi bi i guliyovo ena gabumo bi peki.
Deikap Idipmo i miya kwalabu 17 a kovi. Bi tana dobumo i miyana kwalabu wapan 147 a kovi.

50

Diyousep tuwatuwaĝana i giu wai tunibagidi

¹⁵ Diyousep tuwatuwaĝana a sibe te tamedi i peki, taunana aubaina taudiĝa ai giugiuna gado, “Augunai Diyousep lisidemo ya medi wala eda kauwa wai gebo lisinemo male biwana ya vai.” ¹⁶ Tedi Diyousep ena giu a giukamaĝena gado, wala tamada ma miyana bi niga mainana giu, ¹⁷ “Tuwatuwaĝam gebogebo lisimmo a voiye bi geĝa te e ĝoeĝoena edi

* 49:10: Vinevinena ya natonatona ba Yesu. [✧] 49:33: Giu 7:15

kauwa waigebo kwa nōgotikamāge. Niganana tama tamam ena Maimaituwa ena taupaula ka waibāgam te ema gebogebo kwa nōgotikamāge.” Lāgannemo Diyousep niga giuna i vaivaiye ba nuwana i toitoi bi i ̄gaba banina tana kaikana edi gebogebo i nōgotikamāge.¹⁸ Kamaina bi tuwatuwāgana a tava bi iwedi a taukotodi edi vivila lisinemo bi a giuna gado, “Tama emya kai taupaula yababa.”

¹⁹ Bi Diyousep i giuwedina gado, “Koma nainaila tagu mote Maimaituwa te yà kovōgimi.

²⁰ Temi kona ̄goēgoena maso konai pekigu bi Maimaituwa i voiye vitale te visuvisu i tubūgá, te lava wapawapa niganana sa miyamiyana mote gomala i wai pekidi bi a yawasana.

²¹ Taunana aubaina mote koma naila, tagu male temi bi natunatumí vaitedi bai matabuna aubaimi yà voiye.” Bi Diyousep tuwatuwāgana i giu waitunibagidí bi nuwedi i kena banina a nōgoti te tasidi kaikana edi gebogebo i nōgotikamāge.

Potiyovo kamađa

Niga isana Exodus banina ba potiyovo kamađa bi kauwa laukaidi Islael lavedi edi miyamiya nove bainewa wala a wai taupaula yababa bi Idip a potiyovo kamađe. Niga bukanemo ba giu laubanidi 4:

Āibulu lavedi wai taupaula yababa bi Maimaituwa i wai yawasanidi,

Āibulu lavedi a nawa Sainai oyanemo,

Maimaituwa waianina Sainaimo i voiyen a lava lisidimo bi waiđake i vitedi Islael lavedi laudune gabuna a voiyen.

Deikap ena tubulelesa Idip nopenomo i wapa dabalala

¹ Deikap natunatuna bi edi vanuwa lavedi vatedi a nawa Idip. ² Bi isedi ba Lubin, Simiyon, Livai bi Diuda ³Isaka, Sebulon bi Bendiman ⁴Den, Neptali, Ged bi Ase. ⁵Deikap ena tubulelesa wapanan mataburua 70. Bi Diyousep tana kaikana i doli te Idipmo.

⁶ A miya gulata kwalabu visa mulidimo Diyousep, tuwatuwađana vatedi mba kimtina a peki kovi. ⁷☆ Bi geđa te Islael damna ai natuna dabalala bi Idip dobuna ai wanavu bi a ġailisi gulata.

Idip ġalibonana Islael lavedi i egelidi noya dididiga a voiyen

⁸☆ Kamaina bi ġalibona valivaliuna waibada i vai bi Diyousep mote i sibe. ⁹Tana ena lava i giuwedina gado, “Ei koi kita kauwa, Islael lavedi a wapa kauwa bi a ġailisi gulata. ¹⁰☆ Bi waiđasijasi lađannemo mai te kadađavija sa sagudi bi sai ġaviyeda bi eda dobu sa gose. Augunai bai kauwinna ta voiyen te mote simai natunatuna.”

¹¹ Taunana aubaina babada ai dubudi te Islael lavedi noyamo sa egelidi. Bi a egeli gudeguledi te malagai labu isedi Pitom bi Lemesis a ġaledi, ġalibona ena pulapula ani wai dubudi. ¹²Tedi Islael lavedi noyamo a voiyedi te a wainuwatoi gulata. Bi kota Islael lavedi yađolo te a wai natuna dabalala. Idip lavedi niganana Islael lavedi a nailedi. ¹³⁻¹⁴Idip lavedi Islael noyamo a voiyedi te ai nuwatoitoi. A egelidi te dođa a gwadai bi biliki a patipatidi bi kota noya ġesaudi a voivoiyedi bi edi daibimo a noyanoya gulata bi mote a lau launuwatoiyedi.

²²☆ Idip ġalibonana giu bagibagina Idip lisidimo i sako bi i giuwena gado, “Āibulu lavedi nopedimo libilibi oloolotodi sa tubutubuđana ba Naelo gaubinemmo sai kaluwedi. Bi waiwaivinidi taudiđa sa miya.”

2

Mousis i tubuđa

¹ Kamaina bi oloto bi waivini tedi Livai damna bi taudiđa ai ka nađinađi. ²☆ Waivinina i bwaga bi i laubwe te gomana olotonu i bewa. Lađannemo i kita te gomana kitana i visu gulata, tana kandavonemo i laba te nawalai faiona a kovi. ³Lađannemo tana mayana i vai te mote ġemođemotina te gomana kandavonemo ima laba, aubaina te tana dou gulegulewemo a vatuvatulina i vai bi patimo nopenomo i pati kaukauwe te mote gauba ima sola sađa. Kamaina bi gomana i vai te dou nopenomo i suveki bi ġawađawa nopedimo Naelo gaubinemmo i waipoule. ⁴Bi gomana nuvuna gauba diyanemo lau manemanekemo i moito bi i wai kita wata te gomana lisinemo bai ya tubuđa.

⁵ Kamaina bi ġalibona natuna waivinina i nawa Naelo gaubinemmo asiwa aubaina. Bi ena taupaula labu gauba diyanađa a moimoito nawa. Kamaina bi i wai kita nawa te dou ġawađawa nopedimo i kita bi ena taupaula ġemota i giuwe te ya vai natome. ⁶Ālibona

---

☆ 1:7: Giu 7:17 ☆ 1:8: Giu 7:18 ☆ 1:10: Giu 7:19 ☆ 1:22: Giu 7:19 ☆ 2:2: Giu 7:20

natuna waivinina dou kuvuna i kailageti bi i kita te gomana. Bi gomana i ȣabaḡaba te i launuwatoiye bi i giuna gado, “Niga ba ȣibulu gomenina.”

⁷ Kamaina bi gomana nuvuna ȣalibona natuna i waitalayena gado, “ȣemoḡemotina maso e nawā ȣibulu waivinina ei doli tavaite bi gomana i waisusu aubaim ee?”

⁸ Bi tana giu i wai munena gado, “Emaso, ku nawa!” Kamaina bi gomana nuvuna i nawā te tinaotina i wai doli tavaite. ⁹ Kamaina bi ȣalibona natuna waivini i giuwena gado, “Niga gomenina aubaigu kwai susu bi yā mai’im.” Kamaina te waivini gomana i vai bi i wai susu.

¹⁰ [✧]Laḡannemo gomana i seda mulinemo ba waivini gomana i nawā ȣalibona natuna i vite te i wainatunae. Bi ȣalibona natuna i giuna gado, “Niga gomenina gaubemo e solu lageti, aubaina isana Mousis.”

Mousis i naila i nawā Midian dobunemo

¹¹ [✧]Laḡannemo Mousis i dididiga tana i nawā ena lava mani ȣibulu i va kitekitedi. ȣome i kita te Idip lavedi ena lava a egelidi bi noya vitezivedi a voivoiyedi. ȣome tana Idip lavana i kita te ȣibulu olotona ȣemota i katikativunu. ¹² Mousis i wai laulau kita te mote aiyai bamo, kamaina bi tana Idip lavana i lai peki, bubu i wai sula sala te i ȣuluvi.

¹³ Bokinamai Mousis i munaḡa ena lava lisidimo bi i kita te ȣibulu oloolotodi a wai ȣasiḡası. Kamaina bi waiḡasiḡası tauwaitubuna i waitalayena gado, “Bai aubaina falom ȣibulu kwa katikativunu?”

¹⁴ ȣome olotona i giuna gado, “Tam aiyai ȣailisi i vitem bi kwa waibadaemai? Tam kuna ȣoeḡoena tagu kwai pekigu, mai maḡo Idip lavana kuna waipekina, ee?” ȣome Mousis i naila bi i wai noḡotana gado, “Bai e voivoiyena gode lava matabudi kaikana a sibe.” ¹⁵ [✧] ȣalibona laḡannemo Mousis giuna i vaiye ba i ȣoeḡoe te Mousis maso i waipeki bi geḡa te Mousis i velau ȣalibona i gose kamaḡe bi i nawā Midian.

3

Mousis pilisi Detolo vaitena a miyamiya te natuna waivinina Sepula i naḡi.

Maimaituwa Mousis lisinem i giu

¹ Laḡan ȣemota Mousis botiyan Detolo ena ȣamoḡamo i labelabedi, Detolo ba Midian edi pilisi. Mousis ȣamoḡamo i wai dolidi a nawanawa kalakalaleḡa eete oya isana Olebimo * a tava, Maimaituwa ena oyamo. ² [✧] ȣome BADA ena aneya i laumaḡata maibena kai vavanina kai tombolunemo. Mousis i kita te kai tomboluna i vavavana bi geḡa te mote kai tomboluna i kalakalati. ³ Mousis nophonemo i wainoḡotana gado, “Yà nawā te niga kauwina mote ani tubuḡa bi i tubuḡa, yà kita. Bai aubaina mote kai tomboluna ima kalakalati?”

⁴ BADA i kita te Mousis i vavanawanawa taunana aubaina Maimaituwa kai vavanina nophonemo i giuna gado, “Mousis, Mousis.”

Kamaina bi Mousis i giuna gado, “Oe, tagu niga.” ⁵ Bi ȣome Maimaituwa i giuwena gado, “Kuma vava natonato, em kaḡesuma kwa kaikamaḡe banina niga doḡa waiyawa dabano kwa moimoito. Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.” Laḡannemo Mousis niga mai giuna i vaivaiye ba i naila bi matana i wai govegove te mote Maimaituwa ima kita.

⁷ ȣome BADA i giuna gado, “Tagu e kita te Idip lavedi egu lava Islael sa laulau kivigebogeboyedi. Tedi edi lau aiyo e vaiye bi edi wai nuwatoi kaikana e sibe, te bainewa maso taupaula edi babada ed i ȣailisimo maso ei yawasanidi. ⁸ Taunana aubaina tagu e yovo te Idip edi waibadamō yāi yawasanidi bi yā nawedi dobu dididiginemo. Bi dobuna ba visuvisuna bi maumaulina yā vitedi. Mba dobuna taunana Keinan, niganana ȣiti, Amoli, Pelisait, ȣivait bi Debus lavedi sa miyamiyana. ⁹ Bi niganana Islael edi ȣaba e vaiye bi Idip lavedi edi laukivigebogebo kaikana e kita. ¹⁰ Taunana aubaina niganana yā

[✧] 2:10: Giu 7:21   [✧] 2:11: Giu 7:23-28   [✧] 2:15: Giu 7:29   * 3:1: Isana ȣesau ba Sainai.   [✧] 3:2: Giu 7:30-34

giugiu kamaġem, kwa nawa ġalibona lisinemo bi egū lava Islael lavedi Idip dobunemo kwa kapotiyovodi.”

¹¹ Bi geġa te Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Bai! Tagu mote bai ya sibe, te maso ya nawa ġalibona lisinemo bi Islael lavedi Idipmo ya kapotiyovodi.”

¹² Bi kota Maimaituwa i giuwena gado, “Tagu vaitem ta nawa. Bi laġannemo Islael lavedi Idipmo kwa kapotiyovodina, ba temi niga oyanemo ko lauduneyegu. Ĝome kaka kwa sibe kauwe te tagu taunana e giukamaġem.”

¹³ Bi Mousis Maimaituwa i giuwena gado, “Laġannemo ya nawa Islael lavedi lisidimo bi ya giuwedina gado, ‘Emi magumagula edi Maimaituwa i giukamaġegu lisimimo.’ Bi simai talayegu gado, ‘Tana bainewa isana?’ Te tagu bainewa ya giuwedi?”

¹⁴ Bi Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Niga mainana kwa giuwedi, TAGU MAI MIYAMIYAGU.”[†] ¹⁵ Bi kota Maimaituwa Mousis i giuwena gado, “Islael lavedi kwa giuwedi te tagu BADA edi magumagula Eiblaġam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa, ya giugiu kamaġem lisidimo. Niga taunana tagu isagu ya kena nonoġa bi tubulelesa matabuna sa noġotiwata bi sa giuwata.”

Mba taunana mulinemo Mousis i munaġa nawa Midian, Ĝome kaka i nawana Idip.

Idip ġalibonana Mousis i giuwena gado, “Tagu mote ġemoġemotina te bai kwa giugiuwena ya voixe. Tedi kamaina te mai sa noyanoya.”

Taunana aubaina Maimaituwa Idip lisidimo kauwa gebogebodi wapawapa i voyiedi.

11

Maimaituwa i giu te Idip natunatudi oloolotodi, tautautuwaġa yai pekidi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kovoġa damodamona ya giukamaġena ġalibona bi Idip lisidimo. Mba taunana mulinemo ba ġalibona ya laukaikamaġe tautayemi bi ya kwavimi te ko nawa. ²Lava kwa giuwedi waiwaivini bi olooloto te Idip lavedi diyedimo a miyamiyana sai baġedi te waishi silva bi goldimo voivoiyedi sa vitedi.” ³BADA mani Idip i voyiedi te Islael lavedi a vivile kauwed. Bi ġalibona ena waibabada bi lava matabudi Mousis a kita te tana lava dididiga bi a kasaġesage.

⁴Kamaina bi Mousis ġalibona i giuwena gado, “BADA niga mainana i giu, ‘Tagu mateya dudubala modonemo Idip dobuna ya nawa yaġosi ⁵bi libilibi oloolotodi tautautuwaġa Idip nponemo yai pekidi. Noke ġalibona natuna ena gabu tauvaina te nove ya yovo taupaula witi taututugudana natuna bi kota kau natunatudi geigei tubuġidi lisidimo. ⁶Bi Idip dobuna matabuna ġaba kwatululu ya nawa yaġosi. Niga ġaba kwatululuna mote mai wala bamo i tubuġa bi kota muliġa mote mai ima tubuġa. ⁷Bi Islael lavedi mote bai gebogebona lisidimo ima tubuġa, daġasi mote kaka Islael lavedi bi edi ġamoġamo lisidimo ima gwau.’ Ĝome kaka ko sibe te Islael lavedi bi Idip lavedi BADA ya daidailidi. ⁸Tam em waibabada matabudi sa nato kaġe pakagumo, sa laudune bi sa giuna gado, ‘Aee, niganana kaka em lava vaitedi ko nawa makai.’ Niga taunana mulinemo kaka ya nawa.” Kamaina bi Mousis ma medimedina ġalibona i gose kamaġe.

⁹ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Ġalibona mote kalinam ima vaiye, mba mai kauwinemo kaka tagu mataila ġesaudi ya voyiedi Idip lisidimo.” ¹⁰Mousis bi Elon niga matalidli matabudi ġalibona matanemo a voyiedi. Bi geġa te BADA, ġalibona npona i voiye te i ġaiġai bi Islael lavedi mote i nuwakamaġedi te ena dobu sa gose.

12

Vawaituli soina pakana

¹ Laġannemo Islael lavedi Idipmo yaġolo a miyamiya ba BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²“Niga nawalaina ba nawalai dolidolina temi aubaimi ya waitubu niga kwalabunemo. ³Islael lavedi matabudi ko giuwedi te laġan wai 10-na niga nawalainemo

[†] _{3:14:} Ĝibulu kalinedimo TAGU MAI MIYAMIYAGU tana taunana i giukamaġegu, vaiyena maibena Yahweh.

olooloto ȣemotaḡa vanuwa ȣemotaḡa nopolimo sipu ee gouti sa kamaḡatidi te mai sa moito tedi aubaidi. ⁴ Bamoda vanuwa lavedi mote a wapa te mba muselina sa kani kovi ba edi lava diyedimo taumiya sa iyevidi te, luvedimo mainana soisoi sa sivudi te sa kani. ⁵ Bi musala ko waimaḡatina ba sipu ee gouti bi ena kwalabu ȣemota bi mote sidasidana. ⁶ Bi ko labe kauwedi, sa moito te laḡan wai 14-na niga nawalaina nophonemo. Mba aubiganemo Islael lavedi matabudi musala sai pekidi. ⁷ Bamo vanuwidiḡa musala sa kanikanina, tedi kwasina sa tai bi gudu dabelediḡa bi mataeta diyedi sa yasaḡidi. ⁸ Mba dudubalina ȣemotinemo tedi musala sa ovodi. Kamaina bi buledi mote muu'a vaitena bi tasima ȣolaḡolana vaitedi sa kanidi.

¹¹ Bi muliḡa kaka sa kanina, tedi sai gala, dagilolo bwalidimo sa panidi, kaḡesuma sa kotedi bi diḡona sa legaudi bi sa kani makamakai. Mba ba vawaitauli soina tagu BADA ani vivilegu.

¹² “Mba dudubalina ȣemotinemo tagu Idip npona ya nawa yaḡosi bi ololoto tau-tautuwaḡa bi ȣamoḡamo geigie tubuḡidi ya pekidi bi Idip edi maimaituwa sa lau lauduneyedina matabudi ya kovoḡidi. Tagu BADA bai e giuwena ba ya voye. ¹³ Bi temi emi vanuwa mataetidimo kwasina ba mataila. Laḡannemo kwasina e kitana ba vanuwina ya vawaitauli. Bi laḡannemo Idip ya kovokovoḡidi ba mote bai gebogebona lisimimo ima tubuḡa.

¹⁴ “Temi bi emi tubulelesa niga soina laḡanina ba kwalabu matabuna ko voye wata. Laḡannemo ko soisoina ba tagu BADA ya moimoito galamemina taunana ko noḡoti wata.”

Buledi mote muu'a vaitena soina

¹⁵ BADA i giuna gado, “Laḡan wapano 7 nopolimo buledi muu'a vaitena koma kani. Mba soina laḡanna ko waitubuna muu'a matabudi emi vanuwemo koi naḡasedi. Aiya bi i kanina ba tana mote egū lava Islael nopolimo ima miya. ¹⁶ Mba wiki pakanemo bi damonemo ba koi ȣemotimi bi ko lauduneyegu, noya ȣesaudi mote koma voyiedi bi kaniḡa ba ko kanonoḡidi.

¹⁷ “Laḡan muliḡa buledi mote muu'amuu'an soina ba ko voye. Mba tagu Idipmo e ka kapotiyovomi. Taunana noḡotiwatana.”

Vawaitauli soina ai tubu

²¹ Kamaina bi Mousis Islael babadidi i yogedi a tava ai ȣemotidi bi i giuwedina gado, “Ko nawa makai emi vanuwaḡa bi sipu ee gouti koi pekidi bi vawaitauli soina ko voye. ²² Bi kwasina aboma nophonemo ko ȣini bi belana lagana ko gasi te kwasina aboma nophonemo ko taivai bi gudu dabelediḡa bi mataeta diyedi ko yasaḡidi. Dudubalemo mote aiyai ima potiyovo eete olaolala. ²³ Laḡannemo BADA Idip nponaḡa ya nawa bi libilibi oloolotodi tautautuwaḡa yawai pekidi bi emi vanuwemo ya tava bi kwasina mataetaḡa ya kitedina ba vanuwidi ya vaitaulidi. Tana mote taulukagebogebo aneyina imai anine te emi vanuwemo libilibi oloolotodi, tautautuwaḡa mote ima ka gebogebodi.

²⁴⁻²⁵ “Laḡannemo temi bi emi tubulelesa BADA doḡa i giugiuwapaena ȣome kona tavana ba niga giuvavasaḡina ko noḡotiwata bi soina kwalabu matabuna ko voye wata. ²⁶ Bi bamoda natunatumi sai talayemina gado, ‘Niga soina banina bai?’ ²⁷ Ba ko giuwedina gado, ‘Niga ba vawaitauli sewasewana BADA lisinemo. Banina laḡannemo tana Idipmo libilibi oloolotodi tautautuwaḡa i waipekidi ba Islael eda vanuwa i vawaitaulidi bi i nawa ota.’” ȣome lava tuwapekedi ai tupagwaliyedi bi a laudune. ²⁸ Mousis bi Elon Islael lavedi a giuwedi te BADA bai i giugiuwedina mainana a voye.

Libilibi oloolotodi tautautuwaḡa a peki

²⁹ Dudubala modonemo BADA libilibi oloolotodi tautautuwaḡa matabudi Idip nponemo i waipekidi. Noke ȣalibona natuna tautuwaḡa ena gabu tauvaina lisinemo i waitubu te i yovo biliwelokomo taumiya bi kota ȣamoḡamo natunatudi geigie tubuḡidi vaitedi a peki.

³⁰ Taunana aubaina ȣalibona, ena waibabada bi Idip lavedi matabudi dudubala modonemo a kena moito bi a vaiye te ȣaba bi lauayoi Idip dobuna i nawa yaḡosi. Bi vanuwa onena libilibi tautautuwaḡa ula pekidiḡa.

³¹ Bi ḡalibona mba dudubalinemo Mousis bi Elon i yogedi a tava bi i giuwedina gado, “Emi lava Islael vaitedi ko gosemai bi ko modina ko nawa bi BADA ko lauduneye kona giuguna mainana. ³² Emi sipu, emi gouti bi emi ḡamoḡamo ḡesaudi vaitedi koi dolidi bi ko modina. Bi kota emi Maimaituwa lisinemo ko laupali te ya kavisuvisugu.”

³³ Ġome Idip lavedi Islael a eglidina gado, “Niga dobuna ko gose bi ko nawa makai, mote koma miya, mai te ka peki kovi.”

³⁷ Islael lavedi Lamesismo a modina a nawana Sakot. Bi oololoto wapana 600 tausen bi waivini bi libilibi mote a iyevidi. ³⁸ Kota lava wapewapedi ḡesaudi mote Islael lavedi bi sipu, gouti bi ḡamoḡamo wapewapedi vaitedi a nawa. ³⁹ Laġannemo Idip lavedi a kwavikwawivaidi ba mote edi gagovago te kani maso a vononoġa, taunana aubaina edi falawa gwadagwadaii mote mu'a vaitena vitavitalena a avala ota bi a modina. Mba falawidi taudidi a viliwaitabetabedi bi buledi a gabudi.

⁴⁰ ♦Islael lavedi Idipmo a miyana kwalabu 430 a kovi.

Vawaitauli soina giuvavasaġina

⁴³ Kamaina bi BADA, Elon bi Mousis i giuwedina gado, “Vawaitauli soina ena giuvavasaġa ba niga mainana, ‘Tautavatava mote niga soina sima kani. ⁴⁴ Ayai bi ena taupaula i gimelina ba kwapibwalibisiniya ya voiyekaka muliġa soina ya kani. ⁴⁵ Bi nanavai lavedi bi taunoya manemo ko wai maiidina ba mote sima kani. ⁴⁶ Bi muselina mote sima ka potiyovo didiyaumo. Kamaina te vanuwa nophonemo sa kani bi siliġe mote sima doukotodi. ⁴⁷ Islael lavedi matabudi kamaina te vawaitauli soina sa voiyekaka.”

13

Lilibibi tautautuwaġa ba BADA lisinemo sa laupuyoyedi

¹ BADA, Mousis i giuwewa gado, ²“Lilibibi oloolotodi tautautuwaġa ba ko vine kamaġedi tagu aubaigu. Lilibibi oloolotodi tautautuwaġa Islael nophonemo bi ḡamoḡamo geigei tubuġidi oloolotodi ba BADA aubaina.”

Mousis Islael lavedi i giuwedina gado,

¹¹ “BADA kaka ya kapotiyovomi niga dobunemo bi Keinan lavedi edi dobu ya vitemi, wala emi magumagula bi temi lisimimo i giugiuwapanan mainana. Laġannemo ya vitemina, ¹² ba natunatumi oloolotodi tautautuwaġa bi ḡamoḡamo geigei tubuġidi oloolotodi BADA ko vite, mba tana aubaina. ¹³ Sipu natuna ko vai bi donki natuna olotonan kune munaġe. Bamoda mote koma kune ba donki iwana ko puneki. Bi natunatumi oloolotodi tautautuwaġa matabudi ko kunkune munaġedi.

¹⁴ “Laġan muliġa natunatumi sai talayemina gado ‘Bai aubaina niga mainana ta voivoiye?’ Ba temi niga mainana ko giuwedi, ‘Tama Idip dobunemo ke wai taupaula yababa bi BADA ena ġailisi dididiginemo i kaikamaġemai. ¹⁵ Bi geġa te ḡalibona nophonemo i ġaiġai gulata bi mote i waianinemai te ka nawa. Taunana aubaina BADA libilibi oloolotodi tautautuwaġa bi ḡamoḡamo oloolotodi Idip nophonemo i wai pekidi. Taunana aubaina ḡamoġamo olotona geigei tubuġina kalauļau sewasewayena ba libilibi tautautuwaġa ka kunkune munaġedi.’ ¹⁶ Niga vaivaina ta voivoiye ba mataila, te bainewa BADA ena ġailisimo Idip nophonemo i kapotiyovoda. Mba maibena mataila nimemimo bi solatapemimo.”

²⁰ Islael lavedi Sakot a gose bi dobu isana Etam kalakalalelena isunemo a ġalavu. ²¹ Bi BADA suwalemo Islael lavedi i laulau etadoliyedina maibena giyou pwatapwatana. Bi dudubalemo ba maibena kai vavanina pwatapwatana i lailaiyanedi. Taunana aubaina tedi suwala bi dudubala a nawananawa.

14

Ġalibona Islael lavedi i kwavi watedi

⁵ Laḡannemo Idip ḡalibonana giu i vaiye te Islael lavedi a modina, tana ena waibabada vaitedi nuwedi a vitaledi bi a giuna gado, “Niga bai te voye bi Islael lavedi a modina a nawa bi eda taupaula yababa tei nawa kamaḡedi.” ⁶ Taunana aubaina ena seliot bi ena tauwaiḡaviya i ka nonoḡidi. ⁷ Tana seliot laukaidi 600 bi seliot matabudi Idip nopenomo i wai ḡemoḡemotidi te eta taudoliyena i wai oneonedi. ⁸ Bi BADA, ḡalibona nuwana i ka bagibagi te Islael lavedi mote i lau avenakiyedi. Taunana aubaina Islael lavedi mayasisidi a nawanawana i kwavi watedi. ⁹ Tana ena tauwaiḡaviya, seliot tauvelayedi bi osimo tauwaiḡaviya Islael lavedi a kwaviwatedi. Islael lavedi tedi Fi-Aliotmo nisa sabasabana diyanemo ḡalavumo a miyamiya bi a tava gudedi. Fi Aliot ba niga nevanemo bi Bal Sefon dobuna ba noi nevanemo.

¹⁰ Laḡannemo ḡalibona ena tauwaiḡaviya Islael lavedi a tavatava gudedi ba Islael lavedi gado sai kita ba Idip lavedi kaikana a tava gudedi. Ġome Islael nuwedi i yapuyapu bi a binau saḡa BADA lisinemo te maso i sagudi.

¹¹ Bi Mousis a giuwsena gado, “Ei Mousis bai kuna voye? Mai bena Idipmo tauyewa geḡa bi kunai dolimai te niganana kalakalalelemo ka peki. ¹² Mba taunana Idipmo ke giuwem, te maso kuna gosemai te maso ke miya gwasa bi Idip aubaidi kei taupaula yababa. I visu te maso Idipmo ke miyamiya kaka ke peki bi niganana kalakalalelemo kuna tavaitembi bi ka pekina mote i visu.”

¹³ Bi Mousis lava i giuwedina gado, “Koma naila! Nuwemi ya lautou bi koi nuwabagibagi te BADA bai ya voiyena ko kita. Noi lavedi mani Idip ko kitekitedina ba muliḡa mote koma kita munaḡedi. ¹⁴ Temi koi nuwabagibagi ota, BADA kaka aubaimi yai ḡaviya.”

Islael nisa nopenomo a nawa te a yawasana

¹⁵ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwsena gado, “Bai aubaina lisigumo ko binabinau? Islael lavedi kwa giuwedi te ko nawa ota. ¹⁶ Em diḡona kwalageti bi nisa dabanaḡa kwai yoyo nawa. Te nisa ya nuwadaila bi doḡa ḡasaḡasalinaḡa Islael lavedi vaitedi ko nawa. ¹⁷ Tagu kaka Idip edi tauwaiḡaviya nuwedi yà lagetidi te Islael lavedi sa kwavi watedi. Bi ḡalibona ena tauwaiḡaviya edi seliot bi tauvelauyedi matabudi yà boboalidi. Ġome kaka namaligu sa kita bi sa kasaḡesaḡegu. ¹⁸ Ḡalibona ena tauwaiḡaviya, edi seliot tauvelauyedi bi Idip lavedi matabudi tagu namaligu tedi lisidimo yà voye te sa kita bi sa sibe te tagu BADA.”

¹⁹ Kamaina bi Maimaituwa ena aneya Islael lavedi i etaetadoliyedina, i nato mulidimo i moito. Bi kota giyou pwatapwatana matedimo i nato mulidimo i moito. ²⁰ Bi Idip edi tauwaiḡaviya bi Islael lavedi mododimo i moito. Dudubalemo Idip lavedi edi yawanimo i voye te i wai boimatuwa bi Islael lavedi edi yawanimo i voye te yanayana i kena. Niga mainana i voye te Idip edi tauwaiḡaviya Islael lavedi mote sima banavidi.

²¹ Kamaina bi Mousis nimana i tuḡu nisa dabanaḡa. Mba dudubalinemo BADA beubeu yawaninemo yavalas i voye te i lausuve malasako, te nisa i suve daili, nevana bi nevana bi doḡa ḡasaḡasalina i laumaḡata. ²² Bi Islael lavedi kataiyedimo bi ḡeniyedimo nisa i ganagudu mai bilibili. Bi tedi nisa modonaḡa doḡa ḡasaḡasalinaḡa a nawa. ²³ Bi mulidimo Idip edi tauwaiḡaviya edi seliot tauvelauyedi Islael a kwaviwatedi. ²⁴ Laḡan sakosakomo giyou bi kai vavanina pwatepwatedi nopedimo BADA i wai kita yovo bi i voye te Idip edi tauwaiḡaviya i kanuwainainidi. ²⁵ Tana edi seliot i voyedi te kaḡedi a nuwakamakamaḡa bi nawa a kabi kasaḡe. Ġome Idip lavedi a giuna gado, “Egu lava niga lavedi ta gose kamaḡedi. BADA mulidimo i moito bi ya waiḡaviyeda.”

²⁶ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwsena gado, “Nimam kwa tuḡu nisa dabanaḡa bi nisa ya nato yai ḡemoti munaḡe. Bi Idip edi tauwaiḡaviya edi seliot bi tauvelauyedi yai kwesitawedi.” ²⁷ Olaolalemo Mousis nimana i tuḡu bi nisa i nato i waiḡemoti munaḡe. Bi Idip edi tauwaiḡaviya bi seliot tauvelauyedi bena maso a naila a munaḡa bi geḡa te BADA nisamo i waitonedi. ²⁸ Kamaina bi nisa i nato i waiḡemoti munaḡe bi Idip edi tauwaiḡaviya bi seliot tauvelauyedi matabudi Islael mulidiḡa a velavelauna i waikwesi tawedi. Bi mote aiyai i yawasana.

³¹ Ġome Islael lavedi BADA ena ǵailisi Idip lavedi lisidimo i voivoiyena a kitakita ba matabudi BADA a naile bi ai sumaǵe. Bi kota ena taupaula Mousis ai sumaǵe bi a vivile.

15

Mousis ena Sale

¹ Ġome Mousis bi Islael lavedi BADA lisinemo a salena gado,

“Tagu yà sale BADA lisinemo

banina tana saǵasaǵa guletina.

Taunana aubaina osi bi seliot tauvelauyedi
nisamo i waitonedi.

² BADA tana egū ǵailisi,
tagu tana yà saleye.

Tana egū Maimaituwa tana taunana
i wai yawanigu.

Bi kota tamatamagu edi Maimaituwa
kamainia te tagu yà kasaǵesaǵe ena ǵailisi aubaina.

³ BADA tana tauwaiǵaviya,
bi tana taunana isana BADA.

⁴ Ġalibona ena tauwaiǵaviya bi edi seliot nisamo i waitonedi,
bi kota ena waibabada laukaidi nisa sabasabanemo i waitonedi.

⁵ Te nisa dubadubana i suma tawedi,
bi a buluna mai ǵakima ya daudaululuna nisa dibunemo.

⁶ Oo BADA, tam kataiyam i ǵailisi gulata,

Oo BADA, kataiyam tauwaiǵaviyem i lau yovoǵedi.

⁷ Tam giukauwa te kuna ǵailisi gulata,
taunana aubaina te tauwaiǵaviyem kuna lauyovoǵedi.

Em medi i waikalaǵosedi maibena
kai leǵi pokinemo ya kalakalakabina mainana.

⁸ Tam kuna lausuve te nisa i nuwadaili,
bi i laimoitona maibena bibili.

Bi nisa dibuna i laitabu.

⁹ Bi ǵaviya i laubaǵabaǵana gado, ‘Yà kwaviwatedi
bi yà kaidididi, te edi pulapula bi bai e ǵoeǵoena yà kwayavaidi.

Egu kepata manimanina yà solu vai te yài pekidi.’

¹⁰ Bi geǵa te tam yawasimmo kuna lausuve te nisa i sumatawidı,
bi a buluna maibena ǵakima nisa bagibaginemo.

¹¹ ‘Oo BADA bamoo mote diyammo maimaituwa ǵesau mai tam?
Geǵa, geǵa ota!

Oo BADA tam giukauwa
te namalim waiyawa i ǵailisi gulata
bi anisove kauwidi kwa voivoiyedi.

¹² Tam kataiyam kuna tuǵu
te em ǵaviya doǵa i gudedi.

¹³ Bi em ǵoe kenakena nonoǵinemo em lava kunai yawanidi
bi kunai etadoliyedi.

Bi kota em ǵailisimo kuna labe nawedi
ee te em animiya waiyawemo kuna tavaitedi.

¹⁴ Bi dobu ǵesaudi a vaiye bi a naila gulata,
bi kota Filistiya lavedi nuwedi i kuluva.

¹⁵ Bi Edom waibabadidi a naila gulagulata,
Bi Mowab lavedi edi babada nananakidi

naila i ka gusugusudi.

Bi Keinan lavedi a naila mwatimwatiti.

¹⁶ Matabudi naila i wai wanavudi,
banina tam em ġailisimo kuna voyedi
te a moitona mai koikoitau,
bi em lava a velauteiyyāġim.

Oo BADA, em lava panipanimo
kuna wai yawasanidina taudidi a velauteiyyāġim.

¹⁷ Bi kuna saġedi em oyamo kunai dubudi
te ġome sa miya.

Oo BADA, em ani miya kunai logo wainono,
em oya waiyawemo kwa tavaitemai
te ġome ka miya nonoġa.

¹⁸ Oo BADA tam em waibadana
em lava lisidimo ya kena nonoġa.”

¹⁹ Bi Islael lavedi nisa modonaāga doğā ġasaġasalinaāga a damana. Bi Idip ġalibonana ena osi, seliot bi osi tauvelauedti nisamo a bulu biBADA nisa i natome munaġe te i wai kwesi tawidi.

Miliyam ena Sale

²⁰ Bi taugiuwatana Miliyam, Elon nuvuna, ena kelekelele i vai bi waivini ġesaudi a kaiwata te kelekelele a kwadiyedi bi a bigabiga. ²¹ Ĝome Miliyam i salena gado,

“Oo, BADA ta kasaġesaġe banina tana ena ġaviya i lauyovoġedi,
tana osi tauvelauedti nisamo i kabuludi.”

Gauba waiġolana i visuvisu

²² Kamaina bi Mousis Islael lavedi i wai dolidi nisa sabasabana a gose bi a nawa kalakalalele, dobu isana Sula. Ĝome laġan faiona a babala kalakalaleġa bi gauba mote bamo a banavi. ²³ Bi tedi dobu isana Mala* ġome a tava bi gauba waiġolana a banavi bi mote luvana te maso a tego ²⁴ Bi lava a wawalu Mousis lisinemo bi a giuna gado, “Bai ka tego?”

²⁵ Taunana aubaina Mousis BADA lisinemo i laupali bi BADA kai selipapina i wailove. Kamaina bi Mousis i vai bi gaubemo i pwalaġe nawe, te gauba tegona i visu.

Mba ġome BADA waiġake i vitedi bi i wailaulubudi te sa kaiwata e geġa. ²⁶ Bi i giuwedina gado, “Bamoda BADA Maimaituwa kalinana ko vaiye kauwena, ena ġowana ko voiiena bi kota waiġake ko kaiwatedina ba tagu mote sida yàma vitemi maibena Idip lavedi e vitevitedina. Tagu BADA, tauwaiyawasanimi.”

²⁷ Bi tedi a tava dobu isana Elim, ġome tovosa wapedi 12 doğā nophonemo a laulau-pusuwalis saġa bi gogoka kaidi wapedi 70 pakedimo gauba diyanemo a lauġalavu.

16

Kalakalalelemo BADA Islael lavedi kani i vitedi

¹ Islael lavedi matabudi Elim dobuna a gose bi a modina a nawa Sina kalakalalelenemo a tava. Sen ba Elim bi Sainai mododimo. Sauginemo Islael lavedi Idip a potiyovo kamaāge bi Sina dobunemo a tavana ba nawalai wailabuna, laġan wai 15-nemo.* ² Lava matabudi kalakalalelemo bi ġome a wawaluna Mousis bi Elon lisidimo.

³ Bi Islael lavedi a giuwedina gado, “I visu te tama maso Idipmo, BADA nimanemo ke peki! Ĝome ba musal gulewidi ke miya waikwaivivilidi bi ke kanikanina ema ġowana luvanemo bi tam kalakalalenemo kunai doli tavaitemai bi kani ka pekipeki.”

* 15:23: Ĝibulu kalinedimo Mala banina ba waiġola. * 16:1: Islael lavedi nawalai dolidolina laġan wai 15-nemo Idip a potiyovo kamaāge. Bi Sen Kalakalalelenemo a tavana ba nawalai wai labuna laġan wai 15-nemo, mba ba nawalai ġemota.

⁴ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kani malañga yà ñini yovoñgena temi aubaimi. Lañgan onena ba lava kani sa laitupana lañgan ñemota luvana. Niga mainana yà voiye te yài laulubudi bi yà kita, te egwu waiñake male sa kaidididi ee geña.” ⁵ Tedi lañgan wai 6-nemo maso kani a vononoñge lañgan labu luvedi.

¹¹ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, ¹² “Tagu Islael lavedi edi wawalu e vaiye. Kwa giuwedi te tedi aubigamo, musala sa kani bi olaolalemo ba buledi sa kanidi edi ñowanu luvanemo. Bi ñome kaka sa sibe te tagu BADA edi Maimaituwa.”

¹³ Mba aubiganemo galewemo mwanuwa fatafatagugu wapewapedi a lovo yovo bi ñalavu diyana ai wanavu bi olaolalemo ba silovu ñalavu i waikaivivili. ¹⁴ Lañgannemo silovudi a ñasañgasala ba mwali kitedi maibena kunakunawa ñalavu diyana ai wanavu. ¹⁵ Bi lañgannemo Islael lavedi a kitakita ba mote a sibe te bai mwalina bi taudiña ai talavivilana gado, “Niga bai mwalina?”[†]

Bi Mousis i giuwedina gado, “Niga kanina ba BADA i vitemi te ko kani. ¹⁶ Bi niga ba BADA ena giu vavasaña temi lisimimo, ‘Temi ñemoñemotaña emi luvamo kani ko laitupa, te kaputila labu ba lava ñemota aubaina.’”[‡]

¹⁷ Taunana aubaina Islael lavedi Maimaituwa bai i giugiuwena mainana a voiye, te ñesaudi ba a laitupa gulata bi ñesaudi mote a laitupa gulata. ¹⁸ Tedi mabai bi a lailaitupa gulatana ba a luvedi te mote nevana i kena gwasa bi mabai mote a laitupa gulata ba mote a maluwabi. Bi matabudi edi luva ñemoñemotina.

¹⁹ Kamaina bi Mousis i giuwedina gado, “Aiyai mote imai tope bokina aubaina.” ²⁰ Bi geña te ñesaudi mote Mousis kalinana a vaiye bi kani nevana ai tope, olaolala ñesaunemo kani a bova bi a lau mwatamwata. Taunana aubaina Mousis lisidimo i medi gulata.

²¹ Bi olaolala onena, lava matabuna i lailaitupana ena luvamo bi suwala i saña i poupoñdidina ba mana a laulaulesalesa. ²² Bi lañgan wai 6-nemo ba ñemoñemotaña kani a laitupa te kaputila 4 luvana ba lava ñemota aubaina. Kamaina bi Islael wai babadidi a nawa Mousis lisinemo bi ai talayena gado, “Lañgan onena ba kaputila labu luvedi ke lailaitupa bi bai aubaina niganana kaputila 4 ka laitupa?” ²³ [◊] Bi Mousis i giuwedina gado, “BADA niga mainana i giu vavasaña: Bokina ba waiyawasi lañganna, lañgan laukaina tana aubaina. Taunana aubaina ko laubuka ee ko laukweli bi bai ko kanikani sakona ba koi tope te bokina aubaina.”

²⁴ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana a voiye te olaolala ñesauna ba kani mote a sisi ee a bova. ²⁵ Bi Mousis i giuna gado, “Temi niganana kemiya ko kanidi, banina niganana waiyawasi lañganna, BADA ena lañgan laukaina. Bi niganana mote kani ñalavu diyanemo koma banavi.” ²⁶ Lañgan 6 nopolidimo kani ko laitupa bi wai 7-na ba waiyawasi lañganna, mote kaka bai koma banavi.”

²⁷ Bi lañgan wai 7-nemo lava ñesaudi a nawa te maso kani a laitupa bi geña te kani mote a banavi. ²⁸ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Lava kwa giuwedi ‘Temi wala te niganana bai aubaina mote egwu waiñake bi egwu wailovelove koma kaikaiwatedi?’ ²⁹ Ko noñgoti kauwe te BADA waiyawasi lañganina i vitemi. Taunana aubaina lañgan wai 6-nemo ba lañgan labu luvedimo, kani i vite wainonomi. Bi waiyawasi lañgannemo lava matabudi maso vanuwemo a miya bi mote maso a nawa kani a lailaitupa.” ³⁰ Taunana aubaina waiyawasi lañgannemo lava mote kani a laitupa.

³¹ Islael lavedi kanina ai isana mana bi potipotina maibena keliko bi dinina maibena iwavi.[§]

³⁵ [◊] Bi Islael lavedi kwalabu 40, nopolidimo mana a kani nawe eete ani bayau dobuna visuvisunemo a tava. Tedi mana a kanikanina eete Keinan doñana ena palatemo a tava.

[†] 16:15: Isa mana banina ba niga bai mwalina. [‡] 16:16: Ñibulu kalinedimo container 2 litre luvana.

[◊] 16:23: Pot 20:8-11 [§] 16:31: Ñibulu kalinedimo kai coriander pouna a koi luvae. [◊] 16:35:

Gauba lakudabadabamo i laupusuwali

¹ [✧]Israel lavedi matabudi dobu isana Sen kalakalalelena a gose bi dobu te dobu a nawayeddi, BADA ena giuvavasaḡa luvanemo. Tedi dobu isana lefidimmo a ḡalavu, mba ḡome mote gauba te Israel lavedi maso a tego. ²Taunana aubaina tedi Mousis vaitena ai kagui bi a giuwena gado, “Gauba ku vitemai, ka tego!”

Bi Mousis i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko giugiuvitatala bi kota BADA ko wai laulubu?”

³ Bi ḡome lava gadomagu a vokwalekwaleye bi Mousis a giu vitavitalena gado, “Tam bai aubaina ma natunatumai bi ema ḡamoḡamo vaitedi kuna kapotiyovomai Idipmo bi niganana gadomagu yai pekimai?”

⁴ Kamaina bi Mousis BADA lisinemo i binau saḡana gado, “BADA, niga lavedi bainewa yà voiyedi? Tedi sebunga te sa lauḡakimigu.”

⁵ Bi BADA, Mousis ena giu i wai munena gado, “Israel waibabadidi ḡesaudi kwa legaudi bi kwai dolidi te ko nawa. Bi tam diḡonemo Naelo gaubina kuna kwapukwapuna mba diḡonina kwa vai bi ko nawa. ⁶Bi Olebimo^{*} kaka tagu matemimo yà moito. Bi tam lakudabadaba kwa gwali te gauba ya laupusuwali bi lava sa tego.” Bi BADA bai i giugiuwena Mousis mainana i voiye te Israel waibabadidi a kita.

⁷ Kamaina bi Mousis mba dobuna i wai isana Giuvitatala bi Laulubu,[†] banina Israel lavedi ḡome a giuvitatala bi BADA laulubumo a sako bi a giuna gado, “BADA niga ḡome vaiteda ee geḡa?”

Israel lavedi Amelekai lavedi vaitedi ai ḡasiḡasi

⁸ Bi Israel lavedi lefidimmo a miyamiya bi Amelek lavedi a tava te a suluvaidi. ⁹Kamaina bi Mousis Diyoṣuwa i giuwena gado, “Oolołoto kwa vinebi ko nawa Amelek lavedi vaitedi koi ḡasiḡasi. Bi bokina ba tagu Maimaituwa diḡona i giugiuwena yà vai bi dabatuwamo yà moito.”

¹⁰ Bi Mousis bai i giugiuwena mainana Diyoṣuwa i voiye te Amelek lavedi vaitedi ai ḡasiḡasi. Kamaina te Mousis, Elon bi Uwa a nawa dabatuwamo. ¹¹ Bi Mousis nimanemo diḡona i kailagettina bainewa lofana ba Israel lavedi a ḡaiḡailisi bi laḡannemo nimana i sisusivu yovoḡedi ba Amelek lavedi a ḡaiḡailisi. ¹² Bi laḡannemo Mousis nimana i galigalina ba tedi ḡakima a vai, a sako bi Mousis dabanemo i miya. ḡome Elon bi Uwa nimana a kai laḡetidi, ena tau katayanemo bi ena tau ḡenianemo bi mainana a kaididi eete suwala i bulu. ¹³ Taunana aubaina Diyoṣuwa bi tausaguna vaitedi Amelek lavedi, edi tauwaiḡaviya kepatemo ai peki kovidi.

Detolo Mousis i vakita

¹ Mousis botiyana Detolo tana Midian pilisina. Bi i vaiye te Maimaituwa mwali matabuna Mousis bi Israel lavedi aubaidi i voiyedi, laḡannemo Idipmo i kapotiyovodi.

⁵ Detolo bi natuna waivinina Mousis mwanena natunatuna oloolotodi labu vaitedi a nawa kalakalalelemo Mousis lisinemo, Maimaituwa ena oya pakanemo ḡome Israel lavedi a lau ḡalavu bi a miyamiya. ⁶Detolo yaḡolo etamo bi Mousis ena giu i giukamaḡena gado, “Tagu botiyam Detolo, mwanem bi natunatumi labu vaitedi ka natonatona lisimmo.” Mba ḡome Mousis i potiyovo te botiyana Detolo matanemo i laudune bi i waisuluve. Kamaina bi ḡome ai tala vivilana gado, “Tam yawayawasanim, ee?” Kamaina bi palai nononemo a sola nawa.

⁸ Bi BADA Israel lavedi waiyawasanidi aubaina bi baibaḡa i voivoiyedina ḡalibona bi Idip lavedi lisidimo, bi kota etamo pilipili a banabanavidi bi BADA i waiyawasanidina taudidi

[✧] 17:1: Nam 20:2-13   * 17:6: Olebi mba taunana oya Sainai.   † 17:7: Massah ba Giuvitatala bi Meribah.

botiyana i tainuwatau ⁹Lağannemo Detolo niga giudi i vaiyedi ba nuwana i visu te Islael lavedi ba Idip edi waibada dibunemo a miyamiyana BADA i kapotiyovodi.

¹⁰ Bi i giuna gado, “BADA ta kasañesañe banina Idip bi ȝalibona edi waibada gabulinemo Islael lavedi tana i kapotiyovodi. ¹¹ Niganana kaka e sibe kauwe te BADA i ȝailisi gulata, mote mai maimaituwa ȝesaudi. Banina Idip lavedi a nuwa sañasaña bi Islael a laulau kivigebogeboyedi bi tana i kapotiyovodi.”

Mousis taulauetala i vinedi

¹³ Bokina mainana Mousis etala gabunemo i miya saña, i lau etala bi lava edi pilipili i kaka didimanidi. Lava ȝome Mousis a moito wai kwaivivilo olaolala te i nawa i aubiga.

¹⁴ Lağannemo botiyana Detolo i kita te Mousis bai matabuna lava aubaidi i voivoiye ba i giuwena gado, “Bai aubaina te mba kauwina tam taumña lava aubaidi kwa voivoiye? Taumña kuna miya bi lava a moito kwaivibilem bi kuna waitalapiliyedina eete suwala i bulu?”

¹⁵ Bi Mousis botiyana i giuwena gado, “Niga mainana ya voivoiyea banina lava sa nato lisigumo te Maimaituwa ena ȝowana etana sa sibe kauwe. ¹⁶ Lağannemo lava aimiyataulina ba sa natomedi lisigumo bi Maimaituwa ena waiȝake luvanemo ya kadidimanidi.”

¹⁷ ȝome Detolo i giuwena gado, “Mba mainana kwa voivoiyea mote i visu, mba ya poka kauwem. ¹⁸ Niga noyana ba i vita kauwa te taumña kwa voivoiye male tam bi lava ya pokemi. ¹⁹ Mousis kwai beyavaiyegu bi bai ya giuwemna ba Maimaituwa ya sagum te mainana kwa voiy. I visu te tam lava aubaidi Maimaituwa matanemo kwa moito bi lağannemo lava edi pilipili sa natomedina lisimmo ba pilipilidi tana kwa vite.

²⁰ Maimaituwa ena waiȝake bi ena eta lava kwi lovelovedi te ena ȝowana luvanemo sa miya bi ena noya sa voiy. ²¹ Bi kwi laulau kita te oololo Maimaituwa tauvivilena, nuwanuwauyeuyedi bi lava edi waikitamo ba tedi lava visuviusudi bi mote lava sima nato sima laukaȝesoluȝedi. Mba lavedidi kwa vinedi te lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 sai badayedi. ²² Bi tedi lava tauetaledi sa tubuȝa bi lava waimiyataulidi edi pilipili sa kadidimanidi. Pilipili keikeilikidi tedi sa kadidimanidi bi nananakidi sa natomedi tam lisimmo. Niga mainana kaka tam sa sagum te em noya ya tekateka. ²³ Bamoda niga mainana kwa voiyena ba Maimaituwa ya sagum te noya mote ima pokam. Temi lava edi pilipilimo ko sagudi te ma nuwavisudi sa nawa edi ani miyamo.”

²⁴ Mousis botiyana kalinana i vaiye bi bai matabuna i giugiuwena mainana i voiy. ²⁵ Tana Islael lavedi nopolimo lava nuwanuyeuyedi i vinedi te lava edi babada. Tedi lava wapedi 1,000, 100, 50 bi 10 taukitawatedi. ²⁶ Tedi laȝan matabuna lava edi pilipili a kaka didimanidi. Bi pilipili nananakidi ba a nawenawedi Mousis lisinemo bi keikeilikidi ba tedi a kaka didimanidi.

²⁷ Detolo botiyana Mousis i wai ebo bi i munañga ena dobumo.

19

BADA Sainaimo Islael lavedi lisidimo i kamañgati munañge

² Islael lavedi Lefidim a gose bi a modina a nawa kalakalalelemo, Sainai oyana pakanemo a ȝalavu.

³ ȝome kaka Mousis i saña i nawa oyamo Maimaituwa lisinemo. Mba oyanemo BADA, Mousis i giuve te Deikap ena tubulelesa Islael lavedi ya tai nuwataudina gado, ⁴“Tagu bai Idip lisidimo e voiyena temi kona sibe. Maibena boniya bainewa natunatuna mabenemo ya ava'avalana, kota tagu mainana nimagumo eete niga ȝome e tavaitemi. ⁵ ⁶ ⁷ Bamoda, giugu ko voteyateyae bi niganana egu waianina ko kaiwata kauwena ba temi egu lava otimi ko tubuȝa. Dobu matabuna ba tagu mabigumo bi temi ba tagu egu lava otimi. ⁸ Tagu egu waibada nponemo ba temi matabumi pilisi noyana ko voiy. Bi temi niga dobuna nponemo ba egu lava waiyawa otimi ko tubuȝa. Niga giudi taudidi Islael lavedi kwa giuvitedi.”

⁷ Kamaina bi Mousis i munaḡa yovo bi Islael lavedi edi babada i giuwedi te ai ȣemotidi bi BADA bai i giugiuwena matabuna i giuvitedi. ⁸ Kamaina bi lava matabudi ai anina bi a giuna gado, “Kamaina, BADA bai i giugiuwena ka voiye.” ȣome Mousis, lava edi waianina i vai bi i saḡa i nawa te BADA i giuvite.

⁹ ȣome BADA, Mousis i giuwena gado, “Tagu kaka giyou pwatapwtatanaḡa yà nato lisimmo, te lava sa vaiyegu vaitem ta waigiugiu. Niga mai kauwinemo kaka tam bai kwa giugiuwena laḡan matabuna sai sumaḡe wata.”

Kamaina bi Mousis lava edi waianina BADA i giuvite. ¹⁰ ȣome BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa yovo kwa nawa bi lava kwa giuwedi te nigana taudiḡa sa vokaukauwedbi kota kwa giuwedi te bokina ba edi gala sa koḡedi kaka tagu BADA sa lauduneyegu. ¹¹ Lava kamaina te sa vononoḡa bi sa miyamiya. Bi laḡan wai faioninemo ba Sainai oyanemo tagu BADA yà yovo te sa kitagu. ¹² Tam palata kwa solu waikwaivili oya pakanaḡa bi lava kwa giuwedina gado, ‘Ko kita kauwa te palata koma potitawi bi oya paka otinemo koma tava bi koma saḡai. Aiyai i nawa bi oyana i taukonina, mba kamaina te sa lai peki.

¹³ Niga mai lavana ee ȣamoḡamona palata i potitawi bi oyana i taukonina ba lavana ee ȣamoḡamona koma tauconi. Mba lavana ee ȣamoḡamona ko lau pawasi ee ȣakimemo ko lai peki.” Laḡannemo bi bwagig i suvesuve wai lofalofo bi daguguna dididiga ko vaiyena ba lava oya pakanemo sa nato.”

¹⁴ ȣome Mousis i munaḡa yovo lava lisidimo bi i giuwedi te taudiḡa sa vokaukauwedbi edi gala sa koḡedi, BADA lauduneyena aubaina. ¹⁵ Bi kota Mousis lava i giuwedina gado, “Laḡan waifaionina aubaina ko vononoḡa. Bi laḡan labu nopolimo mote tubuḡa komai ȣemoti.”

¹⁶ Kamaina bi laḡan waifaionina olaolalemo palele i talatalaḡa ba namanamali i kivi bi kai sikeina baduwalina i yovona oya dabanemo. Bi bwagig i daguguna dididiga i ȣabaḡaba wailofalofana a vaiye. Bi lava matabudi naila i ka gusugusudi. ¹⁷ Kamaina bi Mousis lava i lau etadoliyedi te palai a potiyovo kamaḡe bi a nawa oya pakanemo a moito bi ȣome Maimaituwa vaitena ai taubanava. ¹⁸ Bi Sainai oyana matabuna sikei i sumatawi banina BADA kaiḡa i yovo. Bi sikei i saḡa i nawana mai vagala sai tuni bi baduwalina. Bi oyana matabuna i gusu gulata. ¹⁹ Bi bwagig i daguguna i saḡa te i saḡa yababayaba. Bi laḡannemo Mousis Maimaituwa lisinemo i giugiu ba Maimaituwa ena giu i wai munena maibena palee daguguna. ²⁰ ȣome BADA i yovo Sainai oyana dabanemo bi Mousis i giuwe te ya saḡa ya nawa lisinemo. Kamaina bi Mousis i saḡa i nawa.

20

Waiḡake wapanā 10

¹ Maimaituwa niga giudi matabudi Islael lavedi i giuvitedina gado,

² “Tagu taunana BADA emi Maimaituwa, temi Idipmo konai taupaula yababa bi e kapotiyovomi.

³ Temi nimemimo mote maimaituwa ȣesaudi koma voyiedi bi koma lauduneyedi. Tagu tauguḡa ko lauduneyegu.

⁴ Temi nimemimo mote koikoitau koma voyie kitana mai bai galewemo e dobumo e nisa dibunemo. ⁵ ⁶ Bi koikoitaudi mote koma lauduneyegu. Tagu emi Maimaituwa tagu BADA unuuunuligu. Tagu tauguḡa ko lauduneyegu. Magula mabai a dabodabokeguna ba tagu kaka natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi waḡewaḡedi yà kovoḡidi. ⁶ Bi kota tedi mabai tagu sa ȣoeȣoegu bi egū waiḡake sa kaikaiwata ba tagu egū ȣoe kenakenana tedi lisidimo ya kena nonoḡa, kimta ani iyaiyava kasaḡa nopolimo.

⁷ Tagu BADA emi Maimaituwa mote isagu komai beyabeyakuluḡe, aiyai mainana ya voiyena ba yà kovoḡi.

⁸ ☆ Waiyawasi laḡanna waiwaiyawina ko noḡoti bi ko vivile kauwe. ⁹ Laḡan 6 nopolidimo temi emi noya matabudi ko voyiedi, ¹⁰ bi laḡan wai 7-na e vine te tagu BADA emi Maimaituwa lisigumo koi yawasi bi mote aiyai ima noya. Temi, natunatumi, emi taupaula oloolotodi bi waiwaivinidi, emi ḡamoḡamo bi tautavatava matabudi lisimimo sa miyamiyana ba mote sima noya. ¹¹ ☆ Banina tagu BADA laḡan 6 nopolidimo galewa, dobu bi nisa nopolidimo mwali matabudi e voyiedi. Bi laḡan wai 7-nemo ei yawasi bi niga laḡanna e kavisuvisu bi e voye te laḡan waiwaiyawina.

¹² ☆ Tamam bi tinam kwa viviledina ba tagu BADA em Maimaituwa niga dobuna ya vitezitemna nopenomo em miya ya lofa.

¹³ ☆ Mote lava kumai peki.

¹⁴ ☆ Mote mwanem kuma wawaidoḡa.

¹⁵ ☆ Mote kuma danene.

¹⁶ ☆ Mote em tau kaiyovumo kumai wavu yababe.

¹⁷ Mote em tau ena vanuwa, ee mwanena, ee ena taupaula olotona ee waivinina, ee ena bulumakau, ee ena donki bi ena pulapula ḡesaudi kuma kita konekonedi.”

21

Laukvigebogebo ena waiḡake

¹² “Aiyai bi ena tau i katikativunu bi i pekina ba lavana kota sa laipeki. ¹³ ☆ Bamoda aiyai ena tau i katikativunu bi mote waipekerja Aubaina bi i pekina ba tagu taulapekina ena ani kandavona gabuna ya vine te ḡome ya nawa bi ya yawsana. ¹⁴ Bi laḡannemo aiyai ena tau vaitena a waiḡasiḡasi bi i waipeki otīge bi i naila i nawa egu oltamo yawsana Aubaina ba lavana ko nawe tabunemo bi ko lai peki.

¹⁵ “Bamoda aiyai tamana e tinana i kwapuna ba tana kota sa laipeki.

¹⁶ “Bamoda aiyai lava i danenevai bi ya kuneye mane Aubaina e yaḡolo lisinemo ya miyamiyi bi a banavina ba kamaina te taudanenena sa lai peki.

¹⁷ ☆“Bamoda aiyai tamana ee tinana i pasilina ba lavana sa lai peki.”

22

Miya kauwa ena giugiu

¹⁶ “Bamoda oloto i ḡoe te guguini totopa vaitena sa kenana ba kamaina te matavoi guguini ena magula ya vitedi kaka ya naḡi. ¹⁷ Bamoda waivini tamana bi olotona i dabokena ba kamaina te oloto manemo totopa ena magula yai mai’idi.

¹⁸ ☆“Bamoda aiyai waivinina ya yabuyabune ba kamaina te sa laipeki.

¹⁹ ☆“Bamoda aiyai olotona ḡamoḡamo i wai mwanemwanenayena ba kamaina te sa laipeki.

²⁰ “Bamoda aiyai maimaituwa ḡesauna lisinemo ḡamoḡamo i lausewasawaye bi mote tagu BADA lisigumo ba lavana sa lai peki.

²¹ “Tautavatava emi dobumo a tava bi sa miyamiyana mote koma laukvigeboyeedi. Banina ko noḡoti te temi wala mainana Idipmo tautavatava kona miyamiya.

²² “Iwape bi kedakeda edi mwali matabuna mote koma vaḡaḡalidi. ²³ Bamoda temi mainana ko voivoiye bi sa ḡaba saḡana tagu BADA lisigumo ba kalinedi ya vaiye ²⁴ bi egū medi ya laukamaḡe te kepatemo yāi pekimi. Bi mwanewanemi sa iwape bi natunatumi saila kedakeda.

²⁵ “Bamoda egu lava wainuwatoitoidi bi mane kuna vitedina ba manena bainewa ena didiga kota mainana sai sipo. Bi mote kuma giuwedi te manena sima lai pwata bi sima vitem, maibena lava ḡesaudi sa voivoiyena. Tedi lava lisidimo sa nawa bi mane sa vai bi

☆ 20:8: Pot 16:23-30 ☆ 20:11: Pak 2:1-3 ☆ 20:12: Met 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19 ☆ 20:13: Pak 9:6; Met

5:21, 19:18; Mak 10:19 ☆ 20:14: Met 5:27, 19:18; Mak 10:19 ☆ 20:15: Met 19:18; Mak 10:19 ☆ 20:16: Pot

23:1; Met 19:18; Mak 10:19 ☆ 21:13: Nam 35:10-34 ☆ 21:17: Met 15:4; Mak 7:10 ☆ 22:18: Wai 18:10,11

☆ 22:19: Liv 18:23

muliḡa sa giuwedi te mane sa lai pwata, kaka sa vitevite munaḡedi. ²⁶ Bamoda em tau mane i waibaḡam te kuna vite bi mataila ba ena kwesi kuna vai ba tam kwa vite munaḡe, muliḡa kaka suwala ya bulu. ²⁷ Banina mba galana ḡemotina ena kwesi. Bamoda galana mote kuma vite munaḡe ba bai yai kwesi bi ya kena. Bamoda mainana kwa voivoiye bi sagu aubaina ya ḡaba saḡana ba tagu ena ḡaba yà vaiye. Tagu ba laulaunuwatoigu.”

23

Tam waiḡakemo kwa moitodidi

¹ ♦“Tam mote waiwavu kaikayovudi lava lisidimo kuma vaiyedi bi kuma giu nawedi. Bi laḡannemo etalemo kuna moitona ba kamaina te giukauwemo kwa giu bi mote gebo taukauwena, mulinemo kuma moito. ² Laḡannemo lava wapewapedi gebogebo sa voivoiye ba mote nuwam sima solu bi mulidimo kuma nawa. Didimana etana kuma ka neḡaneḡa.”

24

Waianina bagibagina

³ Mousis i yovo munaḡa lava lisidimo bi BADA ena waiḡake bi ena wailovelove matabuna lava i giuvitedi. Bi tedi matabudi ai anina ḡemota bi a giuna gado, “Kamaina, tama BADA bai matabuna i giuguwena ka voiye.”

⁴ Ġome Mousis, BADA ena giu bi ena waiḡake bukamo i gilumidi. Bokina mainana olaolalemo i kenamito bi oya pakanemo olta i voiye. Bi kota ḡakima nananakidi 12 i waimoitodi bi ḡakimidi ba Islael dan 12 yawaw matailedi.

⁵ Kamaina bi Mousis Islael ewaewalidi i giukamaḡedi te ḡamoḡamo a vunudi bi BADA lisinemo sewasewa a gabuḡosedi. Bi kota bulumakau a lausewasewayedi BADA lisinemo wainuwaḡemota aubaina. ⁶ Ġome Mousis ḡamoḡamodi kwasinidi nevana abomemo i ḡini yovoḡe bi olta dabanaḡa i lai sepusepu nawe.

⁷ Tana kota waianina bukana i vai bi i yevi lava matabudi lisidimo. Tedi matabudi BADA giuna a vaiye bi a giuna gado, “Kamaina, tama BADA bai matabuna i giuguwena ka voiye.”

⁸ ♦Mousis kwasina abomina i vai bi lava i laisepusepudi bi i giuna gado, “Niga kwasinina ba waianina matalina yà laibagi BADA i voivoiyea.”

¹² BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa saḡa oyamo lisigumo kwa miyamiya kaka, ḡakima labu tabetabedimo egū waiḡake bi egū wailovelove e gilugilumina yà vitem. Bi kwa yovo kwa nawa bi lava kwai lovelovedi te sa kaiwatedi.”

¹³⁻¹⁴ Kamaina bi Mousis tausaguna Diyoсуwa vaitena a vononoḡa, oya saḡaina aubaina. Tana waibabada i giuwedina gado, “Niga ḡome ko labelabemai eete ka yovo munaḡa lisimimo. Elon bi Uwa ba niga vaitemi bamoda aiyai ena pilipili ba ya nawa lisidimo te sa kadidimani.” Ġome Mousis bi Diyoсуwa Maimaituwa ena oya saḡaina ai tubu.

¹⁵ Mousis i saḡa i nawa Maimaituwa ena oya dabanemo bi giyou pwatapwatana oyana i sumatawi. ¹⁶ Bi BADA namalina i yovo Sainai oyana dabanemo bi giyou i kenana eete laḡan 6 a kovi. Bi laḡan wai 7-nemo giyou noponaḡa BADA, Mousis i giuwe te ya nato lisinemo. ¹⁷ Bi Islael lavedi BADA namalina oya dabanemo a kita saḡe maibena kai vavanina, ḡemoḡemotina dobū ya kala ḡosa. ¹⁸ Mousis oya i saḡai te giyou nopeno i sola nawa. Bi oyanemo i miyana laḡan 40 bi dudubala 40.

25

Maimaituwa ena palai waiyawa ḡalana wailovelovenā

Maimaituwa Mousis i giuwe te lava ya giuwedi te edi puyo mwali tabudi bi tabudi sa natomedi Maimaituwa ena palai waiyawa voyena aubaina.

⁸ BADA, Mousis i giuwena gado, “Islael lavedi kwa giuwedi te waitaubanava palaina waiyawa sa ḡala te tagu tedi vaitedi ka miya. ⁹ Niga palaina nopona ba ena ḡonaḡona vaitedi sa voiyedi, tagu yà wailovemna mainana.”

Waianina bogesina

¹⁰ Tedi akesiya kainemo bogesi sa voyenya ba lofana 110 sentamita, ena taba ba 66 bi kaidakina ba 66 sentamita. ¹¹ Bi bogesina nopona bi taulina matabuna gold gabugabu vuneḡinemo sa pati yaḡosi. ¹² Bi lin 4 ko voiyedi kewa ani laitatana. Lin labu niga nevanemo bi labu noko nevanemo. ¹³ Tam anikewana kai akesiyamo kwa voiyedi. Bi keweddi mododi goldimo kwa pati yaḡosidi. ¹⁴ Bi tam kewa lin nopodimo kwa laitatedi anilauavalta. ¹⁵ Niga keweddi ba lin nopodimo sa kena mote koma soluvaidi. ¹⁶ Laḡannemo bogesina kwai kovina ba waianina ḡakimidi tabetabedi labu dabedimo waiḡake gilugilumidi bogesina nponemmo kwa sivu yovoḡedi.

¹⁷ “Bogesi kuvuna goldimo kwa pati yaḡosi. Mba kuvunana ba gebogebo ani noḡotikamaḡena gabuna. Lofana ba 110 sentamita bi tabana ba 66 sentamita. ¹⁸ Bi gold ko bibi waitabetabedi te kelubim aluwidi labu ko voiyedi. ¹⁹ Bi kuvu dabanemo aluwidi kwa pati waiḡemotidi, ḡesau isunemo bi ḡesau isunemo. ²⁰ Kelubim aluwidi labu kwai moitodi te matedi gabu ḡemota. Bi mabedi kuvuna sai kwesitawi bi sa kitakita yovoḡe. ²¹ Kamaina bi ḡakima tabetabedi dabedimo waiḡake gilugilumidi bogesina nponemmo kwa sivu yovoḡedi bi kuvuna kwa vai te kwa kuvu. ²² Bi waianina bogesina kuvu dabanemo, gebogebo ani noḡotikamaḡena gabunemo kelubim labu gavogavodimo, tagu tam vaitem tai taubanava. Bi egū waiḡake matabudi yà vitem Islael lavedi aubaidi.”

Maimaituwa kota Mousis i giuve te bairnewa bera olta goldimo voivoiyena piupiu ani gabuna. Bi kwadam kaina lagana 7 ya voiyedi. Tana kota Mousis i giuve bairnewa palai waiyawa ya voiyeye. Bi nponemmo nakanaka labu, guduboyo yai dawe te yai govegove. Bi kota i giuve te blonsimo olta ya voiyeye ḡamoḡamo ani lausewasawayedi bi aboma dididiga ani launimakoḡa.

28

Pilisi edi gala

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Mousis niganana tinanatum Elon bi natunatuna oloolotodi, Nadab, Abiu, Eliyesa bi Itama kwa natomedi. Tedi Islael lavedi nopodimo tagu e vinedi te tedi wai pilisi noyana aubaigu sa voiyeye. ² Temi gala kipokipolidi bi waiwaiyawidi Elon aubaina ko voiyedi te laḡannemo ya kotedina ba lava sa kita bi sa vivile. ³ Bi lava laulau vevewanidi tagu nuwauyauya e vitevitedina taudidi, kwai ḡemotidi bi kwa giuwedi te pilisi galedi sa voiyedi Elon aubaina. Bi tana pilisi noyanemo kwa vine kamaḡe te aubaigu yai pilisi.”

31

Maimaituwa ena palai tauvoiyena

¹ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Kwai beyavaiya, tagu Uli natuna Besalel e vine. Tana ba Uwa itana tedi Iduda ena dam. ³ Tagu Aluwigumo tana ei wanavu bi lauvevewana nuwauyauya e vite te tana mwali matabudi ya voiyedi. ⁴ Tana goldimo, silvemo bi blonsimo ⁵ ya lau vevewanayedbi mwali tabudi bi tabudi kaimo bi ḡakimemo aluwidi sa tubuḡa.

⁶ “Bi tausaguna Oliyab Abisamak natuna, Den damnemo tagu e vine. Bi kota lava ḡesaudi vaitedi lauvevewana ena nuwauyauya e vitedi te tagu bai tam e giugiuwemna kwa giuwedi te niga kauwidi sa voiyedi:

⁷ Egu palai waiyawa nopona ḡonaḡonana,
waianina bogesina
bi kuvuna gebogebo ani noḡotikamaḡena gabuna vaitedi sa voiyedi.

⁸ Bi kota bena bi ena ḡonaḡona,
kwadam kaina goldimo voivoiyena bi ena ḡonaḡona vaitedi.
Bi olta piupiu ani gabuna bi ena ḡonaḡona vaitedi sa voyedi.
⁹ Bi sewasewa ani gabuḡosedi ena olta blonsimo voivoiyena ena ḡonaḡona vaitedi,
bi ani launimakoḡa abomina kaina vaitena,
¹⁰ bi pilisi saḡasaḡa guletina Elon natunatuna vaitedi edi gala kipokipolidi bi waiwaiyaw-
idi sa voyedi te sa kotedi bi pilisi noyana sa voye.
¹¹ Bi masi panepanena pilisi ani vine kamaḡedi aubaidi
bi kota piupiu panepanena gabu waiyawa aubaina sa voyedi.
“Taulauvevewana lavedi ba niḡa mwalidi matabudi bainewa e giugiuwemna mainana sa
voiyedi.”

32

Isael lavedi kau natuna aluwina a voiyen a lauduneye

¹ [✧]Sauginemelo lava a kita te Mousis oyamo i miyamiya gulata ba tedi Elon lisinemo
ai ḡemotidi bi a giuwena gado, “Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te
tana bai lisinemo i tubuḡa. Taunana aubaina tada maso maimaituwa te voiye bi i lau
etadoliyeda.”

² Kamaina bi Elon i giuwedina gado, “Mwanemwanemi, natunatumi oloolotodi bi
waiwaivinidi beyedimo beya komakoma goldimo voivoiyedi ko kaikamakamaḡedi bi ko
natomedi lisigumo.”

³ Kamaina bi lava matabudi beyedimo beya komakoma a kaikamakamaḡedi bi Elon a
vite. ⁴ [✧]Kamaina bi tana gold i legaudi te i gabu waiwelovelodi te kau natuna aluwina
i voiye. Laḡannemo lava matabudi koikoitauna a kitakita ba a binauna gado, “Oo, mani
Isael, niḡa maimaituwanan taunana Idipmo i kapotiyovoda!”

⁵ Laḡannemo Elon lava edi yasisi i kitakita ba koikoitau matanemo olta i voiye bi lava i
giuwedina gado, “Bokina ba BADA ^{*} ena soi ta voiye.”

⁶ Bokina olaolalemo lava edi sewasewa ḡamoḡamo ani gabuḡosa bi musala wain-
uwaḡemota aubaidi a natomedi. Kamaina bi a miya a kani, a tegobu'uwa te a
kauwa yabababa.

⁷ Kamaina bi noke oya dabanemo BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa munaḡa makai,
lava Idipmo kuna ka kapotiyovodina ba kauwa gebogebi otidi sa voivoiyedi. ⁸ Tagu eta
kauwa e wailovedina a pale bi tabudiḡa sa nawanawa. Tedi taudiḡa edi koikoitau kau
aluwina goldimo a voiye bi sa lauladuneye bi lisinemo sa laulausewasewa. Tedi a giu
te mba maimaituwanan taunana Idipmo i kapotiyovodi.”

⁹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Niga lavedi e kita kauwedi te nopodi ḡaiḡaidi. ¹⁰ Mousis
kwa kita kamaḡegu bi egū medi ya yovo lisidimo bi ya ḡosa kovid. Bi tagu kaka ya voiym
te em tubulelesa sa wapa bi em dam dididiga ya tubuḡa.”

¹¹ Bi geḡa te Mousis, BADA, ena Maimaituwa i waibaḡa vavasaḡena gado, “Aee, BADA,
niḡa tam em lava otidi, em ḡailisimo Idipmo kuna kapotiyovodi. Taunana aubaina mote
kuma medi bi kuma ḡosa kovid. ¹² Bamoda kwa ḡosa kovidina ba Idip lavedi giudi sa
vaiye bi sa giuna gado, ‘Egula, niḡa lavedi edi Maimaituwa noḡota gebogebona nopenomo
i saḡa, te i kapotiyovodi bi i nawedi kalakalalemo bi i waipeki kovid.’ Taunana aubaina
medi kwa kaisako bi nuwam kwa vitale bi mote kuma ḡosa kovid. ¹³ [✧]Tam isammo sauga
bagibagina Eiblaḡam, Aisik bi Deikap lisidimo kuna voivoiyena taudidi kwa noḡotidi. Tedi
lisidimo niḡa mainana kuna giu, ‘Tagu kaka emi tubulelesa wapawapa otidi, ya vitemina
maibena kipola galewemo. Bi kota kuna giu te niḡa doḡana matabuna temi ya vitemina te
emi tubulelesa sai taniwage.’ ¹⁴ Kamaina bi BADA ena noḡota i vitale bi Isael lavedi mote
i waipeki.

^{*} 32:1: Giu 7:40   [✧] 32:4: 1 Ḍali 12:28; Giu 7:41   ^{*} 32:5: Niḡa ḡome ba waidiboḡemo BADA
isana i vato yababe. Tedi edi koikoitau a voivoiyena lisinemo a soi.   [✧] 32:13: Pak 22:16,17,17:8

¹⁵ Ġome Mousis ǵakima tabetabedi labu i avala bi i yovo munaḡa oya pakanemo. Bi mba ǵakimidi kalodimo bi taulidimo Maimaituwa ena waiḡake i gilumidi. ¹⁶Niga ǵakimidi tabetabedi labu ba Maimaituwa nima otinemo i voyiedi bi i gilumidi.

Elon Islael lavedi i wai wavudi

¹⁹ Laጀannemo Mousis oyamo i munaḡa yovo ǵalavumo nuwana tava ba koikoitau kau natuna goldimo a voivoiyena a bigabigaye i kitedi. Ġome i medi gulata bi ǵakima tabetabedi labu i ava'avalana, i pwalaḡedi bi ai dou kivikivid. ²⁰Tana koikoitauna i vai bi kaimo i gabu, i dougudaguda te i waila kovu bi gaubemo i ǵini yovoǵe, i gwadai bi Islael lavedi i lau egelidi te a tego.

²¹ Ġome tana Elon i giuwena gado, “Niga lavedi bai kauwinemo nuwam a liuwe bi kunai aninedi te niga gebona dididiga a voyie?”

²² Bi Elon ena giu i waimunena gado, “Aee egu bada, lisigumo kuma medi. Niga lavedi edi yawasana ba tam kuna sibe, tedi gebo voyiena lisidimo ba i tekateka. ²³Tedi niga mainana a giuwegu, ‘Niga olotona Idipmo i kapotiyovoda bi mote ta sibe te tana bai lisinemo i tubuḡa. Taunana aubaina tam maso maimaituwa aubaida kuna voyie te i lau etadoliyeda.’

²⁴ Taunana aubaina tagu e giuwedina gado, ‘Mabai beyakomakoma goldimo voivoiyedi lisimimo ko kaikamaḡedi.’ Bi a vitegu te tagu kaimo e gabudi bi koikoitau kau natuna i laumaḡata.”

²⁵ Mousis, i kita te Elon mote luvana lava ima labedi. Bi a voyie munaḡedi te edi ǵaviya edi waikitamo ba ani waigwaigwai. ²⁶Kamaina bi Mousis ǵalavu lovlovotavinemo i moito bi i binauna gado, “Mabai bi BADA ena yawanimo ba lisigumo ko nato!” Kamaina bi Livai damna noponemo oołoloto a nato lisinemo ai ǵemotidi.

²⁷ Kamaina bi Mousis oołolotodi i giuwedina gado, “BADA Islael edi Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Matabumi emi kepata ko soluvaidi bi ǵalavu isuna te isuna ko nawa yaǵosi bi emi dam, valevaletimi bi emi lava koi pekidi.’” ²⁸Livai damna oołolotodi Mousis kalinana a voteyeteye bi mba laጀanna ǵemotinem lava wapanan 3,000 ai pekidi. ²⁹Mulinemo Mousis mba oołolotodi i giuwedina gado, “Temi BADA kona voteyatayae bi kauwa didimanina kona voyie te natunatu optimi bi emi lava konai pekidi. Taunana aubaina BADA i kavisuvisumi bi i vine kamaḡemi te pilisi noyana ko voyie.”

³⁰ Laጀan i sako Mousis lava i giuwedina gado, “Temi ba kauwa gebogebo otina kona voyie. Tagu yà munaḡa oyamo BADA lisinemo bi yài baḡa lubu te male emi gebogebo ya noǵotikamaḡedi.”

³¹ Kamaina bi Mousis i saḡa i nawa BADA lisinemo bi i waibaḡana gado, “Aiyo! Niga lavedi ba kauwa gebogebo otina a voyie. Tedi taudiḡa edi maimaituwa goldimo a voyie bi a laulauduneye. ³²Taunana aubaina niganana yà waibaḡam te edi gebogebo maso kuna noǵotikamaḡe. Bi bamoda geḡa ba kamaina te em buka noponemo em vinevine isedi kuna gilugilumidina bi tagu isagu kwa yasaḡi kamaḡe.”

³³ Bi BADA, Mousis ena giu i waimunena gado, “Geḡa, aiyai gebogebo lisigumo i voivoiyena tana taunana isana egu bukamo yà kaikamaḡe.” ³⁴Mousis kwa nawa bi egu lava kwa lau etadoliyedi te dobu e giuguwmemo ǵome kwa tavaitedi. Bi tagu egu aneya tam yai etadoliyem. Bi laጀannemo egu kovoḡa laጀanna ya tavana, kaka mba lavedi edi gebogebo dabanemo yà kovoḡidi.”

³⁵ Kamaina te ena kovoḡa saugina i tava bi sida gebogebo otidi i vitedi. Banina tedi Elon a giuwe te kau natuna goldimo i voyie bi a laulauduneye.

Mousis ǵakima tabetabedi labu valivaliudi i voyiedi

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Tam ǵakima tabetabedi labu kwa bwaliidi maibena dolinemo kuna wai doukivikidina bi mododimo giudi ǵemotidi yà gilumidi. ²Laጀan ya sako olaolalemo kwa vononoḡa bi kwa saḡa, Sainai oyana dabanemo bi ǵome tai taubanava.”

⁴Kamaina bi Mousis ȣakima tabetabedi labu i bwali ȣavukidi kitedi maibena dolidolidi. Bi olaolalemo i avala bi i saḡa i nawa oya Sainai dabanemo BADA i giugiuwena mainana.

⁵ȣome Maimaituwa giyouḡa i yovo Mousis lisinemo bi isana i giu waimaḡati te tana BADA MIYAMIYA NONOḠINA. ⁶◊BADA, Mousis matanaḡa i nato i nawa bi i giuwena gado,

“Tagu BADA.

Tagu BADA taunana Maimaituwa lau launuwatoigu
bi lau laukivivisuvisugu.

Tagu mote medimedi makaigu.

Tagu egū ȣoe kenakena nonoḡina lava lisidimo i didiga gulata.
Bai e giugiuwapaena ba ya voiye.

⁷Tagu egū ȣoe kenakena nonoḡina

tubulelesa matabudi lisidimo ya kamaḡati bi edi kauwa waigebo
bi edi laukasaḡaiḡai ya noḡotikamaḡedi.

Bi kota mabai a dabodabokeguna,

ba natunatudi, iteitedi, nosinosidi bi waḡewaḡedi ya kovoḡidi.”

⁸Noi taunana te Mousis tuwapékana doḡamo i waitupaḡwaliḡe, iwana i taunoku bi ma vivilina Maimaituwa i lauduneye ⁹bi i giuna gado, “Aee, BADA bamo te lisigumo kunai nuwavisuna ba vaitemai ta nawa, avena te niga lavedi a laukasaḡaiḡai bi kamaina te tam ema gebogebo kwa noḡotikamaḡedi bi kwai tauwemai te tama tam em lava.”

¹⁰ȣome BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwai beyavaiya, tagu waianina Islael lavedi lisidimo ya voivoiye. Tagu kaka anisove kauwidi ya voyiedi te mataotimimo ko kitedi. Niga kauwidi mote bamo mai dobu ȣesaudimo a tubuḡa te lava a kitedi. Banina niga kauwidi aubaimi ya voivoiyyedi te lava ȣesaudi sa vaiye bi sa naila.”

²⁸Mousis oya dabanemo BADA vaitena a miyana laḡan 40 bi dudubala 40, tana mote bai i kani bi i tego. Bi BADA ena waianina laivaliuna aubaina, waiḡake 10 ȣakima tabetabedimo i gilumidi.*

Mousis solana i namanamala

²⁹Mousis oya Sainai dabanemo bi i munamunaḡa yovo ba waianina gilugilumidi ȣakimidi labu i avala. Tana Maimaituwa vaitena a waigiugiu aubaina solana i namanamali bi tana mote i sibe munaḡe. ³⁰Bi nove Elon bi Islael lavedi Mousis solana a kita i namanamali ba lisinemo nawa a naila.

³¹Kamaina bi Mousis, Elon bi Islael babadidi i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedi.

³²Bi kota Islael lavedi matabudi a tava lisinemo bi BADA ena wailovelove Sainai oyana dabanemo i gilugilumina i giuvitedi.

³³Laḡannemo Mousis lava lisidimo giu i waiwaikovi ba gala puselina i vai te solana i suma. ³⁴Bi laḡannemo palai waiyawemo i sola nawa BADA vaitena wai giugiu aubaina ba galana i kaikaikamaḡe. Bi kota i potiyovo te BADA ena wailovelove lava i giugiu vitedi. ³⁵Bi lava tana solana namalina a kitakita ba gala i vai bi solana i sumasuma. Bi laḡannemo i munaḡa BADA vaitena waigiugiu aubaina ba solana ani sumana i kaikaikamaḡe.

Bi Mosis puyo bi palai waiyawa ani kelina pulepuledi aubaidi te Islael lavedi i waibaḡedi. Kamaina bi pilipilisi edi gala waiwaiyawidi bi kota bai matabudi lava a tavitedi. Te luvana mba pulepuledimo mwali matabudi sa voiye kovidi. Bi Diuda damnemo Besalel bi Oliyab bi ediya taulauvevwana waiwaivini bi olooloto bainewa Maimaituwa, Mousis i wailovenen mainana palai pulepuledi a voiye.

* 34:6: Pot 20:5,6; Wai 7:9,10   * 34:28: ȣibulu kalinanemo mote i laumaḡata kauwa te BADA i gilumi e Mousis.

40

Mousis lausewasewa aubaina lava i giuwedi bainewa Maimaituwa i wailoveyena mainana.

Palai waiyawa nopena a voiye kaukauwe

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Nawalai dolidolina nopenemo lađan waitubunemo, tagu egū palai waiyawa kwa soluwaivana. ³ Mulinemo waianina bogesina mba palaina nopenemo kwa sako, bogesina nopenemo ba waiđake 10 gilugilumidi. Kamaina bi ani waigovenia guduboyo kwai dawe. ⁴ Niga nevanemo bena kwa avali sađe te kwai moito. Bi ena ġonađona a voivojedina dabanemo kwa sivudi. Bi kota kwadam kaina kwa avali sađe te kwai moito. Bi dabediđa kwadam kwa sivunawedi.

⁵ “Bi olta piupiu anigabuna goldimo voivojedina kwa avali sađe te waianina bogesina matanemo kwai moito. Kaka palai waiyawa mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu. ⁶ Bi egū palai waiyawa didiyauna mataetinemo olta sewasewa ani gabuđosedi kwai moito. ⁷ Bi gavogavodimo aboma nima anikođana kwai moito bi gauba kwai wanavu. ⁸ Niga mwalidi bi palai waiyawa kwa tonu kwaivilidi. Kaka bi gala kwai dawedawedi. Bi tonu mataetinemo guduboyo kwai dawe gudu.

⁹ “Tam masi waiwaiyawina kwa vai bi palai waiyawa kwa kailolo bi nopena ena ġonađona matabuna kwa kailolodi. Niga kauwinemo mwali matabudi BADA kwa vite te saila waiyawa. ¹⁰ Bi kota sewasewa ani gabuđosana olta ena ġonađona vaitedi kwa kailolodi.

¹¹ Bi ani launimakođa abomina bi kaina vaitena kwa kailolodi te saila waiyawa.

¹² “Bi Elon natunatuna vaitedi kwa natomedu palai waiyawa mataetinemo te gaubemo kwa kođedi. ¹³ Ĝome gala waiyawa kwa legau bi Elon kwai kote bi masi waiwaiyawina kwa vai te dabanemo kwa ġini te pilisi noyana ya voiye aubagu. ¹⁴ Bi natunatuna oloolotodi vaitedi kwa natomedu bi pilisi galedi kwai kotedi. ¹⁵ Bainewa tamedi masi waiwaiyawinem kuna ġiniġinina mainana kota natunatuna dabedimo kwa ġinidi, te tedi bi edi tubulelesa sai pilisi bi aubaigu sai taupaula.” ¹⁶ BADA ena giu vavasađa luvanemo, mainana Mousis mwali matabudi i voiye kovid.

¹⁷ Kwalabu wailabuna nawalai dolidolinemo tedi palai waiyawa a solu waivana. ¹⁸ Mousis duđu ani wai moitodi i vononođedi bi i waimoitodi. Kamaina bi panibala bi foi i sivu sađedi. ¹⁹ Kaka bi palai a solu waivana bi ġesauna ġamođamo kwapinem voivojedina dabanemo ai lau tawi.

²⁰ Kamaina bi Mousis ġakima tabetabedi labu i legaudi bi waianina bogesinem i sivu yovođedi. Mulinemo kewa i legau bi waianina bogesina lindi nopediđa i laitatedi. Kaka bi gebo ani nođotikamađena kuvuna i vai bi bogesina i kuvu. ²¹ Ĝome tana waianina bogesina i avali sađe palai waiyawa nopenemo bi gabu waiwaiyawinem i waimiyeni. Kaka bi guduboyo i waidawe te i gudu ġavuki, BADA kalinana luvanemo.

²² Kota mainana bena i avali sađe palai waiyawa nopenemo bi guduboyo multaulinem, aibadabada yawarinemo i waimoit. ²³ Kamaina bi buledi Maimaituwa vitevitena i legau bi banena dabanemo i sivudi, BADA kalinana luvanemo.

²⁴ Kamaina bi kwadam kaina i avali sađe palai waiyawa nopenemo bi nove yalousa yawarinem i wai moito. ²⁵ Tana BADA matanemo niga kwadamdi i waitunidi. Tana kalinana luvanemo.

²⁶ Bi kota tana olta goldimo voivojedina piupiu ani gabuna guduboyo matanemo i wai moito. ²⁷ Bi dabanemo piupiu i gabu te panena i sađa i nawu, BADA kalinana luvanemo.

²⁸ Kamaina bi palai waiyawa mataetinemo guduboyo i wai dawe.

²⁹ Bi niga palaina waiyawa mataetinemo Mousis olta i wai moito sewasewa ani gabu ġosedi. Bi dabanemo tana sewasewa musala bi witi i gabuđosedi. Bainewa BADA i giugiuwena mainana.

³⁰ Bi kota tana ani launima kođa abomina i avali sađe te palai waiyawa mataetina bi olta poudimo i waimoit. Bi gauba i ġini yovođe anilau nimakođa aubaina. ³¹⁻³² Lađannemmo Mousis, Elon bi natunatuna vaitedi palai waiyawa nopenemo sa sola nawana ba nimedi bi

kaḡedi sa geikoḡa. Bi laḡannemo olta dabanemo sewasewa gabuna aubaina ba nimedi bi kaḡedi sa gei koḡedi. BADA ena giuvavasaḡa luvanemo.

³³ Palai waiyawa bi olta Mousis i tonu kwaivivili. Kaka bi tonunemo gala i waidawe kwaivivili te i waitaubanava. Mulinemo tana tonu mataetina guduboyo i waidawe. Niga mainana Mousis noya matabuna i waikovi.

BADA namalina palai waiyawa i suma tawi

³⁴ ♦ Kamaina bi giyou palai waiyawa i suma tawi. Bi BADA namalina palai waiyawa npona i waiwanavu. ³⁵ Taunana aubaina Mousis mote i sola nawa. Banina giyou kaikana i yovo palai waiyawa dabanemo. Bi BADA namalina palai npona i waiwanavu.

³⁶ Bi laḡannemo giyou i nuwa lageta bi i nawanawa ba Islael lavedi a vavawata. ³⁷ Bi laḡannemo bi giyou palai waiyawa dabanemo mainana i kenakena ba tedi a miyamiya.

³⁸ Islael lavedi edi babala nponemo ba suwalemo BADA ena giyou a kitakita palai waiyawa dabanemo. Bi dudubalemo ba giyou nponemo kai yanana a kitakita.

Livai damna edi noya

Lainuwanega

Ingilisimmo bukana isana Leviticus banina ba Niga damna ba pilisi edi noyamo a sagusagudi. Tedi BADA ena palai waiyawa a labelabe.

Gebo ani waimai'ina sewasewana

¹ Palai waiyawemo BADA, Mousis i giuwena gado, ²“Niga ba lausewasewa ena wailovelove Islael lavedi kwa giuwedi: Lağannemo aiyai lau sewasewamo i sağā BADA lisinemo ba ena kau, e ena sипу, e ena gouti dubunemo ġemota ya natome.

³ “Bamoda aiyai ena sewasewa kau olotona bi sidasida geğana taunana ya natome, gabuğosa puyona, palai waiyawa mataetinemo ġome kaka BADA ya kita te yai anine. ⁴Tana nimana ġamoğamo gabuğosa puyona kununemo ya sako te BADA yai anine. Mba mainana kwa voyiena kaka BADA em gebogebo ya kaikamağe bi epaiyanim ġamoğamo ya peki. ⁵ Ĝome taulausewasewa BADA matanemo muselina yai peki. Kaka bi pilisi Elon natunatuna niga muselina kwasinina sa vai nawe bi palai waiyawa mataetinemo olta moimoitona liuna 4 sa lai sepusepudi. ⁶Mulinemo niga lavana ġamoğamo gabuğosa puyona kwapina ya kopa bi ya nigo. ⁷Kamaina bi pilipilisi Elon natunatuna olta dabanemo kai sa muka. ⁸⁻⁹Bi mba muselina tinağena kwa tili bi musala kağedi kwa koğedi. Bi soisoi matabudi ba pilisi kwa vitedi te tedi kai matanemo sa sivudi te sa kalağosa. Bi panera visuvisuna BADA yai nuwavisuwe.”

Bi vaitena BADA, Mousis i giuve te sewasewa sипу, gouti, mwanuwa gabubu bi bunebune kauwina ġemotinemo mainana sa lau sewasewa.

3

Kaniğemota sewasewana

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Bamoda aiyai wainuwağemota kanina kwa voivoiyena ba ġamoğamo mote sidasidana olotona ee waivina kwa lau sewasewaye BADA lisinemo.

² Bi palai waiyawa mataetinemo tam nimam ġamoğamo kununemo kwa sako bi kwai peki. Bi pilipilisi Elon natunatuna ġamoğamo kwasinina sa vai bi olta liuna 4 dabediğsa lai sepusepudi. ³⁻⁴ Bi musala yapana, ganiganina bi livila labu vaitedi bi momonidi matabudi pilisi sa legaudi bi BADA lisinemo wainuwağemota kanina sa lausewasewaye. ⁵ Ĝome Elon natunatuna sa legaudi bi olta dabanemo kai kalakalatinemo sai kalağosedi bi musala panera BADA yai nuwavisuwe.”

Bi soisoi ġesaudi ba ġamoğamo taniwigina ena lava vaitedi sa kani ġemota. Bi kauwina ġemotina mainana kau, sипу bi gouti wainuwağemota aubaina sa voyie BADA ena giuvavasağā luvanemo.

13

Waikibitoi ena giugiu

¹ BADA, Mousis bi Elon i giuwedi te lava niga mainana sai lovelovedi, ²“Bamoda aiyai tunina kelo dididiga, ee bontugu, ee ġaloğalo bi i noğotina gado, ‘Niga kelona ya dididiga bi tunigu ya kaka gebogebo.’ Kamaina te ena lava sa nawe pilisi Elon ee natunatuna lisidimo.

³ Bi pilisi tana bonina ya kita vitavitale. Bi lağannemo bonina i kita te i nuwagudaguda ee i laipotipoti bi kapalina matabuna boni patilina i patitawana mba lavana ba kelo dididiga i vai. ⁴ Ĝome pilisi lavana ya kamağati lava matedimo, te tana BADA matanemo i mila.

⁴⁵ “Bamoda aiyai bi tunina kelona ya dididiga ba tana gala yadiyadidi ya kotedi bi dabana mote ima sineti. Bi kota gayana ya suma bi ya giugiuna gado, ‘Milamilagu, milamilagu, lava

koma nato lisigumo.’⁴⁶ Niga kelona tana tuninemo ya kenakenana ba yañgolo milamilana. Mba lavana mote lava diyedimo ima miya, tana ñgalavu ya gose bi tabunemo ya miya.”

17

Ñamoñamo kwasinidi edi giugiu

¹⁰ $\diamond$ BADA, Mousis i giuwena gado, “Lañannemo lava ñamoñamo i vununa ba kwasinina ya gei waitosi kamañge, kaka muselina ya kani. Bamoda Islael lavana ee tautavatava vaitena ko miyamiya bi musala ma kwasinina i kanina ba tagu mba lavana yà miyatautauliye. Bi tana egu lava lisidimo yà kaikamañge.¹¹ Banina lava bi ñamoñamo edi yawasana ba kwasinemo ya kenakena. Tagu kwasina e vitemi te olta dabanemo ko ñini bi emi gebogebio yà yasañgi kamañge. Mba taunana kwasina ena noyanoya.”

18

Badala yababayaba ena giugiu

¹ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado,² “Tagu BADA emi Maimaituwa Islael lavedi mainana kwa giuwedi,³ ‘Idip lavedi wala vaitedi kona miyamiyana mote edi yawasana koma miyayedi. Bi Keinan dobuna yà vitemi, kota edi miyamiyamo mote koma miya.

⁴ Tagu taunana emi BADA bi emi Maimaituwa, kalinagu ko vaiye bi ko kaiwata.⁵ Tagu taunana BADA bamoda niga giudi ko kaiwata kauwedina ba yawasana sa vitemi.

⁶ “Tagu bai yà giugiuwena ba kalinagu ko vaiye kauwe. Te emi vanuwa lavedi maibena tinetinem, natunatumi, lawelawemi bi nadenadewemi mote koma badalayedi bi vaitedi tubuñga komai ñemoti.

¹⁹ “Lañannemo waivini nawanawalai i vaina ba mote vaitena tubuñga komai ñemoti.

²⁰ “Emtau mwanena mote kuma lauwaiviniye. Bamoda mainana kuna voyiena ba tagu BADA matagumo kuna ka milamilam.

²¹ “Bi maimaituwa Molek* ena olta dabanemo natunatumi koma lau sewasewayedi. Tagu taunana BADA emi Maimaituwa bamoda mainana ko voyiena ba isagu kowai beyabeyakuluñe.

²² “Olooloto taumiñga mote komai mwanemwanena. Niga gebona matagumo ba i wai matawalawala.

²³ $\diamond$ “Bi kota waivini e oloto mote ñamoñamo vaitedi komai mwanemwanena. Bamoda mainana kuna voyiena ba kauwa gebogebio otina matagumo kuna voye.

²⁴ “Niga yawasanidi gebogebodimo mote kuma ka milamilam. Keinan dobuna lavedi mba yawasanidimo taudiñga a ka milemiledi. Taunana aubaina yà kwavivaidi bi dobuna temi yà vitemi, te koi taniwigae.”

19

BADA kalinana luvanemo pilipili ko kadidimanidi

¹ Bi kota BADA, Mousis i giuwena gado,² $\diamond$ “Islael lavedi matabudi kwai ñemotidi bi niga giudi kwa giuwedi, ‘Tagu BADA emi Maimaituwa ba waiyawa, kota temi emi yawasana maso waiyawa.’

¹⁷ $\diamond$ “Lava aiyai bi gebo lisimmo i voyiena ba ena gebona kuma noñgoti wata. Kwa nawa ota lavana lisinemo bi gebona ko kadidimani. Mote nopommo kuma kaididi male ya kagebogebom.

¹⁸ $\diamond$ “Emtau lisimmo bai i voyiena, mote kuma laubiwa e medina nopommo kuma kaididi bi kuma gadoñgaiye. Tam bainewa kwa ñoeñgœmna, mainana emtau kwa ñoe. Tagu BADA bai e giugiuwemina ko kaiwata kauwedi.”

$\diamond$ 17:10: Pak 9:4 * 18:21: Molek ba dam Amon edi maimaituwa. $\diamond$ 18:23: Pot 22:19 $\diamond$ 19:2: 1 Pita 1:16
 $\diamond$ 19:17: Met 18:15 $\diamond$ 19:18: Met 5:43, 19:19, 22:39; Mak 12:31

20

Lava boita lisidimo sagu sa tavutavuna edi giugiu

[€]BADA, Mousis i giuwenaga, “Lava aiyai bi bai i ġoena ba ya nato lisigumo te tagu yà love. Bi mote ima nawa mabai boita e alualuwa ġesaudi vaitedi sa wai giuguna lisidimo bi ena ġowana ima giuwedi. Aiyai mai i kauwana ba yà kita kamaġe bi egħi lava lisidimo yà kaikamaġe.”

24

Gebo mai'ina ba gebogebo

¹⁹ BADA, Mousis lisinemo i giuna gado, “Isael lavedi kwa giuwedi te aiyai enatau bi i kativununa ba i katikativununa luvanemo tana sa kativunu. ²⁰ [◊]Bamoda aiyai ena tau siliena i doukotona ba kota mainana tana siliena sa doukoto. Aiyai bi enatau matana i ġivoina ba kota tana mainana matana sa ġivoi. Bi aiyai enatau mwakana i doulusina ba tana kota mainana mwakana sa doulusi. Lava aiyai enatau i wai kelona ba kota mainana lisinemo sa voye.

²¹ “Lava aiyai bi enatau ena ġamoġamo i lai pekina ba kamaina te yai mai'i. Aiyai bi lava i laipekina ba kamaina te sa lai peki. ²² Tagu BADA emi Maimaituwa niga waiġakedi yà vitevitemina kamaina te matabumi ko kaiwatedi. Bi tautavatava mabai temi Isael lisimimo sa miyamiyana tedi niga waiġakedi vaitedi sa kaiwatedi.”

Nambas

Lainuwanega

Niga bukana inglisimo isana ba Numbers. Laidalolo dolidolidi wapedi 4 ba ġaviġaviyidi iyevidi bi dam ġemoġemotaġa iyevidi. Niga bukana ya giugiuweda te kwalabu 38 nopodimo baibaiġa a voivoiyedina Sainai oyanemo bi a nawa te Keinan palatinemo a tava.

6

Elon niga giudimo lava i kavisuvisudi

²² BADA, Mousis i giuwena gado, ²³ “Elon bi natunatuna kwa giuwedi te niga giudimo Islael lavedi sa kavisuvisudi:

²⁴ ‘BADA ya kavisuvisumi
bi ya labewatemi.

²⁵ BADA lisimimo ya yasisi
bi ya sagumi.

²⁶ BADA ya giuvaimi
bi nuwauba ya vitemi.’

²⁷ “Saquinemo Elon bi natunatuna Islael lavedi sa kakavisuvisudi ba tagu BADA ya kakavisuvisudi.”

13

Tautigana 12 dobu Keinan a tigane

¹ BADA, Mousis i giuwena gado, ² “Dam 12 Islael nopalidomo babada ġemoġemotaġa kwa vinedi bi kwa giukamaġedi te Keinan dobuna sa tigane. Niga taunana doġana temi Islael kaka ya vitemi.”

³ Taunana aubaina Palan kalakalalelenemo ġalavumo BADA bai i giugiuwena mainana Mousis dam 12 nopalidomo babada ġemoġemotaġa i vinedi bi i giukamaġedi.

¹⁷ Laġannemo Mousis i giukamaġedi te Keinan dobuna tiganena aubaina ba niga mainana i giuwedi, “Ko nawa Negevmo aibadabada yawaninemo oya keikeilikidimo ¹⁸ bi ġome dobuna ko tigane te ko kita te lava wapawapa ee visa ota sa miyamiya. Tedi ġaiġailisidi ee gwaġegwaġedi? ¹⁹ Bi edi doġa ko kita te visuvisuna ee gebogebona. Bi kota edi taun ko kita, a ganakukoo ee geġga? ²⁰ Bi doġa ko kita, maumaulina ee gomegomelina? Kai ġome sa moimoito ee geġga? Barnoda sa moimoito ba votedi vaitedi ko legau natomedi te ka kitedi.” (Mba guleipi ena vota laġanina.) ²¹ Kamaina bi Din kalakalalelenemo aibadabada yawaninaġa a saġa a nawa bi dobu a tiganena eete beubeu yawaninemo Leġobmo a tava, Lebo-Amat diyamemo.

Keinan tautiganena a tava munaġa

²⁵ Laġan 40 mulidimo Keinan dobuna a tigane kovi bi a tava munaġa, ²⁶ Kades Palan kalakalalelemo, Mousis, Elon bi Islael lavedi lisidimo. Tedi bai matabuna a kitakitana lava a giuvitedi. Bi kai votedi mba dobunemo a legalegaudina ai lovedi. ²⁷ Kamaina bi tautigana tedi a giuwedina gado, “Temi kona giukamaġemai te dobuna ke tigane bi ke kita te dobu maumaulina bi doġa visuvisuna. Kai votedi niga ko kitedi. ²⁸ Geġga te lava ġome miyemiyedi ba lava ġaiġailisidi bi edi taun ba nananakidi bi a ganakukoo kauwedi. Bi kota Anak ena tubulelesa ke kitedi, lava kaikaidakidi. ²⁹ Bi Amelek lavedi ba Negev dobunemo sa miyamiya. Bi Ĝiti, Debus bi Amoli lavedi ba oya dabediġa sa miyamiya nawa. Bi Keinan lavedi ba gelemo bi Diyoudan gaubina diyana a miya wata.”

³⁰ Lağannemo lava Mousis a moito kwavivili bi tautigana kalinedi a vaivaiye ba a naila bi ai talapili. Kamaina bi Keleb i giuwedi te a miya moimoisili bi i giuwedina gado, “Tada ġemoġemotida mba lavedi ta lauyovoġedi bi doġana ta vai.”

³¹ Bi kota oooloto mabai Keleb vaitena a nawanawana ena giu a lauyovoġe bi a giuna gado, “Geġa, mba dobuna lavedi a ġailisi kauwa mote mai tada. Tada mote ġemoġemotida ta nawa bi vaitedi tai ġasiġasi.” ³² Tautigana taudiġa mba dobuna ena giu kaikaiyovuna ai tubu bi Islael matabudi a giu nawedi. Bi kota a giuna gado, “Tama ke nawa bi bai ke kitana ba lava aiyai ġome ya tavana ba tana pekipekina. Banina lava ġome ke kitedina ba ġaiġailisidi bi kaikaidakidi. ³³ Lava nananaka bi waikaubailedi. Tedi taudidi Nefili* lavedi, Anak ena tubulelesa. Tedi ke kitedi bi tama ke kitamaina maibena kapau.”

14

Isael lavedi Mousis bi Elon a giuvitavitaledi

¹ Ĝome Islael lavedi matabudi ai nuwaboya bi a ġaba malasako. ² Bi tedi Mousis bi Elon a giuvitavitaledina gado, “I visu te maso Idipmo ke peki. ³ Bai aubaina BADA niga dobunemo i tavaitemai bi niganana ġaviya sai pekimai bi mwanemwanemai bi natunatumai sa pani nawedi bi sai taupaula yababa aubaidi. I visu te ka munaġa Idip.” ⁴ Ĝome edi lava vaitedi ai ogatala bi a giuna gado, “Tada taudaġa eda taulauetadoli ta vine bi yai dolida te ta munaġa Idipmo.”

⁵ Ĝome Islael lavedi matabudi matedimo Mousis bi Elon kaġedi ai tupagwaliġedi bi a laudulu doġamo. ⁶ Bi Nan natuna Diyoсуwa bi Defune Natuna Keleb labuidi nuwed i gebo bi edi gala a lisidi. ⁷ Bi a giuna Islael lavedi matabudi lisidimo gado “Ei, tama doġana matabuna ke vakita kovi, te doġa visuvisu guletina. ⁸ Bamo te BADA lisidemo i wainuwavisuna ba ya naweda dobunemo bi doġana ya viteda. Niga doġana ba maumaulina bi ġamoġamo wapewapedi. ⁹ BADA lisinemo mote koma giuvitavitala bi mote koma naila. Tada ġemoġemotida mba dobuna lavedi ta lauyovoġedi. BADA tada lisidemo ya miyamiya bi tedi ba yasidi geġa.”

¹⁰ Ĝome lava matabudi a giu te Diyoсуwa bi Keleb maso a lauġakimidi. Bi geġa te BADA namalina palai waiyawa mataetinemo i laumaġata lava matabudi matedimo.

Maimaituwa i giu te ena lava ya kovoġidi

Maimaituwa, Mousis i giuve te lava yai etadoliyedi te nisa sabasabana etanaġa sa munaġa kalakalalelemo.

²⁶ Kamaina bi BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²⁷ “Laġan i alawapa niga lavedi lisigumo sa giugiuvitavitala. Tedi edi giuvitavitala kaikana e vaiye. ²⁸ Tagu egħi giu te niga lavedi kwa giuwedi: Tagu BADA e giu te temi giu kona vatodi bi e vaivaiyedina kota yà kulavitaledi te mainana lisimimo sa tubuġa. ²⁹ Temi taugiuvitavitala matabumi niga kalakalalelemo ko peki kovi. Temi mabai a iyevimi bi emi kwalabu 20 bi noke i saġa i nawanawana ba niġa ġome ko peki kovi. ³⁰ Tagu dobuna e giuwapa te maso e vitemina ba mote ġome koma tava. Bi Nan natuna Diyoсуwa bi Defune Natuna Keleb taudiġa mba dobunemo sa sola saġa.

³¹ “Temi kona giu te emi ġaviya natunatumi sa pani nawedi. Bi geġa te tagu mba dobunemo yà tavaitedi. Temi dobuna kona dabodabokena natunatumi sa miya. ³² Bi temi matabumi ba niga kalakalalelemo ko peki kovi. ³³ $\diamond$ Temi tagu kona laukasaġaiġaiyegu aubaina kalakalalelemo natunatumi kaka sипu taulabedi sa tubuġa kwalabu 40 nopolidomo, eete matabumi ko peki kovi. ³⁴ Temi laġan 40 nopolidomo dobu kona tigane, mainana kota kwalabu 40 nopolidomo yà kovoġimi. Kwalabu ġemota ba laġan ġemota. Temi kona voiyeġu te mai kemi ġaviya, taunana aubaina yavi kaka mayana ko vai. ³⁵ Tagu BADA giukauwemo yà giugiuwemi te niga kauwidi yà voiyledi. Lava laulaukasaġaiġaidi yà kovoġidi te kalakalalelemo sa peki kovi.”

* 13:33: Pakanemo 6:4 Lava ġesaudi ai sumaġa te Nefili pakana nigaġome. $\diamond$ 14:33: Giu 7:36

20

Gauba lakudabadabamo

¹Kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo Islael lavedi matabudi Din kalakalalelenemo a tava, Kadesmo palai a solu bi a miya. Ğome Miliyam i peki bi a dobo.

Islael lavedi mousis a giuvitavitalenamunağe

²☆Bi mba dobunemo gauba geğä taunana aubaina Islael lavedi a tava ai ġemotidi bi Mousis bi Elon a giuvitavitaledi, ³Tedi Mousis a giuvitavitalena gado, “Tama maso nove Bada mayavaina palaina mataetinemo lağannmo ema lava a peki peki maso matabumai ġome ke peki kovi! ⁴Bai aubaina BADA ena lava kunai doli tavaitemai niga kalakalalelemo? Te tama bi ema ġamoğamo vaitedi ka peki. ⁵Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyovomai, te niga dobuna tatakalinemmo kuna tavaitemai? Niga ġome mote bai sima moimoito, mote witi, mote damaya, mote guleipi, mote pomeguleneti bi mote bai ġesaudi. Bi mote bambo gauba te maso ka tego yawsana.”

⁶Mousis bi Elon a moito lava a gosedi bi a nawa tabudimo palai waiyawa mataetinemo a moito. Bi a laudulu doğamo bi BADA namalina waimatakanikanina lisidimo i laumağata.

⁷BADA, Mousis i giuwena gado, ⁸“Kwa nawa em diğona kwa vai natome bi em tau Elon vaitena Islael lavedi matabudi koi ġemotidi. Kamaina bi matedimo lakudabadaba kwa giuve te modenemo gauba ya laupusuwalbi lava edi ġamoğamo vaitedi sa tego.”

⁹☆Kamaina bi Mousis i nawa diğona i vai bi BADA i giugiuwena mainana i voiyen.

Mousis diğonemo lakudabadaba i kwapu

¹⁰Mousis bi Elon Islael lavedi matabudi lakudabadaba diyanemo a natomedai ai ġemotidi bi i giuwedina gado, “Temi taugiyitavitala koi beyavaiya. Tama gauba ka vitemi.”

¹¹Kamaina bi Mousis diğona i lageti bi lakudabadaba malabu i kwapu bi gauba dididiga i laupusuwalbi, te lava bi edi ġamoğamo vaitedi a tego.

¹²Bi geğä te BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, “Banina temi mote lisigumo koi sumağadidi te tagu waiyawa maso egū ġailisi Islael lavedi konai lovedi. Taunana aubaina temi mote kaka lava komai dolinawedi dobu e giugiuwenemo.”

Elon oya dabanemo i peki

²³Islael lavedi dobu kades a gose bi a nawa dobu Edom, i natonatona palatinemo oya Ğo diyanemo tava. Ğome BADA, Mousis bi Elon i giuwedina gado, ²⁴“Tagu Islael e saugedi te dobu maso e vitedi, ġome kaka Elon mote ima tava. Tana kaka niga ġome ya peki. Banina temi labu Melibamo bai e giugiuwemina mote mainana ko voiyen. ²⁵Elon bi natuna Eliyesa kwai doldi bi kwa sağedi oya Go dabanemo, ²⁶bi ġome Elon ena waipilisi galedi kwa kaikamağedi bi Eliyesa kwai kote. Bi Elon kaka oyanemo ya peki.”

²⁷Bi Mousis BADA bai i giugiuwena mainana i voiyen, Islael lavedi a kitekitedi bi a sağ a nawa oya Ğo dabanemo. ²⁸Ğome Mousis Elon ena gala i kaikamağedi bi Eliyesa i waikote bi Elon i peki. Bi Mousis bi Eliyesa a munağä yovo lava lisidimo.

²⁹Lava ġome a vaiye te Elon i peki, kamaina bi lava ai nuwa poyaye bi lağan 30 nopodimo a ġaba gulata.

21

Mwata blonsimo voivoiyena

⁴Islael lavedi oya Ğo a gose bi eta nisa sabasabana yawaninağä i nawanawana a kaiwata te maso dobu Edom mulinağä a kwaivivila. Bi geğä te etamo lava a nawa tunidaboka.

⁵Kamaina bi lava Mousis bi Maimaituwa lisidimo a giuvitavitalana gado, “Bai aubaina Idipmo kuna kapotiyomai bi kuna natomemai niga kalakalalelemo te ka peki? Niga ġome mote kani te ka kani bi gauba te ka tego. Niga kanina mana tama ke kanituni daboke.”

⁶Taunana aubaina BADA mwata wailaukubutidi i giukamağedi Islael lavedi lisidimo bi lava wapewapedi ai pekidi. ⁷Kamaina bi lava a nato Mousis lisinembo bi a giuna gado, “Tama

gebogebo ke voye, te Maimaituwa bi tam lisimimo ke giuvitavitala. BADA lisinemo kwa laupali te mwata ya kaikamağedi.” Ğome Mousis lava aubaidi i laupali.

⁸ BADA, Mousis i giuwena gado, “Mwata kwa voye te kai modonemo kwai dawe, Lağannemo lava aiyai mwata wailaukubutina i kalatina ba mwatana kai modonemo ya kita sağe te ya yawasana.” ⁹☆Kamaina bi Mousis bolonsimo mwata i voye te kai modonemo i wai dawe. Sauğinemo aiyai bi mwata i kalatina ba mwata aluwina ya kita sağe bi ya yawasana.

Isael lavedi oya Ğo pakanemo bi a nawa Mowabi lavedi edi dobumo

¹⁰ Isael lavedi a nawa Obotmo a tava bi Ğome edi palai a solu. ¹¹ Kota Obot a gose bi a nawa Iye Abalimmo a lauğalavu, Iye-Abalim ba aibeu yawaninem, Mowabi lavedi edi dobu isuotinemo. ¹²Ğome te a modina munağşa Deled wapunemo a lauğalavu. ¹³Diledmo te a nawa Anon gaubina diyaotinemo kalakalemo a lauğalavu, Amoli lavedi edi dobu diyenemo.

Isael lavedi Siloam ġalibonana ena lava vaitedi ai pekidi

²¹ Isael lavedi tauwainoyanoya a giukamağedi a nawa Amoli ġalibonana Siyon ai bağana gado, ²²“Ğalibona Siyon maso kunai aninemai te em dobu nponağşa, etabadağşa maso ke nawa. Bi em daibimo mote kamai kabinawa bi em gauba mote kama tegodi. Em etabadağşa ka nawa ota te em dobu ka gose kamağe.”

²³ Bi geğä te ġalibona Siyon Isael lavedi mote i waianinedi te ena dobu nponağşa sa nawa. Tana ena tauwaiğaviya i waigemotidi bi a nawa Deiyas kalakalelemo, Isael lavedi a suluvaidi. ²⁴Bi geğä te Isael lavedi a miya moito te ai pekidi bi edi dobu Anon gaubina bi i nawa te Dabok palatina a vai. Dabok nponemo ba Amon lavedi a miyamiya bi edi dobu ba a yaveyave kauwe. ²⁵Niga mainana Isael lavedi Amoli edi taun matabudi bi kota taun Ğesbon nponemo vaitedi, a kwayavaidi bi tedi Ğome a miya.

Isael lavedi ġalibona Ogi a lauyovoğe

³¹ Isael lavedi matabutabudi Amoli edi dobu matabuna a vai bi a miyalame. ³²Bi Mousis olololeti i giukamağedi a nawa a laumulimuli te bainewa Diesa taunina maso a suluvai. Kamaina bi Isael lavedi Diesa taunina bi diyenemo taun ġesaudi vaitedi a suluvaidi bi Ğome Amoli lavedi a miyamiya vaitedi a kwavivaidi. ³³Bi kota a moito vitedi te Basan etana a kaiwata. Bi etamo Basan ġalibonana Ogi ena tauwaiğaviya vaitedi a miya moito te Isael lavedi Edleimo maso a suludi.

³⁴ Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kuma naile kaikana nimammo e sako, ena tauwaiğaviya bi ena dobu matabuna. Bainewa Ğesbonmo Amoli ġalibonana Siyon kuna voivoiyena, mainana kota niganana Ogi ena lava vaitedi lisidimo kwa voye.” ³⁵Isael lavedi a tapitapila te Ogi natunatuna bi ena tauwaiğaviya ai peki kovidil bi mote aiyai i yawasana. Bi Dobuna Ogi i waibadayena Isael lavedi a vai.

22

Mowabi ġalibonana Beilam ena talawainuwatau i giukamağe

¹ Isael lavedi a nawa Mowabi wapunemo bi Diyoudan gaubina nevanemo, Deliko diyenemo a lauğalavu.

² Lağannemo Mowabi ġalibonana Balak Dipo natuna, i vaiye te bainewa Isael lavedi a tapipila te Amoli lavedi ai peki kovidil. Bi kota i vaiye te Isael lavedi a wapa dabalala, ³ba ena lava vaitedi a naila gulata banina Isael lavedi ba a wapa gulata. ⁴Ğome Mowabi lavedi Midian wababadidi a giuwedina gado, “Niga lavedi kumdi male matabuda sai peki kovidana, maibena bulumakau ġawağawa sa kanikani kovidina.”

⁵ Mba lağanemo Dipo natuna Balak tana Mowab ġalibonana, tauwainoyanoya i wai ġemotidi bi i giuwedi te sa nawa Beo natuna Beilam lisinemo. Tana Amowa dobunemo gauba Ifleitis diyedimo Petomo i miyamiya. Tauwainoyanoya niga giuna a vai nawe Beilam

☆ 21:9: 2 Ğali 18:4

lisinemo gado, “E ȣoeȣoena kwa sibe te Islael lavedi Idipmo a potipotiyovona, niga dobuna ai wanavu bi diyagumo sa miyamiya. Sawai matanainaila te niga doȣana maso sa vai. ⁶Tedi a wapa gulata mote luvana te ka lauyovoȣedi, taunana aubaina kwa nato bi aubaigu kwa pasilidina, kaka tama ȣemoȣemotina te niga dobunemo ka kwavivaidi. Tagu e sibe te tam laȣannemo lava kwa kavisuvisudina ba tedi visuvisu sa banavi bi laȣannemo kwa pasilidina ba tedi gebogebo sa banavi.”

⁷Kamaina bi Mowabi bi Midian babadidi pasila kana mane a legaudi bi a nawa Beilam lisinemo bi Balak kalinana a giuwe.

⁸Bi Beilam tedi i giuwedina gado, “Temi niga ȣome ta kena bi BADA bai ya giuwegu, kaka bokina ya tainuwataumi.” ȣome te Mowabi babadidi, Beilam vaitena a kena. ⁹Bi Maimaituwa Beilam lisinemo i laumaȣata bi i giuwena gado, “Lava mabai lisimmo sa miyamiya?”

¹⁰Bi ena giu i waimunena gado, “Dipo natuna Balak mowabi edi ȣalibona kalinana i giuvitedi bi giukamaȣedi lisigumo.

¹¹“Bi i giu te lava Idipmo a potipotiyovona tedi dobu ai wanavu kamaȣe. Taunana aubaina tana ya ȣoeȣoegu te Islael lavedi ya pasilidi, mba mainana te tana Islael lavedi ya kwavi vaidi.”

¹²Bi geȣa te Maimaituwa Beilam i giuwena gado, “Niga babadidi mote vaitedi koma nawa bi mote Islael kuma pasilidi, banina mba lavedi ba tagu e kavisuvisudi.”

¹³Laȣan i sako olaolalemo Beilam i nawa Balak ena tauwainoyanova lisidimo bi i giuwedina gado, “Ko munaȣa emi dobumo, banina BADA mote i wai aninegu te vaitemi ta nawa.”

¹⁴Kamaina bi a munaȣa Balak lisinemo bi a giuwena gado, “Beilam nato vaitemai i daboka.”

ȣome Balak ena waibabada laukaidi i giukamaȣe a munaȣa Beilam lisinemo. Bi i giu te mai'a didiga ya vite bamoda ya nato bi Islael lavedi ya pasilidina. Niga laȣannemo ba Maimaituwa Beilam i giuwe te waibabada vaitedi sa nawa lisinemo bi bai Maimaituwa ya giugiuwena taunana ya voiyen.

²¹Beilam olaolalemo ena donki i kanonoȣi bi Mowabi babadidi vaitedi a nawa Balak lisinemo. ²²Bi geȣa te Maimaituwa nuwana i medi, Beilam i nawananawana aubaina. Beilam ena donki dabanemo i gelu a nawanawa ena taupaula labu vaitedi ba etamo BADA ena aneya i moito gududi.

²³Sauginemdonki BADA ena aneya i kita etamo kepata vitena i moimoito ba eta diyanemo ba i moito gebi. Bi Beilam donki dibunemo i talaȣa bi i voiye te i tava munaȣa etamo.

²⁴ȣome BADA ena aneya i moito nawa waen dabidi labu ganakukudi, mododimo eta ȣulilina i moito gudu. ²⁵Bi donki BADA ena aneya mainana i kitakita ba i moito nawa ganakuku modonemo bi Beilam kaȣena i ȣaviȣaki, ba Beilam donki i kwapu munaȣe.

²⁶Kamaina bi BADA ena aneya i moito nawa ganakuku mododimo ȣulili otinemo mote ȣemoȣemotina ya moito vitavitale. ²⁷Sauginemdonki BADA ena aneya i kitakita ba ma Beilamna i guliyovo. Bi Beilam nuwana i laimedimedbi kwapumo donki i kwapu.

²⁸Kamaina bi BADA donki muduna i kaikamaȣe bi Beilam i giuwena gado, “Bai lisimmo e voiye waigebo te ma faiona kuna kwapugi?”

²⁹Bi Beilam donki ena giu i waimunena gado, “Tam kuna voiye te tagu bena em bu'uwa bi mainana kepata nimagumo maso noi taunana ei pekim.”

³⁰Bi donki Beilam i giuwena gado, “Tagu ba tam em donki otina, laȣan matabuna kwa gelugeluyegu, mainana wala lisimmo e voiye, ee?” Bi Beilam i giuna gado, “Geȣa.”

³¹ȣome BADA Beilam matana i kayana bi BADA ena aneya i kita kepata i vai bi i moimoito. Kamaina bi Beilam i laudulu i guliyovo mtana doȣamo.

³²Bi BADA ena aneya Beilam i waitalayena gado, “Bai aubaina em donki ma faiona kuna kwapu? Tagu e nato te em eta e moito gudu banina niga nawana mote yai anine. ³³Bi em donki i kitagu te ma faiona i moito gebi. Bi moito gebi geȣa, maso ei pekim bi donki maso i yawasana.”

³⁴ Ğome Beilam giu i waimunena gado, “Mote yà kitam, tam gode egu eta kuna moito gudu. Bamoda niga nawana gebo e voiye bi mote ku waianinegu ba avena te yà munağga.”

³⁵ Bi aneya Beilam i giuwena gado, “Kwa nawa niga babadidi vaitedi bi bai yà giugiuwena, taunana kwa giuwe.” Kamaina bi Beilam, Balak ena waibabada vaitedi a nawa.

23

Balak bi Beilam ma faiona Maimaituwa lisinemo a lau sewasewa, te maso Beilam Islael lavedi i pasilidi. Balak i waibağga bi Beilam mote ġemoğemotina te maso i pasilidi. Tana kamaina Maimaituwa bai ya voiyena Islael lavedi lisidimo taunana i giugiuwe. Beilam mala 4 Maimaituwa ena giu Islael lavedi i giuwatedi. Niga taunana ena talawainuwatau wailaubuna.

¹⁸ Kamaina bi Beilam ġalibona i talawainuwatauna gado:
“Balak, Dipo natuna kalinagu kwai beyavaiye.

Bai yà giuwemna kwa vaiye kauwe.

¹⁹ Maimaituwa mote lava ota te ya kaiyovu.

Tana mote nuwana ima vitale mai lava sa voivoiyena.

Tana bai matabuna ya giugiuwena
kamaina te ya voiye.

Lağannemo bi i giuwapa te bai ya tubuğga
ba kamaina te mainana ya tubuğga.

²⁰ Maimaituwa i giuwegu
te Islael lavedi yà kavisuvisudi.

Tana kaikana i ka visuvisudi,
te tagu bainewa yà vitale.

²¹ BADA edi Maimaituwa ba tedi vaitedi,
tedi ma nuwavisudi BADA sa kakasağesäge tana edi ġalibona.

Deikap ena tubulelesa Islael lavedi, mote pilipili ima vitedi.

²² Maimaituwa Idipmo i kapotiyovodi,
tana ena ġailisi maibena kau olotona gwegwena.

²³ Lava mote luvedi te Islael lavedi sima pasalidi
tedi mote luvana te sima pasilidi.

Lava matabudi kaka Deikap ena tubulelesa
sa giu watedina gado, ‘Wawa,
Maimaituwa bai i voiye Islael lisidimo kona kita.’

²⁴ Deikap ena dam Islael
ba a ġailisi gulata mai layon.

Tana mote imai yawasi
te kana musala yai pekidi.

Te ya kanidi bi kwasinidi ya tegodi,
kaka ya guliyovo te yai yawasi.”

24

Mala wai 4-na Beilam Maimaituwa kalinana i giuwatana gado,

¹⁷ “Maimaituwa i wailovegu te lava ġesau ya natonatona kaka ya tava.

Tagu e kita, mote noitaunana ima tava.

Deikap ena tubulelesemo Islael lisidiğga kaka ya natona mai kubona.

Tana Mowabi bi Seti lavedi kunudi ya dougolugoludi.

¹⁸ Tana ena gaviya Edom lavedi ya lauyovoğedi
bi edi doğga ya vai.

Bi Islael lavedi sa ġailisi.

¹⁹ Deikap ena tubulelesemo
kaka waibada ġemota ya moito sağga.

Bi mabai Mowabi taunidi nopodimo
yağolo sa miyamiyana ya ġosa kovidı.”

25

Mowabi bi Islael lavedi Bal a lauduneye

¹ Sauginemo Islael lavedi Sitimmo a miyamiya ba Islael oloolotodi Mowabi waiwaivinidi vaitedi tubuğ a waigemoti yababayababe. ² Niga waiwaivinidi Islael oloolotodi a giugiuaidi te maimaituwa Bal lisinemo a laulausewasewa bi a laulauduneye. ³ Niga mainana Islael lavedi Mowabi vaitedi ai ġemotidi bi Bal-Peo a laulauduneye. Taunana aubaina BADA nuwana i medi gulata lisidimo bi i waikalaġosedi.

⁴ Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Waibabada kwa natomedi kwai ġemotidi bi suwalemo matagumo koi pekidi. Ĝome kaka nuwagu ya kena bi medi ya lautau.”

⁵ Kamaina bi Mousis Islael waibabadidi i giuwedina gado, “Temi ġemoġemotaġa emi dam noppodiġa, mabai Bal-Peo taulauduneyena vaitedi ai ġemotidi bi a laulauduneyena koi peki kovidi.”

⁶ Mousis bi Islael lavedi ai nuwaboya bi palai Waiyawa mataetinemo a miyamiya te matedimo, Islael olotona Midian waivinina i waidoli saġe ena palaimo. ⁷ Ĝome Piniyas Eliyesu natuna, pilis Elon itana, mainana i kitakita ba i miya moito bolu i gose. Bi ena alaġiya i vai, ⁸ bi manunubina Islael olotona ena palaimo i sola saġa, te alaġiya i lubu bi oloto mawaivinina i tupawaikapudi te a peki. Niga mai kauwinemo kaka Islael lavedi sida i kwetikwetilina i kaisako. ⁹ Bi geġa te kaikana lava wapedi 24, tausand a peki.

¹⁰ Ĝome BADA, Mousis i giuwena gado, ¹¹ “Piniyas Eliyesu natuna, pilis Elon itana bai i voiyena ba egħi medi i lauwata bi tana i ġoeġoena ba Islael lavedi maimaituwa ġesaudi mote sima lauduneyedi. Bi ya ġoeġoe te maso e kovoġidina ba, geġa te egħi medi i waiuba.

¹² Taunana aubaina kwa giuwe te egħi waianina ba, nuwavisu bi nuwauba lisinemo laġan matabuna. ¹³ Tana i ġoeġoena tagħiż isagu waiyawa lava sa vivle kauwe bi Islael edi gebo dabanemo edi wai beypota i waidouġavuki. Taunana aubaina tagħiż waianina bagibagħina ya sakosako te ena tubulelesa vaitedi lisidimo, tedi kamaina te aubaigu sai pilisi nonoġa.”

27

Mousis epaiyanina Diyosuwa i vine

¹⁸ [◇] Bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Kwa nawa Nan natuna Diyosuwa kwa natome, tana taunana Aluwa i waiwanavu bi nimam dabanemo kwa sakò bi kwa vine kamaġe te lava ya dolidi. ¹⁹ Tana kwa natome bi lava matabudimatedimo, pilisi Eliyesu matanemo kwai moito. Bi lava matedimo kwa giuwaimaġati te tana, tam epaiyanim. ²⁰ Bi tana waibada ġailisina nimanemo kwa sakò, te Islael lavedi mataabudi tana sa voteyeteye. ²¹ Laġannemo tagħiż egħi ġowana bai Islael lavedi lisidimo, Diyosuwa ya nawa pilisi Eliyesu lisinemo bi giukauwa ya vai. Bi Eliyesu ya gei koitili lisigumo, kaka Diyosuwa ya giu vite. Bi tana Islael lavedi ya giuwedi te sa nawa sawai ġaviya bi sa natonato munaġa. Niga koitilina isana ba ulim.”

²² Mousis BADA bai i giugiuwena luvanemo mainana i voīye. Tana Diyosuwa i natome pilisi Eliyesu bi Islael lavedi matedimo i waimoito. ²³ Kamaina bi Eliyesu nimana Diyosuwa dabanemo i sivudi bi i giuwaimaġati te tana lava yai etadoliyedi BADA i giuguna luvanemo.

33

Noi Keinan bi niga nevanemo Mowabi

⁵⁰ Islael lavedi yaġġolo Mowabi wapunemo a miyamiya, Deliko niga nevanemo gauba Diyoudan diyanemo. Tedi ġome a miyamiya bi BADA, Mousis i giuwena gado, ⁵¹ “Islael lavedi kwa giu wailovelovedi, ‘Laġannemo Diyoudan ko damaniye noi nevanemo Keinanmo ko tavana, ⁵² mba lava ġome sa miyamijana ko kwavivaidi. Tedi edi koikoitau bi edi anilaudune gabudi ko kagebogebodi. ⁵³ Bi edi dobu ko vai bi ko miya banina mba dobuna taunana e vitemi. ⁵⁴ Bi doġa ko bwali nawedi te dam dididiga ba doġa didiga ko vite bi dam ġaubona ba doġa ġaubona ko vite. Bi tagħiż BADA lisigumo ko koitili kaka yai lovemi te luvanemo dam ko vitenawedi.

[◇] 27:18: Pot 24:13

⁵⁵ “ ‘Bamoda lava niganana mba dōganemo sa miyamiyana bi mote koma kwavidi ba lavedi mulīga male sai matawalawala bi sai gedala. ⁵⁶ Niga lavedi mote koma kwavivaidi ba bai e nōgonon̄gotina lisidimo mote koma voiye ba tagu lisimimo ya voiye.’ ”

35

Anikandavona malagaidi

⁹ BADA, Mousis i giuwena gado, ¹⁰ “Sauginemo Diyoudan ko damaniye bi Keinanmo ko tavana, ¹¹ ba taun gesaudi ko vinedi te anikandavona. Bamoda lava enatau i kwapukwapu bi wainuwasilimo te i waipekina ba ya velau ya nawa mba ġome ya kandavona. ¹² Bamoda oloto i waipeki bi ena dam laubawa sima ġoe ba mote ġemotina simai peki. Banina tana kaikana i nawa mba tauninemo i kandavona. ġome ya miyamiya eete taulauetala kaka sa laididimani.”

Waiāake wailabuna

Lainuwanega

Niga bukanemo Islael lavedi āgotona te Keinanmo sa sola saāga bi dobuna sa vai te sai taniwage. Mousis mote ājemoāgemotina te vaitena sa nawa. Taunana aubaina i giuwailovelovedi kaka mulīga sa nawa. I giuwainoāgotidi te bainewa Maimaituwa Idipmo i ka potiyovodi bi kalakalalelemo i labe watedi. I giu munaāgedi te bainewa tedi maso Maimaituwa a voteyateyae Keinan dobunemo. Gulik kalininemo niga bukana isana banina ba, Waiāake Wailabuna. Bai aubaina Mousis laāgan wailabuna Maimaituwa ena waiāake lava ya giugiwedi. Bi niga mote waiāake valivaliuna ee tabuna.

4

Mousis Islael i giuwedi te Maimaituwa ena waiāake sa kaiwata kauwe

¹ ēome Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, “Tagu waiāake yā wailovelovemina ko kaiwata kauwedi, ko miya kauwa kaka dobu valivaliunemo ko saāga. Niga taunana dobuna emi magumagula edi BADA, edi Maimaituwa ya vitezitemi, te ko vai bi koi taniwage.² Niga wailovelovedi yā vitezitemina ba BADA emi Maimaituwa ena waiāake, taunana aubaina waiāake āsesauna tabu otina komai tubu bi bai gilugilumina koma kaikamaāge bi kamain te ko kaiwata otiye.

³ “Temi ko kaiwata kauwedinba dobu āsesaudi lavedi sa kitembi bi sa sibe otiye te temi nuwauyauya lavemi. Bi tedi sa vaivayemi bi laāgannemo a kitemina ba sa giuna gado, ‘Giukauwa te Islael ba lava laukaidi bi noāgota kauwa lavedi.’⁴ Bi i visu te BADA eda Maimaituwa diademo bi laāganemo lisinemo tai baāgana ba ya saguda. Mote mai dobu āsesaudi nananakidi bi keikeilikidi tedi edi maimaituwa ba manekidi i lofa. ⁵ Niganana waiāake yā wailovelovemina ba didimanidi bi visuvisudi. Bi dobu āsesaudi nananakidi bi keikeilikidi nopodimo mote kaka waiāake didimanidi kuma banavidi.

³²⁻³⁴ “Laāgannemo BADA emi Maimaituwa temi Idipmo ena āgailisimo i kapotiyovomi, te temi aubaimi mataila bi anisove kauwidi i voyedi, Idip lisidimo. Tana mulimimo i moito bi wainuwatloi dididiga i vitedi. Kota oya Sainai dabanemo kai vavavaninemo i giu yovo lisimimo. Bi temi i voyemte ena lava otimi kona tubuāga bi mote ko peki. Niganana emi noāgota ya munaāga nove wala Maimaituwa dobumo lava i voivoiyena laāganina ko noāgoti. Bamo mai dobu isuna te isuna kauwidi a tubuāga, ee geāga? Geāga mote bamo! Bamo mai maimaituwa āsesaudi mainana anisove kauwedi a voyedi, ee geāga? Geāga mote bamo.

³⁹ “Taunana aubaina niganana temi kamaina te koi sumaga bi ko sibe kauwe te BADA taunana Maimaituwa malamo bi dobumo. Bi bamo mote Maimaituwa āsesau ima miyamiya. ⁴⁰ Taunana aubaina ena waiāake matabudi niganana yāwai lovemina kamaina te ko kaiwatedi. Mba mainana kaka temi bi emi tubulelesa yawasana visuvisuna ko miyaye bi emi yawasana ya lofa niga dobunemo. Niga dobuna taunana BADA emi Maimaituwa ya vitezitemina koi taniwage nonoāge.”

6

BADA emi Maimaituwa nuwemi ya vai

⁴ [☆]Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, “Mani Islael ko vaiye, BADA eda Maimaituwa tana taunaāga BADA. ⁵ [☆]BADA emi Maimaituwa ko ājoena nuwapoumi tabutabunemo, tubuāgimi tabutabunemo, emi noāgota tabutabunemo bi emi āgailisi tabutabunemo.*

⁶ [☆]Niga waiāakedi niganana yā vitezitemina nuwemimo ko sivudi bi ko noāgotiwatedi. ⁷ Bi waiāakedi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

[☆] 6:4: Mak 12:29   [☆] 6:5: Met 22:37; Mak 12:30   * 6:5: Mak 12:29-30 Yesu niga lovana i giuwata te niga waiāakena i saāga gulata.   [☆] 6:6: Wai 11:18-20

BADA ena lava otidi

¹ ♦Kamaina bi Mousis Isael lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa ya nawenawemina mba dobunemo te ko vai bi koi taniwage. Bi temi aubaimi tana dobu matabudi 7 ya kagebogebodi, maibena mani Ğiti, mani Gigasi, mani Amoli, mani Keinan, mani Pelisait, mani Ğivait bi mani Debus. Niga dobudi a nanaka bi a ġailisi gulata mote mai temi. ² Bi sauginemo BADA emi Maimaituwa niga dobudi nimemimo ya sivudi, te ko lauyovoġedi bi koi peki kovidi. Mote koma launuwatoiyedi bi vaitedi waianina koma voiy. ³ Bi kota komai naqinaqiyedi bi mote natunatumi komai aninedi te natunatudisima naqidi. ⁴ Banina natunatumi male BADA sa ġose bi sa nawedi maimaituwa ġesaudi sa lauduneyedi. Bamoda mainana ko voiyena ba BADA lisimimo ya medi bi maqemota ya kagebogeo kovimi.

⁵ “Niga mainana edi ko voiyedi olta ko suwa waiyamonidi, edi laudune ġakimidi ko dou kivikivid. Bi koikoitau Asela kaimo a voiyedi bi a lau lauduneyedina ko koi ġavuġavukidi bi matabudi kaimo koi kalaġosedi. ⁶ ♦Niga ko voiyena banina ba BADA Maimaituwa temi i vinemi te lava waiyawa tana matanemo. Lava a wapa dobu matabunemo sa miyamiya bi geġa te temi Isael lavemi i vinemi te ena lava otimi kona tubuġa.

⁷ “Temi Isael lava kaikaigaġem i mote mai dobu ġesaudi. Bi BADA ena nuwawainemo i vinemi. Temi mote ko wapa gulata mai dobu ġesaudi, geġa. ⁸ Bi BADA i wainuwavaina gulatemi aubaina bai emi magumagula i giugiuwapaena i voiy wata. Temi Idip ġalibonana ena waibada dibunemo konai taupaulayababa. Bi tana ena ġailisi dididiginemo i kapotiyovomi. ⁹ ♦Taunana aubaina ko sibe kauwe te BADA emi Maimaituwa tana taunana Maimaituwa otina. Tana bai i giugiuwena ba mote imai geġa bi kamaina te ya voiy. Tana ena giuwapa nove kimtina ani iaiyavakasaġa lisidimo i voivoiyena mainana kota niga kimtina lisinemo ya voiy wata. Mabai sawai nuwavaine bi kalinana sa kaikaiwata kauwena. Ba tana tedi ya wainuwavaine gulatedi bi visuvisu lisidimo ya voiyena waianina i voivoiyena luvanemo. ¹⁰ Tana mote imai goela tedi mabai sa dabodabokena ba kamaina te ya kovoġidi. ¹¹ Taunana aubaina niga waiġakedi niganana yà wailovelovemina, matabudi ko kaiwata kauwedi.”

BADA emi Maimaituwa nuwemi mote ima kauleya

² Mousis Isael lavedi i giuwedina gado, “BADA emi Maimaituwa mote nuwemi ima kauleya. Tana bainewa kalakalalelemo kwalabu 40 nopolimo i labi watemi, taunana ko noġoti wata. Tana pilipili i giukamaġe lisimimo te yai lau lubumi te nopolmi ya sibe bamoda ena giuvavasaġa ko kaiwata ee geġa. ³ ♦Bi i voiyemi te kani kona pekina ba ġauba munajana aubaina, kaka mana i vitemi te kona kani. Niga kanina temi bi emi magumagula wala mote bamo ko kani lubu. Tana niga kauwina i voiy bi i wailovelovemina te lava mote kani taunaġa yasinemo ta miya bi BADA giuna yasinemo ta miya.

¹² “Bamoda kuna kani nonoġa bi kota vanuwa visuvisuna kuna ġala bi nopolnemo kwa miya, ¹³ bi laġannemo em bulumakau, em sipu, em silva, em gold bi mwali ġesaudi vaitedi sa wapadabalalana, ¹⁴ ba kwa kita kauwa te mote kuma nuwa saġasaġa. Bi BADA em Maimaituwa nuwem ima kauleya banina tana Idipmo kunai taupaulayababa bi i wai yawasanim. ¹⁵ Mote nuwemi ima kauleya banina tana kalakalalelemo mwata wailaukubutidi bi mwali ġasiġasidi nopoldiġa i lauetadoliyemi. Bi ġome dobu waigaubi geġanemo, tana lakudabadaba modonemo temi aubaimi gauba i voiy te i lapusuwal. ¹⁶ Tana kalakalalelemo mana i vitemi te kona kani, kanina wala bamo mote emi magula a kani lubu. Tana pilipili i giukamaġedi te temi i wailaulubumi, te damonemo temi maso visuvisu kona banavi. ¹⁷ Taunana aubaina mote komai noġota te emi sibe bi ġailisimo konai ġonaġona. ¹⁸ Bi ko noġoti te BADA emi Maimaituwa ena ġailisimo konai ġonaġona. Niga

waianina i voyiena banina tana emi magumagula lisidimo i giugiuwapano kamaina te ya voiyen.”

11

Maimaituwa bai i giugiuwena ko noāgoti wata

¹⁸ ◊“BADA giuna nuwemimo ko sivudi bi ko noāgoti watewatedi. Mba giudi ko gilumidi bi koi kalimayedi bi solatapemimo ko panidi te sa taitainoāgotimi. ¹⁹ Bi giudi natunatumi koi lovelovedi bi ko giuwata nawedi emi ani miyamo, emi ani nawamo, emi ani kenamo bi emi ani kenamoitomo.”

²⁶ Niganana kavisuvisu bi pasila modomo yà sakosako. ²⁷ Mabai BADA emi Maimaituwa ena waiāake niganana yà vitevitemina ko kaiwata kauwena ba BADA ya kavisuvisumi. ²⁸ Bi mabai ena waiāake niganana yà vitevitemina sa lau kasaāgaiāyi be sa nawa maimaituwa āgesaudi mote a sibe kauwedi, sa kaiwatedina ba BADA ya pasilidi.

³² Taunana aubaina ko kita kauwa te waāake niganana ya vitevitemina ko kaiwata kauwedi.

17

Bainewa āgalibona vinena

¹⁴ ◊Bi Mousis i giuna gado, “Laāgannemo temi Keinanmo ko tavana, ba BADA emi Maimaituwa dobu i viteviteminemko miyatulu bi ko giuna gado, ‘Tama ka īoeāgoena āgalibona yai badayemai, maibena dobu āgesaudi diyamaimo.’ ¹⁵ Temi ko kita te wali dobu lavana, mote koma vine bi aubaimi imai āgalibona. Maimaituwa Isael nopolomimo lava ya vinevinena ba temi ko voiyen te yai badayemai. ¹⁶ Bi āgalibonana ena ani waiāgaviya osidi mote maso a wapa gulata bi kota lava mote maso i giukamaāgedi a nawa Idipmo osi a gimelidi. Banina BADA i giuna gado, ‘Tana ena lava mote sima munaāga Idip.’ ¹⁷ ◊Bi āgalibonana ko vinena ba mwanena āgemota mote wapawapa bi kota silva bi gold mote maso i waimaulayedi banina male sa voiyen te BADA ena āgowana mote ima voiyen kauwe.

¹⁸ “Bi laāgannemo tana yai āgalibonana ba Maimaituwa ena waiāake bi ena wailovelove pilisi lisidimo ya kenakena taunana ya gilumi waidama tana aubaina. ¹⁹ Tana niga bukana diyanemo ya kena bi laāgan matabuna ya iyevi valoye, te bai matabuna ya sibe bi BADA em Maimaituwa ya vivile bi ya kaiwata kauwe. ²⁰ Niga mainana kaka taunaāga mote ima noāgoti munaāge te i tausaāga kaka ena lava Isael bi kota mote waiāake ima laumulitauliye bi eta ima pale. Tana mainana ya voiyen, kaka ena tubulelesa vaitedi Isael nopolomimo sai bada gulata.”

18

BADA kaiwatana

⁹ BADA, Mousis i giuwena gado, “Laāgannemo BADA emi Maimaituwa dobu i viteviteminemko tavana ba dobuna lavedi edi vaivai gebogebodi komai titiponaāgedi. ¹⁰ ◊Bi temi bai laāgannemo mote niga kauwidi koma voiyedi:

Natunatumi kaimo koma lausewasewayedi.

Mote koitilimo eta koma tavyūge.

Emi āgowana bai sibena ba alulaluwa lisidimo koma lausewasewa.

Mote koma pasila.

¹¹ Bi mote taumiayabilili koma giu waimatayanedi.

Mote koma logau.

¹² “Maimaituwa niga kauwidi lava sa voivoiyedina i dabokedi. Lava Keinanmo sa miyamiyana tedi niga kauwidi sa voivoiyedi. Taunana aubaina BADA kaka ya sagumi te ko

◊ 11:18: Wai 6:6-9 ◊ 17:14: 1 Sam 8:5 ◊ 17:17: 1 Ġali 11:1-8 ◊ 18:10: Pot 22:18

kwavi vaidi bi dobuna temi ko vai.¹³ Bi temi laāgan matabuna yawasana didimanidimo ko miya BADA emi Maimaituwa matanemo.¹⁴ Bi laāgannemo Keinanmo ko saāgana ba taupasila bi taulogau lavedi lisidimo doāga ko kulavai. Bi BADA emi Maimaituwa i waiākem te mba lavedi edi yawasana koma kaiwatedi.”

Maimaituwa kaka taugiuwatana ya giukamaāge mai Mousis

¹⁵ ♦“Bi BADA emi Maimaituwa kaka nōpomimo taugiuwatana āgemota ya vinena maibena tagu bi ya giukamaāge lisimimo bi tana ko vivile kauwe.¹⁶ Mai dolinemo oya Oleb pakanemo konai āgemotimi bi kona giuna gado, ‘BADA ema Maimaituwa kalinana vaiyena bi kai vavanina kitana ke daboka bamoda mainana kwa voyiena ba ka peki.’

¹⁷ “Bi BADA i giuweguna gado, ‘Bai ai baāgena ba i visu.¹⁸ Taunana aubaina tagu kaka taugiuwatana āgemota nōpodimo, yā vinena mai tam bi yā ka maāgati. Bi bai giuna e āgoena ba tana yā giuvite kaka tana bai e giugiuwena lava ya giuwedi.¹⁹ ♦Tana aubaigu yai taugiu bi aiyai kalinana i vaiye kamaāgena kaka mayagu ya vai.*²⁰ Bi taugiuwatana mote giu yā vite bi nuwanemo i waitubudi bi ya giugiu ba koi peki.’

²¹ “Bi temi male koi talana gado, ‘Bi tama bainewa ka sibe te niga talawaiñwatauna ba BADA lisinaāga ee nuwanemo i waitubu?’²² Niga mainana kaka ko sibe: Bamoda taugiuwatana BADA isanemo bai i giugiuwena banina mote ima tubuāga ba giuna mote BADA i vite. Mba tana nuwanemo giu i waitubudi mote koma naile.”

31

Diyosuwa Mousis ena gabu i vai

⁷ Āome Mousis Diyosuwa i giuwe te i tava Islael lavedi matedimo bi i giuwena gado, “Kwa āgalisi bi kwa laudabatola. Banina tam taunana niga lavedi kwa lauetadoliyedi. Bi kwa nawedi BADA emi magumagula wala lisidimo dobu i giugiuwapaena āome kwa tavaitedi. Bi doāgana ko bwali soiye bi koi taniwage.⁸ ♦Bi BADA temi vaitemi bi tana taunana yai etadoliyemi bi mote ima gosemi. Taunana aubaina mote kuma naila bi kuma nuwakulukuluva.”

34

Mousis i peki

¹ Laāgan ājesaunemo Mousis Mowabi wapuna i gose bi i nawa oya Nebo i saāgai te i lautawa Pisigamo. Bi Deliko taunina i kita nawe noi nevanemo. Bi BADA dobu matabuna i wailove nawe, Giled taun te i nawa Den edi dobu palatina.² Bi Neptali edi dobu, Ifleim edi dobu bi i saāgai i nawa Manase edi dobu bi Diuda edi dobu te i nawa nove Mediteliya nisana palatina.³ Bi kota Negev kalakalalelena bi Diyoudan wapuna i nawa te Deliko palatina matabudi BADA, Mousis i wailove (Deliko isana āgesau ba gogoka kaina dobuna). Mousis matana i pwalaāge te Diowa taunina i kita nawa.⁴ ♦Kamaina bi BADA, Mousis i giuwena gado, “Niga dobunana taunana Eblaāgam, Aisik bi Deikap lisidimo e giuwapa te edi tubulelesa yā vitedi. Mba taunana niganana ei lovem te kuna kita bi mote āome kuma tava.”

⁵⁻⁹ Muliāga Mousis nimana Nan natuna Diyosuwa dabanemo i sako bi i vine kamaāge. Bi Maimaituwa nuwauyaya dididiga Diyosuwa i vite. Bi Islael lavedi tana a voteyeteye bi BADA bai Mousis i giugiuwena luvanemo a voivoiyedi. Kamaina bi BADA ena giu luvanemo ena taupaula Mousis Mowabi dobunemo i peki.

♦ 18:13: Met 5:48   ♦ 18:15: Giu 3:22, 7:37   ♦ 18:19: Giu 3:23   * 18:19: Giugiuwanaāgedi 3:22-23 Stivin niga taugiuwatana i giuwata.   ♦ 31:8: Dys 1:5   ♦ 34:4: Pak 12:7, 26:3, 28:13

Diyosuwa

Lainuanega

Niga bukana ba bainewa Islael lavedi Keinan dobunemo a sola sāga bi lava ȏome Keinan lavedi a miyamiyana a lauyovōgedi. Bi kota bainewa edi dōga a bwalidi bi a soiyedi Islael damna 12 nopolimo. Bi bukana isana ba Diyosuwa, banina dolinemo bainewa Diyosuwa Islael lavedi edi tauwaietadoliyedi i tubūga, Mousis i peki mulinemo.

BADA, Diyosuwa i giuwe te Keinan dobuna sa vai

¹BADA ena taupaula Mousis i peki mulinemo BADA, Diyosuwa, Nan natuna i giuwena gado, ²“Egu taupaula Mousis i peki, tam em sauga te lava kwa etadoliyedi. Taunana aubaina kwa vononōga bi Islael lavedi kwai eta doliyedi te Diyoudan gaubina ko damaniye. Mba dōgana taunana yà vitevitemi. ³Maibena Mousis e giuguwena mainana, tam bi egu lava niga dōgana ko nawanawayenemo matabuna e vitemi. ⁴Bi emi palata ba nove Negev kalakalalelemo te i nawa Lebonon oyedimo lalasi yawaninemmo. Bi i nawa te Ifleitis gaubina palatina. Bi niga nevanemo ȏiti lavedi edi dobu bi i nawa te Mediteliya nisanemo suwala ena anibulu yawaninemmo i tava i popowāgemoti. ⁵☆Bi Diyosuwa em waibadamo mote kaka aiyai ȏemōgemotina ima lauyovōgem. Tagu tam vaitem maibena Mousis mote yà gosem bi yàma kita kamāgem.”

⁶☆Kwa ȏailisi bi kwa laudabatola, mba lavedi iteitedi lisidimo e giuwapa te dōgana matabuna sa vai bi sa miyae. ⁷Kwa ȏailisi, kwa laudabatola bi kwa kita kauwa te egu taupaula Mousis waīgake matabuna e vitevitemina kwa kaiwata kauwedi. Bamo te bamo kwa nawanawana ba eta kuma pale, waīgake taunāga kwa nōgoti wata, kaka em ani nawamo em yawasana ya visu. ⁸Bi kwa kita te lāgan matabuna waīgake matabudi kwa iyevidi bi dudubala te suwala kwai nuwanōgōnogotayedi bi kwa kaiwatedi. Bamoda niga mainana kwa voiye nonōgena ba bai matabuna kwa voivoiyedina lisimmo sa visu.

5

Vawaitauli soina dolidolina Keinanmo

¹⁰☆Lāgnemmo Islael lavedi Gilgalmo a miyamiya Deliko wapuna diyanemo tedi vawaitauli soina a voiye. Mba soina ba kwalabu pakanemo nawalai dolidolinemo, lāgan wai 14-nemo a voiye. ¹¹Lāgan i sako tedi mba dobuna kanina a kani waitubu. Tedi buledi mote mu'amu'ana bi witi salasalalina a kanidi. ¹²☆Sauginemmo Keinan dobuna kanina a kanikani ba mana, mote i laumāgata munaga. Bi mba lāgnemmo te noke i sāga i nawanawana Islael lavedi Keinan dobuna kanina a kani wata.

24

Diyousuwa bi Islael lavedi Keinan dobuna isuna bi isuna lava a miyamiyana matabudi ai ȏavyivedi. Tedi Maimaituwa I sagudi te edi ȏaviya a lauyovōgedi bi ȏesaudi mote ai pekidi. Diyosuwa dōga i bwalisoysi bi Islaelmo dam 12 i vite nawedi. Tedi ai nawa ȏemōgemotida bi Keinan lavedi malagai a voivoiyedina māga a miya nawa. Kwalabu wapawapa a kovi mulidimo, Diyousuwa Islael lavedi i wai ȏemotidi.

Islael lavedi a giuwapa te BADA sa voteyeteye

¹ Kamaina bi Diyosuwa Islael damdi matabudi i giuwedi a tava ai ȏemotidi Sekim malagainemo. Bi tana ena waibabada, taulaididimana babadidi bi waibabada ȏesaudi matabudi i natomedi Maimaituwa matanemo a moito.

²Tana lava matabudi i giuwedina gado, “Niga mainana BADA Islael Maimaituwana i giu, ‘Wala nove emi magumagula Tela bi natunatuna Eiblāgam bi Nao, Efleitis gaubina

---

☆ 1:5: Wai 31:6,8 ☆ 1:6: Wai 31:6,7,23 ☆ 5:10: Pot 12:1-13 ☆ 5:12: Pot 16:35

nevanemo a miyamiyana sauginemo tedi maimaituwa ȏgesaudi a laulauduneyedi.³ Bi emi magula Eiblaȏgam e kapotiyovo bi ei doli te mba dobuna Keinan matabuna i nawa yaȏosi bi natuna Aisik lisinemo kaka ena tubulelesa a wapa.

¹³ “Diyosuwa mba dobuna taunana e vitemi. Temi mote ko bayau bi nonoȏjidi ko legau bi ko kani ota. Bi vanuwa mote ko kelidi bi nonoȏjidimo ko miya ota. Bi kanigidava guleipi bi olip matabudi nonoȏjidi ko kani ota.”

Aiyai kalinana ko vaiye

¹⁴ Diyosuwa lava i giuwedina gado, “Taunana aubaina BADA ko vivile bi nuwemi tabutabunemo ko voteyeteye. Bi emi magumagula wala nove Efleitis gaubina diyanemo bi Idipmo koikoitau a lau lauduneyedina koi naȏgasedi. Bi BADA taunaȏga koi sumaȏge bi aubaina ko paula.¹⁵ Bamoda mote koma ȏoeȏge te ko voteyateyae ba niganana nuwemi koi tetedi te aiyai ko voteyateyae? Mba dobudi edi maimaituwa emi magumagula Idipmo a lau laudunedina e Amoli lavedi edi maimaituwa, tedi taudidi niganana edi dobumo ko miyamiya? Bi tagu bi egu vanuwa lavedi vaitedi ba BADA aubaina kaitaupaula.”

¹⁶ Bi lava giu ai munena gado, “Tama mote kaka BADA kama gose bi maimaituwa ȏgesaudi aubaidi kaitaupaula.¹⁷ Bi BADA ema Maimaituwa tana tamatamamai bi tama Idipmo kewai taupaulayababa bi i kapotiyovomai bi ani sove kasaȏga kauwidi i voivoiyedina ke kitedi. Bi i labe kauwemai dobu matabudi nopolidȏga ke nawanawana.¹⁸ BADA taunaȏga tama ema Maimaituwa, tana Amoli lavedi niga dobunemo a miyamiyana i kwavi waipotiyovodi. Taunana aubaina tama vaitemai BADA aubaina kaitaupaula.”

Taulaididimana

Buka Taulaididimana ba Diyosuwa ena peki laġannemo bi i nawa te Samuwel ena tubuġa sauginemo. Bi noponemo kauwa bai a tubutubuġana taudidi a gilumidi.

2

Islael lavedi BADA a miyatautauliye

⁷ Diyosuwa ena waibada sauginemo, Islael lavedi Maimaituwa aubaina ai taupaula, bi ena peki mulinemo edi babada kamaina te ai taupaulawata, banina tedi matedimo BADA anisove kauwidi i voyiedi Islael lavedi lisidimo. ⁸Nan natuna Diyosuwa, BADA ena taupaula, ena kwalabu 110 bi i peki. ⁹Bi Ifleim damna edi dobumo malagai isana Timnat-ġelesmo a dobo. Timnat-ġeles ba oya Gaas diyanemo aibadabada yawaninemo.

¹⁰Kamaina bi mba tubulelesidi a peki kovi mulinemo, tubulelesa valivaludi dobunemo a duga saġa. Niga tubulelesidi BADA anisove kauwidi Islael lavedi lisidimo i voivoiyedina mote a sibedi. ¹¹Tedi BADA matanemo gebogebo a voivoiyedie bi Bal koikoitaudi a laulauduneyedi. ¹²Tedi BADA edi magumagula edi Maimaituwa a lau lauduneyena a miyatautauliye, tana taunana wala Idipmo i ka potiyovodi. Bi kota tedi lava diyedimo taumiya edi maimaituwa a kaiwatedi bi a laulauduneyedi. Taunana aubaina BADA lisidimo i medi. ¹³Niga lavedi BADA lauduneyena a kaisako bi Bal bi Astolet koikoitaudi a laulauduneyedi. ¹⁴BADA Islael lavedi i kitekitedi ba lisidimo i medi gulata bi i kita kamaġedi te edi ġaviya nimedimo i sivudi te sa kaloleloledi bi edi ġonaġona sa kwaya vaidi. Tana i voyiedi te mote ġemoġemotina bai simai tubu. ¹⁵Laġannemo bi waiġaviya aubaina a potiyovona ba BADA Islael kedi ġaviya mulidimo i moito bi Islael i laulauyovoġedi, wala ena giu i sakosakona luvanemo. Ĝome Islael lavedi ai nuwaboya gulata.

¹⁶Kamaina bi BADA taulaididimana i vinedi te tedi kaka kedi ġaviya nimedimo sai yawasanidi. ¹⁷Bi kota Islael lavedi taulaididimana kalinedi mote a vaiye, bi kamaina te koikoitau a lau lauduneyedi. Tedi edi magumagula BADA kalinana a kaikaiwatana etana a pale, bi noi taunana te a miya vitaledi te koikoitau ġesaudi a laulauduneyedi.

¹⁸Laġannemo bi BADA taulaididimana lavana i vinena, ba tana ena waibada sauginemo Islael ya sagudi te kedi ġaviya nimedimo yai yawasanidi. Banina edi lau aiyoi bi edi wainuwatoi i kitedi te i launuwatoiyedi. ¹⁹Laġannemo taulaididimana lavana i pekina, ba kota lavedi a munaġa kauwa waimatawalawala otidi a voivoiyedie, mote mainana wala edi magumagula. Tedi maimaituwa ġesaudi a laulauduneyedi bi a kaikaiwatedi. Bi a laukasāgħajbi ed i yawasana gebogebodi mote a gosedi.

Islael lavedi edi yawasana gebogebodimo edi giuwapa BADA lisinemo a voivoiyedina a wai doukotokotodi. Tana i medi bi Islael lavedi i wailaulubudi te sagudi i kai sako bi Islael kedi ġaviya i kita kamaġedi bi ġaviya a tava te lauyovoġedi. Kedi ġaviya edi yawasana gebogebodimo Islael lavedi ai laulubudi te edi Maimaituwa sa kaiwata e geġa maibena edi magumagula a kaikaiwatana.

Samuwel ena buka dolidolina

Lainuwanega

Buka matabudi 4 bi Samuwel ena buka dolidolina ba Islael bi Diuda edi waibadana titikunina ya geigei giuwe. Niga bukana dolidolina ya giugiuweda te Samuwel tana lava laukaina. Tana ba Islael lavedi edi tauwaitalapili kovikovina, tana taunana ȣalibona dolidolidi labu Sol bi Deividia buyobuyo dabeledimo i ȣinidi. Taunana aubaina niga bukana tana isanemo ai isa. Niga bukanemo Islael lavedi edi titikuna i giuwata saȣe te Sol ena pekimo.

Elikana bi ena vanuwa lavedi

¹Ifleim lavedi edi malagai Lama nopenomo oloto ȣemota isana Elikana i miyamiya. Tana ba Dupa ena tubulelesa Ifleim damnemo bi Lamataim-Dopim tauminemo i miyamiya. Bi Elikana ba Delom natuna. Bi Delom ba Elīgu natuna bi Elīgu ba Tōgu natuna. Matabudu ba Elikana itaitana. ²Elikana mwanemwanena labu, Ana bi Penina. Penina tana libilibi i bewedi bi Ana ba i aipoi.

³Kwalabu ȣemoȣemotaȣa nopenomo Elikana ena dobu Lama i gose bi i nawanawa Sailomo, Maimaituwa ȣaīgailisina lauduneyena aubaina. Tana ȣamoȣamo i natomedu Maimaitua lisinemo bi sewasewa i gabugabudi. ȣome Sailomo BADA ena Pilisi labu a miyamiya bi BADA aubaina a waitaupaula. Tedi isedi ba ȣopini bi Piniyas, tedi ba Eli natuntuna. ⁴Sauginemmo Elikana sewasewa i gabugabudi mulidimo ba tana soisoi ȣesaudi ba mwanena Penina ma natunatuna i vitezitedi. ⁵Bi soisoi atuwaina ba mwanena Ana i vitezite banina tana nuwana i vai kauwe. Bi BADA i voiyte te tana i aipoi. ⁶Bi kota Penina sauga matabuna Ana i wai gwaigwaiye bi i voiyte te i wai dabauba kauwa banina BADA tana i voiyte te i aipoi. ⁷Niga kauwina kwalabu matabuna mainana i tubutubuȣa. Laȣannemo tedi Sailomo BADA ena vanuwemo a saȣa a nawanawa ba Penina enatau i voiyte te i waidabauba. Bi kota i voiyte te i ȣaba bi mote i kanikani.

⁸Kamaina bi Elikana mwanena i wai waitalayena gado, “Ana bai aubaina kwa ȣabaȣaba bai kauwina kwa wai nuwaboyae bi mote kuma kanikani, tam wai natuna kuma wai nuwaboyae? Tagu maibena libilibi 10, kwa kitagu bi ta miya.”

⁹⁻¹⁰Laȣan ȣemota tedi BADA ena vanuwemo a kani kovi mulinemo, Ana ma nuwaboyana bi ma ȣabana i miya moito bi BADA lisinenemo laupali i wai tubu. Mba ȣome Pilisi Eli tana mataeta diyanemo ena ari miyamo i miyamiya. ¹¹Kamaina bi Ana palimo i giuwapano gado, “Aee, Bada ȣaīgailisi guletim, tagu em taupaula, egu nuwaboya kwa kita bi kuma kita kamaȣegu. Bamoda tam gomana olotona kwa vitezeguna ba gomenina kaka yà vite munajem, ena yawasana matabuna ba tam lisimmo bi dabana mote sima bwali.”*

¹²Ana i laulaupali bi Eli tana Ana muduna i wai dagudaguna i kitakita waiete. ¹³Tana nuwatauȣa gadinoponemo i laulaupali bi kalinana mote i kadidigi. Bi Eli i wai noȣota bera kage Ana i tego bu'uwa. ¹⁴Taunana aubaina Eli i ȣasiyena gado, “Ei bai aubaina kuna tego bu'uwa bi niga ȣome kuna saȣa, niganana ani tego bu'uwa gaubidi kwai naȣasa bi em noȣota ya didimana munajga.”

¹⁵Bi kota Ana, Eli i giuwena gado, “Mm pilisi, tagu mote yà tego bu'uwa, tagu mote biya e gauba bagibagidi e tegodi, tagu e nato BADA lisinemo e laulaupali. ¹⁶Mote kuma noȣoti te tagu waivini kabakabaleyagu. Tagu bera e laulaupali bi kuna kitagu. Banina tagu ba ma nuwaboyagu e miyamiya mote ma nuwavisugu.”

¹⁷Laȣannemo Eli mai i vaivaiye ba i giuwena gado, “Oo, kamaina Islael Maimaituwana ya sagum te ma nuwaubam kwa nawa. Bi lisinemo bai kunai baȣaena maso kalinam i vaiye bi i wai nuwaubam.”

---

* 1:11: Islael lavedi edi vaivaimo, lava i saugana ba sauga matalina dabana mote sima bwali.

¹⁸ Kamaina bi ena giu i wai munena gado, “Aee ebom kauwa bi em nōgotemo kwa nōgotigu.” Ğome te i munāga i kani bi mote i wainuwaboya munāga.

¹⁹ Olaolala Ğesaunemo Elikana bi ena vanuwa lavedi vaitedi a kena moito makai bi Maimaituwa a lauduneye bi a munāga edi malagai Lama. Elikana mwanena Ana vaitena a kena bi BADA ena pali i vaiye. ²⁰ Kamaina bi Ğome Ana i bwaga bi natuna olotona i bewa bi i wai isana Samuwel,[†] banina BADA i waibāga te i vite.

Samuwel a vite kamāge BADA lisinemo

²¹ Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi a nawa Sailo Malagainemo Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina. Tana i giugiuwapanana luvanemo mainana kwalabu matabuna a voivoiye. ²² Bi Ana mwanena i giuwena gado, “Vaitegu mote ta nawa gomana ya seda kaka. Tagu yà nawe Maimaituwa ena vanuwemo te ena yawasana tabutabuna Ğome ya miya.”

²³ Elikana, Ana ena giu i waimunena gado, “Kamaina bai kuna nōgoti te i visuna ba mainana kwa voiye bi kwa miya te gomana ya seda. Maimaituwa em giuwapa ya voiye te banina ya tubūga.” Malagaimo i miya bi natuna i laba eete i waisedea.

²⁴ Tana i seda mulinemo tinana i waidoli nawe Sailomo, Maimaituwa ena vanuwemo. Nawanemo kau natuna ena kwalabu faiona, falawa baikina[‡] bi waen dugina i legaudi. ²⁵ Edi lausewasewa mulinemo gomana a natome Eli lisinemo. ²⁶ Bi tinana i giuna gado, “Ebom BADA ena taupaula, tagu taunana wala diyammo e moito bi BADA lisinemo e laulaupali. ²⁷ Tagu wai natuna aubaina ei bāga bi bai e waibāgaena i vitegu. ²⁸ Taunana aubaina niganana BADA yà vitezitem. Bi ena yawasana matabuna ba tam BADA lisimmo.” Bi Ğome BADA a lauduneye.

2

Ana ena kasāgesāge palina

¹ Ana i laupali bi i giuna gado,
“Tagu, BADA lisinemo yà wai nuwavisu.
Tana Ğailisi i vitegu.
Bi i waiyawasanigu aubaina yà wai nuwavisu.
Taunana aubaina egu Ğaviya e gwaiyedi.

² Mote aiyai Waiyawa, mai tam BADA.
Bamo mote aiyai mai tam.
Mote aiyai ema muli tauavalina mai tam, ema Maimaituwa.

³ Tagu e giu te nuwasāgesāga giudi kwa kaisivudi.
Em nuwasāgesāga giudi sa kovi.
Banina BADA, Maimaituwa mwali matabudi i sibedi
bi tana kaka em kauwa matabuna yai talapiliyedi.

⁴ BADA, tam tauwaīĞaviya ena alāgyia kunai doukotokotodi.
Bi tam lava kaikaigwāgedi Ğailisi kuna vitedi.
⁵ Tedi mabai a nōgotidi te waikani guletidu ba niganana sa bayau gulata.
Bi tedi mabai a nōgotidi te kanikanipekidi ba niganana mote kani sima peki.
Bi waivini aiaipoina ba libilibi 7 sa bewedi,
bi tana libilibi wapawapa i bewebewedina ba niganana taunāga ya miya.

⁶ BADA, tam peki bi yawasana tauvitena.
Tam lava dommo kwa sivusivu yovōğe bi kwa solusolu waimoito munāge.

⁷ BADA, tam lava Ğesaudi kwa wai gomelidi
bi Ğesaudi kwa wai maulidi.

[†] 1:20: Isa Samuwel banina ba Maimaituwa i waibāga. [‡] 1:24: Mba falawina baikina ba 10 kg luvana.

Bi ȣesaudi kwa voyiedi te sa yovoyovo gulata
bi ȣesaudi kwa voyiedi te sa saȣasaȣa gulata.

⁸Tam wai yamoyamonidi gobusemo, miyemiyedi kwa kaikailagetidi.
Tam lava malumaluwabidi venimo miyemiyedi kwa kailagetidi.

Te ȣalibona vaitedi ȣemoȣemotidi,
tedi edi ani miya ba gabu pounemo sa miya.

Dobu matabuna ba tam mabimmo.
Bi mwali matabudi edi gabu kauwemo kuna sivudi.

⁹Tam em lava wai patutudi ba kwa moimoito galamedi.
Bi gebo tauvoiyedi ba pekimo sa launeȣaneȣa.
Lava taudiȣa edи ȣailisimo mote bai simai tubu.

¹⁰Tam em ȣaviya ba kwa kovoȣidi.
Tam em medi galewaȣa ya yovona mai palele.

Tam dobu matabuna kwai talapiliye,
bi em ȣalibona ȣailisi kwa vite,
bi em buyobuyona kwa voye
te ya ȣailisi gulata.”

¹¹Kamaina bi Elikana ena vanuwa lavedi vaitedi gomana a gose bi a munaȣa Lama.
ȣome Samuwel Sailomo i miya bi Maimaituwa aubaina i noyanoya, pilisi Eli ena waibada gabulinemo.

Samuwel i dididiga bi Maimaituwa ena noyamo i waiwaisagu, Maimaituwa ena palai nophonemo. Maimaituwa bi lava edi waikitamo ba Samuwel, lava visuvisu kaukauwina. Bi Eli natunatuna labu ba Pilisi bi gebogebo a voivoiye, taunana aubaina BADA tauguuwatana i giukamaȣe, Eli lisinemo te Eli ya giuwe te sauga ȣesaunemo BADA kaka libilibidi yai peki labuiyedi. Banina tana natunatuna gebo a voivoiyedi bi mote i kaka didimanidi. Eli ena tubulelesa mulimulidi ba valivaliudimo a peki kovi.

3

BADA Samuwel i yoge

¹Laȣannemo Samuwel i wai ewali ba BADA aubaina i noyanoya Eli gabulinemo. Mba saugidimo BADA, laȣan visa ota nopodimo lava lisidimo i giugiu yovo bi i wai laubonidi.

²Eli matana ai gaȣugaȣu bi nuwedi paya bi dudubala ȣemota ena ani kenamo i kenakena.

³Bi palai waiyawemo Maimaituwa ena kwadam i yanayana. Bi Samuwel ba waianina bogesina ena ani kena diyanemo i kenakena. ⁴Kamaina bi BADA, Samuwel i binauwena gado, “Samuwel!” ȣome Samuwel ena giu i wai munena gado, “Tagu niga.”

⁵Kamaina bi i kena moito bi i velau i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu ee?”

Bi Eli i giuwena gado, “Geȣa, tagu mote yà binauwem, ku munaȣa kwa kena bi Samuwel i munaȣa i kena.”

⁶Bi BADA i binau munaȣana gado, “Samuwel!” Bi ȣome tana i kena moito te i munaȣa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu aubaina te e nato.” Bi tana i giuwena gado, “Tagu mote yà binauwem, ku munaȣa kwa kena.”

⁷Wala mote bamo mainana BADA, Samuwel lisinemo i giu yovo. Taunana aubaina mote kalinana i vaiye ȣone.

⁸Kamaina bi BADA binau i wai faioni ba Samuwel i kena moito te i nawa Eli lisinemo bi i waitalayena gado, “Tam kuna binauwegu aubaina te e nato.” Bi ȣome kaka Eli noȣota i vai te BADA, niga gomenina ya binabinauve.

⁹Kamaina bi Eli gomenina i giuwena gado, “Ku munaȣa kwa kena bi ya binau munaȣana ba niga mainana kwa giuwe, ‘BADA ku gagali em taupaula ya wai beyavaiya.’ Kamaina bi gomana i munaȣa ena ani kenamo bi i kena.

¹⁰ Bi ȣome te BADA i nato gomana diyanemo i moito, bi i binauna gado, “Samuwel, Samuwel mai dolinemo i giugiuna.” Bi Samuwel maȣemota BADA ena giu i waimunena gado, “Ku giu, tagu em taupaula yà waibeyavaiya.”

¹¹ BADA i giuwena gado, “Tagu kaka kauwa wai nuwalovolovodi Islael lisidimo yà voiyedi. Laȣannemo yà voiye bi giuna sa vaiyena ba sa tagugu. ¹² Tagu Eli bi ena vanuwa lavedi yà kovoȣidi, bai dolinemo e giugiuwena mainana yà voiye. ¹³ Tagu kaikana e giu te Eli ena vanuwa lavedi yà talapiliyedi. Banina tana natunatuna kauwa gebogebo otidi a voivoiyedi bi mote i lailai didimanidi. ¹⁴ Taunana aubaina e giuwapa te Eli ena vanuwa lavedi, edi lau sewasewa bi edi laupuyo gebo aubaina ba edi gebo mote yàma noȣotikamaȣedi.”

¹⁵ Kamaina bi Samuwel i kena te laȣan i sako bi Maimaituwa ena vanuwa mataetidi i kaikamaȣedi. Bi tana, BADA bai i giugiuvitena ba Eli giuwena i naile. ¹⁶ Kamaina bi Eli gomana i yoge bi i giuwena gado, “Natugu Samuwel.”

Bi Samuwel i giuna gado, “Tamagu bai, tagu niga.”

¹⁷ Bi Eli i waitalayena gado, “BADA bainewa i giuwem? Mote kuma nuwevi. Bamoda mwali matabuna i giugiuwemna mote kuma giuwegu ba Maimaituwa ya kovoȣi kauwem.”

¹⁸ Taunana aubaina Samuwel giu matabuna BADA i giugiuwena Eli i giuvite, mote bai ȣesauna i sako waidavo. Kamaina bi Eli i giuna gado, “Tana taunana BADA, tana lisinemo bai i visuna ba ya voiye.”

¹⁹ Samuwel i dididiga ba BADA tana vaitena bi mwali matabudi i giugiuwedina ba banidi a tubutubuȣa. ²⁰ Taunana aubaina Islael lavedi, Den malagainemo bi i nawa te Biyasiba malagaina palatina ba a sibe te Samuwel ba Maimaituwa taugiuwatana. ²¹ Sailo dobunemo laȣan wapawapa BADA i laumaȣata Samuwel lisinemo bi i giugiufe.

8

Islael lavedi ȣalibona aubaina ai baȣa

¹ Sauginemo Samuwel i wai magula ba natunatuna labu i vinedi te Islael edi taulauetala.

² Tautuwaȣa isana Diyouwelo bi tautasi isana ba Abisa bi tedi Biyasiba dobunemo a noyanoya. ³ Samuwel ena yawasana mote natunatuna a vai. Tedi giukauwa etana a pale bi mane vaina a ȣoe aubaina, te gebo taukauwedti mulidimo a moimoto.

⁴ Taunana aubaina Islael babadidi matabudi ai ȣemotidi Samuwel lisinemo Lama malagainemo. ⁵ ⁶ Bi tana a giuwena gado, “Tam kunai magula bi natunatum mote kivim̄ga sima nawanawa. Taunana aubaina ȣalibona ȣesauna kwa vine te ya lau etadoliyemaina, maibena dobu ȣesaudi.”

⁶ Bi edi waibaȣa Samuwel mote i wai nuwavisuye, taunana aubaina i laupali BADA lisinemo. ⁷ Bi BADA i giuwena gado, “Bai sa waibaȣayena ba matabuna kwa voiye. Tedi mote tam sima laulau kasaȣaiȣayem bi tagu. Tedi mote a ȣoegu te tagu edi ȣalibona. ⁸ Laȣannemo Idipmo e kapotiyovodi ba tedi laȣan matabuna a laulau kasaȣaiȣayegu bi maimaituwa ȣesaudi a kaikaiwatedi. Taunana aubaina te niganana tam lisimmo mainana sa voivoiyedi. ⁹ Edi waibaȣa aubaina kamaina te edi ȣowana kwa voiye bi kwa tainuwataudi te laȣannemo ȣalibona yai badayemina ba lisimmo yai badateyala.”

¹⁰ Kamaina bi Samuwel, Maimaituwa ena giu lava i giuvitedi, mabai ȣalibona a waibaȣaena. ¹¹ Niga mainana i giuwedina gado, “Galibona yai badayemina ba nigai mainana ya voiye: Tana natunatumi oloolotodi ya legaudi te ena tauwaiȣaviya. Bi ȣesaudi ya voiye te seliot tauvelauyedi, ȣesaudi osimo tauwaiȣaviya bi ȣesaudi seliot matedimo tauvelaudoli. ¹² Tana ȣesaudi ya voiye te tauwaiȣaviya 1,000 sai badayedi bi ȣesaudi 50 sai badayedi. Bi kota ȣesaudi yà voiye te ena daibimo sa noya bi ena kani tauaulina. Bi ȣesaudi mada bi seliot taulauvevewanayed. ¹³ Tana kota natunatumi waiwaivinidi ya voiye te enaya taulaubuka bi falawa taugabudi bi ȣesaudi bunama panepanedi tauvoiyedi. ¹⁴ Tana emi daibimo kani visuvisudi, waen bi olip daibidi ya vaȣaȣalidi bi ena tauwaibabada ya vitedi. ¹⁵ Laȣannemo peȣapeȣa bi waen votedi ko auli tavaitedina ba dubu 10 ko voiye, te tana dubu ȣemota ya vai bi ena tauwaibabada bi ena taupaula lisidimo

ya soiye.¹⁶ Tana emi olooloto bi emi waiwaivini ya legaudi te aubaina sai taupaula bi kota emi bulumakau bi emi donki ya legaudi te ena noya sa voye.¹⁷ Bi lağannemo emi sипи bi emi gouti dubudi 10 ko voiyedina ba tana dubu ġemota ya vai bi ya voiyemi te aubaina ko noya.¹⁸ Mba lağannemo kaka ġalibonana, niga kauwidi matabudi yà voiyedi. Bi BADA lisinemo sagu koi bağāena ba mote ima sagumi.”

¹⁹ Ġome lava Samuwel ena giuvavasaġa vaiyena a daboka bi a giuna gado, “Geġa! Tama ka ġoeġoena ġalibona yai badaemai.²⁰ Te ya lau etadoliyemai bi aubaimai ya waiġaviya maibena dobu ġesaudi.”

²¹ Kamaina bi Samuwel lava edi giu matabudi Maimaituwa i giuvite.²² Bi Maimaituwa i giuwena gado, “Kamaina edi ġowana aubaina ġalibona ku vitedi.”

9

Ğalibona Sol

¹ Bendiman ena dammo ba oloto waiguyauna, isana Kis. Bi Kis tamana Abiel, itana ba Diyelo bi nosina ba Bekolat. Tedi edi magula ba Apila, tana Bendiman damnemo. Bendiman ena dammo oloto laukaina, isana Kis.² Bi natuna Sol ewalina i visu kauwa, mote mai Islael oloolotodi ġesaudi mai kitedi. Tana ba oloto lofalofana bi ena lava i nadonado tawedi.

³ Sauga ġemota Kis ena donki a gwegwe. Taunana aubaina natuna Sol i giuwena gado, “Tam, taupaula kwai doli bi ko nawa donki ko tavuġedi.”

Sol bi ena taupaula a nawa donki a tavuġedina ba i lofa gulata bi bamo mote a banavidi. Taunana aubaina a nawa taugiuwatana, Samuwel lisinemo bi ai talaye te bamo ġome maso a nawa bi donki a tavuġedi.

¹⁵ Bokina mainana Sol, Samuwel lisinemo ya tavana bi BADA Samuwel i giuwena gado,

¹⁶ “Bokina niga mai suwelinemo tagu kaka Bendiman damnemo oloto yà giukamaġe lisimmo. Te dabanemo buyobuyo kwa ġini banina tagu e vine te egū lava Islael, yai badayed. Tana kaka Filistiya lavedi nimedimo, yai yawasanidi. Tagu egū lava edi pilipili e kitedi bi e vaiyedi te sagu sa waibaġaye.”

10

¹ Kamaina bi Samuwel olip masina dugina i vai bi Sol dabanemo i ġini, i wai suluve bi i giuwena gado, “BADA i vinem te ena lava Islael kwai badayed.² Sol kwa nawana ba oololoto labu Leitsel ani dobona diyamemo kwa banavidi Diyeldamo Bendiman ena malagai palatinemo. Tedi kaka niga mainana sa giuwem, ‘Mba donkidi kuna tavutavuġedina ba a banavidi, taunana aubaina tamam mote ima noġonoġotidi. Tana i wai nuwaboyaem bi, ya giugiuna gado, “Bainewa natugu yà banavi?”

⁵ Samuwel i giuwena gado, “Muliġa kaka kwa nawana Maimaituwa ena oyamo bi ġome ba Filistiya edi tauwaiġaviya a lauġalavu. Bi lağannemo malagainemo nuwam tava ba taugiuwatana dubuna ani laudune gabunemo bi sa yovoyovona kwa banavidi. Tedi ba gitā tabudi bi tabudi a legaudi, maibena laiya, tambalin, flut bi ġap sa waibeyakuluġedi bi binaumo BADA giuna sa giugiwe.⁶ Mba lağannemo BADA Aluwina yai wanavum te Maimaituwa giuna kwa giuwe. Bi Maimaituwa ya laivalium te lava tabu otim kwa tubuġa. ‘Lağannemo niga matailidi mulidimo ba Maimaituwa ya sagum te ena lauetadolimo ena noya kwa voiyē.

⁸ “Bi kwa gei nawa Gilgal malagainemo bi tagu ġome yà banavim te ġamoġamo yà pekidi bi yà gabudi lausewasewa aubaina Maimaituwa lisinemo. Bi ġamoġamo ġesaudi ba kaniġemota aubaina yà vitem. Lağan 7 nopardimo tam ġome kwai laba te tagu yà tava, kaka yà giuwem te bai kwa voiyē.”

Samuwel Sol i wainoyanoyae te Islael lavedi edi ġalibona

⁹ Ġome Sol i tauvitale bi Samuwel i gosegose ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavu bi i laivaliu te lava tabuotina i tubuġa. Mba lağannemo Samuwel bai i giugiwenā

banina i tubuğā. ¹⁰LaĞannemo Sol bi ena taupaula Maimaituwa ena oyamo a tavarata ba kauwa niga mainana i tubuğā: Tedi tauguwatana dubuna a kitedi a natonato lisidimo, te Maimaituwa Aluwina Sol i waiwanavu bi tana kota Maimaituwa giuna i gagaliye.

¹¹LaĞannemo Sol tausibena a kita te BADA giuna i gagagaliye ba tedi a tagugu bi a giuna gado, “Emala, niga Kis natuna niganana tauguwatana i tubuğā, ee?”

¹² Bi ġome lava ġesauna i moimoitona i giuna gado, “Niga giuna, Tamana mote tauguwatana ko kaisako, mba kaiyovu. Ġemoġemotina lava yababa yaila tauguwatana.”

¹³ LaĞannemo Sol BADA giunemo gagali i wai waikovi ba i saġa i nawa anilaudune gabunemo.

¹⁴ Bi Sol madiyana, * Sol ena taupaula vaitena i banavidi bi i wai talayedina gado, “Bamo kona miyamiya?”

Sol i giuwena gado, “Tama donki ke tavutavuġedi. Bi kei tavutavu kasaġa taunana aubaina ke nawa Samuwel lisinemo bi kei talaeye te donkidi bamō ġome.”

¹⁵ Bi Sol madiyana i wai talayena gado, “Samuwel bai i giuwem?”

¹⁶ Tana madiyana ena giu i waimunena gado, “Tana i giwiegħu te lava ġesauna kaikana donkidi i banavidi.” Samuwel, Sol i giuwa īmäġati te tana Israel lavedi edi ġalibona. Bi Sol mba giuna mote madiyana i tainuwatau.

¹⁷ Niga kauwina mulinemo Samuwel Israel lavedi matabudi i giuwedi te a nawa Misfa malagainemo, BADA giuna vaiyena aubaina. ¹⁸Ġome a tava bi Samuwel i giuwena gado, “BADA, Israel edi Maimaituwa niga mainana i giuwemi. Temi Israel lavemi Idip edi waibadamo kona wainuwato bi dobu ġesaudi lavedi a kaka pilipilimi. Bi e kapotiyovomi te niga dobunemo e tavaitemi. ¹⁹Tagu taunana Maimaituwa, emi pilipilimo bi emi wainuwatoimo ei yawasanimi. Temi kona dabokegu bi kona giuna gado, ‘Tama ġalibona ka ġoeġoe te yai badayemai!’ Taunana aubaina matabumi emi kalinaġa bi emi damġa koi ġemotimi tagu emi BADA lisigumo.”

²⁰ Kamaina bi Samuwel tana Israel lavedi dam ġemoġemotaġa i giuwedi a nato bi damdinopodimo Bendiman damna i vine. ²¹Bi kota Samuwel Bendiman damna i giuwedi a nato bi Matili ena vanuwa lavedi nopodimo BADA, Kis natuna Sol i vine. Bi ġome lava ai tavutavu bi tana mote a banavi. ²²Kamaina bi BADA ai talayena gado, “BADA, Sol bamō?” Bi BADA edi giu i wai munena gado, “Tana kani ani waidubudimo ya kankandavona.”

²³ Kamaina bi a velau a nawa, Sol a tavye. A banavi bi ai doli natome lava matedimo bi tana i lofa gulata te lava matabudi ba dabayalona palatina. ²⁴Kamaina bi Samuwel lava matabudi i giuwedina gado, “Niga taunana olotona BADA i vine te emi ġalibona. Israel lavada nopodemo mote mai bamō ooloħoto ġesaudi mainana!” Bi lava matabudi a binauna gado, “Galibonana kwalabu wapawapa mainana ya miyi.”

11

Israel lavedi Sol ena waibada ai taladidi

¹⁴ Muļiġa Samuwel Israel lavedi i giuwedina gado, “Ko nato ta nawa Gilgalmo bi eda ġalibona ta laivaliu munaġe. ¹⁵Taunana aubaina matabudi a nawa Gilgalmo bi BADA a lauduneye bi Sol a laivaliu munaġe te edi ġalibona. Bi ġome ġamōġamo ġesaudi kaniġemota aubaina Bada lisinemo a lausewasewayedi bi matabudi a kani ġemota. Ġome Sol bi Israel lavedi ai nuwa ġemota.”

13

Sol Maimaituwa i laukasa ġai ġaiye

LaĞannemo Sol ena kwalabu 30 bi a vine te ġalibona. Sol Israel ediya tauwaiġaviya i lau etadoliyedi bi Amon lavedi vaitedi ai ġaviya bi a lau yovoġedi. Mulinemo kota Pilistain lavedi vaitedi ai ġaviya bi lavedi edi tauwaiġaviya ba a wapa gulata. Taunana aubaina Israel lavedi a naila. Bi Sol, Samuwel i labelabe te maso i nato bi Maimaituwa lisinemo i

* ^{10:14:} Niga olotona ba Kis tasina, Sol madiyana.

lausewasewə, kaka maso a nawa ai ġaviya. Bi Samuwel mote i nato makai, aubaina te Sol taunaġa i lausewasewə Maimaituwa lisinemo. Taunana aubaina Maimaituwa i medi.

¹³ Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tam mote ku nuwauyaya. Bi mote BADA em Maimaituwa ena waiġake ku kaiwata bi ku voteyeteye maso ba i waianinem te em tubulelesa vaitedi kona lauetadoli nonoġa. ¹⁴ $\diamond$ Bi niganana te noi i saġa i nawana mote kuma lauetadoli, banina BADA lava ya tavutavuġena ena noġota mai tana ena noġota. Banina tam mote Maimaituwa ku kaiwata kauwe. Taunana aubaina epaiyanim kaikana lavana i vine te tana ena lava ya lauetadoliyedi.”

15

Maimaituwa Sol i daboke te mote imai bada munaġa

¹ $\diamond$ Muliġa Samuwel, Sol i giuwena gado, “Tagu, BADA i giukamaġegu te buyobuyo dabammo e ġini te tam ġalibona Islael lavedi kwai badaedi. Taunana aubaina niganana BADA kalinana kwa vaiye. ² $\diamond$ BADA ġaiġailisi guletina i giuna gado, ‘Laġannemmo Islael lavedi Idipmo bi a natonato ba Amelek lavedi a suluvaidi, taunana aubaina niganana lavedi ya kovoġidi. ³ Kwa nawa bi Amelek lavedi kwai ġaviyedi bi edi ġonaġona matabudi kwa kagebogebodi. Mote bai ġesauna kuma gose, olooloto, waiwaiivini, libilibi bi libilibi meyemeyedi matabudi kwai peki kovidi. Bi kota kau, sipu, kamelo bi donki vaitedi kwai pekidi.”

⁴ Kamaina bi Sol giu i giukamaġe ena tauwaiġaviya lisidimo te Telaim malagainemo sai ġemotidi. Tauwaiġaviya Diuda damnemo a natona, wapedi ba 10 tausan. Bi tauwaiġaviya Islael damdi nopolidga a natona ba 200 tausan.

⁵ Ĝome tedi Avila malagainemo waiġaviya ai tubu bi a ġosa nawedi te Sula malagainemo a tavaitedi. Bi malagai Sula ba Idip diyanemo aibeu yawannemo. Sol ena tauwaiġaviya i lauetadoliyedi bi Amelek lavedi a suluvaidi bi a lauyovoġedi. ⁶ Tedi Amelek edi ġalibona Agag a pani bi ena lava matabudi ai peki kovidi. ⁷ Sol ena tauwaiġaviya vaitedi Agag a pani bi mote ai peki. Sipu, kau bi kota kau lauwalidi bi mwali ġesaudi visuvisudi vaitedi mote a kagebogebodi. Ĝamoġamo bi ġonaġona ġesaudi mote edi ġowana taudidi a kagebogebodi.

⁸ Bi BADA, Samuwel i giuwena gado, ¹¹ “Niganana Sol lisinemo ei uvala bai aubaina e voiyte te ġalibona bi niganana i dabokegu bi egħi giuvavasaġa mote i kaiwata.” ⁹ Ĝome BADA kalinana Samuwel i vaivaiye ba Sol nuwana i poyae bi i laupali malasako BADA lisinemo.

¹⁰ Olaołala kaikana Samuwel i modina Sol i tavuġe. Bi lava ġesauna tana i giuwena gado, “Sol ba i nawa Kamel tauninemo. Bi ġome matailä ġakimina i wai moitona ba isana vatona aubaina bi ġome te i munaġa Gilgalmo.”

¹¹ Laġannemmo Samuwel, Sol i banabanavi ba Sol i giuwena gado, “BADA ya kavisuvisum. BADA ena giuvavasaġa matabuna e voiyte kovi.”

¹² Samuwel ena giu i wai munena gado, “Kuna giu te giuvavasaġa kuna kaiwata kauwe, bi bainewa te sipu bi kau kalinedi ya vaivaiyedi?”

¹³ Bi Sol i giuwena gado, “Egu tauwaiġaviya mba ġamoġamodi Amalek lavedi lisidimo a legaudi. Tedi sipu bi kau laukaidi a siviliedi, te BADA em Maimaituwa lisinemo ani lausewasewə. Bi ġesaudi ba kei peki kovidi.”

¹⁴ Kamaina bi Samuwel, Sol i giuwena gado, “Ku miya moimoisili, kage dudubalinemo BADA i giuwegu bi bai i giugiuweguna ya tainuwataum.”

Bi Sol i wai talayena gado, “Bainewa i giuwem?”

¹⁵ Bi Samuwel i giuwena gado, “Sol tam mote lava yababa, tam niganana Islael lavedi edi boda. BADA i vinem bi buyobuyo dabammo i ġini te edi ġalibona. ¹⁸ Tam i giuvavasaġem bi i giukamaġem te Amelek, lavedi edi kauwa gebogebodi maso kunai douġoseġosedi. Tana i giuwem te maso kunai ġaviyedina eete kunai peki kovidi. ¹⁹ Bai aubaina mote BADA ku

voteyeteye? Tana i giuwem te ġaviya nopenemo mote maso edi bai ġesauna ku vai. Bi geġa te tam noġotimmo niga mwalidi kuna legaudi bi BADA matanemo gebo kuna voiye.”

²⁰ Sol, Samuwel ena giu i waimunena gado, “Tagu BADA bena e voteyeteye. Tana i giu vavasaġegu te e nawu bi Amelek lavedi e ġosa kovid bi edi ġalibona Agag e natome. ²¹ Bi egū tauwaiġaviya tedi sipu bi kau visuvisudi a legaudi bi mote ai pekidi. Bi Gilgalmo a natomed BADA emi Maimaituwa lisinemo lausewasewa aubaina.”

²² Ĝome Samuwel i giuwena gado, “Sol bamo taunana BADA ya wainuwavisuwe? Ĝamoġamo sa gabudi bi BADA lisinemo sa laulau sewasewana, ee BADA lisinemo waikalinakabi?” Kuna sibe ee geġa, te waikalinakabi i saġa gulata kaka ġamoġamo sa laulau sewasewayedina. Giukauwa te BADA waikalinakabiyena ba i tausaġana kaka lausewasewa. Tana kalinana vaiye watawatana ba i visu gulatana kaka soisoi sipu* laukaidi sa laulau sewasewayedina.

²³ “Bamoda lava BADA sa laulau kasaġaiġaiyena ba luvana maibena yabune ee bwala. Lava nuwanuwa saġesaġedi BADA matanemo ba mai koikoitau taulauduneyedi. Kuna kita Sol, tam BADA ena giuvavasaġa kuna daboke, taunana aubaina i dabokem te mote kumai ġalibona munaġa.”

²⁷ ²⁴ Laġannemo Samuwel i tauvitale te maso i modina ba Sol i miya moito te Samuwel ena gala isunemo i kabi te i solulisi. ²⁸ Bi Samuwel i giuwena gado, “Tam egū gala kuna lisina mainana kota BADA em waibada i lisi kamaġe bi lava ġesauna i vite. Niga lavana ba i visuna kaka tam.” ²⁹ Israel edi Maimaituwa miyamiya nonoġina bai i giugiuwena ba mote imai geġa bi kamaina te ya tubuġa. Tana mote lava ota te ena noġota ya vitale.”

³⁴ Ĝome te Samuwel i nawu ena malagai Lama bi Sol i munaġa ena ani miya Gibeyamo. ³⁵ Samuwel bainewa i miyana lofana, Sol mote bamo i kita munaġe bi laġannemo i noġonoġoti ba i wai nuwaboyae. BADA i wai uvala te Sol i voiye te Israel edi ġalibona.

16

BADA Deividia i vine te ġalibona

¹ BADA Samuwel i giuwena gado, “Sol kwaala wainuwaboyae, tagu kaikana Islael edi ġalibonana e kita kamaġe. Samuwel olip masina kwagħina kwa vai bi kwa nawa Betliġemmo oloto isana Diyesi lisinemo. Tagu natunatunemo ġalibona e vine te Sol epaiyanina.”

² Samuwel i waitalana gado, “Bainewa yà nawu? Sol giugu ima vaiye bi imai pekigu?” BADA i giuwena gado, “Kau għubuna waivinina kwa vai bi kwa giuna gado, ‘E nato BADA lisinemo lausewasewa aubaina.”

³ Mba lausewasewanemo Diyesi kwa giuvai bi ya giuwem te bai kwa voiye. Laġannemo natuna e vinevinena yai lovemna ba taunana dabānemo buyobuyo kwa ġini te mataila, tagu egū vinevne.

⁴ Samuwel i nawa Betliġemmo bi BADA i giugiuwena mainana i voiye. Ĝome malagai babadidi i banabanavidi ba a naila bi a giuwena gado, “Tam manuwaubam kuna tava, ee?”

⁵ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Bena manuwaubagu e tava BADA lisinemo lausewasewa aubaina. Ko vononoġa munaġemi bi ko nato vaitegu ta lausewasewa.” Bi kota Diyesi ma natunatuna i giuwedi te a vononoġedi kaka lausewasewa aubaina i giuvaidi.

⁶ Laġannemo a tavatava ba Samuwel, Diyesi natuna tautuwaġa Eliyab i kita bi i wainoġotana gado, “Giukauwa te BADA matanemo, niga olotona ba ena ġalibona vinevċċena.”

⁷ Bi BADA Samuwel i giuwena gado, “Tagu mote tana ei anine, tubuġina ena visu ee ena lofa kuma kitakita. Lava edi wai kitamo mote mai tagu yàma wai kita. Lava ba lava tubuġina sa kitakita bi tagu ba lava nopona yà kitakita.”

---

* 15:22: Mba laġandimo sipu lauewalidi laukaidi a laulausewasewayed. ²⁴ 15:27: 1 Ĝali 11:30,31

¹⁰ Kamaina bi Diyesi natunatuna 7 i giuwedi a nawa Samuwel lisinemo. Bi Samuwel, Diyesi i giuwena gado, “BADA mote bamo niga ewaewalidi nopodimo ȫesauna i vine.” ¹¹ Bi i waitalayena gado, “Niga natunatumdi kamaina?”

Bi Diyesi ena giu i waimunena gado, “Natugu damodamona ba sipu ya kitakita watedi.”

Bi Samuwel, Diyesi i giuwena gado, “Natum ȫesauna kwa giukamaȫe te yai doli natome, kaka ta miyatulu. Bi laȫannemo gomana i tavana, kaka ta miya bi ta kani.”

¹² Kamaina bi Diyesi natunatuna ȫesaudi i giukamaȫedi te Deivida ai doli tavaite. Tana ewali kitana visuvisuna bi wai matakamokamotina.

ȫome BADA, Samuwel i giuwena gado, “Ee, tana taunana, kwa nawa bi buyobuyo dabanemo kwa ȫini.”

¹³ Tana tuwatuwaȫana a kitakita bi Samuwel masi kwagina i vai bi Deivida dabanemo buyobuyo i ȫini. Mba sauginemo te noi i saȫga i nawana ba Maimaituwa Aluwina Deivida nopona i waiwananu. Kamaina bi Samuwel i munaȫga ena malagai Lamamo.

¹⁴ Mba kauwina i tubutubuȫa ba BADA Aluwina Sol i potiyovo kamaȫe. Bi BADA aluwa gebogebona i wai anine te i sola saȫga gabu i vai bi i voiyte te ena yawasana i lolalola.

18

Deivida Sol enaya tauwaiȫaviya i tubuȫa.

Sol Deivida i unule

⁵ Sol, Deivida i giukamaȫe tauwaiȫaviya tabudi bi tabudi lisidimo bi tana i waiȫaviya kauwa. Taunana aubaina i sakosaȫena tauwaiȫaviya edi bada. Niga kauwinemo lava matabudi bi Sol ena tauwaiȫaviya babadidi ai nuwavisu gulata. ⁶ Deivida Filistiya edi ȫaviya badana Golaiet i wai peki. Laȫannemo tauwaiȫaviya a munamunaȫga malagaimo ba Israel waivinidi malagai nopodiȫa tava ȫalibona Sol aubiga voyainemo. Tedi gitा kitedi tabudi bi tabudi tambalin vaitedi ai beyakuluȫedi bi mayasisidi a weya bi a bigabiga. ⁷ Mba waivinidi mayasisidi a weyaweyana gado,

“Sol tana ȫaviya 1,000 i waipekidi,

Bi Deivida tana 10,000 i waipekidi.”

⁸ Sol mba giudimo mote i wainuwavisu, taunana aubaina i medi gulata. Bi i wainoȫotana gado, “Tedi Deivida isana sa kaikailageti bi sa giugiu te ȫaviya 10,000 i waipekidi bi tagu ȫaviya 1,000 ota ei pekidi. Muligā male tana sa sako saȫge te edi ȫalibona.” ⁹ ȫome bi noi i nawana ba Sol, Deivida unulena i waitubu.

Niga kauwidi mulidimo Sol, Deivida i medie bi i ȫoeȫoe te maso i wai peki. Sol natuna Diyonatan, Deivida i giuve te tamana ya ȫoeȫoe te yai peki, taunana aubaina Deivida i velau i nawa dobu ȫesaudimo te Sol ya kandavone.

21

Aȫimelek Deivida i sagu

¹ ♦ Deivida i nawa malagai isana Nob, Pilisi Aȫimelek kitana aubaina. Laȫannemo Aȫimelek i laupotiyovo Deivida augiuvainemo ba i naila bi i giuna gado, “Ei bai aubaina niga ȫome taumȫa kuna nato?”

² Bi Deivida Pilisi Aȫimelek i giuwena gado, “Tagu ȫalibona i giukamaȫegu e nato te kauwa ȫesauna yà voiyte. Bi i giuweguna gado, ‘Bai e giuwem bi kwa nawanawana ba mote aiyai kuma giuwe.’ Bi egu tauwaiȫaviya e giuwedi te modomodo ȫesaunemo tagu sa labelabegu bi ȫome kaka kaitaabanava. ³ Aȫimelek lisimmo niganana bai ya kenakena ee geȫa, te kwa vitegu? Buledi 5 ee bai ȫesauna te kwa vitegu yà kani.”

⁴ ♦ Bi Aȫimelek i giuwena gado, “Tama mote buledi ota lisimmo bi buledi waiyawa taunana ya kenakena. Bamo te em tauwaiȫaviya bi mote waivini vaitedi a kena ba ȫemoȫemotina kwa vai bi em tauwaiȫaviya vaitedi ko kani.”

⁵ Bi Deivida Pilisi ena giu i waimunena gado, “Giukauwa, tama mote waivini vaitedi ka kena. Lağannemo tama ǵaviya aubaina ke potiyovona ba egu tauwaiǵaviya sa gei kavisuvisu munaǵgedi kaka waiǵaviya aubaina ka potiyovo. Bi kota ka vivile munaǵemai kaka, ǵalibona ya giukamaǵemai te noya ka voye.” ⁶Pilisi lisinemo mote bamo kani, taunana aubaina Aǵimelek buledi waiyawa i vai te Deivida i vite bi buledi valivaliuna wadubona i wai epaiyani. Niga taudidi palai Waiyawa nponemo kenekenedi.

31

Sol ena peki

¹ Mba lağannemo Filistiya lavedi Gilbowa Oyanemo Islael lavedi ai ǵaviyedi. Islael edi tauwaiǵaviya oloolotodi ba Filistiya lavedi a naile kamaǵedi bi Filistiya a miya moito te Islael lavedi wapewapedi ai pekidi. ²Bi kota Sol ma natunatuna a kwawiwatedi te Diyonatan, Abinadab bi Melkisuwa ai pekidi. ³Bi Sol kana ǵaviya a moito gudu bi a lau pawasi te kelo dididiga i vai.

⁴ Kamaina bi Sol ena tauwaiǵaviya bi kota ena mada tauavalina i giuwena gado, “Em kepata kwa soluvai bi kwai pekigu! Mote yà ǵoe te Filistiya lavedi Maimaituwa mote tausibena, sai namaǵegu bi sai pekigu.” Bi ena pawasi tauavalina Sol waipekina i naile.

Ğome Sol ena kepata i soluvai bi taunaǵa bwaganemo i gwali bi i kuluva te i waisuna munaǵe. ⁵Lağannemo Sol ena pawasi tauavalina i kita te i peki ba mainana taunaǵa i waipeki munaǵe.

Samuwel ena buka wailabuna

Lainuwanega

Niga bukana ba Deivida ena waibada ya giugiuwe. Laidalolo 1 te 4 ba bainewa Diuda lavedi taudiġa i wai badayedina lalasi yawannemo. Bi kota laidalolo 5 te 24 ba bainewa Diuda bi Islael lavedi beubeu yawannemo miyemiyedi vaitedi i wai badayed, taunana ya giugiuwe. Niga bukanemo kota tana kana ġavija Islael nponemba bi kota dobu ġesaudi i wai ġaviyedina kota ya giugiuwe. Bi ya wailoveda te bainewa Deivida, Maimaituwa i wai nuwavaine bi i wai sumaġe. Bi kota ena gebogebo bi ena kaigwaġa ġesaudi kota ya wailoveda. Bi ta kita te Maimaituwa bainewa Deivida i kovoġi bi kota bainewa i lau kuvasa bi Maimaituwa ena gebogebo i noġotikamaġe. Bi Deivida kota pilipili wapewapedi i banavidi laġannemo Islael lavedi i wai badayed bi Maimaituwa i moito galame ena giuwapa Deivida bi ena dam lelesina lisidimo i noya wataye (2 Sam 7:11-16 ko kita).

5

Deivida Islael edi ġalibona

¹ Waibabada Islael nponemba Deivida vaitena Ĝiblon malagainemo ai ġemotidi bi a giuwena gado, “Tama tam em dam isuna. ² Wala nove Sol aubaimai i wai ġalibonana sauginemo, tam taunana Islael edi tauwaiġaviya kuna lau etadoliyedi bi kuna waiġaviya. Bi BADA i giuwemna gado, ‘Tam taunana egħi lava Islael kwa labedina mai sипu taulabed ya labelabedina mainana. Kota tam mainana Islael lavedi kwai badaedi.”

³ Ĝome Islael babadidi a tava Ĝiblon malagainemo ġalibona Deivida lisinemo. Bi tana waianina i voyiena lava bi BADA matedimo. Ĝome babada olip masinemo Deivida dabanemo buyobu a ġini bi ai mataile te tana Islael edi ġalibona.

⁴ ⁵ Deivida ena kwalabu ba 30 bi i wai ġalibona bi kwalabu 40 nopodimo Islael i waibadaedi.

7

BADA ena waianina Deivida lisinemo

¹ BADA Deivida i moito galame te kana ġavija matabudi i lauyovoġedi. Mulinemo ġalibona vanuwinemo manuwaubana i miya i waiyawasi. ² Deivida i miya moito bi taugiuwatana Neitan i giuwena gado, “Tagħi ba vanuwa visuvisunem kai isana seda, a ġalaġalanem ya' miyami. Bi bainewa te Maimaituwa ena waianina bogesina ba palai nponemba ya kenakha?”

³ Neitan ġalibona ena giu i wai munena gado, “BADA tam lisimmo, taunana aubaina kwa nawa bi bai kuna noġōnoġotina kwa voiye.”

⁴ Mba dudubalinemo BADA Neitan i giuwena gado,

⁵ “Kwa nawa bi egħi taupaula Deivida kwa giuwena gado, ‘BADA niga mainana i giu: Tam mote taunana egħi vanuwa kuma ġala bi nponemba yāma miya.’”

⁶ BADA, Neitan i giuwena gado, “Egu taupaula Deivida niga mainana kwa giuwe, BADA saġasaġa guletina i giu: Tam wala ba waigeġa otim bi sипu edi aniyaba gabunemo, sипu kuna labelabedi bi tagħi e vinem bi e sako saġem te egħi lava Islael kwai badaedi. ⁷ Tam em ani nawamo ba tagħi vajtet bi em ġavija matabudi matammo e lauyovoġedi. Bi niganana isam ya' voiye te ja didiġa, maibena waibabada isanawenawedi dobumo. ¹⁰⁻¹¹ Tagħi kaka egħi lava Islael edi doġa otina ya' vitedi bi dobu wai nuwaubanemo ya' sivudi bi sa miya. Gebogebo lavedi a laulaukiġi gebogebojema ba mote sima voiye munaġe. Bi ġome mote bai kaka ima ka pilipilimi. Bi em ġavija mote yāmai aninedi bi sima kapılıpili munaġemi.

“Tagħi BADA bai e giugiuwemna ba ya' voiye te tam em tubulelesemo ġalibona sa tubuġa.

¹² ¹³ Tagħi kaka em tubulelesemo natuotim ġemota ya' vine, te gabum ya vai. Bi em laġan

i kovina ba em magula edi ani kenamo sa sakom. Tagu kaka ena waibada ya voiye te ya ġailisi.¹³ Bi tana taunana kaka vanuwa ya ġala isagu anilauduneyena aubaina bi tagu ya voiye te ena waibada ya kena nonoġa.¹⁴ Tagu tana yài natune bi tana tagu yai tamanegu. Laġannemo bai i voiye waigebona ba tagu ya kovoġina maibena gomana tamana ya kovokovoġina.¹⁵ Bi tagu egu ġoe tana lisinemo mote kaka yàma kaikamaġe, maibena ġalibona Sol lisinemo e kaikaikamaġena bi epaianina ba tam e sakom.¹⁶ Em dam lelesina ya tuwawata bi em tubulelesa sai ġalibona bi sa lauetadoli nonoġa.”

¹⁷ Kamaina bi Neitan wailove i kita biBADA bai matabuna i wai wailovena Deivida i giuvite.

11

Deivida Ulaiya i vawaidoġa

¹ Kwamla laġandimo kaka ġalibona sa nawa sa wai ġaviya. Diyowab bi ena tauwaiġaviya babadidi bi Islael edi tauwaiġaviya matabudi Deivida i giukamaġedi a nawa Amon. Bi tana Yelusalemmo i miya gwasa, ġome Amon lavedi ai ġaviyedi bi a ġosa kovidi bi Laba Malagaina a moito galame.

²⁻⁴ Laġan ġesau aubiganemo, Deivida ġalibona vanuwina noke dabanemo ena ani kenamo i kena moito bi i moimoito nawa, te waivini mulemulel i kita yovoġe i asiasiwa. Waivinina nawanawalai i vai bi edi vaivai lulanemo i asiwa bi i kaka visuvisu munaġe. Taunana aubaina te Deivida oloto ġesauna i giukamaġe te waivinina i lau mulimuliye. Bi olotona i tava munaġa bi Deivida i giuwena gado, “Tana Besiba mwanena Ulaiya Ĝiti olotona bi tamana Elyem.” Kamaina bi Deivida oloto i giuve te i nawa waivinina i waidoli natome lisinemo bi vaitena a kena. Mulinemo te waivini i munaġa ena vanuwemo.⁵ Bi waivini mayana vai te bwaga, kamaina bi Deivida ena giu i giukamaġena gado, “Tagu ba e bwaga.”

“Taunana aubaina Deivida giu i giukamaġe Diyowab lisinemo bi i giuwena gado, “Ulaiya Ĝiti lavana kwa giukamaġe lisigumo.” Kamaina bi Diyowab, Ulaiya i giukamaġe Deivida lisinemo.⁶ Kamaina bi Ulaiya i nato Deivida lisinemo. Bi Deivida i waitalayena gado, “Diyowab ena tauwaiġaviya vaitedi bainewa? Bi bainewa sa waiġaviya?”⁷ Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo bi kaġem kwa koġedī* bi kwai yawasi.” Sauginemo Ulaiya, Deivida ena vanuwa i gosegose kamaġe ba ġome ġalibona ena puyo i giukamaġe Ulaiya ena vanuwemo.⁸ Bi Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo bi tana ġalibona ena vanuwa mataetinem Deivida ena tauyava matabudi vaitedi a kena.

¹⁰ Kamaina bi lava ġesaudi ġalibona a giuwena gado, “Ulaiya mote i nawa ena vanuwemo.” Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Ei, tam kuna nawanawana kuna tava munaġa bi bai aubaina mote kuna nawa em vanuwemo?”

¹¹ Ġome Ulaiya, Deivida i giuwena gado, “Mote i visu te waianina bogesina, Islael bi Diuda edi tauwaiġaviya vaitedi palaimo sa miyamiya. Bi kota egħi tauwaiġaviya badana noko wapumo a lauġalavu bi sa miyamiya. Bi tagu ya nawa egħi vanuwemo ya kani, ya tegħi bi mwanegu vaitena ka kena, mba ani kitana mote i visu.”

¹² Kamaina bi Deivida, Ulaiya i giuwena gado, “Tam nigħi ġome kwa miya bi laġan wailabuinemo kaka ya giukamaġem kwa munaġa.” Ulaiya Yelusalemmo i miya te laġan wai labunemo kaka i nawa.¹³ Ġome te Deivida, Ulaiya i giuvai bi vaitena a kani, a tegħi bi Deivida, Ulaiya i waitego bu'uw. Bi i munaġa ena gabumo taupaula vaitedi a kena bi mote i nawa ena vanuwemo.

¹⁴ Olaolalemo Deivida, Diyowab ena pepa i gilumi te Ulaiya i vai nawe Diyowab i vite.

¹⁵ Mba pepananoponemo Deivida i gilumana gado, “Diyowab, nigħi lavana Ulaiya kwa nawe ġavija diyaotidimo bi laumatamo ko gose kamaġe bi temi koi muliswasuwa. Mba mai kauwinemo kaka tana sai peki.”

* 11:8: Diu edi vaivaimo lava i nawanawab i tavana ba kaġena sa gei koġa kaka ya sola nawa vanuwemo.

¹⁶ Kedi ȡaviya a ganapaniyedi Laba malagainemo, ȡome Diyowab i kita te bamodomodonemo kedi ȡaviya pokapoka sa wai ȡaviya, ba Ulaiya ȡome i sako. ¹⁷ Bi malagainemo ȡaviya a lau potiyovo te Diyowab ena tauwaiȡaviya vaitedi ai ȡaviya bi Deivida ena tauwaiȡaviya ȡesaudi ai pekidi bi kota Ȣiti olotona Ulaiya vaitena ai peki.

²⁶ Kamaina bi Besiba i vaiye te mwanena Ulaiya i peki ba tana i wai nuwaboyae. ²⁷ Mba wainuwaboyana mulinemo Deivida lava ȡesauna i giukamaȡe te i wai doli natome ena vanuwemo. Ȣome waivinina i naȡi bi i wai natuna te gomana olotona i bewa. Deivida kauwina i voyiena ba BADA mote i wai nuwavisu.

12

Neitan Deivida i kaipasine

¹ BADA, Neitan i giukamaȡe Deivida lisinemo bi i giuwena gado, “Mai maso malagaimo lava labu a miyamiya, ȡesauna waiguyauna bi ȡesauna wai yamoyamonina.” ² Bi lava waiguyauna ba i wai sipu bi i wai kau gulata. ³ Bi lava wai yamoyamonina ba ena sipu waivinina ȡaubona, lauȡemotina i kune vai. Tana ena vanuwa lavedi vaitedi a Ȣamo kauwe te i dididiga. Bi ena kanimo i wai kani bi ena tegomo i wai tego bi kota i bewabewana maibena natuna waivinina.

⁴ Laȡan ȡemota taomana i tava lava waiguyauna ena malagaimo. Bi lava waiguyauna i wai lavabili te ena ȢamoȢamo ȡesauna mote i vunu bi i vononoȡe ena taomana aubaina. Bi geȡa te tana i miya moito te lava wai yamoyamonina ena sipu lauȡemotina i vunuval te ena taomana aubaina i vononoȡi.

⁵ Ȣome te Deivida nuwana i laisikesikeina, lava waiguyauna lisinemo bi i giuna gado, “BADA matanemo yà giugiu te niga lavana mai i kauwana ba i visu te maso i peki.” ⁶ Tana lava wai yamoyamonina mote i launuwatoiye, i visu te sipu lau ewalidi wapedi 4 ya legaudi bi lava wai yamoyamonina ena sipu yai epaiyani.

⁷ Neitan, Deivida i giuwena gado, “Lavana ba tam bi niga mainana. BADA Isael edi Maimaituwa i giuwedu, ‘Tagu e vinem te Isael edi Ȣalibona. Bi kota Sol ena Ȣailisimo tagu ei yawasanim.’ ⁸ Bi Sol ena waibada e vitem bi kota mwanemwanena e vitem. Bi tagu kota e sakom te Isael bi Diuda kwai badayed. Bamoda niga mwalidi lisimmo sima Ȣaubo gulata ba tagu ȢemoȢemotina yai lautawi. ⁹ Bi tam bai aubaina egu giuvavasaȡa kuna laukasaȢaiyiye bi niga kauwina gebogebona kuna voiye? Ulaiya Ȣiti lavana tam kunai peki bi mwanena kuna naȡivai te mwanem. Tam Amon lavedi edi kepatemo Ulaiya kunai peki.* ¹⁰ Tam mote ku voteyateyaegu bi Ulaiya mwanena kuna naȡivai te mwanem. Taunana aubaina niganana em dam lelesina ba laȡan matabuna mote nuwavisumo sima miya.’

¹¹ “Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagu Ȣotona te em dam lelesinemo pilipili yà natomedi. Tagu kaka matammo mwanemwanem yà legaudi bi oloto ȡesauna yà vite te vaitena sa kena bi lava matabudi matedimo sa kita.’ ¹² Tam kandavonemo kuna voiye te bena aiyai mote ima sibe. Bi tagu ba suwalemo yà voiye te Isael lavedi matabudi sa kita.”

¹³ Ȣome Deivida, Neitan i giuwena gado, “Tagu gebogebo BADA matanemo e voiye.” Bi Neitan Deivida ena giu i waimunena gado, “Kamaina, Maimaituwa em gebogebo i noȡotikamaȡe bi mote kuma peki.

¹⁴ “Bi tam vawaidoȡa kuna voiye ba mote em vivila BADA lisinemo, taunana aubaina natum ya peki.”

¹⁵ Ȣome te Neitan i nawa ena vanuwemo. Bi Deivida natuna Ulaiya mwanena i bewabewana BADA i voiye te i sida gulata. ¹⁶ Bi mba sidanemo Deivida gomana aubaina i laupali Maimaituwa lisinemo. Tana i udi bi i sola nawa ena gabumo bi mote ena ani kenamo i kena bi dudubala matabuna senalemo i kenakena. ¹⁷ Deivida ena vanuwemo

 12:1: Sale 51 * 12:9: Mote Deivida otina Ulaiya i waipeki bi eta i voiye te Amon lavedi kepatemo ai peki, mba kamaina te Deivida i waipeki.

babada magumagulidi a miya moito te tana senalemo i wai patikune bi i kenakenana, a kanuwabigabiga, te maso i kena moito bi vaitena a kani bi gēga te tana i daboka.

¹⁸ Lāgan wai 7-na mulinemo gomana i peki bi Deivida ena taupaula tana tainuwatauna a naile bi a giuna gado, “Gomana yawayawasaninemo tada Deivida te giugiuwena mote kalinada i vaivaiye, niganana gomana i peki bi bainewa ta tainuwatau, taunāga imai peki munāge?”

¹⁹ Deivida ena taupaula i kitedi ai ġemotidi bi a wai giugiu bi mote i vaiyedi bi i nōgoti te gomana male i peki. Taunana aubaina Deivida ena taupaula i waitalayedina gado, “Gomana kaikana i peki?”

Bi tedi a giuwena gado, “Mm, i peki.”

²⁰ Deivida senalemo[†] i waipatikunena, i kena moito, i asiwa bi masi panepanedimo tunina i kailolodi bi i waigala kauwa. Bi i nawā BADA ena palai waiyawemo i lauduneye. Laudune mulinemo i munāga ena vanuwemo bi ena taupaula i giuwedi te kani a natome te i kani.

²¹ Deivida ena taupaula a giuwena gado, “Niga bai kauwina kuna voiyē, lāgannemo gomana yawayawasanina, i kenakena ba kuna udi bi kuna ġabaġaba. Bi niganana gomana i peki, kaka tam kuna kenamoito bi kwa kanikani.”

²² Bi Deivida i giuwedina gado, “Lāgannemo gomana yawayawasaninemo tagu ei nōgota te bena BADA ya launuwatoiyegu bi gomana yai yawasani. Taunana aubaina tagu e udi bi e ġabaġaba. ²³ Bi niganana gomana i peki bi bai aubaina yà udi. Mote ġemoġemotina gomana yàmai yawasani munāje, mba eta i doliye.”

²⁴ Bi Besiba ma nuwaboyana i miyamiya bi mwanena Deivida i munāga tava te i kanuwabigabiga. Bi mwanena vaitena a kena te vesala i bwaga bi i wai natuna te gomana olotonu i bewa. Bi Deivida gomenina i wai isana, Solomon. Bi BADA, Solomon i kita bi i ġoe kauwe. ²⁵ Taunana aubaina BADA taugiuwatana Neitan i giukamāge te Deivida ya giuve te gomenina yai isana, Sedidaiya.[‡]

[†] 12:20: Diu lavedi edi vanuwa mote senalemo voivoiyedi bi tedi edi vanuwa ba dōgamo kelikelidi. [‡] 12:25: Isa Sedidaiya banina ba BADA ena ġoe Solomon lisinemo.

Ġaliġalibona edi buka dolidolina

Lainuwanega

Niga bukana gilugilumina ba giu laukaidi faiona. Laidalolo 1 bi 2 ba bainewa ġalibona Deivida i peki bi natuna Solomon ena gabu i vaivaina i giuwata. Wailabuna laidalolo 3-11 ba bainewa Solomon ena waibada Islael nponemo i dididigana i giuwata. Bi kota bainewa Yelusalemmo Maimaituwa ena vanuwa i ġalaġalana i giuwata. Bi giu waifaionina ba bainewa Islael lavedi a dailidi te dam labu a tubuġa, Islael aibadabada yawannemo bi Diuda yalousa yawannemo. Niga damdi labu edi ġalibona ġemoġemotaġa a moito saġa. Bi niga bukana ba niga ġalibonedi i giuwatedi. Bi i wailoveda te bamō ġalibonana BADA Maimaituwa i kaiwata mai Deivida i voivojenia bi bamō ġalibonana BADA Maimaituwa i lau kasaġaiġaiye bi maimaituwa ġesaudi i kaiwatedi.

Laувина

Ġalibona Deivida i peki bi natuna Solomon gabuna i vai laidalolo 2:10-12

Solomon Maimaituwa i waibaġa te nuwauyauya ya vite 3:3-5,7-14,16-28

Solomon ena waibada i dididigana 4:20-21,25

Solomon Maimaituwa ena vanuwa i ġala bi aubaina i laupali 5:1-6, 6:1,7

Seba ġalibonana waixinina ġalibona Solomon i vakita 10:1-9

Solomon Maimaituwa i gose kamaġe 11:1-5,7-13,26-33,35,40

Solomon i peki bi natuna ena gabu i vai 11:42-43

Lava a dailidi te dam labu Islael bi Diuda 12:1-20,25-31

Ġalibona Aġab Maimaituwa i ġose bi maimaituwa ġesaudi i lauduneyedi 16:30-33

Taugiuwatana Elaidiya iwape natuna i waiyawasan 17:1,8-16,17-24

BADA Maimaituwa, oya kamel dabanemo Bal ena taugiuwatana i lauyovoġedi 18:1-2,17-46, 19:1-21

2

Deivida i peki

¹⁰⁻¹¹ ♦ Laġannemo ġalibona Deivida mamiyanemo tana Islael lavedi i waibadaedi. Bi dolinemba kwalabu 7 Ĝiblon tauninemo i gei miya bi muliġa kaka kwalabu wapana 33 Yelusalemmo i miya. Bi tana kwalabu 40 Islael lavedi i waietadoliyedi. Bi i peki te tamatamana diyedimo a dobo Yelusalemmo. ¹² Mulinemo Solomon i saġa tamana Deivida ena gabu i vai bi Maimaituwa i voiyi te ena waibada i ġailisi gulata.

3

Solomon nuwauyauya aubaina i waibaġa

³ Solomon BADA i wainuvaine gulate bi tamana Deivida ena waiġake matabudi i kaiwatedi. Bi mwali ġemota ba tana ġamoġamo i laulausewasewayedi bi piupiu i gabugabudi maimaituwa kaikayovudi ani lauduneyedi gabudimo. ⁴ Bi ġalibona i nawu Gibionmo sewasewa gabuna aubaina bi mba dobuna ba anilaudune gabuna dididiga. Taunana aubaina ġalibona i nawu bi gabuġosa puyona sewasewa wapana 1,000 i lausewasewayedi mba gabunemo. ⁵ Ĝome laubonimo Bada i laumaġata Solomon lisinemo bi i giuwena gado, “Bai kuna ġoena ba lisigumo kwai baġa bi yà vitem.”

⁷ “Aee, egħi BADA bi egħi Maimaituwa, kuna voiyegu te tamagu Deivida ena gabu e vai. Bi geġa te tagħi ba għomana yababa mote bai e sibe te bainewa niga lavedi yài bħadha. ⁸ Bi tagħi em taħbi em lava Islael noperdim kuna vinegu. Bi niga lavedi ba a wapa għall-imbiebi mta an iż-żejt. ⁹ Taunana aubaina tagħi em taħbi em lava nuwauyauya kwa vigejha kif-

---

♦ 2:10-11: 2 Sam 5:4,5

yà etadoliyedi bi kota edi pilipilimo giukauwa bi kaiyovu yà vaiye ġonedi. Bi aiyai kaka bena luvana te niga lavedi wapawapa guletidi ya lau etadoliyedi?”

¹⁰ Bi Solomon nuwauyauya i waibaġaye aubaina teBADA i wainuwavisu. ¹¹ Bi i giuwena gado, “Tam mote miya wailofa, waimane gulata ee em ġaviya waipekidi aubaina ku waibaġagu. Tam ba waibada kauwa nuwauyauyana aubaina kunai baġagu, te bainewa egū lava kwai etadoli kauwed. ¹² Taunana aubaina noġōta kauwa bi nuwauyauya ba yà vitem, mote aiyai wala mai i vai ee muliġa mote aiyai ima vai. ¹³ Avena te waiguyau mote ku waibaġaye bi kamaina te yà vitem. Laġannemo ma miyammo waiġalibona kuna vai bi isam i didiga, mote mai ġalibona ġesaudi vaitedi ġemoġemotimi. ¹⁴ Bi bamoda kalinagu bi egū waiġake kwa kaiwata kauwedina maibena tamam Deividia i voivoiyena ba tagu yà voyiem te em miya ya lofa.”

Solomon nuwauyauya i waimaġati

¹⁶ Muliġa kabaleya waivinidi labu a tava ġalibona Solomon lisinemo bi ai baġa te edi pilipili maso i ka didimani. ¹⁷ Bi ġemota i giuna gado, “Egu bada, niga waivinina bi tagu vanuwa ġemota nponemo ka miyamiya. Tana bi tagu libilibi ke bewedi. ¹⁸ Tagu e laubewa te laġan faiona a kovi kaka egutau gomana i bewa. Ġome mote aiyai ġesau bi tama taumaiġa.

¹⁹ “Bi dudubalemo niga waivinina natuna i kenavunu. ²⁰ Taunana aubaina e kenakena kauleya ba i kena moito bi natuna pekipekina i bewa te bwagagumo i waikena bi tagu natugu yawayawasanina i bewa te tana bwaganemo i waikena. ²¹ Bi olaolalemo dobu i yana kamakaġe bi e kena moito te maso gomana ei susu bi e kita te gomana i peki bi e kitakita kaukauwe ba tagu mote natugu.”

²² Bi waivini ġesau i giuna gado, “Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum.” Bi waivini dolidolina i giubagibagina gado, “Geġa! Gomana yawayawasanina ba tagu natugu bi gomana pekipekina ba tam natum.”

Bi ġome ġalibona matanemo ai kagiu.

²³ Kamaina bi ġalibona i giuwedina gado, “Walitau kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina bi kota ġesaum kwa giugiu te tam natum yawayawasanina bi emtau natuna pekipekina.”

²⁴ Ġome te ġalibona i giuna gado, “Kepata ko vai natome.” Kamaina bi kepata a natome.

²⁵ Bi i giuwedina gado, “Gomana yawayawasanina ko koisena labu te nevana enatau ko vite bi nevana enatau ko vite.”

²⁶ Bi gomana tina otina natuna nuwana i poya kauwe bi ġalibona i giuwena gado, “Aee, ġalibona, avena, gomana yawayawasanina waivinina ko vite.”

Bi waivinina ġesauna i giuna gado, “Geġa, ko koisena labu te kainuwakaval!”

²⁷ Kamaina bi Solomon i giuna gado, “Gomana komai peki bi waivini dolidolina ko vite banina tana natuna.”

²⁸ Maimaituwa Islael lavedi edi ġalibona nuwauyauya i vite bi lava edi pilipili i kaka didimanidi, taunana aubaina ġalibona a vivile kauwe.

Solomon Islael lavedi i waibadaedi

²⁰ Diuda bi Islael lavedi a wapa gulata maibena bubu nisa diyanemo. Tedi a kani, a tegħi bi ai nuwavisu. ²¹ Bi ġalibona Solomon dobu matabuna i waibadaena ba gauba dididigina Efleit te i nawu Filistiya lavedi edi dobumo bi Idip edi palatemo. Bi niga lavedi ġalibona Solomon ena waibada sauginemo ba a voteyeteye bi edi puyo a giugiukamaġedi lisinemo.

²⁵ Bi sauginemo ġalibona Solomon ma miyana ba Diuda bi Islael lavedi nuwaubamo a miyamiya bi mote pilipili nananakidi a banabanavidi. Noke aibadabada yawaninem, Den damma edi dobumo te i yovo i nawu nove yalousa yawaninem, Biyasiba malagaina palatina matabuna ba a miyamiya kauwa bi dam ġemoġemotaġa edi vanuwa bi edi bayau ba kamaina.

Solomon Maimaitiuwa ena vanuwa ġalana Aubaina i vononoġa

¹ Sauginemo Taiya edi ġalibona Ĝilam i vaiye te Solomon tamana Deivida ena gabu i vai ba tauwainoyanoya i giukamaġedi Solomon waiyebonena Aubaina banina tamana Deivida wala ma miyana ba Taiya edi ġalibona vaitena a waitau kauwa.

² Kamaina bi Solomon giu i giukamaġe ġalibona Ĝilam lisinemo bi i giuwena gado,
³ “Tam kuna sibe te bainewa tamagu Deivida dobu wapewapedi vaitedi a waiġaviya. Taunana Aubaina mote ġemotina te maso Maimaitiuwa anilaudunena vanuwina i ġala. ‘Bi tagu niganana BADA egħi Maimaitiuwa nuwauba i vitegu te visuvisunemo ya miyamiya bi mote bamo egħi ġavvi. ⁵ [☆]Taunana Aubaina niganana ya wainoġota te Maimaitiuwa anilaudunena vanuwina ya ġala. Bainewa Maimaitiuwa tamagu Deivida i giugiuwena mainana, tana i giuwena gado, ‘Tagu kaka natum ġemota ya voiye te em gabu ya vai bi tana taunana kaka anilaudune vanuwina ya ġala isagu anivivilena Aubaina.”

“Taunana Aubaina em taubagibagi kwa giukamaġedi Lebonommo te kai seda sa oidi tagu aubaigu. Bi egħi taubagibagi vaitedi sa noya ġemota bi em taubagibagi bainewa kwa ġożeġena luvanemo yai maiidi. Kuna sibe te tama mote kai oidi ka sibedi mai temi Sidon lavemi kona sibesibena.”

Kamaina bi ġalibona Solomon Ĝilam edi ġalibona lisinemo kai i gimelidi bi Islael oloolotodi 30,000 i legaudi te a sagu bi kai bi anilauġala ġoneġonedi a liye tavaite. Maimaitiuwa ena vanuwa ġalana Aubaina.

Bi Solomon kota olooloto 150,000 i legaudi te sa noya, tedi ġakima nananakidi a bwilibwalidi Maimaitiuwa ena vanuwa ġala Aubaina.

Solomon Maimaitiuwa ena vanuwa i ġala

¹ Solomon Islael lavedi i waietadoliyedi te kwalabu faiona a kovi bi kwalabu wai 4-na nawalaina wailabuna sa wai isana Ziv, ġome BADA ena vanuwa ġalana i waitubu. Bi Solomon ena magumagula Islael lavedi Idip dobuna a potiyovo kamaġena ba kwalabu 480 a kovi mulidimo kaka niga noyana i waitubu.

⁷ Bi anilauġala bwanali a bwali wainonodi tabudimo bi a natomedi, te mote ġadivi bi ġama dagugudi sima vайедi anilauġala gabunemo.

¹¹⁻¹² Bi ġalibona Solomon Maimaitiuwa ena vanuwa i ġalaġala Aubaina te BADA i giuwena gado, “Bamoda egħi giuvavasaġa matabudi kwa vayiedi bi egħi waiġake kwa kaiwata kauwedina ba tamam Deivida lisinemo e giugiuwapano, tam lisimmo ya voiye. ¹³ Tagu, egħi lava Islael vaitedi ka miya bi mote yàma ġosedi.”

¹⁴ Kamaina bi ġalibona Solomon Maimaitiuwa ena vanuwa i ġala kovi.

Waianina bogesina a natome Maimaitiuwa ena vanuwemo

¹ Kamaina bi ġalibona Solomon Islael wai babadidi bi dam babadidi i giuwedi a tava Yelusalemmo, te Maimaitiuwa ena waianina bogesina Saiyonmo, Deivida ena malagaimo bi a saġena Maimaitiuwa ena vanuwemo.

³ Sauginemo Islael babadidi matabudi a tava ba pilipilisi bi Livai damna BADA ena waianina bogesina a avali nawe. ⁴ Tedi palai waiyawa bi ena ġonaġona matabudi a avala nawha Maimaitiuwa ena vanuwemo. ⁵ Ġalibona Solomon bi Islael babadidi matabudi laumatamo a dolidoli bi waianina bogesina muliġa a avaavalni saġe bi tedi sипu bi kau wapewapedi a lausewasewaydi.

[☆] 5:5: 2 Sam 7:12,13

⁶Kamaina bi pilipilisi BADA ena waianina bogesina a avali nawe, gabu Waiwaiywinemo bi kelubim mabedi gabulidimo a sako.

¹⁰◊ Bi sauginemo pilipilisi gabu Waiwaiyawina a gosegose ba giyou pwatapwatana BADA ena vanuwa i waiwau. ¹¹Taunana aubaina pilipilisi mote luvana te edi noya maso a voyie banina BADA mayavaina Maimaituwa ena vanuwa i waiwananu.

Solomon i laupali

²² Kamaina bi Solomon olta sewasewa ani gabuna matanemo i moito bi Islael lavedi matabudi tana mulinemo a moito. Tana nimana i kailagetidi bi i laupalina gado, ²³“Oo BADA, Islael edi Maimaituwa bamo mote maimaituwa ġesau galewemo ee dobumo mai tam. Bi tam em waianina kwa kaikaididi bi em nuwavaina tedi mabai nuwedii tabutabunemo sa vovoteyeteyemna lisidimo kwa kamaġati.”

²⁷“Maimaituwa tam kuna saġa gulata mote luvam te niga dobunemo bi malamo kwa miya. Bi kota niġa anilaudune vanuwina e ġalana ba i ġaubo gulata. ²⁸BADA egħi Maimaituwa, tagu em taupaula egħi pali kwa vaiye. Bi bai yà waibaġayemna niganana kwa vitegu. ²⁹Bi niga Maimaituwa em vanuwa dudubala bi suwala kwa kitawata. Tam kuna giu te niga gabuna isam ani laudunena, taunana aubaina sauginemo em taupaula em vanuwa yài yaba wata bi yà laupalina ba egħi pali kwa vaiye. ³⁰Sauginemo bi tagu em taupaula bi em lava Islael vaitedi niga ġome em vanuwa kai yaba wata bi ka laupalina ba tam em animiyya malamo ema pali kwa vaiye bi ema gebogebi kwa noġotikamaġedi.”

⁴¹⁻⁴³ Sauginemo tautavatava Islael nponemo sa miyamiyana sa tava isam aubaina bi em vanuwina sai yaba wata bi sa laupalina ba kamaina te noke em animiyya malamo bi edī pali kwa vaiye. Banina mba lavedi em ġailisi bi gium a vaiye bi niga ġome a tava. Mba mainana kaka tam sa sibem te em vanuwa e ġalana ba isam ani kasaġesaġena.

10

Siba ġalibonana waivinina Solomon i vakita

¹◊Sauginemo Siba ġalibonana waivinina i vaiye te ġalibona Solomon isana i dididiga bi enaipatutu BADA lisinemo ba i nawa lisinemo bi waitala wapewapedimo i wailaulubu. ²Tana ena waibabada bi waiguyau ġoneġonedi, masi panepanedi, gold wapewapedi bi ġakima kipokipolidi kamelo wapawapa dabedimo ai geludi bi a tavaitedi Solomon lisinemo. Bi ena waitala wapewapedi i noġonoġotidina taudidi Solomon i waitalaye. ³Bi Solomon waivini ena waitala matabudi i giu waididimani kovidi bi waitala ġesau mote bamo lisinemo i pilipili. ⁴Sauginemo Siba ġalibonana waivinina Solomon ena nuwauyauya bi ena animiyya i ġalajjalana i kita te i visu kauwa. ⁵Bi kota kani benamo i kitedi, ena tauwaibabada edi animiyya, ena taupaula edi gala waimatakankanidi a kotedi, ena waen tautego lubudi bi gabuġosa sewasewana Maimaituwa ena vanuwemo i gabugabudina i kitedi bi i sove gulata.

⁶Taunana aubaina ġalibona Solomon i giuweni gado, “Egu dobumo e miyamiyya bi em nuwauyauya bi bai matabuna kuna voivoiyedina ba lava a giuwegu bi e vaivaiyenja ba niganana e kita te giukauwa. ⁷Mba laġandimo a giugiuweguna mote yài sumaqġedi bi niganana tagu e tava bi mata otigumo em waiguyau e kita te i dididiga gulatana, kaka lava a giugiuweguna. ⁸Bi em taupaula bi em tauwaibada ba sa wainuwavisu gulata, tedi laġan matabuna sa miya bi em nuwauyauya sa vaivaiye. ⁹Kasaġesaġe BADA em Maimaituwa lisinemo, tana i wainuwavisu bi waibadamo i sako saġem te Islael lavedi edi ġalibona. Tana ena nuwavaina Islael lavedi lisidimo ya kena nonoġa, taunana aubaina i voiym te kunai ġalibona te didimanemo kwa labi kauwedi.”

11

Solomon BADA i miya tautauliye

¹ $\diamond$ Ġalibona Solomon, Idip ġalibonana natuna i naġi a miyamiya bi kota wali dobu waiwaivinidi i kita waiviniyedi bi i naġidi. Bi waivinidi ba Mowab, Amon, Edom, Sidon bi ġiti dobudi waivinidi. ² $\diamond$ Dolinemo BADA Islael lavedi i giu vavasaġedina gado, “Temi mote niga dobudi lavedi komai naġinaġiyedi banina nuwemi sa liuwidi te edi maimaituwa ko lauduneyedi.” ³ Ġalibona Solomon mwanemwanena 700 ġalibona damdimo a tubuġana bi waivini 300 ba enaya a paupaula te i naġidi bi niga waiwaivinidi a voiyte BADA ena Maimaituwa i ġose kamaġe.

⁴ Bi ġalibona Solomon ena waimagula sauginemo ba mwanemwanena nopona a vitale te edi maimaituwa i lauduneyedi. Bi tana mote i waisumaġadidi, BADA ena Maimaituwa lisinemo maibena tamana Deividia i waisumaġana. ⁵ Tana Sidon lavedi edi maimaituwa waivinina, Astolet bi Amon lavedi edi maimaituwa Molek gebogebo otina, taudidi i kaikaiwatedi.

⁷ Yelusalemmo beubeu yawannemo olip oyana dabanemo ġalibona Solomon Mowab lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa gebogebona isana Molek, ani lauduneyedi gabudi i ġaledi. ⁸ Bi mainana kota mwanemwanena wali dobu waivinidi edi ani laudune gabudi i ġaledi te ġome piupiu a gabugabudi bi a laulausewasewa edi maimaituwa lisidimo.

⁹⁻¹⁰ Dolinemo Maimaituwa malabu i laumaġata ġalibona Solomon lisinemo bi i giu vavasaġena gado, mote maimaituwa ġesaudi kuma lauduneyedi bi geġa te Solomon Maimaituwa i laukasaġaiġaiye. Taunana aubaina Maimaituwa i medi gulata Solomon lisinemo. ¹¹ Bi i giuweni gado, “Tam egħi waianina bi egħi waiġake mote ku kaiwatedi taunana aubaina em waibada Islael lavedi lisidimo ya kaikamaġe bi em tauwaibabda ġemota ya vite. ¹² Bi tamam Deividia kananawamo, aubaina niganana ma miyammo mote mainana yāma voiyte bi mba waibadana ba natum lisinemo kaka ya kaikamaġe. ¹³ Bi ena waibada mote metabuna yāma kaikamaġe bi egħi taupaula Deividia kananawamo aubaina natum tana dam ġemota yai badaye banina Yelusalem ba e vine aubaigu.”

Yelobwam ġalibona Solomon i waiġaviye

²⁶ Ġalibona Solomon ena taubagibagi edi bada ġemota ba Yelobwam. Bi tamana ba Nabet bi edi taun ba Deleda, Ifleim dobuna nopenomo bi tinana ba iwape bi isana ba Deluwa. Tana i miya moito te ena ġalibona i waiġaviye.

²⁷ Niga taunana ġalibona i waiġaviyena titikunina: Solomon tamana Deividia ena taun ganakukuna pakana tikwali gwagħwedi i ġuluġuluvidi bi gavogavodi i patipati gududi.

²⁸ Sauginemo ġalibona Solomon i kita te Yelobwam anaanapuna bi noyanoyana guletina ba i sako te Diyousep ena tubulelesa Ifleim bi Manasa damdi nopolimo taubagibagi taulabedi.

²⁹ Laġjan ġemota Yelobwam Yelusalem taunina i gose kamaġe bi i nawanawa etamu te taugiwtatna Aġida i banavi bi ena gala valivaliuna i kote bi ġome ba tedi taudiġa wapumo. Bi tana ba Silowa lavana. ³⁰ Bi Aġida ena gala valivaliuna i kotekotena i kaikamaġe bi i lisilisi te wapedi 12 a tubuġa. ³¹ Kamaina bi Yelobwam i giuweni gado, “Gala puseħidi 10 kwa legħaudi banina BADA Islael edi Maimaituwa niga mainana i giu, ‘Tagħiż-ġotona te Solomon lisinemo waibada ya kenakenana ya kaikamaġe bi dam wapedi 10 ya vitem. ³²⁻³³ Bi egħi taupaula Deividia kananawamo bi kota Islael damdi nopolimo tagħiż-ġotona te Solomon malagħajnejha e vine, taunana aubaina Solomon dam ġemota yai badaye. Bi niga kauwina ya voiyena banina Solomon i ġose kamaġegu bi maimaituwa ġesaudi i lau lauduneyedi: Sidon edi maimaituwa waivinina isana Astolet, Mowab lavedi edi maimaituwa isana Semos bi Amon lavedi edi maimaituwa isana Molek. Bi kota i lau kasaġaiġaiyegu bi egħi giuvavasaġa bi egħi waiġake mote i kaiwatedi, niga kauwidi i voivoiġedina matagħumo mote i visu. Mote mai tamana Deividia.

³⁵ “Bi waibada Solomon natuna lisinemo ya kenakenana kaka yà kaikamaġe te dam 10 yà vitem.”

⁴⁰ Kamaina bi ġalibona Solomon i ġoeġoe te maso Yelobwam i waipeki bi geġa te Yelobwam i naila i nawa ġalibona Sisak lisinemo Idipmo. Bi ġome i miyamiyana eete Solomon i peki. ⁴² Bi ġalibona Solomon Yelusalemmu kwalabu 40 nopolidimo Islael lavedi i waibadaedi. ⁴³ Bi Solomon i peki bi tamana Deivida ena taunimo a dobo. Bi natuna Liyabwam ena gabu i vai.

12

Islael lavedi Liyabwam ai ġaviye

¹ Islael lavedi Sikem malagainemo Liyabwam a labelabe te maso i tava bi a vine te edi ġalibona. ² Sauginemo Nabet natuna Yelobwam niga giuna i vaivaiye ba tava munaġa i ġoe. Tana wala ġalibona Solomon i naile kamaġe te i nawa Idipmo i miyamiya. ³ Taunana aubaina Islael babadidi ena giu a giukamaġe te ya tava munaġa. Yelobwam bi Islael lavedi a nawa ġalibona Liyabwam lisinemo ai ġemotidi bi a giuwena gado, ⁴ “Tamam Solomon tama noya dididiga i vitemai. Bi niganana tam niga vitana kwa voiye te ya tekateka kaka em waibada dibunemo ka miya.”

⁵ Bi ġalibona Liyabwam edi giu i waimunena gado, “Ko munaġa bi laġan faiona ko vitegu te yà nuwa noġħonoġota kaka ko tava munaġa te yà giuwemi.” Ġome te lava a munaġa.

⁶ Kamaina bi Liyabwam magumagula i giuwedi a tava ai ġemotidi, tedi mabai tamana ma miyanemo bi aubaina a noyanoya bi noġġota didimanemo a sagusaguna i waitalaedina gado, “Bai giuna ko vitegu te noi lavedi yà giuvitedi?”

⁷ Bi magumagula a giuwena gado, “Bamoda tam niga lavedi kwa sagudi bi bai sa waibaġamna kwa voiyena ba tedi em waibada dibunemo sa miya nonoġa.”

⁸ Bi geġa te Liyabwam magumagula kalinedi mote i vaiye bi tana i nawa ena kimta lava valivaliudi lisidimo. Mabai tana aubaina a waitaupaulana. ⁹ Bi i waitalayedina gado, “Islael lavedi bainewa yà giuwedi? Tedi sa giugiuweguna gado, ‘Ema noya kwa voiye te ya tekateka mote mai tamam ena saugemo.’”

¹⁰ Kamaina bi lava valivaliudi niga mainana a giuventena gado, “Tedi sa waibaġamna gado, ‘Ema noya kwa voiye te ya tekateka,’ ba tam niga mainana kwa giuwedi, ‘Tagu nopoġu i bagibagi kauwa mote mai tamagu. ¹¹ Tamagu noya dididiga i vitemi bi kota tagu noya dididigi otina yà vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo yà kwapumi.’”

¹² Laġan faiona a kovi bi Yelobwam bi lava matabudi Liyabwam lisinemo a tava, ġalibona i giugiuwedina mainana. ¹³ Bi geġa te ġalibona Liyabwam magumagula edi giu mote i vaiye, taunana aubaina tana giu bagibaginemo lava i giuwedi. ¹⁴ Bi tana lava valivaliudi edi giu i kaiwata bi lava i giuvedina gado, “Tagu ba nuwagu bagibagina mote mai tamagu! Tamagu noya dididigina i vitemi bi tagu ba noya dididigi otina yà vitemi. Tana madamo i kwapumi bi tagu ba mada wai gedegedelidimo yà kwapumi.”

¹⁵ Bi niga mainana i tubuġana ba BADA ena ġowana luvanemo banina dolinemo taugiuwatana Aġida Silowa lavana, BADA i giugiuwena mainana Nabat natuna Yelobwam i giuvite. * Taunana aubaina ġalibona mote lava kalinedi i vaiye.

¹⁶ Sauginemo Islael lavedi a kita te ġalibona mote kalinedi i vaiye ba a giuwena gado,

“Tada mote Diyesi natuna Deivida ena dam isuna!

Tada mote tana ena dam isuna.

Islael lavada ġesauda ta munaġa eda dobuġa,

Deivida itana Liyabwam ena lava otidi taudiġa yai badayedi!”

* 12:15: Niga giuna ba Ġaliġalibona edi buka dolidolina 11:29 nponemo ko kita.

Kamaina bi Islael lavedi a munaġa edi malagaiġa.¹⁷ Bi ġalibona Liyabwam Islael lavedi mabai Diuda damna nponem o miyamiyana i wai etadoliyedi.

¹⁸ Oloto isana Adonilam, tana ġalibona ena taubagibagi edi bda bi Liyabwam Adonilam i giukamaġe Islael lisidimo te maso i natomedi lisinemo bi geġa te Islael lavedi ġakimemo a laipeki. Bi sauginemo ġalibona Liyabwam peki giuna i vaivaiye ba ena seliotimo i miya saġa bi i velau i nawu Yelusalem.¹⁹ Mba sauginemo Islael damna noke aibabadaba yawannem o miyemiyedi, Deividha ena dam yalousa yawannem o miyamiyana ai ġinaned. Mba waiġinenina i kena te niganana.

²⁰ Bi sauginemo Islael lavedi a vaiye te Yelobwam Idipmo i miyamiyana i tava munaġa, ba lava a giuwedi ai ġemotidi bi a giuwe te i nato bi a sako te yai badaedi. Bi tedi mabai Diuda damna nponem o waibadana tedi Deividha ena tubulelesa taudiġa a labedi.

Yelobwam Maimaituwa i laukasaġaiġaiye

²⁵ Bi Yelobwam Ifleim dobuna nponem o Sikem taunina dididigina i gana wai kwaivivili bi ġome i miya.[†] Bi kota i nawu Penuwel taunina ganakukuna i pati wai kwaivivili.

²⁶⁻²⁷ Laġan ġemota Yelobwam niga mainana i wai nuwa noġonoġota gado, “Islael lavedi matabudi sa nawu Yelusalem, Maimaituwa ena vanuwemo edi puyo sa lau sewasewaydi BADA lisinemo. Niga lavedi noke ġome sa nawawawana male nuwed si vitedi te Diuda damna edi ġalibona Liyabwam lisinemo sa nawu bi tagu sai pekigu bi tana sa voiyi te gabugu ya vai bi nove yalousa yawanina matabuna ya labe.”

²⁸ ♦ Taunana aubaina ena tauwaibadada vaited i ogatala bi koikotau kau aluwidi labu goldimo i voiyedi bi lava i giuwedina gado, “Noke ko nawawawana Yelusalem ba manekina i lofa. Niga emi maimaituwa, tedi taunana Idipmo a kapotiyovomi.”²⁹ Kamaina bi ġemota Betelmo i waimoito bi ġesauna Denmo i waimoito.³⁰ Avena te maneka bi a nawu Denmo bi kau natuna goldimo voivojenha a lauladuneye, taunana aubaina lava gebogebo a voiyi.

³¹ Bi Yelobwam anilaudune vanuwidi oya dabedimo i ġaledi bi dam ġesaudimo pilisi i vinedi, tedi mote Livai damnem.

Bi mba sauginemo ġalibona Yelobwam Islael i waibadaye bi ġalibona Liyabwam tana Diuda i waibadaye. Bi Liyabwam Diuda i waibadayena kwalabu 17 noppodimo. Bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi a lau lauduneyedi bi Idip lavedi a nato bi ai ġavyiedi te a lauovoġedi bi edi waiguyau ġoneġonedi, Maimaituwa ena vanuwemo bi ġalibona ena ani miyamo ġonaġona visuvisudiġa a nawedi. Liyabwam bi Yelobwam laġan matabuna a waiġasiġasi.

Sauginem o ġalibona Liyabwam i peki ba natuna Aġida i saġa gabuna i vai bi kwalabu faiona Diuda i waibadaye. Bi tana kota ġalibona Yelobwam vaitena a waiġaviya. Bi sauginemo i peki ba natuna Asa gabuna i vai bi kwalabu 41 noppodimo Diuda lavedi i waibadayedi. Bi tana ba ġalibona visuvisuna bi Maimaituwa i lauladuneye bi Diuda lavedi maimaituwa kaikaiyovudi i waiġaviyedi. Bi tana kota Islael lavedi edi ġalibona Baġasa vaitena laġan matabuna ai ġasiġasi. Bi sauginemo ġalibona Asa i peki ba natuna Diosafat gabuna i vai bi Diuda i waibadaye.

Bi Islael nponem o Yelobwam natuna Nadab ba ġalibona gebogebona bi mabai mulinemo a waibadana ba a gebogebo gulata. Bi tana kwalabu labu noppodimo Islael lavedi i waibadayedi. Baġasa i miya moito te Nadab bi Yelobwam ena dam lavedi matabudi i waipekidi. Bi Baġasa i saġa ġalibona gabuna i vai bi kwalabu 24 noppodimo i waibada bi i peki. Bi natuna Ela ena gabu i vai bi Islael lavedi kwalabu labu i waibadayedi. Kamaina bi Ela ena tauwaiġaviya isana Dimli i miya moito te i wai peki bi taunaġa i sako saġe te ġalibona. Bi tapalolo ġemota i kovi mulinemo Islael lavedi edi tauwaiġaviya edi bda isana Oqli a sako saġe edi ġalibona. ġome te Dimli taunaġa i waipeki munaġe. Bi Oqli kwalabu 12 noppodimo i waibada. Mulinemo tana natuna Aġab i saġa tamana gabuna i vai. Bi kwalabu 22 noppodimo Islael lavedi i waibadayedi.

[†] 12:25: Ganana semetimo a pati wai kwaivivili.   ♦ 12:28: Pot 32:4

16

Ġalibona Aġab Islael i waibadaye

³⁰ Omli natuna Aġab kauwa gebogebodi wapewapedi i voyedyi bi Maimaituwa i lau kasaġaiġaiye, mote mai ġalibona dolidolidi a waibadana mainana. ³¹ Bi i wainoġota te gebo voyiena ba kauwa ġaubona maibena Nabet natuna Yelobwam gebo i voivoiyena. Bi gebogeo otina i voyiena ba Sidon edi ġalibona Etabal natuna Desabel i naġi bi Bal a laulauduneye. ³² Aġab Sameliyamo Bal ani lauduneyena vanuwina i ġala bi nponem olt a i voiyen. ³³ Bi kota Aġab, edi maimaituwa Asela* waivinina, aluwina kaina i waimoit. Bi kauwa ġesaudi i voyedyi te Islael edi Maimaituwa i waimedina, kaka ġalibona dolidolidi a waibadana.

17

Elaidiya i giu te kalakaladada ya tubuġa

¹ Taugiuwatana Elaidiya* Dobu Giled nponem taun isana Tisbe lavana. Tana i nawa ġalibona Aġab lisinemo bi giuwena gado, “Giukauwa, te Islael edi Maimaituwa yawayawasanina bi tagu ena taupaula, isanemo yà giugiu te kwalabu matademo sa natonatona mote nabu ee uba sima yovo te tagu yà giu kaka sa tubuġa.”

Mba kauwina mainana i tubuġa. Sauga i lofa kauwa mote nabu bi mote kani.

⁸ Kamaina bi BADA, Elaidiya i giuwena gado, ⁹ “Kwa nawa Sidon taunina diyanemo malagai isana Yalefat bi ġome kwa miya. Bi ġome ba iwape ya miyamiyana bi kaikana e giuwe te yai kaniim.”

¹⁰ Kamaina bi Elaidiya i nawa Yalefatmo bi sauginemo taun ganakukuna mataetinemo i tavatava ba iwape i kita i laulaukai bi i waitalayena gado, “Aee, ġemoġemotina maso gauba ġaubona ledumo, kuna ġini te e tego.” ¹¹ Kamaina bi i nawanawa gauba yaiina aubaina ba Elaidiya i giu munaġena gado, “Aee, kota buledi kwa vai natome.”

¹² Bi iwape ena giu i waimunena gado, “Giukauwa em Maimaituwa yawayawasanina isanemo yà giugiuwem, te tagu mote lisigumo buledi. Bi lisigumo ba falawa ġaubo otina bi kota olip masina ġaubona sa kenakena. Bi tagu ba yà laulaukai, te yà nawa vanuwemo bi yà laubuka ġemota te ka kani bi mulinemba kwa peki.”

¹³⁻¹⁴ Bi Elaidiya iwape i giuwena gado, “Geġa, mote kumai nuwaboyal! Islael edi Maimaituwa i giu te falawa bi olip masina dubidi mote sima kovi, eete Maimaituwa nabu ya giukamaġe yovoġe dobumo. Bi kwa nawa vanuwemo te kuna giugiu mainana kwa voiyen bi dolina buledi ġaubona aubaigu kwa gei buka. Bi nevana tam bi natum aubaimi kwa buka.”

¹⁵ Elaidiya iwape i giugiuwena mainana i nawa bi i voiyen. Taunana aubaina laġan matabuna ba kani i kenakena Elaidiya bi iwape manatuna aubaidi. ¹⁶ Bi Maimaituwa taugiuwatana Elaidiya lisinemo i giugiuwpana mainana i tubuġa te falawa dubina bi olip masina dubina mote a kovi. ¹⁷ Laġan visa a kovi mulidimo iwape natuna i sida gulata te i peki. ¹⁸ Kamaina bi iwape, Elaidiya i giuwena gado, “Tam ba Maimaituwa taugiuwatana bai aubaina niga mainana lisigumo kuna voiyen. Tam niga ġome kuna tavana ba egħi gebogeo kwa kamaġatidi bi natugu kwai peki ee?”†

¹⁹ Bi Elaidiya i giuwena gado, “Natum ku natome.” Bi Elaidiya gomana i avali bi i saġa noke bena wailabunem bi Elaidiya ena ani kenamo i waikena. ²⁰ Bi tana, BADA lisinemo i laupalina gado, “Aee BADA, egħi Maimaituwa bai aubaina niga pilipilina iwape kuna vite. Tana i waianinegu te ena vanuwemo yà miyamiya bi tam kuna voiyen te natuna niganana

* 16:33: Asela ba maimaituwa waivinina Bal mwanena. Mesapotomiya, Idip, Ponesiya bi Sailiya lavedi a laulauduneyedi. Tana ba Keinan lavedi edi maimaituwa. *

† 17:18: Mba sauginemo lava ai sumaġa te sida bi peki ba Maimaituwa ena kovoġe gebogeo aubaina. Elaidiya ena miya waivini lisinemo ba Maimaituwa matana i sako yovoġe te ena gebogeo i kita bi natuna i peki.

i peki.”²¹ Bi tana ma faiona gomana i ġomotawi bi BADA lisinemo i laupalina gado, “Aee, BADA egħi Maimaituwa, gomana yawasina kwa vite munaġe!”

²² Ĝome BADA, Elaidiya ena pali i vaiye bi gomana i waiyawasani.²³ Kamaina bi Elaidiya gomana i avali yovoġe vanuwa dibunemo bi tinana i vite bi i giuwena gado, “Natum kwa kita i yawasana munaġa!”

²⁴ Kamaina bi iwape i giuwena gado, “Elaidiya, niganana kaka e sibe te tam ba Maimaituwa taugiuwatana bi BADA giuna kuna giugiuwena ba giukauwa.”

18

Elaidiya bi Bal taugiuwatana

¹⁻² Kwalabu waifaionina noponemo Sameliyamo nabu mote i yovo lubu, te mba dobuna matabuna gomala i nawa yaġosi. Mba kalakaladadana mai i nawa wata. Bi BADA, Elaidiya i giuwena gado, “Kwa nawa ġalibona Aġab lisinemo bi tagu ġotona te nabu yà giukamaġe yovoġe.”

¹⁷ Sauginemo ġalibona Aġab, Elaidiya i kitakita ba i giuwena gado, “Tam lavamana Islael dobuna taukapilipilina, ee?”

¹⁸ Bi Elaidiya, Aġab ena giu i waimunena gado, “Ei, tagu mote Islael dobuna taukapilipilina. Tam bi em magumagula vaitedi BADA ena giuvavasaġa kona laukasaġaiġaiye bi Bal kona lauladuney. ¹⁹ Tam niganana Islael lavedi matabudi kwa giuwedi te sa tava lisigumo, oya kamel dabanemo. Bi kota Bal taugiuwatana 450 bi maimaituwa waivinina Asela taugiuwatana 400 bi tedi mabai ġalibona waivinina Desabel yawai kanidina vaitedi kwa natomedi.”

²⁰ Taunana aubaina ġalibona Aġab Islael lavedi bi Bal taugiuwatana matabudi i yoged te a tava kamel oyana dabanemo ai ġemotidi. ²¹ Ĝome Elaidiya lava matabudi matedimo i moito bi i giuwedina gado, “Temi ma visa nuwalaġalaġa ko kaisako bamoda BADA bi Maimaituwa ba ko kaiwata, kota Bal bi Maimaituwa ba ko kaiwata.” Ĝome lava mote bai a giuwe.

²² Kamaina bi Elaidiya i giuwedina gado, “BADA taugiuwatana nopolimo ba tagu tauguġa yà miyamiya.* Bi Bal taugiuwatana ba 450. ²³ Aubaida kau labu ko natomed. Bi Bal taugiuwatana kau ġemota sa vai bi sa nigonigo te kai dabedimo sai dubu saġedi bi mote kai simai tuni. Bi tagu kau ġesau yà vai bi kauwina ġemotina yà voiye. ²⁴ Kamaina bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali bi tagu kota BADA lisinemo yà laupali. Bi ta kita te bamu maimaituwanu bi kai yai vavanina ba tana taunana Maimaituwa giugiuwatana. Bi ġome lava matabudi ai anina.”

²⁵ Bi Elaidiya, Bal taugiuwatana i giuwedina gado, “Temi kau ġemota ko vine bi ko kanonoġi te emi sewasewa. Temi kona wapa gulata, taunana aubaina sewasewa ko gei voiye bi kai komai tuni. Bi emi maimaituwa lisinemo ko laupali.” ²⁶ Kamaina bi kau a vai bi a kanonoġi bi olta dabanemo a sak. Bi a laulau palina maimaituwa Bal isanemo olaolalero eete suwalamodo bi kota a binabinauna gado, “Oo Bal, ema pali kwa vaiye!” Bi olta a voivoiyena a bigabiga wai kwaivivili. Bi Bal mote kalinedi i vaiye bi mote bai i tubuġa.

²⁷ Bi suwala modo palatinemo Elaidiya i wai namaġedina gado, “Kalinemi dididiginemo ko laupali! Giukauwa te tana maimaituwa! Augunai male ya wai nuwanoġonoġota gulata ee i nawa ginamuli ee bamu ya nawanawa ee ya kenakena te ko lainuwei.” ²⁸ Kamaina bi a binu gulata bi edi vaivai luvanemo taudiġa kepatemo bi naipimo tunidi a sesesedina eete kwasina ai tosidi. ²⁹ Tedi yaġolo a binabinauna eete aubiga lausewasewa ena suwala kauwa i vai bi mote bai i tubuġa ee mote kalinedi i vaiye bi i giuwatewatedi.

* 18:22: Elaidiya ena giu ba ġalibona waivinina Desabel i giugiuwata, i ġoeġoe te maso Maimaituwa ena taugiuwatana i waipekidi. Aġab ena taupaula

³⁰ Kamaina bi Elaidiya lava matabudi i giuwedina gado, “Ko nato lisigumo.” Bi lava matabudi a nato a moito kwaivivili bi tana Maimaituwa ena olta a koikoi suwasuwana i laivaliu munaĝe. ³¹ [◇] Bi ĝakima 12 i tanodi te Islael damdi 12 nopolidmo ba ĝakima ĝemoĝemotaĝa, mba damdi sa wai mataile. Bi isa Islael ba edi magula Deikap isana gesauna BADA i vite. ³² Niga ĝakimidimo BADA ani lauduneyena olta i voiyen. Bi tana olta diyana tikwali ena ani velau i ĝala waikwaivivili te luvana gauba dubidi 4, sa ĝinidi te ya wanavu. ³³ Bi tana olta dabanemo kai i waidubu saĝedi bi kau i nigonigo bi kai dabeledimo i wai dubu saĝedi bi i giuna gado, “Dubi ĝemoĝemotaĝa ba 14 lita luedi koi wanavudi te sewasewa ma kaina dabanemo ko ĝini tawatawa.”

³⁴ Mai a voiyen mulinemo ba i giuwedina gado, “Kota ko voiyen munaĝe.” Kamaina bi a voiyen munaĝe, “Kota koi faioni.” Bi ai faioni. ³⁵ Te olta ena ani moito tikwalina a ĝalaĝalana gauba i wanavu.

³⁶ Bi aubigamo lausewasewa saugina i tava bi Elaidiya i moito nawa olta diyanemo bi i laupalina gado, “Oo BADA, Eiblaĝam, Aisik bi Islael edi Maimaituwa, niganana kwa kamaĝatim te tam Islael edi Maimaituwa bi tagu em taupaula bi niga kauwidu e voiyedina ba em giuvavasaĝa luvanemo. ³⁷ Oo BADA egu pali kwa vai, te niga lavedi sa sibe te tam BADA Maimaituwa bi tam kaka nuwedi kwa vitaledi te sa nato lisimmo.”

³⁸ Kamaina bi Maimaituwa ena kai i yovo bi sewasewa, kai, ĝakima bi doĝa i kalaĝosedi bi kota gauba tikwalimo i sosovi waiĝasali.

³⁹ Bi sauginemo lava matabudi a kitakita ba a laudulu yovo doĝamo bi kalinedi didiginemmo a binauna gado, “BADA tana taunana Maimaituwa! BADA tana taunana Maimaituwa!”

⁴⁰ Bi Elaidiya i giuvavasaĝedina gado, “Bal taugiuwatana ko kaidididi, mote ĝemota koma kita kamaĝe bi ima naila ima nawa. Kamaina bi lava Bal taugiuwatana a kaidididi bi Elaidiya i waidoli nawedi Kison gwagwanemo bi ai peki kovidu.”

⁴¹ Kamaina bi Elaidiya, Aĝab i giuwena gado, “Kwa nawa, kwa kani bi kwa tego banina tagu nabu dididiga daguguna e vaiye ya natonato.” ⁴² Bi Aĝab i nawa i kani bi i tego bi Elaidiya i saĝa oya kamel dabanemo bi i laudulu solana tuwapekana gavogavodimo bi i laupali.

⁴³ Ĝome ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi nisa yawaninaĝa kwai kita nawa.” Kamaina bi ena taupaula i nawa bi nisa yawaninaĝa i waikita nawa bi i nato munaĝa te i giuna gado, “Tagu mote bai yā kita.” Elaidiya mala 7 ena taupaula i giuwe, te ya nawa yai kita.

⁴⁴ Bi nawa wai 7-nemo ena taupaula i tava munaĝa bi i giuwena gado, “Yada ĝaubona e kita, kitana mai lava nimana nisaĝa i saĝasaĝa.”

Kamaina bi ena taupaula i giuwena gado, “Kwa nawa bi Aĝab kwa giuwe, te ena seliotmo ya gelu bi ya munaĝa makai muliĝa kaka nabu ya miyagudu.”

⁴⁵ Noi taunana te yada i waidudubala bi nabu nuwana tava. Kamaina bi nabu dididiga ma yayavalina i miya kuluva. Ĝome Aĝab ena seliotmo i miya saĝa bi velau i nawa Diyesalel tauninemo. ⁴⁶ Kamaina bi Bada, Elaidiya ĝailisi dididiga i vite bi ena gala i saĝe ena dagilolomo i tagini bi i velau Aĝab ena seliot i ĝose kamaĝe bi i nawa Diyesalel lisinemo i gei tava.

19

Elaidiya i naila i nawa Sainai oyanemo

¹ Bi sauginemo Aĝab vanuwemo i tava ba bai matabuna Elaidiya i voivoiyena ĝalibona waivinina Desabel i tainuwatau. Bi bainewa Elaidiya, Bal taugiuwatana kepatemo i waiwaipekidina. ² Kamaina bi Desabel giu i giukamaĝe Elaidiya lisinemo bi i giuwena gado, “Niga saugina bokina mainana yāi pekim bainewa Bal taugiuwatana kuna waipekidina mainana. Bamoda mote yama voiyen ba ya laulaupali te maimaituwa sa kovoĝigu bi kota sai pekigu.”

³ Kamaina bi Elaidiya i naila bi ena yawasana aubaina i velau i nawa. Bi sauginemo Biyasiba taunina Diuda nponemō i tava ba ġome ena taupaula i ġoġe kamaġe. ⁴ [†]Bi laġan ġemota nponemō tana taunaġa kalakalalelemo i nawa aupom. Bi kai isana ġiliġili pakanemō i tava bi i miya tulu bi peki aubaina i laupalina gado, “BADA, tagu kamaina, i viġi te egū yawasana kwa kaikamaġe. Tagu kaikana e peki mai egū magumagula pekipkidi.”

⁵ Kamaina bi i guli yovo, i kena te i wainuwayavuġa.

Bi aneya i waimaġemoti te i lainuwesi bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani.”

⁶ Elaidiya i kena moito bi i wai laulaukita ba buledi gabugabuna bi gauba dubina kununa yawannemō a kenakena. Kamaina bi buledi i kani bi gauba i tego bi i guliyovo te i kena munaġa.

⁷ Kamaina bi BADA ena aneya i lainuwesi munaġe bi i giuwena gado, “Ku kena moito bi kwa kani bagibagi. Banina maneka i lofa bi mote kuma voyie ba mote luvam te kwa nawa.”

⁸ Taunana aubaina i kena moito bi buledi i kani bi gauba i tego. Bi yasidimo i babalana laġan 40 bi dudubala 40 te Maimaitiuwa ena oya Sainaimo i tava. ⁹ Bi mba dudubalinemō ba guba nponemō i sola nawa te i kena.

BADA, Elaidiya lisinemo i laumaġata

Bi dudubalemō BADA, Elaidiya i giuwena gado, “Tam niga ġome bai kwa voivoiye.”

¹⁰ Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaitiuwa ġaiġailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumġa aubaim e noyanoya. Bi geġa te Islael lavedi em waianina bagibagina a daboke bi em olta a dousuvesuwed. Bi tauguwatam matabudi kepatemo ai peki kovid. Bi tagu tauguġa ya miyamiya bi niganana sa ġoeġoena kota sai pekigu.”

¹¹ Bi BADA Maimaitiuwa Elaidiya i giuwena gado, “Kwa laupotiyovo bi kwa nawa oyamo bi matagumo kwa moito.”

Kamaina bi Elaidiya i nawa oyamo i moito. Bi BADA matanaġa i natonato bi yavala bagibagina i laulauseve te oya i nuwagunevi, te ġakima a dabalala bi BADA mote yavalemo. Bi yavala mulinemō ba yoyo bi BADA mote yoyomo. ¹² Bi yoyo mulinemō ba kai menamenana bi BADA mote kai menamenanemō. Bi kai menamenanana mulinemō ba waikasakasavena i vaiye. ¹³ Bi sauginemō i vaivaiye ba ena gala i solu yovōġe matana i waigove bi i potiyovo guba mataetinemō i moito. Kamaina bi kalina i giuwena gado, “Elaidiya niga ġome bai kwa voivoiye?”

¹⁴ Bi Elaidiya i giuna gado, “Maimaitiuwa ġaiġailisi guletim, tagu sauga matabuna tam taumġa aubaim e noyanoya. Bi geġa te Islael lavedi em waianina a daboke bi em olta a dousuvesuwed. Bi tauguwatam matabudi kepatemo ai peki kovid. Bi tagu tauguġa ya miyamiya bi niganana sa ġoeġoena kota sai pekigu.”

¹⁵ Kamaina bi BADA i giuwena gado, “Bamo etanaġa kuna saġasaġana kota maiġa kwa munaġa, te kwa nawa Damaskas kalakalalelenemō. Bi sauginemō ġome kuna tavana ba kwa nawa taun nponemō bi Eisel dabānemō buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba Sailiya edi ġalibona. ¹⁶ Bi Nimsi natuna Yeġu dabānemō buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba Islael edi ġalibona bi Safeti natuna Elisa, Eibol Meġjola lavana dabānemō buyobuyo kwa ġini bi kwai mataile te tana ba gabum ya vai te tauguwatana. ¹⁷ Bi aiyai Eisel lisinemo i naila i nawana ba Yeġu yai peki. Bi mabai Yeġu lisinemo a naila a nawana ba Elisa yai pekidi. ¹⁸ Bi Islael lavedi 7 tausan mabai mote Bal a lauduneyedi bi aluwidi mote ai suluvedi, tedi ba sa miya.”

Maimaitiuwa Elisa i yogħe

¹⁹ Kamaina bi Elaidiya i nawa te Safeti natuna Elisa i banavi ena daibimo i suwasuwata. Bi ġome ba anisuwa bulumakau labulabuġa wapedi 12 bi wai 12-na i suwasuwatae. Bi i nawa lisinemo te ena kwama i vai te Elisa dabayalonemō i wailauvana bi i nawa. ²⁰ Kamaina bi Elisa i velau Elaidiya mulinaġa bi i giuwena gado, “Aee kwai aninegu te ya nawa tamagu bi tinagu yai yebonedi bi yài suluvedi kaka yà nato te yà kaiwatam.” ġome te Elaidiya i giuwena gado, “Kwa nawa bi bai lisimmo e voivoiyena kwa noġotti.” ²¹ Kamaina bi Elisa i

munaġa ena daibimo ena bulumakau labu i waipekidi. Bi ani suwata kaidi i koisuwesuwedi bi musala i laugabusila bi lava i vitedi a kani. Ġome te Elisa i nawa bi Elaidiya aubaina i waitaupaula.

Ġalibona edi buka wailabuna

Lainuwanega

Ġalibona edi buka dolidolina bi wailabuna ba Deivida ena waiguyau mulinemo bi bai i tubutubuġana i giuwatedi. Bi buka dolidolina ba bainewa Solomon tamana Deivida gabuna i vaivaina i giuwata.

Solomon i peki mulinemo ba Islael lavedi a dailidi te dobu labu a tubuġa. Bi yalousa yawanina ai isana Diuda bi aibadabada ba ai isana Islael.

Sauginemo Diuda ġalibonidi bi Islael ġalibonidi, Maimaituwa a vivibile ba nuwauba i kenakena. Wali saugemo ba ġaliġalibona mote Maimaituwa a vivile bi a moito vitaledi bi maimaituwa ġesaudi a lauladunediyed ba kauwa gebogebodi a tubutubuġa. Bi sauginemo Islael lavedi Maimaituwa vivilena a kaisakona ba taugiuwatana i giugiukamaġġedi. Bi ġaliġalibona edi buka wailabunemo, taugiuwatana laukai otina ba Elisa. Tana kauwidi i voivoiyedina ba lava Maimaituwa ena sagumo. Bi tana lava i giuwedi te Maimaituwa sa laudune munaġe.

Maimaituwa ena lava i kovoġidi bi edi ġaviya i wai aninedi te a pani a nawedi. Bi kauwina Islael lavedi lisidimo i gei tubuġa kaka muliġa Diuda lavedi. Bi Maimaituwa mote ena lava i waianinedi te maso a munaġa edi dobu ottinemo eete kwalabu 70 a kovi.

Lauvina

Waibada labu Islael bi Diuda 1:1-17, 41

Taugiuwatana Elisa ena titikuna 1:1-17, 41

Diuda bi Islael ġalibonidi edi titikuna 8:16—17:4

Asaliya edi ġalibona Sameliya tauninina bi Islael lavedi edi waibadamo i kaikamaġġedi bi i pani nawedi 17:5-40

Diuda ġalibonidi edi titikuna 18:1-21, 26

Ġalibona Esekaiya ena waibadamo i waitubu te i nawa ġalibona Dosaiya enai bada sauginemo i tava 18:1—21:26

Diuda edi ġaliġalibona kovikovidji edi titikuna 23:31—24:20

Babilon ġalibonana Yelusalem bi Diuda dobuna lavedi i pani nawedi 25:1-30.

2

BADA Elaidiya i nawe malamo

¹ Sauginemo BADA maso yavala vilivilitoto Elaidiya i saġe i nawena malamo ba Elaidiya bi Elisa Gilgal a ġose bi a nawa. ² Bi ġome Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Niga ġome kwa miyamiya, BADA i giukamaġġegu te yà nawa Betel.”

Geġa te Elisa i giuwena gado, “BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.” Taunana aubaina labuidi a nawa Betel.

³ Bi ġome taugiuwatana dubudi Betelmo a miyamiyana Elisa a giuwena gado, “Kuna sibe ee geġa te niganana Maimaituwa em bada ya nawa malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

⁴ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa, niga ġome kwa miyamiya, BADA i giuwegu te yà nawa Deliko tauninem.”

Bi geġa te Elisa i giuwa gado, “BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.” Kamaina bi a nawa Deliko.

⁵ Bi Deliko tauninem taugiuwatana dubudi a miyamiyana a tava Elisa lisinemo bi ai talayena gado, “Kuna sibe ee geġa te niga laġanina ba Maimaituwa em bada ya nawa malamo?”

Bi Elisa i giuwedina gado, “Ei, e sibe bi koma giugiuwata.”

⁶ Kamaina bi Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Elisa niga ġome kwa miyamiya bi BADA i giuwegu te yà nawa Diyoudan gaubinemo.” Bi Elisa i giuwena gado, “BADA miyamiyana isanemo yà giugiu te mote yàma gosem.”

Kamaina bi labuidi a nawanawa,⁷ ba taugiuwatana dubudi nopolimo oololoto wapedi 50 muliğa a nawa. Bi Diyoudan gaubina diyanemo Elaidiya bi Elisa a vamoito bi taugiuwatana ba ȣotona manekemo a vamoito bi tedi a wai kitawatedi. ⁸ Bi Elaidiya ena kwama i kaikamağe, i vilinoku bi kwamanemo gauba i kwapu. Kamaina bi gauba i nuwadaili te doğā ȣasağasalinağā labuidi a damana noi nevanemo.

⁹ Sauginemo noi nevanemo a tava, Elaidiya, Elisa i giuwena gado, “Kwa giuwegu bai aubaim yà voiye, muliğa kaka BADA ya nawegu malamo?”

Bi Elisa i giuwena gado, “Aee, ȣailisi wailautawina lisimmo kwa vitegu bi gabum yà vai te taugiuwatana edi bada.”*

¹⁰ Bi Elaidiya i giuwena gado, “Kauwa dididiga kunai bağaye. Bamoda kwa kitagu bi BADA ya vai naweguna, kaka bai kunai bağena kwa vai. Bamoda mote ima tubuğā ba geğā.”

¹¹ Tedi etağā ai giugiu bi a nawanawa te osi bi seliot mavavavanidi ai mağemoti te Elaidiya bi Elisa i dailidī. Bi yavala vilivilitoto i yovo te Elaidiya i vilivai te i nave malamo.

¹² Elisa mainana i kitakita ba i binauna gado, “Aiyoi Tamagu! Tamagu! Isael edi seliot bi osi tauvelauyedi tagu e kitedi.” Bi Elaidiya mote i kita munağe. Kamaina te nuwaboya matalina ba ena kwama i lisi labu.

¹³ Bi sauginemo BADA, Elaidiya i nawenawe ba ena kwama i kuluva doğamo. Ğome Elisa kwama i vai bi i munağā, Diyoudan gaubina diyanemo i moito. ¹⁴ Bi tana Elaidiya ena kwama i kuluva bi i vaivaina, kwamanemo gauba i kwapu bi i binauna gado, “BADA, bamo, Elaidiya ena Maimaituwa?” Sauginemo Elisa gauba i kwapukwapi ba i nuwadaili bi i damana munağā noi nevanemo.†

¹⁵ Bi Delikomo Ğome taugiuwatana dubudi bi tedi ȣotona manekemo, a kita te bai i tubuğā bi a giuna gado, “Elaidiya ena ȣailisi ba niganana i damana Elisa lisinemo!” Kamaina bi a nawa Elisa lisinemo bi matanemo a laudune yovo doğamo, ¹⁶ bi a giuwena gado, “Tama ȣaiğailisimai bi wapamai 50. Bi kwai aninemai te ka nawa em bada ka tavuğē. BADA Aluwina male em bada i avali nawe oya dabanemo e gwagwamo i sako.” Bi Elisa i giuwedina gado, “Geğā, koma nawa.” ¹⁷ Bi tedi a lauyaviyavi bi a voiye te i waidabauba taunana aubaina i waianinedina gado, “Kamaina ko nawa.” A nawa bi lağān faiona ai tavutavu bi mote a banavi. ¹⁸ Bi Elisa Delikomo i miyamiya bi sauginemo a tava munağā ba i giuwedina gado, “E giuwemi te maso mote ko nawa.”

4

Elisa bi Sunem waivinina

⁸ Lağān ȣemota Elisa i nawa Sunem tauninemo. Bi ȣome waivini waiguyauna i miyamiya. Tana Elisa i giu vavasağe te ya nato ena vanuwemo bi ya kani. Bi lağān muliğā maiğā i nawanba maso i nato lisinemo i kanikani. ⁹ Bi waivini mwanena i giuwena gado, “Bada, niga olotona tagu e sibe, lağān wapawapa niga maiğā ya nawanawa tana Maimaituwa taugiuwatana laukaina. ¹⁰ Bi i visu te eda vanuwa dabanemo ena gabu ta voiye. Bi ena ani kena, ena bena, ena ani miya bi kwadam ta sivudi. Bi sauginemo i tavana ba ȣome ya kenakena.”

¹¹ Bi lağān ȣemota Elisa i tava Sunem tauninemo ba i sağā noke vanuwa dabanemo, ena ani kenamo bi i guliyovo i waiyawasi.

¹⁴ Elisa ena taupaula Geğası i waitalayena gado, “Bai visuvisuna niga waivinina aubaina ta voiye?” Bi Geğası i giuna gado, “Tana mote i wainatuna bi mwanena kaikana i magula.”

* 2:9: Isael lavedi edi vaivaimo gomana tautuwâğā gagasa wailautawina ya vai. Elisa mba taunana Elaidiya lisinemo ya waibağaye te maso gabuna i vai. † 2:14: Niga kauwina ya kakamağati te Elisa ba Elaidiya epaiyanina tana Elaidiya ena ȣailisi bi ena waibada ya vai (Ğaliğalibona edi buka dolidolina ko kita 19:19).

¹⁵ Kamaina bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Kwa yoge ya sağe.” Bi Geğası waivini i yoge te i sağā mataetamo i moito. ¹⁶ ♦Bi Elisa i giuna gado, “Niga mainana lağannemo bokina kwalabunemo ba gomana olotona nimamo kwa bewabewa.”

Bi waivini i giuna gado, “Tam ba Bada taugiuwatana mote kuma kaiyovuğegu bi tagu ba em taupaula.”

¹⁷ Kamaina bi waivini i bwaga bi mba lağannemo mainana kwalabu ġesaunemo i wainatuna, maibena Elisa i giugiuwena luvanemo.

Elisa lava 100 i wai kanidi

⁴² Bi sauga ġesaunemo oloto ġemota Bal-Salisa tauninağā i tava. Bi mba kwalabunemo witi a gegei losina falawa wapedi 20 a voiyedi bi kota witi baikina Elisa i vite. Bi Elisa ena taupaula i giuwena gado, “Lava kani kwa vitedi te sa kani.”

⁴³ Bi ena taupaula i giuna gado, “Waye! Niga mote luvana te lava 100 sa kani.” Bi Elisa i giuna gado, “BADA i giu te lava sa kani bi mulinemo kani nevana ya kena gwasa, taunana aubaina kwa vitedi.”

⁴⁴ Kamaina bi taupaula lava kani i vitedi. Bi lava a kani te a kani nonoğā bi kani nevana i kena gwasa, BADA i giugiuwena luvanemo.

5

Elisa, Naman i wai yawasani

¹ Sailiya edi ġalibona ena tauwaiğaviya edi bada dididigina isana Naman. BADA i sagu te kedi ġaviya a lauyovoğedi. Ġome Sailiya ġalibonana i kita te, Naman ba lava laukaina bi lava a vivibile kauwe. Bi tana ba tauwaiğaviya laukaina bi sida kapa i vai.

² Sailiya lavedi wala a nawa Islael lavedi a waiğaviyedi te waivini guguğinina ai dolivai te Naman mwanena ena taupaula. ³ Bi muliğā taupaula guguğinina ena bada waivinina i giuwena gado, “Bamoda Naman maso i nawa Sameliya bi taugiuwatana i kita bi ena sida kapa maso i waiyawasani.”

⁹ Kamaina bi Naman ena seliotmo i gelu bi i nawa Sameliya bi Elisa ena vanuwa ganakukuna mataetinemo i vamoito. ¹⁰ Bi Elisa giu i giukamağena gado, “Kwa nawa bi Diyoudan gaubinemo mala 7 kwa asiwa. Bi tunim ya visuvisu bi kwa yawasana.”*

¹¹ Bi geğä te Naman ma medimedina i nawa bi i giuna gado, “Ei noğotana bena ya yovo, ya moito bi aubaigu ya laupali ena Maimaituwa lisinemo bi nimana yai kwade tunigumo bi yai yawasanigu. ¹² Damaskasmo gauba Abana bi Fafa mote a visu gulata, ee? Maso ġome e asiwa bi e yawasana.” Taunana aubaina ma medimedina i nawa.

¹³ Bi Naman ena taupaula i nawa lisinemo bi i giuwena gado, “Egu Bada bamoda taugiuwatana i waibağam te noya dididiga kwa voiye ba maso kuna voiye. Taunana aubaina kwa nawa bi bai taugiuwatana i giuwemna kwa voiye te kwa asiwa bi kwa yawasana.” ¹⁴ Taunana aubaina Naman i nawa Diyoudan gaubinemo bi mala 7 i asiwa maibena Maimaituwa taugiuwatana i giugiuwena mainana. Kamaina bi Naman tunina i nuwa yağosi maibena gomana tunina bi i yawasana munağā.

¹⁵ Ġome te Naman bi ena taupaula a munağā Maimaituwa taugiuwatana lisinemo. Bi Naman i nato Elisa matanemo i moito bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Niganana kaka e sibe te bamo mote maimaituwa ġesaudi dobumo geğä te Islael edi Maimaituwa taunağā. Taunana aubaina, aee, niganana em taupaula lisigumo puyo kwa legaudi.”

¹⁶ Bi geğä te taugiuwatana i giuna gado, “Giukauwa, BADA ya miyamiya, tana taunana ena taupaula tagu bi isanemo yà giugiu te puyo mote yàma legaudi.” Avena te Naman, i giu vavasağe te maso puyo i legaudi bi geğä te Elisa i daboka.

¹⁷ Kamaina bi Naman i giuwena gado, “Bamoda kwai aninegu te niga dobuna doğana ġotona yà ġalavai bi egu donki labu sai geludi te yà nawe egu dobumo. Niganana bi noke

* 4:16: Pak 18:14   * 5:10: Mousis ena waiğake i giu te sida kapa lava bi i vaina ba ya kamilamila (Livai 13:3 ko kita).

i saġa i nawana ba maimaituwa ġesaudi lisidimo mote yàma laupuyo ee sewasewa yàma gabudi. Bi olta yà pati te Islael edi Maimaituwa taunaġa lisinemo yà lausewasewa.¹⁸ Bi yà noġoноġoti te BADA egħiex gebogebo ja noġotikamaġe sauginemo egħiex ġalibona yai sagħġej bi ka nawa Sailiya edi maimaituwa Limon[†] ani laudunena vanuwinemo bi laġaninemo ka lauduneyena ba BADA maso egħiex gebogebo i noġotikamaġe.”

¹⁹ Kamaina bi Elisa, Naman i giuwena gado, “Ma nuwaubam kwa nawa.” Ġome te Naman i nawa.

Islael edi ġalibona Aġab i peki. Tana mulinemo ba Islael lavedi edi ġaliġalibona ġesaudi a moito saġa. Bi tedi Sameliya tauninemo a miyamiya eete Oseya i saġa i waibada. Bi muliġa te Asaliya lavedi edi tauwaiġavija Islael lavedi a lauyovoġed.

17

Islael lavedi gebogebo a voiye aubaina Asaliya a yovo a pani nawedi

⁵ Bi muliġa Asaliya edi ġalibona ena tauwaiġavija vaitedi a yovo Islael dobuna ai ġaviye. Tedi Sameliya taunina ganakukuna mataetina a miya gudu bi a waiġaviyena eete kwalabu faiona a kovi. ⁶ Bi Oseya Islael edi ġalibona ena waibada kwalabu wai 9-nemo, Asaliya edi ġalibona Sameliya taunina i lauyovoġed bi Islael lavedi a pani nawedi Asaliyamo. Ġome kaka ġesaudi a nawedi Ala tauninemo, ġesaudi a nawedi Ġabo gaubina diyanemo dobu isana Gosen bi ġesaudi Mediya taunidiġa a sivu nawedi.

⁷ Asaliya lavedi a yovo bi Islael lavedi a pani nawedi banina edi Maimaituwa a laukasaġaiġaiye bi maimaituwa ġesaudi a laulauduneyedi bi gebogebo a voivoiyedi. Maimaituwa taunana wala Idip ġalibonana ena waibadamo a miyamiya bi i kapotiyovodi.

⁸ Islael lavedi wali dobu lavedi edi vaivai bi edī koikoitau a laulauduneyedi. Mba dobudi lavedi taudidi dolinemo Keinan dobunemo a miyamiyana BADA i kwavivaidi. Bi Islael lavedi a laulauduneyedina banina edi ġaliġalibona koikoitau a laulauduneyedi bi edī kauwa gebogebodi taudidi a kaikaiwatedi. ⁹ Bi Islael lavedi gebogebo ġesaudi kandavonemo a voivoiyedi bi BADA edi Maimaituwa matanemo mote i visu. Bi edī tauniġa bi edī malagai keikeilikidiġa edi anilaudune gabudi a ǵaledi. ¹⁰ Tedi oya dabediġa bi kai waguludiġa maimaituwa waivinina Asela aluwina ai moito nawedi.

Lava tabudi a tava Islael dobunemo a miya

²⁴ Bi Asaliya ġalibonana, Babilon, Kuta, Ava, Amat bi Sepaviam taunidiġa lava i natomedi bi Sameliya nonopnemo taun matabudi nopođiġa i waidubu nawedi. ²⁵ Bi tedi ġome a tava bi a miyana mote BADA a laulauduneye, taunana aubaina laijon i giukamaġed te ġesaudi ai pekidi. ²⁶ Bi lava Asaliya ġalibonana a giuwena gado, “Lava kuna nawedi Sameliya tauninemo kuna sivudi bi sa miyamiyana, mba dobuna ena maimaituwa bi ena vaivai mote a sibe, taunana aubaina laijon i giukamaġed te sa waipelkidi.”

²⁷ Asaliya edi ġalibona i giuна gado, “Pilisi ġemota ko giukamaġe ya munaġa Sameliyamo. Bi ġome ya miya bi mba dobuna maimaituwana ena vaivai lava yai lovelovedi.” ²⁸ Taunana aubaina Pilisi ġemota wala a panipani natomena Sameliyamo a giukamaġe Betelmo bi lava ġome i wailovelovedi te bainewa Maimaituwa sa lauduneye.

²⁹ Bi lava mabai Sameliyamo a tavatavaitedina yaġħolo te edi koikoitau a voivoiyedi. Bi Islael lavedi edi maimaituwa ġesaudi wala a voivoiyedina anilauduneyedi gabudimo a sivudi bi a laulauduneyedi.*

18

Diuda edi ġalibona Esekaiya

¹ Ela natuna Oseya Islael edi ġalibona bi ena waibada kwalabuna waifaionemo Eiġes natuna Esekaiya Diuda edi ġalibona, kota Diudiyamo waibada i vai. ² Bi ena kwalabu

[†] 5:18: Limon ba Asaliya lavedi edi maimaituwa. * 17:29: Niga gabudimo Islael lavedi maimaituwa kaikaiyovudi wala a laulauduneyedi.

25 bi Yelusalem i waibadae eete kwalabu 29 a kovi. Bi tinana ba Abi, Sakalaiya natuna. ³ Bi tana ba ena kauwa a visu Maimaituwa matanemo maibena ena magula Deividia. ⁴ Bi Esekaiya tana laudune kaikaiyovudi gabudi i dousuwesuwedi bi edi anivivila ĝakimidi a wai moitodina i waidoukivikividii bi Asela aluwina kaidi a wai moitodina i oii kamakamaġedi. Bi Mousis wala bamo blonsimo mwata aluwina i voiye bi Islael lavedi a wai isana mwata Neustan aluwina lisinemo piupiu a gabudi bi a laulausewasewa, vaitena i waidoukotokoto.*

⁵ Bi Esekaiya tana Islael edi Maimaituwa i waisumaġe bi i laulauduneye. Mba laġannemo mote bamo mai ġalibona ġesaudi Diuda nopeno, mote mai ġalibona mulinemmo e ġalibona matanemo. ⁶ Tana BADA i waisumaġedidi bi kaiwatana mote i kaisako bi BADA ena waiġake Mousis i vitevitena i kaiwata kauwe. ⁷ Tana BADA vaitena aubaina te noya i voivoiyedina ba didimanidi. Tana Asaliya edi ġalibona i waiġaviye bi mote aubaina i noya. ⁸ Bi tana Filistiya lavedi i lauyovoġedi, malagai keikeilkidimo te taun nananakidimo bi i nawa te Gasa taunina palatina.

Sauginemo ġalibona Esekaiya i peki bi natuna Manasa ena gabu i vai.

21

Diuda edi ġalibona Manasa

¹ Mba laġannemo Manasa ena kwalabu ba 12 bi i wai ġalibona bi Yelusalem i waibadaena ba kwalabu 55 a kovi. Bi tinana isana ba Ĝebsiba. ² Bi Manasa BADA i laukasaġaiġaiye te lava mabai Keinan doġanemo a miyamiya bi BADA i kwavivaidi, muliġa kaka Islael lavedi a tava. Mba lavedi edi vaivai gebogebodi i kaikaiwatedi. ³ Bi anilaudune gabudi tamana i kaka gebogebodina i ġala munajġedi bi kota olta i voiyedi Bal anilauduneyena. Bi kai taditadina maimaituwa waixinina Asela aluwina i voiye, maibena wala Islael edi ġalibona Aġab. Bi kota Manasa kipola i laulauduneyedi. ⁴ BADA i giuna gado, Yelusalem ba tagu anilauduneyegu bi geġga te tana, BADA ena vanuwa nopeno maimaituwa ġesaudi edi olta gabudi i voiyedi. ⁵ Bi kota BADA ena vanuwa ganakukuna nopeno ani waiġemota gabunemo olta labu i ġaledi te kipola anilauduneyedi. ⁶ Manasa natuotina kaimo i lausewasewaye kota yabune bi ginauli kauwid i voivoiyedi bi tauwaidoġadibu bi alaluwa vaitedi a waigiugiu bi kalinedi i kaikaiwatedi.* Tana gebogebo nananaki otidi i voivoiyedi aubaina te BADA i medi gulata.

¹⁰ Bi BADA, tauguwatana lisidimo i giuna gado, ¹¹ “Diuda edi ġalibona Manasa gebogebo nananaka otidi i voiyedi mote mai Keinan lavedi. Bi lava i voiyedi te ena koikoitau a lauduneye bi gebogebo a voivoiyedi. ¹² Taunana aubaina BADA Islael edi Maimaituwa i giuna gado, kauwa wainuwa nainailidi Diuda bi Yelusalem lisidimo yà voiyedi. Bi mba sauginemo mabai niga kauwid wainuwa nainailidi sa vaiyedina ba sa naila. ¹³ Bi tagu Yelusalem lavedi yà kovoġidi, maibena Sameliya bi Islael ġalibonana Aġab ena tubulelesa vaitedi e kovokovoġidina. Tagu mainana yà voiye, maibena lava aboma ya koġa bi ya waikabutawaria. ¹⁴ Bi egħi lava miyamiya bagibagħidi kauwa gebogebodi a voiyedi, taunana aubaina edi ġaviya sa laukivigebogeyedi bi edi ġoñaqona sa kwayavaidi.

¹⁵ “Tagu mainana yà voiyeena banina egħi lava a voiyeġu te e medi, nove edi magumagula Idipmo a potipotiyovona sauginemo bi i saġa te niganan.”

¹⁶ Manasa lava yababayaba i waipekidi bi Yelusalem taunina isuna te isuna kwasina i nawa yaġosi. Bi kota Diuda lavedi nuwed i wailausoludi te koikoitau a laulauduneyedi bi BADA matanemo gebogebo a voivoiyē.

¹⁸ Manasa i peki bi tamana ena animiyamo belana daibina isana Usa nopeno a dobo. Bi natuna Amon i saġa te tamana ena gabu i vai.

* 18:4: Nam 21:9 * 18:4: Wala nove kalakalalemo a miyamiya bi sauginemo mwata i kalatidina mwatan aluwina a kita bi a yawawayasana. Bi niganana ba lisinemo sa laulau sewasewa maibena maimaituwa. Asela ba Keinan edi maimaituwa waixinina (Nambas 21:9 ko kitta). * 21:6: Niga kauwid i voiyedi bi Mousis ena waiġake a laulau kasaġaiġaiye (Waiġake 18:14 ko kitta).

Diuda edi ġalibona Amon

¹⁹ Mba sauginemo Diuda edi ġalibona Amon ena kwalabu 22 bi tamana gabuna i vai. Bi tana Yelusalem i waibadaena kwalabu labu. Bi tinana Alus tana ba Mesulamet natuna bi Yobat lavana. ²⁰ Amon Maimaituwa i laukasaġaiġaiye maibena tamana Manasa. ²¹ Bi Amon tamana pesina i vai bi ena vaivai i kaiwata bi koikoitau i laulauduneyedi. ²² Tana tamatamana edi Maimaituwa ena waiġake i miya tautauliyedi. ²³ Bi ġalibona Amon ena waibabada ġesaudi ai ogatala bi ena vanuwa nponemō ai peki.

²⁴ Bi Diuda lavedi ġesaudi a miya moito te ai ogatala bi Amon tauwaipkina ai pekidi bi natuna Dosaiya a sako saġe te i waibada.

22

Diuda edi ġalibona Dosaiya

¹ Mba sauginemo Dosaiya ena kwalabu 8 bi tamana gabuna i vai te Diuda edi ġalibona bi Yelusalem nponemō i waibadana ba kwalabu 31. Bi tinana ba Yedida bi Yedida tinana ba Adaiya tana ba Boskat lavana. ² Dosaiya ena wai bada i visu Maimaituwa matanemō bi ena magula Deividia i voivoiyena mainana i voiye bi Maimaituwa ena waiġake matabudi i kaikaiwatedi.

Dosaiya lava ġesaudi i giuwedi te BADA ena vanuwa sa laivaliu. Bi laġannemo a lailaivaliu ba Mousis ena waiġake bukana a banavi bi a vai natome Dosaiya a vite.

¹¹ Sauginemo waiġake bukana a iyevi bi ġalibona i vaivaiye ba npona i kalati bi ena gala i lisi kamaġe. ¹² Bi Pilisi Ĝilkiya, Safet natuna Aġikam, Mikaiya natuna Akbo, Safet ba ediya taugiluma bi Asiya ba ġalibona taulaididimanina. Tana i giuna gado, ¹³ “Eda magumagula niga bukana bai i giugiuwena mote a kaiwata. Bi mote a giuweda te maso te kaiwata. Taunana Aubaina Maimaituwa lisidemo i medi gulata. Ko nawa pali vanuwinemō te tagu bi Diuda lavedi matabuda aubaida Maimaituwa koi baġa.”

Bi Dosaiya ena tauwaibada ġesaudi i giukamaġedi BADA taugiuwatana ġemota lisinemo. Bi taugiuwatana waivinina, niga giuna i giukamaġe munaġe ġalibona lisinemo.

¹⁶⁻¹⁷ “BADA niga mainana i giu, ‘Egu lava Diuda a dabokegu bi maimaituwa ġesaudi lisidimo a laulausewasewa bi gebogebi ġesaudi a voivoiyedi taunana aubaina lisidimo e medi gulata. E medina Yelusalem lisidimo mote aiyai kaka ima ka tautaugu, kamaina te ya tubuġa.’ Niga mainana Maimaituwa i giu, ‘Tagu kaka Yelusalem lavedi matabudi ya kovoġidi, maibena bukamo gilugilumimina ġalibona i iyeiyevina mainana ya tubuġa.’

¹⁸ Bi ko munaġa te Diuda edi ġalibona ko giuwena gado, ‘Bada Islael edi Maimaituwa niga mainana i giu: Tam buka gilugilumina wadubonemō kuna vaiye. ¹⁹ E giuna gado, niga dobuna kaka ya kovoġi te ya pupu. Tam Maimaituwa matanemō kuna sako yovoġem bi maġabam em gala kuna lisi kamaġe te dobu bi lava aubaidi kuna laukuvasa aubaina em pali e vaiye. ²⁰ Taunana aubaina kovoġa e giugiuwapayena ma miyammo mote ima tubuġa bi ma nuwaubam kwa peki.’ Kamaina bi waivini ena giu a vai a munaġena ġalibona lisinemo.

23

Dosaiya Waianina i laivaliu

¹ Kamaina bi ġalibona, waibabada Yelusalemmō bi Diuda nopođimo i giuwedi a tava ai ġemotidi. ² Bi Diuda bi Yelusalem lavedi, pilipilis, taugiuwatana bi lava matabudi nananakidi te keikeilikidi vaitedi a saġa a nawa BADA ena vanuwinemō. Kamaina bi waianina bukana gilugilumina BADA ena vanuwinemō a banabanavina, a wai beyavaiye bi i iyevi. ³ Kamaina bi ġalibona Pali vanuwina nponemō duġumoito diyanemō i moito bi BADA matanemō i giuwapa te ena waianina i laivaliu te BADA ena giuvavasaġa bi ena waiġake bukamo ba ya kaiwatedi. Bi kota lava matabudi a giuwapa bi ai anina te BADA sa kaiwata. ⁴ ⁵ Kamaina bi ġalibona Dosaiya bi Pilisi saġasaġa guletina Ĝilkaiya bi ena tausagu pilipilis bi mataeta taulabena i giuwedi te palivanuwina nponemō Bal, maimaituwa

◊ 23:4: 2 Ġali 21:3

waivinina Asela bi kipola ani lauduneyedi ġoneġonedi ai yovodi. Bi ġalibona Yelusalem taunina mulinemo Kidlon gwagħwanemo i wai kalaġosedi bi pumedi i nawedi Betelmo.

Kamaina bi Dosaiya, Diuda bi Islael dobudi i nawa yaġosidi bi lava koikoitau a laulauduneyedina gabudi i kagebogebodi bi koikoitau edi pilipilisi noyamo i waipotiy-ovodi.

Bi ġaliġalibona mabai Dosaiya a kaikaiwatana ba gebogebi a voiye bi mote Maimaituwa a vivile.

2 Kolonikol

Niga bukedi gilugilumidi 1 bi 2 Kolonikol titikunidi ba ġemoġemotidi mai 1 bi 2 Samuwel bi ġaliġlibona edi buka 1 bi 2. 1 Kolonikol ba ġalibona Deivida BADA ena vanuwa Yelusalemmo i ogatalena titikunina. Deivida Pilipilisi i giuwedi te maso BADA kalinana a kaiwata. 2 Kolonikol nponemo ba Islael ġalibonidi edi vaivai ya giugiuwe. Bi kota bainewa Solomon ena taubagibagi BADA ena vanuwa Yelusalemmo a ġalaġalana. Solomon i peki mulinemo bi dobu i wai badayena lavedi, a daili munaġedi te dobu labu a tubuġa. 2 Kolonikol nponemo kota dobudi bi ġalibonidi edi noyanoya i giuwata. Ġaliġlibona visa ota visuvisudi ba Maimaituwa a voteyeteye. Bi ġesaudi ba ġalibona gebogebodi. Tedi mote BADA ena waījake a kaiwatedi bi maimaituwa kaikaiyovudi a kaikaiwatedi. Niga ġalibonidi edi lava a laulaukivi gebogeboyedi, taunana aubaina BADA ġaviya i wai aninedi te niga dobudi labu a lauyovoġedi bi ai pekidi.

36

Diuda lavedi giuwawa BADA matanemo mote a kaididi

¹⁴ Edi babada pilipilisi bi lava matabudi BADA matanemo mote ai patutu kauwa. Tedi dobu ġesaudi lavedi edi vaivai gebogebodi a kita vaidi bi a kaikaiwatedi bi Yelusalemmo Pali vanuwina waiyawa npona a kamilmila.

¹⁵ Edi magumagula edi BADA, Maimaituwa giu i giukamaġe taugiuwatana lisidiġa te lava sa tainuwataudi banina lava i launuwatojedy. ¹⁶ Bi tedi Maimaituwa taugiuwatana ai gwaigwaiyedi, kalinedi mote a vaiyedi bi a viviledi. Tedi niga mainana a voivoiyedi aubaina BADA ena medi ena lava lisidimo i didiga gulata bi mote aiyai ġemoġemotina ima gudu.

Babilon lavedi Yelusalem a ka gebogebbo

¹⁷ Taunana aubaina Maimaituwa Babilon lavedi edi ġalibona Nebukednesa i voyie te ena tauwaiġaviya vaitedi a nato bi Diuda edi ololo lavalvaliudi ai pekidi. Bi ġesaudi a kwavi nawedi te pali vanuwinemo. Te lava valivaliudi bi magumagulidi, ololo lodi te waiwaivinidi ġesaudi ai pekidi bi mote a launuwatojedy. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwa ġoñagonana wainuwawa vaidi bi ġalibona ena waibabada edi ġoñagona nananakidi te keikeilikidi matabudi a nawedi. ¹⁹ Bi Maimaituwa ena vanuwa a gabugolu bi malagai dididiga Yelusalem ganakukuna a dou suwasuwa, vanuwa nananakidi a gabudi bi ġoñagona wainuwawa vaidi matabudi a kagebogebodi.

²⁰ Bi Diuda lavedi mabai mote a wai pekidi, taudidi a pani nawedi Babilonmo te ġalibona aubaina ai taupaula. Bi ġome a waitaupaulana eete Pesiya dobuna waibada i vai.

²¹ Laġannemo Islael lavedi edi dobumo a miyamiyana ba mote bamo kwalabu ġemota doġa a kitakamaġe i wai yawasi lubu. Taunana aubaina laġannemo a pani nawedi Babilonmo ba mulidimo kwalabu 70 noppodimo mba doġana i waiyawasi,* maibena taugiuwatana Delimaiya i giugiuwa luvanemo.

²² Pesiya ġalibonina Saelus ena waibada kwalabuna dolidolinemo, BADA niga kauwina taugiuwatana Delimaiya i giugiuwena mainana i tubuġa. BADA, Saelus i lauetadoliye te ena giuvavasaġa letedi i gilumidi bi bamo dobudi i waibadayedina dobudiġa leta i giukamaġedi.

²³ Pesiya ġalibonana Saelus niga mainana i giu, “BADA, mala Maimaituwa dobu ena waibada matabuna i vitegu bi kota i vinegu te Diuda nponemo, Maimaituwa ena vanuwa, Yelusalemmo ya ġala. Temi mabai BADA ena lava ba niganana ko munaġa Diuda bi tana ya labemi.”

---

* 36:21: Waiyawasi lanġanna giuna ba Livai 25:1-7 i giugiuwa luvanemo doġa i waiyawasi.

Esla

Lainuanega

Niga bukedi labu Esla bi Neyamaiya, sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo a miyamiya bi bainewa te kota a munağā tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ġala munağē. Bi ganakukuna Neyamaiya i voiyē.

3

Lava olta gabuna a voiyē munağē

¹ Islael lavedi* a tava munağā bi edi tauniğā a miya nawa bi nawalai wai 7-nemo lava matabudi a nato Yelusalemmo ai ġemotidi. ² Yosadak natuna Yessuwa, ena lava pilipilisi ġesaudi vaitedi bi Selitel natuna Selubabel bi ena dam lavedi vaitedi Islael edi Maimaituwa ena olta a laivaliu munağē. Te Islael lavedi edi sewasewa ani gabudi. Maimaituwa taugiuwatana Mousis waiğake i gilugilumina mainana sa voiyē. ³ Tedi olta gabunemo a ġala munağē te olaolalemo bi aubigamo sewasewa a gabugabudi, BADA lisinemo bi geğā te yağolo mba dobuna lavedi a nainaledi.

Diuda lavedi BADA ena vanuwa a ġala munağē

⁷ Pesiy ġalibonana Saelus i giugiuna mainana, Islael lavedi ġakima taunoyaedi bi tauksamda manemo ai maiidi. Tedi kani, tego bi olip masina a giukamağedi Taiya bi Sidon lavedi lisidimo, te tedi seda kaidi Lebanonmo bi nisağā sa natomedi Diyopamo.[†]

⁸ Bi ġome Selitel natuna Delubabel, Yessuwa natuna Yosadak bi edi vanuwa lavedi, pilipilisi, Livai damna bi lava mabai a panipani nawedina a tava munağā Yelusalemmo. Bi kwalabu ġemota i kovi mulinemo nawalai wailabunemo tedi BADA ena vanuwa ġala munağena ai tubu. Bi Livai damna mabai edi kwalabu 20 bi noke i sağasağana taudidi a sivudi te noyana ai badea.

Lava a noya gulata te kwalabu 21 a kovikovi ba vanuwa ai kovi.

6

Islael lavedi Maimaituwa ena vanuwa ai kovi bi ma nuwavisudi soina a voiyē

¹⁶ Islael lavedi, pilipilsi, Livai damna bi lava ġesaudi mabai a nawenawedina dobu ġesaudimo a tava munağā bi ma yasisidi Maimaituwa ena vanuwa guduna a kaikamağē.

* 3:1: Dobu nananakidi labu Diuda a kovi taunana aubaina taugiluma niga ġome i wai isedina Islael lavedi.

† 3:7: Tedi Lebonon oyaoyanemo kai a yovoğedi Taiya bi Sidon geledimo, ġome kaka a pani bwainidi bi ai poule nawedi Diyopamo. Diyopa bi nawanawana Yelusalem lofana ba 58 kilomitas.

Neyamaiya

Lainuwanega

Buka gilugilumidi labu isedi ba Neyamaiya bi Esla sa giugiuweda te Diuda lavedi ba Babilonmo bi kota bainewa a munañga tava edi dobu otinemo, kaka bi Yelusalem malagainemo BADA ena vanuwa a ȣala munañga.

8

Esla, BADA ena waiȣake lava lisidimo i iyevi

¹⁻² Bi nawalai wai 7-na pakanemo Islael lavedi matabudi debamo ai ȣemotidi, Gauba Mataetina matanemo.* Waiȣake tauwailovelovena Esla a giuwe te BADA ena waiȣake Mousis i vitevitena Islael lavedi aubaidi ya vai natome.

Kamaina bi pilisi Esla[†] waiȣake bukana i vai natome lava kumna, babada, vesavesala bi libilibi giu vaivaiyedi lisidimo.³ Bi tana ȣauba Mataetina matanemo i moito matana bolu yawaninemo. Bi kalinana didiginemo iyava i waitubu, olaolalemo te i nawa suwalamodo. Bi lava matabudi waiȣake bukana i iyeyevina a vaiye kauwe.

⁵ Esla bena dabanemo i moito saȣa te lava matabudi a lausanadade. Bi buka i kaikaikamaȣe ba lava matabudi a moito.⁶ Esla Maimaituwa saȣasaȣa guletina i kasaȣesáȣe bi lava matabudi nimedi a kailagetidi, bi BADA a lauduneye bi a giuna gado, “Giukauwa! Giukauwa!”

⁸ Livai damna Maimaituwa ena waiȣake bukana a iyevi mulinemo ba a laididiman te lava a sibe kauwe.

⁹ Bi waiȣake bai i giugiuwena a vaivaiye ba nuwed i taukonbi a ȣaba. Kamaina bi gabemani Neyamaiya, pilisi Esla tana taunana waiȣake tauwailovelovena, bi Livai damna, tedi lava a wailovelovedina a giuwedina gado, “Niga ba BADA, Maimaituwa ena laȣan waiyawa mote komai nuwaboya bi koma ȣaba.”

¹⁰ Kamaina bi Neyamaiya i giuwedina gado, “Ko nawa emi kani bi emi tegotego ko tavaitedi, ko kani ȣemota bi ko yasisi. Bi mabai mote kani bi tegotego a vononoȣa ba kediya ko soi. Bi niga ba BADA ena laȣan waiyawa bi mote komai nuwaboya. Banina BADA yasisiyena ba emi ȣailisi.”

---

* 8:1-2: Gauba mataetina ba Yelusalem malagaina ganakukunemo, suwala ena anilovotava yawannemo. Esla ba pilisi bi kota waiȣake tauwailovelovena. † 8:1-2:

Diyoba

Lainuwanega

Niga ba oloto visuvisu guletina bi wainuwatoi wapewapedi i banabanavidina, titikunina igilumi wata. Diyoba bi ena lava vaitedi bainewa mba wainuwatoidi a nōgoti waitetedi. Diyoba ena pilipilimo ba ena lava ai nōgota bena kage bai i voiyē wai gebodi bi dabedimo te Maimaituwa ya kovokovōgi. Tana i sibe te mba mote giukauwa bi yāgolo te Maimaituwa i wai sumāge. Bi i ūgōgoena maso ena wainuwatoina banina i sibe kauwe. Niga giluminemo ba Maimaituwa, Diyoba ena wainuwatoina banina mote i giuvite bi kota i wailove te ena ūgailisi bi ena nuwauyauya ba i sāga gulata. Bi yai māgati te lava sa sibe. Sauginemo Diyoba, Maimaituwa ena ūgailisi bi ena nuwauyauya banina i sibesibe ba ena wainuwatimo, waiuvala i kaisako bi Maimaituwa i lauduneye. Giluma damona ba Maimaituwa, Diyoba ena sidamo i wai yawasani, natunatuna wapawapa i vite bi i voiyē te i waiguyau munāga. Diyoba ena wainuwatoina banina ena lava mote a sibe kauwe aubaina Maimaituwa i kaipasinedi.

Diyoba bi ena vanuwa lavedi

¹ Usa dobunemo oloto isana Diyoba i miyamiya, tana Maimaituwa i laulauduneye bi i vivivile kauwe. Bi lava visuvisuna bi tana i wai kita kauwa te mote gebogebo ima voiyē. ² Bi natunatuna oloolotodi wapedi 7 bi waiwaivinidi faiona, ³ bi ena sipu ba 7,000, kamelo 3,000, bulumakau 500 bi donki waivinidi 500. Bi ena taupaula wapawapa bi aibeu yawaninemba tana taunāga i waiguyau gulata.

⁴ Diyoba natunatuna oloolotodi ūgemōgemotāga, edi lāgan i kena tava te a soisoi bi nuvunuvudi faiona a giuvaidi te vaitedi a kanikani bi a tegotego ūgemota. ⁵ Mba soidi mulidimo Diyoba natunatuna i giuwedi a nato lisinemo bi ūgemōgemotāga aubaidi i laulausewasewa. Banina i wai nōgotana gado bamoda soi nophonemo gebogebo sima voivoiyē, taunana aubaina Maimaituwa matanemo i kavisuvisudi.

Seitan Diyoba i wai laulubu

⁶ Lāgan ūgemota noke malamo aneya a tava BADA lisinemo bi mododimo Seitan kota i lovotava. ⁷ BADA, Seitan i wai talayena gado, “Tam bamo maīga kuna tava?”

Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Tagu dobu e kwaikwaivivili bi bai matabuna i tubutubūgana e kitekitedi.”

⁸ Ņome BADA, Seitan i wai talayena gado, “Egu taupaula Diyoba kuna kita? Tana ba lava visuvisu kauwina mote mai aiyai dobumo. Tana ena kauwa a didimana, ya laulauduneyegu bi ya kitakita kauwe te gebogebo mote ima voiyē.”

⁹ Ņome Seitan, BADA ena giu i wai munena gado, “Mm banina tam Diyoba kwa labelabe kauwe aubaina ya vivivilem. ¹⁰ Bi tam lāgan matabuna, tana bi ena vanuwa lavedi bi edi ūgonāgona matabudi kwa kitakitawata kauwedi. Bai ya voivoiyena ba ena noyana kwa kakavisuvisu te dobumo ena ūgamōgamo sa wapawapa. ¹¹ Bamoda Diyoba ena ūgonāgona matabudi kwa ka amōgindina male ya kuvalim.”

¹² Kamaina bi BADA, i giuwena gado, “Kamaina mwali matabuna lisinemo ba nimammo yà sakosako bi Diyoba tubūgina mote kuma kagebogebo.” Ņome te Setan, BADA i gose kamāge bi i nawa.

Diyoba pilipili i banavidi

¹³ Lāgan ūgemota Diyoba natunatuna oloolotodi bi waiwaivinidi matabudi tuwāgedi ena vanuwemo a soisoi. ¹⁴ Bi lāganna ūgemotina, kota tauwainoyanoya i tava Diyoba lisinemo bi i giuwena gado, “Em taupaula bulumakau vaitedi daibimo a suwasuwata* bi diyedimo

* 1:14: Tedi edi suwata ba tabuna mote mainana tada, tedi yoke bulumakau a soludi bi dōga a suwesuweti. Yoke ba anisuwatemo bulumakau gadodi a dulidi bi a solusoludi.

donki a yabayaba,¹⁵ bi Siba lavedi ġome a tava te ġamoġamo matabudi a danenedi bi em taupaula matabudi ai pekidi. Bi tagu tauguġa e naila te e nato au giuwemmo.”

¹⁶ Yaġolo tauwainoyanova i giugiu ba tauwainoyanova, wailabuna giu i tavaitena gado, “Namanamali i yovo te sipu dubudi bi taulabedi matabudi i kalaġosedi. Tagu tauguġa e naila e nato au giuwemmo.”

¹⁷ Kota yaġolo tauwainoyanova i giugiu ba tauwainoyanova wai faionina giu i tavaitena gado, “Taudanene dubudi faiona Babilonġa a nato, te em kamelo a danenedi bi taupaula matabudi ai pekidi. Tagu tauguġa e naila e nato au giuwemmo.”

¹⁸ Ĝome yaġolo tauwainoyanova giugiu ba tauwainoyanova wai 4-na giu i tavaitena gado, “Natunatum oloolotodi bi waiwainvindi tuwaġedii olotona ena vanuwemo a soisoi.

¹⁹ Mote lofana te kaibitibiti yavalina kalakalalele yawaninaġa i saġa te vanuwa matabuna i suve lolo bi vanuwa i nuwagolu yovo te natunatum matabudi i waipekidi. Tagu tauguġa e naila te e nato au giuwemmo.”

²⁰ Ĝome te Diyoba ma nuwaboyana i miya moito ena gala i lisi bi dabana i ġali. Bi tuwapekana doġamo i wai tupagwaliġe bi Maimaituwa i lauduneye. ²¹ Bi i giuna gado, “Kavakavagu e tubuġa

bi kavakavagu yà peki.†

BADA bai matabuna tauvitegu,

bi kota tauvai munaġena.

BADA isana ta kasaġesage.”

²² Niga kauwidi gebogebodi a tubuġa nopodimo Diyoba mote Maimaituwa i wai wawu.

2

Seitan Diyoba i wailaulubu munaġe

¹ Laġan ġesaunemo aneya malamo a tava BADA matanemo ai ġemoti munaġedi bi Seitan kota vaitena ġome. ² Kamaina bi BADA, Seitan i waitalayena gado, “Bamo maiġa kuna tava?”

Seitan i giuna gado, “Dobumo e yovoyovo saġa bi e nawanawa yababayaba.”

³ Kamaina bi BADA i waitalayena gado, “Bi egħi taupaula Diyoba bamo kuna kita? Tana ba lava visuvisuna, mote aiyai ġesauna mainana dobumo. Tana kauwa didimanidiġa ya voivoiyedi. Kuna gwayagu te pilipili waibani geġġana e vite bi geġġa te yaġolo ya vivivilegħ bi ya kitakita kauwe te mote gebogebi ima voyi.”

⁴ Seitan, BADA ena giu i waimunena gado, “Lava male ena ġonaġona matabudi ya lau avenakiyedina ba ya yawsana. ⁵ Bamoda tubuġina kwa taukonni bi yai kibitoina ba ya giu wai gebogebom.”

⁶ BADA i giuwena gado, “Kamaina bi nimammo yà sakosako bi mote kumai peki.”

⁷ Ĝome Seitan, BADA i gose kamaġe bi i nawa. Bi wai boniboni Diyoba i vite tubuġina matabuna, kaġenem te kununemo i laukamaġe. ⁸ Kamaina bi Diyoba veni ani ġinina diyanemo, kovumo i miya bi tunina sabilemo i kwelikwel.

⁹ Bi mwanena i giuwena gado, “Niga pilipilidi matabudi a nato lisimmo bi bai aubaina, Maimaituwa kwa vivibile bi yaġolo te didimana kwa voivoiye? I visu te maso Maimaituwa kuna pasili bi kuna peki.”

¹⁰ Diyoba mwanena i giuwena gado, “Em giu mai bu'uwa. Maimaituwa kauwa wapewapedi visuvisudi ya viteziteda bi kota gebogebodi i vitedana ba tai aninedi.” Pilipili wapewapedi Diyoba lisinemo a tubuġa bi tana mote bai gebogebona mudunemo i vato Maimaituwa lisinemo.

Diyoba ena lava faiona a vakita

¹¹ Diyoba ena lava faiona isedi ba Elifas ena malagai ba Teman, Bildad ena malagai ba Suwa bi Diyofa ena malagai ba Namet. Diyoba ena pilipili a vaivaiye ba ai ġemotidi bi miya sagusaguna aubaina a nawa. ¹² Manemanekemo Diyoba a kita bi mote a kitaġone banina

† 1:21: Niga giuna banina ba gado ya munaġa malamo.

tana tubuḡina boniboni a ka gebogebo. Tedi ma ḡabedi edi kwama a lisidi bi dabeledimo gobusa a yalaḡidi banina tedi ai nuwaboya.¹³ Bi doḡamo vaitena a miyana ba laḡan 7 bi dudubala 7. Mote aiyai bai i giuwe lisinemo banina a kita te i wai nuwatoi gulata.

3

Diyoba i wai uvala te mote maso i tubuḡa

¹ Diyoba ena lava vaitedi a miyana laḡan 7 mulidimo, kaka Diyoba gagali i waitubu, ena tubuḡa laḡanina i laupaliibe.

² Bi i giuna gado,

³ “Egu tubuḡa laḡanina Maimaituwa kwa bwali kamaḡe.

Dudubalinemo e tubuḡa bi mabai a kitagu.

Bi a giuna a gado, ‘Weeo gomana olotona i tubuḡa,’
mba dudubalina e daboke, kwa bwali kamaḡe.

⁴ Mba laḡanna ba yai boimatuwa!

Maimaituwa noke nuwana ya yavuḡa,
ḡome mote yanayana ima kena.

⁵ Boimatuwa pilina mba laḡana ya suma yaḡosi.

Kaka yada dubadubana ya sumatawi,
bi dudubala wai nuwa nainailina mba laḡanna ya sumatawi wainaili.

⁶ Boimatuwa pilina mba dudubalina ya pili yaḡosi.

Niga dudubalina mote imai nuwavisu munaḡa maibena laḡan ḡesaudi kwalabu nponemo.

Mba dudubalina mote sima i iyevi munaḡe.

⁷ Mba dudubalina kwa voye te wai bani geḡana,
ḡome mote maso wainuwavisu bi yasisi.

⁸ Taubwalabwalau kwa giuwedi te mba laḡana sa pasili otiye.

Tedi mabai mwata a sunesuneḡidina mba laḡanna sa pasili.

⁹⁻¹⁰ Mba dudubalina mote tinagu bwagana i gudu.

Tana egu pilipili i kadidigi otiye.

Taunana aubaina mba oleolelina kipolidi sai dudubala.

Mba dudubalina laḡan ya egeli bi mote ima yana makai.

¹¹ Bai aubaina egu tubuḡa laḡannemo mote e peki?

Bai aubaina tinagu bwaganemo mote e peki?

¹² Bai aubaina tinagu i bewabewa watawatagu?

Bai aubaīna i waisusu watawatagu?

¹³ Egu tubuḡa laḡannemo bi e peki maso niganana tunigu i kalaḡauku.

Bi niganana maso ba egu pekimo e wai yawasi.”

4

Elifasi, Diyoba lisinemo i gagali

¹ Ḡome Teman olotona Elifasi, Diyoba i giuwena gado:

² “Bai yà giuwemna male kwa medi.

Mote luvagu te yài nuwabagibagi?

³ Tam dolinemo, lava wapewapedi kuna lailaibagidi;
bi edi kaigwaḡamo ḡailisi kuna vitedi.

⁴ Mabai bi a kulukuluvana ba em giumo kuna kaisagudi
bi gwaḡegwaḡedi kuna lagetidi.

⁵ Bi niganana pilipili i laulaugulatem ba nuwam i kuluva.
Bi pilipili i vaivaim ba kuna naila gulata.

⁶ Tam Maimaituwa tauvivilena
bi taulauduneyena niganana kwa ḡailisi.

Tam noḡota didimanemo kwa miyamiyana
taunana yai yawasanim.

- ⁷ Kwai nuwa noḡonoḡota!
Lava visu tauvoiyena mote ima peki.
Kuna kita Maimaituwa mote lava edi yawasana
didimanidi ima kagebogebodi.
⁸ Tagu bai e sibena ba lava gebogebos pesina i wadina
ba damonemo kota gebogebos ya banavi.”

Diyoba ena lava a giugiuwe te tana gebo wapewapedi i voivoiyedi, taunana aubaina pilipili a nananaka lisinemo sa tubutubuḡa. Bi Diyoba i giuna gado, “Tagu mote gebogebos yà voiyyedi.”

38

BADA ena gagali

- ¹ BADA, kaibitibitimo Diyoba lisinemo i giu yovona gado,
² “Tam em sibe bai, te egū nuwauyauya kwai talavitavite?
Em giu banina geḡa.
³ Tam olotom te kwa vononoḡa bi noya dididiga kwa voye.
Bai yài talayemna,
ba egū waitala kwaimunedi.
⁴ Tam ḡome bi tagu dobu voyena ei tubu ee?
Bamoda kuna sibena ba kwa giuwegu.
⁵ Dobu ena didiga aiyai i wai ogatalaye, kuma sibe?
Aiyai nimana i tuḡu bi i lau luva?
⁶ Aiyai dobu yasina i sako
bi aiyai dodu liuna duḡudi i waimoitodi?
⁷ Mba laḡannemo, olaolala kipolidi sa sale ḡemota,
bi BADA ena aneya matabudi mayasisidi sa binau.
⁸ Laḡannemo, nisa i laulau pusuwalina maibena gomana bwagamo i tubutubuḡana,
ba aiyai nisana i wabaḡavuki? Bamoda kuma sibe ba kwa giuwegu?
⁹ Bi tagu giyou e voye
te nisa ena kwesi bi boimatuwa pilina i sumatawi.
¹⁰ Bi ena palata e sako bi mataetina e sivudi
bi gudu ei moitodi.
¹¹ Bi e giuna gado, ‘Kwa nato te niga palatinemo kwa vamoito
mote palata kumai muli, bi em labama nananakidi niga ḡome sa vamoito.’

40

- ¹ BADA, Diyoba i giuwena gado,
² “Tam aiyai bi tagu vaitegu ta waikagiu, tagu Maimaituwa saḡasaḡa guletigu.
Bamoda yaḡolo kwa giugiuvitavita ba yài talayem bi egū giu kwaimune.”
³ Ġome Diyoba, BADA ena giu i wai munena gado,
⁴ “Bainewa em nuwauyauya banidi yà sibedi, tagu lavaota.
Gayagu yà gudu bi yà miya moimoisili.
⁵ Tagu ei kalina wapa gulata,
bi niganana mote bai ḡesauna yàma giuwe.”

42

Diyoba, BADA ena giu i waimunedi

¹ Diyoba, BADA ena giu i waimunena gado,

² “Niganana e sibe te tam bai matabuna tauvoiyedi,

bi em nōgota kwa voivoiyena mote kaka aiyai ima gudu.

³ ♪ Kuna giuwuguna gado, ‘Diyoba bai aubaina em giu waibani gēgedimo egu nuwauyauya
khai talavitavitate?’

Giukauwa te bai kauwidi e giugiuwedina banidi mote yā sibedi,

bi kauwa nananaka otidi mote luvagu te yā sibedi.

⁴ ♪ Kuna giuna gado, ‘Diyoba, khai beyavaiya bi yā giu!

Yài talayem bi egu giu kwaimune.’

⁵ Wala ba lava ġesaudi a giugiuwatamna e vaivaiye,

bi niganana kaka tagu mata otigumo e kitam.

⁶ Egu gagali matabudi a voiyyegu te ei dabauba,
tagu gobusemo bi kovumo e topana ba ya waimāgati munāgegu te e laukuvasa.”

BADA, Diyoba i kavisuvisu

⁷ BADA, ena gagali Diyoba lisinemo i wai waikovi ba kota Teman olotona isana Elifasi i
giuwena gado, “Tam mote ku giukauwa mai egu taupaula Diyoba, taunana aubaina tam bi
em lava labu vaitedi, lisimimo e medi. ⁸ Kamaina te kau oloolotodi 7 bi kota sipu oloolotodi
7 bi ko nawa egu taupaula Diyoba lisinemo bi emi sewasewa ko gabudi. Bi egu taupaula
Diyoba aubaimi ya laupali bi bai aubaimi yai bāgaena ba mainana yā voiye te emi ai giugiu
yā nōgotikamāgeli. Bi tagu mote yāma kovoġimi banina temi mote giukauwa ko giuwe
maibena egu taupaula Diyoba.” ⁹ Kamaina bi Elifasi Teman olotona, Bildad Suwa olotona
bi Diyofa Namet olotona BADA ena giuvavasāga a voiye, dabanemo tana Diyoba ena pali i
waiānine.

¹⁰ ♪ Diyoba ena lava aubaidi i laupali mulinemo ba BADA, Diyoba maula i vite munāge
bi dabanemo i wailautawi. ¹¹ Tana valevaletina, nuyunuvuna bi ena lava a sibesibena
matabudi a tava ena ani miyamo bi vaitena a soi. Banina BADA, pilipili Diyoba i vite bi
niganana i yawasana munāga taunana aubaina ena lava a tava waiyebonena aubaina. Bi
tedi ġemoġemotāga mane bi nima komakoma goldimo voivoiyedi a natomeddi Diyoba a
vite.

¹² Dolinemo BADA, Diyoba i kavisuvisu bi mwali wapapawapa i vite. Bi ena wainuwatoi
mulinemo ba i kavisuvisu gulatena kaka dolinemo banina niganana 14 tausen sipu i
vite, kamelo 6 tausen, bulumakau 1 tausen bi donki waivinidi 1 tausen. ¹³ Bi kota
natunatuna oloolotodi 7 bi waivinidi faiona i vite. ¹⁴ Natuna waivinina tautuwāga i
wai isana Dimaima, taumodona Kesiya bi damodamona isana Kelen-Ġapuk.^{*} ¹⁵ Bi Diyoba
natunatuna waivinidi muleledi mote mai dobumo waivini ġesaudi. Bi tana i giuwedi te
laġannemu ya pekina ba ena waiguyau sa soiye te dubu ten bi ġemoġemotāga sa legau bi
kota nuyunuvudi mote nuwedi ima yavūga.

¹⁶ Niga mulinemo Diyoba i miya gulata te kwalabu 140 a kovi bi ena tubulelesa wai 4-na
i kita. ¹⁷ Bi i magula kauwa kaka i peki.

◊ 42:3: Dyb 38:2   ◊ 42:4: Dyb 38:3   ◊ 42:10: Dyb 1:1-3   * 42:14: Niga isedi banidi Ġibulu kalinedimo
vaiyedi ba a visu bi banidi ba waivini ena mulele.

Sale

Walaka bamo lava tabudi bi tabudi sale bi pali a gilumidi. Bi Islael lavedi mba saledi bi palidi a legaudi bi edi laudune nopolimo a iyeiyevi. Mba saledi ba kasaḡesaḡe bi Maimaituwa a waiebonena palidi banina lisidimo visu i voivoiye. Sale ḡesaudi mba Maimaituwa a waibaḡa te edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi ya moito galamedi pilipili nopolimo. Sale ḡesaudi nopolimo mba ḡaliḡalibona mabai tedi a labelabe kauwedina aubaidi a laupali bi kota a laulaupali te edi ḡaviya Maimaituwa ya kovoḡidi. Wali saugemo tedi nopolidi ena nuwaboya Maimaituwa lisinemo a waiyovodi.

Niga dobunemo Yesu ena noya nophonemo pali ḡesaudi Sale nophonemo i legaudi bi i giugiu. Bi i saḡa i nawal mulinemo, Maimaituwa ena dam edi laudune nopolimo niga palidi a iyeiyevidi.

1

Nuwavisu giugiu kauwina

- ¹ Lava mabai mote gebogebo lavedi vaitedi simai gemota,
bi edi giu simai tiponaḡedi,
ee Maimaituwa tauwaigwaiwaiyena simai titiponaḡedi ba tedi sai nuwavisu.
² Tedi ba dudubala bi suwala BADA ena wailovelove giudi sa legaudi bi sa noḡonoḡoti
watedi,
bi nuwavisu ḡome sa banabanavi.
³ ♦ Tedi edi yawasana ba mai kai gauba diyanemo moimoitona,
sauginemo ena bani laḡanina i tavana, tana ya votavota.
Bi luguluguna mote sima poki,
mainanana tedi baibaiḡa sa voivoiyedina kaka edi yawanamamo vota visuvisudi sa
tubuḡa.

- ⁴ Bi gebogebo tauvoiyena lisidimo kaka mote mai sima tubuḡa.
Tedi maibena kai pokina luguluguna, laḡannemo yavalta i lausuvena ba sa laubulili
kovi.
⁵ Bi etala laḡannemo mote ḡemoḡemotina te gebogebo lavedi Maimaituwa matanemo
sima moito.
Bidi kaka Maimaituwa ena lava vaitedi mote sima miya ḡemota.
⁶ Didimana tauvoiyena tedi edi yawanamamo BADA ya labelabe kauwedi bi ya waieta-
doliyedi,
bi kota gebogebo etana taukaiwatana tedi sa peki.

23

Deivida niga Salena i gilumi.

BADA tana tauḡamoda

- ¹ BADA tana taunana taulabegu. Tagu mote bai ḡesau yàma maluwabiye.
² Tana dobu gidegidevinemo i sakogu
bi ya waidolinaweguna gauba ubaubana diyanemo te yai yawasi.
³ Tana nopoġu ya lailaivaliu munaġe.
Bi eta didimaninaġa ya waidoli nawegu,
tana isana aubaina.
⁴ Avena te tagu peki gwagwana boimatuwanaga, yà nawarawawa,
bi gebogebo mote yàma naile.
Banina tam tagu vaitegu, bi em diġonemo
kwa moimoito galamegu.

♦ 1:3: Del 17:8

⁵ Tam egu ȡaviya matedimo kaguya kuna voye.
     Tam olip masina buyobuyo dabagumo kuna ȡini.
 Bi gabu pounemo kunai mijenigu,
     egu ledu kunai wanavu te i nuwaȡiniȡini.
⁶ Giukauwa te em kivivisuvisu bi em launuwatoi
     mote bai laȡannemo sima gosegwu.
 Bi tagu kaka BADA em vanuwemo
     yà miya nonoȡa.

27

Niga Salena Deivida i gilumi.

- ¹ “BADA tana egu yanayana bi yawasana pakana,
     taunana aubaina aiyai bena yà naile?
 Tana pilipilimo ya moimoito galamegu,
     taunana aubaina mote yàma naila.
- ² Sauginemo kagu ȡaviya, gebogebo lavedi sa suluvaigu,
     bi sa ȡoeȡoe te maso sai pekigu,
     ba tedi taudiȡa sai kalabetibeti munaȡedi bi sa kuluva.
- ³ Bamoda ȡaviya wapewapedi sa dubutawagu,
     tagu mote yama naila.
 Avena te ȡaviya sa suluvaigu,
     bi tagu yaȡolo te BADA yài sumaȡe.
- ⁴ Tagu mwali ȡemota BADA yai baȡaye te aubaigu ya voye:
     Tagu e ȡoe kauwe te egu yawasana tabutabunemo em vanuwemo yà miya,
     bi yà sibem te tam kuna visu gulata,
     bi em vanuwa wai waiyawinanemo yà laupali lisimmo.
- ⁵ Sauginemo pilipili e banavidina ba gabu visuvisunemo kwa sako waidavogu,
     te em vanuwemo kwa labe kauwegu,
     bi kwa sako saȡegu ȡakima lofalofana dabanemo te egu ȡaviya mote sima suluvaigu.
- ⁶ Egu ȡaviya kaka sa moito kwaiviviligu,
     bi geȡa te kwa sagugu te egu ȡaviya yà lauyovoȡedi.
 Bi Maimaituwa em vanuwa nophonemo tagu sewasewa yà gabu, tam BADA lisimmo,
     tagu mayasisigu boiȡatu yà bibi bi ya sale BADA lisimmo.
- ⁷ BADA, laȡannemo yà laupalina ba egu pali kwa vaiye,
     kwa launuwatoi yegu bi egu pali kwaimune.
- ⁸ Tam kuna giuweguna gado, ‘Kwa nato lisigumo bi kwai baȡa.’
     Taunana aubaina niganana lisimmo yà natonato.
- ⁹ Tagu em taupaula, mote kuma medi
     bi kuma miya tautauliyegu,
     mote kuma kandavonegu!
 Tam kunai yawanigu,
     bi laȡan matabuna kwa sagusagugu.
- Taunana aubaina mote kuma gose kamaȡegu!
- ¹⁰ Bamoda tamagu bi tinagu sa dabokegu,
     bi tam BADA kwa giuvaigu.
- ¹¹ BADA, egu ȡaviya a wapa,
     taunana aubaina kwai lovelovegu te yà kaiwatam,
     eta didimaninaȡa kwai doligu.
- ¹² Mba ȡaviidi kaiyovu giudimo sa waiwavugu,

tedi sa ūoeōgoena sa kagebogebogu,
taunana aubaina kuma kita kamaōgedi sima vunugu!

¹³ Bi ei sumaāga te BADA kivim lisigumo i visu,
bi niga dobunemo yà miyamiya
ei sumaāga te kwa sagugu.

¹⁴ Taunana aubaina BADA tai sumaāge,
te ta ūgailisi bi ta laudabatola,
eda sumaāga ūgailisina BADA lisinemo ta sako."

34

Laāgan ūgemota Deivida, Abimelek matanemo i kauwana maibena lava bu'ubu'uwinia, taunana aubaina i giukamaāge i nawa. Bi muliāga Maimaituwa bainewa Deivida i saguna, taunana saledi i gilumi watedi ena pilipili laāgannemo.

¹ Tagu laāgan matabuna BADA yà kasaāgesaāge,
bi em kivivisuvisu yà giuwata nonoāge.

² Tagu BADA taunaāga isana yà kailagelageti,
bi lava malumaluwabidi kalinagu sa vaiyena ba sai nuwavisu.

³ Tada BADA ta kasaāgesaāge,
tada tai ūgemotida bi BADA isana ta lauduneye.

⁴ Tagu BADA lisinemo e laupali bi egu pali i waimune,
bi bai e nainailedina lisidimo i wai yawasanigu.

⁵ Tedi mabai a nuwavitaledi BADA lisinemo sagu aubaina,
ba sai nuwavisu gulata bi tana laāgan matabuna ya sagusagudi.

⁶ Tagu e wainuwatoitoi bi e laupali te BADA egu pali i vaiye,
bi kauwa gebogebodimo i waiyawasanigu.

⁷ Tedi mabai BADA sa vivivilena ba ena aneya,
sa kitakita galamedi bi sa labelabe kauwedi.

⁸ Taunana aubaina ko nuwavitala BADA lisinemo bi ena laukivivisuvisu ko banavi,
bamoda ko nawana lisinemo sagu aubaina ba koi nuwavisu gulata.

⁹ Temi lava waiwaisumeājimi BADA ko vivile.
Bi lava mabai BADA sa vivivilena mote bai ūgesau sima maluwabiye.

¹⁰ Wali saugemo ba laiyon sa maluwabi bi kani sa peki,
bi geāga te BADA tauwaisumaāgena tedi mote bai sima maluwabiye. ¹¹Egu lava ko nato
bi egu gagali ko vaiye.

Yai lovelovemi te BADA ko vivile.

¹² Bamoda aiyai miya wailofa kwa ūgoena,
ba yawasana visuvisuna kwa vai.

¹³ Bi lava mote kuma giu wai gebogebodi
bi mote kumai kaikaiyovu.

¹⁴ Gebogeo kauwedimo kwa nuwavitala,
bi visu kwa voiye, kwa ūgailisi te lava kwa sagudi bi nuwaubamo kwa miya.

¹⁵ BADA didimana lavedi ya kitekitedi,
laāgannemo tana lisinemo sa laupalina ba ya sagudi.

¹⁶ Lavedi gebogeo tauvoiyena ba BADA ya miyatatauliyedi,
bi a pekina ba mote aiyai ima noāgoti munaāgedi.

¹⁷ Laāgannemo BADA ena lava lisinemo sagu sai baāgaena ba ya vaiyedi,
bi edi pilipilimo ya kuvesidi.

¹⁸ Tana lava nuwa kulukuluvidi diyedimo,

bi edi sumaḡa yovoyovodi ba ya sagudi.

¹⁹ Lava didimanina pilipili wapewapedi ya banabanavidi,
bi geḡa te pilipilidi nopolimo BADA ya sagusagu.

²⁰ Tana siliḡena matabudi ya labelabe kauwedi,
te mote sima doukoto.

²¹ Bi gebogebo lavedi ba edi gebogebo ya
vunu munaḡedi, tedi mabai lava didimanina sa dabodabokena ba kovoḡa sa vai.

²² BADA ena taupaula yai yawanani.
Lava mabai BADA lisinemo sagu sa waibaḡayena ba ya moito galamedi te mote kovoḡa
sima vai.

51

Laḡan ḡemota ḡalibona Deivida, Ulaiya mwanena isana Besiba i lauwaiviniye, taunana
aubaina Maimaituwa tauguwatana Neitan i giu matai kauwina dabanemo bi Deivida i
laukuvasa bi niga palina i gilumi Maimaituwa lisinemo.

¹ “Aee, BADA, kwa launuwatoitoiyegu
em ḡoe kenakena nonoḡina luvanemo.

Bi em launuwatoimo
egu gebogebo milana kwa koḡa kamaḡe.

² Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi,
maibena lava gala milemiledi sa koḡekoḡedina.

³ Egu kauwa gebogebodi ya noḡotiwatedi,
bi laḡan matabuna sa taitai noḡonoḡotigu.

⁴ Tagu gebogebo taumḡa lisimmo e voyie,
egu kauwa matammo i gebo.

Taunana aubaina kuna giuwuguna gado, ‘Tam gebogebo kuna voyie!’ Mba kuna giukauwa.
Sauginemo kuna kovoḡiguna, mba kauwa didimanina kuna voyie.

⁵ Tagu gebogebo vaitena tinagu bwaganemo,
bi gebogebo vaitena tinagu i bewagu.

⁶ Bi kuna ḡoe te em giukauwa taunana maso nopogu i waiwanavu,
bi kunugu maso em nuwauyauya kunai wanavu.

⁷ Egu gebogebo kwa koḡa kamaḡedi bi ya sabusabu,
kwa koḡagu bi ya yana gulata.

⁸ Kwa giuwegu te egu gebogebo kuna noḡotikamaḡedi
bi giukauwemo ya nuwavisu.

Tam kuna lauyovoḡegu, bi niganana kwa voyegu te yai nuwa visu munaḡa.

⁹ Egu gebogebo kuma kitekitedi,
bi egu mila matabudi kwa koḡa kamaḡedi.

¹⁰ Aee, BADA nuwapou valivaliuna kwa vitegu,
bi Aluwim ḡaiḡailisina nuwapougumo kwa sako.

¹¹ BADA tagu lisimmo ya miyamiyana mote kuma kwavivaigu yàma nawu,
bi lisigumo em Aluwa Waiyawa mote kuma kaikamaḡe.

¹² Em yawanamo kwa laivaliugu, maibena dolinemo kuna waiyawasaguna mainana,
bi kwa voyegu te nuwagu tabutabunemo ya vivilem.

¹³ Mba mainana kaka gebogebo lavedi em eta yai lovedi,
te sa nuwavitala lisimmo.

¹⁴ Oo Maimaituwa, tagu e nima kwasina,
kwai yawanani bi kwa moito galamegu,

kaka ma yasisigu em kauwa didimanidi yà sale watedi.

¹⁵ Oo, Bada mudugu kwa taukonì,
te yà kasağesağem.

¹⁶ Tagu ǵamoǵamo yà lausewasewaye lisimmo bi tam mote em ǵowana mba taudidi.
Tam mote sewasewa mba mainana kitedi kuma ǵoeǵoedi.

¹⁷ Tam sewasewa laukaina kwa ǵoeǵoena,
ba laǵannemo tagu yà sako yovoǵe munaǵegu bi yài waibaǵam te egu gebogebo kwa
noǵoti kamamaǵedi.
Oo, Maimaituwa, laǵannemo lisimmo yà laukuvasana mote kuma miya tautauliyegu.

¹⁸ Bi Saiyon malagaina kwa kavisuvisu bi ena lava kwa sagudi,
bi Yelusalem ganakukuna kwa laivaliu munaǵedi.

¹⁹ Bi lava nopodi visuvisudimo sa lausewasewa bi tam lisidimo kwai nuwavisu,
bi sewasewa tabudi bi tabudi lisimmo sa gabudi,
bi kau olta dabanemo sa lausewasewayedi.”

67

¹ Oo Maimaituwa kwa launuwatoiyemai bi kwa kavisuvisumai,
te lisimaimo kwai nuwavisu.

² Te lava matabudi dobumo em ǵowana sa sibe,
bi dam matabudi sa sibe te tam luvana kwai yawasanidi.

³ Taunana aubaina lava matabudi Maimaituwa sa kasağesağem,
lava matabudi kaka sa kasağesağem

⁴ Bi lava matabudi dobumo ma yasisidi sa sale,
banina tam dobu taulaididimana,
bi lava matabudi kwa labelabe kauwedi.

⁵ Taunana aubaina dobu matabuna Maimaituwa sa kasağesağem,
lava matabudi BADA sa kasağesağem.

⁶ Mba mainana kaka doǵa yai maula kauwa,
bi ema Maimaituwa mwali visuvisudi ya vitemai.

⁷ Giukauwa te Maimaituwa kaka ya kavisuvisumai,
bi lava matabudi dobumo kaka sa lauduneye.

90

Maimaituwa ena taupaula Mousis niga palina i gilumi.

¹ Oo Bada, tubulelesa onena, tam taunana ema vanuwa.

² Maimaituwa tam wala, niǵanana bi yaǵolo mainana miyamiya nonoǵim,
muliǵa kaka oya
bi dobu matabuna kuna voyiedi.

³ Tam lava kuna giuwemaina gado, “Ko munaǵa doǵamo!
Bi doǵamo kuna voivoiyemaina kota kamunaǵa.”

⁴ Tam matammo, kwalabu 1,000 ba maibena laǵan ǵemota,
bi kota maibena ka sula kena te laǵan ya sakosakona.

⁵ Tam lava edi yawasana kwa kaikaikamaǵe makaiyedi,
maibena lauboni wainuwakaukauleyana.

Lava ba maibena belana,

⁶ olaolalemo ya duga kauwa te ya buso,
bi aubigamo ya welai te ya peki.

⁷ Mainana tama em medi dididiga ya yovona ba ka launeǵaneǵa,

tama ke naile gulatem.

⁸Tam ema gebogebo matabudi taukitedi,
tama kasivusivu waidavonedi bi gēga te tam matabudi kwa kitekitedi.

⁹Tam em medi, tama ema miya dobumo
ya bwalibwali ġavuki.

Bi ema yawasana kwa kaikaikamaġe makaiyedi,
maibena lava nuwana peki bi yawasina ya tautau guduna mainana.

¹⁰ Bi tama dobumo ka miyana kwalabu 70,
bamoda lava i miya ġaiġailisina ba 80 ya vai,
bi nopolimo yavi bi wainuwatoi ka banabanvidi,
bi mote kama miya wailofa te ka pekipiki.

¹¹ Bi em medi dididiga mote aiyai mayana i vai,
augunai em medi mayana ka vai, maso ba ke vivile kauwem.

¹² Kwai lovemai te bainewa lofana ka miya te noġota didimanidi lisimmo ka legaudi,
banina niga dobunemo ema miya mote ima lofa.

¹³ Oo BADA kwa nato munaġa! Tama em taupaula,
kwa launuwatoitoiyemai.
Lisimaimo mote kuma medi gulata.

¹⁴ Bi em nuwavaina kenakena nonoġinemo kwai wanavumai kaka olaolala matabuna,
ka sale bi kainuwavisu nonoġa.

¹⁵ Tam bainewa pilipilimo kuna sivumai ke miyamiyana, mainana kota nuwavisu kwa
vitemai.
Bi emai nuwatoi kwa kaikamaġe bi miya visuvisuna kwa vitemai.

¹⁶ Tama em taupaula bi em ġailisi kwa kamaġati lisimaimo,
bi ema tubulelesa sa kita te tam ġaiġailisi guletim.

¹⁷ BADA, tam ema Maimaituwa kwa launuwatoitoiyemai,
kwa sagumai te ema noya ya visu.
Bi kwa sagumai te noya ka voiyé kauwedi te banidi sa tubuġa.

95

¹Ko nato BADA ta kasaġesaġe,
mayasisida taulabeda Maimaituwa lisinemo ta sale.

²Ta nato mayasisida BADA tai ebone,
ta sale bi ta kasaġesaġe.

³BADA tana Maimaituwa ġaiġailisina,
ġalibona ġaiġailisina mote mai maimaituwa ġesaudi.

⁴Tana dobu matabuna ya waibadaye,
doġa dibuna te dabana bi kota oya lolefledi matabudi ya waibadayedi.

⁵Tana nisa i voivoiyena bi kota doġa i patipatina ya waibadaye.

⁶Ko nato BADA, matanemo iwada ta taunokudi,
taapatida lisinemo tuwapekada tai tupagwaliġedi bi ta lauduneye.

⁷Tana eda Maimaituwa bi ena lava tada ya labelabe kauweda,
maibena tauġamo sipu ya labelabedina.

Niganana ba tana taunana kalinana ta vaiye. Tana ya giugiuna gado,

⁸ Nopomi mote koma gududi maibena emi magumagula sauginemo Melibamo,

Masa kalakalalelenemo a voivoiyena mainana.

⁹Tedi kaikana bai aubaidi e voivoiyena a kita,
mba sauginemo tedi mote ai sumağegu bi yağolo te a laulaulubugu.

¹⁰Tagu niga lavedi e mediyedina ba kwalabu 40 a kovi,
bi e giuna gado, 'Niga lavedi a miya tautauliyegu,
bi egū giuvavasağā mote sima kaikaiwatedi.'

¹¹Taunana aubaina e medi
bi lisidimo e giuwapanā gado,

'Tagu aubaimi dobu e vononoğe te maso ğome konai yawasina
bi niganana mote yàmai aninemi te ğome koma solasağā.'

100

Niga salenemo, Maimaituwa ena lava ai ebone ena laukivivisuvisu aubaina.

¹Lava matabumi dobumo kalinemī,
dididiginemo ko sale BADA lisinemo.

²Ko nato manuwavisumi BADA ko lauduneyē,
bi mayasisimi ko sale.

³Ko sibe te BADA tana Maimaituwa!
Tana i voyieda te tada tana ena lava bi ya kitakitawatada,
maibena tauğamo ena sipu ya labelabedina.

⁴Ma wai ebomi ena vanuwa mataetinağā ko sola nawa,
bi ganakuku nopenemo isana ko kasağesağē.

⁵Banina BADA i visu,
ena nuwavaina kenakena nonoğina ena lava lisidimo mote ima kovikovī.
Tana i giugiuwapana mainana tubulelesa onena ya miyawata.

103

Deividā niga salena i gilumi.

¹Nopogu bi tubuğigu tabutabunemo
BADA isana waiyawa yà kasağesağē.

²Nopogu tabutabunemo BADA yà kasağesağē,
bi kauwa visuvisudi i voivoiyedina
matabudi lisigumo yà noğoti watedi.

³Bi egū gebogebo matabudi ya noğonoğoti kamağedi,
bi egū sida matabudimo
yai waiyawasanigu.

⁴Tana pekipekidi edi gabumo
ya waiyawasanigu.

Bi ena nuwavaina bagibagina
bi ena launuwatoi ya viteziteguna,
maibena kunubobo dabagumo.

⁵Sauginemō niga dobunemo yà miyamiyana,
tana mwali visuvisudi ya vitezitegu.

Bi tubuğigu ya lailaivaliuna,
maibena boniya lauwalina bi ğaiğailisina.

⁶Lava edi lava sa kitakita waiyovoyovodina,
taudidi BADA ya sagusagudi
banina ena kauwa didimanina.

⁷Maimaituwa ena ogatala Mousis i vite,
te Islael lavedi lisidimo ena ğailisi ya kamağati.

⁸ BADA tana laulaunuwatoina bi tauwaisagu,
tana mote medimedi makaina,
bi ena ġoe kenakena nonoġina.

⁹ Maimaituwa mote laġan matabuna eda gebogebo dabedimo imai wavuda,
bi kota ena medi lisidemo mote ima kena nonoġa.

¹⁰ Tada gebogebo nananakidi te voyiedi te maso i kovoġida,
bi geġa te mote ima kovokovoġida.

¹¹ Mabai BADA sa laulauduneyena
ba ena ġoe lisidimo ya kena nonoġa.
Bi ena ġoe i saġa gulata te mala i waimuli.

¹² Tana eda gebogebo ya kaikaikamaġedina,
manekina lofana maibena aibeu yawarinemo,
te ena larasi yawarinemo.

¹³ Tamatamada dobumo sa laulaunuwatoiyedana,
mainana kota BADA, mabai sa vivivilena, ya laulaunuwatoiyedi.

¹⁴ Tana i sibe te tada mote ġaiġailisida,
banina tana i sibe te gobusemo i voyeda.

¹⁵ Tada eda yawasana maibena ġawaġawa ya duga saġa te ya poki munaġa,
ee maibena belana busona,
olaolalemo ya tapale bi aubigamo ya ġoġosi.

¹⁶ Bi yavala ya lausuve te ya suve waibeku,
te mote aiyai ima kita munaġedi.

¹⁷⁻¹⁸ Bi tubulelesa onedi,
mabai BADA sa laulauduneye bi ena waianina sa kaikaididina,
bi ena waiġake sa noġonoġotidi bi sa kaikaiwatedina,
ba ena ġoe bi ena laukivivisuvu lisidimo ya kena nonoġa.

¹⁹ BADA ena ani miya malamo i voyie,
bi bai matabuna ya waibadayedi.

²⁰ Temi aneya ġaiġailisimi,
BADA ena giuvavasaġa ko vai bi ko kaikaiwatedina
temi BADA ko kasaġesaġe.

²¹ Aneya malamo miyemiyyemi
bi temi mabai ena ġowana ko voivoiyena BADA ko kasaġesaġe.

²² Dobumo bai matabuna i voivoiyemina,
temi BADA ko kasaġesaġe.

Bi tagu nopogu tabutabunemo BADA yà kasaġesaġe.

110

Deividia niga sale i gilumi.

¹ ✘ BADA, egu bada i giuna gado:
“Kataiyagumo waibada gabunemo kwa miya,
bi em ġaviya yà lauyovoġedi
kaka em waibadana gabulinemo yà sivudi.”

² Yelusalemmo BADA
em waibadana ya voyie
bi yai laulije te em ġaviya kwai badayedi.

³ Sauginemo waiġaviya aubaina kwa nawana ba em lava sa vite munaġedi em waibada gabulinemo,

---

✘ 110:1: Met 22:44; Mak 12:36; Giu 2:34,35

bi ko nawa koi ȣaviya,
 tam gala waiyawa kwa kotedi,
 bi laȣan matabuna em ȣailisi yà laivaliu,
 maibena olaolala silovuna.

⁴“BADA i giuwapa te nuwana mote ima vitale,
 ‘tam ba kwai pilisi nonoȣa maibena Melkisedek.’

⁵Oo BADA kataiyammo ȣalibona ya moimoito,
 bi sauginemo i medina ba ȣaliȣalibona matabudi yai pekidi.

⁶Bi dobu matabudi yà kovoȣidi bi edi wapu matabudi peki sa wanavu,
 bi ȣaliȣalibona matabudi dobumo ya lauyovoȣedi.

⁷ȣalibona wai ȣaviya aubaina ya nawanawa bi gadona i maguna ba ya vamoito.
 Te gauba eta diyanemo ya yovoyovona ya tego,
 te ena ȣailisi ya vai munaȣe bi ȣaviya ȣesaudi ya lauyovoȣedi.”

119

⁹Bainewa lava valivaliuna didimanemo ya miya?
 Ba BADA, em giuvavasaȣa ya voteyateyaedi.

¹⁰Nopogu tabutabunemo e ȣoena em noya yà voiye,
 taunana aubaina kwa sagugu te em giuvavasaȣa yà voteyateyaedi.

¹¹Em giuvavasaȣa nopogumo e sivudi,
 te mote lisimmo gebogebo yàma voiye.

¹²BADA yà kakasaȣesaȣem,
 em waiȣake kwai lovelovegu.

¹³Kalinagu dididiginemo em waiȣake,
 em lava yà giuwedi.

¹⁴Bi em giuvavasaȣa e kaiwatedi bi yà wainuvisu gulata,
 mote mai aniwaiguyau ȣoneȣonedi.

¹⁵Em kauwa visuvisudi bi,
 em waiȣake yà noȣotiwatedi.

¹⁶Bi waiȣake yai nuwavisuyedi,
 bi em giu mote nuwagu ima yavuȣa.

139

Deivida nig a salena i gilumi.

Maimaituwa lava nopoda i sibe kauwe

¹Oo BADA, tamnopogu kwa kitakita,
 bi kuna sibe kauwegu.

²Tam egu miya bi egu miyamoito kwa sibesibedi,
 bi kota tam manekemo,
 bi geȣa te laȣan matabuna
 egu noȣota kwa sibesibedi.

³Tam laȣan matabuna egu ani nawamo,
 bi egu ani waiyawasimo kwa kitakitagu.
 Tam mwali matabudi yà voivoiyedina ba kwa sibesibedi.

⁴BADA, muliȣa kaka yà gagalina,
 tam kaikana kuna gei sibe te bai yà gagaliye.

⁵Tam maibena ganakuku matagumo bi muligumo,
 bi em ȣailisimo kwa labelabegu.

⁶Tam sibem lisigumo ba i visu gulata,
 bi mote luvagu te yà sibe kovim.

- ⁷ Bi em Aluwa mote yàma naile kamağe bamo yàma nawa.
     Bamo mote gabu mainana te yà kandavona.
     Bamo yà nawana ba lağan matabuna tam diyagumo!
- ⁸ Bamoda yà sağga yà nawa malamo ba tam ȡome,
     bi kota yà nawa lava pekipekidi edi gabumo ba tam kota ȡome.
- ⁹ Bamoda yà lovo yà nawa suwala ena ani lovotavamo,
     ee ena ani bulumo yà miyana,
- ¹⁰ bi yağolo te mba gabunemo nimam yai doligu.
     Bi em ȡailisimo kwa labewatagu.
- ¹¹ Bi bamoda dudubala yà giuwe te yai kwesi tawagu.
     Bi kota yana i yanayana waikwaiiviliguna
         yai dudubala.
- ¹² Bi geğga te dudubalina mote luvana
         te yai kwesi tawagu.
     Dudubala tam lisimmo ya yanana maibena lağan.
- Bi boimatuwa tam lisimmo,
     maibena yanayana.
- ¹³ Tam tinagu bwaganemo kuna voiyegu,
     bi siliğegu kuna pati kaukauwedi.
- ¹⁴ Tagu yà kasağesağem bi yà vivilem,
     banina e sibe kauwe te tam bwaga
     nponemo kuna voiye kaukauwegu.
- ¹⁵ Tam bwaga nponemo
     siliğegu kuna sivu kaukauwedi.
     Bi bwaga nponemo bainewa lofana e miyana
         tam kuna sibegu.
- ¹⁶ Muliğga kaka dobumo e tubuğga
     bi tam kaikana kuna kitagu.
     Tagu nigga dobunemo egu miya lofana kaikana kuna sibe,
     bi em bukamo kuna gilumi,
     muliğga kaka lağan ȡemota i waitubu.
- ¹⁷ Oo Maimaituwa em noğota tagu aubaigu ba a visu,
     bi tagu mote luvana te matabudi yà sibedi.
- ¹⁸ Tagu mote luvana te yà iyevidi,
     banina i wapa gulata mote mai gimoli nisa diyanemo.
     Bi lağan matabuna dobumo mote yàma tavuğem,
     banina tam tagu vaitegu.
- ¹⁹ Oo Maimaituwa tedi mabai gebogebo sa voivoiyena maso kunai pekidi,
     bi kuna kwavivaidi te maso a gose kamağegu.
- ²⁰ Tedi taudidi sa waidiboğim,
     bi mote isam sima vivivile.
- ²¹ Oo BADA mabai sa miyamiya tautauliyemna,
     ba tagu kota yà miya tautauliyedi.
- ²² Tedi mabai mote sima vivivilem,
     tedi ba tagu kaguğaviya.
- ²³ Oo Maimaituwa tam nopogu kwa kita kaukauwe,
     bi egu noğota matabudi kwa kita kaukauwedi.
- ²⁴ Bamoda gebogebo bai kuna kita banavina ba kwai lovegu,
     bi eta kenakena nonoğinemo kwai dolinawegu.

Miyakauwa Giudi

Lainuanega

Niga bukanemo ba nuwauyauya giudi wapawapa bi giugiudi ba Maimaituwa ena lava sa wailovelovedi te didimanemo sa miya. Bi ȫalibona Solomon tana wapewapedi i gilumidi bi lava ȫesaudi kota ȫesaudi a gilumidi. Lava isana Agul ȫesaudi i gilumidi (laidalolo 30:1 ko kita) bi ȫalibona isana Lemuel kota ȫesaudi i gilumidi (laidalolo 31:1 ko kita).

Wailovelove dididiga niga ȫome ba, nuwauyauya bi nuwauyauya ba Maimaituwa ena puyo, nuwauyauya lavana kaka Maimaituwa ya gei vivile. Niga nuwauyauyana lağan matabuna ya saguda eda vanuwemo, malagaimo, gabemanimo bi noyamo. Kota nuwauyauya giudi sa wailoveda te didimanemo ta miya, tada mote maso ta nuwasağasağā. Bi maso te noya gulata te eda lava ȫesaudi malumaluwabidi te sagudi.

Lava bainewa ya nuwauyauya

⁷ Maimaituwa kwa naile bi kwa vivile kauwena
kaka nuwauyauya lisimmo ya tubuğā.

Bi lava noğota sa malumaluwabiyena
ba nuwauyauya bi wailovelove sa dabodaboke.

⁸ Natugu, tamam ena giuvavasağā bi tinam ena wailovelove
kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.

⁹ Edi wailovelovemo sa sagusagum te lava visuvisum kwa tubuğā,
maibena waisia dabammo bi posalu gadommo,
ya voiyem te kitam ya visu.

5

Waivini kabakabaleyedi diyediğā kuma nawanawa

⁸ Waivini waimatawapedi kwa kita matadiyayedı,
bi edi ani miyağā kuma nawanawa.

⁹ Bamoda mainana kwa voiyena ba isam kwa ka gebogebo,
bi mwali matabuna kwa natome te mwanena kwa vite,
bi tana mote ima launuwatoiyem.

²¹ Lava bai matabuna ya voivoiyena,
ba BADA ya kitakita wata.

²² Mabai gebogebo sa voivoiyena,
ba tedi taudiğā edi gebogebo ya kwalodi.

²³ Banina ena bu'uwa aubaina mote i wai nuwabagibagi,
bi ena peki etana ya tavutavu.

6

Vawaidoğā ena giuvavasağā

²⁰ Natugu, tamam ena giuvavasağā bi tinam ena wailovelove kwa voteyeteyedi bi kwa kaiwatedi.

²¹ Lağan matabuna edi giu kwa noğotiwatedi,
maibena posalu,
gadommo kwa gadogadoina.

²² Lağannemo kwa bababala ba edi nuwauyauya giudi sa kadidimanim,
bi kuna kenana ba niga giudi sa moito galamem.
Bi kota kuna kena moicona ba niga giudi sai gagalim.

²³ Edi wailovelove ba kwadam,
maibena yanayana dudubalemo,
edi laididimana ba ya wailovem
te bainewa didimanemo kwa miya.

²⁴ Te waivini waimatawapana,
bi kota waivini naginagina ena giu komakomanimo, niga giudi sa moito galamem.

²⁵ Mote ena mulele nopommo kuma nōgotiwa,
mote ima matakibem bi nuwam ima solu.

8

Nuwauyauya ya wai yoga

²²⁻²³ Niga ba nuwauyauya ya giugiu,
“Maimaituwa dobu bi mwali matabudi yāgolo mote i voyiedi,
bi ena noya i gei waitubuna,
ba tagu nuwauyauya i voyegu.

²⁴ Mulīga kaka Maimaituwa tovosa bi nisa i voyedina,
ba dolinemo nuwauyauya e gei tubūga.

²⁵ Tagu nuwauyauya e miyamiya,
kaka oya bi dabatuwa i voyiedi.

²⁶ Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa dōga i voyie,
bi wapu ani bayau i voyiedi.

²⁷ Tagu e miyamiya kaka Maimaituwa mala sawasawamo i sako,
bi kota galewa bi nisa edi wabāgavuka i sako.

²⁸ Tagu diyanemo e miyamiya kaka galewemo yada i sako,
bi tovosa nisa dibunemo i kaikamāgedi te aila nisa.

²⁹ Tagu vaitegu bi Maimaituwa nisa ena palata i sako.
Bi i giuwe te ena palata mote imai potitawi.

Tagu āome bi dobu dūguna i wai moito.

³⁰ MBA lāgannemo, tagu nuwauyauya ba tana diyanemo.
Lāgan matabuna e voyie te i wai nuwavisu,

bi ei nuwavisu te tagu mai taupaula diyanemo.

³¹ Tagu ei nuwavisu gulata
te dobu matagumo i voyie.

Bi ei nuwavisu te nophonemo
lava e kitedi.”

9

Nuwauyauya ena giuvai

¹ “Nuwauyauya tana maibena waivini,
ena vanuwa i āala,
bi yasina dūgu 7 i waimoitodi.

² Tana ena āamōgamo i vunu,
bi soi kanina i kanonōgi bi waen ani tai panena vaitena i vitale
bi benamo i sivudi.

³ Bi ena taupaula i giuwedi te a nawa dabatuwamo a moito,
bi lava matabudi a binauwedi te sa tava.

⁴ Mabai mote nōgota kauwa lavedi,
bi kota āesaudi nuwauyauya
sa malumaluwabiyyena i giuwedina gado,
‘Ko nato lisigumo.

⁵ Tagu kani bi waen e kanonōgidi.
Ko nato ko kani bi ko tego.

⁶ Bi emi nōgota balebaledi,

ko gosedi.
 Bi ko miya kauwa,
 bi noḡota didimanidi ko kaiwatedi."

13

¹ Gomana nuuauyauyana tana tamana ena giu ya vovoteyeteyedi, bi gomana bu'ubu'uwinā laḡannemo i laididimanina ba mote ena giu ima vaiye watawata.

⁴ Bi lava matamatagayawina mwali bai i ḡoe kauwe bi mote ḡemoḡemotina ima legaudi. Bi aiyai i noya gulatana ba ena ḡowana matabuna ya legaudi.

²⁴ Aiyai natuna mote ima kwapukwapu ba ya dabodaboke, aiyai natuna bi i ḡoena ba yai lovelove, laḡannemo i wai beyapotona.

17

²¹ Gomana bu'ubu'uwinā tana tamana ya voiye
 te yai nuwaboya bi mote i mai nuwavisu.

20

⁴ Lava matamatagayawina mote kaka laḡan kauwemo ena dabi ima voyiedi,
 bi vililubu laḡannemo ba tana mote kani ima banavi.

22

⁶ Laḡannemo gomana ma ḡaubonemo, kauwa didimanidi kwai lovena,
 ba muliḡa ya didiga te em giu ya noḡotidi bi mote ima laukasaḡaiḡaiyem.

23

¹³ Gomana i wai beyapotana ba kwa kwapu, mote kuma naile,
 mba mote ima peki.

¹⁴ Bi laḡannemo kwa kwapukwapuna,
 ba tana kwa sagusagu te ya yawasana.

24

³⁰ Lava matamatagayawina,
 ena waen daibina noponaḡa e nawanawa,
³¹ bi e kita te gedala a duga yaḡosi.

Bi daibina ḡawaḡawa a duga yaḡosi,
 bi ganakukuna i nuwasuwasuwa.

³² Niga mwalidi e kitedi bi e wainuwa noḡonoḡotayedie,
 ba noḡota didimanina e vai.

³³ Wai kenakena bi
 miya boni bi kaitunidaboka

³⁴ ba mulinemo gomala ya laugulatem,
 maibena taudanedanene em ḡonaḡona matabudi ya danedanenedina.

26

¹³ Lava matamatagayawidi, a giu te bena kage laiyon ȣasiȣasina etamo, taunana aubaina a naila te vanuwemo sa miyamiya.

¹⁵ Lava matamatagayawidi sa kabiyovo kani abominemo, te kani sa legaudi bi mote luvana te sa sako saȣe mududimo banina tunidi a laugaligali.

29

³ Lava aiyai nuwauyauya ya ȣoeȣoe kauwena ba tamana ya voye te yai wainuwavisu, bi lava aiyai waivini kabakabaleyana vaitena sa nawanawana ba ena mane yai yakale.

¹⁵ Gomana ena kauwa waigebo dabanemo, kuna kwapu bi kuna kovoȣina ba kunai anapu. Bi aiyai mote natuna ima kwapu ba muliȣa tinana ya voye te yai dabauba.

¹⁷ Bamoda gebogebo ȣalanemo bi natum kuna kwapuna ba ya miya kauwa bi nuwauba ya vitem, bi ya voyem te kwai nuwavisu.

31

Waivini iniinibigana

¹⁰ I pilipili kauwa te waivini iniinibigana oloto ya banavi, ena inibiga i tauSaȣana kaka waiguyau ȣoneȣonedi.

¹¹ Bi oloto nuwana i lautou, te tana mote bai ȣesauna ima maluwabiye.

¹² Bi laȣan matabuna mwanena ya voye, te ya wai nuwavisu nonoȣa.

¹³ Tana ȣamoȣamo kapalidimo, maȣina ya loiloidi,

¹⁹ bi niga maȣinidimo ena gala ya voivoiyedi.

²⁰ Bi lava wainuwatoitoidi, bi wai gala geȣedi ya sagusagudi.

³⁰ Waivini wali saugemo ya palasi kaukauwa te oloto yai laubwage.

Bi ena mulele mote ima kena nonoȣa.

Waivini aiyai tana BADA ya naile bi ya vivivilena taunana lava isana sa kasaȣesaȣe.

³¹ Bi tana ena noya sipona ba lava matabudi, ani waibolu gabunemo isana sa vivile.

Tauwailovelove ena giu

Lainuwanega

Niga bukana tauwailovelove, mote ta sibe te aiyai i gilumi. Bi lava ġesaudi sa giugiu te bena ġalibona Solomon i gilumi. Bi taugilumina ba nuwauyauya lavana. Bi taunaġa i waiisa munaġa te tana tauwailovelove. Tauwailovelove mwali tabuotidi i giuwatedi, taunana aubaina lava wapewapedi Maimaituwa mote a sibe. Bi tedi a laulubu te mwali matabudi a tubutubuġana banidi a tavuġedi. Bi bamo mote banidi a banavidi. Tauwailovelove niga lavedi edi noġota i giuwata. Wali saugemo lava sa kaukauwa yababayababa bi i giuweda te mba maibena lava mabai sa wailaulubu te yavala sa kamoti. Niga mainana giuna ba niga lavedi edi noġota maibena bu'uwa, tedi yawasana niga dobunemo a banavi te banina geġa.

Mwali matabudi waibanigeġeġedi

¹ Niga ba tauwailovelove Deividia natuna ena giu, Yelusalem lavedi edi ġalibona.

² Tauwailovelove i giuna gado,

“Mwali matabudi waibanigeġeġedi,
giukauwa te banidi geġa.

³ Lava niga dobunemo

sa noyanoya gulata.

Bi damodimo bai mwalina sa banavi?

⁴ Bi tubulelesa ya peki peki

bi ya tubutubuġa.

Bi niga dobuna mainana

kitana ya kenakena.

⁵ Suwala ya lovotava

bi ya nawa ya bulu,

bi ya nawa te gabunemo

ya tavatava munaġa.

⁶ Yavala ya lausuve nawa oyaġa

bi kota ya lausuve nawa nisaġa,

ya wai kwaikwaivivila,

bi gabunemo ya tava bi ya wai tubu munaġe.

⁷ Gauba matabudi,

sa yovo sa nawawanawa nisamo.

Bi nisa mote bamo ima wanawanavu,

bi sa munaġa gabudimo sa tava

te kota sawai tubu munaġe.

⁸ Mwalidi matabudi ġemotidi sa tubutubuġa

te ta kitekitedi bi ta vaivaiyedi.

Te tunida ya daboka

bi giuwatedi mote tama ġoeġoe.

⁹ Bi mwali matabudi wala nove a tubutubuġana

ba niganana kota sa tubutubuġa munaġa.

Bai a voivoiyedina ba kota ġemotidi sa voivoiyie munaġedi.

Bi mote bamo bai ġesau

valivaliuna niga dobunemo kuma kita.

¹⁰ Lava mote kaka ima giu gado,

‘Kwa kita niga mwali valivaliuna.’

Geġa, mwali nove mai kenekenedi,

mulīga kaka tada te tubūga.

¹¹ Mwali bai wala nove a tubutubūgana,
ee bai niganana ta voivoiyedina,
mote lava kaka mulīga sima nōgotiwatedi.”

Nuwauuyauya banina gēga

¹² Tagu tauwailovelove, Islael lavedi edi ̄galibona Yelusalem tauninemo. ¹³ Egu nuwauuyauya e laulubu te mwali matabudi niga dobunemo maso e sibe kauwedi. Ei nōgotana gado, “Maimaituwa lava noya matabudi i vitedi bi sa noyanoyaedi bi gēga te noyedimo tunidi sa kwapukwapudi.” ¹⁴ Lava niga dobunemo noya matabudi sa voivoiyedina e kita kovidi bi matabuna ba banina gēga, mba maibena yavala sa kwavikwavi.

¹⁵ Lava mote ̄gemōgemotina te mwali bai i balabalana
mote kaka ima ka didimani.

Bi bai mwalina kwa malumaluwabiyena
mote kuma laupatupatuwe.

¹⁶ Taugūga ei nuwa nōgonogotana gado, “Ei, tagu e nuwauuyauya kauwa kaka wala ̄galīgalibona ̄gesaudi Yelusalemmo a waibadaena. Tagu egu nuwauuyauya bi egu anapu i tausāgana kaka tedi. ¹⁷ Tagu e sibe kauwe te nuwauuyauya, bu'uwa bi kauwa yababayaba sibedi ba maibena yavala kwavidi.

¹⁸ Barnoda e nuwauuyauya gulatana
ba yai nuwaboya gulata.

Bi kota e anapu gulatana
ba kota egu nuwaboya ya didiga gulata.”

2

Nuwavisu kwa tavūgena bi banina gēga

¹ Tagu nopogumo ei nōgotana gado, “Tagu yà voiye munājegu te yà yasisi.” Bi e voivoiye te banina gēga. ² Taunana aubaina e giuna gado, “Soi yababayaba bi elawa yababayaba ba banidi gēga.” ³ Tagu egu nuwauuyauya bena kage waen ya voyegu te yàì nuwavisu bi yà kauwa yababayaba te yà sibe kauwe te bambo taunana nuwavisu lava edi miya watīgena niga dobunemo.

⁴ Tagu noya dididiga e voiye. Egu vanuwa e galadi bi waen daibidi e wadidi. ⁵ Tagu kai votevotedi ani kani tabudi bi tabudi e wadidi. ⁶ Bi doba e voiye egu kai wapewapedi ani wai utuvidi aubaidi. ⁷ Tagu egu taupaulayababa wapawapa, waivini bi oloto e gimala bi taupaulayababa waivinidi ai natuna te taupaulayababa wapawapa a bewedi egu vanuwemo. Bi egu kau bi sipu dubudi wapewapedi, wala mote mainana ̄galīgalibona dolidolidi Yelusalemmo. ⁸ Tagu silva, gold bi ̄galīgalibona edi waiguyau ̄gonēgonedi e legaudi dobū ̄gesaudiga. Tagu olooloto bi waiwaivini tausale bi kota vesavesala mulemuleledi wapewapedi e legaudi bi sa voyegu te yàì nuwavisu. ⁹ Bi ei ̄gonāgona gulata mote aiyai mainana wala Yelusalem malagainemo. Bi niga kauwidimo egu nuwauuyauya lisigumo i kena.

¹⁰ Bai matabudi e kitedi
bi e ̄gœ̄goedina e legaudi, ani wainuwavisu aubaina.

Bi mote bai ̄gesauna e daboke.

Tagu egu noyamo e wainuwavisu
bi mba taunana egu noya maiina.

¹¹ Mwali e voivoiyedina e nōgotiwatedi
te e noya gulata.

Bi matabudi e kita kovidi
te banidi gēga.

Mba maibena yavala e kwavikwavi.

Bi niga dobunemo mote bai ūesauna yāma vai.

Nuwauyauya miyaena ba kavakavana

¹² Nuwauyauya bi mote nōgota kauwa lavedi e nōgoti waitetedi.

Lava aiyai mulīga bi yai ūgalibonana

ba bai e voivoiyena mainana ya voye.

¹³ Bi e banavi te nuwauyauya i visuna kaka nōgota balebaledi,
mba mainana yanayana i visuna kaka boimatuwa.

¹⁴ Lava nuwauyauya ba manōgotina ya nawanawa,
bi lava ena kauwa mai bu'uwa,
ba ena nawa maibena boimatuwāga ya nawanawa.

Bi e sibe te niga kauwidi ūgemotidi
kota labuidi lisidimo ya tubūga.

¹⁵ Bi nopogumo ei nōgotana gado,
“Bai bu'uwa lisinemo i tubutubūana,
male mainana lisigumo ya tubūga,
bi e banavi munāgegu,
te egū nuwauyauya banina gēga.

¹⁶ Bi lāgan mulīga nuwauyauya,
bi bu'uwa lavedi mote aiyai ima nōgoti watedi.

Banina nuwauyauya lavana ya pekina
mainana kota bu'uwa lavana ya peki.”

Noya gulata banina gēga

¹⁷ Taunana aubaina yawasana e tunidaboke banina bai matabuna niga dobunemo yā voivoiyedina ba pilipili sa vitevitegu maibena yavalā kwavikwavi. ¹⁸ Tagu yā pekina ba mwali matabudi e voivoiyedina yā gose kamāgedi lava ūsesau lisinemo. Taunana aubaina niga dobunemo egū noya e daboke. ¹⁹⁻²¹ Tagu egū nuwauyauyamo e noya gulata te mwali matabudi niga dobunemo e legaudi. Bi e kita te mote ei nuwavisu banina lava ūsesau mote i noyae bi waiguyauna ya vai bi ya labe kauwe e gēga. Mba lavana nuwanuwauyauya e bu'ubu'uwinā, taunana aubaina mote ei nuwavisu, niga kauwa kavekavedi. ²² Lava dobunemo ya noyanoya gulata bi ya wainuwaboya bi mote bai ima banabanavi. ²³ Mba lavana lāgan matabuna ena noyamo ya laulautuniyavi bi ya medimedē bi kota dudubalemo mote imai yawasi kauwa, niga kota banina gēga.

²⁴ I visu kauwa te lava ena noya maiina ya kani, ya tegō bi yai nuwavisu bi e kita te niga ba Maimaituwa nimana. ²⁵ Maimaituwa gēga, maso mote aiyai i kani, i tegō bi i wainuwavisu. ²⁶ Tedi mabai Maimaituwa sa wai nuwavisuna tana nuwauyauya, anapu bi yasisi ya vitevitedi bi gebogebo lavedi ūonāgona sa legalegaudina ba tedi mabai Maimaituwa tauwai nuwavisuna aubaidi. Niga kota banina gēga bi maibena yavalā ta kwavikwavina.

3

Bai matabudi edi lāgan

¹ Bai matabuna niga dobunemo sa tubutubūana,
ba Maimaituwa edi lāgan i sivusivudina luvanemo sa tubutubūga.

² Tana lava ena tubūga bi ena peki,
wadi bi lauyaba lāgannidi i sivudi.

³ Bi tana waipeki bi waiyawasana,
laudousuwasuwa bi laukeli lāgannidi i sivudi.

⁴ Tana ūaba bi gwai
nuwaboya bi biga lāganidi i sivudi.

⁵ Wainuwavaina bi waikadabodaboka

waisuluva bī mote waisuluva laḡannidi tana i sivudi.*

⁶Tana waitavutavu bi kaituniyoai,

sako kauwa bi pwalaḡe laḡannidi i sivudi.

⁷Laudoulisi bi laupopo,

giu bi miya moimoisili laḡannidi tana i sivudi.

⁸Wai nuwaḡemota bi waiḡinana,

waiḡasiḡasi bi wainuwaḡemota laḡannidi tana i sivudi.

4

⁹Lava labu miyana i visuna
kaka lava ḡemota.

Banina tedi sai saguvivila
te edi noya ya velau kauwa.

¹⁰Bamoda ḡemota i kuluvana
ba enatau ya solu waimoito.

Bi lava taunaḡa ba i gebo gulata,
mote aiyai kaka ima sagu.

¹¹Kauwina ḡemotinemo kota,
lava labu sa kenakena ḡemota.

Tedi sai tunipoyapoya,
bi lava taunaḡa bainewa yai poya.

¹²Lava taunaḡa moimoitona male taudanene ya lauyovoḡe.

Bi lava labu ba sai tauliviteyanana
ba taudanene mote ima lauyovoḡedi.

Lava faiona ba maibena maḡina faiona loiloidi,
mote luvana kuma ḡavuki makaiye.

5

¹⁰Lava mabai mane nopodi ya vaivaina ba laḡan matabuna waimane gulata sa ḡoeḡoe,
lava mabai waiguyau nopodi ya vaivaina ba mote luvana mwali matabuna sima legau
kovidi,
niga ḡowenidi vaitedi banidi geḡa.

¹¹Bamoda kunai mane gulatana ba lava wapewapedi sai sinasinam te mane kwa pwalaḡ
kovi,
bi kwa kita otiye bi nimammo mote ima kena.

¹²Taubagibagi sa noyanoya gulatana ba sa kena kauwa,
bamoda edi kani ḡaubona ee dididiga bi geḡa te sa kena,
bi lava waimanedi,
ba edi ḡonaḡona sa voyiedi te mote sima kena kauwa.

¹³Tagu niga dobunemo mwali ḡemota
e kitana mote i visu.

Lava wai mane gulettina
bi i wai nuwanuwawa tana aubaina,

¹⁴bi bainewa male te ena mane i yababa,
te natunatuna mote bai sima vai.

¹⁵◊Mainana kota tada makofakofada te tubuḡa,
bi laḡannemo ta pekina ba waiḡonaḡona geḡada.

Bi eda noya maiidi mote bai ḡesauna tama vai bi tama nawa.

* 3:5: Gibulu baibol i giu te ḡakima laidabadabalaladi bi ḡakima laidubudubudi. ◊ 5:15: Dyb
1:21

7

Nuwauyauya ba yawasana aubaina

¹⁵ Egu yawasana waibanigeğana nopenomo bai matabuna e kitedi.

Lava didimanidi bi mavalivaludi sa pekipeki,
bi gebogebo lavedi sa miyamiya wailofa.

¹⁶ Kumai noğota te tam kuna didimana,
ee kuna nuwauyauya gulata,
mba taumğā kwa kakagebogebom.

¹⁷ Kuma voyem te tam bu'uwa,
ee gebogebo kauwena lavam
mba taumğā em miya kwa taitaiwatiğe.

¹⁸ Bi i visu te nigā giuvavasağidi kwa kaiwatedi,
lava aiyai Maimaituwa ya vivivilena,
ba ya sagu te nigā kauwidi labu mote lisinemo sima tubuğā.

¹⁹ Bi nuwauyauya lavana i ğailisina,
kaka ğaliğilibona taun 10 sa waibadaedina.

²⁰ Bamo mote lava aiyai nigā dobunemo didimanina,
te visuvisu taunağā ya voiye bi mote gebogebo.

8

¹⁶ Tagu suwala bi dudubala mote ei yawasi. E noyanoya gulata te gado nuwauyauya ya sibe, te lava nigā dobunemo bai sa voivoiyena ya kita banavidi. ¹⁷ Bai matabuna Maimaituwa dobumo i voyedi, ta kitekitedi bi banidi mote tama sibedi. Avena te kona lauğaiğailisi te bamo palatina bi mote luvemi. Bamo te sibe lavedi a giu te a sibe kauwe, mba mote bai a sibe.

11

⁹⁻¹⁰ Ei lava valivaliumi ko labe kauwemi mote bai imai nuwaboyemi bi ima taipilipilimi, emi waimagula lağanna mote i lofa. Ma valivaliumi tubuğimi ko labe kauwedi. Bi mavalivaliumi yawasana koi nuwavisuye. Bi bai matabuna ko noğonoğotidina ko voyedi. Bi ko sibesibe te gebo ee visu ko voivoiyedina ba Maimaituwa taunağā kaka ya etalemi.

12

¹ Sauginemo ma valivaliumi Taupatimi nuwemi ima kauleya. Ma valivaliumi ko vivile kauwa bi pilipili lağandimo ba ko giuna gado, "Yawasanidi mote kaka yàmai nuwavisu munağedi." ² Suwala, nawalai bi kipola yanedi sai dudubala bi nabu ya vakamağe, mulinemo kaka yada ya laumağata gabunemo. ³Kwa noğoti te nima tausagum sa gusugusu bi kağem em ani varamakamakai a mwalulu. Bi mwakam kamya anisana guda kauwena ba a kuluba bi matam ai gağugağu te mote kumai kita kauwa. ⁴Sauginemo beyam i potana ba etamo dagugu mote kuma vaiye. Bamo te witi sa ğaviğavi guda bi daguguna ya sağasağā ee sale sai beya takataka bi mote luvana kuma vaiyedi. Bi mwaniwu kalinedimo kwa kena nuwasa. ⁵Taupatim kwa gei noğoti mulığa kaka kwai magula kauwa. Mba saugidimo kwa lauvayado bi kaidakiğā nawa kwa naile. Dabam ya yaguna bi tubuğā wai ğemotina noğotina lisimmo ya kovi. Tam kaka gabu kenakena nonoğinemo kwa nawa kwai yawasi bi em pekimo tauğaba sa ğabem.

⁶ Ma valivalium Taupatim kwa noğoti, mulığa kaka em yawasana visuvisuna maibena sein kipokipolina ya nuwağavuka, ee gulewa goldimo voivoiyena ya nuwagolu, ee mai gauba dugina ya nuwanuwagoluna. ⁷ Te tubuğā ya munağā yaila gobusa bi aluwa Maimaituwa i vitevitedana ya vai munağe. ⁸Tauwailovelove i giuna gado, "Yawasana banina geğā, giukauwa te bai matabudi banidi geğā."

Kwa vivila bi giuvavasañga kwa vai

⁹ Tauwailovelove ba i nuwauyauya bi i ñoeñgoena ba lava yai loveloveda te mba nuwauyauyana banina ta sibe. Tana nuwauyeuyedi i noñgotiwaitetedi bi i wai laulubidi te giukauwa. ¹⁰ Tauwailovelove i ñoeñgoena ba didimana giudi ya gilumidi bi i gilugilumidina ba kamaina te giukauwa giudi.

¹¹ Mba nuwauyeuyedi giudi ba mai kai manimanidi tauñamo nimedimo te sipu sa labedi bi sa tupa wai didimanidi bi giudi kota mai tutu manimanidi kai mododimo tututu patinidi. Bai matabuna tauwailovelove ya wailovedana ba Maimaituwa i viteda. ¹² Natugu mba giudi kwa legaudi. Bi kwa kita kauwa, anapu vaina bi buka wapewapedi gilumidi mote ima kovi bi kwa waitepedina eete tunim ya daboka. ¹³ Bai matabuna kona vaiye bi egu noñgota ba niga mainana, Maimaituwa ko vivile bi kalinana ko voteyeteye. Mba kauwina dabanemo te Maimaituwa i voyeda. ¹⁴ Bi tada bai matabuna kanidavonemo ee masagabomo ta voivoiyena, visuvisu ee gebogebo bi Maimaituwa kaka ya kulavitavitaledi.

Aisaiya

Lainuwanega

Niga bukana ba taugiuwatana ġemota isana Aisaiya isanemo buka ai isa bi tana 750 B.C. modomododimo Yelusalemmo i miya. Niga bukanemo giugiu yabedi faiona.

Laidalolo 1-39 ba ya giugiuweda te Asaliya dobuna ġalibonana ġaiġailisina bi ena tauwaiġaviya a moito te Islael malagaidi ai ġaviyedi bi a lau yovoġedi. Taugiuwatana Diuda lavedi i giuwedi te maso mote wali ġalibona bi ena tauwaiġaviya sima naledi. Bi tedi maso Maimaituwa ai sumaġe bi taunaġa kalinana a vaiye.

Laidalolo 40-55 niga mainana i giu Babilon ġalibonana i moito te Diuda lavedi i lau yovoġedi bi wapewapedi i nawedi Babilonmo a miya. Diuda lavedi mba dobunemo a miyamiya bi taugiuwatana i laibagidi te Maimaituwa kaka ya munaġa tavaitedi Yelusalem bi yawasana valivaliuna ya vitedi.

Laidalolo 56-66 ba Diuda lavedi edi tava munaġana bi Yelusalemmo a miyamiyana i giuwata. Bi taugiuwatana, Maimaituwa ena ogatala Yelusalem, dobu, kalina, dam bi bai matabudi niga dobuna dabanemo i giuwata.

2

Nuwauba kenakena nonoġina

¹ Maimaituwa wailove Eimosi natuna Aisaiya i vite te bai ya voiyen Yelusalem bi Diuda dobudimo.

² Laġan ya natonatona, kaka niga mainana kauwa sa tubuġa.

BADA ena vanuwa ena animoito oyana ya tausaġana kaka oya ġesaudi. Dabatuwa ya saġa kamaġedi bi dobu lavedi matabudi kaka ġome sa liya tava.

³ Bi lava wapewapedi sa giuna gado,

“Ko nato bi ta saġa ta nawa BADA ena oyamo,

Islael edi Maimaituwa ena vanuwemo.

Bi ena kauwa yai loveloveda te eta kauwaġa ta nawa.

Bi ena waiġake Saiyonmo sa potipotiyovo

bi BADA giuna Yelusalemġa * sa yovoyovo.”

⁴ Sauginemo dobu bi dobu sai saġasaġana ba BADA kaka ya kadidimanidi.

Bi lava waikagiudi kaka ya sivu kauwedi.

Edi aniwaiġaviya ġoneġonedi ya voiyen vitaledi te aniwadi
bi alaiya ya voiyen vitaledi te kwatikwati anilaugula sa tubuġa.

Dobu bi dobu mote simai ġasiġasi munaġa,
bi wai ġaviyia aubaina mote simai ogatala.

⁵ Islael lavemi ko nato BADA
ena yanayanaġa ta nawa.

5

Waen daibina salena

¹ ✧ Koi bebayaiya bi sale yà saleyen
ba valetigu egħi nuwavaina lilina yà vai.

Ena waen daibina lilina yà saleye.

Valeti kauwigħ ena waen daibina i voiyen
oya modonemo doġa visuvisunemo.

² Tana ġakima i kai kamakamaġedi bi i laifuwa

* 2:3: Saiyon mba Yelusalem isana ġesau banina oya Saiyon dabanemo Yelusalem malagħaina a ġala. Nigilisimo Zion. ✧ 5:1: Met 21:33; Mak 12:1

kaka waen pesidi visuvisudi i wadidi.
 Bi tana ani waikoyağıa vadavadana dabi pounemo i ǵala,
     bi kota waen votana guleipi ani vapisana domna i ǵala.
 Bi i wailaba te maso waen votana guleipi visuvisudiğıa
     bi geǵa te ailulu.

³Niganana valetigu i giuna gado,
     “Temi lava Yelusalemmo bi Diudamo miyemiyemi yai talayemi,
 bai i gebogebo, tagu e ai kaukauwa ee waen daibina
⁴Daibina e voye kauwe te maso waen a vota kauwa
     bi geǵa te mote a vota kauwa bi kota bai ǵesauna mote yà voye?
 Tagu e ǵoeǵoena maso guleipi visuvisudi bi bai aubaina te ailulu?

⁵Niganana yà giuwemi te daibimo bai yà voye,
     waguluna yà oi kamakamaǵedi
     bi daibi ganana yà dousuwasuwa,
     bi yà kita kamaǵe te ǵamoǵamo suwana sa solasaǵa
 te bai matabuna sa kani kovi bi sa ka gebogebo.

⁶Yà kita kamaǵe te ya lakwau.
     Bi waen mote yàma gula yawasi munaǵedi ee doǵa yàma suweti,
     yà kita kamaǵe te gedala bi ǵawaǵawa sa duga yaǵosi.
 Nabu mote yàmai anine te ima yovo bi imai utuvi.”

⁷Islael lavedi ba BADA ǵaiǵailisi guletina ena waen daibina.
     Bi Diuda lavedi mba maibena waen pesina laukaina,
 i wadiwadidina ya wainuwavisuyedi.
     I ǵoeǵoena maso lava didimanamo a laididimanidi,
 bi geǵa te ai kapekipi.
     Kota i ǵoeǵoena maso lava edi yawasana a didimana,
 bi geǵa te wainuwatoi ǵabana ya vaivaiye.

6

Maimaituwa Aisaiya i yoge

¹Diuda edi ǵalibona Usaiya ena peki kwalabunemo, BADA e kita. Ena animiya saǵasaǵa guletinemo i miyamiya bi ena gala yavennina Maimaituwa ena vanuwa i wai wanavu. ²Bi selafim BADA a lovolovo kwaivivile, ǵemoǵemotaǵa mabedi 6. Bi mabedi labu solatapedi a sumesumedi. Bi kota mabedi labu ba tubuǵidi a sumesumedi bi labu ba a lovolovo. ³Bi edi lava lisidimo a binabinauna gado,
 “BADA waiyawa, waiyawa, waiyawa saǵasaǵa guletina namalina dobu matabuna i wai wanavu.”

⁴Kalinedimo Maimaituwa ena vanuwa duǵudi edi animoito bi gudu yasidi a gusu bi npona matabuna sikei i waiwanavu.

⁵Bi e giuna gado, “Pilipilimo e saǵa, taugu gebogebogu, mudugu gebogebona. Bi lava edi gagali gebogebodi vaitedi ka miyamiya. Bi geǵa te matagumo BADA ǵalibona saǵasaǵa guletina e kita.”

⁶Selafim ǵemota kaipou kalakalatina oltemo i kaiǵavi bi i lovo tava lisigumo. ⁷Bi mudugu kaipou kalakalatinemo i waitaukon i i giuna gado, “Kwa kita niga mudum ei taukon te wavu lisimmo i kenakenana e kaikamaǵe bi em gebogebi e noǵotikamaǵedi.”

⁸Óome BADA e vaiye i giugiuna gado, “Aiyai yà giukamaǵe? Bi aiyai aubaida ya nowa?”
 Bi e giuna gado, “Tagu niga ku giukamaǵegu!”

Imaniwelo yai mataile

¹⁰ BADA kalinana i yovona Aisaiya lisinemo bi i giuwe te ya nawa ȁgalibona Eiȁges ya giuwe, ¹¹ “BADA em Maimaituwa kwai baȁga te mataila ya kamaȁgati nove lava pekiperekidi edi gabumo ee noke malamo.”

¹² Bi Eiȁges i daboka bi i giuna gado, “Geȁga, mote BADA laulubumo yàma sako.”

¹³ Bi Aisaiya i giuna gado, “Temi Deivida ena tubulelesa koi beyavaiya kauwa. Kona laulaukasā̄gaiȁgaina eete lava kona ka tunidabokidi bi kota mainana Maimaituwa ko katunidaboki? ¹⁴ $\diamond$ Taunana aubaina Bada kaka mataila ya vitemi. Totopa kaka ya bwaga bi gomana olotona ya bewa te yai isana Imaniwelo.” (Niga isana banina ba Maimaituwa vaiteda.)

ȁGalibona matademo

¹ $\diamond$ Lava mabai pilipilimo sa miyamiyana mote mai kaka sima miya nonoȁga.

Wala ba Sebulon bi Naptali dobudi a kita wai yovoyovodi bi laȁgan ya natonatona ba niga dobudi sa sanadaddedi. Mediteliya nisana palatina aibeu yawaninaȁga te i nawa Diyoudan gaubina noi nevana bi i nawa te Galili dobuna tautavatava edi animiyamo i laukamaȁge.

² $\diamond$ Lava mabai wai dudubalinaȁga sa nawanawa ba
yana dididiga sa kita.

Tedi wai dudubalinemmo miyemiyedi
niganana yanayana ya yana galamedi.

³ BADA tam edi dobu kuna kadidigi
bi kuna voiyedi te sa yasiyasisi.

Bi bai kuna voivoijena ba sa yasiyasisi gulate
maibena vililubu laȁgannemo
ee maibena tauwaiȁgaviya edi ȁgaviya sa lauyovoȁgedi
bi edi ȁgonaȁgona sa legalegaudina yasisina mainana.

⁶ BADA gomana olotona i viteda!

Lisidemo i tubuȁga!
Bi waibada kaka ya vai bi yai badaeda.

Niga isedidi gomana a vite Taukadidimana visuvisuna,
Maimaituwa Gaiȁgailisina,
Tamada Miyamiya Nonoȁgina bi
Nuwauba Badana.

⁷ Bi giukauwemo ena magula Deivida gabuna ya vai
bi didimanamo yai bada nonoȁga.

Bi ena waibada wai nuwaubana ya ȁgailisi bi yai lauliye nawe.
Ena waibada wainuwaubana ya kena nonoȁga,

BADA ȁgaiȁgailisi guletina ena lava i ȁgoe kauwedi
taunana aubaina te kauwidi ya voiyedi.

Nuwauba ena waibada

¹ Diyesi kaȁge pakanemo ȁgalibona valivaliuna kaka ya moito saȁga
maibena kai sa oi kamaȁge.

Bi nabina ya dugadugana,
bi nabinemo kaka ya vota.

²BADA Aluwina kaka nopenemo ya miya bi nuwauyauya, sibe bi anapu ya vite te ya ȡailisi
bi ena lava didimanemo yai badaedi.

BADA ena ȡowana ya sibe bi ya vivile,
³bi manuwavisuna ya voteyeteye.

Mote dobu ena wai kitamo
ee ena wai beyavaiyamo,
ima laukadidimana

Bi mote giu kaikaiyovudi imai aninedi.

⁴Tana giukauwemo waiyamoyamonidi ya etaledi,
bi malumaluwabidi dobumo aubaidi ya giu
bi ya kadidimanidi

te ya sivu kauwedi.

Kalinanemo dobu ya gusu,
bi yawasinemo gebo tauvoiyedi sa peki.

⁵Bi didimana tagilolona yai tagiloloye
bi waipatutu dabayalonemo i talagagau maibena tana.

⁶Wulf bi sипу nuwaabamo
kaka sa miya ȡemota,
lepedi bi gouti lauewalidi vaitedi
kaka sa guliyovo bi sa kena ȡemota.

Kau lauewalidi bi laiyon sa kani ȡemota,
bi gomana ȡaubona ȡamoȡamodi ya kita watedi.

⁷Kau bi beya sa kani ȡemota
bi kota natunatudi, sa kena ȡemota.

ȢawaȢawa pokidi laiyon ya kanidi
mai kau lauewalina ya kanikanidina.

⁸Gomana ȡaubona mwata gebogebona
ena bwada diyanemo yai beyakulu bi
lisinemo mote bai ima tubuȢa.

⁹Ena oya Waiyawamo mote bai wainuwa nainailina
ima kagebogeboda.

Bi dobuna matabuna BADA sibena yai wanavu,
mai gauba nisa ya waiwanavuna.

¹⁰LaȢan ya natonatona kaka Diyesi kaȢe pakanemo Ȣalibona valivaliuna ya moito saȢa te
mba yawasana matailina. Dobu matabudi sa nato ena ani miyamo bi isana sa ka saȢesaȢe.

35

Eta waiyawa

¹DoȢa tatakalina ya yasisi,
bi belana sa buso doȢa ȢasaȢasalinemo.

²DoȢa tatakalina matabuna belana sa duga yaȢosi,
bi ma nuwavisudi sa yasisi.

Kitana yai nuwavaivana mai Lebanon oyedi.
Bi yai maulana mai Kamel bi Salon wapudi.

Ȣome BADA namalina ya kamaȢati,
bi Maimaituwa ena Ȣailisi dididigina sa kita.

³Nimedi belabeludi bi kaȢedi gusugusudi,
kwa laibagidi.

⁴Nainaili kaipotedi kwa giuwedina gado,

“Ko ȡailisi bi koma naila!
 Emi Maimaituwa ya nato,
 bi yai yawasanimi,
 bi mulimimo ya moito bi emi ȡaviya ya kovoȡi gulatedi.”

⁵◊ Bi matapotepeperi kaka matedi sa yana,
 beyapotepeperi kota beyedi sa nuwakamaȡa.

⁶ Kaȡedi nuwanokudi kaka sa tapipila bi sa biga,
 bi wai papapidi sai nuwavisu bi sa binau.

Gauba kaka kalakalalemo,
 doȡga tatakalinaȡa ya velau.

⁷ Gimoli wai poyedi saila gauba,
 doȡga ȡasaȡasalininaȡa tovosa sa laupusuwalu.

Daȡasi gwegwedi wala doȡga ȡasaȡasalinemo a miyamiya
 bi niganana ȡawaȡawa sa duga.

⁸ Doȡga tatakalinaȡa kaka eta dididiga ya nawa.
 Etana isana ba Eta Waiyawa.

Gebo tauvoiyedi mote etana sima kaiwata.
 Maimaituwa ena ȡowana taukauwena,

mba etanaȡa sa nawa,
 bi lava bu'ubu'uwidu,
 mote kaka etana sima kaiwata.

⁹ Etanemo laiyon bi
 ȡamoȡamo wainuwa nainailidi,
 mote kaka maiȡa sima nawa.

Bi Maimaituwa ena lava i wai yawanadina taudiȡa
 etanaȡa sa nawa.

¹⁰ Bi BADA lava i wai yawanadina
 taudidi sa munaȡa tava.

Tedi ma saledi Saiyonmo sa sola saȡa bi
 yasisi kenakena nonoȡina sai kunuboboe.
 Nuwaboya bi ȡaba ya kovi,
 nuwavisu bi yasisi yai wanavutalitalidi.

40

Maimaituwa ena lava yai nuwaubedi

¹ Eda Maimaituwa i giuna gado,
 “Egu lava kwai nuwaubedi.

² Yelusalem lavedi kwa laibagidi.
 Kwa giuwedi te ai nuwatoi nonoȡa.

Edi gebogebo dabedimo e kovokovoȡidina,
 niganana e noȡotikamaȡe.”

³◊ Koi beyavaiya lava ȡesau kalakalalemo
 ya binabinauna gado,
 “BADA ena eta ko yawasi,
 Kalakalalemo eta ko kadidimani eda Maimaituwa aubaina.

⁴ Gwagwa ko ȡuluvidi,
 oya bi dabatuwa ko keli wai wapuwapudi,
 dabakai bi sagusagula
 ko keli wai bigebigedi.

◊ 35:5: Met 11:5   ◊ 40:3: Met 3:3; Mak 1:3

⁵ Bi BADA i giuna gado,
     Dobumo BADA namalina ya laumaḡata,
     te lava matabudi sa kita.”
⁹ Temi Saiyon lavemi ko saḡa kona nawanawana
     oya lofalofana dabanemo giu visuvisuna ko giuwe,
 temi Yelusalem lavemi mote koma naila
     kalinem dididiginemo giu visuvisuna ko giuwena gado,
     “Diuda dobuna lavemi emi Maimaituwa ya natonato.”
¹⁰ Ko kita BADA, lava mabai i waiyawasanidina vaitedi sa natonato,
     te ḡailisi vaitena yai badayed.
¹¹ $\diamond\diamond$ Bi ena lava ya labedina
     maibena tauwaiḡamoḡamo ya wai labalabana,
 tana sipu yai ḡemotidi
     bi ya bewebewedina mainana.
 Tana sipu ma natunatuna,
     yai etadoli kauwedi.

42

BADA ena taupaula vinevinena
¹ $\diamond\diamond$ Niga ba egu taupaula ei anine,
     e vine kamaḡe, ḡailisi e vite,
     bi ya wai nuwavisugu.
 Aluwigumo ei wanavu,
     bi tana kaka dobu matabudi giukauwemo,
     bi didimanemo yai talapiliyedi.
² Tana mote ima binau,
     ee kalinana ima didiga bi etaḡa imai palala nawa.
³ Tana legi busona nuwayovuna
     mote ima koto.
 Bi kwadam kalakala pekipikina mote,
     ima sapi vunu.
 Lava giukauwemo yai talapiliyedi,
     bi didimanamo yai miya kauwedi.
⁴ Tana mote nuwatomatoma,
     ee nuwakulukuluva ima vai,
 bi ya noya eete didimana dobumo ya kena.
 Bi maneka lavedi,
     ena wailovelove sa labelabe.

⁶ $\diamond$ Tagu BADA, e yogem,
     te dobumo egu didimana kwa kamaḡati,
     bi nimammo yà kabi bi yà sagum.
 Tam dabammo kaka waianina yà voiyie,
     te lava matabudi visuvisu sa banavi.
 Bi tam yà voiyem te Eteni edi yanayana.
⁷ Matapotepotedi matedi kwa kayanedi,
     biliweloko wai boimatuwinemo miyemiyedi,
     kwai potiyovodi bi kwa kuvesidi.

49

BADA ena taupaula

$\diamond$ 40:11: Idi 34:15 $\diamond$ 42:1: Met 3:17, 17:5; Mak 1:11 $\diamond$ 42:1: Met 12:18-21 $\diamond$ 42:6: Ais 49:6; Giu 13:47,
 26:23

³Tana i giuweguna gado, “Egu taupaula Islael lavemi dabermimo,
kaka lava sa ka sāgesāgegu.”

⁵Bi taupaula i giuna gado,
“Mulīga kaka e tubūgana
BADA i gei vinegu bi i voiye gu bwaga nopenomo,
te ena taupaula bi ena lava Islael aiainawenawedi
yà natomedi lisenemo.
BADA i waimiya sāgegu
bi ̄gailisi i vitegu.”

⁶◊ Bi BADA i giuweguna gado,
“Tam ba egu taupaula bi noya tekatakana e vitem,
te kwa voiy.
Deikap ena tubulelesa,
visa miyamiya bagibagidi
kwa natome munāgedi.
Bi yà voyiedi te dam dididiga sa tubūga.
Tam taunana ba Eteni lavedi edi yanayana.
Lava kwa giuwedi te
bainewa edi gebogebomo yài yawasanidi.”

¹⁴ Bi Yelusalem lavedi a giuna gado,
“BADA i lau avenakiyemai
bi nuwana i kauleya.”
¹⁵ Bi BADA edi giu i waimunena gado,
“Bamo wala mote vaivaisu natuna meyameyana bewana
bi wai susuna ee
wai nuwavainena nuwana i kauleya?
Bamo te vaivaisu natuna bewana,
wai susuna bi wai nuwavainena nuwana ya kauleya.
Bi tagu kaka mote temi
nuwagu ima kauleya.”

50

BADA ena taupaula ena waikalina kabi
⁴BADA wailewapanina ena nuwauyauya giudi i vitegu,
te bainewa tunitunidabokidi yà laibagidi.
Olaolala onena ya kakena moitogu
bi ya voiye gu te ena wailovelove yà vaiye kauwe.
⁵BADA Maimaituwa i wailovelovegu te e sibe,
bi mote e laukasāgaīgai ee laumulitaliye.
⁶◊ Tauligu lava e vitedi te a kwapu,
nadogu e vitedi te mudukologu a sapu bi ai namāgegu
bi matagu a gelolo tawatawa mote ei govegove.

⁷Banina BADA wailewapanina i sagugu,
te edi wai dibodibōga mote imai dabaubagu.
Bi kamaina te yà moito didina,
bi egu wainuwatoimo yà moito bagibagi.
⁸Taukadidimanigu ba diyagumo.

Niganana aiyai yai valavalagu?
 Kwa nato ta nawa ta etala,
 bi em waiwavu kwa saḡedi.
⁹ BADA wailewapanina taunaḡa tausagugu,
 aiyai bena yai wavugu?
 Tauwaivalavalagu matabudi sa neḡaneḡa,
 mai sulasula gala sa kanikani kovidina.

52

⁷ Tauwainoyanoya giu visuvisuna oyaḡa ya natonatomena ba i visu kauwa,
 nuwauba bi yawasana giudi.
 Saiyon i tainuwataudina gado,
 "Emi Maimaituwa ya waibada."
⁸ Koi beyavaiya tauwaikoyaḡem ma yasisidi sa salesale gulata!
 Bi BADA ena nato munaḡa Saiyonmo mata otimimo ko kita.
⁹ Lava miyamiyemi koi ḡemotimi
 bi ko yasisi gulata!
 Banina Yelusalem dobuna kaka lolalolana,
 BADA i wai sasalane,
 bi lava i wai nuwaubedi.
¹⁰ Niga mainana kaka ena ḡailisi waiyawa
 dobu matabuna lisidimo ya kamaḡati,
 bi lava matabudi dobumo sa kita
 te eda Maimaituwa bainewa ena lava i wai yawasanidi.

BADA ena taupaula wainuwatoina

¹³ Ko kita egu taupaula ena noya yai kovi kauwe,
 mulinemo yà ka kenamoito, yà kailageti bi vivilena ya didiga.
¹⁴ Tana a kwapi gulate bi sauginemo lava wapewapedi a kitakita ba a tatava bi ai
 nuwanaine,
 anikitana mote mai lava.
¹⁵ Bi ḡalīḡlibona dobu matabudimo
 bi egu taupaula lava sa soveye bi sa lautautau.
 Banina wala kauwa mote a kitekitedi ba sa kitedi,
 bi kauwa mote a vaivaiyedi ba niganana sa vayiedi bi sa sibedi.

53

¹ Aiyai ema giu visuvisuna i wai sumaḡe
 bi aiyai lisinemo BADA ena ḡailisi i wai maḡati?
² BADA ena ḡowana luvanemo te ena taupaula i duga
 mai kai ḡoḡa tatakalinemo ya kalakalanapuna.
 Tana mote waiguyauna bi wai nuwavaivaina te maso te kaiwata.
³ Tana te kita kamaḡe bi te daboke bi te laumulitaliye bi geḡa te tana
 tuniyavi bi wai nuwatoi i asiwidi.
 Mote aiyai i kita waitete bi a kita kamaḡena maibena lava yababa.

⁴ Kamaina te i lai epaiyanida, bi tunina i yavi bi i wai nuwatoi,
 bi tei noḡota te bena tana ena gebo aubaina Maimaituwa i kovoḡi.
⁵ Tada eda gebo dabanoemo tunina a doulisilisidi,
 eda kauwawaigebo aubaina tana a kwapukwapu.
 Bi kovoḡa i vaivaina ba i wai nuwaubada,
 bi tunina a doulisilisina ba i wai yawasanida.

⁶ Tada matabuda mai sipu te ainawanawa,
Maimaituwa ena eta te gose bi ȡemoȡemotaȡa eda eta tabudi tei tubudi.
Eda ai kaukauwa bi eda gebo kovoȡidi tana i vai.

⁷ ♦ Tana a wawaidoȡadoȡa, a sulawaineȡa,
bi i sako yovoȡe te mote bai ȡesau mudunemo i giuwe.
Mai bena sipu lauewalina kapalina bwalina ee sa nawe waipekina aubaina ba
ya miya moimoisili mote bai i vato lubuȡe.

⁸ Ai wavu yababe, a kaididi bi ai doli nawe,
bi ena peki mote aiyai i wai nuwapoyae.
Tana i pekina ba tada eda gebo aubaidi.

⁹ Tana mote gebo bai i voiyee lava i kaiyovuȡedi,
bi lava waibeyapotedi vaitedi a peki bi lava waiguyauna ena tauyewamo a sako.

¹⁰ Kamaina te BADA ena ȡowanu luvanemo i voiyee te i wainuwatoi,
bi i vite munaje te i waila sewasewa gebo ani bakilina,
te tana ena tubulelesa sa wapa.
Tana ya miyawailofa.

BADA ena ogatala lisinemo i voivoiyena baminemo i tava.

¹¹ Ena wainuwatoi mulinemo ba yawasana yanayanana ya kita bi nuwana ya kena,
bi i sibe te ena wainuwatoi waibanina.

Bi egu taupaula didimanina lava wapewapedi edi gebogebo vitana ya avali bi ya kadidi-
manidi.

¹² ♦ Lava saȡasaȡa guletidi poudimo
yà voyiem te kwa saȡa gulata.
Tana ena yawasana i vite munaje te gebogebo lavedi vaitedi ȡemoȡemotidi.
Tana gebogebo taukauwedi edi vita i avali.

Bi i laupali te maso BADA lava edi gebogebo i noȡoti kamaȡedi.

54

BADA ena nuwavaina Islael lisidimo

⁵ Taupatim maibena mwanem*
tana isana ba BADA wailewapanina.

Islael edi Maimaituwa waiyawa tauwaiyawasanimi,
tana Maimaituwa dobu matabuna tauwaibadaena.

⁶ Temi ba maibena waivini i naȡi valiuvaliu bi ena oloto i gose,
bi ya wainuwaboyana mainana

bi BADA ya yoge waimunemi lisinemo
bi ya giuwemina gado,

⁷ “Laȡan watiena e gosemi
bi e ȡoe kauwemi te yà natome munaje.

⁸ Laȡan watiena e medi te e kita kamaȡemi
bi niganana ba yài nuwavaina nonoȡemi.”

Niga mainana BADA tauwaiyawasanimi i giu,

⁹ ♦ “Nowa ena saugemo e giuwapa te dobu mote kabaitemo yàmai avali munaje.
Mba mainana niganana yà giugiuwapa te mote yàma medi lisimimo bi yàma kovoȡi
munaje.

¹⁰ Avena te oya sai dagudagu
bi dabatuwa sa launeȡaneȡa
bi tagu egu nuwavaina lisimimo mote ima kovi,
bi egu giuwapa bi nuwauba lisimimo mote ima nuwaȡavuka.”

Niga mainana BADA taulaunuwatoiyemi i giu.

♦ 53:7: Giu 8:32,33   ♦ 53:12: Mak 15:28   * 54:5: Ingilisimo ba husband.   ♦ 54:9: Pak 9:8-17

Maimaituwa ena launuwatoi puyona
¹BADA i giuna gado, “Temi mabai gadomi magumagudi,
     ko nato gauba ko tego,
     bi wai mane geğemi,
         ko nato ko gimala bi ko kani.
         Ko nato waen bi miluki ko gimala, maiidi geğä.
²Bai aubaina mwali mote anikani,
     lisidimo mane kwa waiyakali?
Bi em noya mote matailina,
     Kalinagu ko vaiyena kaka,
kani visuvisuna ko kani,
     bi koi nuwavisuye,
     mote mai kani ğesaudi.

³◊ Ko nato lisigumo beyemi ko kaikamağ
     bi koi beyavaiya komakomani kaka yawasana ko vai.
Bi egu waianina kenakena nonoğina lisimimo yà voiye,
     bi Deividia lisinemo kavisuvisu e giugiuwapaena yà vitemi.”
⁶Taugiuwatan i giuna gado, “BADA ko tavuğe bi lisinemo ko
     laupali sauginemo tana diyademo.
⁷Emi yawasana bi emi
     noğota balebaledi ko vitaledi.
Ko nuwatala BADA lisinemo,
     bi Maimaituwa ya launuwatoiyemi
     bi emi gebogebo ya noğoti kamağedi.”

⁸BADA i giuna gado,
     “Egu noğota mote mai temi emi noğota
         bi egu kauwa ba tabu otidi mote mai temi emi kauwa.
⁹Giukauwa te galewa i sağä gulatana kaka dobu,
     kota mainana egu kauwa bi egu noğota
         a tausağana kaka temi.

¹⁰Galewağ nabu bi taumata ya yovoyovona dobumo
     te doğa yawai utuvi.
Bi pesi ya voiyedi te sa duga te sa laubani
     te kani anikani bi pesi aniwadi.
¹¹Kota mainana mudugumo giu ya potipotiyovona
     mote banina imai geğä.
Tagu bai e noğonoğotina luvanemo mainana
     mwalidi matabudi sa tubuğä.”

Maimaituwa ena vanuwa dobu matabuna aubaidi
¹BADA i giuna gado,
“Tagu ğotona te yà nato yài yawasanimi.
     Bi lava matabudi kauwa didimanidi yài lovedi.
     Taunana aubaina kauwa didimanidiğä lava lisidimo ko voiyedi.
⁶Wali dobu lavedi sa vite munağedi lisigumo,
     bi tedi isagu sa ğoe,

bi sa lauduneyegu waiyawasi lağannemo,
bi sa vivilegu bi egu waianina sa kaididi.

⁷☆Mba lavedi kaka egu oya waiyawemo
yà natomedi pali vanuwinemmo
bi yà voyiedi te yasisi nuwedi yai wanavu.
Edi vite sewasewana egu oltemo
sa gabuğosedina ba yà aninedi.
Banina egu vanuwa ba isana pali vanuwina
dobel matabudi aubaidi.”

58

Udi giugiukauwina

BADA i giuna gado, “Emi udi tagu matagumo ya visuna ba niga kauwidi ko voyiedi:
⁷☆Temi kanikanipekidi, kani ko vitedi
bi waiyamoyamonidi ko giuvaidi emi vanuwemo.
Bi waigala geğedi gala ko vitedi
bi emi lava otidi emi malagaimo
sagudi mote nuwemi ima kauleya.
⁸Mba mainana kaka mayavaigu ya moito galamemi
maibena olaolala suwelina ya lovlovotavana
bi emi wai kibitoimo ko yawasana makai.
Tagu lağan matabuna temi vaitemi te yà doli komakomaniyemi
bi mayavaigu ya moito galamemi.
⁹Bi sauginemo ko laupalina ba emi pali yà vaiye,
bi koi bağaguna ba emi pali yà mune.
Emi lava koma laukivigebogebayed bi kaiyovumo koma kuvalidi.
¹⁰Kanipekidi koi kanidi
bi pilipili lavedi ko kadidimanidi kaka boimatuwa ya yana.
Bi boimatuwina i sumesumemina ya yanana kamağe,
maibena suwalamodo suwelina.”

61

BADA giuna visuvisuna lava waiyamoyamonidi aubaidi

¹☆BADA wailewapanina Aluwina i waiwanavuğu,
bi buyobuyo dabagumo i ğini te giuna visuvisuna,
wai yamoyamonidi lisidimo yà lauguguya.
Te nopodi loleloledi sa yawasana,
bi panipanimo miyemiyedi yà kuvesidi
bi lava biliweloko wai duduibalinemmo
sa miyamiyana sa potiyovo.
²☆Tana i giukamağegu te yà lauguguya
banina lağan i tava,
te BADA kaka kana ğaviya ya lauyovoğedi,
bi ena lava yai yawasanidi.
Tana i giukamağegu te wai nuwaboyedi yà nuwaubedi.
³Bi lava wai nuwatoitoidi Saiyonmo a wai kovutopedina yà sagudi,
bi yà siyedi,
te a wai nuwaboyana ba sa yasisi
bi nuwa kulukuluvidi ba nuwavisu yà lautawidi.
Bi edi kauwa sa didimana,

☆ 56:7: Met 21:13; Mak 11:17   ☆ 58:7: Met 25:34   ☆ 61:1: Met 11:5   ☆ 61:2: Met 5:4

maibena kai visuvisudi BADA i wadiwadidina.
 Bi bai i voivoiyena lava sa kita bi sa kasaḡesaḡe.
⁶ Temi sai isemina BADA ena pilipilisi,
     bi Maimaituwa ena taupaula.
 Dobu edi waiguyau temi
     koi nuwavisuyedi bi ko laubabada te emiya.
⁸ BADA i giuna gado, “Tagu didimana yà ḡoeḡoe,
     danene bi kauwa yababayaba e daboke.
 Egu lava aubaidi visu yà voiyē
     bi waianina lisidimo e voivoiyena ya kena nonoḡa.
⁹ Bi dobu matabudi sa sibedi
     bi sa viviledi te Islael lavedi edi tubulelesa ba e kavisuvisudi.”
¹⁰ Yelusalem lavemi ko yasisi te aubaimi BADA bai i voiyē.
 Maibena waivini naḡi aubaina ya waisiyana.
     Mainana kota Maimaituwa mba waivinina
     yawasana waisiyanemo i waisiyā.
¹¹ Maibena daibimo doḡa pesi ya voyedī te sa dugadugana,
     mainana BADA wailewapanina
     ena lava dobu matabudimo ya voyedī
     te sa kasaḡesaḡe.

64

Maimaituwa ena launuwatoi bi ena sagu waibaḡaena
⁴ Wala pakanemo dobu i tubuḡana
     ba bamo mote aiyai Maimaituwa i kita ee i vaiye mai tam,
 lava a waisumaḡemna ba kuna sagudi.
⁵ Sauginemo lava nuwavisumo visuvisu a voyedī
     bi didimanimemo a kaiwatamna ba tam kuna sagudi.
     Tam lisimaimo kuna medi bi tama yaḡolo te gebogebō ke voivoiyē nonoḡe.
 Mba mainana kaka bainewa ka yawasana?
⁶ Matabumai ema kauwa gebogebō matammo a mila,
     avena te visu kauwedi, matammo ke voyedī te bamo,
     bi kauwidi mai anilau kaḡe yasaḡa galedi miledi.
 Mba gebodi sa solusolu nawemaina
     maibena yavalā kaipokina luguna ya suve
     bi luguna sa bulilina.
⁷ Bamo mote aiyai lisimmo i nato
     bi palimo sagu i waibaḡaye.
 Tam ema gebogebō dabeledimo
     kuna gosemai bi kuna miyatautauliyemai bi ema gebodi a ka lolalolamai.
⁸ Aee BADA tamamai, tama mai gulewa
     bi tam ba mai gulewina taupatina.
 Tam nimammo kuna patimai.
⁹ Ka laulaupali lisimmo mote kuma medi
 bi ema gebogebō kuma noḡotiwatedi, kwa launuwatoitoiyemai
     banina tama ba tam em lava.

Delimaiya

Lainuwanega

Delimaiya ba taugiuwatana ūsesau laukaina Yelusalem nopenomo bi tana BADA giuna ena lava lisidimo i giuwe. Tana ena lava i tainuwataudi te bainewa Maimaituwa ya kovoūgidi banina tedi a laumulitauliye bi maimaituwa ūsesaudi a kaikaiwatedi.

BADA Delimaiya i yoge te taugiuwatana

⁴ BADA lisigumo i giuna gado,

⁵ “Muliāga kaka bwaga nopenomo e patimna ba e gei sibem.

Bi muliāga kaka kuna tubuāgana ba e vine kamaāgem
te taugiuwatagu dobu matabudi aubaidi.”

⁶ Bi tagu e giuna gado, “Mm BADA, tagu gomana ūgaubogu, mote luvana te aubaim yà gagali!”

⁷ Bi BADA i giuweguna gado, “Mote kuma giu te tam gomana ūgaubom. Bi e giuwem te bamomaiāga kwa nawana ba kamaīna te kwa nawa bi bai e giugiuwemna mainana lava kwa giuwedi. ⁸Niga mainana BADA i giu, lava mote kuma nailedi, tagu tam vaitem bi yà moito galamem!”

⁹ Ōome BADA nimana i tuāgu te mudugu i taukonbi i giuweguna gado, “Kwai beyavaiya, giugu mudummo e sivudi te kwa gagali. ¹⁰ Niganana e vinem bi ūgailisi e vitem te dobu isuna bi isuna ūgaliālibona lisidimo, kwa laulaka, kwa laukoisuwa, kwa laukagebogebo, kwa laudouōgosaāgosa, kwa lauāgala bi kwa lauwadi.”

¹⁷ “Kwa vononoāga bi kwa nawa te bai matabuna e giugiuwemna kwa giuwedi. Mote Kuma naila ba matedimo yà voyiem te kwa naila gulata.

¹⁸ “Delimaiya kwai beyavaiya, Diuda edi ūgaliālibona, waibabada, pilipilisi bi lava matabudi kaka sai ūgavyiem. Bi niganana tagu ūgailisi yà vitevitem te mote sima lauyovoāgem, tam maibena malagai ganakukuna kaikaidakina, ee pawapawasi tupidi bi bilibili ilamemo voivoiyena. ¹⁹ Tagu BADA e giu te tam vaitem bi yà moito galamem te mote sima lauyovoāgem.”

6

BADA i giuna gado,

¹³ “Egu lava matabudi waiguyaudi te waiyamoyamonidi sa wailavabiu,
bi mote giukauwemo mane sima voivoiye.

Bi kota taugiuwatana bi pilipilisi matabudi mainana sa voivoiye,
tedi lava sa kaikaiyovuāgedi.

¹⁴ Tagu egu lava bonidi a nanaka bi pilipilisi
bi taugiuwatana mote sima bunebunem kauwedi.

Bi sa voivoiyena maibena boni keikeilikidi
bi sa giugiuna gado, ‘Mba kamaina, mote bai.’

Bi geāga te boni yaāgolo
mote sima yawayawasana.”

17

BADA kwai Sumāgē

⁵ BADA i giuna gado,

“Tagu lava mabai nuwapoudimo a miyatautauliyegu,
bi lava ota edi ūgailisi sa waisumāgēdi,

ba tagu lavedi yà kovoğidi.

⁶Mba lavedi maibena kai tomboluna doğā ġasalinemo bi waiğolanemo sa dugadugana.

Ğome mote bai visuvisudi sima dugaduga bi lava mote Ğome sima miyamiya.*

Niga mainana lavedi kaka mote bai visuvisuna lisidimo ima tubuğā.

⁷Lava mabai edi yawasana tabutabunemo,

tagu BADA ai sumağeguna ba yà kavisuvisudi.

⁸☆Mba lavedi edi yawasana maibena kai gauba diyanemo moimoitodi,
lamlamdi sa yovoyovo gaubemo te sa dugaduga kauwa.

Bi suwala ya lalanina saugemo ba mote simai nuwaboya.

Bi kalakaladada sauginemo ba mote sima naila,

tedi lugudi gidegidevidi, aubaina te sa votavota nonoğā.

⁹Mote aiyai kaka lava nuwapoudi ima sibedi,
lağan matabuna ya nuwanuwavitale gebogebo bi waikaikaiyovu voiyedimo,
maibena boni dididiga mote aiyai imai yawasani.

¹⁰Tagu BADA lava nuwapoudi taukitedi,
edi noğota bi edi kauwa matabudi ya kita kauwedi,

kaka edi noya a voivoyedina luedimo mainana yài maiidi.

Tagu mai'ia giugiukauwina yà vitedi edi noya aubaina.”

20

*Babilon lavedi Yelusalem edi waiguyau matabudi sa legau nawedi
BADA i giuna gado,*

⁵“Yelusalem ġonağonana maiidi nananaka matabudi, kona laulauvevewana kauwedina,
emi ġaviya nimedimo yà sivudi bi kota Diuda ġalibonidi edi ġonağona visuvisu otidi
matabudi, sa avala nawedi Babilon.”

*Delimaiya BADA lisinemo i wawalu
Delimaiya i giuna gado,*

⁷Oo BADA, kuna kaiyovuğegu,
te kaiyovuna ei sumağe.

Tam ġaiġailisi guletim bi tagu kaikaigwağagu,
taunana aubaina kuna lauyovoğegu.

Sauga matabuna lava sa waigwaigwaiyegu,
te bena tagu edi bu'uwa.*

⁸Sauginemelo lava e tai tainuwataudina gado,
“BADA niga mainana i giu:
‘Emi ġaviya kaka sai ġaviyemi bi sa kagebogebomi.’

Niga kalinamna e giuwedi,
bi tedi lağan matabuna sa waiğwaiğwaiyegu
bi sa kuvakualigu.

⁹Sauga ġesaudimo ba e giuna gado,
Niganana mote BADA isanemo kalinana yàma giu munağe,
bi giuwatana e daboka.

Bi geğä te giuna nopogumo
ya kalakalatina,
maibena kai ya kalakalatina
maso bena nopogumo yà kena gwasa,
ba mote luvana te yà kaididi.

¹⁰Lava e vaiyedi a wai muduneguna, e nailedi.

* 17:6: Baibol ġesaudi a giuna gado, doğā wainisanisana. ☆ 17:8: Sale 1:3 * 20:7:
Delimaiya taunağā i vite munağe te BADA taugiuwatana bi mote i sibe te pilipili matanemo
sa natonato.

Tedi sa giugiuna gado, Tam bai kwa giugiuwena,
ema babada giuwedi.

Avena te egu lava otidi sa kitakita watagu,
tedi sa ġoeġoe te tagu bai yà voiye
waigebona ba sa kamaġatigu.

Tagu egu lava otidi a giuna gado,
'Tai sinasina bi bai ya vato wapanan,
ba ta lauyovoġe bi ta laubiwa.'

¹¹ Bi geġa te BADA tam diyagumo maibena
tauwaiġaviya ġaiġailisina.

Taunana aubaina egu ġaviya
sa kabikasaġa te mote sima lauyovoġegu.

Tedi sai dabauba
bi dabaubana noġotina lava nuwed i mōte ima yavuġa.

¹² Oo, BADA wailewapani guletim,
tam didimana lavedi kwa kitekitedi,
bi edi noġota bi edi kauwa matabudi tam kwa wai laulubudi.

Nimammo egu vita yà sivusivudi,
bi yà kitakitam te egu ġaviya kwa lauyovoġedi.

¹³ BADA lisinemo ko sale,
bi ko kasaġesāġ!

Sauginemō gebo lavedi,
lava waiyamoyamonidi sa lau kivigebogeboyedina,
ba BADA nimedimo ya kabi bi yai yawasanidi."

23

BADA kaka taulauetadoli valivaliuna ya vine

¹ BADA i giuna gado, "Pilipili nananakidi ba sa nato egu lava edi waibabada lisidimo. Tauwaiġamoġamo gebogebodi sipu a kagebogebodi bi a voyiedi te a ainawanawa dobu ġesaudiġa."

² Taunana aubaina BADA, Islael edi Maimaituwa, ena giu tauwaiġamoġamo lisidimo i giuwedina gado, "Temi egu sipu mote ko labe kauwedi bi kona kwavidi te a nawa dobu ġesaudiġo, taunana aubaina emi ai kaukauwa lisidimo dabedimo yà kovoġimi. ³ Bi egu lava e kwavidi a nawa dobu ġesaudiġa a miyamiya nawana, ba niganana yà natome munaġedi edi ani miyam. Bi mabai a miyamiya bagibagina ba edi dobumo yài ġemotidi bi sai natunatuna te sa wapa gulata. ⁴ Bi miyamiya bagibagidi tauwaiġamoġamo nimedimo yà sivudi te sa labē kauwedi bi mote sima naila ee sima gwegwe." Niga ba BADA kalinana.

⁵ [✶]BADA i giuna gado,
"Laġan ya natonatona
kaka Deividia ena tubulesemo
Galibona didimanina yà vine.
Tana ba nuwauyayamo yai bada
bi mba dobunemo visu bi didimana ya voyiedi.

⁶ Laġannemō yai ġalibonana,
ba Diuda bi Islael lavedi sa yawasana
bi nuwaubamo sa miya.

Bi isana sa vatona gado,
BADA Didimana Tauviteda."

31

BADA Islael i natome munaḡedi
⁷ BADA niga mainana i giu,
 “Islael ma yasisimi tana aubaina ko sale,
     banina mba dobuna lavedi mote lavayabayababa.
 Ko sale bi kasaḡesaḡemo ko binauna gado,
 ‘Oo BADA, em lava a miyamiya bagibagina,
     kwiayawasanidi.’
⁸ Egu lava dobu isuna te isuna bi aibadabada yawaninemo miyemiyedi yà doli natomedi
     te yà ḡemotidi.
 Matapotepeledi, kaḡedi nuwanokudi,
 bwagebwagedi bi nuwedi wainatuna.
     Lava matabudi sa munaḡa tava,
     te dam dididiga ya tubuḡa.
⁹ Egu lava kaka ma ḡabedi bi ma palidi yà natome munaḡedi.
     Tedi gauba diyanaḡa bi eta nuwayaḡosinaḡa yà etadoliyedi,
 te mote kaḡedi simai tutudi.
     Tagu BADA Islael lavedi tamedi
 bi Ifleim ba natugu tautuweḡina,
     taunana aubaina niga mainana yà voiyé.”

³¹ [✧] BADA niga mainana i giu, “Laḡan ya natonatona kaka egu waianina valivaliuna
 yà voiyena Islael bi Diuda lavedi lisidimo. ³² Niga waianinina ba mote wala mai edi
 magumagula Idipmo e ka potiyovodi bi lisidimo e voiwoiyena, tagu niimedimo e kabi bi ei
 dolidi. Tedi egu waianina ai doukoto bi geḡa te e komaniyedina maibena oloto mwanena
 ya komakomaniyena. ³³ Mba laḡandimo egu waianina valivaliuna Islael lavedi lisidimo yà
 voiyena ba niga mainana: Tagu kaka egu waiqake nopolimo yà sivudi bi nuwapoudimo
 yà gilumidi. Te tagu edi Maimaituwa bi tedi egu lava. ³⁴ BADA kalinana niga mainana, lava
 matabudi yovoyovodi bi saḡasaḡa guletidi kaka sa sibegu bi mote aiyai sibegu, ena tau
 imai love bi ima giu gado, ‘BADA kwa sibe.’ Tedi edi gebogebi yà noḡoti kamāḡedi bi edi
 ai kaukauwa mote yàma noḡotivatedi.”

33

BADA ena giuwapa Islael lisidimo ya kamaḡati
¹⁴ [✧] BADA i giuna gado, “Laḡan sa natonatona kaka bai e giugiuwapaena Islael bi Diuda
 lavedi lisidimo banina yà voiyé te ya tubuḡa.

¹⁵ Mba laḡandimo bi laḡan kauwemo kaka Deividia ena tubulelesemo,
     ḡalibona didimanina tagu yà vine.
 Bi ḡalibonana kaka visuvisu bi didimana niga dobunemo ya voiyedi.
¹⁶ Ena waibada sauginemo Diuda lavedi sa yawsana
     bi Yelusalemmo sa miya kauwa.
 Mba taunina sai isana gado,
     ‘BADA Didimana Tauviteda.’

38

Delimaiya gauba domna ḡasaḡasalinemo
⁴ Laḡan ḡesaunemo ḡalibona ena waibabada a nawa tana lisinemo bi a giuwena gado,
 “Garibona, tauwaiḡaviya visa niga tauninemo miyemiyedi ba Delimaiya ena giuromo te
 nuwakulukuluva a vai, kota ḡome lava matabudi kauwinemo i bwadidi. Tana mote ima
 waisagu bi lava nuwaboya ya vitezitedi, tana kamaina te ya peki.”

[✧] 31:31: Met 26:28; Mak 14:24   [✧] 33:14: Del 23:5,6

⁵ Ġome ġalibona Sedekaiya i giuwedina gado, “Kamaina, emi ġowana ko voye mote yàmai ġakemi.”

⁶ Kamaina bi tedi Delimaiya ai doli nawena ġalibona natuna ena ani miya ganana nopenemo bi tauyava edi gabumo ġome maġinemo nimana a pani bi gauba domna ġasaġasalinemo ai dawe yovoże. Niga domna ba ġalibona natuna Malkisa ena gauba domna. Bi domnemo mote gauba bi niginigi taunaġa aubaina te Delimaiya i miyasopo.

Āgabalauiyava

Lainuwanega

Niga bukana ba Islael lavedi edi nuwaboya dididiga ya giugiuwe. Banina Babilon lavedi Islael dobuna a kagebogebo 586 B.C. nopenemo. Bi lava bi ġonaġona visuvisudi a nawedi Babilonmo. Mote ta sibe kauwe te aiyai niga bukana i gilumi. Lava ġesaudi sa noġonoġoti te male Delimaiya i gilumi.

Yelusalem nuwaboyana

¹Oo Yelusalem wala mote niga mainana,
bi niganana lavam i wai geġa!
Wala ba dobu matabudi a sanasanadadem,
bi niganana kitam maibena iwape.
Tam wala kitam maibena ġalibona mwanena
bi niganana kitam maibena taupaulayababa.

²Tana dudubala onena ya ġabaġaba
bi matana sa uwauwa.
Bi ena ewali kauwa mote bamo aiyai te
te yai nuwauba.
Niganana ena lava ġesaudi
a nuwavitala te kana ġaviya bi kana pota a yesi.

³Ġaviya a tapipila te Diuda lavedi a sulagudegudedi bi ai doli nawedi.
Tedi a panidi bi lisidimo a miyana maibena tautavatava.
Bi edi dobumo a voiyedi te ai taupaulayababa,
mote bamo edi ani miya kauwa.
Mote luvana sima naila sima nawa.

⁴Soi laġandimo mote aiyai bamo ima nawanawa,
Maġħajtuwa ena vanuwemo ima lauladune.
Ġome guguini salesaledi niganana ai nuwaboya
bi pilipilisi a kaiġabala.
Taun gananakukuna mataetidi mwakomwakoko a kasidi,
bi Saiyon ena yavi i didiga gulata.
⁵Ena gebogebo dabanemo BADA i voiy te i wainuwatoi.
Ena ġaviya niganana ai badaye
bi a ka kavakava.
Tana a giu waigusugusu,
bi natnatuna ai doli nawedi walidobuġa.

⁶Yelusalem, wala ba kitana i visuvisuna bi mulemulelena
bi niganana mba visuna bi mulelena i kovi.
Ena waibabada ba maibena ġamōġamo diya, kanikani pekidi bi kani sa tavutavu.
Tunidi a laugaligali
te mote ġemotina kediġaviya sima naile kamaġedi.

⁷Yelusalem lavedi sa nawanawa yababayababa bi sa wainuwatoi.
Niganana edi noġota i munāġa te wala edi visuvisu a noġotidi.
Sauginemo edi ġaviya a legauvaidi
ba ġome mote aiyai te maso i saguvaidi.
Edi ġaviya Yelusalem taunina ai kalaġosa

bi ai gwaigwaiyedi.

3

¹⁹ Egu dobu e gose
    bi e nawà yababayaba.

Bi wainuwatoidi e noḡotiwaitetedi
    te ḡolana maibena kwaviso.

²⁰ Niga nuwaboyedi e noḡonoḡotidi
    ba nuwapougu i yavi.

²¹ Sauginemo BADA e noḡonoḡoti
    ba nuwagu i lautou.

²² BADA ena nuwavaina
    mai kenakenana
    mote bamo damona.

Bi ena launuwatoi
    mote bamo damona.

²³ I giugiuwapana luvanemo,
    te olaolala onena ya lailaivaluidi.

²⁴ Tauguḡa e giu munaḡeguna gado,
    “BADA ba tagu vaitegu,
    mote bai ḡesau yàmai nuwaboyae.

Taunana aubaina avena te pilipili
    bi yai sumaḡe otie.”

²⁵ Lava mabai BADA sa waisumaḡe
    bi sa tavitavuḡena ba yà kavisuvisudi.

²⁶ I visu te tai laba inibiga
    te BADA yài yawasanida.

²⁷ I visu te ma keikeilikidemo BADA ta sibe kauwe
    bi ta voteyeteye.

²⁸ Sauginemo te lauyavina ba ta miya moimoisili,
    bi noḡota kauwa ta vai.

²⁹ Bi matanemo tada ta sako yovoḡedana
    kaka yà saguda.

³⁰ Bamoda a kwapuda ee a kuvalidana
    ba tamai sipo.

³¹ Tada lava, BADA mote ima daboke gwaseda.

³² Bamoda wainuwatoi ya viteda, te bamo palatina
    bi kota ya laulaunuwatoiyyeda banina ena nuwavaina bamo mote damona.

³³ Tana mote yavi bi wainuwatoi ima viteviteda.

Idikel

Lainuanega

Isael lavedi Maimaituwa otina a daboke bi maimaituwa kaikaiyovudi a laulauduneyedi. Tedi sauga matabuna matanemo gebo a voivoiyedi, taunana aubaina ġaviya i wai aninedi te a lauyovoġedi bi ai doli nawedi edi dobumo. Bi Idikel ba pils Livai dammomo, tana Maimaituwa i wai sumāġe bi i voteyeteye. Diuda dobunemo i miyamiya bi Babilon edi tauwaiġaviya a tava te a lauyovoġedi te tana bi Diuda lavedi matabudi ai doli nawedi edi dobumo.

Tana ġome i miyamiya bi Maimaituwa i vine te taugiuwatana bi giuna i vite. Diuda lavedi Babilonmo miyemiyedi bi kota ġesaudi Yelusalemmo miyamiya gwasedi vaitedi. Bi Maimaituwa tainuwatau giudi Idikel i giu vitena gado, “Bamoda sa lau kasaġaiġayeguna ba kedi ġaviya yài aninedi te sa lau yovoġedi bi edi taun sa ka gebogebo.”

Sauginemo Diuda lavedi Maimaituwa a laulau kasaġaiġaye ba Babilon edi tauwaiġaviya a tava te Yelusalem a ka gebogebo, maibena dolinemo i giugiuna mainana.

Idikel ba Maimaituwa ena giu Isael lavedi i taitainuwataudi, te edi kauwa gebogebodimo maso a nuwavitala bi visuvisumo a miya. Bamoda sa nuwa vitalana Maimaituwa lisinemo ba ya munaġedi edi dobumo.

2

Idikel bi Diuda lavedi ġesaudi vaitedi a pani nawedi Babilonmo a miyamiya. Laġan ġemota Idikel i miyamiya te wailove i kitana ba galewa nuwasena bi Maimaituwa namalina i kita.

Maimaituwa Idikel i vine te taugiuwatana

¹ Sauginemo BADA namalina e kitakita ba tagu e miyatulu doġamo te e laupwalasoku bi kalina e vaiye i giuna gado, “Lava ota, kwa moito bi lisimmo yà gagali.” ² Tana i gagagali ba Maimaituwa Aluwina i wai wanavugu te i solu waimoitogu bi lisigumo i giuna gado, ³ “Lava ota, yà giugiukamaġem Isael lavedi lisidimo. Tedi a lau kasaġaiġai bi a miya tautauliyeguna maibena wala edi magumagula. ⁴ Kwa nawana bi lavedi ba noppodi gudugudidi bi laulau kasaġaiġaidi kwa giuwedi, te tagu BADA wailewapanigu yà giugiukamaġemna kalinagu kwa giuwedi. ⁵ Bamoda lavedi laulau kasaġaiġaidi sai beyavaiyem ee geġga bi sa sibe te taugiuwatana ba vaitedi.”

17

BADA ena lava laivaludi gagalina i lautaulalaye

²² BADA wailewapanina niga mainana giu i voiye, “Tagu BADA kaka kai lofalofana isana seda lagana nabinabina yà koto vai bi Isael dobunemo, oya saġasaġa guletina dabanemo yà wadi. ²³ Bi kaina ya duga saġa te kai dididiga wainuwawaivaina bi lagalagana yai yamonedi te sa launabinabi bi sa vota te saila pesi. Mba kaina lagalagana waguludimo kaka mwanuwa kitedi tabudi bi tabudi sa tava te sa launoġi. ²⁴ Gunuwala kaidi matabudi sa sibegu te tagu BADA. Kai lofalofana yà oii kamaġe bi kai payakina yà voiye te ya lofa gulata. Bi kota kai gidegidevina yà voiye te ya welai bi kai welawelaina yà voiye te ya gidava. Tagu BADA bai e giugiuwena ba mainana yà voiye.”

33

BADA Idikel i vine te tauwaikoyaġa

⁷ BADA lisigumo i giuna gado, “Lava ota, e vinem te Isael lavedi taulabedi bi kwai beyavaiyai te bai e giugiu vavasaġemna kwa nawe te lava kwa tainuwataudi. ⁸ Tagu ya giugiu te lava aiyai gebogebo ya voivoiyena ba ya peki. Bi tam maso lavana ku giuwe te ena gebomo i nuwa vitala bi yawasana i vai. Bi geġga te gebogebo vaitena ya pekina mba

kamaina te ena peki wavuna kwa avali.⁹ Bamoda kuna giuwe te maso i laukuvasa bi geğä te i laukasağaiğaiyem bi gebogebo vaitena i pekina, mba em wawu kuna kaikamağe te kuna yawasana.”

34

BADA ba Islael tauğamodi

¹¹ BADA wailewapanina niga mainana i giuna gado, “Tagu taunana kaka egü sипу yà tаvүgеди bi yà labe kauwedi. ¹² Tagu yà voyiena mai tauwaiğamoğamo ena sипу lailaid-abalalidi bi ya waiğemoti munağedi. Mba lağannina yada wai boimatuwinemo, egü lava a dabadabalalana dobu ğesaudiğä a miyamiya ğemoğemotana ba yài ğemoti munağedi.

¹⁵ “Tagu BADA wailewapanigu egü sипу yài kani bagibagidi bi yà voiyyedi te sa kena bi sai yawasi. ¹⁶ Tagu sипу a paipailana yà tаvүgеди, gwegwegwedi ba yà natome munağedi, kelokelodi ba kelodi yà bunemidi bi kota sidesidedi ba yài yawasanidi. Bamo taudidi pwatepwatedi bi ğaiğailisidi ba yà laipekidi bi didimana taunağä ya kena banina tagu tauwaiğamoğamo didimanigu.

¹⁷ “Tagu BADA wailewapanigu yà giugiuwemi te egü ğamoğamo yà kita vitavitalemi kaka yà dailimi maibena sипу bi gouti ya daidailidina, kota mainana visu bi gebo yà dailidi.”

36

BADA Islael edi yawasana ya laivaliu

¹⁶ BADA lisigumo i gagali munağana gado, ¹⁷ “Lava ota, saginemo Islael edi dobu otinemo a miyamiya ba edi kauwa gebogebodimo dobu a ka milamila. Edi kauwidi gebogebodi e kitekitedina ba maibena waivini ena nawanawalai ya vai bi kwasina ya miyamiya kamakamağena. ¹⁸ Tedi koikoitau a lauduneyedi, lava a waipekidi bi edi dobu a kakamilamila, taunana aubaina egü medi kaka ya yovona dabedimo. ¹⁹ Tedi edi ai kaukauwemo aubaina, tagu ei dababalidi te a nawa dobu ğesaudiğä bi lavedi vaitedi a miya. ²⁰ Mba dobudi lavedi a giugiuna gado, ‘Niga ba BADA ena lava bi geğä te ena dobu otina a gose.’ Mba giudimo ba isagu waiyawa a lauyovoğe bi ai beyabeyakuluye. ²¹ Tagu egü ğowana tabutabuna ba lava isagu waiyawa sa vivile. Bi geğä te Islael lavedi, dobu ğesaudiğä a nawanawana ba isagu sa laulauyovoğe.

²² “Tagu BADA wailewapanigu, kalinagu Islael lavedi kwa giuvitedi te sa sibe. Tagu kaka yà munağedi edi dobumo. Niga yà voiyyena ba isagu vivilena aubaina. Banina noko dobu ğesaudimo isagu waiyawa kona laulauyovoğe. ²³ Tagu BADA e giu te isagu waiyawa ğaiğailisina yà kamağati, Dobu matabumi mba isanana konai beyabeyakuluye. Islael temi dabemimo isagu yà kamağati te dobu ğesaudi sa kita. Te tagu waiyawa bi lağannemo yà voiyyena kaka mba lavedi sa sibe te tagu BADA. ²⁴ Dobu ğemoğemotağä nopolidimo lava vaitedi ko miyamiyana kaka yà natomemii te emi dobumo yài ğemotimi.

²⁵ “Bi emi laudune kaikaiyovudi koikoitau lisidimo kona voivoiyedina, aubaina te gauba neganegana dabemimo yà lai silosilovudi te emi mila yà koğä kamağe. ²⁶ Tagu nuwapou valivaliu bi Aluwina valivaliu nuwapoumimo yà sivudi bi nuwapoumî ğaiğaidi maibena ğakima yà kaikamağedi. Bi nuwapou votoveteyateyana yà vitemi. ²⁷ Bi Aluwigu kaka yà vitemi te yà lauetadoliyemi te egü waiğake ko viviledi bi egü wailovelove ko kaiwata kauwedi.”

37

Gwagwamo, Siliğe Tatakalidi

¹ BADA ena ğailisi lisigumo i yovo bi Aluwina i wai doli nawegu gwagwamo siliğe tatakalidi lapudimo. ² BADA Aluwina i wai etadoliyegu te siliğe kaisavodiğä mba gwagwana e nawa yağosi. Bi e nawanawana ba siliğe tatakalidi wai daba kenekeñedi e kita kovidî.

³ BADA i wai talaeguna gado, “Lava ota, ğemoğemotina mba siliğedi saila lava munağä, ee?”

Bi ena giu ei munena gado, “BADA wailewapanim tam taumāga kuna sibe.”

⁴ BADA i giuweguna gado, “Siliğe tatakalidi kwa giuwedi te giugu sa vaiye. ⁵ Tagu kaka yawasigu lisimimo yà sako bi yà voiyemi te ko yawasana munağga. ⁶ Tagu kaka walowalo bi visiğō yà kapatupatudi te saila tubuğga bi kwapi yà vai te tubuğga yài kotedi te saila lava bi mote simai dagudagu. Tagu kaka yawasigu yà bunanai nawe lisidimo te sa yawasana munağga. Ğome kaka ko sibegu te tagu BADA.”

⁷ BADA kalinana e giugiuwe ba siliğe a nato a kaka patupatudina, taleledi e vaiye.

⁸ Bi ġome e waikita ba visiğō siliğe a gei sumatawidī, mulinemō kaka kwapi tubuğga a sumatawidī. Bi mba tubuğjidi mote siwai dagudagu.

⁹ BADA i giuweguna gado, “Lava ota, BADA ena giuvavasağga luvanemo, yavalā kwa giuwe te niga dobuna liuna 4 maiğā yalau suve nato, tubuğga pekipēkidi nōpōdimo te sa yawasana munağga.” ¹⁰ Bi kota BADA ena giuvavasağga luvanemo e giugiu ba yawasi i sola sağga tubuğjemo, te ai dagudagu bi a kenakena moito. Ba ġaviya kumna ai nonokamağge.

¹¹ Ğome Maimaituwa i giuweguna gado, “Lava ota, Islael lavedi ba mai niga siliğedi tatakalidi. Tedi a giugiu gado, ‘Tada ba tatakalida te pekina mote aiyai imai yawasanida.’

¹² Taunana aubaina kalinagu kwa giu vitedi, BADA wailewapanina niga mainana i giu: Oo egū lava tagu kaka emi kokowaga yà laipaipailidi bi yà solu wailovotavimi. Kaka yà munağemina Islael doğanemo. ¹³ Sauginemo egū lava kokowagemo kona kenakena ba e solu wailovotavimi te ko sibegu te tagu BADA. ¹⁴ Tagu kaka Aluwigu yà vitemi te ko yawasana munağga bi yà munağemi emi doğa otinemo ko miya. Ğome kaka ko sibe te tagu BADA bi bai e giugiuwapena ba yà voiye.”

Daniyela

Lainuwanega

Isael lavedi Maimaituwa a laukasağaiğaiye bi koikoitau a laulauduneyedi. Bi lağan matabuna kauwa gebogebodi matanemo a voivoiyedi, taunana aubaina i gei tainuwataudi te ğaviya ya giukamağedi te sa lauyovoğedi bi sai doli nawedi edi dobumo te aubaidi sai taupaula yababa. Babilon guyauna walewapanina Nebukednesa, Yelusalem lavedi a lauyovoğedi bi Isael lavedi wapewapedi a legau nawedi. Bi kota Daniyela ena lava ğesaudi vaitedi a nawedi Babilonmo. Kwalabu faiona nopolimo ba kalina bi kauwa visuvisudi wapewapedi ai lovedi, te sa sibe kaka muliğä guyau lisinemo a tava.

Bi Daniyela isana valivaliuna ai gwalyiena ba Betasal bi tana i wai gabemani. Daniyela bi ena lava faiona vaitedi mote Babilon lavedi edi maimaituwa ai sumağe bi tedi edi Maimaituwa giugjukauwina ai sumağe bi lisinemo a laulaupali. Babilon lavedi ğesaudi edi kauwa gebogebodi, a ğoeğœna maso ai pekidi bi geğä te Maimaituwa i kaikai sagudi.

Maimaituwa, Daniyela wailove bi lauboni i vitena gado, lağan ya natonatona kaka Maimaituwa ena Vinevine wai Badana ya vite bi ya voiyte te ya ğailisi bi enai badana ya kena nonoğga. Niga Maimaituwa ena laibagi Isael lavedi lisidimo te lağan muliğä mainana ya tubuğga.

7

Daniyela wailove i kita

¹³ ◊ Dudubala ğemota wailove e kita. Bi e kitana ba mai Tana Taunana Natuna ma yadana i nato bi ai doli nawe, Tana Miyamiya Nonoğina lisinemo. ¹⁴ Tana waibada, namala bi ğailisi i vai te ya lauetadoli. Te dobu matabudi nopolimo lava matabudi bi kalina tabudi bi tabudi sa lauduneye. Bi ena waibadana ya kena nonoğga.

12

Sauga damona

¹ ◊ BADA ena aneya niga mainana i giuweguna gado, “Aneya edi bada Maikel Isael lavedi taulabedi, lağan muliğä kaka ya laumağata. Mba saugidimo pilipili bi wainuwatoi nananakidi sa tubuğga, mote mai wala nove em magumagula edi saugemo a tubutubuğana te i sağga niganana. Bi emi lava mabai isedi bukanemo sa kenakenana ba lağannemo kaka sa yawasana,” ² ◊ Bi lava wapewapedi a gei peki bi a dobobobodina ba sa kena moito munağä. Bi lava ğesaudi ba yawasana kenakena nonoğina sa vai bi kota ğesaudi ba waidababa bi waitunimayağga kenakena nonoğina sa vai. ³ Lava mabai nuwauyeuyedi lava wapewapedi ai etadoliyedi bi didimana a voivoiyena ba sa yana nonoğana maibena kipola.”

◊ 7:13: Met 24:30, 26:64; Mak 13:26, 14:62

◊ 12:1: Met 24:21; Mak 13:19

◊ 12:2: Met 25:46

Oseya

Lainuwanega

Oseya ba Maimaituwa taugiuwatana ġemota bi tana Maimaituwa kalinana Islael lavedi i giuwedi, te tedi tana a miyatautauliye. Bi maimaituwa waibani geġġedi a lauladuneyedi bi gebogebi a voivoyedi taunana aubaina edi dobu ya kagebogebi bi ya kovoġidi.

Waivini mwanena Oseya i gose kamaġe bi i wai matawapa oloto ġesaudi lisidimo. Bi geġa te mwanena i ġo耶 bi launuwatoiye. Taunana aubaina i tavuġe te i waidoli natome ena vanuwemo. Bi kota niga bukana ya wailoveda te avena te Islael lavedi Maimaituwa a daboke te bamo palatina. Bi yaġolo te i ġoeġoedi bi i giuwapa te ya noġotidi bi ya natome munaġgedi tana lisinemo.

11

Maimaituwa ena nuwavaina Islael

¹ ◊ BADA i giuna gado, “Islael lavedi ba maibena gomana ġaubona,
tagu natugu e nuwalave aubaina te Idipmo e yoge vai.

² Islael lavedi yaġolo e yogeyogedi
ba tedi a nuwavitaledi Bal
lisidimo bi a laulausewasewa
bi koikoitau lisidimo piupiu a gabugabudi.”

Eimos

Lainuwanega

Eimos tana ba tauwaiāamoāamo Betliāem tauninemo i miyamiya Diudiya nopenoemo. Maimaituwa i vine te taugiuwatana. Niga laāannemo Isael lavedi ai maula gulata te BADA ena giuvavasaāga a gose. Lava ai lavabiu bi waiyamoyamonidi bi kanikanipekidi a laulau kivigebogebayed.

Eimos i lauguguyana gado, “Maimaituwa i giuwapa te laāgan muliāga Isael dobuna kaka ya laivaliu munaāge. Bi Yelusalem sa āgala munaāge bi āgalibona Deividia ena tubulelesa dobuna sai badae bi lava nuwaubamo sa miya.”

8

Laāgan waiāgolana ya natonatona ena āgaba
⁴ “Temi koi beyavaiya,
     temi lava wai kani geāgedi ko vavawaidoāgedoāgedi.
 Bi ko āgoēgoena emi dobumo
     waiyamoyamonidi ko laukivi gebogebayed.
⁵ Waiyawasi laāganna bi laāgan waiwaiyawidi
     edi saugemo ba ko wai papalanana gado,
 ‘Laāgandi sa nawa kamaāga
     bi ta munaāga eda kani tai kunekunedi.
 Bi kanidi maiidi ta tausaāgedi
     te taugimala sa gimelidi bi mane laubanidi ta legaudi.’
 Banina temi ko āgoēgoena ko munaāga makai
     bi taugimala ko kaiyovuāgedi. Bi lava edi wai kunekune mwalidi sa natomdi bi temi
     ko aiai sikesikeledi.
⁶ Temi kani gebogebodi
     bi visuvisudi ko viliviliwaikapudi
     bi ko wai kunekunedi.
 Bamoda lava wai yamoyamonina em bai i vai,
     maibena kaāgesuma maīina āaubona
     bi mote i wai maii ba ko voiye te aubaimi ya wai taupaula.
⁷ BADA isanemo i giuwapano gado,
     Mba isanana Isael lavedi a vivivile bi i giuna gado,
 ‘Mote kaka edi gebogebō
     nuwagu ima yavuāga.’

¹⁰ Bi tagu emi soi yā vitaledi
     te nuwaboya.
 Bi emi sale yā vitaledi
     te āgaba kwatululu.
 Bi matabumi yā voiymeti
     te gala yadiyadidi ko kotedi
     bi dabemi ko āgalidi.
 Mba laāganina yā voiye te maibena
     natum āgemota ota i peki bi nuwaboyana,
     ba maibena laāgan waiāgolana.”

Diyona

Lainuwanega

Niga bukanemo ba i giuweda te Maimaituwa ena nuwavaina lava matabudi lisidimo mote Islael lavedi taudiġa. Maimaituwa, Diyona i yoge te taugiuwatana bi tana ya nawā Asaliya dobuna nōponemo bi Ninive tauninemo te mba lavedi sa miyamiyana ya giuwedi te edi gebogebi sa gosedi bi Maimaituwa sa voteyeteye. Bamoda mainana sa voyiena ba mote ima kovoġidi bi ya kavisuvisudi.

Diyona BADA i lau kasaġaiġaiye

¹ Laġan ġemota BADA i giu yovona Amitai natuna isana Diyona lisinemo gado, ² “Tam kwa nawā Ninive taunina dididiginemo bi lava lisidimo kwa lauguguya banina e kitedi te kauwa gebogebodi sa voivoiyedi taunana aubaina ya kovoġidi.”

³ Bi geġa te Diyona, BADA i lau kasaġaiġaiye bi eta tabuna i kaiwata. Te i nawā Diyopa tauninemo bi ġome waga i banavi i nawawawa Spein. Wagana i wai maii bi i gelu te maso, BADA i naile kamaġe bi i nawā Talysis.*

⁴ Tedi a nawawawa ba BADA yaval a bagibagina i giukamaġe nisa pounemo te i talatalaġa ba nisa i wai labalabamana mai oya tabudi bi i wai nuwa nainaila kauwa te ġotona maso waga i dousena. ⁵ Kamaina bi waga taunoyaena a naila tinatinamuli bi ġemoġemotaġa ai baġa saġa edi maimaituwa lisidiġa. Mba mulinemo a miya moito bi ġonaġona ai kulu yovo nisamo te waga ya tekateka. Bi nove waga nopo otinemo ba Diyona i kena kwavu.

⁶ Bi waga tauvelayen a i nawā nove lisinemo bi i giuwena gado, “Tam bai aubaina kuna kena? Ku moito bi em maimaituwa lisinemo kwa laupali bamoda kalinam ya vaiye bi ya saguda te mote tama bulu.”

⁷ Kamaina bi waga taunoyaena ai ġemotidi bi a ogatalana gado, “I visu te ta koitili bi ta sibe kauwe te lava isana ena pilipili.” Sauginemo a koikoitili ba Diyona isana i laumaġata.

⁸ Kamaina bi ai talayen a gado, “Ku giu, niga pilipilina lisidemo i tubuġana ba aiyai tai wavu? Tam em noya bai? Tam bamo bi kuna nato? Dobu isana lavam? Tam em dam bamo lavedi?”

⁹ Diyona edi giu i waimunena gado, “Tagu Ĝibulu lavagu BADA, Maimaituwa taulauduneyen a, tana mala, nisa bi dobu i voyiedi.”

¹⁰ Laġannemo i giugiuwed i ba tedi a naila gulata bi ai talayen a gado, “Kauwa kana gebo kuna voiye!” Waga taunoyaena a sibe te tana BADA i nainaile kamaġe banina tana kaikana i gei giuwedi. ¹¹ Kamaina bi yaval a ma labamina i dididiga yababayaba bi ai talayen a gado, “Bai kauwina lisimmo ka voiye bi labama ya lautautau?”

¹² Diyona i giuwedina gado, “Tagu egħi wavu te yavala bagibagina konai ġalo. Ko lagetigu te nisamo ko pwalaġe yovoġegu, kaka daumola ya kena bi labama ya nuwaġavuka.”

¹³ Ĝome waga taunoyaena mote a ġoe te maso Diyona a pwalaġe yovoġe nisamo, taunana aubaina a lau ġaiġailisi te maso waga a nawe diyadiyamo. Bi geġa te a ġiu kasaġe bi yavala ma labamina yaġolo te i saġas-aġa yababayaba. ¹⁴ Kamaina bi BADA lisinemo ai baġana gado, “Aee BADA, ka laulaupali te niga lavana visuvisuna ena yawasana ka bwalina bi dabānemo kama peki. Niga kauwina tam em ġowana luvanemo ya tubutubuġa.”

¹⁵ Ĝome tedi Diyona a lageti te nisamo a pwalaġe yovoġe, te nisa maġemota i daumoli.

¹⁶ Niga mai kauwina a kitakita ba BADA a naile gulate bi lisinemo a lausewasewa bi kota BADA lisinemo a giuwupa te aubaina sa noya.

¹⁷ [◇]BADA iyana dididiga i giukamaġe te Diyona i guda bi iyana bwaganemo i miyana laġan faiona bi dudubla faiona.

* 1:3: Talysis taunina ba Spein dobuna nōponemo. ◇ 1:17: Met 12:40

Diyona ena pali

¹ Diyona mba iyenina nopenomo bi BADA ena Maimaituwa lisenemo ²i laupalina gado,

“Oo BADA egu pilipilimo
 tagu lisimmo ei baāga bi kalinagu kuna vaiye.
 Tagu nove dom nopenomo lava pekipekidi edi
 gabumo sagu ei baāgæe bi kalinagu kuna vaiye.
³Kuna pwalaĀge yovoĀgebi e daululu
 te nisa dibuotinemo e tava.
 Bi āgome nisa wai velavelauna i sumatawagu.
 Tam em labama i wai kwestawagu.
⁴Bi nopoġumo e wai nuwanoĀgoņotana bena kage
 tagu tam lisimmo bi kuna kwavivaigu.
 Bi geāga te em vanuwa waiyawa
 kaka yà kita munaĀge.

⁵Tagu diyagu matabuna nisa taunaĀga
 bi nisa waidomdomnemo yawasigu tausaĀgena e kabikasaĀge.
 Bi nisa āgawēgawedi dabagu a sumatawi.

⁶Tagu e daululu yovona oya dibu otidimo.
 Āgome waidom bekunemo biliwelokomo e miyamiya
 bi eta matabuna guduguduna,
 bi geāga te tam BADA egu Maimaituwa kunai yawanigu.
 Bi nisa waidomnemo kuna solu saĀgegu.

⁷LaĀgannemo egu noĀgoti i kovi,
 bi e noĀgoti te niiga egu yawasana damona,
 ba āgome e noĀgoti makaiĀgem
 bi lisimmo e laupali.
 Bi noke em vanuwa waiyawemo kalinagu kuna vaiye.
⁸Lava mabai maimaituwa āgesaudi sa laulauduneyedina,
 ba Maimaituwa ena sagu a daboke.
⁹Bi tagu tam yà kasaĀgesaĀgem
 bi lisimmo yà lausewasewa.
 Bai yà giugiwapapaena ba yà voiye.
 Tam BADA yawasana tauvitegu.”

¹⁰ Kamaina bi BADA iyana i giuwe te Diyona i nawe diyadiyamo i waiĀilo kamaĀge.

Diyona BADA i voteyeteye

¹ BADA i giu yovo munaĀga Diyona lisenemo. ² Bi i giuwena gado, “Kwa nawa Ninive taun dididigi ofinemo. Bi bai e giugiuvitemna kwa lauguguya.”

³ Kamaina bi Diyona, BADA i voteyeteye bi i nawa Nineva taunina dididiginemo, luvana laĀgan faiona taunina sa babala koviye. ⁴ Diyona tauninaĀga i nawa bi i laulauguguya. Bi i laulauguguyana gado, “LaĀgan 40 matemimo sa kenakena bi mulinemo ba Ninive taunina BADA ya kagebogebo.” ⁵ Āgome Ninive lavedi Maimaituwa giuna ai sumaĀge. Kamaina bi ai anina te lava matabudi sa udi. Noke waibabada lisidimo te i yovo lava yababa lisidimo i laukamaĀge. Tedi gala yadiyadidi a kotedi bi a udiudi, niiga mai a voivoiyena ba a wai maĀgati munaĀgedi te a kuvakuvasa.

◊ 3:4: Met 12:41

⁶Laḡannemo Ninive edi ḡalibona lauguguya giuna i vaivaiye ba ena ani miya gabunemo i miya moito bi ḡalibona galedi i koteotena i kaikamaḡedi. Bi ani udi galedi i kotedi bi i miyatulu gobusemo.

⁷Ḡalibona ena waibabada vaitedi edi giu bagibagina mba tauninaḡa ai babali nawe lava matabudi lisidimo. Tana niga mainana i giu,

“Lava matabumi bi em ḡamoḡamo nananakidi te keikeilikidi mote bai koma kani bi koma tego. ⁸Lava bi ḡamoḡamo matabumi ani udi galedi ko kotedi. Lava matabumi nuwemi tabutabudimo ko laupali bagibagi Maimaituwa lisinemo bi emi kauwa gebogebodi ko gosedi. ⁹Mba mainana kaka male Maimaituwa ena medi dididiginemo nuwana ya vitale bi ya launuwatoiyeda te mote tama peki.”

¹⁰Maimaituwa i kitedi te giukauwemo edi kauwa gebogebodi a gosedi, taunana aubaina i launuwatoiyedi bi nuwana i vitale te bai i giugiuwena mote ima voiyen.

4

Maimaituwa ena launuwatoi bi Diyona ena medi

¹Bi Diyona mote i wai nuwavisu bi i medi banina BADA lavedi mote i kovoḡidi. ²◊Bi BADA lisinemo i laupalina gado, “Oo BADA laḡannemo egū malagaimo e miyamiya bi em yawasana e sibe aubaina mote yà giuwatawatam, taunana aubaina waiḡapa e gose kamaḡem bi e nawa Talisis. Tagu e sibem te Maimaituwa laulau kivivisuvusim bi laulau nuwatoim, mote medimedim makaim. Tam em nuwavaina kenakena nonoḡina aubaina, nuwam kuna vitale te mote ku kovoḡidi. ³◊Taunana aubaina miya e daboka bi i visu te yà peki.”

⁴Bi BADA, Diyona ena giu i wai munena gado, “Em sibe bai, dabanemo kwa medimedim.”

⁵◊Gome Diyona taun i potiyovo kamaḡe bi i nawa beubue yawaninemo i miyatulu. Ena kape i voiyen bi dibunemo i miya bi i waiwai mayavai te Ninivemo bai ya tubuḡa. ⁶Kamaina bi BADA, Maimaituwa kai i wai anine te ḡome i duga saḡa, te Diyona ena wagulu i tubuḡa, te yai wagulu kauwa. Bi tana mba kaina i wai nuwavisu gulate.

⁷Bi laḡan i sako olaolalemo Maimaituwa mwatarmwata i giukamaḡe te mba kaina i koi wai poki. ⁸Laḡannemo suwala i lovotava ba Maimaituwa suwala i voiyen te i wai poya gulata. Bi poya ma yavalina i lausuve te Diyona i poyapoyana eete i laugilibubu. Ḡome i ḡoe te maso i peki. Bi i giuna gado, “I visu te yà peki kaka yà miyamiyan.”

⁹◊Gome Maimaituwa, Diyona i giuwena gado, “Em sibe bai bi kaina dabanemo kuna medi?” Bi Diyona, BADA ena giu i waimunena gado, “Tagu egū medi gulata, i visu te yà peki.”

¹⁰Kamaina bi BADA, Diyona i giuwena gado, “Tam kaina mote ku wadi ee ku wai duga bi kwa wai nuwaboyae. Niga kaina ba dudubala ḡemota nononemo i duga saḡa bi dudubala wai labunemo i poki. ¹¹Giukauwa te niga taunina e launuwatoye, banina ei nuwaboya gulata te lava wapano 120 tausan i waimuli, mainana kota ḡamoḡamo wapedi. Ninivemo lava sa miyamiyan, tedi visu bi gebo sa voivoiyena mote si sibe.”

Maika

Lainuanega

Giu niga bukanemo ba gado, Maimaituwa tana didimanina bi i ġoeġoena lava kota mainana didimanemo sa miya. Maimaituwa, Maika i yoge te taugiuwatana bi tana giuna Diuda bi Islael lavedi ya giuvitedi.

Edi ai kaukauwa i giu waimaġatidi, maibena wailavabiu, nuwaġasaġa, kaiyovu bi waikulavai mba kauwidi lava wai yamoyamonidi lisidimo sa voivoyiedi. Taunana Aubaina mba lavedi i giuwedi te kauwidi gebogebodi sa gose kamaġedi bi Maimaituwa ena ġowana sa voiye. Maika Keliso i gei giuwata bi kota bambo dobunemo ya tubuġa.

5

Maimaituwa tauwaibada Betliġemmo i giuwapae

¹ Yelusalem lavemi, emi tauwaiġaviya ko yoge tavaitedi,
bi gabu ġemota sai ġemotidi.

Ġaviya a ganapaniyem bi sa suluvaim.

Mba ġavidi kaka mada sa vai
bi Islael tauwaibadaena, gadigadinemo sa talaġa.

² [◇]BADA i giuna gado, “Betliġem Eflata
tam ba taun ġaubona Diuda nponemmo.
Tam dabammo kaka Islael tauwaibadaena yà natome.

Tana wala nove pakanemo mai miyamiana.”

³ Taunana Aubaina BADA Islael lavedi i legaudi te edi ġaviya nimedimo i sivudi
bi a miyana eete maibena waivini ya supisupi te yai bewana.

Islael lavedi wali dobuġa a panipani nawedina,
ba sa tava munaġa te Islael lavedi ġesaudi vaitedi sai ġemotidi.

⁴ Tana laġannemo ya natona kaka BADA ena ġailisimo ena lava yai badayedina maibena
tauwaiġamoġamo.

BADA ena Maimaituwa waibada ġailisina i vite te ya voiye.

Bi edi ġaviya ya moito galamedi,
banina dobu matabudi kaka tana sa vivile gulate.

Sakalaiya

Lainuwanega

Sakalaiya ena buka ya giugiu te bai matabudi Maimaituwa yawai badaedi, ena lava ya labelabedi bi ȡailisi ya vitezitedi bi kota lisidimo kauwa visuvisudi ya voivoiyedi. Maimaituwa Sakalaiya i vine te tauguwatana te ena lava lisidimo giuna ya giuwedi. Bi tedi maso a voteyteye bi ena noya a voiyen bi kauwa gebogebodi tauvoiyedi ba ya kovoȡidi bi lava visu tauvoiyena ba ya laivaliudi te ena lava.

Sakalaiya Keliso i gei giuwata kaka ya nato bi ena lava sa daboke. Bi Maimaituwa kaka muliȡa lava waisumeȡidi yai yawasanidi bi BADA yai ȡalibona te dobu yai badabadae.

9

Yelusalem edi ȡalibona kaka ya nato
⁹ ◊Saiyon lavemi, ko yasisi gulata
 bi Yelusalem lavemi, ko binau gulata!
 Emi ȡalibona ya natonato ko kita!
 Ena kauwa didimanina bi ena ȡaviya i lauyovoȡedi.
 Bi i sako yovoȡe te donki lau ewalinemo i gelu
 bi donkina dabanaȡa ya natonato.
¹⁰ BADA i giuna gado, “Isaelmo seliot
 aniwaiȡaviya yà kaikamaȡedi.
 Bi Yelusalemo osi ani waiȡaviya yà kaikamaȡedi
 bi kota pidu yà doukotokotodi.
 Emi ȡalibona kaka nuwauba ya natome
 dobu matabudi lisidimo.
 Tana nisa te nisa yai badea
 bi Ifleitis gaubina te i nawa dobu isu otinemo.”

12

¹⁰ ◊BADA i giuna gado, “Deivida ena tubulelesa bi lava ȡesaudi Yelusalemo miyemiyedi. Tagu kaka launuwatoi bi laupali Aluwina lisidimo yà ȡini yovoȡe. Ȣome kaka tana aiyai a gwali bi a waipekina sa kita banavi bi sa ȡabena maibena lava natunatudi lauȡemotidi bi kota maibena tautautuwaȡa sa peki bi sa ȡabeȡabedina mainana. ¹¹ Mba laȡannemo, Yelusalem ba nuwaboya bi ȡaba ya saȡa gulata te maibena ȡalibona Ȣedad-Limon, Megido wapunemo a ȡabeȡabena mainana.”

13

¹ BADA ȡaiȡailisina i giuna gado, “Mba laȡannemo kaka tovosa laulau pusuwalina ya yovo te Deivida ena tubulelesa bi Yelusalem lavedi koikoitau a laulauduneyedina edi gebogebbo matabudi ya koȡa kamaȡedi.”

Mak

Yesu bai i voivoiyena a gilumi wata

Yesu ena noya bi ena wailovelove niiga bukanemo a gei gilumi. Niga bukana taugilumina mote aiyai i sibe kauwe. Bi lava nuwanuwauyeuyedi sa giugiu te Mak i gilumi. Mak tana mote Yesu ena tauwaikaiwatana 12 nopolimo. Bi lava ġesaudi a noġoti te Pita vaitena Loummo a miyamiya bi Pita i giuguna i vaivaiyena luvanemo i gilumi. Tana mote bai matabuna i gilumi bi Yesu baibaiġa i voivoiyedina taudidi i gilumidi.

Mak ena giu nponemo giu dabana dolidolina ba Giu visuvisuna. Tana ena buka nponemo Yesu ena wailovelove mote i gilumidi bi bai i nawa bi i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mai aluwa gebogebodi lava lisidimo i kwavidi, lava sidesidedi i waiyawasanidi bi edi gebogebi o noġotikamaġedi. Yesu bainewa kolosimo i peki bi ena kena moito taunana Mak i wailoveda.

Diyon taukabulu Yesu ena eta i yawasi

(Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18)

¹ Maimaituwa natuna Yesu Keliso, giuna visuvisuna ba niga mainana i tubuġa,
² Tauguwatana Aisaiya i gilugilumina luvanemo, mainana i tubuġa. Maimaituwa i giuna gado,

“Kwai beyavaiya, tagu egū tauwainoyanova
yà gei giukamaġe bi em eta ya yawasi.

³ ◊ Lava ġemota kalakalalemo
ya binabinauna gado,

‘Bada ena eta ko kavisuvisu
bi ko kadidimani, tana ya natonato.’ ”

⁴ Taunana aubaina Diyon taukabulu, kalakalalemo i tava bi lava i kakabuludi. Tana i lauguguyana gado, “Emi gebogebi ko gosedi bi ko nato yà kabulumi bi Maimaituwa emi gebogebi ya noġoti kamaġedi.” ⁵ Lava wapewapedi Diudyambo bi Yelusalemmo miyemiyedi a nawa Diyon lisinemo. Bi edi gebogebi a kuvesidi bi Diyon Diyoudan gaubinemmo i kabuludi.

⁶ Diyon ena kotekote ba kamelo kapalina vatuvatulina bi ena tagilolo ba ġamoġamo kwapina. Bi kanaya ba kapau bi iwavi. ⁷ Bi lava i giugiuwedina gado, “Lava muliguġa ya natonatona ba laukaiotina mote mai tagu. Tagu mote ġemoġemotigu te ya laudulu bi ena kaġesuma yà kaikamaġe. ⁸ Tagu gaubemo yà kakabulumi bi lava muliġa ya natonatona tana Aluwa Waiyawemo ya kabulumi.”

Dyon Yesu i Kabulu

(Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Mba laġannemo Yesu Galili nponemo malagai Nasalet i gose bi i nawana Diyon lisinemo. Bi Diyon Diyoudan gaubinemmo Yesu i kabulu. ¹⁰ Bi Yesu gaubemo i laulaulovotava ba mala nuwasasana i kita. Bi Aluwa i yovona lisinemo kitana maibena gabubu. ¹¹ ◊ Bi Maimaituwa kalinana malaġa i yovona gado, “Tam ba natuotigu, nuwapougu lisimmo yà wainuwavisu.”

Seitan Yesu i wai Laulubu

(Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Mote lofana te Aluwa Yesu i wai doli nawena kalakalalemo. ¹³ Ĝome i miyana laġan 40 nopolimo bi Seitan Yesu i wailaulubu. Bi gunuwala ġamoġamodi vaitedi bi aneya a yovo te a sagu.

◊ 1:3: Ais 40:3   ◊ 1:11: Pak 22:2; Ais 42:1; Met 3:17, 12:18; Mak 9:7

Yesu taugomo 4 i yogedi te sa kaiwata

(Metiu 4:12-22)

¹⁴ Galodi Diyon biliwelokomo i sako nawe mulinemo Yesu i nawa Galilimo bi Maimaituwa giuna visuvisuna i lauguguyaye. ¹⁵ ♦ Tana i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada lava lisidimo saugina i tava. Emi gebogebo ko kuvesidi bi giuna visuvisuna koi sumāge.”

¹⁶ Yesu Galili topana diyanağā i nawanawa bi Saimon ma tasina Endulu i kitedi. Tedi topamo a gomogomo, banina tedi ba taugomogomo. ¹⁷ Yesu i giuwedina gado, “Ko nato ko kaiwatagu. Temi bainewa iyana ko konekoninedina mainana tagu yāi lovelovemi te lava ko konedi.” ¹⁸ Tedi ma ġemota edi gomo a gose kamağēdi bi Yesu a kaiwata.

¹⁹ Yesu i taunawanawa mote lofana te Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i kitedi. Tedi wagamo edi gomo a vovokaukauwedī. ²⁰ Lağannemo wagamo i kitekitedi te i yogedi, “Ko nato ko kaiwatagu!” Ĝome tamedi Diyebedi bi tausagudi wagamo a gosedi bi Yesu a kaiwata.

Yesu aluwa gebogebona oloto nponemo i kwavivai

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nato Kapeniam malagainemo bi waiyawasi lağaninemō i nawa bolu vanuwinemo bi wailovelove i wai tubu. ²² ♦ Bi ġome ena wailovelove lava a vaivaiyena ba a tagugu. Banina tana ena wailovelove fabuna mote mai waiğake tauwailovelovedi mainana. Tana ena wailovelove vaiyena ba waibadana tana lisinemo.*

²³ Ĝome bolu vanuwinemo aluwa gebogebona oloto i sunesuneğina i binauna gado, ²⁴ “Tam Nasalet Yesuna kuna ġoena bai lisimaimo kwa voye? Tam kuna natona kwa ka gebogebomai ee? Tagu e sibem tam aiyai? Tam waiyawa ġemota Maimaituwa lisināğā kuna yovo.”

²⁵ Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Kumiya moimoisili bi oloto ku potiyovo kamağē!” ²⁶ Aluwa gebogebona oloto i ka galagalali bi i voye te i pekibubu bi i lau potiyovo kamağē.

²⁷ Lava matabudi ġome a sove bi edi lava ai talayedina gado, “Niga bai kauwina ya tubutubuğā? Niga wailovelove valivaliuna, tana waibada lisinemo te aluwa gebogebodi ya giuwedi bi kalinana sa kaikaiwata.” ²⁸ Yesu giuna ma ġemota Galili dobuna matabuna i na yağosi.

Yesu lava wapewapedi i wai yawasanidi

(Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Tedi bolu vanuwina a gosegose, ba tana Diyemes bi Diyon vaitedi a nawa Saimon bi Endulu edi vanuwemo. ³⁰ Bi mba vanuwinemo Saimon lawana gaugaululu i vai bi ena gabumo i kenakena. Tana i sida aubaina te Yesu a tainuwatau. ³¹ Kamaina bi Yesu i nawa waivini nimanemo i kabi bi i solu waimoito. Gaugaululu ma ġemota i kovi bi waivini i moito te i wai kanidi.

³² Mba aubiganemo suwala bulubulumo† lava matabudi edi lava sidesidedi bi aluwa gebogebodi a sunesuneğidina a avala tava Yesu lisinemo. ³³ Tedi matabudi vanuwina didiyaunemo ai ġemotidi. ³⁴ Bi Yesu edi sida tabudi bi tabudi i wai yawasanidi. Bi kota aluwa gebogebodi vaitedi i wai potiyovodi. Bi aluwa gebogebodi a sibe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Taunana aubaina mote i wai aninedi te sa giu.‡

Yesu Galilimo i lauguguya

(Luk 4:42-44)

♦ 1:15: Met 3:2   ♦ 1:22: Met 7:28,29   * 1:22: Wala Maimaituwa Mousis waiğake i vite te Islael lavedi maso a kaiwata.   † 1:32: Suwala bulubulumo banina ba waiyawasi lağanna lağanina i kovi. Diu edi waiyawasi lağanina palade suwala bulubulumo i wai tubu bi satade suwala bulubulumo i kovi.   ‡ 1:34: Mote i wai aninedi te a giu banina Yesu i sibe te aluwa gebogebodi yai aninedi bi sa giuna, tana Vinevinena tauwaiyawasana ba lava saegeli te gaviya yai badea a noğonoğoti te tauwaiyawasana bena mainana (Diyon 6:15).

³⁵ Olaolalemo dobu mawai dudubalina, Yesu vanuwa i gose bi i nawa dobu ȣguyuwinembo bi i laulaupali. ³⁶ Saimon bi ena lava vaitedi a nawa a tavyūge. ³⁷ Tedi tana a banavi bi a giuwena gado, “Lava matabudi tam sa tavutavuȣem.”

³⁸ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ta nawa malagai ȣgesaunemo bi diyadiyanaȣga bi tedi vaitedi lisidimo yà lauguguya. Taunana aubaina e tava.” ³⁹ ♦ Kamaina bi tana Galili dobuna i nawa yaȣosi bi bolu vanuwidiȣga i laulauguguya. Bi kota lava nopolimo aluwa gebogebodi i kwavidi a potipoti yovo.

Yesu oloto sida kapa vaivaina i wai yawasani

(Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Oloto sida kapa i vaivaina i tava Yesu kaȣe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliȣe bi i giuna gado, “Bamoda kwa ȣgoena, te kwai yawasanigu.”[§]

⁴¹ Yesu oloto i kita te i launuwatoiye, bi nimana i tuȣu te i taukonbi i giuwena gado, “Kamaina yà ȣgoeȣgoena, kwa yawasana!” ⁴² Mote lofana te, sida kapa oloto i gose bi i yawasana. ⁴³ Kamaina bi Yesu oloto i wai ȣakena gado, ⁴⁴ “Mote aiyai ȣesauna kuma giuwe. Kwa nawa pilisi sewasewa taugabuna lisinemo bi ya kitam. Bi Mousis sewasewa i giugiuwena mainana kwa voiye, te lava sa kitam te tam kuna yawasana.”**

⁴⁵ Geȣa te oloto i nawa bi lava i giu nawedi bai lisinemo i tubutubuȣana giuna i ka didigi. Taunana aubaina Yesu mote masagaboȣa i nawanawa taun. Bi tana i nawa dobu ȣguyuwidiȣga i miyamiya nawa. Bi yaȣolo te lava bamoi miyemiyedi tana lisinemo a tavatava.

2

Yesu oloto sida tunipekipeki i vaivaina i wai yawasani

(Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Laȣan visa a kovi mulidimo Yesu i munaȣga tava Kapaniammo. Lava a vaiye te Yesu i tava munaȣga vanuwemo. ² Kamaina bi lava wapewapedi a tava ȣome bi vanuwa nopena bi mataetina ai wanavu. Yesu Maimaituwa giuna i giugiuwedi. ³ Bi ololoto 4 edi tau tuni pekipekina latilatina a avali tavaite. ⁴ Tedi mote ȣemoȣemotina te maso a valageta Yesu lisinemo, lava mataeta ai wanavu. Taunana aubaina a kaisaȣga vanuwa dabanemo, bi bamoi Yesu i moimoitona luvaluvanemo bwada a koiyavusi. Kamaina bi edi tau latilatina ai dawe yovoȣe Yesu matanemo. ⁵ Yesu oololoto edi sumaȣga i kita aubaina oloto tuni pekipekina i giuwena gado, “Natugu, em gebogebi yà noȣonoȣoti kamaȣe.”

⁶ ȣome waiȣake tauwailovelona mainana a vaivaiye ba nuwedimo ai nuwanoȣonoȣotana gado, ⁷ “Maimaituwa taunaȣga gebogebi taunoȣoti kamaȣedi bai aubaina niga lavana mainana ya giugiu? Tana bena Maimaituwa vaitena ȣemoȣemotidi, ee?”

⁸ Tedi mai a wai nuwanoȣonoȣota ba Yesu ma ȣemota nopolidi i sibe. Bi i giuwedina gado, “Bai aubaina nopolimo mainana ko wai noȣota? ⁹ Bamoi giuna i tekateka oloto tuni pekipekina lisinemo, ‘Ku moito em kebana kwa avali bi kwa nawa, ee em gebogebi e noȣoti kamaȣe?’ ¹⁰ Niganana kaka yài lovemi bi ko sibe te Tana Taunana Natuna waibadana i vai te dobumo gebogebi ya noȣotikamaȣedi.” ¹¹ ȣome Yesu oloto tuni pekipekina i giuwena gado, ¹² “Kwa moito em kebana kwa avali bi kwa nawa em vanuwemo.” ¹³ Lava matabudi a kitakita bi ma ȣemota i kena moito, ena kebana i vai bi i nawa. Tedi ȣome a sove bi Maimaituwa a ka saȣesaȣena gado, “Tama niga kauwina mote bamoi mainana ka kitakita.”

Yesu Livai i yoge

◊ ^{1:39:} Met 4:23, 9:35   § ^{1:40:} Diu edi waiȣakemo lava sida kapa vaivaina ba yavana tabunemo miyamiyana. Diu ai ȣakedi te mote aiyai ima taukonidi. Lava gebogebodi ai ȣakedi te mote bolu vanuwinembo sima laudune e malagaimo sima miya. Bamoda aiyai gebogebona bi i yawasana ba i visu munaȣga bi Maimaituwa matanemo tana kamaina. Lava vaitedi sa miya malagaimo bi ya laudune Maimaituwa ena vanuwemo.   ** ^{1:44:} Pilisi ba puyo taugabuna lava aubaidi Maimaituwa matanemo. Tana oloto ya kamaȣati te ena sida kapa i kovi.

¹³ Yesu Kabeniam i gose bi i munaḡa topa diyanaḡa i nawanawa. Bi lava kumna a tava lisinemo bi i wai lovelovedi. ¹⁴ Tana i nawanawa te Alupias natuna Livai i kita, takis anilaitupana vanuwinemo i miyamiya. Kamaina bi Yesu i giuwena gado, “Ku kaiwatagu!” Livai i miya moito te Yesu i kaiwata.

¹⁵ Mba aubiganemo Livai ena vanuwemo, Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi bi takis taulaitupa bi gebogebo lavedi wapewapedi vaitedi a kanikani.* ¹⁶ Palisi mabai waiḡake tauwailovelovena a kita te takis taulaitupa bi gebogebo lavedi Yesu vaitena a kanikani. Taunana aubaina Palisi Yesu ena tauwaikaiwatana a giwedina gado, “Bai aubaina tana niga lavedi vaitedi sa kanikan?” ¹⁷ Yesu i vaiyedi bi edi giu i waimunena gado, “Lava yawayawasanidi mote doketa sima ḡoeḡoe bi lava sidesidedi doketa taudidi sa ḡoeḡoe. Tagu e yovona mote didimana lavedi aubaidi bi gebogebo lavedi aubaidi.”

Udi ena waitala

¹⁸ Laḡan ḡemota Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi kota Palisi a udiudi. Lava ḡesaudi a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, “Bai aubaina Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi Palisi edi tauwaikaiwatana sa udiudi bi tam em tauwaikaiwatana geḡa?” ¹⁹ Yesu i giwedina gado, “Bai aubaina lawelawena ena tauliso sa udi? Tedi mote sima udi banina lawelawena yaḡolo tedi vaitedi. ²⁰ Bi laḡan yaḡolo ya natonatona ena ḡaviya sa kaikamaḡ mulinemmo kaka ena tauliso sa udi.”

²¹ Lava mote ḡemoḡemotina te gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo waiḡemotidi. Bai aubaina, galana valivaliuna male gala wadubona ya lisi wai didigi.† ²² Aiyai mote waen valivaliuna ima vai bi galele wadubonemo ima ḡini yovoḡe. Bamoda mainana ya voiyena ba waen galelena wadubona ya nuwa golu te galele bi waen sa gebogebo. Geḡa te tana maso waen valivaliuna i vai bi galele valivaliunemo i ḡini.‡

Waiyawasi laḡanna Waitalana

²³ Waiyawasi laḡannemo Yesu bi ena tauwaikaiwatana vaitedi witi daibinaḡa a nawanawa bi witi banidi a tanodi bi a kanikanidi. ²⁴ Taunana aubaina Palisi Yesu a giuwena gado, “Ei! Mba tama ema waiḡake te em tauwaikaiwatana mote maso mai a voiyewi waiyawasi laḡannemo.” ²⁵ Yesu giu i wai munema gado, “Temi Deividia bai i voivoiyena mote bamo ko iyevi? Sauginemo tana bi ena lava vaitedi kani a peki bi a ḡoe te maso bai a kani. ²⁶◊ Kamaina bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo bi buledi Maimaituwa vitevitenia i vai bi ena lava vaitedi a kani. Niga kauiwina pilisi saḡasaḡa guletina Abiyata ena waibada sauginemo i tubuḡa. Waiḡake ena luvamo mba buledina pilisi taudiḡa sa kanikani. Bi geḡa te Deividia i vai bi ena lava vaitedi a kani.” ²⁷ Yesu giu i waikenana gado, “Waiyawasi laḡanina ba lava aubaidi. Bi waiyawasi laḡanna mote lava imai badaye.” ²⁸ Niganana kona kita, Tana Taunana Natuna, tana waiyawasi laḡanina badana.

3

Yesu Olotu Nimana Pekipekina I Wai Yawasani

(Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Waiyawasi laḡannemo Yesu i munaḡa nawa bolu vanuwinemo. Bi ḡome oloto nimana pekipekina i miyamiya. ² Bi lava ḡesaudi Yesu a wainene te sa kita, te waiyawasi laḡannemo oloto nimana pekipekina yai wai yawasani te sai wawu. ³ Yesu oloto nimana pekipekina

* ^{2:15:} Mousis waiḡake i gilumidi bi Palisi mba waiḡakedi matabudi a kaikaiwata kauwedi. Bi kota Diu edi vaivai bi vaivai ḡesaudi ai tubudi bi a kaikaiwatedi. Tedi a giu te mabai niga waiḡakedi mote a kaikaiwatedi ba tedi lava gebogebodi. † ^{2:21:} Tagu yawasana valivaliuna e natome. Bi temi emi vaivai wadubona vaitena tai ḡemotina mote ima kena kauwa. Mote aiyai gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona vaitena ima popo ḡemoti. Bamo te mai i kauwena ba sa koḡakoḡana sauginemo gala valivaliuna ya ḡoḡosi bi gala wadubona ya lisi waididigi. ‡ ^{2:22:} Diu edi kwagi ba ḡamoḡamo kwapidi. Laḡannemo ḡamoḡamo kwapina i wadubona ba pulopulo sa saḡa te kwagi ya suve sali. ◊ ^{2:26:} 1 Sam 21:1-6

i giuwena gado, "Ku moito kwa sāga lava matedimo." ⁴ Bi lava i wai talayedina gado, "Egu lava, eda waiyawasi lāganna ena waīgake bainewa ya giugiu? Lava ta sagu ee ta kita kamāge, tai yawasani ee ta kagebogebo?" Bi tedi a miya moimoisili. ⁵ Lava i kita nawedi te nopodi bagibagidi aubaina te tana nuwana i lai medimedi bi gēga te i wainuwapoyaedi. Kamaina bi oloto i giuwena gado, "Nimam ku tūgu." ⁶ Göme oloto nimana i tūgutūgu ba i yawasana.

⁶ Palisi mai a kitakitana, tedi pali vanuwina a gose bi a nawa Alodi ena muli lavedi lisidimo. Bi Yesu kana pota a yesi te maso ai peki.

⁷⁻⁸ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi mba malagaina a gose bi a nawa gelemo, Galili topana diyanemo. Bi Galili lavedi kumna a kaiwatedi. Bi bai matabuna i voivoiyena a vaiye bi lava wapewapedi Diudiyāga, Yelusalem̄ga, Idumeya bi Diyoudan noi nevanemo, Taiya bi Sidon lavedi a tava Yesu lisinemo. ⁹⁻¹⁰ [◇]Lava kumna sima dubutawi taunana aubaina te ena tauwaikaiwatana i giuwedi te waga sa kanonōgi. Banina tana lava i waiwai yawasandi, aubaina mabai sidesidedi a wai bibibina te maso a taukonbi a yawasana. ¹¹ Göme lava aluwa gebogebodi a sunesunēgiolina Yesu a kitakita te matanemo a nuwalikwa bi a galagalalana gado, "Tam, Maimaituwa natuna." ¹² Bi Yesu aluwa gebogebodi i waīgakedi te mote aiyai sima giuve te tana aiyai.

Yesu giugiukamāgedi 12 i vinedi

(Metiu 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu i nawa oya dabanemo bi tedi mabai i ġoēgoedina i yogedi bi a nato lisinemo. ¹⁴ Tedi 12 i vinedi bi i wai isedina, giugiukamāgedi. Tana i giuwedina gado, "Tagu e vinemi te temi tagu vaitegu. Tagu yà giugiukamājemi te ko nawa ko lauguguya, ¹⁵ bi waibada ko vau te aluwa gebogebodi ko kwavidi." ¹⁶ Niga 12 i vinevininedina isedi ba

Saimon (i wai isana Pita*),

¹⁷ Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i wai isedina Boaneges, niga isana banina ba palele natunatuna.

¹⁸ Endulu,

Filip,

Batolomiu,

Metiu, isana ġesau Livai,

Tomas,

Diyemes Alupias natuna,

Tadias,

Saimon tana ba Selot†

¹⁹ Bi Diudas Iskaliot tana taukaisolu.

Lava a giu te bena aluwa gebogebodi Yesu a sunēgi

(Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Yesu i munāja vanuwemo bi lava kundi a tava ai ġemotidi, taunana aubaina Yesu bi ena tauwaikaiwatana mote ġemōġemotina te maso a kani. ²¹ Sauginemo ena vanuwa lavedi giuna a vaivaiye ba a nawa auwai dolinemo banina lava a giuna gado, "Yesu i bu'uwa."

²² [◇]Waīgake tauwailovelovena mabai Yelusalem̄ga a tavatavana a giu te penama edi bada taumudulele‡ Yesu i sunēgi te ġailisi i vite bi aluwa gebogebodi ya kwavikwavivaidi.

²³ Kamaina bi Yesu i yogedi bi lautaulalamo i giuwedina gado, "Seitan bainewa taunāga ya kwavi munāge?" ²⁴ Bamo dobuna lavedi sa dailidi bi sai ġasiġasina ba taudiġa sa ka gebogebodi? ²⁵ Bi kota vanuwa ġemota nropona lavedi sa dailidi bi sai ġasiġasina ba sai dababalidi. ²⁶ Bamoda Seitan ena dam sa dailidi bi taudiġa sai ġasiġasina kaka bamo mote sima tava. ²⁷ Aiyai mote oloto ġaiġailisina ena vanuwa ima lolo, te tana dolinemo ya panipani kaka ena ġonāgona ya legaudi. ²⁸ Yà giugiu kauwemi te gebo matabudi bi lava

* 3:9-10: Mak 4:1   * 3:16: Isa Pita banina ġakima.   † 3:18: Isa Selot banina lava damna mabai tedi Loum gabemanina tauwai ġaviyena.   ◇ 3:22: Met 9:34, 10:25   ‡ 3:22: Gulik baibol i giuna Belsebul. Mba giuna banina ba taudou edi bada.

kuvalidi ba Maimaituwa ya noğotikamağedi.²⁹ Bi bamoda aiyai Aluwa Waiyawa i kuvalina ba Maimaituwa mote ima noğotikamağe. Banina tana gebo ilailala i voye.”

³⁰ Yesu niga mainana i giuna banina tedi a giugiuwena gado, “Tana aluwa gebogebona i suneği.”

Yesu Ena Lava Otidi

(Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Yesu tinana bi tasitasina a tava didiyaumo bi ena giu a giukamağe. ³² Lava kumna a miyamiya kwaikwaiwilena a giuwena gado, “Ei, tinam bi tasitasim oloolotodi b i waiwaivinidi didiyaumo sa labelabem bi a ğoeğona sa kitam.” ³³ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bamo tinaguna bi bamo tasitasigudi?” ³⁴ Tana lava ğome a miyamiyan a kita nawedi bi i giuna gado, “Tagu tinagu bi tasitasigu niga taudidi sa miyamiya. ³⁵ Tana aiyai Maimaituwa ena ğowana ya voivoyiena ba tasigu, nuvugu bi tinagu.”

4

Taubayau Lautaulalana

¹ Yesu Galili topana diyanemo wailovelove i waitubu munağe. Bi lava kumna a tava a dubutawi aubaina te tana waga i poupolena dadanemo i miya sağja. Bi lava matabudi gelemo a moito. ² Tana lautaualalamo kauwa wapewapedi i wailovelovedi bi enai lovelovemo niga mainana i giuwedina gado, ³ “Koi beyavaiya, taubayau i nawa pesi au launağasedimo. ⁴ Lağannemo pesi i laulaunağasedi, ğesaudi etamo a talağä bi mwaniwu a tava te a kani vaidi. ⁵ Bi ğesaudi doğä waitelitelinemo a talağä. Ğome doğä sebunemo te pesi a duga makai banina doğä ğüböna. ⁶ Bi lağannemo suwala i lovo tava bi i lalalanı ba pesi kalakalanapudi i lalawai pokidi, banina tedi lamlamdi mote a yovo gulata. ⁷ Bi pesi ğesaudi gedala nopodimo a talatalağana, ba a duga. Bi gedala pesi i yavanidi. Taunana aubaina mote a bani. ⁸ Bi kota pesi ğesaudi doğä visuvisunemo a talatalağana ba a duga a sağga te a vota, ğesaudi 30, 60 bi 100.” ⁹ Yesu i giuna gado, “Temi waibeyemi te koibeyavaiya.”

Bai Aubaina Yesu Lautaulalamo i Giugiu

(Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Mulığa Yesu taunağä i miyamiya bi ena tauwaikaiwatana 12 bi lava ğesaudi lisinemo a tava bi ai talaye te lautaualala banina bai.

¹¹ Kamaina bi Yesu tedi i giuwedina gado, “Maimaituwa ena waibadana kenakena wai-davonina ba temi i vitemi. Lava tabudimo miyemiyedi tedi mwali matabudi lautaualalamo yà giwedidi, ¹² te bai Aisaiya i giugiuwena ya tubuğä,

‘Tedi sa kitakitana

bi mote sima kita banavi.

Bi kota male sa vaivaiyena,

bi mote sima sibe.

Taunana aubaina mote sima nuwavitala Maimaituwa lisinemo,
te maso edi gebogebi ya noğotikamağedi.’’

Doğä Matabudi 4 Edi Titikuna

(Metiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Yesu tedi i wai talayedina gado, “Temi niga lautaualalana mote ko sibe? Lautaulala ğesaudi yà giuwedina mba bainewa bi ko sibedi? ¹⁴ Taubayau pesi i laulau nağasedina ba lava Maimaituwa giuna ya giugiu nawena. ¹⁵ Bi lava ğesaudi ba maibena pesi etamo kulukuluvidi. Niga lavedi Maimaituwa giuna sa vaivaiyena bi Seitan ya sağga makai nopodimo te giu ya kaikaikamağedi. ¹⁶ Lava ğesaudi maibena doğä waitelitelinemo, tedi manuwavisudi giu sa vaivaiyena ¹⁷ bi lamlamdi geğä aubaina mote sima moimoito didina. Lağannemo pilipili bi laukivigebogebi sa sağga, Maimaituwa giuna aubaina ba tedi mağemota sa kuluva. ¹⁸ Lava ğesaudi maibena pesi gedala nopodimo a talatalağana. Tedi Bada giuna sa vaivaiyena, ¹⁹ bi kota niga dobuna ena yawasana, mai mane ğoena bi mwali

ḡesaudi noḡotidi sa tava te Maimaituwa giuna sa yavayavani. Taunana aubaina tedi mote sima votavota. ²⁰Lava ḡesaudi maibena pesi doḡa visuvisunemo wadiwadidi. Niga lavedi ba giu sa vaiye, te nopolimo sa sako bi sa kaikaiwata. Tedi votedi ḡesaudi 30, 60 bi 100.”

²¹ [✧]Yesu lava niga mai i giuwedina gado, “Lava piupiu i gabuna, mote bai sauginemo ima vai te gulewa dibunemo ee bena dibunemo ima sako nawe. Bi tana masagabomo ḡakima dabanemo ya sako te ya yana. ²² [✧]Mwali bai kankandavonina muliḡa male ya laumaḡata. Bi mwali bai waiwai kwesina male ya laumasagabo. ²³ Bamoda temi wai beyemi te koi beyavaiya.”

²⁴ [✧]Bi kota lava i giuwedina gado, “Bai ko vaivaiyena, kamaina te ko vaiye kauwe. Bamoda niga kauwina ko komaniyena ba Maimaituwa kauwa ḡesaudi yai lovelovemi te ko sibedi. Bi kota tana kauwa wapewapedi ya vitemi. ²⁵ [✧]Aiyai niga kauwidi ya vaivaiye kauwedina ba Maimaituwa tana lisinemo nuwauyauya yai lautawi. Bi aiyai mote ima waibeyavaiya kauwa bi lisinemo ḡaubona ya kenakenana kaka sa kaikamaḡa.”

Maimaituwa Ena Waibada Ya Dididigana Titikunina

²⁶ Bi Yesu i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada ena lava lisidimo titikunina ba niga mainana: Lava pesi ena daibimo i wadidi. ²⁷ Dudubala bi suwala tana ya kenakena ee ya miyamiya bi pesi kamaina te sa dugaduga. Bi tana mote i sibe te bai ya tubutubuḡa ²⁸Doḡa taunaḡa pesi ya wai dagedi bi ya wai votedi. Dolinemo sa kalanapu te lugudi sa sivudi bi sa love te sa buso bi banidi nopolimo sa sivudi. ²⁹ Laḡannemo pesi i tabutuna ba lava ya tava te biliukomo ya laukoiḡavuka. Banina vililubu ena laḡani i tava.”

³⁰ Yesu i giu munāḡana gado, “Maimaituwa ena waibadana ena lava lisidimo ba bai ya lau koiluvae te ko sibe? Ee bai lautaulalana tagu yà giuwe te ko sibe? ³¹ Mba maibena wasiva pouna ḡaubo otina doḡamo ko wadiwadina. ³² Muliḡa mba pesina ya duga te ya didiga mote mai pesi ḡesaudi. Bi lagalagana waiyamonina damodamodimo mwanuwa sawasawaḡa lovolovodi sa tava te sa laulau noḡi.”

³³ Niga lautaulalana bi lautaulala ḡesaudi vaitedi, Yesu Maimaituwa giuna lava edi luvamo i giuwedi te maso a sibe. ³⁴ Tana giu matabudi i giugiuwedina ba lautaulalamo i giugiuwedni, bamo mote giu bai i giu otiedi. Bi kota laḡannemo ena tauwaikaiwatana taudiḡa ba tana giu bani otidi i giugiuwedni.

Yesu yavala bi labama i giu waitaudi

(Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Mba laḡanna ḡemotina aubiganemo, Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Ta nawu noi nevaneemo.” ³⁶ Yesu wagamo bi ena tauwaikaiwatana tana vaitena a nawa. Bi lava kumna ḡome gelemo a gosedi. Bi tedi edi waga bi waga ḡesaudi vaitedi a nawa.

³⁷ Tedi a nawanawa te yavala didiga i tava. Bi labama wagamo i talatalaḡa te gauba waga nopenemo i waidubusaḡe bi ḡotona te maso i wanawu. ³⁸ Bi Yesu waga mulinemo kunuwana dabanemo i kenakena. Kamaina bi ena tauwaikaiwatana tana a lainuwesi bi a giuwena gado, “Tauwailovelove tam kwai nuwaboyaeda ee geḡa? Niga ta peki!” ³⁹ Yesu i moito bi kalinana bagibaginemo yavala i giuwena gado, “Ku nuwaḡavuka.” Bi labama i giuwena gado, “Ku lautautau.” Kamaina bi yavala i nuwaḡavuka bi daumola i kena ⁴⁰ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko nainaila? Temi ko wai sumaḡa ee geḡa?”

⁴¹ Tedi a naila bi taudiḡa ai giugiu gado, “Niga tana aiyai? Te yavala bi labama i giuwedi te kalinana a kaiwata.”

Yesu oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina i waiyawasani

(Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Galili topana noi nevanemo, Gelasin lavedi edi dobumo. ² Sauginemo Yesu waga dabanemo i potipoti yovo te, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneğina, tana tauyewamo bi i velau i tava Yesu lisinemo. ³⁻⁵ Niga olotona tauyewağga miyamiya nawina, mote aiyai ğemogemotina te ya katautau. Tana suwala bi dudubala tauyewağga bi dakiğga i binabinau nawa bi sabilemo tunina i sesesedi. Bi tana lağani matabuna kağena bi nimana seinimo a panipanidi bi geğga te i katikati ğavuğavukidi. ⁶ Sauginemo tana Yesu manekemo i kitakita, te i velau Yesu kağe pakanemo bi tuwapekana i wai tupagwaliye. ⁷ Bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Yesu Maimaituwa sağasağga guletinga Natuna, tam bai lisigumo kwa voiyen?” ⁸ Maimaituwa isanemo ya giugiuwem te mote kuma laukivi gebogeoegu.” ⁹ Niga mainana i giuna, barina Yesu kaikana giuwena gado, “Tam aluwa gebogebom oloto ku potiyovo kamağe.”

⁹ Ğome Yesu, oloto i waitalayena gado, “Tam isam bainewa?”

Te tana niga mainana i giuvitena gado, “Tagu isagu kumna tama ke wapa kauwa.” ¹⁰ Bi aluwa gebogebona yağolo te Yesu i waibağga gulate te maso mote i giukamağedi wali dobumo.

¹¹ Bi mba ğome buwawa kumna dididiga a yababayla oya nevakaunemo. ¹² Taunana aubaina penama Yesu ai bağga gulatena gado, “Kwa giu kamağemai te buwawa lisidimo te nopodimo ka sola nawa.” ¹³ Kamaina bi Yesu aluwa gebogebodi i giuwedi te oloto a potipoti yovo kamağe bi buwawa nopodimo a sola nawa. Kamaina bi buwawa kumna wapanan 2 tausan dabakai a velauwata a yovoyovona ba topamo a tonna.

¹⁴ Bi buwawa tauğamodi a velau a nawa malagai nopodiğga bi malagai diyadiyanağga bi bai i tubutubuğana, lava a giuwedi. Kamaina bi lava bai i tubutubuğana au kitanemo a tava. ¹⁵ Lağanemelo lavedi Yesu lisinemo a tava, ba olotona penama kumna a sunesuneğina a kita, i wai gala kauwa bi ena noğota didimaninem i miyamiya ba lavedi a naila kauwa. ¹⁶ Tedi mabai oloto aluwa gebogebodi a sunesuneğina bi kota buwawa lisidimo bai i tubutubuğana a kitakitana lava ğesaudi a giuwedi. ¹⁷ Taunana aubaina tedi Yesu ai bağga te edi dobu ya gose.

¹⁸ Lağaninemelo Yesu wagamo i gelugeltena, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneğina Yesu i wai bağga te vaitena maso a nawa. ¹⁹ Bi Yesu mote i wai anine bi i giuwena gado, “Kwa munâğga em vanuwa lavedi lisidimo bi Bada bai lisimmo i voivoiyena bi ena lau kivivisuvist tedi kwa giuwedi.” ²⁰ Kamaina bi oloto i modina i nawa malagai 10 nopodiğga bi bai Yesu lisinemo i kaukauwena, lava i giu nawedi. Bi lava a vaivayilena ba a sove.

Yesu, Diyailesi natuna bi waivini ğesau i waiyawasanidi

(Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Yesu wagağga i munâğga noi nevanemo i tava. Tana topa diyanemo i miyamiya bi lava kumna a tava a dubutawi. ²² Bolu vanuwina taulabena isana Diyailesi i tava Yesu i kitakita ba Yesu kağe pakanemo tuwapekana i waitupagwaliğe ²³ bi nuwana tabutabunemo i wai bağana gado, “Natugu waivinina ğaubona i sida kauwa, ğotona te ya peki. Aee, kwa nato nimam dabanemo kwa sako te ya yawasana bi ya miya.” ²⁴ Kamaina bi Yesu vaitena a nawa. Bi kota lava kumna dididiga tana a kaiwata bi a bibibini.

²⁵ Ğome waivini ğemota kwalabu wapanan 12 kwasina i miyamiya kamakamağena. ²⁶ Niga waivinina ena mane matabuna doketa lisidimo i waiyakali. Bena maso i yawayawasana ba sida i dididiga. ²⁷ Lağannemelo waivinina Yesu giuna i vaivaiye ba tana lava kumna mododiğga Yesu mulinağga i sağga bi ena gala isu damodamonağga i taukonni. ²⁸ Banina tana kaikana nophonemo i wai noğotana gado, “Bamoda Yesu ena galağga ya taukonina ba ya yawasana.” ²⁹ Noi taunana te waivini ena sida kwasina i miyamiya kamakamağena i kovi. Bi tuninemo mayana i vai te ena wainuwatoimo i yawasana.

³⁰ Yesu mağemota mayana i vai te ğailisi lisinemo i potiyovo. Bi i tauvitale lava kumna nopodimo bi i wai talayedina gado, “Aiyai i taukonigu?”

³¹ Bi ena tauwaikaiwatana a giuwena gado, “Tam kuna kita te lava kumna sa bibibinim bi kuna giu te aiyai i taukonigu?”

³² Bi tana yaḡolo te i wai laulau kita te aiyai ena gala i taukon. ³³ Waivini i noḡoti munaġe te tana i taukon. Taunana aubaina tana manailina bi magusuna i tava Yesu kaġe pakanemo te tuwapekana i wai tupagwaliye bi mwali matabuna i ka maġati. ³⁴ Bi Yesu waivinina i giuwena gado, “Keulo, em sumaġa i wai yawasanim. Em sida i kovi bi ma nuwaubam kwa nawa.”

³⁵ Yesu yaḡolo waivini lisinemo i giugiu ba Diyailesi ena vanuwa lavedi a tava bi a giuwena gado, “Tauwailovelove kuma kaka nuwalaġalaġa natum kaikana i kovi.”

³⁶ Tedi mai a giugiu ba Yesu beya damodamonemo i vayiedi bi bolu vanuwina taulabena i giuwena gado, “Nuwan imma kulukuluva kwai sumaġa ota.” ³⁷ Yesu ġome lava matabudi i wai ġakedi, kamaina Pita, Diyemes bi tasina Diyon taudiġa tana vaitena a nawa. ³⁸ Tedi a nawa Diyailesi ena vanuwemo a tavatava ba lava i kitedi a ġabaġaba bi, a leleleyakeyake bi a nusanusa. ³⁹ Yesu vanuwa noponemo i valageta bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai nuwapoyae bi ko ġabaġaba? Gomana mote i peki tana ya kenakena ota.”

⁴⁰ Lava Yesu ai gwaigwaiye aubaina, lava i giuwedi a potiyovo doġamo. Kamaina bi Yesu ena tauwaikaiwatana faiona bi gomana tamana bi tinana a saġa noke gomana lisinemo.

⁴¹ Kamaina bi Yesu gomana nimanemo i kabi bi i giuna gado, “Talita kum.” (Niga giuna banina ba keulo ya giugiuwem te kwa kenamoito.)

⁴² Ma ġemota gomana i kenamoito bi i moito nawa. Niga gomenina ena kwalabu ba 12. Lava niga kauwina a kita te a sove gulata. ⁴³ Yesu lava i waiġakedi te bai i tubutubuġana mote aiyai sima giuwe. Bi i giuwedi te gomana kani sa vite ya kani.

6

Naslaet lavedi Yesu a miyatautauliye

¹ Yesu mba dobuna i gose bi i munaġa ena malagai otinemo bi ena tauwaikaiwatana a kaiwata. ² Waiyawasi laġannemo* tana wailovelove i waitubu bolu vanuwinem. Bi lava wapewapedi ġome ena wailovelove a vaivaiyen, tedi matabudi a tatava bi ai talapilina gado, “Niga nuwauyauyana bambo i vai? Bi kota bambo ġailisi i vai bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi? ³Tana ba taukamda, Meli natuna. Bi tasitasina niga Diyemes, Diyousepu, Diudas bi Saimon. Bi kota nuvunuvuna niga vaiteda, ee?” Kamaina bi Yesu a daboek.

⁴ Yesu tedi i giuwedina gado, “Lava ġesaudi ba taugiuwatana sa vivibile bi ena dam bi ena vanuwa lavedi ba mote sima vivibile.” ⁵⁻⁶Taunana aubaina lisidimo mote ani sove kauwidi i voiyedi bi lava sidesidedi visa ota lisidimo nimana dabedimo i sako bi i wai yawasanidi. Bi Yesu i sove te lavedi mote ai sumaġe.

Yesu taukaiwatana 12 i giukamaġedi te malagaiġa a lauguguya nawa

Yesu i nawa malagaiġa bi lava i wailovelovedi. ⁷Tana ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi te a nato lisinemo bi labulabuġa i giukamaġedi. Tedi waibada i vitedi te aluwa gebogebodi sa vawaiubedi^{*} bi kota niga mainana i giuwedi, “Ko nawawanawana mote bai ġidoina koma vai, diġona taunaġa ko vai. Ko nawawanawana mote kani, mote tana, mote mane koma tagini. ⁸Bi kaġesuma ba ko kotedi bi kwama ġidoi mote koma vai.” ⁹Bi kota niga mainana i giuwedina gado, “Bambo malagaidimo ko tavatava bi vanuwinem sa giuvaimina, ba vanuwidimo ko miyamiyana eete malagaina ko gose. ¹¹◊ Bi bamoda lava mote sima ġoemi bi mote simai beyavaiyemi, kamaina te kaġemi gobusidi ko lai kulukuluvodi bi ko gose kamaġedi. Mba ba wailove te muliġa lisidimo bai ya tubuġana, mba tedi edi wavu.”†

¹² Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a nawa bi lava lisidimo a lauguguya te lava maso edi gebogebodi a kuvesidi. ¹³Tedi lava nopodimo aluwa gebogebodi a kwavidi, te a lau potiyovo. Bi kota clip masinemo lava sidesidedi tunidi a kailolodi bi ai yawasanidi.

* 6:2: Waiyawasi laġanna ba laġan wai 7-na ġome Maimaituwa ena noya i wai kovi bi i waiyawasi. ◊ 6:11: Giu 13:51 † 6:11: Diu lavedi Eteni dobudiġa sa vaġavaġai bi munaġa aubaina ba kaġedi gobosidi sa lai kulukuluvodi kaka bi sa sola nawa edi malagaimo, mba laġannemo tedi a visu. Yesu ena tauwaikaiwatana mai sa voyiena ba lava sa noġoti munaġedi te tedi mote a visu mai Diu.

Ālibona Alodi Yesu i nōgoti bena Diyon taukabulu

¹⁴⁻¹⁶ ♦ Yesu giuna kaikana i dididiga, taunana aubaina lava a giugiuna gado, “Diyon taukabulu male pekimo i kena moito. Taunana aubaina āailisi bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi.”

Bi āsesaudi a giugiuna gado, “Tana Elaidiya.”

Bi kota āsesaudi a giugiuna bena kage, “Bada taugiuwatana āgemota mai wala dolinemo.”

Bi ālibona Alodi† i vaiye te Yesu isana kaikana ya dididiga bi i giuna gado, “Tagu wala Diyon taukabulu gadona e koi āavuki bi kota pekimo i kena moito munaāga.”

¹⁷⁻²⁰ Alodi wala tauwaiāaviya i giukamaāgedi te Diyon a kaididi bi a lau seini te bili-welokomo a sako nawe. Alodi tinanatuna Filip mwanena isana Elodias wala i kwaya. Taunana aubaina Diyon, Alodi niga mainana i giugiuwena gado, “Mote i visu te tinanatum mwanena kuna kwaya.”

Taunana aubaina, Elodias nuwana i medi Diyon taukabulu lisinemo bi i āoeāgoe te maso i wai peki. Bi mote i āemoāgemotina te maso mainana i voiye banina Alodi tana Diyon i naile bi i labelabe kauwe. Bi i sibe te Diyon tana lava waiyawa bi didimanina. Laāgan wapawapa Diyon tana Alodi ena kauwa aubaina i giugiu matai bi Alodi i nuwanuwalaāalaāga te Diyon ena giu mote i nōgonoāgoti watawata. Bi Alodi yaāgo te Diyon ena giu vaiyena i āoeāgoe.

²¹ Kamaina bi Alodi ena tubuāga laāganna soina i voiye. Bi gabegabemani babadidi, āavinya babadidi bi kota Galili babadidi i giuwedi te a tava ena soimo. Āome Elodias gavogavo i vai te ena nuwa kilikili ya laukamaāge. ²² Āome Elodias natuna guguinina i saāga bi i bigabiga te ālibona Alodi ena soi taulisoena nuwedi i laukwasili. Kamaina bi ālibona Alodi gomana i giuwena gado, “Bai kwai baāgaena ba āemoāgemotina yā vitem.” ²³ Alodi niga mainana gomana lisinemo i giuwapa, “Bai lisigumo kwai baāgaena ba yā vitem bamo te egu waiguyau kwa āoena ba nevana yā vitem.”

²⁴ Gomana āome i potiyovo i nawa tinana i giuwena gado, “Bai yaibaāgae?”

Bi tinana gomana i giuwena gado, “Tagu egu āowana Diyon taukabulu kununa.”

²⁵ Gomana āome maāgemota i velau i munaāga ālibona Alodi lisinemo bi niga mainana i waibaāga, “Yā āoeāgoena noi taunana Diyon taukabulu kununa aboma nophonemo.”

²⁶ Niga giuna ālibona i voiye te i wai nuwaboya kauwa. Bi tana mote āemoāgemotina te gomana ena giu ya giuvitale. Banina tana kaikana i giuwapa ena tauliso matedimo.

²⁷ Kamaina bi ālibona ena tauwaiāaviya maāgemota i giukamaāge te Diyon gadona ya koiāvuki bi ya vai natome. Tauwaiāaviya i nawa biliwelokomo Diyon gadona i koiāvuki bi ²⁸ abomemo i sako te i vai natome ālibona i vite. Bi ālibona i vai te gomana i vite bi gomana i vai nawe te tinana i vite.

²⁹ Laāgannemo Diyon taukaikawatana a vaiye te Diyon i peki, tedi a tava te taubeuna a vai nawe te tauyewamo a sako.

Yesu lava 5 tausan i waikanidi

(Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Diyon 6:1-14)

³⁰ Yesu giugiukamaāgedi i giukamaāgedi bi a nawanawana a tava munaāga te a wailovelovena bi lava a wai yawasanidina Yesu a tainuwatau. ³¹ Lava āome a natonato bi a nawanawana aubaina te tedi mote āemoāgemotina te maso a miya bi a kani. Taunana aubaina Yesu ena tauwaikawatana i giuwedina gado, “Temi taumiāga ko nato ta nawa dobu āguyuwinembi ko sula waiyawasi.” ³² Kamaina bi tedi taudiāga wagamo a gelu bi a nawa dobu āguyuwinembi.

³³ Lava āome tedi a kitekitedi ba a sibe otiyedi. Kamaina bi malagai matabudi nopolidimo lava a lau potiyovo bi geleāga a vamakamakai te a gei tava. ³⁴ Laāgannemo Yesu waāgaāga balabalamo i sunasuna saāga ba lava kumna i kitedi bi i lau nuwatoiyedi. Banina tedi maibena sipu bi taulabedi geāga. Kamaina bi giu visuvisuna wai lovelovedi i waitubu.

³⁵ Aubigamo ena tauwaikawatana a tava lisinemo bi niga mainana a giuve, “Niga ba dobu

◊ 6:14-16: Met 16:14; Mak 8:28   † 6:14-16: Ālibona Alodi Alodi Entipas, Galili Tauwaibadayena

ḡuyuwina bi mateya te ya dudubala.³⁶ Lava kwa giu kamaḡedi sa nawa malagaiḡa bi malagai diyediyediḡa te kani sa kune bi sa kani.”

³⁷ Bi Yesu niga mai i giuvitedi, “Temi kani ko vitedi te sa kani.” Bi tedi tana a giuwena gado, “Tam kwa ḡoeḡoena tama ka nawa te mane 200 denali luvana buledi ka gimala bi kai kanidi ee?”[§]

³⁸ Bi Yesu i wai talayed, “Buledi visa lisimimo? Ko nawa ko kita.” Ena tauwaikaiwatana a nawa te a kita bi a giuna gado, “Buledi 5 bi iyana labu.”

³⁹ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te lava a laidubudubudi ḡawaḡawa gidegidevidi dabedimo te a miya. ⁴⁰ Kamaina bi lava edi dubuḡa a miya lelesidi ḡesaudi 100 bi ḡesaudi 50. ⁴¹ Kamaina bi Yesu buledi 5 bi iyana labu i tanodi te i wai kita saḡa malamo, Maimaituwa i wai ebone bi buledi i kivid. Tana i kivi kovid te ena tauwaikaiwatana i vitedi te a soiye bi lava a vitedi. Bi kota iyana vaitedi i lisidi bi a soiye edi dubuḡa. ⁴² Lava matabudi a kani te a kani nonoḡa. ⁴³ Bi ena tauwaikaiwatana lava buledi bi iyana a kanikani sivudina a laitupa bi po'a 12 ai wanavudi. ⁴⁴ Olooloto taukani wapedi ba 5 tausan.

Yesu topa dabanaḡa i nawa taukaiwatana lisidimo

(Metiu 14:22-33; Dyon 6:15-21)

⁴⁵ Yesu maḡemota taukaiwatana i giuvavasaḡedi te wagamo sa gelu bi sa dolidoli Betsaidamo, noi nevanemo bi kota lava kumna i giukamaḡedi. ⁴⁶ Tana lava i wai ebonedi a nawanawa mulidimo tana i nawa oyamo laupali aubaina. ⁴⁷ Tautaugudu balana bi waga topa modonemo taunaḡa i poupoule i kita nawe. Bi gelemo taunaḡa i moimoito. ⁴⁸ Bi Yesu ena tauwaikaiwatana i kitedi te waga a ḡiuġi bi a kabikabiye banina yavala i suvesuvedidi bi labama i talatalaḡa. Kamaina bi laġan sakosako balana Yesu topa dabanaḡa i nawanawa lisidimo bi ḡotona te maso i vawauitaulidi. ⁴⁹ Bi tedi a kitakita ba ai noḡota bena alualuwa. Taunana aubaina tedi a naila gulata⁵⁰ bi a kabi binabinau. Ma ḡemota Yesu tedi lisidimo i giuna gado, “Nuwemi ya lautou. Tagu, mote koma naila.” ⁵¹⁻⁵² Kamaina bi Yesu waga dabanemo i moito saḡa lisidimo bi yavala i lautautau. Ena tauwaikaiwatana mainana a kitakitana ba edi sove i kovi. Banina Yesu buledi i kivikivina banina yaḡolo mote a sibe, aubaina te edi noḡota mote a didimana.

Yesu lava wapewapedi Ganasaletimo i waiyawasanidi

(Metiu 14:34-36)

⁵³ Laġannemo Yesu taukaiwatana vaitedi noi nevanemo a tava Ganasaletimo bi edi waga ai moito bi a pani kamaḡe. ⁵⁴ Noi taunana wagamo a potipoti yovo ba lava Yesu a kita ġone. ⁵⁵ Kamaina bi tedi a nawa mba dobuna bi diadiana lavedi a giuwedi. Bi lava sidesidedi latilatimo ai kenedi bi a avala tava. Bi Yesu i nawanawana matanemo a wai kenedi. ⁵⁶ Yesu i nawanawana malagaidiḡa bi malagai diyadiyanaḡa lava edi lava sidesidedi a natomedi bi ani waiġemota gabudiḡa a wai kenedi. Bi Yesu ai baḡa vavasaġe te maso ena gala isu damodamonaḡa a taukonbi a yawasana. Tedi mabai tana ena gala a tautaukonina ba matabudi a yawasana.

Maimaituwa ena waiġake iteitedi edi vaivai i saḡa kamaḡe

¹⁻⁴ Palisi bi Diu iteitedi edi vaivai a voiyedi bi a wai laudamedina taudidi a kaikaiwata kauwedi. Mba vaivaidi ba niga mainana: Tedi mote sima kani te dolinemo nimedi sa gei koġedi kaka sa kani. Ġemoġemotina kota mainana waikunekunemo bi a tava munaġana ba mote sima kani te nimedi sa koġa kauwedi kaka sa kani. Bi kota vaivai wapewapedi ḡesaudi iteitedi lisidiḡa a yovoyovona vaitedi a kaikaiwatedi, maibena ledu, gulewa bi aboma koġedi. Niga mainana sa voiyedi te bena Maimaituwa matanemo tedi kamaina. Kamaina bi Palisi bi waiġake tauwailovelovenha Yelusalemġa a tava Yesu lisinemo. Bi ġome Yesu ena tauwaikaiwatana ḡesaudi a kitedi te mote nimedi a koġedi bi a kanikani. ⁵ Taunana aubaina tedi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina taukaiwatam mote sima lau

§ 6:37: Denali ba mane isana, denali ḡemota ba tabagibagi edi mai'ia suwala ḡemota luvana.

nimakođa bi sa kanikani. Tama itaitamai edi vaivaimo ba lava nimedi sa gei kođedi kaka sa kanikani.” ⁶ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Temi lava matedimo ko voyemti te bena giu kauwa bi geđa te nopomi kavekavedi. Taugiuwatana Aisaya i gilugilumina niga mainana i giu watemi,

‘Niga lavedi mududiđa sa giugiu te sa vivivilegu
bi nopedi ba mote lisigumo.

⁷Tedi taudiđa edi vaivai sa wai lovelovedi
bi sa giugiu te bena Maimaituwa ena waiđake.

Taunana aubaina sa laulauduneyeguna bi banidi geđa.’”

⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi Maimaituwa ena waiđake ko sakosako liye bi temi emi wailovelove ko kaikaiwatedi.” ⁹ Bi kota i giuwedina gado, “Temi konai nođota bena ko voivoiye kauwe, Maimaituwa ena waiđake mulimimo kona sako liye bi iteitemi edi vaivai a wai lovelovemina ko kaikaiwata kauwedi. ¹⁰ [◇]Mousis i giuwedina gado, *Tamam bi tinam kwa viviledi, bi aiyai tamana bi tinana i kuvalidi ba sa laipeki.* ¹¹ Bi temi ko giuguna bamoda lava lisinemo bai mwalina ya kenakena tamana bi tinana maso i vitedi bi geđa te i giuwedina gado, niga Maimaituwa aubaina e sako temi mote yàma vitemi. ¹² Temi emi wailovelove oloto konai love wapa te tamana bi tinana mote ima sagusagudi. ¹³ Niga mainana wailovelovedi kowai dama lava ġesaudimo bi Maimaituwa giuna ko kaka neđaneđa. Bi mote niga kauwina taunađa bi kota kauwa wapawapa vaitedi ko voivoiyedi.”

Lava Nuwapouna

(Metiu 15:10-20)

¹⁴ Yesu lava kumna i yogedi a tava munađa lisinemo bi i giuwedina gado, “Matabumi koi beyavaiyegu bi giu banidi kosibedi. ¹⁵⁻¹⁶ Mwali bai lava gayanemo ya wai daululuna, mote ima ka milamila bi bai nophonemo ya sađa te gayanemo ya potipotiyovona taunana ya kaka milamila.”*

¹⁷ Sauginemo tana lava kumna i gosedi bi i nawa vanuwemo bi ena tauwaikaiwatanai ai talaye te lautaulala banina bai. ¹⁸⁻¹⁹ Bi i giuwedina gado, “Temi yađolo ko wai nuwanaina, mote ko sibe? Temi kona sibe e geđa te kani bai lava i kanina ba ya yovona bwaganemo te ya potiyovo munađa bi mote kaka nophona imai mila.” Yesu niga mainana i giuna ba i ka mađati te kani matabudi ba visuvisudi Maimaituwa matanemo.

²⁰ Bi kota i giu, “Mwali bai lava nophonemo ya potipotiyovona mba taunana yawai mila.

²¹ Lava nuwapounemo nođota gebogebodi mai elawa, waimwanemwanena yababayaba, danene, waipeki bi waimatawapa. ²² Kanitoku, lau laukivigebogebi, waikaikaiyovu, unula, kuvali, nuwasađasađa bi kauwa yababayaba. ²³ Niga kauwidi matabudi lava nopedimo sa tubutubuđana, taudidi lava sa kaka milamila.”

Wali dobu waivinina Yesu i waisumađe

(Metiu 15:21-28)

²⁴ Yesu mba malagaina i gose bi i nawa Taiya malagainemo Fonisia nophonemo. Bi vanuwemo i miya moimoisili, mote i ġoe te lava sa sibe. Bi mote ġemođemotina te maso i kandavona. ²⁵⁻²⁶ Sailiya nophonemo dobu Fonisia waivinina bi natuna aluwa gebogebona i sunesuneđina, i vaiye te Yesu ġome. Kamaina bi i tava Yesu lisinemo bi kađe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliye. Bi i waibađa vavasađe te aluwa gebogebona natuna i sunesuneđina maso i kwavi. ²⁷ Waivinina ba eteni bi Yesu i giuwena gado, “Mote i visu te libilibi kediya yà vai bi yà pwalađe dađasi matedimo, libilibi sa gei kani te sa launonođa.”†

²⁸ Waivini Yesu ena giu i wai munena gado, “Bada bai kuna giuwena ba giu kauwa, bi geđa te dađadađasi kani puselidi benamo sa lavulavusana sa kanikanidi.”

²⁹ Bi Yesu waivini i giuwena gado, “Mainana kuna giu aubaina, kwa nawa bi natum kaikana penama i gose.”

◇ 7:10: Pot 20:12, 21:17 * 7:15-16: Gilugilumidi wadubodi ġesaudimo lova 16 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Aiyai bi wai beyam te kwai beyavaiya. † 7:27: Niga ġome libilibi ba Diu lavedi bi dađadađasi ba Eteni lavedi.

³⁰ Kamaina bi i munaḡa vanuwemo, penama i potiyovo bi gomana i kita i kenakena.

Yesu oloto papapina i wai yawasani

³¹ Yesu Taiya i gose bi Sidon nopolonaḡa i nawa te Galili nisanemo bi Taun 10[‡] nopolida i nawa. ³² Bi ḡome lava editau papapina ai doli tavaite Yesu lisinemo bi ai baḡa vavasaḡe te nimana maso papapa dabano i sako. ³³ Yesu oloto i wai doli bi lava a gosed i bi a nawa tabudimo, Yesu nimana i tuḡudi bi oloto beyana i sikwedi bi nimagalana i gelolo bi oloto menana i taukon. ³⁴ Kota Yesu i wai kita saḡa malamo bi yawasina i bunanai kamaḡe bi oloto i giuwena gado, “Ephphatha banina ba ku nuwakamaḡa.”

³⁵ Maḡemota oloto beyana bi menana a nuwakamaḡa bi i wai beyavaiya bi i gagali ota.

³⁶ Yesu i waiḡakedi te mote aiyai sima giuwe bi geḡa te kauwina a giugiu nawe. ³⁷ Sauginemo lava kauwina giuna a vaivaiye te a tagugu bi a sove. Bi a giu te bai matabuna i kauwena ba visuvisunaḡa, papapa i wai beyavaiya bi i giu.

8

Yesu lava 4 tausen i wai kani bagibagidi

(Metiu 15:32-39)

¹ Sauga ḡemota lava wapewapedi ai ḡemoti munaḡedi. Lava kediya geḡa aubaina te Yesu taukaiwatana i yogedi a tava lisinemo bi i giuwedina gado, ² “Niga lavedi vaitedi ke miya te laḡan faiona a kovi, bi kani geḡa aubaina te e launuwatoiyedi. ³ Bamoda ma kani pekid i ya giukamaḡedi bi sa nawa edi vanuwemo, mba etamo sa laugulibubu. Bi kota ḡesaudi manekaḡa a tava.”

⁴ Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Niga mutuyuwa bamō kani ta vai bi tai kanidi?”

⁵ Bi Yesu i wai talayedina gado, “Temi lisiimimo buledi visa sa kenakena?”

Bi tedi a giuwena gado, “Wapedi 7.”

⁶ Kamaina bi Yesu lava kundi i giuwedi doḡamo a miya. Tana buledi 7 i tanodi bi Maimaituwa i wai ebone bi i kivid i wai tauwaikaiwatana i vitedi, te a soiyedi. ⁷ Bi iyana visa keikeilikidi vaitedi a natomedi Yesu lisinemo bi tana Maimaituwa i wai ebone bi ena tauwaikaiwatana i giuwedi te a soiyedi. ⁸ Lava a kani te a kani nonoḡa. Bi ena tauwaikaiwatana kani pusepuselidi a laitupa bi po'a 7 ai wanavudi. ⁹ Olooloto wapedi ba 4 tausen mainana bi i giukamaḡedi te a nawa.

¹⁰ Bi kota tana ena tauwaikaiwatana vaitedi wagamo a gelu bi a nawa Damanutamo.

Palisi mataila ai baḡae

(Metiu 15:39—16:4)

¹¹ [✧] ḡome Palisi ḡesaudi Yesu laulubuna ḡaḡaluna a tava bi ai tala vitavitale te Maimaituwa ena mataila maso i wai lovedi. ¹² [✧] Yesu yawsina i bunanai kamaḡe bi i giuna gado, “Temi niga kimtina bai aubaina ko ḡoeḡoe te mataila ko kita? Ya giugiu kauwemi te mote mataila yāma voiye koma kita.”

¹³ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Palisi a gosed te wagamo a gelu bi a nawa noi nevanemo.

Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te Palisi bi Alodi edi wailovelove kaikaiyovudi sa kita kauwedi

¹⁴ Ena tauwaikaiwatana nuwedi i kauleya te mote buledi a tano. Bi ḡemota ota wagamo ai gelu. ¹⁵ Yesu i giuvavasaḡedina gado, “Palisi bi Alodi edi mu'aa koi kita kauwe.”*

¹⁶ Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Tada mote buledi ta vai aubaina te mai i giu.”

¹⁷ Yesu edi noḡota i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko giugiu te mote buledi ko vai? Temi mote ko kita, ee mote ko sibe? Temi yaḡolo ko wai nuwanaina? ¹⁸ [✧] Temi waimatemi

[‡] 7:31: Dekapolis ba malagai 10. [✧] 8:11: Met 12:38 [✧] 8:12: Met 12:39 * 8:15: Diu edi noḡotemo mu'aa ba lautaulala. Maibena palawa ya voiye te ya lusa. Mai wailovelove kaikaiyovudi bi gebogebi lava nopolidmo sa didiga. Niga ḡome ba Yesu mu'aa i lauluvaena ba Palisi bi Alodi edi miyamiya i giuwata. [✧] 8:18: Mak 4:12

bi mote komai kita kauwa? Waibeyemi bi mote komai beyavaiya kauwa? Mote ko nōgoti?

¹⁹ Tagu buledi 5 e kividī bi lava 5 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?"

Tedi a giuna gado, "Po'a 12."

²⁰ "Bi tagu buledi 7 e kividī bi lava 4 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?"

Tedi a giuna gado, "Po'a 7."

²¹ Bi i giuwedina gado, "Temi yāolo mote ko sibe?"

Yesu Betsaidamo oloto matapotapotana i wai yawasanī

²² Tedi Betsaida malagainemo a tava bi ġome lava edi tau matapotapotana ai doli tavaite bi Yesu ai baġa vavasaġe te maso matana i taukonī. ²³ Bi tana oloto nimanemo i kайдиди bi i wai doli te malagai a potiyovo kamaġe. Ġome Yesu oloto matana i gelolo bi nimana matanemo i sako bi i wai talayena gado, "Bai kwa kitakita ee geġa?"

²⁴ Tana matana i taulageti bi i giuna gado, "Tagu lava e kitedi sa nawananawa kitedi mai kai."

²⁵ Yesu nimana i sako munaġe oloto matanemo. Maġemota oloto matana i yana i visuvisu bi i wai kita kauwa.

²⁶ Yesu oloto i giuwena gado, "Kwa nawa em vanuwemo, mote kuma nawa malagaimo."

Pita Yesu i kamaġati

(Metiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

²⁷ Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nawa Seseliya Filipai malagaidi diyediġa. Tedi a nawananawa etamo bi Yesu i wai talayedina gado, "Lava sa giugiu te tagu aiyai?"

²⁸ [◇]Tedi a giuna gado, "Lava ġesaudi sa giugiu te tam Diyon taukabulu, ġesaudi Elaidiya bi ġesaudi taugiuwatana ġemota."

²⁹ Bi i wai tala munaġedina gado, "Temi bainewa ko nōgonōġoti, te tagu aiyai?"

Bi Pita i giuna gado, "Tam ba Keliso Maimaituwa ena Vinevine!" ³⁰ Yesu i giu vavasaġedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu ena peki bi ena kenamoito i giuwata

(Metiu 16:21-23; Luk 9:21)

³¹ Tana wai lovelovedi i waitubu bi i giuwedina gado, "Tana Taunana Natuna male kauwa wapewapedi yai nuwatoiyedi bi babada nananaka, pilisi edi babada bi waiġake tauwailovelovenā sa miya tautaulie bi tana male sai peki bi laġan wai faioninemo ya kenamoito munaġa." ³² Yesu mba kauwidi i giu kaukauwedi, taunana aubaina Pita i wai doli nawe tabudimo bi i kaipasini.

³³ Yesu i tauvitale bi ena tauwaikaiwatana i kitedi bi Pita lisinemo i kaipasina, "Seitanil Ku taulia muligumo. Mba nōgotidi mote Maimaituwa lisinaġa sima yovoyovo bi lava edi nōgota mainana."

Yesu kaiwatana banina

(Metiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ [◇] Yesu lava kumna bi ena tauwaikaiwatana i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedina gado, "Bamoda aiyai muliguġa ya natona ba ena ġowana matabudi sa kena bi ena kolosi ya kailageti bi ya kaiwatagu." [†] ³⁵ [◇] Lava aiyai bi ena yawasana i nuwamunaġena ba muliġa ya kulayakasi. Bi aiyai ena yawasana ya nuwkamaġena tagu aubaigu bi giu visuvisuna aubaina ba muliġa ya vai munaġe.

³⁶ Bamoda lava niga dobuna ena ġowana matabuna i vai kovi bi ena yawasana i ka gebogebo, mba kauwidi damodimo bai visuna ya tubuġa?

³⁷ Bi kota bai mwälina ya vite bi ena yawasana ya vai munaġe? Geġa geġa ota. ³⁸ Lava niganana laġannemo sa miyamiyana ba Maimaituwa giuna sa laulau kasagħajja ie bi gebo

[◇] 8:28: Mak 6:14,15 [◇] 8:34: Met 10:38 [†] 8:34: Niga giuna kolosi kailagetina ba lautaulala. Mba giuna banina ba Yesu taukaiwatana laukivigebogebo bi wainuatoi nopediġa sa nawana banina Yesu sa kaikaiwata. Tana mote ima giugiu te taukaiwatana sa pekina mai tana kolosimo i pekipekina. [◇] 8:35: Met 10:39

sa voivoiyena ba tedi mai lava wai matawapedi. Bi bamo te aiyai kwai tunimayağegu bi giugu wailovelovena kwai tunimayağena ba Tana Taunana Natuna Tamana namalinemo ena aneya waiyawa vaitedi ena nato munağemo yai tunimayağe.

9

¹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwerni, matabumi niganana ko miyamiyana mote koma peki kamaina eete Maimaituwa ena waibada ğailisi vaitena ya natonatona ko kita.”

*Yesu kitana i nuwavitala
(Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² Lağan 6 mulidimo Yesu Pita, Diyemes bi Diyon i wai dolidi te a sağ a nawa oya lofaloğan dabanemo, ğome tedi taudiğä. Bi a wai kita ba Yesu kitana i nuwavitala. ³ Te ena gala potipotina bi waimatakanikanina, mote aiyai dobumo gala ima koğä bi mainana kitana ima tubuğä. “Kamaina bi ena tauwaikaiwatana faiona a kita te Mousis bi Elaidiya a laumağata bi Yesu vaitena a wai giugiu.

⁴ Pita Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove i visu te tama niga ğome. Tama kape faiona ka voyiedi, ğemota tam, ğemota Mousis bi ğemota Elaidiya.” ⁵ Tedi a tava bi a naila gulata bi Pita mote bai i sibe taunana aubaina i giu yababayaba.

⁶ ⁷ Kamaina bi giyou i laumağata bi i suma tawedi bi kalina dididigina giyouğä i yovona gado, “Niga taunana tagu Natugu, nuwagu taulaukwasilina. Koi beyavaiye kauwe!” ⁸ Noi taunana a tautauvitaledi te mote aiyai a kita bi Yesu taunağä i moimoito.

⁹ Sauginemo oyamo a miyamiya kuluva ba Yesu i giu vavasağedi te bai i tubutubuğäna mote aiyai ğesau sima giuve, eete Tana Taunana Natuna pekimo ya kena moito.

¹⁰ Tedi ena giu a kaiwata bi taudiğä niga kauwina a wai giugiu te pekimo kenamoito banina bai.

¹¹ ⁸ Bi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina waiğake tauwailovelovena sa giugiu te Elaidiya ya gei tava?”*

¹² Yesu i giuna gado, “Mba giu kauwa, Elaidiya kaka ya gei tava bi bai matabuna ya kadidimani. Bi kota bai aubaina gilugilumina wadubonemo i giu te Tana Taunana Natuna kaka sa daboke bi yai nuwatoi gulata. ¹³ Yà giugiuwemi te Elaidiya kaikana i tava bi lava edi ğowana lisinemo a noğonoğotina a voiye, maibena gilugilumina wadubonemo i giugiu watana mainana.”†

*Yesu aluwa gebogebona gomana nopenomo i kwavi vai
(Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Yesu bi ena tauwaikaiwatana faiona oyamo bi a yovo munağä tauwaikaiwatana ğesaudi lisidimo. Bi a kita te lava kumna tedi a dubutawidi bi waiğake tauwailovelovena vaitedi a waikagi. ¹⁵ Sauginemo lava Yesu a kitakita ba a tagugu bi a velau waiyebone aubaina.

¹⁶ Tana ena tauwaikaiwatana i waitalayedina gado, “Bai kona waikagiue?”

¹⁷ Lava kumna nopodimo oloto i giuna gado, “Tauwailovelove, natugu e natomena lisimmo, tana aluwa gebogebona i suneği bi i voiye te mote ima giugiu. ¹⁸ Sauginemo aluwa gebogebona gomana i sulusuluvali ba ya pwalpwalağena doğamo. Bi mwakana ya sana waikikokikodi bi kasapula gayanağä sa yovoyovo bi turina sa badobado. Taunana aubaina te em tauwaikaiwatana e giuwedi te aluwa gebogebona maso a kwavi vai bi geğä mote a voiye.”

¹⁹ Yesu i giuwedina gado, “Ei, temi mote koma wai sumağä! Vaitemi te alamiya! Yağolo te emi vita yà ava'avalı? Gomenina ko natome lisigumo.”

---

* 9:7: Met 3:17; Mak 1:11   ** 9:11: Met 11:14   * 9:11: Diu edi waisumağä te Elaidiya maso i gei tava dobumo, kaka mulığä Maimaituwa ena vinevine maso i tava (Mal 3:1, 4:5-6 ko kita). Tedi mote a sibe te Elaidiya ya tava dobumo ba yai nuwatoi.   † 9:13: Yesu niga ğome Elaidiya i giuwena ba Diyon taukabulu i giugiwata (Metiu 11:13-14, 17:10-13 ko kita).

²⁰ Tedi gomana a nawe Yesu lisinemo. Noi taunana aluwa gebogebona Yesu i kitakita ba gomana i katititi te i kuluva doğamo i talağā bi i wai kuikuleva bi kasapulana gayanağā a yovoyovo. ²¹ Yesu gomana tamana i waitalayena gado, “Niga ena sidana i vaina bainewa lofana?”

Bi tana i giuna gado, “Wala ma ġaubonemo te niganana. ²² Bi lağan wapawapa aluwa gebogebona gomana kaimo bi gaubemo i pwalağē nawe te maso i wai peki. Bamo te tam ġemoğemotim, te kwa launuwatoiyemai bi kwa sagumai.”

²³ Yesu i giuwena gado, “Bamo te tam ġemoğemotim? Aiyai ya waisumağana ba Maimaituwa ġemoğemotina bai matabuna tana aubaina ya voiyedi.”

²⁴ Noi taunana te gomana tamana i kaiğabalana gado, “Aee, ya waisumağā bi egū sumağā mote i didiga. Kwa sagugu te egū sumağā ya didiga!”

²⁵ Yesu i kita te lava kumna a tavatava taunana aubaina Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Tam beyapotapota bi gumgum aluwina ya kwavikwavim te noi taunana gomana kwa gose kamağe, mote kuma sağā munağā gomana nopenemo!”

²⁶ Aluwa gebogebona gomana i ka binabinau bi i katititi bi i potiyovo kamağe. Bi gomana kitana mai lava pekipinka bi lava wapewapedi ġome a giuna gado, “Gomana i peki.” ²⁷ Bi Yesu gomana nimanemo i kabi, bi i solu waimoito.

²⁸ Muliğā Yesu i nawa vanuwa nopenemo bi ġome tedi taudiğā bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Bai aubaina te tama mote aluwa gebogebona ke kwavi vai?”

²⁹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Niga mai aluwina ba pali taunağā kaka ya kwavi vai, mote bai ġesauna.”

Yesu ena peki i giuwata munağā

(Metiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

³⁰ Yesu bi ena tauwaikaiwatana mba modomodona a ġose bi Galili nopenağā a nawa. Yesu mote i ġoe te aiyai ġesaun ya sibe te tana ġome, ³¹ banina tana ena tauwaikaiwatana i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna kaka sa kaisoluğe, lava nimedimo sa sako bi sai peki. Bi lağan wai faioninem ya kenamoito.” ³²Tana mba mainana giuna i vatovatona ba tedi banina mote a sibe. Bi a naila aubaina te mote ai talaye.

Yesu ena tauwaikaiwatana a waikagiu te aiyai i sağā gulata

(Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Kabeniammo a tava. Bi a valageta vanuwemo bi i waitalayedina gado, “Temi etamo bai konai kagiuwewe?”

³⁴ Tedi a miya moimoisili bi mote bai a giuve banina tedi etamo taudiğā a waikagiu te aiyai i sağā gulata.

³⁵ ♦ Tana i miyatulu bi ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi a nato ai ġemotidi bi i giuwedina gado, “Aiyai bi doli i ġoena ba ya sakoyovoğe munağe bi lava matabudi aubaidi yai taupaula.”

³⁶ Yesu gomana i natome mododimo i wai moito bi i giuwedina gado, ³⁷ ♦“Aiyai isagumo bi gomana ġaubona i giuvai maibena niga gomenina ba tagu ya giugiuvaigu. Bi kota aiyai tagu ya giugiuvaiguna ba tana mote tagu tauguğā ima giugiuvaigu bi taugiukamağegu vaitena ya giugiuval.”

Aiyai mote imai ġaviyeda ba tana eda tau

(Luk 9:49-50)

³⁸ Diyon Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove, tama oloto ġemota ke kita isammo aluwa gebogebodi i kwavikwavivaidi. Tana mote tada nopedemo, taunana aubaina kei ġake te mote ima voiyem munağā.”

³⁹ Yesu i giuwedina gado, “Mote komai ġake, lava aiyai isagumo anisove kauwidu ya voivoiyedina ba muliğā mote isagu ima kagebogebo. ⁴⁰ ♦Lava aiyai bi mote imai ġaviyeda

---

♦ 9:35: Met 20:26,27, 23:11; Mak 10:43,44   ♦ 9:37: Met 10:40   ♦ 9:40: Met 12:30

ba lavana eda tau. ⁴¹ ♪Yà giugiu kauwemi te lava aiyai gauba i yaai bi i vitemina banina temi tagu taukaiwatagu ba ena mai'i a kaka ya vai.”

Laukağesolumo gebogebo ya tubutubuğā

(Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Bamo te niga libilibidi mododimo gomana ǵaubona ǵemota i waisumaǵegu bi aiyai i voye wapa bi gebomo i kuluvana ba i visu te lavana gadonemo ǵakima dididiga sa duli bi nisamo sa pwalaǵe nawe. ⁴³ Bamo te nimam i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koiǵavuki. I visu te nimam ǵemota bi kwa saǵa yawasanamo. Kaka nimam labu bi kwa nawana iyoyoǵamo, ǵome kai kalakalatina bamo mote ena ani kalapeki. ⁴⁴ Bamo te kaǵem i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koi ǵavuki. I visu te kaǵem ǵemota bi kwa saǵa yawasanamo. Kaka kaǵem labu sa voyem te kwa nawana iyoyoǵamo. ⁴⁵ Bamo te matam i voyem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa ǵivoi kamaǵe. I visu te matam ǵemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saǵa. Kaka matam labu sa voyem te kwa nawana iyoyoǵamo. ⁴⁶ Mba ǵome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki.

⁴⁹ “Taukaiwatagu matabudi kaka pilipili sa banavidi bi pilipilidi mayavaidi mai kai moyana, mba etanemo kaka sa ǵailisi.

⁵⁰ ♪“Soliti ba mwali visuvisuna bi bamo te dinina i kovina ba bainewa ko voye bi ya dini munaǵa? Temi ko wai kagiuna didiga aubaina, mba temi mai soliti dinimi i kovi. Temi emi yawasana maso maibena kani solisolitina dinina. Temi maso mainana nuwavisumo emi lava vaitedi kona miya.”

10

Waigose ena titikuna

¹ Yesu mba dobuna i ǵose bi i nawa Diudiya bi Dioudan gaubina i damaniye noi nevanemo. Bi ǵome lava kumna a tava munaǵa bi i wai lovelovedi, maibena sauga matabuna i voivoiyena mainana.

² Palisi ǵesaudi Yesu wai laulubuna a ǵoe aubaina te a nato lisinemo bi ai talayena gado, “Eda waiǵake i waianine ee geǵa, te oloto mwanena ya gose?”

³ Bi Yesu waitalamo i giuwedina gado, “Mousis waiǵake i vitevitmina bainewa i giu?”

⁴ ♪Tedi a giuwena gado, “Mousis ena waiǵake i waianina te oloto waiǵose pepana ya gilumi mwanena ya vite kaka ya giukamaǵe te ya nawa.”

⁵ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Banina temi nopolomia a ǵaiǵai taunana aubaimi Mousis mba waiǵakena aubaina i gilumi. ⁶ ♪Bi ko noǵotí, Maimaituwa wala pakanemo dobu i voivoiye sauginemo, tana lava i voyiedi, oloto bi waivini. ⁷ ♪Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ǵemota, ⁸ bi tedi labuidi tubuǵa ǵemota sa tubuǵa. Niganana tedi mote labu bi ǵemota. ⁹ Taunana aubaina Maimaituwa tedi i wai ǵemotidina mote lava i mai dabalalidi.”

¹⁰ Mulığa a munaǵa vanuwemo bi Yesu ena tauwaikaiwatana niǵa giuna aubaina ai talaye. ¹¹ ♪Kamaina bi tana i giuwedina gado, “Bamoda oloto waivini i gose bi waivini ǵesau i naǵina ba mwanena ya vavawaidoǵa. ¹² Kota mainana, waivini ena oloto i gose bi oloto ǵesau i naǵina ba mwanena ya vavawaidoǵa.”

Yesu bi libilibi ketkeilikidi

◊ 9:41: Met 10:42   ♦ 9:43: Gilugilumidi wadubodi ǵesaudimo lova 44 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ǵome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Ǵemoǵemotina ma lova 48).   § 9:45: Gilugilumidi wadubodi ǵesaudimo kota mainana lova 46 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ǵome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Ǵemoǵemotina ma lova 48).   ♦ 9:50: Met 5:13   ◊ 10:4: Met 5:31   ◊ 10:6: Pak 1:27   ♦ 10:7: Pak 2:24   ♦ 10:11: Met 5:32

¹³ Lava Ȣgesaudi libilibi keikeilikidi a natomedi Yesu lisinemo te tana maso nimana dabedimo i sivudi bi Ȣgega te ena tauwaikaiwatana lava ai Ȣakedi. ¹⁴ Yesu mainana i kitakita ba ena tauwaikaiwatana lisidimo nuwana i medi bi i giuwedina gado, “Libilibi koi aninedi sa nato lisigumo mote komai Ȣakedi banina Maimaituwa ena waibada lava lisidimo maibena niga libilibi. ¹⁵ ♫Yà giugiu kauwemi te aiyai mote Maimaituwa ena waibada i mai anine bi ima vai, maibena libilibi keikeilikidi edi yawasana. Ba tana kaka mote Maimaituwa ena waibada nophonemo ima sola sāga.” ¹⁶ Kamaaina bi libilibi i bewedi kalonemo i sivudi bi nimana dabedimo i sivudi bi i laupali, te Maimaituwa ya kavisuvisudi.

Oloto waiguyauna yawasana ilailala aubaina i waitala

(Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Bi Yesu i modina i nawanawa etamo ba oloto i velau i tava Yesu matanemo bi tuwapekana dōgamo i wai tupagwaliye. Bi i giuwena gado, “Tauwailovelove visuvisum bai yà voiye bi yawasana ilailalana yà vai?”

¹⁸ Bi Yesu oloto i giuwena gado, “Bai aubaina kuna giu te visuvisugu? Aiyai mote i visu, Maimaituwa taunāga i visu. ¹⁹ ♫Tam waīgake kuna sibedi: Mote kumai peki, mote mwanem kuma vawaidōga, mote kuma danene, lava mote kaiyovumo kumai wawu, mote kuma soinuwawa, tamam bi tinam kwa viviledi.”

²⁰ Bi oloto i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu Ȣaubogumo te niganana mba waīgakedi matabudi e voiye kovidi.”

²¹ Bi Yesu oloto i kita te nuwana i vai bi i giuwena gado, “Mwali Ȣemota kwa malumaluwabiye. Kwa nawa em waiguyau matabuna kwa kune kamāgedi bi mane waiyamoyamonidi kwa vitedi bi mala ena waiguyau kwa vai. Kaka kwa nato te kwa kaiwatagu.”

²² Niga olotona ba i wai Ȣonāgona gulata, taunana aubaina Yesu ena giu i vaivaiye ba nuwana i kuluva bi ma nuwaboyana i nawa.

²³ Ōome ena tauwaikaiwatana i kita nawedi bi i giuwedina gado, “I bagibagi kauwa kaka tana waiwaiguyauna Maimaituwa ena waibada nophonemo ya sola sāga.”

²⁴ Tauwaikaiwatana Yesu ena giu a vaivaiye ba a tagugu.* Bi Yesu i giuwedina gado, “Libilibi, i bagibagi kauwa kaka lava waiguyauna Maimaituwa ena waibada nophonemo ya sola sāga. ²⁵ I pilipili kauwa kaka Ȣamōgamo dididiga kamelo, siyau bwadanemo ya sola, mba mainana kota lava waiguyauna mote Maimaituwa ena waibada nophonemo ima sola sāga.”

²⁶ Ōome ena tauwaikaiwatana mba giuna a vaivaiyena ba a tatava gulata bi edi lava vaitedi ai talapilina gado, “Bamoda mainana, ba aiyai kaka bena ya yawasana?”

²⁷ Yesu i kitedi bi i giuwedina gado, “Lava lisidimo ba i pilipili kauwa te taudīga sai yawasanidi bi Maimaituwa lisinemo bai matabuna ba Ȣemōgemetina ya voiye.”

²⁸ Kamaaina bi Pita i giuna gado, “Bi tama bainewa? Tama kaikana bai matabudi ke Ȣosedi kamāgedi bi ke kaiwatam.”

²⁹ Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, aiyai ena vanuwa ee tinatinanatuna ee nuvunuvuna ee valevaletina ee tinana bi tamana, ee natunatuna bi ena daibi ya gosedi bi tagu ya kaiwatagu bi lava Ȣesaudi lisidimo giugu visuvisuna ya giunawena, ³⁰ mba sauginemo tana mai'a dididiga otina Maimaituwa ya vite: Ena vanuwa, valevaletina, nuvunuvuna, tinatinana, natunatuna bi daibi sa wapa. Bi kota lava sa laukivigebogeboye. Bi lāgan mulīga ya natonatona tana yawasana ilailala ya vai. ³¹ ♫Lava wapewapedi mabai niganana sa wailaumatanana kaka sai laumuli bi mabai sa wailaumulina ba sai laumatana.”

---

* 10:15: Met 18:3   ♫ 10:19: Pot 20:12-16   * 10:24: Diu edi wai sumāga te waiguyau ba mataila Maimaituwa lava lisinemo i wainuwavisu bi ya kakavisuvisu (Sale 128, Miya 10:22). Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana ena giu a vaivaiye ba a tagugu. Tedi ai nōgota bamoda Maimaituwa lava wai Ȣuyaudi mote imai yawasanidi ba lava Ȣesaudi kota mote imai yawasanidi.   ♫ 10:31: Met 20:16

Yesu ena peki giuna i wai faioni

(Metiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

³² Tedi etağā a nawanawa Yelusalem bi Yesu eta i dolidoliye. Bi ena tauwaikaiwatana a tagugu bi lava ġesaudi a kaikaiwatedina a naila. Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi a moito gebi tabudimo bi lisinemo bai matabudi sa tubuġana ena tauwaikaiwatana i tainuwataudina gado, [†] ³³ “Ko vaiye, niganana ta nawanawa Yelusalem, bi ġome taukaisolu kaka Tana Taunana Natuna pilisi edi babada bi waiġake tauwailovelovena babadidi nimedimo ya sako. Tedi sa etale bi sai anime te Loum lavedi nimedimo sa sako te tedi sai peki. ³⁴ Tedi sai gadolose, sa gelolo, sa kwapu bi sai peki bi lağān wai faioninemō tana ya kena moito.”

Diyemes bi Diyon edi wai baġa

(Metiu 20:20-28)

³⁵ Diyebedi natunatuna Diyemes bi Diyon a tava Yesu lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, tama ka ġoeġoena bai kai baġamna ba ema ġowana kwa voiyē.”

³⁶ Yesu i waitalayedina gado, “Bai mwalina ko ġoeġoena aubaimi yà voiye?”

³⁷ Tedi ena giu ai munena gado, “Kwai aninemai te aiyai kataiyammo ya miya bi aiyai ġeniyammo ya miya em waibada lağannemu.”

³⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi mote ko sibe te bai ko waibaġae. Temi ġemoġemotina wainuwatoi leduna yà tegona mainana ko tego? Ee yà buluna mainana ko bulu?”[‡]

³⁹ Tedi ena giu ai munena gado, “Tama ġemoġemotmai.”

Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi ġolaġolana yà tegona mainana temi ko tego bi yà pekina mainana ko peki.” Bi Yesu i giuwedina gado, ⁴⁰ “Kamaina bi tagu mote egħi waibada ima kenakena te yà lauvina, te aiyai kataiyagumo bi aiyai ġeniyagumo. Niga gabuna tedi mabai Maimaituwa i vinevinedina aubaidi i kanonoġi.”

⁴¹ Tauwaikaiwatana 10 mainana giuna a vaivaiyena, ba tedi Diyemes bi Diyon lisidimo a medi. ⁴² Yesu matabudi i yogedi bi i giuwedina gado, “Kona sibe tedi mabai Eteni sa wai badaedina ba lisidimo sa wai bada teyala. ⁴³ [✧] Temi mote maso mai ko voiyē, aiyai didiġa i ġoena ba ya sako yovoġe munaġe bi aubaimi yai taupaula. ⁴⁴ Aiyai bi doli i ġoena ba ya sako yovoġe munaġe bi lava ġesaudi aubaidi yai taupaula yababa. ⁴⁵ Mainana Tana Taunana Natuna i yovona mote lava aubaina si paula bi tana lava aubaidi i paula bi ena yawasana i vite munaġe te lava wapewapedi i wai yawasanidi.”[§]

Yesu Batimiyas matana potapotana i wai yawasani

(Luk 18:35-43)

⁴⁶ Yesu ena taukaikaiwatana vaitedi a tava Deliko malagainemo. Ġome ena tauwaikaiwatana bi lava kumna dididiga vaitedi Deliko a gosegose ba oloto matapotapotana isana Batimiyas tana eta diyanemo i miya bi i waiwaigigimana, Batimiyas tana Timiyas natuna.

⁴⁷ Sauginemo tana Nasalet Yesuna giuna i vaivaiye ba binau i waitubuna ġado, “Yesu Deivid Natuna ^{**} kwa lau nuwatoitoiyegu!” ⁴⁸ Lava wapewapedi ġome Batimiyas a kaipasine, “Ku miya moimoisili!” Bi tana yaġħolo te kalinana dididiginemo i binabinu gado, “Deivid Natuna kwa lau nuwatoitoiyegu!”

⁴⁹ Kamaina bi Yesu i vamoito bi lava i giuwedina gado, “Ko giuwe ya saġa nigħi ġome.”

Tedi oloto matapotapotana a giuwena gado, “Ya yogeyogem, ma nuwavism kwa moito bi kwa nawa lisinemo.”

⁵⁰ Kamaina bi tana ena kwama i ġiġi, i pwalaġe kamaġe, i laupotisaġa bi i nato Yesu lisinemo.

[†] 10:32: Tauwaikaiwatana a tava banina lava tana a waiddibodibōġi. Bi lava ġesaudi mulinaġa a nawanawa a naila banina, a nawanawana noke Yelusalemmo bai ya tubuġa lisinemo. [‡] 10:38: Yesu ledū lau tegoyena bi waibulu i giuwena ba mote ledū ota bi asiwa ota bi ena wainuwatoi bi ena peki i giu wata. [✧] 10:43:

Met 23:11; Mak 9:35 [§] 10:45: Yesu ena wainuwatoi bi ena peki gebogebo lavada eda gabu i vai, mai Aisaija 53:8 i giugjuna. ^{**} 10:47: Giu Deivid Natuna ba mote natu otina bi Deivid ena dammo i tubuġa.

⁵¹ Ğome Yesu Batimiyas i waitalayena gado, “Bai kwa ݁oe݁oena aubaim yà voiye?”

Kamaina bi oloto mata potapotana i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ya ݁oe݁oena yai kita muna݁a.”

⁵² Yesu i giuwena gado “Kwa nawa em suma݁a i wai yawasanim.” Noi taunana te oloto matana i yana bi Yesu i kaiwata te eta݁a a nawa.

11

Yesu Yelusalemmo i sola sa݁a

(Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Dyon 12:12-19)

¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana oya Olip diyanemo malagai Betpage bi Betenimo a tava, Yelusalem a vavawai݁ele݁ele. Bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giukama݁gedi a doli, ² bi i giuwedina gado, “Ko nawa Yelusalem malagainemo bi sauginemo ݁ome kona tavana ba donki lauwalina waitamina ko kita, mote aiyai i geluwe, temi ko kuvesi bi ko natome.*

³ Bi aiyai yai talayemina gado, ‘Bai aubaina niga mai ko voivoiye?’ Ba temi tana ko giuwena gado, ‘Bada ya ݁oe݁oe bi mote lofana te ya muna݁e.’

⁴ Tedi a nawa malagaimo a tava bi eta diyanemo vanuwa mataetinemo donki lauwalina waitamina a kita i moimoito, kamaina bi a kuvesi. ⁵ ݁ome lava ݁esaudi diyanemo a moimoitona ai talayedina gado, “Bai aubaina mba donkina ko kuvekuvesi?” ⁶ Kamaina bi tedi Yesu bai i giugiuwedina mainana a giuwedi. ݁ome te ai aninedi bi donki ai doli nawe. ⁷ Tedi donki ai doli nawe Yesu lisinemo bi edi kwama a ݁igikama݁gedi te donki dabanemo a yesidi bi dabedimo Yesu i miya.

⁸ Lava wapewapedi edi kwama etamo a yesidi bi ݁esaudi kai malugulugudi a bwalidi bi a yesi nawedi.[†] ⁹ Lava dolidolidi bi mulimulidi a binabinauna gado,

“Maimaituwa ta kasa݁esa݁e.

Ka kavisuvisuna ya natonato Bada isanemo.[‡]

¹⁰ Ka kavisuvisuna BADA isanemo ya natonatona Deividia ena tubulelesemo
Maimaituwa ta kasa݁esa݁e, noke malamo!”

¹¹ Yesu Yelusalemmo i tava bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo. ݁ome bai matabuna i kita kovidi bi kaikana aubiga aubaina te ena tauwaikaiwatana 12 vaitedi a nawa Betenimo.

Yesu kai damaya i pasili

(Metiu 21:18-19)

¹² La݁ani i sako Beteni a gose bi a nawanawa te Yesu kani i peki. ¹³ Kamaina bi i wai kita nawa manemanekemo te kai damaya luguna i kita. Bi i nawa diyanemo te i kita kaukauwe ba votana ge݁a, banina mote vota ena bolimani. ¹⁴ Yesu kai damaya i pasilina gado, “Mote aiyai kaka votam ima kani muna݁e!” Mai i giugiu ba ena tauwaikaiwatana ena giu a vaiye.

Yesu taugimala bi taukune Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo i kwavidi a potiyovo

(Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Dyon 2:13-22)

¹⁵ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalemmo a tava bi tana i nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna nopoñemo. ݁ome tedi mabai a wai kunekune bi a gimagimala i kwavivaidi a potiyovo. Bi wali dobu manedi tauvitaledi bi mwanuwa gabubu a wai kunekuneyedina edi bera bi edi animiya i vitaledi. [§] ¹⁶ Bi lava i wai݁akedi te waikunekune mwalidi mote sima avala bi Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna nopoñe sima nawa. ¹⁷ [☆] Bi tana lava i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Gilugilumina wadubonemo Maimaituwa i giuna gado,

* 11:2: Yesu tana donki dabanemo i gelu banina tana Maimaituwa ena vinevine (Sakalaiya 9:9). [†] 11:8: Dyon 12:13 i giugiu luvanemo lava edi gala bi kai ma lugulugudi a bwalidi etamo a yesidi ba edi ka sa݁esa݁e bi edi vivila te ݁alibona a voyai. [‡] 11:9: Giu Ousana Alamek kalinedimo ba Niganana kwai yawasanimai. Muli݁a giuna a vitale te ka sa݁esa݁e Sale 118. Mba giuna no݁otinemo tedi Yesu a kasa݁esa݁e te tana guyau. [§] 11:15: Diu edi no݁otemo manemo lava matana ba koikoitau. Taunana aubaina a tavaitedi bi a wai kunekuneyedi te mane a tanodi bi takis a wai mai'idi. [☆] 11:17: Ais 56:7

‘Tagu egu vanuwa sai isana
pali vanuwina lava dobu matabuna aubaidi.’

Bi temi kona voye te maibena ‘taudanenedanene edi gabu.’ ”**

¹⁸ Pilisi edi babada bi waiāake tauwailovelovenia niga giuna a vaiye bi eta a tavutavu te bainewa maso Yesu ai peki. Bi geāga te a naile banina lava kumna ena wailovelove a sovesoveye.

¹⁹ Kamaina bi suwala bulubulomo Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Yelusalem a gose bi a nawa.

Damaya kaina i poki

(Metiu 21:20-22)

²⁰ Malaboiboi āgesaunemo tedi a munamunaāga, mba kaina a kita i poki pakanemo te damonemo. ²¹ Gome tedi kai a kitakita ba Pita Yesu ena giu i noāgoti bi i giuna gado, “Tauwailovelove kwa kita, damaya kaina kuna pasipasilina i poki.”

²² Yesu edi giu i waimunena gado, “Emi waisumaāga Maimaituwa lisinemo ko sako.

²³ ²⁴ Giukauwemo yā giugiuwemi, aiyai niga oyana ya giuwena gado, ‘Ku pwalaāge nawem nisamo’ bi tana nopenemo mote ima nuwalaāgalāāga bi yai sumāāga te bai i giugiuwena ba aubaina ya tubuāga. ²⁵ Taunana aubaina yā giugiuwemi te bai palimo ko wai baāgena ba koi sumāāga te kona banavi, bi mba temi emiya. ²⁶ Bi laāgannemo ko laulaupalina ba dolina tedi mabai gebogebo lisimimo a voivoiyena, ko noāgoti kamaāgedi, mainana kaka Tamemi malamo emi gebogebo ya noāgoti kamaāgedi.”††

Yesu ena waibada waitalana

(Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Tedi a tava munaāga Yelusalemmo bi Yesu, Maimaituwa ena vanuwa didiyaunaāga i nawanawa. Pilisi edi babada, waiāake tauwailovelovenia bi Diu babadidi a tava Yesu lisinemo ²⁸ bi ai talayena gado, “Tam waibada bamo kuna vai bi niga kauwidi kwa voivoiyedi? Em waibada aiyai i vitem?”

²⁹ Kamaina bi Yesu edi giu i wai munena gado, “Waitala āgemota yāi talayemi bi giu koi mune kaka yā giuwemi te bamo tagu waibada e vai bi niga kauwidi yā voivoiyedi.

³⁰ Ko giuwedu, aiyai Diyondi waibadana i vite bi i laulaukabulu? Maimaituwa i vite ee lava dobumo?”

³¹ Tedi taudiāga ai talapilina gado, “Bamoda ta giuna gado, Malaāga, ba tana ya giuna gado, ‘Bai aubaina mote koi sumāāge.’ ³² Bi bamoda ta giuna gado, ‘Lava lisidiāga,’ ba sa āgasiyeda.” Tedi a nailana banina lava matabudi a sibe, te Diyondi tana kamaaina te taugiuwatana.

³³ Taunana aubaina ena giu ai munena gado, “Tama mote ka sibe.”

Bi Yesu i giuwedu gado, “Tagu kota mote yāma giuwemi te egu waibada bamo e vai bi niga kauwidi yā voivoiyedi.”

12

Taubayau lautaualalana

(Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ ² Kamaina bi Yesu lautaualalamo giuwedu i waitubuna gado, “Oloto waen daibina i wadi bi i ganakuku. Bi kota waen aniva pisana i voye bi ani waikoyaāga vadavadana i keli. Kamaina bi taubayau i tanodi te waen daibinemo* i waidubudi. Bi tana i nawa dobu

** 11:17: Yesu mba lavedi edi bena i vitaledi banina mba manedimo kaiyovumo a puyopuyo bi lava āgesaudi edi mane nevedi a tanotanodi. ² 11:23: Met 17:20 ^{††} 11:25: Gilugilumidi wadubodi āgesaudimo kota mainana lova 26 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Bamoda temi emi lava edi gebogebo mote koma noāgoti kamaāgedi, ba kota Tamemi malamo emi gebogebo mote ima noāgoti kamaāgedi (Metiu 6:15 ko kita). ³ 12:1: Ais 5:1,2 ^{*} 12:1: Waen daibina ba gabu āgaubona āome Diu lavedi waen sa wadiwadi. Bi waen votana a wai isana guleipi. Tedi guleipi dom nopolidimo a sivu yovoāgedi bi a vava buyodi. Bi masidi a ledudi bi kwagimo a āginiāgini yovoāgedi, mba taunana waen edi ani tego.

ḡesaunemo. ² Vililubu laḡannemo tana taupaula i giukamaḡe waen daibina taulabena lisidimo te waen votedi ḡesaudi maso i laitupa. ³ Bi geḡa te taubayau taupaula a kaididi, a kwapi bi a giukamaḡe kavakavana i munaḡa. ⁴ Bi kota taniwaga taupaula ḡesau i giukamaḡe lisidimo bi tedi kununa a dougolu bi a voye te i wai tunimayaḡa. ⁵ Daibi taniwigina taupaula ḡesau i giukamaḡe bi tedi tana ai peki. Bi kota wapewapedi mainana a voyiedi, a kwapudi bi ai pekidi.†

⁶ “Niganana ḡemota ota ya miyamiya, taniwaga natuotina nuwapouna. Muliġa tana natuotina i giukamaḡe bi i giuna gado, ‘Tedi male natugu sa vivile.’”

⁷ “Bi geḡa te taubayau taudīga ai giuguna gado, ‘Niga olotona male tamana gagasina matabudi ya tanodi. Ei, ko nato ta lai peki bi gagasa matabuna tada ta vai.’ ⁸ Kamaina bi tedi a kaididi, ai peki bi waen daibina mulitaulinemo a pwalaḡe nawe.”

⁹ Yesu ena giu i waikovi bi i wai talayedina gado, “Daibi taniwigina bai ya voye? Tana kaka ya tava bi taubayau yai pekidi bi waen daibina lava ḡesaudi ya vitedi.‡ ¹⁰ ¶ Temi gilugilumina wadubonemo kona iyevi ee geḡa? Mba niga mainana i giu, ‘Vanuwa taukelina duḡu a dabodabokena,

i nuwavitala te duḡu laukaina vanuwa yasina i tubuḡa.§

¹¹ Bada, niga kauwina i voye te kitana lisidemo i visu gulata.’”

¹² ¶ Gome Diu babadidi eta a tavutavuḡe te maso a pani, banina a sibe te tana lautaulalamo i giugiu watedi bi geḡa te tedi lava kumna a nailedi. Kamaina bi a kita kamaḡe te i nawa.

Takis ena waitala

(Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Lautaulala mulinemo Palisi ḡesaudi bi Alodi ena muli a giukamaḡedi Yesu lisinemo te ena giumo maso ai wawu. ¹⁴ Bi tedi a tava lisinemo bi a giuwena gado, ‘Tauwailovelove, ke sibe te tam ba giukauwa kwa giugiwe, te lava bai sa giugiuwena mote kuma nainale. Tam lava isanawenawedi edi giu mote kuma iyeiyevidi bi em wailovelove ba Maimaituwa ena ḡowana bi giukauwa lava kwa wailovelovedi. Kwa giuwemai, kamaina te takis kai maii Sisa lisinemo ee geḡa?’

¹⁵ Yesu edi kaiyovu i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina, ko ḡoeḡoe te ko taikulugu? Kaikaiyumi? Mane ko natome bi ya kota.” ¹⁶ Kamaina bi mane a natome bi i giuwedina gado, “Aiyai isana bi kununa aluwina manemo?”

Bi a giuwena gado, “Ālibona Sisa aluwina bi isana.”

¹⁷ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bai Sisa enaya ba Sisa ko vite bi bai Maimaituwa enaya ba Maimaituwa ko vite.” Gome tana ena giu a soveye.

Pekimo kenamoito waitalana

(Metiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ ¶ Sadisi ai sumaḡa te lava pekipekidi mote sima kenamoito. Taunana waitalana aubaina a tava Yesu lisinemo.** ¹⁹ Bi tedi a giuna gado, ‘Tauwailovelove, Mousis, Maimaituwa enai ḡake aubaimai i gilumina gado, ‘Bamoda oloto tinanatuna mwanena i peki kamaḡe bi natunatuna geḡa ba kota tinanatuna iwapena ya naḡi. Bi yai natuna te tuwaḡana pekipekina aubaina.’ ²⁰ Mai maso oololoto 7 bi tautuweḡina i naḡi te i peki bi natunatuna geḡa. ²¹ Wai labuna iwapena i naḡi bi kota i peki, natunatuna geḡa. Mainana

† 12:5: Isael lavedi Maimaituwa ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi maibena taubayau daibi taniwigina ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi (Delimaiya 7:25-26, Eimos 3:7, Sakalaiya 1:6). ‡ 12:9: Niga ḡome Yesu ena giu banina ba tana male Diu babadidi sai peki bi Maimaituwa male tedi ya kovoḡidi.

¶ 12:10: Sale 118:22,23 § 12:10: Gulik baibol nophonemo i giu te ḡakima. Banina tedi ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Bi ḡakima ḡemota vanuwa liunemo ya moimoitona ba vanuwa yasina. Niga ḡakimina taunana Yesu, Maimaituwa ena vanuwa valivaliuna duḡuna (Epeses 2:19-21 bi Aisaiya 28:16). ¶ 12:18: Giu 23:8 ** 12:18: Diu nopolimo dam ḡemota a miyamiyana isedi Sadisi. Niga lavedi edi waisumaḡa ba tabuna, tedi mote ai sumaḡa te lava ya peki bi ya kena moito. Bi mote ai sumaḡa te alualuwa bi aneya mote bambo sima miyamiya. Tedi Mousis ena buka i gilugilumidina taudīga a iyeiyevidi bi buka ḡesaudi geḡa.

wai faionina vaitena. ²² Mba olotodi wapedi 7 waivinina a naḡi bi kauwina ḡemotina lisidimo i tubuḡa bi a peki kovi mote natunatudi bi waivini muliḡa i peki. ²³ Kenamoito sauginemmo male aiyai mwanena mba waivinina, oloto wapedi 7 a naḡinaḡina?”

²⁴ Bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kona ai giugiu, gilugilumina wadubonemo Maimaituwa ena giu kona iyevi bi mote ko sibe, kota ena ḡailisi mote ko sibe. ²⁵ Laḡannemo pekipekidi sa kenamoitona ba mote sima naḡi. Tedi sa miyana mai aneya malamo. ²⁶ ✧ Bi pekimo kenamoito ena giu Mousis i gilugilumina mote ko iyevi? Wala kai tombolunemo, kai vavavanina nopenemo Maimaituwa, Mousis i giuwena gado, ‘Tagu Eiblaḡam ena Maimaituwa, Aisik ena Maimaituwa bi Deikap ena Maimaituwa.’ ²⁷ Tana mote lava pekipekidi edi Maimaituwa bi lava miyemiyedi edi Maimaituwa.†† Temi ba ko giugiu yabayababa.”

Waīgake laukaina (Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Waīgake tauwailovelovena ḡome i vaiyedi a waitalapilina gado. Tana i sibe te Yesu i giukauwa, kamaina bi i waitalayena gado, “Waīgake matabudi mododimo bamo taunana waīgake laukaina?”

²⁹ ✧ Yesu ena giu i waimunena gado, “Waīgake laukaina ba niḡa, ‘Ko vaiye Is-lael, Bada eda Maimaituwa taunaḡa Bada. ³⁰ Bada em Maimaituwa kwa ḡoena, mba nuwapoum tabutabunemo, tubuḡim tabutabunemo, em noḡota tabutabunemo bi em ḡailisi tabutabunemo.’ ³¹ ✧ Waīgake wai labuna ba niga, ‘Lava ḡesauna kwa ḡoena mai bainewa taumḡa kwa ḡoeḡoemna. Bamo mote waīgake ḡesau i didiga gulata kaka niga taudidi.’”

³² Kamaina bi waīgake tauwailovelovena Yesu i giuwena gado, “Bai kuna giuwena ba i visu. Giukauwa te Bada tana Maimaituwa bi diyanemo mote bamo Maimaituwa ḡesau. ³³ Bi lava maso Bada edi Maimaituwa a ḡoena, nuwapoudi tabutabunemo, tubuḡidi tabutabunemo, edi noḡota tabutabunemo bi edi ḡailisi tabutabunemo. Bi lava ḡesaudi ḡoedi, i saḡa gulatana kaka sewasewa gabugabu ḡosedi Maimaituwa lisinemo.”

³⁴ Yesu i vaiye te niga olotona ena giu i visu. Kamaina bi i giuwena gado, “Maimaituwa ena waibadana ḡotonu te kwa banavi.” Niga mulinemo lava matabudi a naila bi aiyai mote Yesu i waitala munaḡe.

Deivida ena Bada aiyai? (Metiu 22:41–23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Yesu Maimaituwa ena vanuwemo i wailovelove bi i waitalana gado, “Bainewa te waīgake tauwailovelovena sa giugiu te Keliso ba Deivida ena tubulelesemo? ³⁶ ✧ Aluwa Waiyawa noḡota Deivida i vite te i giuna gado,

‘Bada egu Bada i giuwena gado,

“Niga ḡome kataiyagumo kwa miyamiya
eete em ḡaviya kaḡem dibunemo
yāi dubudi.”’

³⁷ Deivida otina i giuna gado, Bada. Bi bainewa te Vinevinena maso Deivida ena tubulelesemo?” Lava kumna dididiga Yesu ena giu a vaivaiye ba ai nuawisu.

Yesu aiyai natuna

³⁸ Yesu i wailovelovedi bi i giuna gado, “Waīgake tauwailovelovena ko kita kauwedi. Tedi gala lofelo fedi sa kotedi bi ani waīgema gabudiḡa sa moimoito nawa te lava maso sai eboneydi vivila vaitena. ³⁹ Tedi sa ḡoeḡoena ani miya visuvisudimo sa miya aniwai bolu vanuwidimo bi mata'asimo. ⁴⁰ Tedi iwape sa kaiyovuḡedi, edi ḡonaḡona sa legaudi bi lisidimo sawai bada teyala. Bi kota pali lofelo fedi sa voivoiyedi, te maso lava sa sovedi. Niga lavedi muliḡa edi kovoḡa dididigi otina sa vai.”

✧ 12:26: Pot 3:6   †† 12:27: Lava niganana sa miyamiyana bi waiwaisumeḡidi a pekipekina edi Maimaituwa.   ✧ 12:29: Wai 6:4,5   ✧ 12:31: Liv 19:18   ✧ 12:36: Sale 110:1

Iwape ena puyo
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo, Yesu mane abomina diyanemo i miya bi lava i kitedi abomemo mane a sivusivudi. Lava waiguyaudi wapewapedi mane nananakidi a sivusivudi. ⁴² Bi kota iwape wai nuwatoitoina i tava bi peni labu i sivu, mba penidi labu ba lağan ġemota ani gimala luvana. ⁴³ Yesu ena tauwaikaiwatana i yogedi ai ġemotidī bi i giuwedina gado, “Ya giugiu kauwemi te niga iwapena ena puyo i sakona ba i didiga gulatana kaka lava waiguyaudi. ⁴⁴ Bai aubaina tedi wai guyaudi edi mane nananakidi a kenakena bi keikeilikidi a sivusivudi. Bi niga iwapena waiyamoyamonina kanaya ani gimelina bi geğä te matabuna i sako kovi.”

13

Yesu i giu te muliğä lava Maimaituwa ena vanuwa waiyawa sa kagebogebo
(Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Ĝome Yesu Maimaituwa ena vanuwa waiyawa i gosegose bi ena tauwaikaiwatana ġemota i giuwena gado, “Tauwailovelove, kwa kita niga vanuwidi kitedi a visu gulata bi kota ġakima nananakidi a laukeliyedi.”

² Yesu giu i waimunena gado, “Niga vanuwidi nananakidi ko kitekitedina, mote kaka ġakima ġemota ena gabumo ima kena, matabudi kaka sa ġima wai dabalalidi.”

Pilipili bi laukivigebogebo nōpodimo Yesu ena tauwaikaiwatana sa moitodidina
(Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu oya Olip dabanemo i miya bi matana Maimaituwa ena vanuwa waiyawa yawaninağä i waikita nawa. Kamaina bi Pita, Diyemes, Diyon bi Endulu taudiğä a tava Yesu lisinemo bi ai talayena gado, ⁴“Kwa giuwemai te bai lağannemo niga kauwidi sa tubuğä? Bi bai matailina ka kita bi ka sibe te mba kauwidi ġotona te sa tubuğä?”

⁵ Bi Yesu i giuwedina gado, “Koi kita kauwa te mote aiyai ima kaiyovuğemi. ⁶Muliğä male lava wapewapedi sa tava bi isagumo sa giuna gado, “Tagu taunana Maimaituwa ena vinevine’ bi lava wapewapedi sa’ai wai etadoliyedi. ⁷Lağannemo waiğasiğası daguguna laulisimo bi manekemo noyana ko vaiyena ba koma naila. Niga kauwidi sa gei tubuğä bi mba taunana mote damona. ⁸Dam bi dam sai ġasiğası bi ġalibona falona ġalibona vaitena sai ġasiğası. Bi dobu ġesaudiğä yoyo bi gomala sa tubuğä. Niga kauwidi sa tubuğana maibena waivini bwagabwagana wainatuna yavina mayavaina mainana.

⁹ ¹⁰“Temi ko kita kauwa, lava male sa panimi bi sa etalemi bi bolu vanuwidimo sa kwapumi. Banina temi tagu taukaiwatagu. Temi babada bi ġalibona matedimo ko moito bi tagu giugu ko giuwedi. ¹⁰Muliğä kaka lağan damona ya tavana, dolina taukaiwatagu giugu visuvisuna sa lauguguyaena dobu matabudimo.

¹¹ “Bi lağannemo sa panimi bi sa nawemi ko etalena ba mote komai nuwaboya dolidoli te bainewa ko giu. Mba lağannemo bai Maimaituwa ya vitevitemina ko giuwe. Mba mote temi koma giugu bi Aluwa Waiyawa noğota ya vitemi te ko giu.

¹² “Lava ġesaudi sa kaisolu te tasitasidi kedi ġaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. Bi tamatama natunatudi sa kaisoluğedi. Bi libilibi sa kaisolu te tametamedi kedi ġaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. ¹³ ¹⁴Bi lava matabudi sa dabokemi banina temi tagu ko waisumağegu. Bi aiyai i moito didina te damonemo ba ya yawasana.”

Wainuwatoi lağanina dididiga
(Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Mba lağaninemmo kauwa gebogebo otina bi wai matalawalawalana, ġome mote maso i moito bi geğä te ya moito. (Temi tauiyava niga ġome bai ya giugiuwena banina ko sibe kauwe.) Tedi mabai Diudyamo sa miyamiyana sa velau sa nawa oyamo. ¹⁵ Bi tedi mabai vanuwa dabanemo sa miyamiyana mote sima yovo vanuwa nopolnemo te edi ġonağjona bai sima vai. ¹⁶ Bi kota tana aiyai daibimo mote i munağä vanuwemo ena gala vaina

◇ 13:9: Met 10:17-20 ◇ 13:13: Met 10:22

aubaina.¹⁷ Bi mba lağandimo vesavesala bwagebwagedi bi vaivaisu lisidimo ba i gebo gulata!¹⁸ Taunana aubaina ko laupali gulata te niga kauwidi mote bodubodu lağandimo sima tubuğَا!¹⁹ Mba lağanidimo ba wainuwatoi didigina ya tubuğَا, mote mai wala pakanemo Maimaituwa dobu i voivoiyena lağannemo te niganana. Bi muliğَا mote mainana wainuwatoina ima tubuğَا munağَا.²⁰ Bada ena vinevine lavedi kedinawamo aubaina te mba lağandi i bwali wai' watiyedi, bamoda geğَا, mote maso aiyai i yawasana.

²¹⁻²²“Mba lağannemo bamoda aiyai ya giuna gado, ‘Kwa kita Keliso niga,’ ee ‘kwa kita tana nanoi,’ mote kumai sumağe. Banina Keliso kaikaiyovudi bi taugiuwatana kaikaiyovudi sa laumağata te mataila bi anisove kauwidi sa voyedi te sera maso Maimaituwa ena vinevine lavedi male sa'a'i waietadoliyedi.²³ Taunana aubaina koi kita kauwa mwali matabuna kaikana e giu wainonomi.”

Yesu ena nato munağَا

(Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴“Mba pilipilidi lağanidi mulidimo suwala yai dudubala bi nawalai mote ima yana.²⁵ Bi kota kipola galewemo sa kuluva bi mwali sawasawamo ğaiğailisidi matabudi sa gusu.

²⁶“Mba lağannemo Tana Taunana Natuna yadamо, ya laumağata ğailisi vaitena bi ma namalina ya nato te lava sa kita.²⁷ Bi tana ena aneya ya giukamağedi te dobu matabuna sa kwaivibile. Bi ena vinevine lavedi dobu isuna bi isuna sai ğemotidi bi kota mainana malamo.”

Kaikini ya natonato

(Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸“Niganana kaikini yai lovelovemi, lağannemo kai lagelagedi sa nimagala, sa kini bi lugudi sa gidagidava ba ko sibe te bodubodu lağanina ya natonato.²⁹ Bi kota mainana temi niga kauwidi sa tubutubuğَا ba ko sibe te lağani i watiğe te tana ya nato munağَا.³⁰ Giukauwemo yà giugiuwemi, te niga kimtina sa miyamiyana mote sima peki bi niga kauwidi sa tubuğَا.³¹ Mala bi dobu sa launeğaneğَا bi giugu mote kaka ima launeğaneğَا.”

Tada ta vononoğَا Yesu ena nato munağَا aubaina

(Metiu 24:36-44)

³²“Bada ena nato munağَا lağanina bi saugina mote aiyai i sibe. Mote aneya malamo, mote natuna bi tamana taunağَا i sibe.³³ Koi kita kauwa bi koi mayavai banina temi mote ko sibe te bai lağannemo mba lağanna ya tava.³⁴ Mba maibena oloto ena vanuwa i gose bi i nawa dobu ğesaunemo bi ena taupaula ena vanuwa sa kitakita wata. Bi ğemoğemotağَا edi noya i vitedi bi mataeta taulabena i giuve te yai kita kauwa.³⁵ Koi kita kauwa! Bai aubaina, mote ko sibe te bai lağannemo vanuwa taniwigina ya tava, bamoda aubigamo ee dudubala modonemo ee kamkam ya ğabağaba ee olaolalemo suwala ya lovlovotava.

³⁶“Mote koma kena nuwayavuğَا bamoda yai tagugumi.³⁷ Bai yà giugiuwemina ba mainana lava ğesaudi yà giugiuwedi: Koi kita kauwa!”

14

Diu babadidi Yesu kana pota a yesi

(Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Diyon 11:45-53)

¹“Lağani labu muliğَا kaka wawaitauli bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina sa voiyyena. Ba Pilisi edi babada bi waiğake tauwailovelovena kandavonemo eta a tavutavu te bainewa maso Yesu a pani bi ai peki.² Tedi a giuna gado, “Mote soimo tama voiye male lava ta kağasiğasidi.”

Waivini masi panepanena Yesu dabanemo i ğini

(Metiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)

---

* 13:18: Gulik baibol nopenomo mote bodubodu ima kenakena bi gomala (winter).   13:19: Dan 12:1   13:26: Dan 7:13   13:32: Met 24:36   14:1: Pot 12:1-27

³ Beterimo Saimon sida kapa i vaivaina ena vanuwemo Yesu i miya i kanikani bi waivini masi panepanena dubina* i vai tavaite. Kamaina bi dubi gadona i kulakoto bi Yesu dabanemo i ġini. Niga gaubina ba ġawaġawa isana Nad masinemo a voiyē bi maiina ba i didiga gulata. ⁴ Lava ġesaudi ġome a miyamiyana a medi bi taudiġa ai giuguna gado, “Bai aubaina masi panepanena i waiyakali? ⁵ Mba maso a kuneysa bi mane dididiga otina a vai te maso lava wainuwatoitoidi a vitedi.” Bi tedi waivini a kaipasine.

⁶ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ko kita kamaġe! Bai aubaina ko kaka nuwalaġalaġa? Tana kauwa visuvisuna tagu aubaigu i voiyē. ⁷ Temi lava wai nuwatoitoidi sauga matabuna vaitedi ko miyamiya, bamoda sagudi ko ġoena ba wali saugemo ko sagudi bi tagu mote temi vaitemi tama miya nonoġa. ⁸ Tana i sibe te bai ya voivoiye. Masi panepanena tubuġigumo i ġinina ba i ka nonoġina muliġa laudobo aubaina. ⁹ Yà giugiu kauwemi, dobu matabunemo lava giu visuvisuna sa lauguguyaena ba niga waivinina bai i voivoiyea sa noġoti bi sa giuwata.”

Diudas i wai anina te Yesu ya kaisoluġe

(Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Diyon 13:21-30)

¹⁰ Diudas Iskaliot, tauwaikaiwatana 12 nopolidomo i nawa pilisi edi babada lisidimo bi i kaisolu te bainewa Yesu sa pani. ¹¹ Tedi bai i giugiuwedina, a vajye bi ai nuwavisu gulata. Kamaina bi a giuwapa te mane sa vite. Ġome Diudas gavogavo i tavutavu te bainewa maso Yesu nimedimo i sako.

Vawaitauli soina a kani

¹² Buledi mote muu'a vaitena soina laġanina i tava. Ġome lava sипу natunatudi lau ewalidi a vunudi bi a lau sewasewaedi vawaitauli soinemo. Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Bamo ġome kuna ġoeġoena vawaitauli kanina ka voiyē?”

¹³ Kamaina bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giu wailovelovedi bi i giukamaġedina gado, “Ko nawa Yelusalemmko ko tava bi oloto ko kita gauba dubina ya avaavalina ko kaiwata. ¹⁴ Bi bamo vanuwinemo ya valagetana, mba vanuwina taniwigina ko giuwena gado: Tauwailovelove niga mainana i giu, ‘Bamo gabunemo tagu bi egħi tauwaikaiwatana vaitedi, vawaitauli kanina ka kani?’ ¹⁵ Bi ġome vanuwina nophonemo gabu dididiga kaka nonoġina yai lovemi. Te ġome temi bai matabuna aubaida ko kanonoġi.”

¹⁶ Kamaina bi taukaiwatana a nawa, malagai dididiginemo a tava bi bai matabuna Yesu bainewa i giugiuwedina mainana a banavi. Bi ġome vawaitauli kanina a kanonoġi.

¹⁷ Aubigamo Yesu taukaiwatana vaitedi a tava. ¹⁸ Laġannemo a miya a kanikani ba Yesu i giu gado, “Yà giugiu kauwemi, te ġemota modomimo kaka ya kaisoluyegu, tana aiyai vaitena ka kanikanina.”

¹⁹ Taukaiwatana nuwedi i gebo bi ġemoġemotaġa ai talayena gado, “Bada ku giu, mote tagu, ee?”

²⁰ Yesu i giuwedina gado, “Temi 12 modomimo ġemota, tana aiyai vaitegu ema buledi abomemo ka wai dakwana. ²¹ Maibena wala a gilugilumina nophonemo te Tana Taunana Natuna kaka ya peki. Bi i gebo kauwa te oloto aiyai Tana Taunana Natuna ya kaisoluye! Mba olotona avena te maso i tubuġa.”

²² Ġome a kanikani bi Yesu buledi i vai, Maimaituwa i wai ebone, i vilikivi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi. Bi i giuwedina gado, “Niga ko vai, tagu tubuġigu.”

²³ Kota ledū i vai, tamana i wai ebone bi tedi matabudi ledunemo a lautego. ²⁴ Yesu i giuwedina gado, “Niga ba tagu kwasinigu i nuwaġjini lava wapewapedi aubaidi, tagu kwasinigu Maimaituwa ena waianina ya voiyē te ya ġailisi. ²⁵ Yà giugukauwemi, tagu kaka mote niga waenina yàma tegħi munāġe eete Maimaituwa ena waibada laġannemo kaka waen valivaliuna yà tegħi.”

²⁶ Kamaina bi a sale i kovi bi a nawa Olip oyanemo.

---

* 14:3: Niga gaubina mai'ina i didiga gulata. Inglisimo sawai isana alabasta. 24: Pot 24:8; Del 31:31-34

Yesu Pita ena valele i gei giuwe

(Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Diyon 13:36-38)

²⁷ Yesu tedi i giuwedina gado, “Temi matabumi kaka ko velau ko ȫosegu, maibena gilugilumina wadubonemo Maimaituwa niga mainana i giu,
‘Tagu kaka tauwaiȫamoȫamo yai peki
bi sipu kaka sa dabalala.’

Taunana aubaina temi matabumi kaka ko velau ko nawa. ²⁸ $\diamond$ Bi laȫannemo tagu yà kenamoito, ba yà dolidoli Galilimo.”

²⁹ Tana mainana i giugiu ba Pita ena giu i wai munena gado, “Egu lava ȫesaudi male sa velau sa nawa bi tagu ba mote yàma gosem!” ³⁰ Yesu Pita i giuwena gado, “Yà giugiukauwem te mateya dudubalemo, muliȫga kaka kamkam malabu ya ȫabana, ba tam ma faiona kwa giu te mote ku sibegu.”

³¹ Pita kalinana bagibaginemo i giuna gado, “Tagu male mote mainana yàma giu. Avena te bainewa bi male vaitem ta peki. Tagu male mote yàma valeem.” Bi ȫesaudi giuna ȫemotina a vato.

Yesu Getsemenimo i laupali

(Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Tedi dobu isana Getsemenimo a tava bi Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Niga ȫome ko miyamiya bi tagu yà nawa yà laupali.” ³³ Tana Pita, Diyemes bi Diyon i waidolidi te a nawa. Tana yavi bi nuwaboya nopona i wai wanavu. ³⁴ Bi i giuwedina gado, “Nuwaboya nopupogumo i didiga gulata, ȫotona te yai pekigu. Niga ȫome ko miya bi manoȫotimi ko wai kita.”

³⁵ Yesu ȫotona i taunawa bi i nuwalikwa doȫamo i talaȫga bi i laupalina, bamoda ȫemoȫemotina, te niga wainuwatoina mote maso i vai. ³⁶ Kamaina bi i laupalina gado, “Tamagu, Tamagu! Bai matabuna tam lisimmo i tekateka. Niga wainuwatoina leduna lisigumo kwa kaikamaȫe. Bi geȫga te mote tagu egu ȫowana bi tam em ȫowana.”

³⁷ Yesu i tava munaȫga bi ena tauwaikaiwatana faiona i kitedi a kena kwavu. Kamaina bi tana Pita i giuwena gado, “Saimon, tam kwa kenakena ee? Maso ȫemoȫemotina kona tauwai kita laȫan ȫaubona?”[†] ³⁸ Ko kita kauwa bi ko laupali te mote laulubumo koma kuluva. Aluwimi ya ȫoeȫoe bi tubuȫa i gwaȫa.”

³⁹ Kamaina bi kota i munaȫga i laupali bi giuna ȫemotinana i vatovato. ⁴⁰ I nato munaȫga i kitedi a kenakena banina tedi mote ȫemoȫemotina te sai kita. Bi mote a sibe te bai sa giue.

⁴¹ Bi ena tava waifaioninemo i giuwedina gado, “Temi yaȫolo ko waiyawasi? Kena avena, ko kita, laȫanina i tava, te Tana Taunana Natuna sa kaisoluye bi gebogebo lavedi nimedimo sa sako. ⁴² Ko moito! Ta nawa, ko kita, oloto taukaisoluȫegu kaikana i tava!”

Yesu a pani

(Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Diyon 18:3-12)

⁴³ Yesu yaȫolo i giugiu ba ena tauwaikaiwatana 12 nopolidimo ȫemota isana Diudas i tava. Lava kumna edi madamada bi kepata a tanodi bi tana vaitena a tava. Pilisi edi babada, waiȫake tauwailovelovenia bi Diu babadidi niga lavedi a giukamaȫedi a tava. ⁴⁴ Diudas lava kumna i giu wainonodi te mataila yai lovedi, “Bamo taunana yài suluvena ba taunana ko pani bi ko kita te mote ima naila ima nawa.”

⁴⁵ Noi taunana a tavatava, te Diudas i nawa ota Yesu lisinemo bi i giuwena gado, “Tauwailovelove!” bi i waisuluve. ⁴⁶ Kamaina bi Yesu a pani bi a labadidi. ⁴⁷ Bi ȫome diyanemo taumoito ȫemota ena kepata i wai guli, te pilisi saȫasaȫga guletina ena taupaula beyana i tadi kamaȫe. ⁴⁸ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kepata bi madamada kona avala tava, te tagu ko paniguna maibena tauwaiheyapota ee?”

⁴⁹ “Laȫan matabuna tagu Maimaituwa ena vanuwemo e wailovelove bi mote ko panigu. Gilugilumina wadubonemo i giugiukauwem niga taunana ya tubutubuȫa.” ⁵⁰ Kamaina bi

$\diamond$ 14:28: Met 28:16   † 14:37: Baibol nopolidimo a giuna one hour.

܁ome ena tauwaikaiwatana a ܁ose bi a velau a nawa. ⁵¹ Olotu ewalina ܁emota Yesu i kaikaiwata bi ena kaleko potipotina i kotekekotena bena maso a kaididi ⁵² bi ge݁a te ena gala݁a a solu݁i݁i kama݁e bi tana ma kofakofana i velau i nawa.

*Yesu Diu edi babada matedimo i etala
(Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Dyon 18:13-14,19-24)*

⁵³ Kamaina bi Yesu ai dolinawe pilisi sa݁asa݁a guletina ena vanuwemo, ܁ome pilisi edi babada, wai݁ake tauwailovelovena bi Diu babadidi ܁esaudi a tava ai ܁emotidi. ⁵⁴ Pita, Yesu i wawatawata te tana didimanina i nawa pilisi sa݁asa݁a guletina ena vanuwa mataetinemo. Tana ܁ome etala gabuna taulabena vaitedi a miya kai diyanemo a malimalili. ⁵⁵ Pilipilisi edi babada bi bolu babadidi ܁esaudi tedi Yesu ena gebo a tavutavu݁e te maso ai peki bi mote aiyai bamo lisinemo giukauwa a vai. ⁵⁶ Lava wapewapedi edi waiwauv giudi a tava a giuwedi bi edi giu ba tabudi bi tabudi.

⁵⁷ Lava ܁esaudi a moito bi waiwauv kaikaiyovudimo tana ai wavuna gado, ⁵⁸ “Tama ke vaiye i giuna gado, Tagu kaka Maimaituwa ena vanuwa lava a kelikelina, ya kagebogebo bi la݁an faiona nopolimo ܁esau ya keli, mote lava nimedimo voivoiyena.” ⁵⁹ Bi ya݁olo te edi giu tabudi bi tabudi.

⁶⁰ Kamaina bi pilisi sa݁asa݁a guletina i miya moito i nato bi Yesu i wai talayena gado, “Bai kwa giuve ee ge݁a? Niga lavedi sa wai wavum.”

⁶¹ Bi tana i miya moimoisili, mote bai i giuve. Bi kota pilisi sa݁asa݁a guletina i waitala muna݁e bi i giuna gado, “Tam taunana Vinevinena, Maimaituwa ta kaka sa݁esa݁ena natuna, ee?”

⁶² ✧ Bi Yesu i giuna gado, “Tagu taunana Vinevinena, Tana Taunana Natuna kaka ko kita tamana ܁ai݁ailisina kataianemo ya miyamiya bi malamo ma giyouna ya nato.”

⁶³ ܁ome pilisi sa݁asa݁a guletina ena gala i kulausili bi i giuna gado, “Tama niganana mote giu ܁esaudi vaiyedi kama ܁oe݁eoed.” ⁶⁴ Bainewa ko no݁ono݁oti, kaikana beyademo te vaiye te i waidibo݁a te Maimaituwa i sako yovo݁e.‡

Tedi matabudi a binauna gado, “Tana i waidibo݁a, kamaina te ya peki.”

⁶⁵ Bi lava ܁esaudi Yesu a gelolo, matana a suma, a kwapu bi a giuna gado, “Tena ku giu, aiyai i kwapum?” Kamaina bi tauyava Yesu a kaididi bi a lau nevanevakau.

*Pita Yesu i valeleye
(Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Dyon 18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Pita ya݁olo pilisi sa݁asa݁a guletina ena vanuwa mataetinemo bi pilisi ena taupaula waivinina ܁emota i tava. ⁶⁷ ܁ome Pita i kita i malimalili bi i kitadidi bi i giuwena gado, “Tam taunana Nasalet Yesuna vaitena kona nawanawa ܁emota.”

⁶⁸ Bi ge݁a te tana i valele bi i giuna gado, “Tagu mote ya sibe bai kwa giugiuwe.” Kamaina bi Pita i miya moito te ganakuku mataetina yawanina݁a i nawa. Kamaina bi kamkam i ܁aba.§

⁶⁹ ܁ome taupaula waivinina Pita i kita bi giuna ܁emotina diyanemo taumoito i giuwedina gado, “Niga taunana editau ܁emota.” ⁷⁰ Bi Pita kota i valele muna݁a. Kamaina bi a taumiya mala ܁aubona bi diyanemo taumoito Pita a giu muna݁ena gado, “Mote kuma valele, kamaina te tam taunana Galili lavam.”

⁷¹ Bi Pita Maimaituwa isanemo i waisa݁inana gado, “Kagusai Tamagu, ya giugiu kauwemi te tagu mba lavana ko giugiuwenen mote ya sibe.”

⁷² Noi taunana te kamkam ܁aba i wai labu, mulinemo Pita Yesu ena giu i no݁oti, “Muli݁a kaka kamkam ma labu ya ܁abana, tam kaka ma faiona kwa valeleyegu.” Kamaina bi Pita i laudulu bi i ܁aba nusanusa.

✧ 14:62: Dan 7:13   ‡ 14:64: Diu lavedi a no݁oti te Yesu ena giu bena Maimaituwa vaitena ܁emo݁emotidi.   § 14:68: Niga lovanemo giu kamkam i ܁abana ba buka ܁esaudi wadubodimo mote ima kenakena.

15

Yesu Paelat matanemo i moito

¹ Olaolala kaikana Pilisi edi babada, waiāake tauwailovelovenia, waibabada bi bolu babadidi matabudi ai ġemotidi bi ai ogatala. Kamaina bi Yesu nimana a pani bi ai doli nawe gabermani isana Paelat nimanemo a sako. ² Paelat Yesu i waitalayena gado, “Tam Diu edi ġalibona ee?” Bi Yesu ena giu i wai munena gado, “Emaso, kuna giuguna mainana.” ³ Pilisi edi babada kauwa wapewapedimo Yesu ai wavu. ⁴ Kamaina bi Paelat Yesu i waitala munaġena gado, “Ei, tam bai kwa giuwe ee geġga? Kwa vaiye kauwa wapewapedi gebogebodimo sa wai wavum!” ⁵ Bi Yesu mote bamo bai i giulubuġe. Taunana aubaina Paelat i sove.

Diu babadidi a ġoie te Yesu maso i peki

⁶ Paelat ena vaivaimo wala wawaitauli soina laġannemo Diu lavedi bamo lavana bili-welokomo a wai aninena taunana ya kaikamaġe. ⁷ Mba ġome oloto isana Balabas ena lava tauwaġaviya ġesaudi vaitedi biliwelokomo a miyamiya. Tedi wala Loum gabermanina ena waibada ai ġaviye bi lava a waipekidi. ⁸ Lava kumna a tava Paelat lisinemo ai ġemotidi bi ai baġa te aubaidi, ena vaivaimo wala i voivoiyena mainana maso i voye. ⁹⁻¹⁰ Bi Paelat i sibe kauwe te pilipilis edi babada unula dabanemo Yesu tana nimanemo a sako. Taunana aubaina Paelat edi giu i waimunena gado, “Ko ġoegħoena Diu edi ġalibona yà kaikamaġe aubaġi ee?” ¹¹ Pilipilis edi babada edi giument lava kumna nuwed i liuliuwe te Paelat maso ai baġa te Balabas biliwelokomo ya kaikamaġe aubaġi bi mote Yesu.

¹² Bi tana lava i waitala munaġedina gado, “Te bai kona ġoena yà voye niga lavana ko wai isana Diu edi ġalibona lisinemo?” ¹³ Bi tedi a binauna gado, “Ku tupalatu!” ¹⁴ Bi Paelat i waitalayedina gado, “Bi bai aubaina? Bai gebona i voye?” Bi kota a binau gulatana gado, “Ku tupalatu!” ¹⁵ Kamaina bi Paelat i ġoegħoena lava yai nuwavisudi aubaina, Balabas i kaikamaġe i nawa bi ġaviġaviyidi i giuwedi te Yesu sa kwapu bi sa nawe sa tupalatu.

Tauwaiġaviya Yesu ai namaġe

¹⁶ Ĝaviġaviyidi Yesu ai doli nawe Paelat ena vanuwa mataetinemo bi edi lava ġesaudi ġaviġaviyidi a giuwedi a tava te ai ġemotidi. ¹⁷ Bi ġome tedi gala molemolena maibena ġalibona ena gala kulina, Yesu ai kote bi donadona pipipinina a voivoiyena a vai te kununemo ai kote. ¹⁸ Kamaina bi ai gwaigwaiye bi lisinemo a binauna gado, “Ebom, Diu edi ġalibona!” ¹⁹ Tedi diġonemo kununa a kwapu, a kaniso tawatata bi tuwapekedi ai tupagħaliġedi bi wainamaġemo a lauladuneye maibena ġalibona. ²⁰ Tedi ai namaġe i kovi bi gala molemolena a kaikamaġe bi tana ena gala otina ai kote munaġe, kaka bi ai dolinawē tupalatuna aubaina.

Yesu a tupalatu

²¹ A nawanawa etamo te oloto isana Saimon a banavi, tana daibimo bi i saġasaġa Yelusalem malagai dididiginemo. Saimon tana Aleksanda bi Lupas tamedi tana Sailin lavana. Ĝome ġaviġaviyidi Saimon a egeli te Yesu ena kolosi i avali. ²² Tedi Yesu ai doli nawe Golgotamo, niga isana banina ba Kunukoukou gabuna. ²³ Ĝome tedi waen ma'a vaitena vitavitalena Yesu a vite lubu bi i daboġe.* ²⁴ Ĝaviġaviyidi Yesu a tupalatu bi ena gala a daliġidi. Bi wainasi beyakuluna a voye te aiyai bi i vato kauwena ba galedi ya tanodi.

²⁵ Olaolalemo 9 okoloki bi Yesu a tupalatu. ²⁶ Bi kai selipapinemo wai gwaigwai giuna a gilumina gado, “Niga Diu edi ġalibonal!” bi kununa kavalinemo a sako. ²⁷⁻²⁸ ♦ Bi kota taudanedenene labu a tupalatudi Yesu vaitena, ġemota kataiyanemo bi ġemota ġenijanemo.†

²⁹ ♦ Tedi mabai a velavelau teiyyaġina ba ai diboġi, iwedi ai kwadekwadedi bi a giuguna gado, “Emata! Tam walānamo kuna giu te Maimaituwa ena vanuwa kwa koisuwasuwa bi

* 15:23: Niga waenna maa vaitena vitavitalena ba yavi aniwai ubana. ♦ 15:27-28: Ais 53:12 † 15:27-28: Gilugilumiġi wadubodi buka ġesaudimo lova 28 ba mote ima kenakena. Lova 28 ba niga mai i giu, Tana a voyiena maibena waiāake tauwaikatikotona (Aisaiya 53:12). ♦ 15:29: Mak 14:58

lağan faiona nopolimo kwa keli munağe. ³⁰ Niganana ku waiyawasani munağem bi kolosi modonağā kwa yovo!”

³¹ Kauwina ȣemoğemotinemo pilipilisi edi babada bi waiğake tauwailovelovena Yesu ai namağe bi tedi taudiğā a wai gwaigwaiyena gado, “Lava ȣesaudi i wai yawasanidi bi tana mote ȣemoğemotina te imai yawasanı munağe! ³²Tana i giu te tana taunana Keliso, Islael edi ȣalibona. Niganana kolosimo ya potiyovo ta kita, kaka bi tai sumağe.” Bi kota lava labu Yesu diyanemo a tupatupalatudina vaitedi tana ai diboğī.

Yesu i peki

³³ Suwala 12 okoloki balamo mba dobuna matabuna i waidudubala eete suwala i tinamuli. ³⁴ Suwala 3 okoloki bi Yesu kalinana dididiginemo i gule tutuna gado, “Eloi, Eloi, lama sabatani.” Niga giuna banina ba, “Egu Maimaituwa, Egu Maimaituwa bai aubaina kuna gosegū?” ³⁵ Bi diyanemo taumoito noi giuna a aivaivaiye ba a giuna gado, “Ko vaiye, tana Elaidiya‡ ya yogeyoge.” ³⁶ Lava ȣemota i velau tai i vai te kai isunemo i pani bi waen wailuluna§ i taivai te maso Yesu i waitego. Bi i giuna gado, “Avena ta tau wailaba bi ta wai kita bamoda Elaidiya ya nato bi kolosimo ya sako yovoğe.”

³⁷ ȣome Yesu kalinana dididiginemo i lauayoi bi yawasina i tauvunu. ³⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwemo guduboyo i dawedawena i nuwalisi labu dabanemo te i yovo dibunemo i laukamağe. Niga guduboyona ba gabu waiwaiyawina guduna. ³⁹ ȣome ȣaviğavyiyidi edi buda kolosi pakanemo i moimoitona i kita te bainewa Yesu i peki, kamaina bi i giuna gado, “Giukauwa te niga lavana Maimaituwa natuna!” ⁴⁰ Mba ȣome ba waivini ȣesaudi manemanekemo a waiwaikitana, nopolimo ba Meli Magdalın, Meli, Diyemes ȣaubona bi Diores** tinedi bi Salome. ⁴¹ Niga waivinidi wala Galilimo Yesu a kaikaiwata bi a sagusagu. Bi kota waivini ȣesaudi wala Yesu vaitena a natonatona Yelusalemmbo ba ȣome vaitedi.

Diyousep Alimatiya olotona Yesu tubuğina i vai bi tauyewamo i sako

⁴²⁻⁴³ Mba aubiganemo vononoğja suwelina i kovikovi†† bi muliğā kaka waiyawasi lağanna yai tubu.‡‡ Bi Diyousep Alimatiya olotona tana bolu badana ȣemota bi a vivibile, tana Maimaituwa ena waibadana ya natonatona i labelabe. Tana ma laudabatolana i nawia Paelat lisinemo bi i waibağā te Yesu taubeuna ya vai. ⁴⁴ ȣome Paelat i tatava te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina ȣaviğavyiyidi edi buda i yoge bi i waitalayena gado, “Yesu i peki, ee?” ⁴⁵ Bi ȣaviğavyiyidi edi buda Paelat i giuve te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina Diyousep i waianine te Yesu taubeuna kolosimo ya vai.

⁴⁶ Diyousep gala potipotidi i gimeli tavaitedi bi Yesu taubeuna i sako yovoğe te galedimo i suma. Kamaina bi i avali nawe tauyewamo po'oa doudou wainononemo i sako. ȣome ȣakima dididiga tabatabana i ȣima bi tauyewa mataetina i wai dougudu. ⁴⁷ Meli Magdalın bi Meli Diores tinana a kita te Yesu taubeuna bamo ȣome i sako.

16

¹ Kamaina bi waiyawasi lağanina i kovi mulinembo Meli Magdalın, Diyemes tinana Meli bi Salome bona panepanedı a gimala Yesu tunina a kailolo aubaina.* ² Kamaina bi Sande olaolalemo suwala i lovolovotava tedi a nawa tauyewamo. ³ Bi etağā taudiğā a wai giugiuna gado, “Aiyai aubaida ȣakima ya ȣima kamağe tauyewa mataetinemo?”

‡ 15:35: Alamek kalinedimo Eloi vaiyena maibena Elaidiya. § 15:36: Sale 69:21 nopenomo i giuna gado Vinevinena kaka waen ȣolağolana sa vite. ** 15:40: Metiu 27:56, Metiu ena bukamo tana Diyousep i gilumi bi mote Diores. †† 15:42-43: Diu edi waiyawasi Palaide suwala bulubulumo i waitubu te Satade Suwala bulubulumo i kovikovi. ‡‡ 15:42-43: Diu edi waiğakemo i giu te lava i pekina ba lağanna ȣemotinemo sa dobo, taunana aubaina Diyousep i waipalatana, muliğā kaka waiyawasi lağanna yai tubu.

* 16:1: Diu edi vaivaimo lava bi i pekina ba dolinembo masimo tunina sa kailolo kaka sa dobo. Bi niga waivinidi a ȣoe te niga vaivaina maso a voiye wata.

⁴ Laġannemo matedi a tautaulagetidi ba ġakimina dididiga ġimaġima kamaġena a kita.

⁵ Tedi tauyewamo a sola nawa te oloto lauewalina a kita, ena gala potipotina kataiyedimo i miyamiya. Ĝome tedi a tatava bi a naila gulata.

⁶ Kamaina bi i giuwedina gado, “Koma nainaila! Temi ba Nasalet Yesuna tupatupalatuna ko tavutavuġe. Tana mote niga ġome, kaikana pekimo i kenamoito. Ko kita, niga taubeu gabukavanaġa. ⁷ Bi ko nawa ena tauwaikaiwatana ġesaudi lisidimo bi kota Pita bi niga mainana ko giuwedi, ‘Tana ya dolidoli Galilimo, i giugiuwemina mainana, ġome kaka ko kita.’”

⁸ Kamaina bi waivinidi ma nuwagusugusudi tauyewa a potiyovo kamaġe bi a velau a nawa. Tedi a naila gulata aubaina te mote bamo aiyai a giuwe.

MAK 16:9-20

[*Mak ena buka damodamona i gilugilumina ba i ai nawanawa bi mote a banavi. Bi lova 9 te 20 nponemba i noġonoġotina luvanemo mainana agilumi.*]

Yesu Meli Magdalin lisinemo i laumaġata

⁹ Kamaina bi Sande olaolalemo Yesu pekimo i kenamoito bi Meli Magdalin lisinemo i gei laumaġata. Niga waivinina wala lisinemo aluwa gebogebodi wapedi 7 i kwavivaidi. ¹⁰ Tana i nawa te Yesu tauwaikaiwatana bai i tubutubuġana i giuwedi. Banina Yesu i peki aubaina tedi ma nuwaboyedi a miya bi a ġabaġaba. ¹¹ Bi laġannemo Meli i giuwedina gado, “Tagu lisigumo Yesu i laumaġata te e kita.” Tedi waivinina ena giu mote ai sumaġe.

Yesu ena tauwaikaiwatana labu lisidimo i laumaġata.

¹² Bi mulinremo tauwaikaiwatana labu malagai a potiyovo kamaġe bi a nawanawa etaġa bi Yesu lisidimo i laumaġata bi kitana i nuwanvitala te mote a kita ġone. ¹³ Tedi a tau nawanawa kaka a kitaġone, kamaina bi a munaġa edi lava a giuwedi bi edi giu mote ai sumaġedi.

Yesu ena tauwaikaiwatana 11 lisidimo i laumaġata

¹⁴ Mulinremo te Yesu ena tauwaikaiwatana 11 a kanikani bi lisidimo i laumaġata. Ena tauwaikaiwatananopodi ba gudugudui aubaina mote ai sumaġe. Taunana aubaina i ġasixiedi bi i giuwedina gado, “Tagu pekimo e kenamoito te lava a kitagu bi i giuwemi bi bai aubaina mote koi sumaġedi?” ¹⁵ Bi kamaina bi i giuwedina gado, “Ko nawa dobu matabudimo bi lava matabudi lisidimo giu visuvisuna ko lauguguya. ¹⁶ Bi lava aiyai yai sumaġegu bi gaubemo sa kabuluna ba tana ya yawasana. Bi aiyai mote i wai sumaġegu ba kamaina te kovoġa ya vai. ¹⁷ Bi mabai sa wai sumaġeguna ba anisove kauwidi sa voiyedi. Bi tedi kaka tagu isagumo aluwa gebogebodi lava lisidimo sa kwavivaidi. Bi kota kalina ġesaudi mote a sibesibedinemo sa gagali. ¹⁸ Tedi mwata wai lauonedi sa legaudina ba mote sima peki. Bi kota gauba waionedi sa tegodina ba mote ima laukubutidi. Bi nimedi lava sidesidedi dabedimo sa sivudina ba sa yawasana.”

Maimaituwa Yesu i lageti saġe malamo

¹⁹ Bi Bada Yesu giu i wai waikovi mulinremo ba Maimaituwa Yesu i lageti saġe malamo. Tana kataianemba waibada gabunremo i waimiyeni. ²⁰ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a potiyovo a nawa dobu matabudimo bi a lauguguya. Bi Bada i sagudi bi i ka maġati kauwe te edi lauguguya ba giukauwa. Banina Bada ena ġailissimo anisove kauwidi a voivoiyedbi lava a kitekitedi.

Giugiukamaḡedi edi Kauwa

Yesu i giu te Aluwa Waiyawa ya yovo

¹ Aisii, Tiopilas! Egu buka dolinemo e gilugilumina,* ba Yesu ena noya bi ena wailovelove i wai waitubuna e gilumiwata. ² Bi noya wapewapedi i voivoiyedina eete i sağe i nawe malamo. Muliḡa kaka i nawana malamo bi giugiukamaḡedi i vinevinedina Aluwa Waiyawemo i giu vavasaḡedi. ³ Yesu ena wai nuwatoitoi bi ena peki mulinemo giugiukamaḡedi lisidimo kauwa wapewapedimo i laumaḡata te tedi sa sibe te tana i kenamoitio munaḡa. Laḡan 40 nopolidimo laḡan wapawapa i laumaḡata bi Maimaituwa ena waibada lisidimo i giugiwe.

⁴ Bi laḡan ḡemota tana giugiukamaḡedi vaitedi ai ḡemotidi bi i giuvavasaḡedina gado, “Mote Yelusalem koma gose bi koi laba te Tamagu Aluwa Waiyawa ya giukamaḡe yovoḡe maibena dolinemo i giugiwapana mainana. Tagu niga puyona dolinemo e gei giuwemi. ⁵ Diyon lava gaubemo i ka buludi bi laḡan ḡotona temi Aluwa Waiyawamo ya ka bulumi.”

Maimaituwa Yesu i nawena malamo

⁶ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yesu vaitena ai ḡemoti munaḡedi ba Yesu ai talayena gado, “Bada, tam niga laḡannemo Islael lavedi waibada kwa vite munaḡedi, ee?”

⁷ Bi i giuwedina gado, “Tamagu taunaḡa waibadana lisinemo te mba laḡandi i vinedi bi temi mote emi noya bai te ko sibe. ⁸ [◊] Bi laḡanemo Aluwa Waiyawa ya yovona lisimimo laḡannemo, kaka ḡailisi ko vai te giugu visuvisuna ko giuwata, Yelusalemmo, Diudiya, Sameliya matabuna nopolidīga bi dobu isuna te isuna.”

⁹ [◊] Laḡannemo Yesu ena giu i waikovi mulinemo a kitakita bi Maimaituwa i kailageti saḡe bi giyoy i suma te mote a kita munaḡe. ¹⁰ Tedi ai kitawata i saḡa i nawanawa ba oolooto labu edi gala potipotidi, ai maḡemoti te diyedimo a moito kamaḡedi. ¹¹ Bi a giuna gado, “Temi mani Galili bai aubaina niga ḡome kona moito bi galewa ko kitakita? Niga Yesuna niganana lisimimo Maimaituwa i vai nawe galewemo, tana bainewa kona kita bi i saḡa i nawanawana, mainana kota ya yovo munaḡa.”

Diudas epaiyanina a vine

¹² ḡome oya isana Olip, a gose bi a munaḡa Yelusalemmo. Niga oyana Yelusalem diyenemo, manekina mote i lofa. ¹³ [◊] Bi laḡannemo a munaḡa taun ba vanuwa a miyamiyanemo a valageta bi noke a saḡa dabanemo. Bi lava ḡome a miyamiyana ba Pita, Diyon, Diyemes, Endulu, Filip, Tomas, Batolomiu, Metiu, Diyemes tamana ba Alupias. Bi Saimon a wai isana Selot bi Diudas tamana ba Diyemes. ¹⁴ Niga lavedi laḡan matabuna ai ḡemotidi bi a laulaupali. Nopolidimo ba Yesu tasitasina, tinana Meli bi waivini ḡesaudi vaitedi.

¹⁵ Bi mba laḡannemo tauwaisumaḡa wapedi 120 a wai bolu poudimo Pita i miya moito bi i giuwedina gado, ¹⁶⁻¹⁷ “Egu lava waisumeḡimi, wala nove Aluwa Waiyawa Deividia i waietadoliye te i giuwatana gado, lava ḡemota kaka Yesu ya kaisoluḡe. Bi niganana gilugilumina wadubonemo bai i giugiwenia banina i tubuḡa. Bi dolinemo Yesu lavana i vine te tada vaitena te noyanoya. Niga lavana Diudas, tana Yesu taupanina i wai etadoliye te Yesu a kaididi.”

¹⁸ [◊] (Diudas Yesu kaisoluna aubaina mane a vite bi manenemo doḡa i kune. Bi ḡome tana kununaḡa i kuluva bi bwagana i wai katisali bi tinaḡena i dabalala te i peki. ¹⁹ Bi lava matabudi Yelusalem nopolidimo niga giuna a vaiye. Taunana aubaina niga doḡana kalinedimo ai isana Akeldama. Mba banina ba kwasina doḡa i vitale).

---

* 1:1: Giu dolinemo e gilugilumina ba Luk ena gospol (Luk 1:1-4 ko kita). [◊] 1:8: Met 28:19; Mak 16:15 [◊] 1:9: Mak 16:19 [†] 1:12: Kilomita ḡemota luvana. [◊] 1:13: Met 10:2-4; Mak 3:16-19 [◊] 1:18: Met 27:3-8

²⁰ Pita i giuna gado, “Niga kauwina Deivida ena buka Sale nponemo, i gilugilumina mainana i tubuğā. Ğome i giuna gado, ‘Kaka ena vanuwa ya kavakava, bi mote aiyai nponemo ima miya.’ Bi kota, ‘Lava ġesau ena waibada gabuna ya vai.’

²¹⁻²² ☩“Taunana aubaina i visu te oloto ġesau ta vine te BADA Yesu ena kenamoito vaitena ta giu nawe. Niga olotona maso ba Yesu vaitena te nawanawa ġemota nove Diyon ena waibulu lağannemo eete Maimaituwa Yesu i kailageti sağe malamo.”

²³ Kamaina te lava labu a legaudi: Diyousep a wai isana Basabas bi isana ġesauna Diyastas bi Mataiyas. ²⁴ Bi ġome a laupalina gado, “Bada, tam lava matabudi nopodi tausibedi. Kamaina te kwai lovemai te niga lavedi labu bi bamo taunana kuna vine,²⁵ te giugiukamağedi vaitena sa noya. Banina Diudas niga noyana i gose kamağe bi i nawa ena gabumo.”

²⁶ Kamaina te ġakima labu mododimo mba lavedi isedi a gilumidi bi ledu nponemo a sivudi. Bi lava ġemota i wai matapota bi ledu nponemo i kabi yovo bi Mataiyas isana i kulamatai. Kamaina te Mataiyas giugiukamağedi 11 nopodimo i sağā.

2

Aluwa Waiyawa i yovo

¹ Lağannemo Pentikost soina lağanina i tava, tauwaisumağā matabudi gabu ġemota ai ġemotidi. ² Bi i wai mağemoti te vuvusa malamo bi i yovona maibera kaibitibiti daguguna bi vanuwa nponpa i wai wanavu. ³ Ğome mwali a kitana maibena kai menamenana ġemoğemotağā dabedīga i wai yamone. ⁴ Bi matabudi Aluwa Waiyawa nopodi i wai wanavudi bi kalina ġesaudi gagaliyedi ai tubu, Aluwa Waiyawa i vitezitedina mainana a gagali.

⁵ Ğome ba Diu lavedi Maimaituwa taulauduneyena dobu matabuna nponemo a tava Yelusalemmo a miyamiya. ⁶ Bi lağannemo kalina a vaivaiye ba a tava ai ġemotidi bi a vaiye te tauwaikaiwatana kalinedimo a giugiu ba a nuwalağalağā. ⁷ Bi tedi tauwaikaiwatana a soveyedi bi a giuna gado, “Niga lavedi ba Galili dobuna lavedi,⁸ bi bainewa te ta vaivaiyedi ġemoğemotağā kalinademo sa giugiu? ⁹ Tada matabuda dobu tabudiğā te tava: Patiya, Midiya, Elam, Mesapotomiya lavedi, Diudiya, Kapadosiya, Pontus, Eisiya,¹⁰ Piligiya, Pamfilia, Idip bi dobu ġesaudi Libiya nponemo Sailin diyanemo. Bi ġesauda ba tautavatava Loumğā te tava. ¹¹ (Eteni lavedi bi Diu, niganana Diu lavedi edi laudune ta kaikaiwatedi). Bi tada ġesauda ba Kulitiğā bi Alebiyağā te tava. Bi ta vaivaiye te ġemoğemotağā kalinademo Maimaituwa kauwa nananakidi i voivoiyedina sa giugiuwedē.” ¹² Tedi a sove bi nuwedi i lağalağā bi ai giugiu gado, “Niga kauwina banina bai?”

¹³ Bi lava ġesaudi ai gadolosedi bi a giuna gado, “Niga lavedi waen a tego gulate te a bu'uwa bi sa giugiu yababayaba.”

Pita ena lauguguya

¹⁴ Ğome Pita bi giugiukamağedi 11 vaitedi a moito bi Pita kalinana dididiginemo lava i giuwedina gado,

“Temi Diu bi ma baibaimiğā Yelusalemmo ko miyamiyana, koi beyavaiya kauwa bi bai ya giuwemi! ¹⁵ Niga lavedi mote a tego bu'uwa mai temi ko noğonoğotina banina niganana ba 9-na okoloki olaolala.* ¹⁶ Niga ba buka wadubonemo taugiuwatana Diyoutwelo bai i giugiuwena niganana ya tubutubuğā. Diyoutwelo niga mainana i giu,

¹⁷ ☩“Ğome Maimaituwa i giuna gado:

Lağan damodimo tagu kaka egū Aluwa
ya ġini kamağe lava matabudi lisidimo.

Bi natunatumi oloolotodi bi waiwaiivinidi
tedi kaka taugiuwatana sa tubuğā

✩ 1:21-22: Met 3:16; Mak 1:9, 16:19 * 2:15: Diu tedi musala sa kani kaka waen sa tego. Tedi olaolalemo buledi sa kani bi aubigamo musala sa kani (Potiyovo 16:8). Bainewa maso 9 okoloki olaolalemo a tego bu'uwa. ☩ 2:17: Dyl 2:28-32

bi giugu sa lauguguyae.

Bi emi oololoto valivaliudi
kaka wailove sa kitedi.

Bi emi magumagula lauboni
sa kitedi.

¹⁸ Mba laḡandimo egū taupaula oololotodi
bi waiwaivinidi matabudi lisidimo
egū Aluwa yà ḡini kamaḡe,
te tedi taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.

¹⁹ Bi tagu mataila galewemo yà voyiedi
bi dobumo kwasina bi kaisikei baduwalina.

²⁰ Suwala yai dudubala
bi nawalai ya sabana maibena kwasina
bi muliḡa kaka Bada ena laḡan dididiga ya tava.

²¹ Tedi mabai Bada isanemo sai baḡana ba matabudi sa yawasana.'

²² "Islael lavemi, niga giudi ko vaiyedi: Maimaituwa Nasalet Yesuna, ḡailisi i vite te kauwa nananakidi bi mataila i voivoiyedi, mba Maimaituwa i wai lovemi te temi Yesu ko sibe. ²³ Bi wala Maimaituwa ena ogatala i voivoiyena luvanemo, temi gebogebo lavedi nimedimo kona sako te kolosimo kona tupalatu te i peki. ²⁴ Bi Maimaituwa Yesu lisinemo peki tuniyavina bi nuwaboya i kaikamaḡe bi i ka kenamoito munaḡe. Banina peki mote ḡemoḡemotina te maso Yesu i kaididi. ²⁵ Banina Deivida Yesu niga mainana i gei giuwata, 'Bada Maimaituwa e kita laḡan matabuna ya waidoligu.

Tana tagu vaitegu aubaina te
egū ḡaviya mote yàma nailedi.

²⁶ Taunana aubaina tagu yàì nuwavisu
bi mayasisigu yà salé.

Bi avena te yà peki,
bi yà noḡonoḡoti te tam tubuḡigu
kwa labe kauwe.

²⁷ Bi Maimaituwa, tam
mote pekipekidi edi gabumo kuma gosegú,
bi kota em taupaula waiyawa tubuḡina
mote kuma kita kamaḡe ima bova.

²⁸ Tam yawasana kunai lovegu
te yà miya nonoḡa.

Tam vaitegu
aubaina te nopogu yasisi i wanavu.'

²⁹ "Egu lava, eda magula ḡalibona Deivida ena giu kamaina te yà giu otīḡemi. Deivida i peki te a dobo bi kokowagina niganana niga ḡome ya kenakena. ³⁰ Tana taugiuwatana aubaina te i sibe te ena dam noponemo kaka Maimaituwa ena waiguyau lava ḡemota ya vite, banina Maimaituwa i giuwapa te mainana ya voiye. ³¹ Deivida laḡan muliḡa bai ya tubuḡana i gei giuwata, te Keliso ya kenamoito munaḡa. Bi tana mote pekipekidi edi gabumo ima gose bi tubuḡina ima bova.

³² "Tama matabumai matamaimo ke kita te Maimaituwa niga Yesuna pekimo i ka kenamoito munaḡa, ³³ bi ena ḡailisimo i kailageti saḡe te kataiyanemo i waimiyeni. [†] Ḡome tamana Aluwa Waiyawa i vite, dolinemo i giugiuwapana mainana. Bi niganana Yesu Aluwa Waiyawa tama lisimaimo i ḡini kamaḡe, mba taunana niganana ko kitakita bi ko vaivaiye.

³⁴ Bi Deivida yaḡolo mote i nawā malamo bi tana Yesu niga mainana i gei giuwata,

[†] 2:23: Met 27:35; Mak 15:24   [‡] 2:24: Met 28:5,6; Mak 16:6   [§] 2:25: Sale 16:8-11   [¶] 2:30: 2 Sam 7:12,13

[†] 2:33: Kataiyanaya yawanina: Vivila bi ḡailisi gabuna.   [‡] 2:34: Sale 110:1

‘Maimaituwa egu Bada i giuwe:

Kataiyagumo ku miya

³⁵ kamaina eete tagu em ḡaviya yà natomedi
bi kaḡem dibunemo yài dubudi

maibena panibulu kaḡem ani lauyasayasaḡina.’

³⁶ “Taunana aubaina Islael lavemi i ḡoe te maso matabumi kona sibe kauwe te niga Yesuna kona tupatupalatuna, Maimaituwa i voiye te tana taunana Keliso bi Bada.”

³⁷ Laḡannemo lava Pita ena giu a vaivaiye ba, nuwedi i kalati. Bi Pita bi giugiukamaḡedi ḡesaudi a giuwedina gado, “Ema lava bai ka voiye?”

³⁸ Bi Pita i giuwedina gado, “Temi ḡemogemotāga emi gebogebo ko kuvesidi bi Maimaituwa lisinemo ko nato. Bi Yesu Vinevinena isanemo ko bulu, te mba mataila te Maimaituwa emi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Bi puyo Aluwa Waiyawa ko vai. ³⁹ Banina Maimaituwa i giuwapemi te mai ya voiye. Niga puyona ba temi bi natunatumi vaitedi aubaimi. Bi kota lava matabudi manekaḡa mabaibaidiḡa Bada eda Maimaituwa ya yogedina.” ⁴⁰ Bi Pita giu wapewapedi ḡesaudi i tainuwataudi bi i giu vavasaḡedina gado, “Maimaituwa koi anine te yai yawasanimi bi mote niga kimtina lavedi edi yawasana gebogebodi edi kovoḡa vaitedi koma vai.”

⁴¹ Tedi mabai ḡome Pita ena giu a vaivaina, taudidi a bulu. Mba laḡannemo lava wapanamale 3 tausan edi lava waisumeḡidi nopodimo a saḡa.

Tauwaisumaḡa edi miyamiya

⁴² Bi laḡan matabuna giugiukamaḡedi edi wailovelove a vaivaiyedi, a kanikani ḡemota, a tulituliyi bi palimo a waiḡemotidi:[‡]

⁴³ Bi matabudi nopodi naila bi vivila i wanavu bi kota giugiukamaḡedi anisove kauwidi bi mataila wapewapedi a voivoiyedi. ⁴⁴ [◊]Bi tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona gabu ḡemota a ḡemotidi te matabudi aubaidi. ⁴⁵ Tedi doḡa bi ḡonaḡona a kuneyedi bi mane a legaudi bi edi lava bai a malumaluwabina a vitevitedi. ⁴⁶ Bi laḡan matabuna a wai ḡemotidi pali vanuwinemo a laulaudune bi edi vanuwa nopodiḡa ma nuwavisudi nuwedi ḡemota edi lava vaitedi buledi a kivi bi a kanikani ḡemota. [§] ⁴⁷ Bi tedi Maimaituwa a kasaḡesaḡe bi lava matabudi nuwedi a solusoludi. Bi laḡan matabuna Bada lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi i saḡesaḡedi edi lava nopodimo.

3

Pita lava kaḡena nuwakuduna i wai yawasan

¹ Laḡan ḡemota aubigamo suwala 3 okoloki, Pita bi Diyon a saḡa a nawawanawana pali vanuwinemo laupali aubaina.* ² Kamaina bi oloto ḡemota kaḡena nuwakududi mai i tubuḡaye a avali tavaite. Bi pali vanuwina mataetinemo, sawai isana, “Mataeta mulemulelena.” ḡome aimiyeni. Tana mba ḡome laḡan matabuna aimiyeni bi i miyamiya bi mabai pali vanuwinemo a saḡa a nawawanawana lisidimo mane i wai waigigimane. ³ Kamaina bi i kita te Pita bi Diyon ḡotona te maso a valageta pali vanuwina nophonemo bi tana lisidimo mane i wai gigimane gado, “Aee, mane ko vitegu.”

⁴ ḡome Pita bi Diyon tana a kitadidi bi Pita oloto i giuwena gado, “Kwa kitamai!”

⁵ Kamaina bi, oloto tedi i kitedi bi i wai noḡotana bena kage mane tana sa vite. ⁶ Bi Pita i giuwena gado, “Tagu lisigumo mane geḡa. Bi bai lisigumo taunana yà vitem: Nasilet Yesuna Vinevinena isanemo: Kwa moito bi kwa nawa!”

⁷ Kamaina bi Pita oloto nimana kataiyanemo i kabi bi i solu waimoito. Bi maḡemota oloto kaḡe matabiwana bi kaḡe iwakiduna nuwakududi a didimana. ⁸ Tana kaḡenemo i moito makai bi nawa i waitubu. Kamaina bi tana vaitena a nawa pali vanuwina ganakukuna

[‡] 2:42: Buledi kivina: Bada tubuḡina bi kwasinin a kani ḡemota. [◊] 2:44: Giu 4:32-35 [§] 2:46:

Buledi kivina: Bada tubuḡina a kani bi kwasina a tego ḡemota. * 3:1: Pilisi tedi pali vanuwinemo sewasewa ma labu sa gabugabudi, olaolalemo 9 okoloki bi aubigamo 3 okoloki. Mba laḡandimo pilisi sewasewa sa voiyeedi bi lava sa laupali. Bi pali laḡanna ḡesau ba suwala bulubulumo.

noponemo bi ȁome tana ganakuku noponaḡa i nawa bi i wai laulaupoti bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe.

⁹ Bi lava matabudi mba olotona a kita i nawa bi Maimaituwa i kaka saḡesaḡe. ¹⁰ ȁome tedi a kitaḡone te tana ba tauwaigimana laḡan matabuna pali vanuwina mataetinemo i miyamiya, mba mataetina a wai isana “Mataeta Mulemulelena.” Bi lava matabudi a tagugu bi a sove te bai lisinemo i tubuḡa.

Pita i lauguguya munaḡa

¹¹ Laḡannemo tauwaigimana Pita bi Diyon i kaidididi bi a moimoito, ȁome lava matabudi a sove gulata bi a velau lisidimo gabu isana Solomon ena yoveyovemo ai ȁemotidi. ¹² Laḡannemo Pita mba mainana i kitekitedi ba i giuwedina gado, “Islael lavemi, bai aubaina ko sovesoveye bi ko kitakitamai te bena kage tama ema ȁailisimo ee ema kauwa visuvisuna niga olotona i voye te kaḡena i didimana? ¹³ ✩ Geḡa Maimaituwa, wala tamatamada Eiblaḡam, Aisik bi Deikap a wai sumaḡena, tana namalina ena taupaula Yesu i vite. Niga Yesuna temi konai anine bi ena ȁaviya nimedimo kona sako te maso ai peki, avena te Paelat i ȁoeḡoe te maso i giukamaḡe i nawa bi temi kona lauyaviyavi. ¹⁴ ✩ Tana lava visuvisuna bi didimanina bi temi kona giuvavasaḡa te aubaimi Paelat, lava tauwaipekidi i kaikamaḡe. ¹⁵ Temi yawasana tautavaitena konai peki bi geḡa te Maimaituwa pekimo i wai yawasani. Bi tama niga kauwina matamaimo ke kita.

¹⁶ “Bi niga olotona matabumi ko kitakita bi ko sibesibe, tama ema waisumaḡa Yesu lisinemo aubaina, Yesu isanemo i yawasana. Banina tama Yesu ena ȁailisi kei sumaḡa aubaina te niga olotona i yawasana bi niganana matemimo ko kitakita.

¹⁷ “Bi niganana egu lava, e sibe te temi emi babada vaitedi bu’uwa kona voye bi Vinevina konai peki. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena giu i kamaḡati banina dolinemo taugiuwatana matabudi lisidimo i gei giu te yaḡolo Vinevinena yai nuwatoitoi bi ya peki. ¹⁹ Taunana aubaina nuwemi ko vitaledi bi Maimaituwa lisinemo ko nawa te tana emi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi nuwemi ya laivaliudi. ²⁰ Bi Tauwaiyawasana i vinevinena ya giukamaḡe lisimimo. Niga Tauwaiyawasana ba Yesu. ²¹ Tana malamo ya miyamiyana, eete laḡan ya tava te Maimaituwa bai matabuna ya laivaliu munaḡedi banina wala niga mainana i giu waiyawa taugiuwatana lisidimo. ²² ✩ Bi kota Mousis mainana i giu, ‘Bada emi Maimaituwa tana kaka modomimo taugiuwatana ȁemota ya kamaḡati maibena tagu. Bi tana bai matabuna ya giugiuwemina, ko vaiye kauwe! ²³ ✩ Bi aiyai mote taugiuwatana ena giu ima vaivaiye ba kamaina te Maimaituwa ena dam lavedi lisidimo ya kwavi vai bi ya kovoḡi.’

²⁴ “Bi taugiuwatana ȁesaudi vaitedi a giu te niga kauwidi yaḡolo sa tubuḡa, maibena niganana laḡandimo sa tubutubuḡa mainana. Mba taugiuwatedi tedi Samuwel bi ȁesaudi mulinemo a tubutubuḡana. ²⁵ ✩ Bi temi mba taugiuwatedi edi libilibi, taunana aubaina Maimaituwa wala emi magula lisidimo giu wainoḡota i sako, mba temi vaitemi aubaimi mai i giu. Bi Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo waianina i voyenya ba niga mainana, ‘Tam em tubulelesemo kaka lava matabudi dobumo kavisuvisu sa vai.’

²⁶ Taunana aubaina Maimaituwa ena taupaula[†] pekimo i ka kenamoito munaḡe bi i gei giukamaḡe lisimimo. Bi mba taupaulina i voyembi te ȁemogemotaḡa emi gebogebo kona kuvesidi bi tana i kavisuvisumi.”

4

Pita bi Diyon bolu babadidi lisidimo a natomedi

¹ Pita bi Diyon yaḡolo lava lisidimo a giugiu ba Diu pilipilisidi, Sadisi lavedi bi pali vanuwina tauyavena edi bada a nawa Pita bi Diyon lisidimo a tava. ² Tedi nuwedii i medina banina Pita bi Diyon lava a wailovelovedi bi a giugiuwedi te Yesu pekimo i kenamoito munaḡa bi kota lava matabudi pekimo sa kena moito munaḡa. ³ Taunana aubaina a panidi bi kaikana aubiga aubaina te biliwelokomo a sivu nawedi te laḡan i sako. ⁴ Bi lava

✩ 3:13: Pot 3:15   ✩ 3:14: Met 27:15-23; Mak 15:6-14   ✩ 3:22: Wai 18:15,18   ✩ 3:23: Wai 18:19   ✩ 3:25:

Pak 22:18   † 3:26: Natu, Ee Taunoya.

wapewapedi Pita ena giu a vaivaiyena ai sumaḡa. Bi tauwaisumaḡa oololoto wapedi i saḡa te 5 tausau.

⁵ Bokinamai Diu edi babada bi babada nananakidi bi waiḡake tauwailovelovena Yelusalem nopenomo ai ḡemotidi bi ai bolu. ⁶Lava niga bolunemo ba Anas tana pilipilis edi bada Kaiyapas, Diyon, Aleksanda, oololoto ḡesaudi vaited bi pilisi edi bada ena vanuwa lavedi matabudi. ⁷Tedi Pita bi Diyon mododimo ai moitodi bi ai talayedina gado, “Bai ḡailisinemo ee aiyai isanemo temi niga kauwina kona voiyen?”

⁸ Ġome Pita nopeno Aluwa Waiyawa i wai wanavuna i giuwedina gado, “Tauwaibabada lava aubabi di tauwaibabada nananakimi koi beyavaiya. ⁹Tama niganana ko wai talavitavitalermaina, kauwa visuvisuna lava kaḡe nuwakuduna lisinemo i tubuḡa aubaina. Temi ko wai talavitavitalermai te bainewa bi niga lavana i yawasana. ¹⁰Kamaina te ka giuwemi te temi bi Islael lavemi matabumi ko vaiye. Nasalet Yesuna Vinevine Kamaḡena temi kona tupatupalatuna, tana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe, tana isanemo niga olotona niganana i yawasana bi matemimo ya moimoo. ¹¹Tana taunana

‘duḡumoito bi temi vanuwa taukelina
duḡumoitonā kona dababokena,
niganana i nuwavitala

te vanuwa yasina i tubuḡa.*

¹² Mote aiyai ḡemota niga dobunemo kaka imai yawasanida banina dobu matabuna nopenomo mote bamo isa ḡesauna ima kenakena te isanemo yawasana tai baḡaye, geḡa te Yesu taunaḡa isanemo.”

¹³ Laḡannemo bolu babadidi Pita bi Diyon edi laudabatola a kitakita ba, tedi a soveyedi banina a sibe te Pita bi Diyon mote giluma kauwa lavedi, tedi ba lava yababa. Bi a sibe te niga lavedi dolinemmo Yesu vaitena a nawanawa. ¹⁴Bi Diu babadidi a kita te oloto a waiyawasanina diyedimo i moimoo. Taunana aubaina tedi mote ḡemoḡemotina te maso lisidimo bai a giuwe. ¹⁵Kamaina bi a giuwedi te a potiyovo aniwai bolu vanuwina didiyaunemo a miyamiya bi taudima babadidi taudiḡa ai talapili vivila.

¹⁶ Tedi ai tala munaḡedina gado, “Niga lavedi bainewa tai voiyyedi? Yelusalem lavedi matabudi a sibe te niga lavedi mataila dididiga a voiyen bi tada mote ḡemoḡemotina te ta valedi. ¹⁷Bi ta giu dabokedi te niga kauwina i tubutubuḡana mote ima dabalala lava lisidimo. Niga lavedi ta giu wainainailidi te mba isanemo mote aiyai lisinemo sima gagali munaḡe.” ¹⁸Ġome Pita bi Diyon a giuwedi te aniwai bolu vanuwina nopenomo a saḡa munaḡa bi a giu wainainailidi te mote niga lavana isanemo sima lauguguya, ee simai lovelove munaḡa.

¹⁹ Bi edi giu ai munena gado, “Taumiḡa koi talapili munaḡemi te Maimaituwa matanemo bamo taunana i visu? Maimaituwa giuna ka kaiwata, ee temi emi giu ka kaiwata? ²⁰Tama mote ḡemoḡemotina te bai ke kitikitana bi ke vaivaiyena giuwena kama gose.”

²¹ Kamaina bi bolu babadidi a giu wainainailidi bi a kaikamaḡedi te a nawa banina mote a sibe te bainewa maso a kovoḡidi. Kota lava matabudi kaikana a kita te bai i tubuḡa bi Maimaituwa isana a kaka saḡesāge. ²²Niga olotona kaḡenuwanokuna i yawasanana ba ena kwalabu 40 bi i waimuli.

Tauwaisumaḡa laudabatola aubaina a laupali

²³ Laḡannemo waibabada Pita bi Diyon a giugiukamaḡedi ba tedi a munaḡa edi lava tauwaisumaḡa lisidimo bi bai matabuna pilisi edi babada bi babada ḡesaudi bai a giugiuwedina, mainana a kamaḡatidi. ²⁴◊Laḡannemo tauwaisumaḡa mainana a vaivaiye ba matabudi ai ḡemotidi bi kalinedi dididiginemo Maimaituwa lisinemo a laupali, “Bada saḡasaḡa guletim, tam galewa, dobu, nisa bi nopodimo mwali matabuna kuna voiyyedi.

* 4:11: Sale 118:22 nopenomo ba ḡakima i giuve bi mote duḡutau. Diu lavedi ba ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Vanuwa nopenomo ba gabu ḡemota ḡome ba ḡakima dididiga, mba taunana vanuwa yasina. Niga ba Yesu ya giugiu wata, tana taunana Maimaituwa ena dam lavedi (church) yasidi. ◊ 4:24: Pot 20:11

²⁵Tama tamamai Deivida em taupaula, wala Aluwa Waiyawemo kuna voiyem i niga mainana i giu:

‘Bai aubaina Eteni lavedi sa medimedi?
Bai aubaina lavedi kampota sa yesiyesi?

Mba potana ba waibani geġana.

²⁶Dobu edi ġaliġalibona a miya moito
bi waibabada ġesaudi nananakidi vaitedi ai ġemotidi te
Bada bi ena Buyobuyona sa wai ġaviyē.’

²⁷★Giukauwa te, Alodi, Pontis Paelat, Islael lavedi bi kota Eteni lavedi niga malagainemo ai ġemotidi bi em taupaula waiwaiyawina Yesu kuna vinera buyobuyona ai ġaviyē. ²⁸Bi tedi ai ġemotidi bi bai matabuna tam em ġailisimo bi em ogatala kuna wai aninena, luvanemo mainana a voiyem. ²⁹Bi Bada, niganana edi giu wainainaila lisimaimo kwa noġoti bi kwa voiyemai te tama em taupaula giu laudabatolamo ka giuwe. ³⁰Nimam kwa tuġu te kwai yawasana, mataila bi kauwa nananakidi kwa voiyedi em taupaula waiwaiyawina Yesu isanemo.”

³¹Laġannemo pali i kovikovi ba gabu a waiġemotidina i gusu. Bi matabudi Aluwa Waiyawa i waiwanavudi bi tedi Maimaituwa giuna laudabatolamo a giu nawe.

Tauwaisumaġa edi ġoṇaġona a soiyedi

³²★Tauwaisumaġa matabudi nuwed bi edi noġota ġemota. Bi aiyai mote i giu te taunaġa ena ġoṇaġona, geġa te matabudi awai sagu vivila. ³³Ġome giugiukamaġedi ġailisi vaitena Bada Yesu ena peki bi ena kenamoto a giu nawe. Bi Maimaituwa sagu dididigina matabudi i vitedi bi i kavisuvisudi. † ³⁴Bi ġome mote aiyai mododimo bai i maluwbabiye. Banina mabai doġa bi vanuwa lisidimo ba a kuneyedi bi mane ³⁵giugiukamaġedi a vitedi. Bi aiyai bai i malumaluwbabiye, mai a vitevite.

³⁶Maibena Diyousep tana Livai damna nponem bi Saiplasimo i tubuġa bi giugiukamaġedi awai isaisana Banabas, Isa Banabas banina ba Taulaibagi. ³⁷Tana doġa i wai badayena i kuneye bi manena i natome giugiukamaġedi i vitedi.

5

Ananaiyas bi Safila

¹Oloto isana Ananaiyas bi mwanena Safila, tedi edi doġa ġaubona a kuneye. ²Bi tana mwanena vaitena ai anina te mane isuna a kaididi tedi aubaidi. Bi isuna giugiukamaġedi a vitedi.

³Bi Pita Ananaiyas i giuwena gado, “Bai aubaina Seitan kunai anine te nopol i waibadee bi Aluwa Waiyawa lisinemo kuna kaiyovu, tam doġa kuna kunekuneyena manena isuna kuna kaididi tam aubaidi? ⁴Tam maso doġa kuna labe gwase, ee doġa kuna kuneyena mulinemo mane maso kuna kaididi. Bi bai aubaina niga kauwina nopolommo kunai nuwanoġonoġotae bi mainana kuna voiyem? Tam mote lava lisinemo ku kaiyovu bi geġa te Maimaituwa lisinemo kuna kaiyovu.”

⁵Laġannemo Ananaiyas mai giuna i vaivaiye, tana i kuluva bi i peki. Bi lava matabudi niga kauwina giuna a vaivaiyen a naila gulata. ⁶Laġannemo Ananaiyas i pekipeki ba, ġome ewaweli a tava te a suma bi a avali nawe te a dobo.

⁷Tedi a taumiya laġan ġotona* te mwanena Safila i tava bi mote i sibe te bai i tubuġa. ⁸Ġome Pita i waitalayena gado, “Ku giuwegu, doġa kona kunekuneyena manena, niga taunana kamaina, ee?”

Bi Safila i giuna gado, “Emaso, mba taunana kamaina.”

⁹Bi Pita i giuwena gado, “Bai aubaina temi konai anina bi Bada ena Aluwa konai laulubu? Lava mwanem a dobodobona, tedi mataetamo sawai laba te tam kota vaitem sa avali nawem.”

* 4:27: Met 27:1,2; Mak 15:1   4:32: Giu 2:44,45   † 4:33: Maimaituwa taukaiwatana ya kakavisuvisu gulatedi:
Ee mabai taukaiwatana sa vivile kauwedina.   * 5:7: Inglis baibol nponem i giu, 3 hours.

¹⁰ Kamaina te Safila i waimaḡemoti te Pita kaḡe pakanemo i kuluva bi i peki. Ġome ewaewali a saḡa vanuwemo bi a kita te waivini i peki. Kamaina bi a avali nawe bi mwanena diyanemo a dobo. ¹¹ Bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi bi lava matabudi niga giuna a vaivaiyena ba a naila gulata.

Giugiukamaḡedi lava wapewapedi ai yawasanidi

¹² $\diamond$ Giugiukamaḡedi mataila bi anisove kauwidi wapewapedi a voyedi lava lisidimo. Bi tauwaisumaḡa matabudi Solomon ena yoveyovemo awai ḡemotidi, ¹³ bi lava ḡesaudi mote waisumeḡidi tedi tauwaisumaḡa vaitedi waiḡemota a naile geḡa te lava matabudi a viviledi. ¹⁴ Olooloto bi waiwaivini Bada ai sumaḡe bi a solasaḡa tauwaisumaḡa nopodimo te laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i didiḍiga. ¹⁵ Tedi lava sidesidedi a avali nawedi etamo te benamo bi duya dabeledimo ai kenedi. Tedi mai a voyena banina Pita i natonatona waguluna maso i taukonidi te a yawasana. ¹⁶ Lava kumna ḡesaudi Yelusalem diyana malagaidi vaitedi ai ḡemotidi bi lava sidesidedi bi kota lava ḡesaudi aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina vaitedi a tavaitedi bi matabudi ai yawasanidi.

Giugiukamaḡedi a laukivigebogebodi

¹⁷ Ġome pilisi saḡasaḡa guletina bi ena lava Sadisi wai babadidi vaitedi nopodi unula i wanavu. ¹⁸ Bi Giugiukamaḡedi a panidi bi biliwelokomo a sivudi. ¹⁹ Bi dudubalemo Bada ena aneya biliweloko mataetina i kaikamaḡe te i wайдолиди a potiyovo bi i giuwedina gado, ²⁰ “Ko nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukunemo ko moito bi yawasana valivaliuna matabuna lava ko giuwedi!” ²¹ Laḡan i sako bi giugiukamaḡedi a nawa pali vanuwinemo, aneya i giugiuwedina mainana bi lava wailovelovedi ai tubu.

Laḡannemo pilisi saḡasaḡa guletina bi ena wai babada ḡesaudi bi Diu babadidi vaitedi bolu ai yogae bi a tava bolu vanuwinemo ai ḡemotidi. Bi tauyava a giukamaḡedi biliwelokomo, te maso giugiukamaḡedi ai dolidi.

²² Laḡannemo tedi biliwelokomo a tavarava ba giugiukamaḡedi mote a kitedi, taunana aubaina a munaḡa bolu babadidi lisidimo bi bai i tubutubuḡana a kamaḡati bi a giuna gado, ²³ “Biliweloko mataetina gudugudu kauwena bi tauyava mataetamo a moimoito bi mataeta ke kaikaikamaḡe ba mote aiyai ḡome ke kita.”

²⁴ Laḡannemo Maimaituwa ena vanuwa tauyavena edi bada bi pilisi edi babada niga giuna a vaivaiye ba, tedi ai nuwanaina bi mote a sibe te bai ya tubuḡa. ²⁵ Ġome lava ḡemota i tava bi i giuwedina gado, “Olooloto biliwelokomo kona sivusivudina, tedi niganana Maimaituwa ena vanuwemo a moito bi lava sa wailovelovedi.”

²⁶ Ġome pali vanuwina tauyavena edi bada vaitena a nawa bi giugiukamaḡedi a natomedi. Bi mote a egelidi barinna lava a nailedi, male sa lauḡakimidi.

Giugiukamaḡedi Bolu babadidi matedimo mote giu a naile

²⁷ Tedi giugiukamaḡedi a natomedi Bolu babadidi lisidimo bi pilisi edi bada i wai talavitavitaliedi. ²⁸ $\diamond$ Bi i giuwedina gado, “Tama ke giu vavasaḡemi te temi mote maso niga olotona isanemo ko wailovelove. Bi geḡa te emi wailovelove kaikana Yelusalem nopona i waiwanavu. Bi temi ko giugiuwemai te niga lavana ena peki wavuna tama ke avali.”

²⁹ Bi Pita giugiukamaḡedi ḡesaudi vaitedi giu ai munena gado, “Tama Maimaituwa ka voteyateyae mote lava. ³⁰ Temi Yesu kolosi modonemo konai peki bi tamatamada edi Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe. ³¹ $\diamond$ Te kataiyanemo i waimiyenina Ġalibona bi Tauwaiyawasana. Te Islael lavedi nopodi ya vitaliedi te sa laukuvasa bi edi gebogeboda ya noḡotikamaḡedi. ³² Tama niga kauwidi matamaimo ke kitekitedina ka giugiu nawe, kota mabai Maimaituwa Aluwa Waiyawa i vitezitedina tedi sa vovoteyeteye.”

Gamaliel ena lava i giuwainoḡotidi

³³ Laḡannemo Diu babadidi niga giuna a vaivaiye ba tedi nuwedi i medi gulata bi a ḡoeḡoena maso ai pekidi. ³⁴ Bi Palisi ḡemota isana Gamaliel, tana waiḡake

tawailovelovena bi lava matabudi tana a vivibile, tana poudimo i miya moito bi tauyava i giu vavasaġedina gado, “Pita bi Diyon ko giuwedi sa potiyovo doġamo laġan watiġena.

³⁵ Tana i giuna gado, Islael babadimi, ko kita kauwa kaka niga lavedi lisidimo bai ko voiyē.

³⁶ Dolinemo mainana oloto isana Tadiyas i moito saġa bi i giu te tana bena kage lava dididiga bi lava wapana 400 a kaiwata. Bi laġannemo tana ġavīġaviyidi ai peki bi taukaiwatana a dabalala bi bai matabuna i lautautau. ³⁷ Bi tana mulinemo, kota Galili olotona isana Diudas ko noġot. Mba laġannemo Loum gabemanina lava a iyeiyevidi bi i moitosaġa te lava kumna iai waietadoliyedi. Bi tana vaitena ġavīġaviyidi ai peki bi taukaiwatana matabudi ai nawa ġemoġemota.

³⁸ “Taunana aubaina niganana yà giugiuwemi te niga lavedi lisidimo mote bai koma voiyē. Bamoda edi noya lava lisinaġa i natona ba, noyana ya lautautau. ³⁹ Bi bamoda Maimaituwa lisinaġa i natona ba mote ġemoġemotina niga lavedi koma giu waitautaudi bamoda temi Maimaituwa kowai ġavīye.” Kamaina bi mba babadidi Gamaliel ena giu ai anine bi a kaiwata.

⁴⁰ Ĝome tauyava giugiukamaġedi a ka valageti munaġedi bi madamo a kwapudi bi a giu vavasaġedi te maso mote Yesu isanemo a giu munaġa, kamaina bi a kita kamaġedi te a nawa. ⁴¹ Ĝome giugiukamaġedi ma nuwavisudi bolu vanuwina a potiyovo kamaġe bi a nawa banina Maimaituwa i vinedi te tedi kamaina te sai nuwatoi Yesu isana aubaina.

⁴² Bi laġan matabuna pali vanuwinemo bi lava edi vanuwa nopardiġa giu visuvisuna wailovelovena mote a kaisako bi a laulauguguya te Yesu tana Vinevine Kamaġena.

6

Taupaula 7 a vinedi

¹ Mba laġandimo tauwaikaiwatana iyevina i saġasaġa. Bi tauwasumaġa Gulik kalinana taugiuwena a moito te Diu Ĝibulu taugiuwena a giuvitavitaliedi. Banina Gulik iwape mote a kita kauwedi kani soiyenemo.* ² Taunana aubaina tauwaikaiwatana 12 tauwasumaġa a yogedi a tava ai ġemotidi bi a giuwedina gado, “Mote i visu te kani soiyenemo ka soisoi kauleya bi Maimaituwa giuna lauguguyaena ka kaisako. ³ Taunana aubaina, ema lava waisumeġimi ko kita te ololoto 7 sibe lavedi bi Aluwa i waiwai wanavudina ko vinedi te tama niga noyana ka vitedi te sai badaye. ‘Bi tama kamaina te Maimaituwa giuna ka lauguguyae bi pali ka kaididi.’”

⁵ Ĝome giugiukamaġedi edi giu, lava matabudi ai anine. Kamaina bi Stivin, waisumeġina bi Aluwa Waiyawa i waiwai wanavuna a vine. Bi ena lava ġesaudi ba: Filip, Pokolas, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikolas. Nikolas tana ba Eteni, Entiyok olotona bi wala i waila Diu. ⁶ Tauwasumaġa niga oloolotodi 7 ai doli natomed i giugiukamaġedi lisidimo. Bi giugiukamaġedi nimedi olooloto 7 dabedimo a sivudi te a laupali.

⁷ Kamaina bi Ĝome Maimaituwa giuna i tuwa. Bi tauwaikaiwatana iyevina Yelusalem nponemō i wapa kasaġe. Bi pilisi wapewapedi vaitedi a nato Yesu ena kauwa a wailovelovena a sumaġe.

Stivin a pani

⁸ Maimaituwa Stivin i ka visuvisu bi ġailisi i vite te anisove kauwidi bi mataila i voivoiyed lava lisidimo. ⁹ Bi geġa te Diu lavedi ġesaudi Stivin a giu vitavitalie, tedi ba bolu vanuwina isana *Witaupaula yababa i kovi* lavedi. Tedi ba Diu lavedi mabai Sailin, Aleksandiliya, Silisiya bi Eisiya plovinsina lavedi. Tedi Stivin vaitena waikagiu ai tubu. ¹⁰ Bi geġa te Aluwa Waiyawa nuwayuuya Stivin i vite bi i gagagaliyena mote ġemoġemotina te maso a lauyovoġe. ¹¹ Taunana aubaina tedi kandavonemo olooloto ġesaudi a gwayedti kaiyovumo sa giuna gado, “Tama ke vaiye te Stivin Mousis bi Maimaituwa i giu waiyovoyovodi.” ¹² Niga giudimo lava, waibabada bi waiġake tauwailovelovena a ka medimedidi. Kamaina bi tedi Stivin a pani bi ai doli nawe bolu babadidi lisidimo. ¹³ Ĝome tedi giu kaikaiyovudimo lava ġesaudi a giuwedi te sa giuna gado, “Niga lavana ke vaiye

* 6:1: Teteħha labena (table). Niga banina ba kani soiyena waibadayena ee mane labena waibadayena, Gulik giuna table banina ba banika.

te tana Maimaituwa ena vanuwa bi ena waiġake Mousis i vitevitena laġan matabuna i laulauyovoġedi.¹⁴ Tama ke vaiye te i giuna gado, ‘Niga Nasalet Yesuna male pali vanuwina yaka gebogebo bi Diu edi vaivai Mousis i vitevitemaina ya vitaledi.’

¹⁵ Tedi mabai bolu babadidi a miyamiyana Stivin a kitakitadidi bi kitana i nuwavitala maibena aneya.

7

Stivin Diu babadidi matedimo i lauguguya

¹ Pilisi saġasaġa guletina Stivin i wai talayena gado, “Niga lavedi bai sa giugiuwena ba giukauwa, ee?”

² $\diamond$ Bi Stivin edi giu i waimunena gado, “Tamatamagu bi tuwatuwaġagu bai ya giuwena ko vaiye. Maimaituwa namanamalina wala Mesapotomiyamo Eiblaġam lisinemo i laumaġata, muliġa kaka i nawa Alanmo i miya.

³ “Bi Maimaituwa Eiblaġam i giuwena gado, ‘Em dobu bi em lava kwa gosedi bi dobu tagu yaġi lovemnemo kwa nawa.’ ⁴ $\diamond$ Kamaina bi ena dobu Mesapotomiya i gose bi i nawa Alanmo i miya. Ĝome tamana i peki mulinemo, Maimaituwa Eiblaġam i giukamaġe niga dobunemo niganana ta miyamiyanemo. ⁵ $\diamond$ Mba laġannemo Maimaituwa mote doġa ġaubona niga ġome i vite. Bi Maimaituwa i giuwupa te laġan muliġa tana bi ena tubulelesa ya vitedi. Avena te Eiblaġam mote i wainatuna bi yaġolo te Maimaituwa lisinemo i sauga. ⁶ $\diamond$ Maimaituwa i giuwena gado, ‘Em tubulelesa kaka wali dobumo sai taupaula yababa. Bi kwalabu 400 nopolidomo mba dobuna lavedi kaka em tubulelesa sa voiyedi te sai nuwatoitoi. ⁷ $\diamond$ Bi mba dobuna lavedi aubaidi sa wai taupaula yababana kaka ya kovoġidi. Bi muliġa kaka em tubulelesa mba dobuna sa gose kamaġe bi sa nato niga dobunemo bi sa lauduneyegu.’ ⁸ $\diamond$ Mba ġome Maimaituwa kwapibwali ena waianina Eiblaġam i vite. Bi laġannemo Aisik i tubuġa, laġan 8 mulidimo Eiblaġam kwapibwali i voiyē Aisik lisinemo. Bi kota Aisik natuna Deikap lisinemo i voiyē. Bi Deikap natunatuna 12 lisidimo kota mainana i voiyē. Niga lavedi edi tubulelesa ba tada.

⁹ $\diamond$ “Deikap natunatuna tasidi Diyousep a unule, taunana aubaina tana a kune kamaġe Idip lavedi lisidimo te yai taupaula yababa. Bi geġa te Maimaituwa tana vaitena, ¹⁰ $\diamond$ taunana aubaina ena pilipili matabudimo i sagu. Maimaituwa Diyousep nuwauyaya i vite bi ena yawasanamo Idip ġalibonana nuwana i laukwasili. Taunana aubaina ġalibona, Diyousep waibada i vite te Idip dobuna matabuna bi ena vanuwa nopona i waibadae.

¹¹ $\diamond$ “Kamaina bi Idip bi Keinan dobudi matabudi gomala i ka gebogebodi bi wainuwatoi dididiga i tubuġa. Bi eda magula mote bamo kani a banavi. ¹² $\diamond$ Laġannemo Deikap i vaiye te Idipmo kani, tana natunatuna eda magumagula i giukamaġedi. Tedi mote ġome nawenawedi bi geġa te a nawa. ¹³ Bi kota edi nawa wailabunemo Diyousep i kamaġati munaġe tuwatuwaġana lisidimo. Ĝome kaka Idip ġalibonana Diyousep ena vanuwa lavedi i sibedi. ¹⁴ $\diamond$ Diyousep tamana Deikap bi ena vanuwa lavedi wapedi 75 edi giu i giukamaġe te sa nato Idipmo. ¹⁵ $\diamond$ Kamaina bi Deikap i nawa Idipmo, ġome tana bi natunatuna a miyamiyana eete a peki. ¹⁶ Bi tubuġidi a munaġedi te Sekemmo tauyewamo a sivudi wala Eiblaġam manemo i gimegimelina Ĝema natunatuna lisidimo.

¹⁷ $\diamond$ “Laġan i watiwatiġe te Maimaituwa Eiblaġam lisinemo bai i giugiuwapano ya tubuġa. Bi Idip noponemo eda lava Islael lavedi iyevina i wapa gulata. ¹⁸ $\diamond$ Kamaina bi lava ġesu i waiġalibona Idipmo. Niga lavana mote Diyousep i sibe. ¹⁹ $\diamond$ Bi niga ġalibonana eda magumagula i laukivi gebogebayed i egelidi te natunatudi meyemeyed i doġamo a sivu yovoġedi te sa peki. ²⁰ $\diamond$ Mba laġannemo Mousis i tubuġa bi tana gomana mulemulelena

$\diamond$ 7:2: Pak 12:1 $\diamond$ 7:4: Pak 12:4 $\diamond$ 7:5: Pak 12:7, 13:15, 17:8 $\diamond$ 7:6: Pak 15:13,14 $\diamond$ 7:7: Pot 3:12

$\diamond$ 7:8: Pak 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31-35:18 $\diamond$ 7:9: Pak 37:28, 39:2,21 $\diamond$ 7:10: Pak 41:39-41 $\diamond$ 7:11:

Pak 42:1,2 $\diamond$ 7:14: Pak 45:9,10,17,18 $\diamond$ 7:15: Pak 46:1-7, 49:33 $\diamond$ 7:17: Pot 1:7,8 $\diamond$ 7:19: Pot 1:10,11,22

$\diamond$ 7:20: Pot 2:2

Maimaituwa matanemo. Nawalai faiona tinana bi tamana edi vanuwemo a labe.²¹ Bi laġannemoto te maso a labe, tana a sako yovoġe. Bi ġalibona natuna waivinina i vai, te i ġamō bi i wai natune maibena natu otina.²² Bi tana Idip edi nuwauyayamo ai lovelove. Tana ena gjumo bi ena kauwemo lava ġaiġailisina i tubuġa.

²³ “Laġannemoto Mousis ena kwalabu 40 a kovi bi i ġoe te ena lava Islael ya vakitedi.²⁴ Bi Mousis i kita te Idip lavana i miya moito te Islael olotona i katikati vunu. Ĝome tana ena tau mulinemo i moito bi biwana i vai te Idip lavana i lai peki.²⁵ Bi Mousis i wainoġota te ena lava otidi maso a sibe te Maimaituwa yai etadoliye te tana kaka ena lava yai yawasanidi bi geġa te tedi mote a sibe.²⁶ Bokina mainana i kita te ena lava Islael labu a waiġasiġasi. Kamaina bi Mousis i nawa i katautaudi bi i giuwedina gado, ‘Ei, mba em tau bai aubaina ko waikaġasiġasi?’²⁷ Ĝome oloto ena tau i laulaugulatena Mousis i bibini bi i giuwena gado, ‘Tam aiyai waibada i vitem bi kwa waibadaemai bi kwa etaetalemai?’²⁸ Tam maġo Idip lavana kuna lai peki, mai niganana tagu kwa lai pekigu, ee?²⁹ Laġannemoto Mousis niga giuna i vaivaiye ba tana i naila i nawa Midian. Ĝome i miyana maibena tautavatava bi natunatuna oloolotodi labu.

³⁰ “Kwalabu 40 a kovi mulidimo kalakalalelemo oya Sainai diyanemo, kai tomboluna, vavavannemo aneya i laumaġata Mousis lisinemo.³¹ Laġannemoto nigamai i kitakita ba i tava. Kamaina bi i nawa diyanemo maso i kita kaukauwena mba Bada kalinana i vaiyena gado,³² ‘Tagu taunana em magumagula Eiblaġam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.’ Mousis naila i kagusugusu bi mote i waikita munaġa.³³ Kamaina bi Bada, Mousis i giuwena gado, ‘Em kaġe suma kwa kaikamaġe. Banina mba gabunemo kwa moimoitona ba doġa waiyawa.³⁴ Tagu egħi lava edi wainuwatoi Idipmo e kita bi kota edi lauayoi e vaiye. Bi tagu e yovona ba yai yawasanidi. Taunana aubaina kwa nato bi niganana yà giukamaġem kwa munaġa Idipmo.’

³⁵ “Mousis tana taunana dolinemo Islael lavedi a dabo ke bi a giuwena gado, ‘Tam aiyai ġailisi i vitem bi kwa waibadaemai?’ Tana taunana Maimaituwa i giukamaġe te lava ya kapotiyovodi bi yai etadoliyedi, aneya kai tomboluna vavavaninemo lisinemo i laulaumaġatana ena sagumo.³⁶ Islael lavedi Idipmo i kapotiyovodi bi anisove kauwid bi mataila Idipmo i voiyedi. Bi kota Nisa Sabasabanemo bi kalakalalelemo kwalabu 40 nopolidmo.³⁷ Mousis Islael lavedi i giuwedina gado, ‘Maimaituwa kaka taugiuwatana ġemotanopomimo ya vine bi ya giukamaġena lisimimo maibena tagu.’³⁸ Bi tana taunana kalakalalelemo Islael lavedi, vaitedi ai ġemotidi. Tana ġome eda magumagula vaitedi bi kota Mousis oya Sainai dabanemo yawasana giuna aneya i giuvite te i waidama lisidemo.³⁹ Bi geġa te eda magumagula mote kalinana a voteyateyae. Tedi a dabo ke bi a ġoeġoena maso a munaġa Idip.⁴⁰ Taunana aubaina Elon a giuwena gado, ‘Ema maimaituwa kwa voiyedi te sai etadoliyemai. Niga lavana Mousis Idipmo i ka potiyovoda bi tada mote ta sibe te bai lisinemo i tubuġa?’⁴¹ Kamaina bi tedi koikoitau a voiyena kitana maibena kau natuna. Bi koikoitau a voivioyena lisinemo a soi, a lausewasewa bi a vivibile.⁴² Taunana aubaina Maimaituwa i miyatautauliyedi bi i kita kamaġedi te kipola, suwala bi nawalai galewemo a lauladunedeyedi, maibena taugiuwatana edi bukamo a gilugilumina mainana. Ĝome Maimaituwa i giuna gado,

‘Islael lavemi, wala kwalabu 40 kalakalalelemo
kona miyamiyana ba mote

tagu lisigumo ko laulausewasewa.

⁴³ Bi temi mba maimaituwa Molek ena kape
kona ava'aval waibabali.

Bi kota kipola maimaituwanha Lafen aluwina
kona ava'aval waibabali.

Temi mba mwaliđi kona voiyedi

◇ 7:21: Pot 2:3-10 ◇ 7:23: Pot 2:11-15 ◇ 7:30: Pot 3:1-10 ◇ 7:35: Pot 2:14 ◇ 7:36: Pot 14:21; Nam

14:33 ◇ 7:37: Wai 18:15,18 ◇ 7:38: Pot 19:1—20:17

bi kona laulauduneyedi.

Taunana aubaina yà giukamaġem
te emi dobuko potiyovo kamaġe
bi Babilon mulitaulinemo ko nawa.'

⁴⁴ ◊ "Kalakalalelemo eda magumagula Maimaituwa mayavaina kapena a ava' avali nawe.

Bi a voiyena ba bainewa Maimaituwa Mousis i giugiuwena mainana. Bi kota kitana bainewa i wailovenia mainana luvanemo i voiyen. ⁴⁵ Laġan muliġa Diyosuwa eda magumagula i wai etadoliyed ġaviya noponemo bi lava mba dobudimo miyemiyedi Maimaituwa i kwavi waipotiyovodi te dobuna a vai, lava niga ġome a miyamiyana lisidimo. Bi Maimaituwa mayavaina kapena a avali tavaite niġa dobunemo Maimaituwa ani laudunera bi ġome i kenana eete Deividia ena waibada saugina. ⁴⁶ ◊ Maimaituwa, Deividia nuwana i vai. Bi Deividia, Maimaituwa i waibaġa te maso i waianine bi pali vanuwina i ġala, Deikap ena tubulelesa edi ani laudune. ⁴⁷ ◊ Bi geġa te Solomon pali vanuwina i ġala Maimaituwa aubaina. ⁴⁸ Bi kota Maimaituwa saġasaġa guletina mote lava vanuwa a ġaleġaledina noppodimo ima miyamiya. Tauguwatana niġa mainana i giu:

⁴⁹ "Mala egħi ani miya
bi dobu kaġegu ani waitupamoitona.

Vanuwa bainewa kitana kwa ġala aubaġu?
Ee bamo egħi vanuwa ani waiyawasi?

⁵⁰ Tagħiżi mħalli matabudi malamo
bi dobumo nimagħu e voiiedi?" "

⁵¹ Stivin yaġolo ena giu ya nawenaw, "Teminopomi ġaiġaidi, beyemi a pota bi kona laukas aġaiġi mote Maimaituwa giuna koma vaivaiye. Maibena emi magumagula. Temi sauga matabuna Aluwa Waiyawa ko laulaukas aġaiġiaye. ⁵² Emi magumagula wala tauguwatana matabudi a laukivigebogebayed bi ai pekidi. Tedi ba lava didimanina ena nato a giugiuwata. Bi laġannem i tavana ba temi kona kaisoluġe bi konai peki. ⁵³ Maimaituwa ena waiġake aneya i vitedi bi a natome eda magula lisidimo bi temi mote ko kaiwata."

Stivin ġakimemo ai peki

⁵⁴ Laġannem Diu babadidi Stivin ena giu a vaivaiyedi ba a medi gulata lisinemo bi mwakedi a sanadid. ⁵⁵ Stivin Aluwa Waiyawa i waiwanavu bi i wai kita saġa malamo te Maimaituwa namalina bi Yesu, Maimaituwa kataiyanemo i moimoitona i kita. ⁵⁶ Kamaina bi Stivin i giuna gado, "Koi kita, tagħiżi mħalli matabudi laukivigebogebayed bi konai peki. Tana Taunana Natuna ya moimoito."

⁵⁷ Niga giudi a vaivaiyedi ba beyedi a sula gududi bi matabudi ai lasa te velau Stivin a dubutaw. ⁵⁸ Tedi a solu nawe malagai mulitaulinemo bi ġome a lauġakimi. Bi tauwaiwvu edi gala a lolodi bi oloto ewalina isana Sol* kaġe pakanemo a sivudi te ya labedi.

⁵⁹ Laġannem Stivin a laulauġakimi ba tana i laupalina gado, "Bada Yesu, aluwigu kwa vail!" ⁶⁰ Kamaina bi tuwapekana i waitupagwaliġe bi kalinana dididginemo i binauna gado, "Bada niga lavedi edi gebogebi kwa noġotikamaġe." Stivin niga giuna i vato mulinemo te i peki.

8

Tauwaisumaġa laukivigebogebi a banavi

¹⁻² Bi Sol ena waianina Stivin ai peki.

Diu babadidi Stivin a laipeki mulinemo, olooloto tauwaisumaġa Stivin a ġabe gulate bi a avali nawe tauyewamo a sako. Mba laġanninemo kota Yelusalemmo laukivigebogebi dididiga tauwaisumaġa lisidimo i tubuġa. Te tauwaisumaġa matabudi a dabalala bi a

◊ 7:44: Pot 25:9,40   ◊ 7:46: 2 Sam 7:1-16   ◊ 7:47: 1 Ġali 6:1-38   * 7:58: Sol muliġa isana Pol, Yesu ena tauwaikaiwatana laukaina.

nawa Diudiya bi Sameliya plovinsidi nopođiġa. Bi giugiukamaḡedi taudiġa Yelusalemmo a miya gwasa.³ Ōome Sol lava i lauegelidi te Maimaituwa ena dam laukivigebogebayed ai tubu. Tedi a nawa vanuwa bi vanuwa bi tauwaisumaġa oololotodi bi waiwainivid i solu yovoġedi te biliwelokomo a sivisivi nawedi.

Filip Sameliyamo i lauguguya

⁴ Tauwaisumaġa a dabababalalana a nawa malagai te malagai bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae.⁵ Bi Filip i nawa malagai dididigma Sameliya dobuna noponēmo bi Vinevine Kamaġena giuna visuvisuna i lauguguyae lava lisidimo.⁶ Laġannemo lava kundi Filip ena lauguguya a vaivaiye bi anisove kauwidi a kitekitedi ba tedi matabudi ena giu a vaiye kaukauwe.⁷ Banina Filip lava nopođimo aluwa gebogebodi i kwavi vaidi bi ma galalidi a potiyovo. Bi kota lava wapewapedi tunipekipekidi bi kaġe nuwakududi i waiyawasanidi.

⁸ Taunana aubaina lava mba malagaina dididiginemo ai nuwavisu gulata.

Saimon taubwalabwala

⁹ Sameliyamo oloto isana Saimon walaka bwbalbwalauna miyamiyana, Sameliya lavedi matabudi ena bwbalau kauwidi i voivoiyedina a sovesove. Bi i seġaseġala te lava dididiga.

¹⁰ Bi lava yababa te lava nananakidi mataudi kalinana a vaivaiye kauwe bi a giu te, “Maimaituwa ena ġailisi dididiga lisidimo.”¹¹ Tedi Saimon kaiwatana walaka ai tubu bi ena bwalaumo lava i wai soveyedi.¹² Bi Laġannemo Filip Maimaituwa ena waibada bi Yesu isana i laulauguguyae ba oololoto bi waiwainivi ai sumaġa bi i kabuludi.¹³ Bi Saimon vaitena i waisumaġa bi i kabulu. Ōome Filip ena ani nawamo i kaiwata. Bi Filip anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedina Saimon i kitedi bi i sovesoveyedi.

¹⁴ Laġannemo giugiukamaġedi Yelusalemmo a vaiye te Sameliya lavedi Maimaituwa giuna ai sumaġe, tedi Pita bi Diyon a giukamaġedi lisidimo.¹⁵⁻¹⁶ Banina tedi yaġolo mote Aluwa Waiyawa i yovo tauwaisumaġa valivaliudi lisidimo. Bi tedi ba Bada Yesu isanemo a kabulu otiġedi. Laġannemo Pita bi Diyon a tava lisidimo ba aubaidi a laupali te Aluwa Waiyawa sa vai.¹⁷ Kamaina bi Pita bi Diyon nimedi tauwaisumaġa dabedimo a sividi bi Aluwa Waiyawa a vai.

¹⁸ Bi laġannemo Saimon i kita te giugiukamaġedi nimedi tauwaisumaġa dabedimo a sividi te Aluwa Waiyawa a vai. Ōome Saimon mane i waiyoyo Pita bi Diyon lisidimo¹⁹ bi i giuwedina gado, “Niga ġailisina kota ko vitegu te aiyi dabanemo nimagu yà sakona ba Aluwa Waiyawa ya vai.”

²⁰ Bi geġa te bi Pita i giuwena gado, “Tam male em mane vaitena ko nawa kai kalakalatinemo. Banina tam kuna noġoti te Maimaituwa ena puyo bena manemo kwa gimeli eel.”²¹ Tam mote Maimaituwa i waianinem te tama ema noyamo kwa saġa banina nuwapoum mote i didimana Maimaituwa matanemo.²² I visu te mba em noġotidi gebogebodi kwa kuvesidi bi kwa laupali Bada lisidimo te em gebogebi male ya noġotti kamaġedi.²³ Banina e kitam te kuna unula gulata lisimaimo bi em noġota gebogebodi sa waibadaem.”

²⁴ Kamaina bi Saimon i giuwena gado, “Aee aubaigu ko laupali Bada lisidimo te bai kuna giugiuwena lisigumo mote mainana ima tubuġa.”

²⁵ Ōome Pita bi Diyon edi waisumaġa a giuwedi bi Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. Mulinemo tedi a munamunaġa Yelusalemmo ba Sameliya malagaidiġa giu visuvisuna a laulauguguyae.

Filip bi Itiopiya badana dididiga

²⁶ Kamaina bi Yelusalemmo Bada ena aneya Filip i giuwena gado, “Kwa vononoġa bi kwa yovo kwa nawa yalousa yawaninaġa. Tam eta Yelusalemmo bi i yovo i nawa Gasa taunana kwa kaiwata.” (Mba etana i pupu aubaina lava mote sima kaikaiwata).²⁷ Ōome Filip i modina i nawanawa etamo te Itiopiya olotona i banavi bi olotona ba waibadana dididiga, ġalibona waivinina isana Kandeke ena mane taulabena. Niga olotona i nawa Yelusalemmo laudune aubaina,²⁸ bi ena seliotmo i munamunaġa ba etamo taugiuwatana

³ 8:3: Giu 22:4,5, 26:9-11

Aisaiya ena buka i iyeiyevi.²⁹ Kamaina bi Aluwa Waiyawa Filip i giuwena gado, “Kwa nawa noi seliyotina diyanemo kwa moito.”³⁰ Bi ȁjome Filip i velau seliot diyanemo bi i vaiye te olotona taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. Kamaina bi Filip i waitalayena gado, “Bai kwa iyeiyevina banina kwa sibesibe ee geḡa?”³¹

³¹ Bi olotona ena giu i waimunena gado, “Bainewa yà sibe? Walitau ya giuwailovelovegu kaka yà sibe.” Kamaina bi olotona Filip i giuwe te i valageta ena seliotimo bi diyanemo i miya.

³² ♦ Bi olotona Aisaiya ena bukamo i iyeiyevina ba niga mainana i giu:

“Lava tana ai doli nawe
bi sa vununa maibena sипу.
Bi kota maibena sипу lauewalina
laḡannemo kapalina a bwalibwali,
ba tana i miya moimoisili
bi mote bai i giuwe.

³³ Laḡannemo a ka gebogebo gulate,
tana mote aubaina i giu ȁgaiḡailisi.

Mote ayai kaka ena tubulelesa
ima giuwata.

Banina ena yawasana dobumo ba damona.”

³⁴ ȁome Itiopiya badana Filip i waitalayena gado, “Ae goma, ku giuwegu, taugiuwatana ayai ya giugiuwe, tana taunaḡa ee, lava ȁsesau?”³⁵ Kamaina bi Filip, Aisaiya ena bukamo giugiuna ȁgemotinemo giu i waitubu bi Yesu giuna visuvisuna giu wailovelove i wai tubu.

³⁶⁻³⁷ Tedi a nawanawa etaḡa te gaubemo a tava bi Itiopiya badana i giuwena gado, “Ei, gauba nove, tagu kamaina te yà bulu bai ya ka pilipiligu?”^{*}³⁸ Kamaina bi ena seliot tauvelauyen a i giuwe te i moito bi tana bi Filip a nawa gaubemo. ȁome Filip Itiopiya badana i kabulu.

³⁹ Laḡannemo gaubemo a lovolovo tava ba Bada Aluwina i waimaḡemoti te Filip i avali nawe. Bi Itiopiya olotona mote Filip i kita munaḡe. Bi tana ma yasisina i gelu i nawa banina Maimaituwa i waiyawasanai.

⁴⁰ Filip bainewa te Adotasmo i laumaḡata. Tana malagai matabuna nopodiḡa i nawa bi giu visuvisuna i laulauguguya nawena eete Seseliyamo i tava.

9

Sol ena yawasana i vitale

¹ Mba laḡandi nopođimo Sol yaḡolo te nuwana i medi gulata bi i giu te Bada ena tauwaikaiwatana yai pekidi. Taunana aubaina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina lisinemo bi ²i waibaḡa te pepa ya kulidi Diu edi bolu vanuwidi babadidi aubaidi Damaskas malagainemo. Tedi maso mba pepedi a iyevidi bi Sol ai anine te olooloto bi waiwaivíni Yawasana Etana taukaiwatana maso i panidi bi i natomedi Yelusalemmo.³ Kamaina bi Sol i nawa Damaskas malagaina diyanemo i tavatava ba yanayana wai matakikanina malamo i wai maḡemoti te Sol i yana kwaivivili, ⁴bi i kuluva doḡamo i talaḡa. Bi kalina galewemo i vaiyen a gado, “Sol, Sol bai aubaina kwa laulau kivigebogeboyegu?”

⁵ Sol i waitalana gado, “Tam ayai, Bada ee!”

Bi Yesu i giuna gado, “Tagu Yesu, tagu taunana kwa laulau kivigebogeboyegu.

⁶ Yaḡiyaḡina kwa moito makai bi kwa nawa malagai dididiginemo bi ȁome sa giuwem te bai kwa voiye.”

⁷ Olooloto Sol vaitena a nawanawana, ȁome a tau moimoito giu geḡa banina tedi kalina a vaiye bi mote ayai a kita. ⁸ ȁome Sol i miya moito bi gado yai kita ba matana i wai dudubala bi mote bai i kita. Kamaina bi nimanemo a kabi bi ai wai doli nawe Damaskas. ⁹ Bi ma matapotapotana i miyana laḡan faiona a kovi, mote bai i kani bi i tego.

♦ 8:32: Ais 53:7,8   * 8:36-37: Kulikulidi wadubodi ȁsesaudimo nigamai a giu, Tam bamoda nuwam tabutabunemo kwai sumaḡana ba yà ka bulum.

¹⁰ Damaskas nophonemo tauwaikaiwatana ġemota isana Ananaiyas i miyamiya. Bi wailove i kita Bada i laumaġata bi i giuwena gado, “Ananaiyas.”

Bi ena giu i waimunena gado, “Bada, tagu niga.”

¹¹ Ĝome Bada i giuwena gado, “Kwa modina kwa nawa eta sa wai isana, Eta Didimanina. Mba ĝome Diudas ena vanuwemo kwa tava bi kwai talana Tasis olotona isana Sol aubaina, tana ĝome niganana ya laulaupali lisigumo. ¹² Bi wailove i kita te oloto isana Ananaiyas ya natonato lisinemo te nimana dabanemo ya sivudi bi yai kita munaġa.”

¹³ Ĝome Ananaiyas ena giu i waimunena gado, “Bada, lava wapewapedi mba olotona ena kauwa a giuwegu, te tana taukaiwatam Yelusalemmo i kaka gebogebodi. ¹⁴ Bi pilipilis edi babada ġailisi a vite te i nato Damaskasco te taulauduneyem matabudi ya panidi.”

¹⁵ Bada, Ananaiyas i giuwena gado, “Kwa nawa banina tagu niga olotona e vine te egū noya ya voiyē bi isagu ya giuwaimaġati, Eteni lavedi bi ġaliġalibona bi Islael lavedi lisidimo. ¹⁶ Bi tagu yāġi love te bainewa wainuwatoi dididiga ya banavi tagu isagu aubaina.”

¹⁷ Kamaina bi Ananaiyas i nawa vanuwemo i valageta. Te nimana Sol dabanemo i sako bi i giuwena gado, “Valetigu Sol, etaġa kuna natonato bi Bada Yesu lisimmo i laulau maġatana, taunana i giukamađegu te tam kwai kita munaġa bi Aluwa Waiyawa yai wanavum.”

¹⁸ Laġannemo Ananaiyas nimana Sol dabanemo i sakosako ba maġemota mwali kitedi maibena iyana vevedi matanemo a kuluva bi matana i layana munaġa, moito bi Ananaiyas Sol i kabulu. ¹⁹ Kamaina bi Sol kani i kani te ena ġailisi i vai munaġe.

Sol Damaskasco lauguguya i waitubu

Sol Damaskasco tauwaikaiwatana vaitena a taumiayami laġjan visa. ²⁰ Ĝome bolu vanuwidiġa i nawa bi lauguguya i waitubuna gado, “Yesu tana Maimaitiuwa Natuna.”

²¹ Ĝome tedi mabai a vaivaiyena ba a tagugu bi ai giugiuna gado, “Niga olotona tana taunana Yelusalem nophonemo Yesu tauwaismuġena i kaka gebogebodi. Bi niganana i tava niga Ĝome bi tauwaismuġa ya pani nawedi Yelusalemmo pilipilis edi babada lisidimo.” ²² Bi geġa te Sol ena lauguguya i ġailisi gulata bi i kamaġati kauwe te Yesu tana Maimaitiuwa ena Vinevine. Bi Diu lavedi Damaskasco miyemiyedi mote ġemoġemotina te Sol vaitena sai kagui.

²³ Laġjan wapawapa a kovi mulidimo Diu lavedi ġome miyemiyedi ai ġemotidi bi Sol kana pota a yesi te maso ai peki. ²⁴ Bi geġa te lava ġesaudi Sol a tainuwatau. Bi Diu lavedi suwala bi dudubala tedi malagai ganakukuna mataetina a yaveyave te Sol maso i laputiyyovo bi ai peki. ²⁵ Taunana aubaina dudubala ġemota Sol ena lava kaikaiwatana dou nophonemo a suveki bi ganakukku koiyavusinemo ai dawe yovoġe.

²⁶ Laġannemo Sol Yelusalemmo i tava bi i ġoe te maso tauwaikaiwata vaitedi ai ġemotidi bi tedi matabudi a naile bi mote ai sumaġe te tana tauwaikaiwatana ġesauna.

²⁷ Kamaina bi Banabas, Sol i waidoli nawe giugukamađedi lisidimo bi i giuwedi te bainewa Sol i nawanawa Damaskas bi etamo Bada lisinemo i laumaġata. Bi kota i giuwedi te Sol bainewa Damaskasco ma laudabatolana Yesu isana i lauguguya. ²⁸ Ĝome Sol tauwaikaiwatana vaitena a miya bi Yelusalem malagaina nponaġa ma laudabatolana Bada isana i laulauguguya nawe. ²⁹ Bi kota Diu lavedi Gulik kalinedi taugiuwena vaitedi ai kagui bi a wai saġasaġa. Bi tedi a ġoegħoena maso Sol ai peki. ³⁰ Bi laġannemo tauwaismuġa a vaivaiye ba tedi Sol ai doli nawe Seseliya bi a giukamaġe i nawa Tasis.

³¹ Mba laġandimo Maimaitiuwa ena dam lavedi Diudiya, Galili bi Sameliya dobudimo miyemiyedi tedi nuwed i kena. Bi Aluwa Waiyawa ena ġailisimo tedi i laibagidi te a ġailisi. Tedi Maimaitiuwa a vivibile bi ena dam iyevina i dididiga.

Pita Aniyas i wai yawasani bi Dokas pekimo i ka kena moito

³² Mba laġandimo Pita i nawa dobu bi dobu bi kota Laida malagaina nophonemo tauwaismuġa i vaktedi. ³³ Ĝome tana oloto isana Aniyas i banavi bi tana sida tunipekipeki i vai bi i kenana kwalabu 8 a kovi. ³⁴ Bi Pita i giuwena gado, “Aniyas, Yesu Keliso i wai yawasanim, ku moito em kebana kwa noku.” Noi taunana te Aniyas i yawasana te

kenamoito. ³⁵ Mba ḡome Laida bi Salon malagaidi lavedi matabudi, mainana a kitakita ba a nuwavitaledi bi Bada ai sumaḡe.

³⁶ Bi kota Diyopa malagainemo tauwaisumaḡa waivinina i miyamiyana isana Tabita. (Gulik kalinedimo isa Tabita ba Dokas). Tana laḡan matabuna kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava wainuwatoitoidi i sagusagudi. ³⁷ Laḡan ḡemota tana i sida kauwa te i peki. Kamaina bi tubuḡina a koḡa bi a avali saḡe noke bena wailabunemo* a sako. ³⁸ Bi Laida malagaina ba Diyopa diyanemo, taunana aubaina tauwaisumaḡa Diyopamo a vaiye te Pita Laidamo i miyamiya. Kamaina bi olooloto labu a giukamaḡedi te Pita sai baḡana gado, “Aee, ku nato makai lisimaimo.”

³⁹ Kamaina bi Pita niga oloolotodi vaitedi a munaḡa Diyopamo. Laḡannemo tedi ḡome a tava ba Pita ai doli saḡe noke bena wailabunemo. Bi iwape matabudi Pita a moito kwaivivili bi a ḡabaḡaba. Tedi kwama bi gala Dokas ma miyanemo i voivoiyedina Pita ai love.

⁴⁰ Ȣome Pita matabudi i giuwedi te a potiyovo vanuwa dibunemo. Bi tana tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i laupali. Bi i tauvitale te waivini pekipekina i kita bi i giuwena gado, “Tabita, ku kenamoito.” Tana matana i layana bi laḡannemo Pita i kitakita ba i kenamoito. ⁴¹ Pita nimana i tuḡu bi waivini nimanemo i kabi te i solu waimoito. Ȣome tana, iwape bi tauwaisumaḡa i yogedi a saḡa bi i wailovedi te waivini i yawsana munaḡa.

⁴² Lava matabudi Diyopa nophonemo bai i tubutubuḡana giuna a vaiye bi lava wapewapedi Bada Yesu ai sumaḡe. ⁴³ Pita oloto isana Saimon vaitena Diyopamo laḡan wapewapedi a miyamiya. Bi Saimon ena noya ba musala kwapidi i kopedi bi i waikunekuneyedi.

10

Pita bi Koniliyas

¹ Seseliya malagainemo oloto isana Koniliyas i miyamiya, tana ba tauwaiḡaviya edi bada, sawai isedina Itali potumina. ² Tana ba lava didimanina bi ena vanuwa lavedi matabudi Maimaituwa a laulauduneye. Tana laḡan matabuna Diu lavedi wainuwatoitoidi i sagusagudi bi kota Maimaituwa lisinemo i laulaupali nonoḡa. ³ Bi laḡan ḡemota suwala 3-ya okoloki mainana* bi Koniliyas wailove i kita, wailovenemo ba Maimaituwa ena aneya i laumaḡata bi i giuwena gado, “Koniliyas.”

⁴ Koniliyas ma nailina tana i kitadidi bi i giuna gado, “Bada bai kwa ḡoeḡoe?”

Bi aneya i giuwena gado, “Em pali bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe bi nuwana kuna laukwasili. Tam em pali maibena sewasewa sa gabugabuna panena.

⁵ “Taunana aubaina niganana olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi te sa nawa Diyopa bi ḡome oloto isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ⁶ Tana ena tau ḡesau Saimon musala kwapidi taukopedi ena vanuwemo ya miyamiya. Mba vanuwina ba nisa diyanemo.”

⁷ Laḡannemo aneya giu i wai kovi bi i nawanawa ba Koniliyas ena taupaula labu bi ena tauwaiḡaviya ḡemota i giuwedi a tava. Bi tauwaiḡaviya tana ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi bai matabuna i tubutubuḡana i giuvitedi bi i giukamaḡedi a nawa Diyopa malagainemo.

Pita wailove i kita

⁹ Bokinamai suwala modomo niga oloolotodi nuwedti tava Diyopamo bi Pita vanuwa dabanemo i saḡa laupali aubaina.[†] ¹⁰ Tana kani i peki bi i ḡoeḡoe te maso bai i kani. Bi laḡannemo kani vanuwemo a kaka nonoḡi ba kota wailove i kita. ¹¹ Ȣome Pita mala nuwawasana i kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 isunemo bi isunemo a kabi bi ai dawe yovoye dobumo. ¹² Bi geina nophonemo ba musala kitedi tabudi bi tabudi a miyamiya. Musala kaḡediḡa nawenawedi, daledaledi bi lovolovodi. ¹³ Kamaina bi kalina malaḡa i yovona gado, “Pita ku moito bi niga muselid kwa vunudi bi kwa kanidi.”

* 9:37: Gulik baibol bi nigilisi a giuna upstairs room. * 10:3: Suwala 3:00 mainana bi augunai male i laulaupali (3:1 ko kita). † 10:9: Isael vanuwidi ba dabedi tabetabedi.

¹⁴ Bi Pita i giuna gado, “Mm Bada, geđa ota! Tagu mote bai bamilo milamilana ee waiyawa e kani eete niganana.”

¹⁵ Bi kalina i giu munađana gado, “Mote bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna kuma giuve te milamilana.”

¹⁶ Niga kauwina i tubuđana ma faiona. Kamaina bi kadawali mađemota a munađe malamo.

¹⁷ Čome Pita yađolo wailove i kitakitana banina i nođonođoti waitete ba Koniliyas olooloto i giugiukamađedina Saimon[‡] ena vanuwa a banavi. Tedi vanuwa ganakukuna mataetinemo a vamoito. ¹⁸ Bi vanuwa taniwigina ai talayena gado, “Niga Čome lava isana Saimon Pita ya miyamiya e geđa?”

¹⁹ Bi Pita yađolo wailove i kitakitana i nođonođoti wata ba Aluwa Waiyawa i giuwena gado, “Saimon, olooloto faiona sa tavutavuđem.” ²⁰ Taunana Aubaina kwa moito bi kwa potiyovo dođamo bi mote nawa vaitedi nuwam ima lađalađae. Banina nig a lavedi ba tagu e giukamađedi.”

²¹ Čome Pita i potiyovo dođamo bi olooloto i giuwedina gadoaubaina, “Egu lava, tagu taunana ko tavutavuđegu. Bai Aubaina kona tava?”

²² Kamaina bi olooloto a giuna gado, “Tama tauwaiđaviya edi bida Koniliyas i giukamađemai. Tana ba lava didimanina bi kota Maimaituwa taulaudunena bi Diu lavedi matabudi tana sa vivibile. Bi Bada ena aneya waiyawa i giuve te tam i Čoemna kwa nawa ena vanuwemo bi bai kwa giuve te ya vaiye.” ²³ Kamaina bi Pita olooloto i giuvaidi te vaitedi sa kena.

Pita Koniliyas ena vanuwemo i tava

Bokinamai Pita i vononođa bi olooloto faiona vaitedi a modina. Bi kota tauwaisumađa Česaudi Diyopamo vaitedi a nawa Seseliya. ²⁴ Tedi lađan i sako kaka Seseliyamo a tava. Koniliyas bi ena dam lavedi bi kota ena lava kauwa i giuwedi te ai Čemotidi bi Pita a labelabe te ya tava. ²⁵ Lađannemo Pita i valavalageta vanuwemo ba Koniliyas i nato Pita matanemo bi tuwapekana i waitupagwaliđe bi i lauduneye. ²⁶ Bi geđa te Pita, Koniliyas nimanemo i kabi te i solu waimoito bi i giuwena gado, “Ku moito, tagu lava ota mai tam.”

²⁷ Tedi ma waigiugudi a valageta vanuwemo. Bi Čome lava wapewapedi i kitedi ai Čemotidi bi a wailaba. ²⁸ Kamaina bi Pita i giuwedina gado, “Temi kona sibe te tama Diu ema waiđake te Eteni lavedi vaitedi kamai Čemotimai, ee lisidimo kama nawa. Bi geđa te Maimaituwa i wailovegu, te mote yàmai nođota gado, ‘Eteni lavedi ba lava milemiledi bi ani kitakamađa.’ ²⁹ Taunana Aubaina lađannemo egu giu kuna giukamađe ba mote yà giuvitale gado. Bai Aubaina egu giu kuna giukamađe?”

³⁰ Bi Koniliyas, Pita ena giu i waimunena gado, “Lađan faiona a kovi, egu vanuwemo suwala 3 okoloki e laulaupali bi aneya ena gala waimatakakanikanina i wai mađemoti te matagumo i moito kamađe, ³¹ bi i giuweguna gado, ‘Koniliyas em pali i vaiye bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe.’ ³² Lava Česaudi niganana kwa giukamađedi sa nawa Diyopamo, te lava isana Saimon sawai isana Pita sa giuve te ya nato. Tana ba taomana bi Saimon musala kwapidi taukopedi vaitena sa miyamiya bi ena vanuwa ba nisa diyanemo.” ³³ Taunana Aubaina tagu em giu mađemota e giukamađe. Bi i visu te kuna tava. Bi niganana Maimaituwa matanemo matabumai kei Čemotimai, te Bada bai i giugiuwemna matabudi kwa giuemai te ka vaiye.”

Pita ena lauguguya

³⁴ Čome Pita giu i waitubuna gado, “Niganana kaka e sibe kauwe te Maimaituwa lava matabudi ya Čoeđoedi bi Diu lavedi mote taudiđa. ³⁵ Dobu matabuna nponemba mabai Maimaituwa sa laulauduneye bi kauwa didimanidi sa voivoiyedina ba ya wai aninedi.

³⁶ Temi kona sibe te Maimaituwa giuna visuvisuna i giukamađe Islael lavedi lisidimo, te lađannemo mabai Yesu Vinevinena Kamađena sai sumađena ba Maimaituwa nuwauba ya vitedi. Yesu taunana mwali matabuna tauwaibadayena. ³⁷ Bai matabuna Diudiya

[‡] 10:17: Niga Saimonna ba musala kwapidi taukopedi.

noponemo i tubutubuḡana[§] temi kona sibe. Yesu giuna visuvisuna Galilimo i tubuḡa, Diyon kabulu i lauguguya mulinemo.

³⁸ “Mba laḡannemo Maimaituwa, Aluwa Waiyawa bi ḡailisi Nasalet Yesuna i wai wanavu. Bi tana mba dobuna i nawu yaḡosi bi kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava mabai aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina i waiyawasanidi banina Maimaituwa tana vaitena.

³⁹ “Tana kauwa matabudi Diudiya bi Yelusalem noponedimo i voivoiyedina tama mataotimaimo ke kitedi. Tana kolosimo a tupalatu te i peki. ⁴⁰ Bi geġa te laḡan waifaioninemo, Maimaituwa pekimo i ka kenamoito bi i voiye te tama lisimaimo i kamaḡati. ⁴¹ Bi pekimo kenamoito mulinemo tana mote lava matabudi a kita bi tama Maimaituwa i gei vinemai te ke kita, vaitena ke kani bi ke tego. ⁴² Bi i giu vavasaḡemai te tama lava lisidimo ka lauguguya bi ka giuwedi te tana taunana Maimaituwa i vine te lava miyemiyedi bi pekipekidi ya etaledi. ⁴³ Tauguwatana matabudi tana a giuwata, te lava matabudi tana sai sumaḡena ba Yesu isanemo Maimaituwa edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.”

Eteni lavedi Aluwa Waiyawa a vai

⁴⁴ Pita yaḡolo i giugiu ba Aluwa Waiyawa i yovo lava matabudi ena giu a vaivaiyena lisidimo. ⁴⁵ Diu lavedi waisumeḡidi ḡesaudi Pita vaitena a natonatona, tedi a tagugu. Banina Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i giukamaḡe yovoġe Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁶ Bi tedi a vaiyedi te kalina ḡesaudi mote a sibedi bi a gagagaliyedi bi kota Maimaituwa a kaka saḡesaġe.

Kamaina bi Pita i giuna gado, ⁴⁷ “Tagu e noḡoti te niga lavedi maso gaubemo te ka buludi bi mote aiyai i mai ḡakeda. Banina tedi kaikana Aluwa Waiyawa a vai, mai tada.” ⁴⁸ Ġome Pita i giuwedi te tedi Yesu Keliso Kamaḡena isanemo sa kabuludi. Kamaina bi Pita ai baġa te vaitena ġome sa taumiya laḡan visa.

11

Pita ena noya Diu tauwaisumaḡa lisidimo i giu waididimani

¹ Giugiukamaḡedi bi tauwaisumaḡa Diudiyamo a vaiye te Eteni lavedi Maimaituwa giuna a vai. ² Taunana aubaina laḡannemo Pita Yelusalemmo i tavatava ba Diu lavedi tauwaisumaḡa Pita a giuvitavitalena gado, ³ “Tam bai aubaina kuna nawa Eteni lavedi edi vanuwemo bi vaitedi kona kanikani?”

⁴ Taunana aubaina Pita lisinemo baibaiġa a tubutubuḡana matabudi i giu waiipoipo lava lisidimo gado, ⁵ “Laḡan ḡemota tagu Diyopamo e laulaupali bi wailove e kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna ⁴ malaġa ai dawe yovoġe matagumo. ⁶ Bi kadawali noppa e kitakita ba dobumo ġamoġamo kitedi tabudi bi tabudi suwana, malamalaġamidi bi mwanuwa lovolovaldi. ⁷ Kamaina bi kalina malamo i giuweguna gado, ‘Pita ku moito, kwa vunudi bi kwa kanidi.’

⁸ “Bi tagu e giuwena gado, ‘Mm Bada, geġa ota! Tagu mote bamu musala milemiledi e kanidi, eete niganana.’*

⁹ “Bi kalina malamo i giu munaġana gado, ‘Bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna mote kuma giuwe te milamilana.’ ¹⁰ Niga kauwina ma faiona i tubuḡa. Kamaina bi bai matabuna a solu saġe munaġe malamo.

¹¹ “Noi taunana te oołoloto faiona Seseliyaġa a giugiukamaḡedina a tava, vanuwa e miyamiyanemo. ¹² Bi Aluwa i giuwegu te mote ya nuwalalaġa bi vaitedi ka nawu. Niga lavedi 6 waisumeḡidi vaitedi Diyopamo te ke nawu Sisaliya bi matabumai Koniliyas ena vanuwemo ke valageta. ¹³ Ġome Koniliyas i giuwemai te bainewa aneya ena vanuwemo i laumaġata bi giuwena gado, ‘Oołoloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi Diyopamo, ġome lava isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ¹⁴ Tana giu visuvisuna ya natome te tam bi em vanuwa lavedi matabumi ko yawasana.’

[§] 10:37: Bai i tubuḡa: Ee wasa i nawana. * 11:8: I milamilana mote ġemoġemotina mai kani (10:14 ko kita).

¹⁵ “Laḡannemo giu e wai tubu ba Aluwa Waiyawa i yovo lisidimo, maibena dolinemo tada lisidemo i yovoyovona. [†] ¹⁶ ♦ Kamaina bi ḡome Bada bai i giugiuwena e noḡoti, ‘Diyon gauba otamo i waibulu bi temi kaka Aluwa Waiyawemo ko bulu.’ ¹⁷ Tada wala Bada Yesu Keliso tei sumaḡe bi Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i viteda, niganana ḡemotina kota Eteni lavedi i vitedi. Taunana aubaina tagu mote egū ḡailisi bai te Maimaituwa ena kauwa yà ḡake.”

¹⁸ Laḡannemo niga giudi a vaivaiyedi ba Pita a giugiuvitavitalena a kaisako bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, “Giukauwa te niganana kaka ke sibe te Maimaituwa Eteni lavedi i waianinedi te sa lau kuvasa bi yawasana kenakena nonoḡina sa vai.”

Tauwaisumaḡa Entiyok noponemo

¹⁹ ♦ Laḡannemo laukivigebogeo i tubuḡa bi Stivin a waipeki ba tauwaisumaḡa ḡesaudi a dabalala. Tedi a nawa Fonisia wapunemo, Saiplas bwanabwananemo bi Entiyok tauninemo. Bi ḡome Diu taudiḡa lisidimo giu visuvisuna a lauguguya. ²⁰ Bi tauwaisumaḡa ḡesaudi ololołodi Saiplasiḡa bi Sailinga, tedi kota a nawa Entiyokmo bi Eteni lavedi lisidimo Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguya. ²¹ Tedi Bada ena ḡailisimo lava wapewapedi a vitaledi bi Bada ai sumaḡe.

²² Laḡannemo Maimaituwa ena dam Yelusalemmo niga giuna a vaivaiye ba Banabas a giukamaḡe i nawa Entiyok. ²³ Laḡannemo Banabas Entiyokmo i tavatava ba Maimaituwa ena laukivivisu lava lisidimo i kita. Ḡome tana i wainuwavisu bi i laibagidi te nuwedi tabutabunemo Bada lisinemo sa moito didina. ²⁴ Banabas tana lava visuvisuna bi i waisumeḡi guletina nopona Aluwa Waiyawa i waiwanavu. Taunana aubaina lava wapewapedi a nato te Bada ai sumaḡe.

²⁵ Kamaina bi Banabas bi i nawa Tasis Sol tavuḡena aubaina. ²⁶ Bi laḡannemo i banabanavi ba i waidoli natome Entiyokmo. Bi ḡome tedi tauwaikaiwatana vaitedi kwalabu ḡemota a miya bi lava wapewapedi a wailovelovedi. Mba lagannemo Entiyokmo tauwaisumaḡa wai isedi ai tubuna gado, “Maimaituwa ena dam lavedi.”

²⁷ Mba laḡandimo tauguwtana ḡesaudi Yelusalemḡa a tava Entiyokmo. ²⁸ ♦ Bi ḡemota isana Agabas i miya moito te Aluwa Waiyawa ena sagumo, Loum dobuna matabuna nponem o gomala dididiga ya tubuḡana i gei giuwata. (Niga gomelina ba Kolodiyas ena waibada laḡannemo i tubuḡa). [‡] ²⁹ Taunana aubaina tauwaikaiwatana Entiyokmo ai ogatala te edi banava luvanemo edi puyo a giukamaḡedi tauwaisumaḡa Diudiyamo miyemiyedi aubaidi. ³⁰ Tedi edi puyo Banabas bi Sol nimedimo a sivudi te a nawedi Yelusalemmo tauwaisumaḡa edi babada lisidimo.

12

Ḡalibona Alodi tauwaisumaḡa i laukivigebogebayed

¹ Mba laḡandimo ḡalibona Alodi* Maimaituwa ena dam ḡesaudi i panidi bi i laukivigebogebayed. ² Tana Diyon tuwaḡana Diyemes kwatikwatimo i wai peki. ³ Bi laḡannemo Alodi i kita te Diu lavedi nuwedi i visu kauwa, kauwina i voivoiyena aubaina ba kota i giu te Pita ya pani. Bi Buledi mote muu'a vaitena soina nponemo i pani. ⁴ ♦ Kamaina bi Alodi tauwaiḡaviya i giuwedi te Pita biliwelokomo a sako nawe. Bi tauwaiḡaviya dubudi 4 bi noppodiḡa ba wapedi 4 a sivunawedi te Pita a kita wata. Tana i ogatala te wawaitauli soina mulinemmo maso Pita biliwelokomo ika potiyovo lava kumna matedimo te maso i etale. ⁵ Kamaina bi Pita biliwelokomo a laba bi Maimaituwa ena dam ba noppodi tabutabudimo tana aubaina Maimaituwa lisinemo a laulaupali.

Pita biliweloko i potiyovo kamaḡe

† 11:15: Giugiukamaḡedi laidalolo 2:1-13 ko iyevi. ♦ 11:16: Giu 1:5 ♦ 11:19: Giu 8:1-4 ♦ 11:28:
Giu 21:10 ♦ 11:28: Kolodiyas tana Loum i waibadaena kwalabu 41 AD i nawa te 54 AD. * 12:1: Alodi Agilipa 1
ba Alodi dididigina itana. ♦ 12:4: Pot 12:1-27

⁶ Bokinamai Alodi Pita maso i kapotiyovona etala aubaina ba mba dudubalinemo Pita lava tauwaiđaviya labu mododimo i kenakena. Bi tana seini labu a lau paniyedi, ġemota kataiyanemo bi ġemota ġeniyanemo. Bi mba seinidi ġemotidi isudi ba tauwaiđaviya nimedimo ai ġalodi. Bi biliweloko mataetinemo ba tauyava a moimoito. ⁷ Bi i wai mađemoti te Bada ena aneya i lau moitoe bi Pita ena ani kena gabuna i lai yana. Bi tana Pita giligilinemo i laidagu bi i giuwena gado, "Ku kenamoito makai!" Kamaina bi mba seinidi nimanemo a nuwa kamađga.

⁸ Ĝome aneya Pita i giuwena gado, "Em gala bi em kađesuma kwa kotedi." Bi Pita mainana i voiyi bi kota aneya i giu munađge, "Niganana em kwama dabanemo kwa kote bi kwa kaiwatagu te ta potiyovo."

⁹ Kamaina bi Pita aneya i kaiwata bi biliweloko a potiyovo kamađge. Bi tana mote i sibe te aneya bai i voivoiye, bi mba kamaina kauwa banina i tubutubuđa bi tana i wainođotana benakage wailove i kitakita. ¹⁰ Tedi tauyava laumatamo bi laumulimo a vawaitaulidi bi a potiyovo malagai etana mataetinemo. Mba mataetina guduna ba ilama bi Ĝome a tavatava ba mataetina nuwanemo i nuwa kamađge bi aneya Pita vaitena a yovo a taunawanawa bi aneya i wai mađemoti te i yaufa.

¹¹ Ĝome kaka Pita bai lisinemo i tubutubuđana i nođoti bi i giuna gado, "Niganana e sibe kauwe te giukauwa Bada ena aneya i giukamađge te Alodi ena ġailisimo bi Diu lavedi edi ogatala gebogebodimo tagu i wai yawasanigu."

¹² Ĝome kaka Pita ena nođota i kena kauwa bi i nawa Meli ena vanuwemo, natuna Diyon isana ġesauna ba Mak. Bi lava wapewapedi ena vanuwemo ai ġemotidi bi a laulaupali.

¹³ Kamaina bi Pita gudu taulinemo i laupewapewa bi taupaula waivinina isana Loda, tana mataeta kaikamađena aubaina i nawa. ¹⁴ Bi lađannemo Pita kalinana i vai ġone ba nuwana i lauvisuvisu bi gudu kaikamađena nuwana i yavuđa bi i velau i munađga bi i giuna gado, "Pita mataetamo ya moimoito."

¹⁵ Bi tedi a giuwena gado, "Tam kuna bu'uwa, ee?" Bi geđga te tana i giu laukasađaiđai, aubaina tedi a giuna gado, "Augunai Pita meyauna."†

¹⁶ Bi Pita yađolo te i laulaupewapewa. Ĝome tedi mataeta a kaikamađe bi Pita a kitakita ba a ai sovesove. ¹⁷ Bi Pita nimanemo i wai katitawedi te maso a miya moimoisili. Ĝome tana i giuwedi bainewa Bada biliwelokomo bi i ka potiyovona. Bi tana i giuwedina gado, "Niga kauwina Diyemes‡ bi tuwatuwađana ġesaudi vaitedi ko giuwedi!" Kamaina bi tana i potiyovo munađga te i nawa dobu ġesaunemo.

¹⁸ Olaoalemo tauyava ai nuwanaina gulata bi nuwedi i lovo bi a giuna gado, "Pita lisinemo bai i tubuđa?" ¹⁹ Alodi i vaiye te Pita biliwelokomo i potiyovo ba giu i sako te sa tavuđe bi mote a banavi aubaina biliweloko tauyavena i wai talavitavitaliedi bi i giuvavasađga te sai pekidi. Ĝome Alodi dobu Diudiya i gose bi i nawa Seseliyamo i taumiya.

Alodi ena peki lađanina

²⁰ Bi Alodi tana Taiya bi Sidon lavedi lisidimo nuwana i medi kauwa. Taunana aubaina edi babada a giukamađedi Alodi lisinemo. Bi tedi Alodi ena vanuwa taulabena isana Blastas a gei waitauwe. Bi a giuve te tana maso Alodi i kanuwabigabiga. Banina tedi mba ġalibonana ena dobumo kani a vaivai. ²¹ Ĝome Alodi lađan i vine te maso mba lađannemo ai ġemotidi. Kamaina bi lađanna i sakosakonemo ġalibona galedi i kotedi bi ena animiya gabunemo i miya bi lava lisidimo i gagali. ²² Ĝome ena giu noponemo lava kalinedi dididiginemo a binauna gado, "Niga ba maimaituwa kalinana, mote mai lava!"

²³ Banina tana mote Maimaituwa isana i ka sađesađge. Taunana aubaina Maimaituwa ena aneya Alodi i doulikwa dođamo i talađa bi bwagana mwatamwata a kani te i peki.

²⁴ Bi Maimaituwa giuna i didiga bi i dabalala. ²⁵ Lađannemo Banabas bi Sol edi noya Yelusalemmo a wai kovi ba tedi Diyon isana ġesauna Mak, vaitena a munađga Entiyok.§

† 12:15: Ena aneya, augunai gado, Ena aneya tauwailabalaba. ‡ 12:17: Diyemes ba Bada Yesu tasina. § 12:25: Munađga Yelusalem. Kulikulidi ġesaudimo Yelusalem a ġose bi ġesaudi ba gado, A nawa Entiyok.

Maimaituwa ena dam Banabas bi Sol a vinedi bi a giukamaḡedi

¹ Bi Entiyokmo Maimaituwa ena dammo taugiuwatana bi tauwailovelove a miyamiya. Tedi isedi ba Banabas, Simiyon isana ġesau Duba, Sol, Lusiyas tana Sailin lavana bi Manen tana ġalibona Alodi vaitena a didiga ġemota.^{*} ²Laġannemo tedi BADA a laulauduneye bi a udiudi ba Aluwa Waiyawa i giuwedina gado, “Banabas bi Sol ko vinedi banina tagu e yogedi te egū noya sa voiye.” ³Ġome tedi a udi, a laupali bi nimedi Banabas bi Sol dabedimo a sivudi kaka a giukamaḡedi.

Banabas bi Sol Saiplas bwanabwananemo Maimaituwa giuna a lauguguyae

⁴ Sol bi Banabas Aluwa Waiyawa i giukamaḡedi a nawa dobu Selusiya bi ġome kukakamo a gelu a nawa Saiplas bwanabwananemo. ⁵Laġannemo tedi Salamisimo a tavatava ba Diu lavedi edi bolu vanuwidiġa Maimaituwa giuna a lauguguyae. Bi ġome ba tausagħi迪yon Mak vaitena.

⁶ Bi tedi Saiplas bwanabwanana a nawa yaġosi eete Papos tauninemo a tava. Bi ġome tedi taugiuwatana kaikayovuna Diu olotona a banavi. Tana lava bwalbwalauna isana Bar-Yesu.[†] ⁷Bi tana ba gabemani Segiyas Polas ena tau. Segiyas Polas tana lava nuwanuwa uyauyana, Maimaituwa giuna vaijena i ġoēġoe taunana aubaina Sol bi Banabas i giuwedi te ena vanuwemo a saġa. ⁸Bi taubwalu Gulik kalinedimo sa wai isana Elimas, tana kota Sol bi Banabas edi giu i laulaupali-ibedi. Banina tana i ġoēġoe te Plimiya Segiyas maso mote Sol bi Banabas edi giu i wai sumaġe. ⁹Bi Sol isana ġesauna Pol tana Aluwa Waiyawa noppuna i waiwanavu bi taubwalau matana i kitadidi ¹⁰bi i giuwena gado, “Tam penama natuna, kaiyovu bi gebogebo noppom i waiwanavu. Tam visuvisu matabudi sa natonatona kwa laulaupali-ibedi. Bi BADA giuna didimanidi laġan matabuna kwa lailaibaledi. ¹¹Taunana aubaina niganana Bada ya kovoġim bi matam ya paya te laġan visa noppodimo suwala mote kuma kita.” Noi taunana te boimatuwa pilina i waikwesi tawa te i waikaibwasoku nawa bi i ġoēġoe te aiyai maso nimanemo i kabi bi i waidoli.

¹² Laġannemo Plimiya Segiyas bai i tubutubuġana i kitakita ba i tagugu gulata bi BADA giuna a wailovelovenia i waisumaġe.

Pol bi Banabas a nawa Entiyokmo Pisidiya plovinsnemo

¹³ Laġannemo Pol bi ena tausagu vaitedi dobu Papos a gose bi kukakukaġa a nawa Pega tauninemo Pamfilia plovinsnemo. Mba ġome Diyon Mak ena lava i gose kamaġedi bi i munaġa Yelusalem. ¹⁴Ġome tedi Pegamo bi a nawa Entiyok malagainemo Pisidiya plovinsnemo. Bi waiyawasi laġannemo tedi a nawa bolu vanuwinem a miyatulu. ¹⁵Ġome bolu vanuwina babadidi, waiġake giudi bi taugiuwatana kalinedi a gilugilumidina a iyevidi. Mulinemo tedi Banabas bi Pol ai baġedina gado, “Tuwatuwaġamai bamoda temi lisimimo laibagi giudi lava aubaidi ba kamaina te ko giu.”

¹⁶ Pol i miya moito te nimanemo lava i waikititawedi a miyamoimoisili bi i giuna gado, “Temi Islael lavemi bi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena koi beyavaiya.

¹⁷☆ Islael lavedi edi Maimaituwa wala eda magumagula i vinedi bi i voyiedi te Islael damna i didiga. Bi Idip dobunemo a miyana mai tautavatava. Bi Maimaituwa ena ġailisimo eda magumagula Idipmo i kapotiyovodi bi i waidoli nawedi. ¹⁸☆ Bi kwalabu 40 noppodimo kalakalalelemo avena te a kaka manisobala bi kamaina te i labelabe kauwedi. ¹⁹☆ Tana dobu wapana 7 Keinan nopponemo lava i ġosedi bi dobudi ena lava Islael i vitedi te sai taniwigaye. ²⁰☆ Kwalabu wapana 450 noppodimo niga kauwidi matabudi a tubuġa.

“Mulinemo Maimaituwa Islael lavedi taulaididimana i vitedi bi a miyana eete taugiuwatana Samuwel ena sauga i tava. ²¹☆ Mba laġannemo Islael lavedi ġalibona a ġoe,

* 13:1: Sol tana mote Alodi vaitena a didiga ġemota, tana ba tauwailovelove bi taugiuwatana.

† 13:6: Bar-Yesu banina ba Yesu natuna. ☆ 13:17: Pot 1:7 ☆ 13:18: Nam 14:34 ☆ 13:19: Wai 7:1

☆ 13:20: Taulai 2:16; 1 Sam 3:20 ☆ 13:21: 1 Sam 8:5, 10:21

taunana aubaina Maimaituwa Sol i vitedi. Sol ba Kis natuna Bendiman damnemo. Tana i wai ġalibona bi i labedi te kwalabu 40 a kovi.²² $\diamond\ddagger$ Kamaina bi Maimaituwa Sol i kaikamağe mulinemmo Deividia i voiye te edi ġalibona bai i giugiuwena luvanemo. Tana niga mainana i giu, ‘Diyesi natuna Deivida tagu e kita banavi, tana taunana nopolu ena ġowana. Tana kaka egū ġowana matabuna ya voiyedi.’

²³ “Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa Tauwaiyawasana Yesu i giukamağe Islael lavedi lisidimo, mai nove wala i giugiuwapano luvanemo.²⁴ $\diamond\ddagger$ Bi muliġa kaka Yesu i tava ena noya i waitubuna ba dolinemo Diyon i gei tava te i lauguguya Islael lavedi lisidimo te maso a nuwavitala bi i kabuludi.²⁵ $\diamond\ddagger$ Laġannemo Diyon ena noya i wai waikovi ba i giuwedina gado, ‘Temi ko noġonoġotigu te tagu aiyai? Temi male tagu ko noġonoġotigu te Tauwaiyawasana. Geġa, tagu mote Tauwaiyawasana. Lava muliġuġa ya natonatona tana taunana Tauwaiyawasana. Tagu mote ġemoġemotigu te ena kaġesuma ya kaikamağe.’

²⁶ “Temi tuwatuwaġagħi Eiblaġam natunatuna bi temi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena, koi beyavaiya. Maimaituwa tada aubaida yawasana giuna i giukamağe lisidemo.²⁷ Bi Diu lavedi edi babada vaitedi Yelusalemmu miyemiyedi ba mote a sibe te Yesu tauwaiyasana bi a giu te sei peki. Bi laġannemo a waipeki ba taugiuwatana a gilugilumina, waiyawasi laġandimo a iyeiyevi nonoġenha banina i tubuġa.²⁸ $\diamond\ddagger$ Tedi Yesu lisinemo mote bai gebona a banavi bi geġa te Paelat ai baġa te Yesu ai peki.

²⁹ $\diamond\ddagger$ “Bi laġannemo niga kauwidi taugiuwatana a giugiuwedina, lava a voivoiye kovi Yesu lisinemo ba taubeuna kolosi modonemo a avali yovoġe bi tauyewamo a sakko.

³⁰ Bi kota Maimaituwa pekimo i ka kenamoito.³¹ $\diamond\ddagger$ Bi tedi mabai tana vaitena a bababalana Galilimo te Yelusalemmu lisidimo laġan wapewapedi i laumaġata. Bi matedimo a kitakitana taunana niganana sa giu nawe lava lisidimo.

³² “Bi tama niganana niga giuna visuvisuna ka giugiuwemi: Niga giuna Maimaituwa tamatamada lisidimo wala nove i giuwapaye.³³ Niganana natunatudi tada lisidemo banina i kamağati te Yesu tana pekimo i ka kenamoito. Sale 2 nophonemo niga mainana i giu, ‘Tam natugu

bi niganana tagu tamam.’

³⁴ $\diamond\ddagger$ Maimaituwa Yesu pekimo yaka kenamoito bi mote ima bova ba ena giugiu niga mainana,

‘Tagu kavisuvisu bi yawasana waiyawa ya vitemi
mai wala Deivida i giugiuwapaġeyena luvanemo.’

³⁵ Bi gilugilumina ġesaunemo kota mainana i giu,

‘Tam em taupaula Waiyawa
mote kuwai arine te tauyewamo
ima bova.’

³⁶ “Niganana Deivida ta kita, tana ena laġanimo Maimaituwa ena ġowana i voivoiye bi i peki te tauyewamo tamatamada diyedimo taubeuna a sakko bi i bova gwasa.³⁷ Bi kota niga lavana Maimaituwa ika kenamoito te mote i bova.

³⁸ “Taunana aubaina, egū lava! Tama niganana lisimimo ka laulauguguya te Yesu ko sibe kauwe te tana dabanemo kaka Maimaituwa emi gebogebo ya noġotikamağedi.³⁹ Bi Mousis ena waiġake mote ġemoġemotina te ima ka didimanimi. Temi Yesu koi sumaġena ba emi gebogebo ya noġotikamağe bi yaka didimanimi.⁴⁰ Bi ko kita kauwa te bai taugiuwatana a giugiuwena lisimimo mote sima tubuġa. Tedi niga mainana a giu,

⁴¹ ‘Koi beyavaiya, temi waidibōġimi,
ko kita kauwa.

Temi koi nuwanaina te ko peki.

Banina temi emi laġanmo
tagu niganana bai ya voiyeña,
ba mote komai sumaġa.

$\diamond\ddagger$ 13:22: 1 Sam 13:14, 16:12; Sale 89:20 $\diamond\ddagger$ 13:24: Mak 1:4 $\diamond\ddagger$ 13:25: Met 3:11; Mak 1:7 $\diamond\ddagger$ 13:28: Met 27:22,23; Mak 15:13,14 $\diamond\ddagger$ 13:29: Met 27:57-61; Mak 15:42-47 $\diamond\ddagger$ 13:31: Giu 1:3 $\diamond\ddagger$ 13:34: Ais 55:3

Bi bamo te aiyai lisimimo ya giuna,
ba yaḡolo mote komai sumaḡe.”⁴²

⁴² Laḡannemo Pol bi Banabas bolu vanuwina a potipotiyovo kamaḡe ba lava tedi a giuwedi te waiyawasi laḡanina ḡesaunemo maso a nato munaḡa bi giudi a laukaukauwedi.

⁴³ Tapalolo mulinemmo Diu bi Eteni lavedi mabai nuwedi a nuwanuwavitalana Pol bi Banabas a kaiwatedi bi tedi lava a laibagidi te Maimaituwa ena laukivivisuvisu sai sumaḡedidi bi sa miyae.

⁴⁴ Bi waiyawasi laḡanna ḡesaunemo ḡotona te maso malagai lavedi matabudi a tava kovi ai ḡemotidi, Bada giuna vaiyena aubaina. ⁴⁵ Bi ḡome Diu lavedi a kita te lava kumna giu awai beyavaiye ba tedi Banabas bi Pol a unuledi bi Pol bai i giugiuwena a giuvitavite.

⁴⁶ Pol bi Banabas ḡome ma laudabatoledi a giuna gado, “Tama kamaina te Maimaituwa giuna lisidimo ka giu doliye. Bi anikitana ba kona daboke bi giuna kenakena nonoḡina mote koma ḡoeḡoe. Taunana aubaina tama niganana ka gosemi bi ka nawa Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁷ [✧] Baninana Maimaituwa niga mainana i giuwemai, ‘Tagu e vinem te tam

Eteni lavedi edi yanayana.

Bi tam taunana yawasana giuna kwa giu nawena
dobi isuna te isuna.’”⁴⁸

⁴⁸ Laḡannemo Eteni lavedi niga giuna a vaivaiye ba nuwedi i visu bi Bada a kasaḡesaḡe tana giuna aubaina. Bi mabai Maimaituwa i vinedi bi sa waisumaḡana ba yawasana kenakena nonoḡinemmo sa saḡa.

⁴⁹ Bi Bada giuna mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi. ⁵⁰ Bi Diu lavedi a miya moito te Eteni waivinidi isanawenawedi Maimaituwa taulauduneyena bi malagai babadidi laukaidi nuwedi a liudi bi a kanuwa medimedidi. Kamaina bi edi dobumo Pol bi Banabas a laukivi gebogeboyedi bi a kwavivaidi ⁵¹ [✧] Taunana aubaina Pol bi Banabas kaḡedi gobusidi ḡome a lai kulukuludi[‡] bi a gosedi a nawa Ikoniym malagaina. ⁵² Ḡome tauwaikaiwatana Aluwa Waiyawa i waiwanavudi te ai nuwavisu bi a yasisi.

14

Pol bi Banabas Ikoniym nponemo

¹ Ikoniym malagainemo Pol ena vaivai luvanemo Banabas vaitera a nawa Diu lavedi edi bolu vanuwinemmo. Ḡome tedi a lauguguya bi edi lauguguya ba i ḡailisi kauwa, te Diu bi Eteni lavedi wapawapa otidi Yesu ai sumaḡe. ² Ḡome Diu lavedi mabai waisumaḡa a daboka tedi taudidi Eteni lavedi nuwedi a liudi te a medi tauwaisumaḡa lisidimo. ³ Pol bi Banabas ḡome a taumiya bi malaudabatoledi Bada Yesu a giuwata. Bi Bada ḡailisi i vitedi te mataila bi anisove kauwidi a voiyedi. Ḡome Bada ena lau kivivisuvisu lisidimo lava a kita.

⁴ Bi mba malagainemo lava a daili munaḡedi te nevedi Diu vaitedi ai kalinakabiyedi bi nevedi Pol bi Banabas vaitedi ai kalinakabiyedi. ⁵ Taunana aubaina Diu bi Eteni edi babada ai ḡemotidi te Pol bi Banabas kedi pota a yesi, te maso a laukivigebogebodi bi ḡakimemo maso a laipekidi.* ⁶ Bi laḡannemo pota a yesiyesina giuna a vaivaiye ba kandavonaḡa a nawa Lista bi Debi malagaidimo, Likoniym plovinsina nponemo. Bi mba malagaidi nananakidi bi diyediḡa, ⁷ tedi edi noya a laumunaḡe bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguya nawe.

Pol bi Banabas Lista bi Debi dobudimo

⁸ Lista malagaina nponemo oloto kaḡena nuwanokuna mai i tubuḡae bi mote i nawanawa. ⁹ Tana i miya bi Pol ena giu i vaivaiye bi Pol mba olotonu i kitadidi te tana ba i waisumaḡa te ya yawasana. ¹⁰ Ḡome Pol kalinana dididiginemo i giuwena gado, “Ku miya moito!” I waimaḡemoti te oloto i laupoti saḡa bi nawa i waitubu. ¹¹ Laḡannemo Pol

* 13:47: Ais 42:6, 49:6   ✘ 13:51: Met 10:14; Mak 6:11   ‡ 13:51: Gobusa a laikulukuluvina banina ba yawasana mote sima banavi ba taudiḡa edi wavu bi mote Pol bi Banabas.   * 14:5: Diu edi waiḡake i giu lavana aiyai Maimaituwa i lau kasaḡaiḡaiyena ba ḡakimemo sa laipeki (Livai 24:16).

mai i voiyē bi lava a kitakita ba tedi Likoniym kalinedimo a binauna gado, “Po-oi, niga maimaituwedi labu ba ailalava ota bi niganana a yovo lisidemo!”[†] ¹²Tedi Banabas ai isana Sus bi Pol ai isana Emes banina tana taugagali. ¹³Bi maimaituwa Sus ena pilisi ena ani laudunena vanuwina ba malagai eta lovolovotavinemo i moimoito, kamaina bi Sus ena pilisi bi lava a ḡoe te kau tamokanidi bi belana dulidulidi edi puyo a natomedi te ḡome a lausewasewa Pol bi Banabas lisidimo.

¹⁴Laḡannemo giugiukamaḡedi Pol bi Banabas mai a vaivaiyedi ba tedi edi gala a lisidi bi a velau a nawa lava kumna nopodimo bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, ¹⁵◊“Olooloto bai aubaina mai ko voivoiye? Tama lava ota, mai temil! Tama giu visuvisuna ke natome te ko vaiye bi nuwemi ko vitedi. Mba maimaituwidi waibanigeḡedi ko gose kamaḡedi bi Maimaituwa miyamiya nonoḡina lisinemo ko nawa bi ko lauduneye. Banina tana taunana mala, dobu, nisa bi bai matabudi nopodimo i voiyedi. ¹⁶Tana wala lava matabudi i kita kamaḡedi te edi ḡowanaḡa a nawananawa. ¹⁷Bi yaḡolo te ena laukivivisuvisu lisimimo ya kakamāḡati. Tana nabu i vitemi te emi pesi a duggeduga kauwa edi ilimo bi ya wai maulimi te kowai wainuwavisu.” ¹⁸Giugiukamaḡedi giu a wai waikovi ba lava matabudi a lautautau. Bi lava ḡesaudi yaḡolo a ḡoeḡoe te sa puyodi.

List a lavedi Pol a lauḡakimi

¹⁹Ġome Diu lavedi Entiyok bi Ikonyamḡa a tavatavana edi giumo lava kumdi a ka manisobaledi. ²⁰Bi matabudi Pol a lauḡakimi bi a solu nawe malagai a potiyovo kamaḡe. Banina ai noḡota te tana bena i peki.

Kamaina bi tauwaikaiwatana Pol a moito kwaivivili te i kena moito bi i munaḡa malagaimo. Bi bokinamai tana bi Banabas a nawa Debi malagainemo.

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²¹Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguya e bi lava wapawapa a voiyedi te a nuwavitala bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikonyam bi Entiyok malagaidimo. ²²Ġome tedi tauwaikaiwatana a laibagidi te waisumaḡemo sa moito didina bi a giwedina gado, “Muliḡa kaka tada Maimaituwa ena waibadamo ta sola saḡana bi dolinemo waiwaiġolana ta gei asiwi.” ²³Mba malagaidi nopodiḡa a nawananawa bi Maimaituwa ena dam lavedi nopodimo babada a vinedi, kaka bi a laupali, a udi bi Bada nimanemo a sivudi. Banina tana taunana a waisumāḡe. ²⁴Tedi Pisidiya plovinsnaḡa a nawananawana eete Pamfilia plovinsnemo a tava. ²⁵Bi Pega malagainemo Bada giuna a lauguguya e, i kovi bi a nawa Ataliya malagainemo. ²⁶◊Kamaina bi ḡome ai kaivitaledi te kukakukaḡa a munaḡa Entiyokmo. Dolinemmo tauwaisumaḡa ḡome tedi Pol bi Banabas Bada nimanemo a sivudi. Bi ena laukivivisuvisumo noyana a nawenawena eete a tavaite munaḡe.

²⁷Tedi ḡome a tava bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi Maimaituwa bai matabuna i voivoiyedina lisidimo bi bainewa waisumaḡa etana i kaikaikamaḡena Eteni lavedi lisidimo taudidi a tai nuwataudi. ²⁸Pol bi Banabas ḡome tauwaikaiwatana vaitedi a miya gulata.

15

Tauwaisumaḡa Yelusalemmo ai bolu

¹◊Pol bi Banabas Entiyokmo a miyamiya bi oołoloto ḡesaudi Diudiyaḡa a yovo Entiyokmo bi tauwaisumaḡa a wailovelovedina gado, “Bamoda temi bi mote kwapibwali matailina ko vai, mai Mousis ena waiġake luvanemo ba mote koma yawasana.” ²Niga giudi dabedimo Pol bi Banabas mba lavedi vaitedi ai saḡasaḡa. Taunana aubaina tauwaisumaḡa Entiyokmo Pol, Banabas bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a vinedi bi sa ḡoeḡoe te sa giukamaḡedi Yelusalemmo. Bi ḡome tauwaikaiwatana bi waibabada nananakidi vaitedi kwapibwaliña giugiuna sa laididimani. ³Bi Maimaituwa ena dam, tedi a giukamaḡedi a nawananawa Fonisia

[†] 14:11: Pol bi Banabas Gulik kalininemo a giugiuna banina dobu matabuna niga kalina a sibe. [◊] 14:15: Pot 20:11
[◊] 14:26: Giu 13:3   [◊] 15:1: Pak 17:9-14

bi Sameliya malagaidiḡa ba Pol bi Banabas tauwaisumaḡa a giuvitedi te Eteni lavedi ba a nuwavitala Maimaituwa lisinemo. Tauwaisumaḡa mai giuna a vaivaiye ba ai nuwavisu.

⁴ Bi laḡannemo Yelusalemmo a tavatava ba ḡome Maimaituwa ena dam lavedi, giugiukamaḡedi bi wababada Pol ena lava vaitedi a giuvaidi. Bi ḡome Pol bi Banabas bai matabuna Maimaituwa lisidimo i voivoiyena taunana Yelusalem lavedi a giuvitedi. ⁵ Bi kota Palisi nopolidimo tauwaisumaḡa ḡesaudi a miya moito bi a giuna gado, “Mousis ena waiḡake luvanemo kamaina te Eteni lavedi kwapibwali sa vai.”*

⁶ ḡome giugiukamaḡedi bi wababada ai ḡemotidi ai bolu bi niga pilipilina ai talapiliye.†

⁷ ♦Ai talapili gulata mulinemo Pita i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, temi kona sibe te dolinemo nopolimimo‡ tagu Maimaituwa i vinegu te egū giumo Eteni lavedi giu visuvisuna sai sumaḡe. ⁸ ♦Maimaituwa nopo matabuna taukitana i wai lovegu te tana Eteni lavedi i waianinedi te Aluwa Waiyawa ya vitedi mai wala tada. ⁹ Tana mote i waiseli te tedi tabudi bi tada tabuda. Tedi ai sumaḡa aubaina Maimaituwa nopolid i koḡedi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. ¹⁰ Niganana bai aubaina ko kaka nuwalaḡelaḡedi? Tada ee eda magumagula wala mai niga vitana ava'avalina maso mote luvada te ta miya.§ Temi mai ko giuguna ba Maimaituwa lisinemo ko waimenabala te ya medi. ¹¹ Mainana koma giugiu. Bada Yesu ena laukivi visuvisu tei sumaḡe te yawasana te vai. Bi kota kauwina ḡemotina mainana Eteni lavedi lisidimo.”

¹² Bolu lavedi matabudi a miya moimoisili bi Pol bi Banabas lisidiḡa Maimaituwa mataila bi anisove kauwidi Eteni lavedi lisidimo i voivoiyena lava a giuwedi bi a wai beyavaiya.

¹³ Laḡannemo edi giu a wai kovi ba Diyemes i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, koi beyavaiyegu. ¹⁴ Saimon Pita kaikana i gei giuweda te Maimaituwa Eteni lavedi i vinedi te tana ena lava otidi. ¹⁵ Niga kauwina tauguwatana a giugiuwena luvanemo ya tubutubuḡa. Mai tauguwatana ḡemota ba niga mainana i gilumi,

¹⁶ ‘Laḡan muliḡa
tagu yà nato munaḡa
bi Deividia ena palai
i laulaubulilina ba
yà keli munaḡe.

Bamo gavogavodi
a nuwanuwa suwasuwana ba
yà laivaliudi.

¹⁷ Tagu mai yà voiyē
te Isael miyamiya gwasedi
sai sumaḡegu.
Bi Eteni lavedi mabai e vinevinedina
sai sumaḡegu bi yai badayedi. Niga Bada kalinana,
tana taunana niga kauwidi
ya voivoiyedi.’

¹⁸ Niga kauwidi yà giugiuwedina ba walaka lava a sibedi.

¹⁹ “Taunana aubaina niga mainana egū noḡota: Eteni lavedi mabai Maimaituwa lisinemo a nawa bi sa waisumaḡena, mote tama ka nuwalaḡelaḡedi. ²⁰ ♦Niganana maso tada pepa te gilumi bi te giuwedi te niga kauwidi mote sima voiyedi: Kani milemiledi koikoitau lisidimo laulau sewasewayedi mote sima kanidi, simai mwanemwanena yababayaba bi

* 15:5: Niga laḡannemo, Diu Yesu tauwaiumāḡena tana tauwaiyawasana bi Diu mabai mote Yesu a waisumaḡe a laualudune ḡemota. Diu waiwaisumeḡidi tedi yaḡolo Diu damna nopolidomo maibena Palisi bi Sadisi. † 15:6: Niga boluna i tubuḡana ba AD 49-50. ♦ 15:7:

Giu 10:1-43 ‡ 15:7: Kwalabu 10 muliḡa kaka AD 40 (Giugiukamaḡedi 10:11-18). ♦ 15:8: Giu 10:44,

§ 15:10: Mousis ena waiḡake nopolidomo waiḡake wapanā 613. Diu lavedi waiḡake ḡesaudi nopolidimo a voiyedi bi a kitedi maibena Mousis ena waiḡake. Tedi wali saugemo waiḡakedi a giuwedi mai vita (Galeisiya 5:1). Yesu ena vita ba tabuna (Metiu 11:28-29). ♦ 15:20: Liv

musala gadona vilivilisina ee kwasinina mote sima kani.^{**} ²¹ Banina Mousis ena waiḡake wala te niganana waiyawasi laḡandimo malagai matabudi nopolimo bolu vanuwidiḡa sa iyeviyevi bi sa laulauguguya nonoḡedi.”

Taudima babadidi leta a giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo

²² Ġome tauwaikaiwatana, waibabada bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi a ḡoeḡoe te oololoto ḡesaudi maso sa vinedi te Pol bi Banabas vaitedi sa nawa Entiyok. Kamaina bi Diudas isana ḡesau Basabas bi Saelas a vinedi. Tedi ba tauwaisumaḡa taulauetadoliyed.

²³ Waibabada pepana niga oololotodi nimedimo a sako. Bi pepana nophonemo ba niga mainana a gilumi:

Aisii valevaletimai ebomi, temi mabai Eteni ko waisumaḡana.

Tama tuwatuwaḡemi, giugiukamaḡedi bi waibabada niga pepana ka gilugilumina tauwaisumaḡa niga dobudimo lisidimo: Entiyok, Sailya bi Silisiya. ²⁴ Tama ke vaiye te nopomaimo lava ḡesaudi a nato lisimimo bi edi gjumo nuwemi a kalaḡelaḡedi bi ai nuwaboyemi. Tama mba lavedi mote kai aninedi. ²⁵ Taunana aubaina matabumai kei anina te oololoto ḡesaudi ke vinedi, te niganana ema lava Pol bi Banabas vaitedi ka giugiukamaḡedi lisimimo. ²⁶ Pol bi Banabas mote peki a naile bi a vite munaḡedi eda Bada Yesu Vinevinekamaḡena aubaina. ²⁷ Niga Diudas bi Saelas ka giugiukamaḡedi te pepamo bai ke gilugilumina taudidi mudu otidimo sa giuwemi.

²⁸ Aluwa Waiyawa bi tama kei anina ḡemota te mote kama kanuwalaḡelaḡemi bi kamaivitemi.

²⁹ Bi niga kauwidi taudidi mote koma voyiedi: Koikoitau lisidimo kani laulau sewase-wayena mote koma kani.

Musala gadona vilivilisina ee ma kwasinina mote koma kani.

Mote komai mwanemwanena yababayaba.

Niga waiḡakedi ko kaiwatedina ba temi kamaina.

Ebom ema lava matabumi.

³⁰ Ġome oololoto a giukamaḡedi bi a nawa Entiyok. Laḡannemo ġome a tavatava ba tedi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi pepa a vitedi. ³¹ Lavedi pepana a iyevi bi laibagi a vai te ai nuwavisu. ³² Diudas bi Saelas ba taugiuwatana bi tauwaisumaḡa a laibagidi te ḡailisi sa vai. ³³ Diudas bi Saelas Entiyokmo a taumiya mulinemo, tauwaisumaḡa kavisuvisu giudimo a kavisuvisudi bi a giuwedi te manuwaabedi sa munaḡa taugiuksamaḡedi lisidimo.^{††} ³⁵ Pol bi Banabas Entiyokmo a taumiya. Bi lava ḡesaudi vaitedi Bada giuna lava lisidimo a lauguguya bi ai lovelovedi.

Pol bi Banabas Diyon Mak dabanemo ai kagiu

³⁶ Tedi a miya laḡan visa a kovi mulinemo Pol ena tau Banabas i giuwena gado, “Goma, dolinemo bambo malagaidiḡa te laulauguguya nawana maiḡa kota ta munaḡa bi valevaletida ta vakitedi. Tedi bainewa edi miyamiya.” ³⁷ Kamaina bi Banabas ena ḡowana ba Diyon isana ḡesauda Mak vaitena maso a nawa. ³⁸ [✧] Bi kota Pol i noḡoti te Diyon vaitena sa nawana ba mote i visu. Banina tana dolinemo Pamfiliamo i gose kamaḡedi. Bi tedi mote tana vaitena a noya.

** 15:20: Niga waiḡakedi taudidi laubanidi ai bada te mabai Diu vaitedi sa waiḡemota (Livai 17:10–18:30). Bi Eteni lavedi ġome mote bai te maso a viviledi taunana aubaina a waiḡemota yababa. Bi lava a sibe kauwedi te Eteni lavedi ba koikoitau taulaudunedi bi waimwanemwanena yababayaba ba edi laudune nevana. Musala aniwakunekunemo gabudimo ba koikoitau lisidimo a lau sewasewayedina. Diu niga muselidi a giugiu te (milemiledi) bi aiyai i kanidina ba ya (kakamilamila) taunana aubaina Diu lavedi Eteni ai ḡakedi te mote vaitedi a waiḡemota. Bi Diu a giugiu te musala gadona vilivilisina (milamilana) banaina kwasina nophonemo mote i tosi kamakamaḡe. Tagu Maimaituwa Diu waiḡakemi te mote kwasina koma tego mba ba ḡamoḡamo ena yawasana. (Pakanemo 9:4-6). †† 15:33: Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo ba lova 34 vaitena. Mba niga mainana i giu, Saelas munaḡa Yelusalemmo i daboka. [✧] 15:38: Giu 13:13

³⁹ Niga kauwina dabanemo Pol bi Banabas ai kagiu gulata te a dailidi. Ġome Banabas, Mak i waidoli bi kukakukaḡa a nawa Saiplasimo. ⁴⁰ Bi kota Pol, Saelas i vine te tauwaisumaḡa tedi aubaidi a gei laupali te Bada ya labe kauwedi edi ani nawamo. ⁴¹ Tedi Sailiya bi Silisiya nopodiḡa a nawa bi Maimaituwa ena dam lavedi a lailaibagidi.

16

Pol Timoti i vine te tana bi Saelas ya kaiwatedi

¹ Pol Debi bi Lista malagaidimo i tavatava ba ġome tauwaikaiwatana isana Timoti i bnavi. Tana tinana ba Diu lavana bi tauwaisumaḡa, tamana ba Gulik lavana. ²Tauwaisumaḡa matabudi Lista bi Ikoniyam dobudimo miyemiyedi a giu te Timoti tana ba lava visuvisuna.

³ Taunana aubaina Pol i ġoeġoe te Timoti yai doli bi sa nawa. Bi Pol kwapibwali i voiyē Timoti lisinemo banina mba malagainemo ba Diu lavedi a miyamiya. Tedi kedi nawamo te Pol, Timoti lisinemo kwapibwali i voiyē. Banina lava matabudi a sibe te tana tamana ba Gulik lavana. ⁴★Mulinemo tedi malagai bi malagai a nawaedi bi Yelusalemmu giugiukamaḡedi bi waibabada bamō giudi a wai aninedina taudidi lava a giuvitedi te maso a kaiwatedi. ⁵ Maimaituwa ena dam lavedi a voyedti te edi waisumaḡa i ġailisi. Bi laġan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i dididiga.

Maimaituwa Pol i giukamaġe i nawa Mesidoniya

⁶ Aluwa Waiyawa mote i wai aninedi te Pol ena tausagu vaitedi maso Maimaituwa giuna Eisiya plovinsnemo a lauguguyae. Taunana aubaina tedi Piligiya bi Galeisiya plovinsnopodiḡa a nawa. ⁷ Laġannemo tedi Misija plovinsina platinemo a tavatava ba tedi a ġoe te maso a nawa Bitiniya plovinsnemo bi geġa te Yesu Aluwina mote i wai aninedi te ġome sa nawa. ⁸ Taunana aubaina tedi Misija a vaitauli bi a yovo a nawa ota Tolas malagainemo. ⁹ Mba dudubalinem Pol wailove i kita. Tana Mesidoniya olotona i kita matanemo i moito bi i wai baġana gado, “Aee, kwa damana nato Mesidoniyamo bi kwa sagumai!” ¹⁰ Pol niga wailoveni i kita mulinemo tama * wailove aubaina ke novononoġa makai bi ke modina Mesidoniya. Banina ke noġoti te tama Maimaituwa i yogemai te ġome tana giuna visuvisuna ka lauguguyaye lavedi lisidimo.

Lidiya ena yawasana Bada i vitale

¹¹ Tama Tolas ke gose bi kukakukaḡa ke damanana Samotes. Bi bokinamai ke damanana Nipolis. ¹² Ġome te kaġemaiġa ke nawa Filipai, mba Mesidoniya malagaina dididiga bi Loum gabemanina i waibadaye. Bi tama ġome laġan visa ke miya. ¹³ Bi waiyawasi laġannemo tama malagai ke gose bi ke nawa gauba diyanemo ani laupali gabuna maso ke tavuġe. Kamaina bi ġome waivini awai ġemotidina lisidimo ke tava, ke miyatulu bi ke lauguguya. ¹⁴ Mba ġome waivini ġemota isana Lidiya tana Maimaituwa taulauduneyena. Tana Taiyatila malagainemo gala laumolemoledi i voivoiyedi. Bi laġannemo Pol i laulauguguya ba Bada Lidiya nopona i kaikamaġe bi Pol, Yesu giuna i giugiuwena i vaiye kauwe. ¹⁵ Bi tana bi ena vanuwa lavedi vaitedi ġome a kabuludi. Mulinemo tana i giuvaimai ena vanuwemo bi i giuna gado, “Egu lava, temi kona noġoti te tagu Bada tauwaisumaġena ba yà waibaġemi te ko nato egu vanuwemo ta miya.” Tana i waibaġa gulatamai te nuwamai ke vitale te ke nawa ena vanuwemo.

Pol bi Saelas biliwelokomo

¹⁶ Laġan ġemota tama ke nawanawa pali gabunemo bi taupaulayababa guguinina etamo ke banavi. Tana aluwa gebogebona i sunegħi bi kauwa bai noke matademo sa tubuġana i geigei giuwatedi. Mba kauwinemo mane dididiga i voivoiyē ena taniwaga aubaidi.

¹⁷ Niga waivinina Pol bi tama i kaiwatamai bi i binabinnauna gado, “Niga ololotodi tedi Maimaituwa saġasaġa guletina ena taupaula! Tedi ba yawasana etana sa giugiuwemi!”

¹⁸ Waivinina laġan wapapapa i tava bi mai i voivoiyē, eete Pol i ka tunidaboki. Bi Pol aluwa

* 16:4: Giu 15:28-29   * 16:10: Niga ġome giu tama ba Luk ya kaka maġati munaġe te ġome bi noke i saġa i nawana, tana vaitena. Tana taunana niga bukana i kuli.

gebogebona i giuwena gado, “Yesu Keliso isanemo yà giugiu vavasaḡem te waivini kwa potiyovo kamaḡe!” Noi taunana te aluwa gebogebona i potiyovo kamaḡe.

¹⁹ Laḡannemo ena tanitaniwaga a kita te edi mane etana i nuwaḡavuka ba tedi a medi gulata, Pol bi Saelas lisidimo bi a vunudi bi a solu waga nawedi aniwai kunekune gabunemo, waibabada nimedimo a sivudi. ²⁰ Kamaina bi tedi a nawedi taulauetala lisidimo bi a giuwena gado, “Niga Diu oloolotodi eda malagai sa kaka gebogebo.” ²¹ Tedi vaivai tabudi a tavaitedi bi sa wailoveloveda, tada mote ḡemōḡemotina te mba vaivaidi ta kaiwatedi. Banina tada ba Loum lavada eda vaivai tabudi.”

²² Lava kumna ḡome ai ḡemotidi bi Pol bi Saelas a mediyedi bi taulauetala lava a egelidi te Pol bi Saelas edi gala a lisi kamaḡedi bi a kwapi yababayababedi. ²³ Bi wai kwapi mulinemo a sivu nawedi biliwelokomo. Waibabada ḡome tauyava edi bada a giuve te Pol bi Saelas ya kita watedi. ²⁴ Niga giuna luvanemo tauyava Pol bi Saelas biliweloko nopo otinemo i sivu nawedi bi kaḡedi kai tupidimo ai ḡaviti.

²⁵ Dudubala modonemo mainana Pol bi Saelas Maimaituwa lisinemo a laulaupali bi a salesale. Bi edi lava biliwelokomo taumiya a vaivaiye watedi. ²⁶ Kamaina bi i wai maḡemoti te yanigususu dididiga i tubuḡa. Bi biliweloko matabuna i waitalitali te mataeta gududi a nuwakamakamaḡa. Bi lava seinimo a panipanidina nuwedimo a nuwakamakamaḡa.

²⁷ ḡome tauyava i kena tagugu bi i kita te biliweloko mataetidi nuwakamaḡedi. Tana maḡemota ena kepata i soluvai te maso i wai peki munaḡe. Banina i wai noḡota bena kage biliwelokomo taumiya a velau a nawa. ²⁸ Kamaina bi Pol i binauna gado, “Ei, kumai peki munaḡem! Tama matabumai nigal!”

²⁹ Tauyava ḡome ena lava ḡesaudi i binauwedi te kwadam a natome bi magusuna i velau Pol bi Saelas matedimo tuwapékana i wai tupagwaliġe ³⁰ bi i kapotiyovodi bi i wai talayedin gado, “Egu babada bai yà voysi bi yawasana yà vai?”

³¹ Bi tauyava ena giu ai munena gado, “Bada Yesu kwai sumaḡe bi kwa yawasana, tam bi em vanuwa lavedi matabumi.” ³² Pol bi Saelas Bada giuna tauyava bi ena vanuwa lavedi lisidimo a lauguguyae. ³³ Mba dudubalina kauwina mulinemo tauyava i wai doli nawedi bi bonidi i koḡedi, kaka bi Pol bi Saelas tauyava ena vanuwa lavedi vaitedi a kabuludi.

³⁴ Kamaina bi tauyava i giuvaidi ena vanuwemo bi i wai kanidi. ḡome tauyava bi ena vanuwa lavedi vaitedi ai nuwavisu gulata banina Maimaituwa ai sumaḡe.

³⁵ Bokinamai olaolalemo taulauetala, tauwaiḡaviya a giukamaḡedi tauyava lisinemo bi a giuwedina gado, “Mba oloolotodi kwa giukamaḡedi bi sa nawa.”

³⁶ Kamaina bi tauyava Pol i giuwena gado, “Taulauetala a giu te tam bi Saelas yà kaikamaḡemi te ko nawa. Taunana aubaina niganana manuwbemi ko nawa.”

³⁷ Bi Pol tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Geġa mote mainana, tama Loum lavamai bi tedi mote a etala kauwemai bi lava kumna matedimo a kwapi yababayabemai bi biliwelokomo a sivunawemai. Bi niganana sa giugiu te kandavonemo sa kaikamaḡemai, mote mainana, tedi otidi ko giuwedi te sa nato niga ḡome bi sa kaikamaḡemai.”

³⁸ ḡome tauwaiḡaviya a nawa taulauetala lisidimo bi Pol bai i giugiuwedina a giuvitedi. Laḡannemo a vaiye te Pol bi Saelas tedi Loum lavedi ba a naila. ³⁹ Taulauetala a nawa Pol bi Saelas lisidimo te edi kauwa waigebo aubaina ai ebonedi bi biliwelokomo a kaikamaḡedi bi ai baḡedi te mba malagaina sa gose kamaḡe. ⁴⁰ ḡome Pol bi Saelas a potiyovo bi didimanina a nawa Lidiya ena vanuwemo. Bi ḡome tauwaisumaḡa a banavidi bi a laibagidi, kaka bi malagaina a gose.

¹ Tedi Empipolis bi Apoloniya malagaidi nopodiġa a nawa ota te Tesalonia tauninemo a tava bi ḡome Diu edi bolu vanuwina a kita. ² Kamaina bi Pol ena miyamiya luvanemo i nawa bolu vanuwinem. Bi tana ḡome i miya bi waiyawasi laġanidi faiona nopodimo wadubonemo gilugilumina i iyevidi ³bi giudi banidi i kamaḡati bi i wailovelovedi te Keliso yai nuwatoi bi pekimo ya kenamoito. Pol i giuna gado, “Niga Yesuna yà laulauguguyaena

ba tana taunana Keliso.” ⁴ Edi lauguguyamo Diu lavedi ḡesaudi nōpodi a kaikamaḡedi te Pol bi Saelas a kaiwatedi. Bi kota mainana Gulik lavedi Maimaituwa taulauduneyena wapewapedi bi kota waivini isanawenawedi vaitedi.

⁵ Bi kota Diu lavedi a unula bi ani waikunekune gabunemo tauwaibeyapota ai ḡemotidi bi waimalumalu ai tubu. Bi a velau a nawa Deisen ena vanuwemo Pol bi Saelas a tavuḡedī te maso ai doli natomedī lava lisidimo. ⁶ Bi laḡannemo tedi mote a banavidi ba Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a solu yovoḡedi te a natomedī tauni babadidi matedimo bi a binabinauna gado, “Pol bi Saelas taudidi dobu isuna bi isuna sa nawaye bi gebogeo sa voivoiye bi niganana lisidemo a tava. ⁷ Ġome Deisen i giugaudi te i nawedi ena vanuwemo bi sa giugiu te ḡalibona ḡesauna ba isana Yesu Tedi ba Sisa ena waījake sawai doukoto.”

⁸ Laḡannemo lava kumna bi tauwaiḡaviya niga giudi a vaivaiyedi ba a medi bi a laimalumalu te waīgasiḡasi i tubuḡa. ⁹ Taunana aubaina taun babadidi Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a lauegelidi te sai mai'a lisidimo kaka sa kaikamaḡedi.

Pol bi Saelas Belyamo

¹⁰ Laḡannemo dobu i wai dudubala ba tauwaisumaḡa Pol bi Saelas a giukamaḡedi Belya malagainemo. Tedi ḡome a tava bi a nawa Diu edi bolu vanuwinemo. ¹¹ Bi Belya taunina lavedi nuwedī kaikaikamaḡedi mote mai Tesalonia lavedi. Banina tedi laḡan matabuna Maimaituwa giuna nuwedī tabutabunemo a vaiye bi nuwedimo a sivusivudi. Bi a kita te Pol gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena ba giukauwa. ¹² Ġome Diu lavedi wapewapedi ai sumaḡa. Bi kota Gulik oloolotodi bi waiwaivinidi isa nawenawedi ai sumaḡa.

¹³ Bi laḡannemo Diu lavedi Tesaloniamo a vaiye te Pol Belyamo Maimaituwa giuna i laulauguguyae ba tedi kota ḡome a nawa. Bi lava kumna nuwedī a liuwidi te a medi gulata Pol bi Saelas lisidimo. ¹⁴ Taunana aubaina tauwaisumaḡa waīgapo Pol a giukamaḡe makaiye i nawa gelemo. Saelas bi Timoti ba tedi Belya tauninemo a miya. ¹⁵ Bi oololo mabai Pol a wai doli nawena gelemo vaitedi a nawa Atens tauninemo. Ġome Pol ena giu a munāġe Belya tauninemo te Saelas bi Timoti sa giuwedi te mulināġa sa nawa makai.

Pol Atens nōponomo

¹⁶ Atens tauninemo Pol ena lava Saelas bi Timoti i labelabedi bi i kita te mba malagaina ba koikoitau i wanavu, taunana aubaina i wainuwaboya kauwa. ¹⁷ Kamaina bi i nawa bolu vanuwinemo Diu bi Eteni lavedi vaitedi ai ogatala. Bi laḡan onena Eteni Maimaituwa taulaudunena bi mabai ani waīgemota gabunemo a tavatavana vaitedi. ¹⁸ Bi ḡome Epikuliya bi Stoiki dobudi oloolotodi nuwauyeuyedi Pol vaitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Mba lavana giugiu bu'ubu'uwna bai ya giugiuwe.”

Bi ḡesaudi ai talana gado, “Anivaiyena maibena walidobu maimaituwedi ya giugiuwedi.” Tedi mai a giuna banina Pol ba Yesu ena kenamoito i giugiuwata.

¹⁹ Taunana aubaina Pol ai doli nawe oya Aliopagas dabanemo bi a giuwena gado, “Tama ka ḡoeḡoe te em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena ka sibe. ²⁰ Banina tam em giu ka vaivaiyedina ba tabu otidi. Tama ka ḡoeḡoe mba em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena banina ka sibe.” ²¹ Ġome Atens lavedi bi tautavatava edi miyamiyamo laḡan matabuna mai sa miyaboni bi giu valivaliudi sa giuwatedi bi sa vaivaiyedi.

²² Aleopagasma ḡome bolumo babadidi matedimo i miya moito bi i giuwedina gado, “Atens lavemi, tagu e kitemi te maimaituwa tabudi bi tabudi ko laulauduneyedi. ²³ Emi tauniġa e nawanawa ba emi ani laudune koikoitaudi e kitedi. Bi olta ḡemota modonemo giu niga mainana a gilugilumina e kita: MAIMAITUWA MOTE AIYAI I SIBE AUBAINA. Niga Maimaituwina ko laulauduneyena ba mote ko sibe, taunana niganana yà kamaġati lisimimo. ²⁴ ²⁵ Maimaituwa dobu matabuna nōponomo mwali matabudi tauvoiyedi tana taunana galewa bi dobu yaibadeli. Bi tana mote lava nimedimo laudune vanuwidi, a ḡaleġaledinemo ima miyamiya. ²⁶ Bi lava mote ḡemotina simai kani bi sima labe tana mote bai ḡesauna lisidemo ima ḡoeḡoe banina tana taunana lava matabudi yawasi, yawasana bi mwali matabudi ya vitezitedi. ²⁶ Pakanemo tana lava ḡemota i voiye bi lisinaġa

◊ 17:24: 1 Ġali 8:27; Giu 7:48

dobu matabuna nopeno lava a wapa. Bi ena ȣowanemo edi ani miya bi edi laȣan i sivudi.²⁷ Maimaituwa mai i voye te lava sai tavutavu gulata kaka tana sa banavi. Bi tana ba diyademo, mote manekina i lofa ȣemotağga lisidemo.²⁸ Tana dabanemo tada ta yawayawasana, ta nawanawa bi ta miyamiya. Maibena ȣesaumi emi sale a gilumidina gado, ‘Tada natunatuna.’

²⁹ “Banina tada Maimaituwa natunatuna, taunana aubaina maso mote ta noȣotı te tana koikoitau, mai lava edi sibemo bi anapumo goldimo, siluvamo bi ȣakimemo a voivoiyedina mainana.³⁰ Banina wala lava Maimaituwa mote a sibe tedi bu'uwa ena miyamo a miyamiyana i kita kamağedi. Bi niganana dobu lava matabudi ya giuguvavasağedi te sa laukuvasa.³¹ Banina tana laȣan i sako te lava didimaninem ya etaledi. Maimaituwa oloto ȣemota i vine te mba laȣannemo etala yai badaye. Niga olotona taunana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munağge te lava matabuda ta kita bi ta sibe.”

³² Laȣannemo pekimo kena moito giuna a vaivaiye ba Pol ai gwaigwaiye bi ȣesaudi a giuna gado, “Niga giuna ȣemotina laȣan ȣesaunemo kwa nato munağga bi kwa giuwemai te ka vaiye.”³³ Kamaina bi Pol bolu lavedi i gose kamağedi bi i nawaa.³⁴ Lava visa lauguguya a vaivaiyena ba Pol a kaiwata bi Yesu ai sumağge. Mba lavedi ba Aleopagas olotona Diyonsi, waivini isana Damalesi bi lava ȣesaudi vaitedi.

18

Pol Kolinti nopeno Yesu i lauguguya

¹ Niga kauwidi mulidimo Pol Atens i gose kamağge bi i nawaa Kolinti.² Mba ȣome Diu olotona isana Akwila i banavi, tana Pontus plovinsnemo i tubuğga. Bi mwanena Pilisila vaitena mağga ota Italiğga a tava. Banina ȣalibona Kolodiyas Diu lavedi matabudi i giuvavasağedi te Loum malagaina dididiga* sa gose. Bi Pol i nawaa kitedi aubaina.³ Pol, Pilisila bi Akwila ba edi noya ȣemota palai tausiyaudi taunana aubaina vaitena a miya bi a noyanoya ȣemota.⁴ Bi waiyawasi laȣandi onedi Pol, Diu bi Eteni lavedi edi pali vanuwina nopeno i wai wailovelovedi te maso nuwed i vitatedi.

⁵ Laȣannemo Saelas bi Timoti Mesidoniyağga a tavarava ba tana palai voiyedi i kaisako bi laȣan matabuna Maimaituwa giura i giuguvawata. Bi Diu lavedi lisidimo i kamağati kauwe te Yesu kamaina Tauwaiyawasana.⁶ Bi Diu lavedi Pol ena giu a unule bi giuvitavitate, taunana aubaina ena gala gobusidi i lai kulukulu bi i giuna gado, “Bamoda yawasana mote koma banavi ba temi emi wavu bi wavumi taumığga ko avali munağge bi mote tagu. Niganana bi noke i sağga i nawana ba tagu ya' nawana Eteni lisidimo.”

⁷ Kamaina bi Pol pali vanuwina i potiyovo kamağge bi i nawaa Taitos Diyastas ena vanuwemo, pali vanuwina diyanemo. Bi Taitos ba Maimaituwa taulauduneyena.⁸ Bi Klispas tana bolu vanuwina tauwaibadayena, tana ena vanuwa lavedi Bada Yesu ai sumağge. Bi laȣannemo Kolinti lavedi wapewapedi giuna visuvisuna a vaivaiye ba kota Yesu ai sumağge bi Pol i kabuludi.

⁹ Dudubala ȣemota Pol wailove i kita, Bada i laumağata lisinemo bi i giuwena gado, “Mote kuma naila, tam kamaina te Bada giuna kwa giuwata bi mote kuma miya moimoisili.¹⁰ Banina tagu tam vaitem bi mote aiyai kaka ima laukivigebogeyem. Bi mba malagainemo ba egu lava wapewapedi sa miyamiyi.”¹¹ Kamaina bi kwalabu ȣemota bi nawalai 6 nopedimo Pol ȣome i miya bi Maimaituwa giuna lava i wailovelovedi.

¹² Laȣannemo Galiyo, Akaiya plovinsina i waibadaye ba Diu lavedi ai ȣemotidi bi Pol a pani bi a natome bolu gabunemo lauetala aubaina.¹³ Tedi Pol ai wavu bi a giuna gado,

* 18:2: Loum ba malagai dididiga bi ena waiguyau ba dididiga otina, Dobu Itali nopeno. ȣalibona Kolodiyas ena waibadana laȣannemo AD 49 nopeno waiȣasığası dididiga i tubuğga bi Diu lavedi matabudi a kwavivaidi bi Loum a potiyovo kamağge. Mba laȣannemo Akwila mwanena Pilisila vaitena a nato Kolinti.

“Niga olotona taunana lava nuwedī ya liuwidi bi Maimaituwa sa laulauduneye bi Loum ena waiḡake sa waidoukoto.”[†]

¹⁴ Ġome Pol maso giu i waitubuna ba Galiyo Diu lavedi i giuwedina gado, “Bamoda niga lavana bai i voiyewapa ee bai gebona didigina i voiye bi ko waiwavuna mba ba kamaina tagu yai beyavaiyemi. ¹⁵ Bi niga waitaledi bi giudi ya giugiuwedina ba temi emi giugiu, isa bi emi waiḡake. Taunana aubaina temi taumiḡa ko viliyaḡosidi. Tagu mote yamai talapiliyedi.” ¹⁶ Taunana aubaina tana i kwavivaidi bi etala gabuna a potiyovo kamaḡe.

¹⁷ Ġome Diu lavedi matabudi bolu vanuwina tauwaibadayena isana Sostenes a kaididi bi taulauetala matedimo a kwapu yababayabe. Bi Galiyo mote bai i giuwe.

Pilisila, Akwila bi Apolos

¹⁸ Pol Kolintimo i miya gulata kaka bi valevaletina i waiebonedi bi kukakukaḡa i nawa Sailiya, Akwila bi Pilisila vaitedi. Bi muliḡa kaka ya geluna ba Kenkeliya malagainemo dabana a suvi. Banina tana Maimaituwa lisinemo i giugiuwapana[#] ena palateme i tava.

¹⁹ Tedi Epeses tauninemo a tava bi ġome Pilisila bi Akwila i gosedi bi tana i nawa bolu vanuwinemo bi Diu lavedi vaitedi awai talapili. ²⁰ Bi Diu lavedi tana ai baḡa te maso vaitena a taumiyamiya kaka maso i nawa bi geḡa te tana i daboka. ²¹ Bi i modimodina ba i giuwedina gado, “Bamoda Maimaituwa ena ġowana ba yà tava munaḡa lisimimo.” Kamaina bi Epeses i gose bi kukakukaḡa i nawa Seseliya. ²² Laġannemo Seseliyamo i tava, ba tana i nawa Yelusalemmo bi Maimaituwa ena dam lavedi i waiebonedi kaka bi i nawa Entiyok tauninemo. ²³ Pol Entiyokmo i taumiyamiya kaka bi dobuna i gose bi i babala malagai te malagai Galeisiya bi Piligiya plovinsidi nopardiḡa bi tauwaikaiwatana matabudi i lailaibagidi.

Apolos Maimaituwa giuna i lauguguyae Epeses lavedi lisidimo

²⁴ Mba laġandimo Diu olotona isana Apolos, tana dobu Aleksandiliya dobunemo i tubuḡa. Tana ba giugiu komakomanina bigilugilumina wadubonemo i sibe kauwedi. Bi i nato Epeses tauninemo. ²⁵ Bi Bada Yesu ena Yawasana Etana ai love kauwe. Tana Diyon ena kabulu giugjuna taunana i sibe kauwe. Bi nuwauyauya vaitena, Yesu i giuwata bi giukauwa i wailovelove lava lisidimo bi Yesu yaḡolo mote i sibe kauwe. ²⁶ Apolos malaudabatolana i nawa bolu vanuwinemo bi lauguguya i waitubu. Bi laġannemo Pilisila bi Akwila ena giu a vaivaiye ba a giuvai te edi vanuwemo bi Maimaituwa giuna lisinemo a laididiman i kauwe.

²⁷ Kamaina bi Apolos Akaiya plovinsina nawana i wainuwa noġonoġotae ba valevaletina Epesesmo pepa a gilumi nawena tauwasumaḡa lisidimo Akaiya plovinsnemo te laġannemo Apolos ya tavana ba tedi nimedimo. Apolos laġannemo ġome i tavataba ba Maimaituwa ena sagumo tauwasumaḡa i sagu gulatedi edi sumaḡa i ġailisi. ²⁸ Tana ena giu i ġailisi gulata te Diu lavedi edi giu i lauyovoġedi lava kumdi matedimo. Banina tana gilugilumina wadubonemo i kamaḡati kauwe te Yesu tana kamaina Tauwaiyawasana.

19

Pol Epesesmo

¹ Laġannemo Apolos Kolintimo ba Pol eta oyaḡa ani waivaġavuka maiḡa i nawa te Epeses tauninemo i tava, mba ġome tauwaikaiwatana ġesaudi i banavidi. ² Bi i waitalayedina gado, “Laġannemo konai sumaḡana ba Aluwa Waiyawa kona vai e geḡa?”

Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama mote bamo Aluwa Waiyawa giuna ka vaiye.”

³ Kamaina bi Pol i waitalayedina gado, “Temi bai kabuluna kona vai?”

Bi tedi ena giu ai munena gado, “Diyon ena kabulu.”

[†] 18:13: Diu lavedi a giugjuna gado, “Pol Eteni edi waisumaḡa giugjukauwina Loum i wai aninenima wailoveloveye. Bi tana wailovelove valivaliuna Loum edi waiḡake mote i waianine taunana ya wailoveloveye.” Taunana aubaina a ġoeġoe maso Loum edi bada laubanina maso Pol i kovigi (Giugiukamaḡedi 16:20-21 bi 17:7 ko iyevi). [#] 18:18: Diu edi vaivaimo lava bamoda Maimaituwa lisinemo i giuwapani ba dabana ya gose te ya laulagalaga. Bi laġannemo saugawapa laġanina i kovina, kaka dabana sa suvi kamaḡe.

⁴☆Pol tedi i giuwedina gado, “Diyon ena kabulu ba laukuvasa Aubaina lava i kaka buludi. Tana lava i giuwedi te lava mulinaḡa ya natonatona sai sumaḡe, mba taunana Yesu.” ⁵Laḡannemo niga giuna a vaivaiye ba Pol Yesu isanemo i kabaludi. ⁶Kamaina bi Pol nimana lava dabedimo i sivudi bi Aluwa Waiyawa i yovo dabedimo bi kalina ḡesaudimo a gagali bi Bada giuna a lauguguyae. ⁷Ġome oololoto wapedi ba 12.

⁸ Bi nawalai faiona nopo dimo Pol i nawa bolu vanuwinemo bi lava lisidimo ma laudabatolana Maimaituwa ena waibada i ka kamaḡati bi i giugiu vavasaḡedi te sa nuwatala. ⁹Bi tauwaikaiwatana ḡesaudi a laukasaḡaiḡi bi mote ai sumaḡa bi lava kumna matedimo Yawasana Etana a giugiu waigebogebo. Taunana aubaina Pol tedi i gesodi bi tauwaikaiwatana ḡesaudi i legaudi bi laḡan matabuna Tailanos ena giluma vanuwinemo a waitalapili. ¹⁰Niga noyana i velaua ba kwalabu labu a kovi. Taunana aubaina Diu lavedi matabudi bi Gulik mabai Eisiya plovinsnemo miyemiyedi matabudi Bada giuna a vaiye.

Lava ginauli bukedi ai kalaḡosedi

¹¹ Bi Epeses nopo nemo Maimaituwa ena ḡailisi Pol i vite te tana mataila nananakidi i voiyedi. ¹²Ġome lava Pol ena agesi bi ena gala a legaudi bi lava sidesidedi dabedimo a sivudi te a yawasana bi aluwa gebogebodi a potiyovo kamaḡedi.

¹³ Bi Diu lavedi ḡesaudi ba ginauli tauvoiyedi bi a babala nawa malagai te malagai bi aluwa gebogebodi a kwavikwavivaidi. Tedi niga ḡome a wai laulubu te maso lava aluwa gebogebona i sunesuneḡina maso Yesu isanemo a kwavivai. Tedi a giuna gado, “Yà giugiu vavasaḡem te Yesu, Pol i laulauguguyaena isanemo mba lavana kwa potiyovo kamaḡe.”

¹⁴ Niga kauwina ba Diu edi pilis saḡasaḡa guletina isana Sikiva natunatuna oloolotodi wapedi 7 niga kauwina a voivoiye. ¹⁵Bi aluwa gebogebona i giuwedina gado, “Tagu Yesu e sibe bi kota Pol e sibe bi temi mabai?” ¹⁶Ġome aluwa gebogebona oloto i suneḡi i potivai i kativunu yababayabedi, i laikofekofedi bi ma kwasikwasinidi te a velau ena vanuwa a gose kamaḡe.

¹⁷ Diu bi Gulik * lavedi matabudi Epesesmo miyemiyedi niga kauwina a vaivaiye ba a naila gulata. Bi Bada Yesu isana a vivile kauwe.

¹⁸ Bi lava wapewapedi mabai a wai sumaḡana tedi a nato bi edi kauwa gebogebodi a voivoiyedina lava kumna matedimo a kuvesidi. ¹⁹Bi kota lava wapewapedi mabai ginauli a voivoiyedina matabudi edi ginauli bukedi ai ḡemotidi bi lava kumna matedimo ai kalaḡosedi. † Bi buka ai ḡemotidi bi a iyevidina maso ba silva mane didigina 50 tausen luvana. ²⁰Kauwidi mainana a tubutubuḡa ba Bada giuna i ḡailisi bi i dabalala.

²¹ Niga kauwidi a tubutubuḡana mulidimo ba Pol Yelusalem nawana i wai nuwa noḡonōgötæ, te maso Mesidoniya plovins bi Akaiya plovins nopo diḡa i nawa. Bi i giuna gado, “Dolinemo tagu yà gei nawa Yelusalem muliḡa kaka yà nawa Loum.” ²²Kamaina bi tausaguna labu, Timoti bi Elastas i gei giukamaḡedi Mesidoniymo. Bi tana Eisiya plovinsnemo i taumiya.

Epesesmo waiḡasiḡasi a kelisali

²³ Mba laḡannemo lava ḡesaudi Yawasana Etana aubaina a medi gulata bi waikagi dididiga ai tubu. ²⁴Bi oloto isana Damatilis tana ena noya ba siluvemo pulapula i voivoiyedi. Bi kota siluvemo koikoitau waivinina Atemas ena vanuwa aluwidi i voivoiyedi. Niga kauwinemo Damatilis mane dididiga i voivoiye. Bi ena taupaula noya i vite nawedi bi pulapula tabudi bi tabudi a voivoiyedi. ²⁵Kamaina bi tana ena taupaula bi ena waibabada matabudi i yogedi a tava ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Egu lava, kona sibe te niga noyanemo mane dididiga ta vaivai. ²⁶Temi kona kita bi kona vaiye te niga lavana Pol lava wapewapedi niga Epesesmo nuwedii i liuwidi bi tada a goseda bi tana sa kaikaiwata. Niga kauwina mote niga ḡome taunaḡa bi Eisiya plovinsina matabuna. Tana ya giugiu te

☆ 19:4: Met 3:11; Mak 1:4,7,8   * 19:17: Gulik lavedi taudidi Eteni. † 19:19: Waiḡake 18:10-14 nopo nemo Maimaituwa ena lava i giuwedi te mote ginauli sima voyiedi.   # 19:19: Gulik kalinedimo ba drachma. Mba tabagibagi laḡan ḡemota ya bagibagina mai'ima.

maimaituwa lava nimedimo a voivoiyedina ba mote maimaituwa giugiukauwidi.²⁷ Niga giunemo niganana eda mane ani vaina etana i waidougudu. Bi ḡesauna ba niga mainana: Lava kaka Atemas ani lauduneyena vanuwina sa noḡoti waiubauba. Atemas tana Eisiya nopodiḡa bi dobu matabuna isana i dididiga bi lava matabudi sa laulauduneye bi niganana Pol ya kaka ḡaubo.”

²⁸ Laḡannemo lava kumdi niga giudi a vaivaiye ba a medi gulata bi a binauna gado, “Weo! Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!”²⁹ Ȣome taun dididiga matabuna lavedi ai kaḡasiḡasi yabababa bi Pol ena lava labu Mesidoniya lavedi tana vaitena a natonatona Epesesmo, Ȣome lava kumdi Gaiyas bi Alistakas a kaididi bi etaḡa a solu nawedi ani waibolu gabunemo.³⁰ Bi Pol i ḡoeḡoe te maso i nawa lava kumdi nopedimo bi tauwaikaiwatana mote ai anine.³¹ Bi kota mba plovinsina babadidi nananakidi Pol ena lava, tana ena giu a giukamaḡe te mote ima nawa ani waibolu gabunemo.

³² Ȣome lava kumdi ai nuwanaina. Taunana aubaina lava Ȣesaudi kauwa tabudi a binabinauwedbi kota lava Ȣesaudi wali kauwa a binabinauwedbi. Bi lavedi Ȣesaudi mote a sibe te bai aubaina Ȣome a tava.³³ Bi Diu lavedi Aleksanda a biulikwa nawe lava kumdi matedimo bi nimana i kailagetti te maso Diu aubaidi i giu.³⁴ Bi laḡannemo gado sa kita Ȣone te tana Diu olotona ba awa labu nopedimo matabudi a binauna gado, “Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletinal!”

³⁵ Tauni dididiga badana Ȣemota lavedi i giu waitautaudina gado, “Ei, Epeses lavemi, dobu matabuna a sibe te Atemas aluwina Ȣakimina sawamo i kulukuluva yovona ani lauduneyena vanuwina ba Epeses lavada ta labelabe.³⁶ Niga giudi ba giukauwa, mote aiyai imi giu waikaikayovuda. Taunana aubaina ko miya moimisili, mote bai Ȣesau koma voiye.³⁷ Temi niga oloolotodi labu kona saḡe yababedi. Tedi mote eda ani laudune vanuwinemmo a danene ee maimaituwa waivinina Atemas a giu waigebogebi.³⁸ Bamoda Damatilis ena taupaula vaitedi edi waiwavu aiyai lisinemo ba taulaididimanababadi sa miyamiyi bi kota etala laḡandi ai dubudi te sa kenakena te Ȣome kaka maiia sa sako.³⁹ Bi bamoda temi kauwa Ȣesaudi koma ḡoeḡoedi, mba ba kamaina te bolu dididiginemo lava vaitedi bi ko kadidimanidi.⁴⁰ Bai te niganana i tubuḡana ba ani naila. Bi tada kaka niga pilipilina aubaina sai wavuda. Bi tada mote bamo eda giu ima kenakena te ta giu.”⁴¹ Niga giudi mulidimo tana lava i giukamaḡedi te a nawa.

20

Pol i nawa Mesidoniya bi Gulik

¹ Bi pilipili a kovi mulidimo, Pol tauwaikaiwatana i giuwedi te a tava lisinemo. Bi i laibagidi, i waiebonedi bi i modina i nawa Mesidoniya plovinsnemo.² Ȣome i tava bi mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi bi tauwaikaiwatana i lailaibagi nawedina eete Gulik plovinsnemo i tava.³ Bi Ȣome i miyana nwalai faiona a kovi, i ḡoeḡoe te maso wagaḡa i nawa Sailiya. Bi i vaiye te Diu lavedi mba nawanemo sa ḡoeḡoe te maso sai peki, taunana aubaina nuwana i vitale te i munaḡa Mesidoniya nponaḡa i nawa.⁴ Bi olooloto Ȣesaudi vaitena a nawana, isedi ba Sopata Pailas natuna, ena dobu ba Beliya, Alistakas bi Sekundas tedi Tesalonia lavedi, Gaiyas ba Debi dobuna lavana, Timoti bi Eisiya oloolotodi labu Titikas bi Tolofimas.⁵ Niga oloolotodi wagaḡa a gei doli a nawa Tolasimo a labelabemai.⁶ Bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina i kovi, tama kukakukamo ke gelu i Filipai taunina ke ḡose. Laḡan 5 mulidimo ke tava ema lava lisidimo Tolas tauninemo, Ȣome vaitedi ke miya te laḡan 7 a kovi.

Tolas malagainemo Pol Yutikas i waiyawasani munaḡe

⁷ Wiki pakanemo ke tava kei Ȣemotimai kani Ȣemota aubaina bi Pol lava lisidimo i laulauguguya. Tana i noḡonoḡoti te bokinamai ya modina. Taunana aubaina tana i

§ 19:29: Malagai dididigina edi aniwai bolu gabuna. Bi vanuwa dididiga otina wai dabatola geḡana bi lava kumdi Ȣome a nawa a miya bi beyakulu bi kauwa Ȣesaudi a kitekitedi. ✕ 20:5: Giu 16:10

gagagalina eete dudubala modona. ⁸ Bi tama noke vanuwa benana waifaioninemo ke miyamiyi, ȣome piupiu wapawapa a yanayana. ⁹ Bi bilibili koikoiyavusinemo ba ewali isana Yutikas i miya bi i waibeyavavaye. Bi laḡannemo Pol i giugiu wailofalofa ba Yutikas i yadoyadona eete i wainuwayavuḡa, kamaina bi i kuluva te bilibili taulinaḡa i yovo doḡamo i talaḡa. Bi a kaikailageti ba tana pekipekina. ¹⁰ Bi Pol i potiyovo bi Yutikas i ȣomotawi.* Kamaina bi lava i giuwedina gado, “Mote komai nuwaboya, tana yawayawasanina.” ¹¹ ȣome Pol i valageta munaḡa vanuwemo bi buledi i kivi bi a kani bi i gagagalina eete dobu i yana te mba dobuna i gose. ¹² Bi tauwaisumaḡa ai nuwavisu gulata te ewali i yawasana munaḡa, kamaina bi ai doli a nawa vanuwemo.

Pol ena waiyebona Epeses edi babada lisidimo

¹³ ȣome ke nawa wagamo ke gelu bi Pol i giuwemai te kaḡenaḡa yai vaḡavuka Asosi tauninemo kaka ya gelu. ¹⁴ Bi Asosi tauninemo i banavimai kaka wagamo kei gelu bi matabumai ke nawa Mitiliyen tauninemo. ¹⁵ Laḡan i sako tama ke nawa dobu ȣesauñemo ke tava Kiyo bwanabwanana diyanemo. Bi laḡani wailabuna tama Samos bwanabwanana ke vaitauli bi laḡan waifaioninemo tama Militas tauninemo ke tava. ¹⁶ Pol mote i ȣoe te Epeses tauninemo ka solasaḡa bi ȣome ka miya laḡan wapawapa Eisiya plovinsnemo taunana aubaina i ogatala te ke nawa ota. Bi Pol i ȣoe kauwe te ya nawa makai Yelusalemmo, te Pentikost soinemo maso i tava.

Pol tauwaisumaḡa edi babada i waiebonedi Epesesmo bi i modina

¹⁷ Laḡannemo Militas tauninemo ke tavatava ba Pol giu i giukamaḡe nawe Epesesmo te Maimaituwa ena dam babadidi maso a nato lisinemo. ¹⁸ Bi laḡannemo a tavatava ba i giuwedina gado, “Dolinemo e tavana Eisiya plovinsnemo ba kona sibe bainewa laḡan matabuna vaitemi e miyana. ¹⁹ Bi kona sibe te Diu lavedi a ȣoeḡoena maso a vunugu bi e sako yovoḡe munaḡegu bi pilipili nopolidīga ma matasulugu Bada ena noya e voivoiye. ²⁰ Bi temi kona sibe te laḡannemo e laulauguguyana mote bamo giu ȣesauna e nuwevi. Bi sagumi aubaina giu matabudi lisimimo e giu kovidī, lava boludi nopolidīga bi vanuwa te vanuwa e nawa bi e wailovelovemi. ²¹ Bi Diu bi Gulik lavedi e giuvavasaḡedi te edi gebogebomo sa nuwavitala bi sa nato Maimaituwa lisinemo, Bi eda Bada Yesu Tauwaiyawasana sai sumaḡe.

²² “Bi niga giuna ko vaiye, Aluwa Waiyawa i lagetigu te yà nawanawa Yelusalemmo. Bi mote yà sibe te ȣome male bai lisigumo yà tubuḡa. ²³ Bi e sibe bamo taunidiḡa yà nawanawana ba Aluwa Waiyawa yà taitainuwataugu, te Yelusalemmo kaka sa laukivi gebogebogeyu bi biliwelokomo sa sakogu. ²⁴ Bi bamoda sai pekiguna ba kamaina, mba mote bai. Bi kauwa laurbanina yà noḡonoḡotina ba egu noya, Bada Yesu i viteviteguna taunana yà kovi. Mba noyana ba Maimaituwa ena sagu bi giuna visuvisuna lava lisidimo yà lauguguyae.

²⁵ “Bi niganana e sibe te lava matabumi lisimimo Maimaituwa ena waibada e lauguguyae bi mote kaka koma kita munaḡegu. ²⁶ Taunana aubaina niganana yà giugiuota, te lava matabuna kwasinina nimagumo e yasaḡi. ²⁷ Niganana yà giugiu vavasaḡemi te niga giudi mote komai aninedi emi yawasanamo mba temi emi wawu. ²⁸ Taunana aubaina ko labi munaḡemi bi kota tauwaisumaḡa ȣesaudi matabudi. Bamo taudidi Aluwa Waiyawa nimemimo i waidubudi te ko labedi, maibena tauwailabalaba sипу ya labedi bi ya kitakita watedina mainana. Niga lavedi matabudi Maimaituwa natuna kwasininem i kune munaḡedi. ²⁹ Bi e sibe te laḡannemo yà ȣosemina ba tauwailovelove kaikaiyovudi sa tava lisimimo bi lava waisumeḡidi sa kagebogebodi, maibena daḡasi gwegwena ya saḡa sипу nopolidimo bi ya kaka gebogebodina mainana. ³⁰ Bi kota temi nopolidimo ba lava ȣesaudi sa moito bi Maimaituwa giuna sa kulavitale bi tauwaikaiwatana sa ai wainawenawemi

* 20:10: Niga kauwina ȣemoḡemotina Elaija bi Elaisa a voiyyena kaiyababa natuna lisinemo (ȣaliḡalibona edi buka dolidolina 17:21, ȣalibona edi buka wailabuna 4:34-35).

te ko kaiwatedi. ³¹ Taunana aubaina koi kita kauwa bi ko noġoti te tagu kwalabu faiona nopolidimo dubala bi suwala, ma matasulugu wailovelovemi mote e kaisako.

³² “Niganana yà laukaikamaġemi Maimaituwa nimanemo, ena sagumo giunemo ya kavisuvisumi bi sakosako liyedi vaitedi yawasana ko vai. ³³ Tagu mote aiyai lisinemo gold, ee silva, ee gala ei kitakonedi. ³⁴ Temi kona sibe te tagu nimagumo e noya bi mane e vai te egū lava vaitedi ema ġowana voyiedi aubaidi. ³⁵ Bi bai matabuna e voivoiyedina ba i lovemi, te temi maso mainana kona noya gulata te lava wainuwatoitoidi kona sagudi. Bada Yesu ena giu ko noġoti, i giuna gado, ‘Vitemo ba wainuwavisu i dididiga guletina, kaka ta vaivaina.

³⁶ Laġannemo Pol giu waikovi ba matabudi tuwapekedi ai tupagwaliġedi bi a laupali.

³⁷ Tedi matabudi Pol nuwed i poyae bi a yovuvai ai suluve bi ai yebone. ³⁸ Bai i voyiedi bi a ġabana ba ena giu a noġoti te mote matana sima kita munaġe. Kamaina bi ai doli nawe auwai gelunemo.

21

Pol ena nawa Yelusalem tauninemo

¹ Laġannemo kei yeboyebona mulinemo, wagamo ke gelu bi ke nawa Kos bwanabwananemo ke tava. Bokinamai ke nawa Lodes bwanabwananemo bi ġome te ke modina te ke nawa Patala malagainemo ke tava. ² Ĝome waga ke banavi i damadamana Fonisia, kamaina bi ke gelu te ke nawa. ³ Te Saiplas bwanabwanana ġeniyamaimo ke kitakita bi ke vawaitauli te ke nawa Saliya. ⁴ Ĝome te ke nawa Taiya tauninemo ke vamoito bi wagamo ġonaġona kei yovodi. ⁵ Ĝome tauwaikaiwatana ke banavidi bi laġan 7 vaitedi ke miya. Tedi Aluwa ena mayavaimo Pol a giuvavasaġe te mote ima nawa Yelusalemmo. ⁶ Bi ema nawa saugina i tavatava ba ke modina ke nawa. Bi tauwaikaiwatana matabudi mwanemwaned bi natunatudi vaitedi, matabumai malagai ke ġose bi ke nawa gelemo. Bi matabumai tuwapekamai kei tupagwaliġedi bi ke laupali. ⁷ Bi kei ebonedi i kovi bi wagamo ke gelu bi ke nawa bi tedi a munaġa malagaimo.

⁷ Bi Taiya tauninemo ke modina kamaina eete Tolemais dobunemo ke tava, ġome tauwaisumaġa ke yebonedi bi tedi vaitedi ke miyana laġan ġemota. ⁸ $\diamond$ Bokina mainana olaolalero ke modina munaġa te Seseliyamo ke tava. Bi ġome ba Filip giu visuvisuna taulauguguyena ena vanuwemo ke miya, Filip ba wala tauwaisagu 7 a vinevinedina nopolidimo ba tana ġemota. ⁹ Tana natunatuna guguġinidi 4 lava a sibedi te tedi ba Bada giuna visuvisuna giuwatana puyona a vai.

¹⁰ $\diamond$ Ĝome ke miya laġan visa a kovi mulidimo taugiuwatana isana Agabas Diudiyaġa i yovo. ¹¹ Lismaimo i nato bi Pol ena dagilolo i vai bi taunaġa nimana bi kaġena i panipanidi bi i giuna gado, “Aluwa Waiyawa i kamaġati te Diu lavedi Yelusalemmo kaka niġa dagilolo taniwigħina, niġa mainana kota sa pani bi Eteni lavedi nimedimo sa sako.”

¹² Sauginemo lava matabumai niġa giuna ke vaivaiye ba tama bi lava ġesaudi Pol kei baġa vavasäge te mote maso i nawa Yelusalemmo. ¹³ Bi Pol edi giu i waimunena gado, “Temi bai aubaina ko ġabaġaba bi koi wainuwaboyaegu? Tagu e vononoġa te Yelusalemmo sa panigu ee sei pakigu Bada Yesu isana aubaina.”

¹⁴ Bi laġannemo mote luvamai te maso kei ġake ba kamaina te ke miya moimoisili bi ke giuna gado, “Kamaina te Bada ena ġowana luvanemo mainana ya tubuġa.”

¹⁵ Niga kauwidu mulidimo ema ġonaġona ke vononoġa ba ke saġa ke nawa Yelusalemmo.

¹⁶ Tauwaikaiwatana ġesaudi Seseliyamo vaitedi ke nawa ġemota, eete Manason ena vanuwemo a kavalagetimai te ġome ke miya. Manason ba Saiplas olotona tana tauwaikaiwatana dololidina.

Pol Diyemes i vakita

¹⁷ Laġannemo tama Yelusalemmo ke tavatava ba tauwaisumaġa ma nuwavisudi ai doli nawemai edi vanuwemo. ¹⁸ Bokinamai Pol bi tama ke nawa Diyemes kitana aubaina. Bi

$\diamond$ 21:8: Giu 6:5, 8:5 $\diamond$ 21:10: Giu 11:28

tawaisumaḡa edi babada matabudi ḡome a miyamiya.¹⁹ Pol i waiebonedi bi bai matabuna ena noyamo Maimaituwa i voivoiyena Eteni lavedi lisidimo taunana i tainuwataudi.

²⁰ Niga giudi a vaivaiyedi ba Maimaituwa a kasaḡesaḡe. Bi Pol a giuwena gado, “Valetimai, niganana kwa kita Diu lavedi iyevina wapana tausan ai sumaḡa. Bi tedi matabudi nuwedi tabutabunemo Mousis ena waiḡake sa kaikaiwatedi.²¹ Bi a vaiye te tam Diu lavedi Eteni nopodimo sa miyamiyana kunai lovelovedi te Mousis ena waiḡake mote sima kaiwatedi te natunatudi lisidimo mote kwapidibwali sima voye ee Diu ed i vaivai mote sima kaiwatedi.²² Bi niganana tedi sa vaiye te tam kuna tavana. Ba tada bai ta voiye?²³ Taunana aubaina bai ka giuwemna ba kwa voye. Niga ḡome olooloto 4 giuwapa a voiyyena Maimaituwa lisinemo.²⁴ * Mba oloolotodi kwa legaudi bi tedi vaitedi ko kavisuvisu munaḡemi. Bi tam aubaidi kwai maii'a bi tedi dabedi sa ḡalidi. Niga mainana kwa voyiena kaka lava sa sibe, te niga giudi matabudi lava sa giugiuwedina lisimmo ba mote giukauwa. Bi tam taumḡa ba Mousis ena waiḡake luvanemo kwa miyamiya.²⁵ * Bi Eteni lavedi mabai a waisumaḡana, tama edi pepa kaikana ke gilumidi bi ke giukamaḡe tedi, kani koikoitau lisidimo a laulau sewesewedina mote sima kanidi bi kota kwasina ee musala gadodi kikikidi mote sima kanidi bamoda mainana ba kwasina ko gei waitosi kamaḡe, kaka ko kani. Bi mote komai mwanemwanena yababayaba.” *

²⁶ Bokinamai Pol mba oloolotodi i legaudi bi a kuvesi munaḡedi. Ḡome tedi a nawa pali vanuwina nponemo bi Pol pilisi i giuwedina gado, niganana giuwapa laḡanina i tubuḡa. Bi laḡan 7 mulidimo tada ḡemoḡemotaḡa kavisuvisu puyona ta tavaitedi.

Diu ḡesaudi Pol a pani

²⁷⁻²⁹ * Laḡan wai 7-na nuwana kovi, Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsnaḡa tavetavedi. Tedi Pol pali vanuwina nponemo a kita bi ḡome lava a kanuwa medimedidi te maso Pol a kaididi. Tedi mainana a giuna banina dolinemo Pol bi Tolofimas a kitedi Yelusalem tauninaḡa a nawanawa. Bi tedi ai noḡoti bena Pol Tolofimas i dolinawe pali vanuwinemo. Bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, “Islael lavemi, ko sagumai! Niga olotona dobu matabuna i nawa bi lava i wailovedi te Diu ed i waiḡake mote sima kaiwatedi. Bi tana giumo pali vanuwina i kakagebogebo. Bi ḡesunemo ba Gulik lavedi i saḡedi pali vanuwina ganakukunemo bi gabu waiyawa i kaka milamila.” †

³⁰ Kamaina bi malagai lavedi matabudi a kanuwa medimedidi bi a dabalala tava. Bi ḡome Pol pali vanuwina ganakukuna nponemo a kaididi te a solu yovoḡe ganakuku taulinemo bi geḡa te tauyava maḡemota mataeta a gududi.³¹ Bi noitaunana maso ai pekina ba giuna i velau makai te Loum ed i tauwaiḡaviya, edi bida didigina i vaiye. Yelusalem lavedi pali vanuwina ganakukuna nponemo waiḡasiḡasi aubaina te a ḡaḡala gulata.³² Ḡome maḡemota tauwaiḡaviya edi bida, waibabada ḡesaudi bi tauwaiḡaviya i waidolidi te a yovo a nawa lava kundi lisidimo. Laḡannemo lava babada nananakidi a kitekitedi ba Pol kwapuna a kaisako.

³³ Tauwaiḡaviya edi bida i saḡa Pol i kaididi bi tauwaiḡaviya i egelidi te seini labumo maso a pani. Ḡome tana lava i waitalayedina gado, “Niga lavana aiyai bi bai i voiye?”

³⁴ Ḡome lava ḡesaudi edi giu tabudi bi tabudi taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bida dididiga mote bamo giukauwa i banavi, aubaina te tauwaiḡaviya i giuwedi te ai dolinawe edi ani miyamo.³⁵ Laḡannemo Pol kini pakanemo i tavarava ba lava edi medi i dididiga

---

* 21:24: Giu 18:18   ** 21:25: Giu 15:29   * 21:25: Tubuḡa waiḡemoti yababayabena maibenava lava ḡesau mwanena vaitena mote komai mwanemwanena (Potiyo 20:14; Waiḡake 5:18); lava ḡesau vaitena komai mwanemwanena mane e puyo ḡesaudi aubaidi (Livai 19:29; 1 Koli 6:15); kena nadewa vaitena, vanuwa lavana mai oloto natuna waivinina vaitena (Livai 18:6); oloto ena tau oloto vaitena ee waivini ena tau (Livai 18:22; Loum 1:26-27); bi lava ḡamoḡamo vaitena (Livai 18:23).   ** 21:27-29: Giu 20:4   † 21:27-29: Diu ai noḡota gado, “Eteni ba lava milemiledi.” Diu ed i gaiḡake luvanemo, Eteni mote sima saḡa etala gabuna ganakuku nponemo bi Diu taudiḡa. Bi aiyai niga waiḡekena i waidoukoto ba sai peki.

gulata, kamaina te tauwaiḡaviya Pol dabayalodimo a avali otīge. ³⁶ Banina lava kumna a kaiwatedi bi kalinedi dididiginemo a binabinauna gado, “Koi peki! Koi peki!”

Pol lava kumna lisidimo i giu

³⁷ Ġome ḡotona te maso tauwaiḡaviya Pol a nawena vanuwemo ba Pol tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuweni gado, “Kamaina ee geḡa te maso lisimmo bai e giuwe.”

Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga ena giu i waimunena gado, “Tam gode Gulik kalinedi kuna sibe? ³⁸ E noğoti te tam bena Idip lavam, tana dolinemo waīgaviya i waitubu bi tauwaiḡaviya 4 tausau i waidoli nawedi kalakalalelemo.”

³⁹ Bi Pol i giuna gado, “Geḡa, tagu ba Diu lavagu egū dobu ba dobu isa nawanawana Tasis, Silisiya plovins nōponemo. Bi yà waibaḡam te maso kunai aninegu te lava lisidimo bai e giuwe.”

⁴⁰ Kamaina bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga Pol i wai anine, te kinimo i moito bi nimanemo lava i waikititawedi te sa miyamoimoisili. Bi Pol Ġibulu kalinedimo lava lisidimo i giu.

22

¹ “Egu lava Diu bi valevaletigu, koi beyavaiya niganana yà koikoigalamegu.”

² Laḡannemo a vaiye te Pol Ġibulu kalinedimo i giugiu ba tedi binau a kaisako bi a miya moimoisili ota.

³ ♦Kamaina bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Diu lavagu bi Tasis malagainemo e tubuḡa, Silisiya plovins nōponemo. Bi niga Yelusalemmo dobunemo e didiga, Gamaliel ena waibada laḡannemo, ba tamatamada edi waiḡake bi edi vaivai i wailovelove kauwegu. Te tagu Maimaituwa e kaiwata kauwe mai temi matabumi niganana. ⁴ ♦Tagu Yesu ena wailovelove taukaiwatana e laukivi gebogeboyedi bi e waipekidi. Olooloto bi waiwaivini ḡesaudi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ⁵ Bi Pilisi saḡasaḡa guletina bi babada ḡesaudi sa giu te niga ba giukauwa. Tedi pepa a kuli bi a vitegu, te edi lava Damaskasmo aubaidi. Tagu e nawanawawa ḡome te maso a sagugu bi tauwaisumaḡa ḡome maso ke kaidididi bi ke saḡedti Yelusalemmo te maso a kovoḡidi.

⁶ “Bi suwala modo mainana Damaskas diyanemo ke tavatava ba yanayana malamo waimatakaničanina i waimaḡemoti te i laiyana yovoḡegu. ⁷ Bi e kuluva doḡamo e talatalaḡa ba kalina malaḡa i yovo e vaiye i giuna gado, ‘Sol! Sol! Bai aubaina kwa laulaukivi gebogeboyegu?’ ⁸ Bi ei talayena gado, ‘Tam aiyai, Bada?’

“Bi kalina niga mainana i giu, ‘Tagu taunana Nasaret Yesuna kwa laulaukivi gebogeboyegu.’ ⁹ Bi tausagugu yana a kita bi lava lisigumo i giugiu kalinana mote a vaiye bi mote a sive.

¹⁰ “Bi ei talana gado, ‘Bada bai yà voiye?’ Bi i giuna gado, ‘Kwa moito bi kwa nawa Damaskas malagainemo bi lava aiyai egū ḡowana bai ya giuwemna ba taunana kwa voiye.’

¹¹ Kamaina bi tausagugu nimagumo a kabi bi ai doli nawegu Damaskas. Banina yana waimatakaničanina matagu i kani te i waidudubala bi ei kaimatabwasoku.

¹² “Ġome oloto isana Ananaiyas i tava lisigumo tana Mousis ena waiḡake i kaikaiwata bi Maimaituwa taulaudune kauwena bi Diu lavedi matabudi ḡome miyemiyedi a vivivile kauwe. ¹³ Bi tana diyagumo i moito bi i giuna gado, ‘Valetigu Sol, niganana kwai kita munaḡal!’ Bi i waimaḡemoti te Ananaiyas e kita.

¹⁴ “Ġome i giuna gado, ‘Tamatamada edi Maimaituwa i vinem te ena ḡowana kwa sibe bi lava didimanina kwa kita bi giu mudunemo ya giugiuwedina kwa vaiye ḡonedi. ¹⁵ Banina tam kaka tana aubaina kwa noya, lava matabudi lisidimo. Bi bai kuna kitekitedina bi kuna vaivaiyedina ba lava matabudi kwa giuwedi. ¹⁶ Bi niganana mote kumai goela, kwa miya moito bi kwa bulu bi Yesu isanemo kwai baḡa te em gebogebo ya koḡa kamaḡedi.’

¹⁷ “Laḡannemo e munāja tava Yelusalemmo bi pali vanuwinemo e laulaupali nopenomo ba mataotigumo lauboni e kita. ¹⁸ Ġome Bada e kita bi i giuweguna gado, ‘Kwai papalana bi Yelusalem kwa ḡose banina ḡome giugu kwa giuwena mote kaka simai beyavaiyem.’

¹⁹ “Bi e giu waimunena gado, ‘Bada, tedi a sibe te tagu wala tauwaisumaḡem bolu vanuwidi nopenoġa e kwapudi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ²⁰ ✧ Bi em tauwaimata-mata Stivin laḡannemo a waipeki mba tagu ḡome e moimoito bi kauwina i tubutubuġana ba tagu ei anine. Bi mabai Stivin ai waipekina edi gala tagu e labelabedi.’

²¹ “Bi ḡome Bada i giuweguna gado, ‘Kwa nawa! Tagu ya giugiu kamaḡemna manekemo Eteni lavedi lisidimo.’”

Pol i giu te tana Loum lavana

²² Lava kumna a waibeyavaiye bi Pol mai giuna i vatovato ba tedi kalinedi didiginemo a binauna gado, “Ko nawe tabunemo bi koi peki kamaġe mote luvana dobumo ima miya!”

²³ Ġome tedi ma binabinaudi edi gala dabanemo a pwalaḡedi bi ḡobusa sawasawamo a yalaidi. ²⁴ Taunana aubaina tauwaiġaviya edi bada dididiga i giu vavasaḡedi te Pol maso a saġe vanuwa ganakukuna nopenomo. Bi i giuwedi te maso a kwapu bi ai talaye te maso a sibe te bai aubaina lava tana a lasalasawaineġa. ²⁵ Ġome tedi Pol nimana a panipani kai modonemo bi kwapuna aubaina ba Pol tauwaiġaviya edi bada i giuwena gado, “Temi emi waiġake ya kenakena te Loum lavana mote ena gebo ko banavi bi ko kwapu yababe, ee?”

²⁶ Laḡannemo tauwaiġaviya edi bada niga giuna i vaivaiye ba i nawa tauwaiġaviya edi bada didigina lisinemo bi i giuna gado, “Tam bai kwa voiyen? Niga Loum lavana.”

²⁷ Ġome ḡaviya badana i nawa bi Pol i waitalayena gado, “Tam giukauwa te Loum lavam, ee?”

Ġome Pol i giuna gado, “Emaso bena kuna giu kauwa.”

²⁸ Bi tauwaiġaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Tagu mane dididiga e sako te eila Loum.”

Pol i giuna gado, “Bi tagu bena Loum gomenigu.”

²⁹ Bi tedi mabai maso ai talayena ba mba taunana te a gose kamaġe. Bi tauwaiġaviya edi bada dididiga i naila gulata te Loum lavana a lausein.

Pol waibabada matedimo i moito

³⁰ Bokina mainana tauwaiġaviya edi bada dididiga i ḡoeġoena maso i sibe kauwe, te Diu lavedi bai aubaina Pol ai wawu. Taunana aubaina Pol a laulauseinina i kaikamaġe bi pilisi edi babada bi Diu lavedi edi babada i egelidi te ai ḡemotidi bolu aubaina. Kamaina bi Pol a lau egeli te i nato matedimo i moito.

23

¹ Pol Diu babadidi i kitadididi bi i giuwedina gado, “Egu lava laġan matabuna Maimaituwa matanemo e miyana ba egu noġota sabusabuna didimanina te niganana.”

² Mainana i giugiu ba pilisi saġasaġa guletina Ananaiyas, Pol diyanemo mabai a moimoitona i giuwedi te Pol muduna sa talaġa. ³ ✧ Ġome Pol, pilisi saġasaġa guletina i giuwena gado, “Maimaituwa kaka ya kwapum, tam lava kaikaiyovum! Tam niganana kwa etaetalegu waiġake luvanemo bi tam kota waiġake kuna wai doukoto. Lava kuna giuwedi te a kwapukwapugu.”

⁴ Bi mabai ḡome a moimoitona Pol a giuwena gado, “Tam Maimaituwa ena pilisi saġasaġa guletina kwa ḡasiġasiye ee?”

⁵ Pol i giuwedina gado, “Egu valevaletigu, tagu mote e sibe te tana gode pilisi saġasaġa guletina. Bi tagu e sibena ba gilugilumina wadubonemo i giuna gado, ‘Mote em lava edi bada kuma giu waigeboġebo.’”

⁶ ✧ Bi Pol i kitedi te waibabada ḡesaudi ba Sadisi bi ḡesaudi ba Palisi lavedi, taunana aubaina bolu babadidi nopenoġa bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Egu lava, tagu ba Palisi bi kota tamagu ba tana Palisi. Bi ya waisumaġa te lava pekipiki ba sa kena moito

munaḡa bi niga waisumeḡina aubaina temi ko etaetalegu.”⁷ Niga mainana i giugiu ba Palisi bi Sadisi waikagi ai tubuḡa. Bi edi boluna a suwa te dam labu a tubuḡa.⁸ Banina Sadisi sa giugiu te lava mote pekimo ima kenamoito munaḡa bi bamo mote aneya ee alualuwa. Bi Palisi lavedi sa giugiu te niga mwalidi ba giukauwa.

⁹ Ġome binau i didiga gulata te waiqake tauwailovelovena Palisi damna nponemo tedi Pol mulinemo a nawa bi a giuna gado, “Tama niga lavana lisenemo mote bai gebogebona ka banavi. Augunai alualuwa ee aneya lisenemo i giu.”¹⁰ Bi waikagi i dididiga gulata aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga nuwana i lovo bamoda Pol sima lisi waiyamoni. Taunana aubaina ena tauwaiḡaviya i egelidi te a yovo bi Pol a solu nawe edi animiyamo.

¹¹ Mba dudubalinemo Bada ena aneya Pol diyanemo i moito bi i giuwena gado, “Mote kuma naila! Bainewa Yelusalemmo kuna giugiuna kota mainana Loum nponemo aubaigu kwa giu.”

Diu lavedi Pol kana pota a yesi te sai peki

¹² Laḡan i sako olaolalemo Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesi bi a giuwapa munaḡedi, te mote bai sima kani e sima tego, eete Pol sai peki.¹³ Niga giuwapani nponemo olooloto wapedi 40 ai ḡemotidi bi ai ogatala.¹⁴ Bi a nawa pilisi babadidi bi waibabada nananakidi lisidimo bi a giuna gado, “Tama ke giuwapa te mote kama kani e kama tego eete Pol kaipeki.”¹⁵ Taunana aubaina niganana temi waibabada vaitemi, tauwaiḡaviya edi bada dididigina koi baḡa te Pol ya yovoḡe lisimimo. Ko kaiyovuḡe te bena a waiwavuna banina ko sibe kauwe. Bi ke vononoḡa te sauginemo ya yovoyovo ba etamo kaipeki.

¹⁶ Bi Pol ḡavuna i vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi, kamaina bi i nawa te baimo i miyamiyanemo bi bai a giugiuwena i tainuwatau.

¹⁷ Ġome Pol tauwaiḡaviya edi bada ḡemota i yoge bi i giuwena gado, “Niga ewalina kwa doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisenemo bi tana bai ya giuwe.”

¹⁸ Kamaina bi mba ewalina i wai doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisenemo bi i giuna gado, “Pol biliwelokomo taumiya, i yogegu e nawa bi i wai baḡagu te niga ewalina e saḡe lisimmo banina tana kaka lisimmo bai ya giuwe.”

¹⁹ Tauwaiḡaviya edi bada dididigina ewali nimanemo i kabi bi a nawa tabudimo bi i waitalena gado, “Bai mwalina kuna ḡoena kwa giuwegu?”

²⁰ Bi ewali i giuna gado, “Diu lavedi ai anina te bokina ba sai baḡam te Pol kwa nawa Diu a babadidi edi bolumo bi sa kaiyovu te bena waibabada Pol ena pilipili banina sa sibe kauwe.

²¹ Bi kalinedi mote kuma vaiye banina olooloto wapedi 40 male sa kandavona bi sa labelabe. Tedi kaikana a giuwapa te mote sima kani ee sima tego eete Pol sai peki. Tedi noitaunana a vononoḡa te mai sa voye bi tam sa labelabe te edi ogatala kwai anine ee geḡa.”

²² Ġaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Mote aiyai kuma giuwe te lisigumo kunai benabenama.” Ġome te ewali i giu kamaḡe i nawa.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisenemo

²³ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididigina bi tauwaiḡaviya babada labu i yogedi bi i giuwedina gado, “Tauwaiḡaviya 200 ko tanodi bi ko nawa Seseliya. Bi kota osi tauvelauyedi wapedi 70 bi pawasimo tauwaiḡaviya wapedi 200, ko vononoḡa bi mateya 9:00 dudubalemko modina Seseliya.”²⁴ Bi kota osi ḡesaudi ko tanodi Pol aubaina ya gelu bi ya nawa kauwa gabemani edi bada Filiks lisidimo.”

²⁵ Kamaina bi ḡaviya badana dididiga pepa i kulina gado.

²⁶ “Tagu Kolodiyas Lisiyas, tam bada saḡasaḡa guletim, gabemani badana Filiks: yà waiyebone kauwem!”

²⁷ Niga olotona Pol ba Diu lavedi a kaididi bi ḡotona maso ai peki bi lava ḡesau i giuwegu te tana ba Loum olotona. Taunana aubaina egū tauwaiḡaviya vaitedi ke nawa te kanakuvu keyeda.²⁸ Bi e ḡoeḡoe maso e sibe te bai aubaina ai waiwavu, taunana aubaina Pol e saḡe Diu waibabada matedimo.²⁹ Bi e banavi te edi kauwa bi edi waiqake

◇ 23:8: Met 22:23; Mak 12:18

aubaina te ai waiwawu bi mote Loum edi waiḡake i waidoukoto te maso biliwelokomo a sako e ai peki.”³⁰ Bi giu e vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi te maso ai peki ba waiḡapa e giukamaḡe lisimmo bi tauwaiwavuna e giuwedi te sa giuwem te bai aubaina Pol ai wawu.

³¹ Kamaina bi ḡaviya edi bada dididigma bai tauwaiḡaviya i giugiuwedina mainana a voiyen. Mba dudubalinemo Pol ai doli bi a nawa, Entipatlis tauninemo a tava. ³² Laḡan i sako ba kepatemo bi pawasimo tauwaiḡaviya a munaḡa edi animiya Yelusalemmo. Bi osi tauvelauyedi taudiḡa Pol vaitena a nawa. ³³ Bi tedi Seseliyamo a tavatava ba gabemani Filiks, pepa a vite bi Pol tana lisinemo a gose. ³⁴ Ġome gabemani Filiks leta i iyevi kovi bi Pol i waitalaye te tana dobu isana lavana. Bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Silisiya plovinsina lavagu.”

³⁵ Kamaina bi i giuna gado, “Tam tauwaiwavum sa tava bi em pilipili ya laididimani.” Kamaina bi tauwaiḡaviya i giuwedi, te Pol sai doli nawe ḡalibona Alodi ena vanuwemo sa sako bi sa labe kauwe.

24

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

¹ Laḡan 5 a kovi mulidimo pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Diu babadidi bi waiḡake taulaididimana isana Titulas vaitena, Yelusalemḡa a yovona Seseliyamo. Ġome edi waiwawu Pol lisinemo gabemani edi bada Filiks matanemo a kamaḡatidi. ² Sauginemo Pol a giuwe te i saḡa gabemani edi bada lisinemo. Ġome Titulas ena kita waigebo Pol lisinemo Filiks i giuwena gado, “Filiks tam dididigm, visuvisum bi em noḡota didimanina, ka wainuwavisu gulata te em waibada dibunemo ke miya te niga palatina. Bi kauwa wapawapa visuvisudi ema dobumo a tubuḡa.”³ Bi dobu matabuna tama laḡan matabuna niga kauwidi aubaidi tam gabemani Filiks lisimmo kawaiuwavisu. ⁴ Tagu mote ya ḡoeḡoe te ya taipilipilim, taunana aubaina ya waibaḡam te kivim maso i visu bi ema giu watiena kuna beyavaiye.

⁵ “Tama niga lavana ke banavi te tana ba gebogebo tauwaitubuna, tana dobu matabuna nopolidmo Diu lavedi ya kanuwa medimedi bi waiḡasiḡasi sa waitubudi. Bi tana kota Nasalet damna edi bada.”[†] ⁶ Bi Pali vanuwina i kaka milemiledi taunana aubaina ke pani.[‡]

⁸ Bi kwai talaye kaka kwa banavi te bai ka waiwawuna ba giukauwa.”

⁹ Bi Diu lavedi edi tau Titulas a sagu bi a giuna gado, “Niga giudi matabudi ba giukauwa.”

¹⁰ Kamaina bi gabemani edi bada dididiga nimana i waiyoyo Pol lisinemo te ya giu. Bi Pol i koigalamena gado, “Tagu e sibe te tam kwalabu te kwalabu tam niga dobuna lavedi edi taulaididimana, taunana aubaina tagu nuwagu visuvisunemo matamo ya koigalamegu.

¹¹ Bi lava kwai talayed i kaka sa giu kauwem te e saḡa e nawa Yelusalemmo laudune aubaina ba niganana laḡan 12 a kovi. ¹² Bi tauwaiwavugu mote a kitagu te aiyai vaitena kei kagiu, ee aiyai lavana nopona e kamedimed pali vanuwinemo ee malagai nophonemo. ¹³ Bi mote ḡemoḡemotina te niganana edi waiwawu lisigumo sa kamaḡati te mba giukauwa. ¹⁴ Bi ya giuwemi te niga ba giukauwa te tamatamada edi Maimaituwa tagu ya laulauduneye bi tagu Yesu eta ya kaikaiwatana ba tedi sa wai isana laudune kaikaiyovuna. Tagu Mousis ena waiḡake bai i waianinena bi tauguwatana a gilugilumina taudidi ya kaikaiwatedi.

* 24:2: Mba fuyanemo Filiks i badana mote i waibada kauwa. Titula i gwagwaya te Filiks maso i giu te Pol gebo i voiyen. Filiks lava pilipili i vitedi bi Pol waitalapilina kwalabu labu mulidimo, Loum guyauna Nalo Filiks gabuna i vai. Bi Ġome waiḡasiḡasi dididiga i tubuḡa, Diu Loum lavedi ai ḡavyedti bi Loum edi tauwaiḡaviya a miya moito te Yelusalem a kagebogebo. † 24:5: Nasalet ba lava damna mabai Yesu a kaikaiwatana ya giugiwatedi baina tana ba Nasalet taun lavana. Laḡannemo niga manana i wai isedina Nasalet damna, Titulas ba tauwaisumaḡa i laulauyovoḡedi. Diu Yelusalemmo bi Diudiya plovins matabunemo, Galili plovins lavedi kita waiyovoyovodi Nasalet taunana bambo (Dyon 1:46 ko kita). Tana niga mai ya giuguna ba bena Pol ya laulaudunena ba Loum edi waiḡake mote ima waianine. ‡ 24:6: Lova 7 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopolidmo niga lovana 7 mote ima kenakena.

¹⁵ Bi tagu Maimaituwa yà waisumaḡe mainana tedi bi yà noḡotadidi te lava didimanidi bi gebogebodi pekimo sa kenamoito munaḡa. ¹⁶ Taunana aubaina sauga matabuna yà wailaulubu gulata te egu noḡota bi egu kauwa Maimaituwa bi lava lisidimo maso didimanidi.

¹⁷ ♦“Yelusalem e gosena ba kwalabu visa a kovi. § Bi maḡo ota e tava munaḡa egu lava wai nuwatoitoidi aubaidi puyo e natomedi bi sewasewa Maimaituwa yà vite. ¹⁸ Tagu pali vanuwina noponemo laukuvasa sewasewana e voivoiye bi tauwaiwugu a banavigu. Tagu mote lava e kaka nuwa medimedidi ee waiḡasiḡasi e waitubudi. ¹⁹ Bi ḡome Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinšina noponemo miyemiyedi a kitagu. Tedi taunana maso niganana a tava bi a giu te bai gebona a kita e voivoiye. ²⁰ Ee mabai ḡome maso niganana a giuwem te gebo bai a banavi, sauginemo Diu waibabada edi bolomo e moito bi a etaetalegu. ²¹ ♦Bi augunai mwali ḡemota Diu lavedi matedimo e moito bi e laulaugayapouna gado, ‘Lava peki pekidi kaka sa kenamoito munaḡa bi niga taunana aubaina temi niganana ko etaetalegu.’

²² Bi Filiks yawasana etana i sibe kauwe aubaina tana etala laḡanna i tauliye bi i giuna gado, “Koi laba ḡaviya edi bada dididiga Lisiyas ya tava kaka tagu etalemi yà tubu munaḡe.” ²³ ḡome Filiks tauwaiḡaviya edi bada i giuwe te Pol biliwelokomo ya sako nawe bi i giuwenia gado, “Kwa voiye te yai nuwavisu. Bamoda ena lava sa vakitakita ee saguna aubaina sa tavana ba mote kumai ḡakedi.”

Filikis bi Dulusila matedimo Pol i moito

²⁴ Laḡan visa a kovi Filiks bi mwanena Dulusila, tana ba Diu waivinina a tava waiḡemota vanuwinemmo. Bi Pol ena giu i giu kamaḡe te i tava. Bi Pol Yesu Keliso waisumaḡena Filiks lisinemo i giu waiipoipo. Bi a wai beyavaiye. ²⁵ Bi Pol i giu nawa te yawasana didimanina, eda ḡowana balebaledi gosedi bi laḡan damona waitalapilina, i giugiu waiipoipo ba Filiks i naila bi giuna gado, “Niganana aubaina ba kamaina, bi kwa nawal! Bi laḡan ḡesaudemmo yà vononoḡana, kaka em giu yà giukamaḡe te kwa tava munaḡa.” ²⁶ Bi Filiks sauga matabuna ena giu i giugiukamaḡe te i tava vaitena a waigiugiu. Banina Pol biliwelokomo i miyamiya taunana aubaina Filiks i ḡoeḡoe, te Pol maso kandavonemo mane i vite bi kandavonemo i kaikamaḡe.

²⁷ Bi lagannemo kwalabu labu a kovi ba Posias Festas i moito saḡa te gabemani edi bada bi Filiks ena gabu i vai. Bi Filiks Diu lavedi edi ḡowana i voiye te Pol biliwelokomo i ḡose kamaḡe. **

25

Pol i ḡoeḡoe te ḡalibona Sisa matanemo ya moito

¹ Gabemani edi bada Festas Seseliyamo i tava bi laḡan faiona mulidimo i saḡa i nawa Yelusalemmo. ² Bi ḡome pilisi edi babada bi Diu babadidi a nato Festas lisinemo bi edi waiwatu Pol lisinemo a saḡedi. ³ Kamaina bi Festas ai baḡa te maso edi ḡowana i voiye, te maso Pol i giukamaḡe i saḡa i nawa Yelusalemmo. Bariña tedi kaikana kana pota a yesi te kandavonemo etamo sai peki. ⁴ Bi Festas i giuna gado, “Geḡa Pol Seseliyamo biliwelokomo ya miyamiya bi mavisemo ba yà yovo yà nawa. ⁵ Bi emi babada ḡesaudi maso vaitedi ke nawa nove ḡome kaka edi waiwatu maso a saḡedi mba olotona lisinemo, bamoda tana bai i voiye waigebi.”

⁶ ḡome Festas i miyana male laḡan 8 ee 10 mainana bi mulinemo i yovo i nawa Seseliya. Bi laḡan i sako ba etala i waitubu bi ena tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol sa natome lisinemo.

♦ 24:17: Giu 21:17-28   § 24:17: Kwalabu 5 a kovi mulidimo Pol i tava munaḡa Yelusalem i vakita, laḡan i mote lofa ena nawamo lavedi lisidimo bi wasa visuvisuna i laulau guguyena i tainuwataudi (Giugiukamaḡedi 18:22).   ♦ 24:21: Giu 23:6   ** 24:27: Loum edi waiḡake i giu te lava mote sima etale bi biliwelokomo i miya kwalabu labu a kovina ba sa kaikamaḡe. Mba laḡannemo Filiks maso Pol i kaikamaḡe bi geḡa te Diu lavedi a medi gulata lisinemo barina kauwa wapewapedi i voivoiyedina aubaina. Taunana aubaina i ḡoeḡoe te bai maso i voiye bi Diu lavedi i wainuwavisudi.

⁷ Bi sauginemo Pol i tavana ba Diu lavedi mabai Yelusalem̄a a yovoyovona tana a moito kwaivivil bi a waiwawu gulatena. Bamo mote giukauwa.

⁸ Bi Pol i koigalame gado, “Tagu mote bai gebogebona e voiye. Ġalibona Sisa lisinemo ee Diu edi waiḡake ei doukoto ee pali vanuwina e ka milamila.”

⁹ Festas i ḡoe te Diu edi ḡowana ya voiye. Taunana aubaina Pol i waitalayena gado, “Tam Yelusalem nawana kwa ḡoeḡoe ee geḡa, te ḡome maso niga kauwidi aubaidi yà etalem?”

¹⁰ Bi Pol giu i waimunena gado, “Niga vanuwinemo niganana ya moimoitona taunana ġalibona Sisa ena anietala gabuna. Niga taunana gabunemo kwa etalegu. Tam kuna sibe te tagu mote bai gebogebona e voiye Diu lavedi lisidimo. ¹¹ Bamoda bai gebona e voiye na ba kamaina te yà peki, tagu mote peki e daboka. Bi bamoda niga lavedi bai sa waiwawuna mote giukauwa, ba aiyai mote ḡemōḡemotina te noi lavedi nimedimo ya sakogu te sei pekigu. Bi tagu yà ḡoeḡoena ġalibona Sisa ya etalegu.”*

¹² ḡome Festas ena lava nuwanuwauyeuyedi vaitedi ai giugiu te bai ya voiye, kaka bi Festas Pol i giuwena gado, “Tam kuna ḡoena ġalibona Sisa ya etalemla, ba kamaina te kwa nawa Loummo ġalibonana Sisa lisinemo.”

Festas Ġalibona Agilipa vaitena ai giugiu

¹³ Laġan visa a kovi mulidimo ġalibona Agilipa[†] bi nuvuna Benis a tava Seseliyamo, gabemani valivaliuna Festas waiyebona aubaina. ¹⁴ Bi ḡome a taumiya laġan visa a kovi bi Festas, Pol ena kauwa ġalibona Agalipa i giuwe gado, “Laġannemo Filiks i laulaupotiyovo ba oloto ḡemota biliwelokomo i ḡose kamaġe. ¹⁵ Bi sauginemo e nawanawa Yelusalem ba pilisi edi babada bi Diu babadidi tedi ai wawu bi ai baġagu te maso ei anina bi maso ai peki.

¹⁶ “Bi e giuwedina gado, ‘Tama Loum ema vaivaimo mote lava kama kovoġi yababe. Te dolina tana tauwaiwawuna vaitedi Taulaetala matanemo sa moito te sa waiwawuna aubaina ya koigagalame. ¹⁷ Bi sauginemo Diu babadidi vaitedi ke tava niga ḡome ba tagu mote yà laba. Bi laġan i sako olaolalemo etala gabunemo e miya bi tauwaiġaviya e giuwedi te Pol sa saġe matagumo. ¹⁸ ḡome tauwaiwawuna a moito bi edi waiwawu lisinemo a giuwedi, tagu e wainoġotana bena olotona bai gebogebo otina i voiye bi sai wawu. ¹⁹ Bi geġa te tedi ba a waikagi Diu edi laudune aubaina bi lava isana Yesi i peki bi Pol ya giugiu te i kenamoto munaġa dabanemo. ²⁰ Bi tagu a kanuwa laġalaġagu te niga kauwidi bainewa yà kadidimanidi. Taunana aubaina Pol e giuwe te maso i nawa Yelusalemmo bi ḡome maso i etala. ²¹ Bi Pol i daboka bi i waibaġa te Seseliyamo ya miya bi ġalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina e giu te niga ḡome a kaididi eete tagu yà giukamaġe Sisa lisinemo.”

²² ḡome ġalibona Agilipa, Festas i giuwena gado, “Tagu yà ḡoeḡoena niga lavana ena giu yà beyavaiye.”

Bi Festas i giuna gado, “Tam bokina kaka kwai beyavaiye.”

Ġalibona Agilipa Pol ena giu i waibeyavaiye

(Giugiukamaḡedi 9:3-8, 22:6-11)

²³ Laġan i sako ġalibona Agilipa bi Benis edi gala waimatakanikani a kotedi bi tauwaiġaviya edi babada nananakidi bi malagai babadidi vaitedi matabudi a poleni. Bi a saġa anietala vanuwina nopenemo. Bi Festas tauwaiġaviya i giuwedi te Pol ai doli saġe. ²⁴ Bi Festas i giuna gado, “Čalibona Agilipa bi babada matabumi niganana vaitemai, niga olotona ko kita matademo ya moimoitona! Diu lavedi matabudi Yelusalemmo bi Seseliyamo ai baġagu te niga lavana sai peki mote ima miya. ²⁵ Bi tagu e banavi te tana mote bai gebogebona i voiye te maso ya peki. Bi Pol i giu te tana ya ḡoeḡoena ġalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina te yà ḡoeḡoe te yà giukamaġe Loum. ²⁶ Bi tagu mote e sibe

* ^{25:11:} Loum lavedi matabudi ġalibona Sisa ai baġa te tana taunaġa maso lava i etaetaledi te bai a voiye waigebo ee geġa. Bi bamoda Loum lavana ḡemota bi mai i waibaġana ba mote aiyai imai ġake. † ^{25:13:} Niga Agilipana ba Alodi dolidolina natuna tautasina bi nosina ba Diu waivina. Tana Diudiya plovensi nopenemo tauna ḡemota i waibadaye bi tana ena waibada i kenakena te pilisi saġasaġa guletina yà vine.

kauwe te bai giuna maso e kuli ḡalibona Sisa lisinemo. Taunana aubaina Pol e saḡe temi matabumi lisimimo bi kota tam ḡalibona Agilipa lisimmo. Bi ta gei waitalavitavite te bai tagu yà sibe kaka muliḡa leta yà kuli. ²⁷ Tagu e sibe te panipani lavana mote bai gebona i voiye bi yà giukamaḡe yababe ḡalibona Sisa lisinemo ba mote i visu.”

26

Pol taunaḡa aubaina i giu

¹ Kamaina bi Agilipa Pol i giuwena gado, “Niganana ba kei aninem te taumḡa aubaim kwa giu.”

Kamaina bi Pol nimana i lageti te lava i waikititawedi bi taunaḡa i koi galamena gado, ² “Galibona Agilipa, tagu nuwagu i visu te niganana matammo yà moimoito, Diu a waiwavugu aubaina niganana yà koikoigalamegu. ³ Banina tam Diu edi vaivai bi edi waiḡinana kuna sibe kauwe. Taunana aubaina yà waibaḡam te kwai beyavaiyegu.

⁴ “Wala egū dobumo ma ḡaubogu egū yawasana bainewa e miyamiyana Diu lavedi matabudi a sibe bi kota muliḡa Yelusalemmo e miyana. ⁵ ♦ Tedi a sibe mba sauginemo Yelusalemmo e miyamiyana ba tagu Palisi edi vaivai e kaikaiwata. Bi Palisi edi waiḡake ba i bagibagi kauwa. Bi bamoda Diu lavedi sima ḡoe te sa giu. ⁶ Bi niganana egū sumaḡa bai Maimaituwa i giugiuwapana tamatamada lisidimo aubaina ko etaetalegu. ⁷ Bi niga giuwapanā eda dam 12 a noḡonoḡoti te maso i tubuḡa te a kita. Taunana aubaina ma vivilidi dudubala bi suwala Maimaituwa aubaina a witaupaula. Galibona, tagu niga giuwapanā yà waisumaḡe, taunana aubaina Diu lavedi sa waiwavugu. ⁸ Bai aubaina temi ko wainoḡota, te Maimaituwa mote ḡemoḡemotina te lava pekipekidi ima kakenamoito munaḡedi?

⁹ ♦ “Tagu wala mainana e wainoḡota te bai matabuna e voiye te Nasalet Yesuna isana e waiḡaviye. ¹⁰ Bi mba kauwina Yelusalemmo e voiye. Tagu pilipilisi edi babada edi ḡailisimo tauwaisumaḡa wapewapedi e panidi bi biliwelokomo e sīvusīv nawedi. Bi sauginemo waipekidi aubaina ba tagu taunana e waianina. ¹¹ Tagu laḡan wapawapa bolu vanuwidi nopodiḡa e nawa bi tauwaisumaḡa e kovoḡidi bi e egelidi te tedi Yesu isana a kaka gebogebo. Tagu nuwagu i medi kauwa lisidimo, taunana aubaina te e nawa dobu ḡesaudiḡa te maso e banavidi bi e kovoḡidi.

¹² “Laḡan ḡemota pilisi edi babada, ḡailisi a vitegu, te e nawanawana Damaskas. ¹³ Galibona, tagu suwalamodo mainana etamo bi yanayana malaḡa waimatakanikanina i yovo. Bi yana e kiti i waimatakanikan gulata mote mai suwala. Ȣome tagu bi olooloto vaitedi ke nawanawana i laiyana kwavivilemai. ¹⁴ Bi matabumai ke kuluva ḡoḡamo bi kalina e vaiye, Ȣibulu kalinedimo, i giu yovona lisigumo gado, ‘Sol, Sol! Bai aubaina kwai ḡavyegu mba tam kwa kaka gebogebo munaḡem?’

¹⁵ “Bi ei talana gado, ‘Tam aiyai, Bada?’ Bi BADA i giuna gado, ‘Tagu taunana Yesu kwa laulau kivigebogeboegu. ¹⁶ Bi niganana kwa miya moito! Tagu lisimmo e laumaḡatana banina tam e vinem te egū taupaula bi matammo kuna kitakitaguna lava kwa tainuwataludi bi kota kauwa ḡesaudi muliḡa lisimmo yà kamaḡatidi. ¹⁷ Tagu yà giugiukamaḡem Diu bi Eteni lavedi lisidimo bi yà labē kauwem. ¹⁸ Kwa nawa bi matedi kwa kayanedi te wai dudubalinemo sa nuwavitala bi sa natona yanayanamo. Bi Seitan ena ḡailisimo sa potiyovo bi sa nato Maimaituwa lisinemo, kaka edi gebogebo yà noḡoti kamaḡedi. Bi sai sumaḡegu bi yai aninedi te egū dam waiwaiyawidi sa tubuḡa.’

¹⁹ “Galibona Agilipa, wailove malaḡa i yovoyovona kamaina te e voteyeteye. ²⁰ ♦ Bi Damaskasmo lauguguya lava lisidimo ei tubu, tena Diu lavedi lisidimo Yelusalemmo bi Diudiya plovinsina nopona matabuna bi kota Eteni lavedi lisidimo te maso a laukuvasa bi a nuwavitala Maimaituwa lisinemo bi kauwa visuvisudi a voiyedi te a kamaḡati munaḡedi te giukauwa te a laukuvasa. ²¹ Banina niga kauwidi dabedimo, Diu lavedi pali vanuwidi

nopodimo a kaididigu bi a ḡoeḡoena maso ai pekigu.²² Bi Maimaituwa i sagugu eete niganana, niga ḡome e moito bi lava nanakidi bi keikeilikidi lisidimo yà laulauguguya. Bi tauguwatana bi Mousis bai a giugiuwata te maso i tubuḡa, taunana yà giugiuwe.²³ [◇]Bi Keliso sa voiyte yai nuwatoitoi bi pekimo ya gei kenamoito munaḡa bi yana ya natome ena lava Diu bi Eteni lavedi lisidimo.”

²⁴ Bi sauginemo Pol i koikoigalame ba Festas Pol i lasagudana gado, “Pol tam kuna bu'uwa ee! Em anapu dididigina i ka bu'uwin.”

²⁵ Bi Pol i giuwena gado, “O Festas saḡasaḡa guletim! Tagu mote yà bu'uwa. Bi bai yà giugiuwena ba giukauwa bi waibanina.²⁶ Ġalibona Agilipa niga kauwidi yà giugiuwedina ba mote kadavonemo a tubuḡa. E sibe te niga kauwidi matabudi kuna sibedi, taunana aubaina malaudabatolagu lisimmo yà giugiu.”²⁷ Ȣome te Pol i waitalana gado, “Ġalibona Agilipa, tauguwatana bai a gilugilumina kwai sumaḡe e geḡa, e sibe te kwai sumaḡe.”

²⁸ Ȣome ġalibona Agilipa, Pol i giuwena gado, “Tam kuna noḡoti te noi taunana laġan watiġenemo kwa voiyegu te yesu yai sumaḡe.”

²⁹ Bi Pol i giu waimunena gado, “Bamoda noitaunana ee yaḡolo bi mba mote i pilipili. Bi Maimaituwa lisinemo yà laulaupali te mote taumḡa bi lava matabudi niganana ko waibeyavaiyana kaka koi sumaḡa mai tagu bi mote yàma ḡoeḡoe te panipanim ko miya mai tagu.”

³⁰ Ȣome ġalibona Festas, gabemani badana Agilipa, Benis bi mabai ḡome a miyamiyana matabudi a miya moito.³¹ Bi tedi etala gabuna a ḡose bi edi lava vaitedi ai giugiuwa gado, “Niga lavana mote bai i voiyte waigebo, te maso biliwelokomo ya miya ee ya peki.”

³² Bi Agilipa, Festas i giuwena gado, “Niga olotona maso biliwelokomo a sakoyovoġe te i nawu. Bi geġa te kaikana i giu te ġalibona Sisa ya etale, te bai gebona i voiyte. Taunana aubaina tada mote ḡemoġemotina te ta kaikamaḡe.”

27

Pol nawa Loum i waitubu

¹ Sauginemo a ḡoeḡoe te wagaḡa ka nawa Itali ba Pol bi biliwelokomo taumiya ġesaudi vaitedi bi tauwaiġaviya edi bada isana Dulyas nimanemo a sivudi. Dulyas ba ġalibona Sisa ena tauwaiġaviya laukaina.² Kamaina bi Adamittiyam edi waga maso i nawa Eisiya plovinsina noponaḡa, nisadiya malagaidiġa bi ḡome ke gelu.* Bi ke modina Seseliya ke gose bi ḡome ba Alistakas vaitena bi tana Tesalonia taunina lavana Mesidoniya plovinsina nononemo.

³ Bi laġan i sako ba Sidon tauninem ke tava,[†] bi wagamo ḡonaġona ġesaudi ai yovodi. Bi Dulyas ba kivina i visu kauwa aubaina Pol i waianine te i nawa ena lava i kitedi bi ena ġowana bai te maso a sagu.⁴ Mba dobuna ke ḡose bi ke nawawawa ba yavala i didiga gulata, taunana aubaina Saiplas bwanabwana ḡoyonaḡa ke kwaivivila.⁵ Kamaina te ke nawa nisa dididginemo Silisia plovins ba Familiya plovins gele diyediġa, te ke nawa Maila taunaḡa Lisiya plovinsina nononemo.⁶ Ȣome Maila tauninem tauwaiġaviya edi bada waga i banavi Aleksandiliyaġa i tava. Bi waganemo kegelu kenawa Itali.⁷ Laġan visa nopalidomo tama nuwatauġa ke nawawawana eete Kinidus taunina diyanemo ke tava. Bi yavala i didiga gulata matamaiġa i laulauseve. Taunana aubaina Kuliti bwanabwana ḡoyonaġa te Salon Isukokona ke gose.⁸ Bi nuwatauġa diyadiyaġa bwanabwana ḡoyonaġa eete Wofu Visuvisuna ḡome ke tava Laseya taunina diyanemo.

⁹ Laġan wapawapa a kovi mulidimo bi kota udi laġanina i kovi. Bi nawa i wainuwa nainaila taunana aubaina Pol lava i tainuwataudi,¹⁰ bi i giuwedina gado, “Egu lava, eda babala male ya pilipili kauwa bi waga ḡonaġona bi tada eda yawasana male sa gebogebo. Bi tada male kota ta peki.”¹¹ Bi tauwaiġaviya edi bada waga tauvelauyena ena giu i waianine

* 26:23: Ais 42:6, 49:6   * 27:2: Niga lovana waga ya giugiuwena ba, niganana kaka waga bi wala ba kukakuka.

† 27:3: Seseliya te Sidon tauna manekina lofana ba 120 kilomita bi Sidon taun ba aipouna yawannemo.

te Pol ena giu mote a vaiye. ¹² Bi niga dobunemo mote ġemođemotina te maso waga i moito. Taunana aubaina lava wapawapa a giu te ke nawo otana Finiks wofunemo.[‡] Čome ka miya te bodubodu lađanina ya kovi. Bi Finiks dobuna Kuliti bwanabwananemo ba waga edi ani moito. Finiks ba suwala ena anibulu yawaninemo.

Kaibitibiti dididiga nisamo

¹³ Kamaina bi yalousađa yavala nuwatauđa lausuve i waitubu ba ai nođota bena niga yavalina ya sagudi te sa nawa Finiks tauninemo sa tava. Taunana aubaina anika a solu sađe bi waga Kuliti bwanabwanana diyanađa i nawa. ¹⁴ Bi ke nawa mote lofana, te Kuliti bwanabwananemo aibadabadađa kaibitibiti lausuve i waitubu. ¹⁵ Bi yavala dididiga waga i suvedidi te mote luvana waga matana yavala yawaninađa ima nawa. Taunana aubaina bai matabuna ke kaisako bi yavala taunađa waga i avali nawe. ¹⁶ Bi sauginemo bwanabwana ġaubona isana Kauda ke vavawaimuli, ba i pilipili kauwa te waga ġaubona a solu sađe waga dididiginemo bi a pani te mote labama ima avali. ¹⁷ Bi kota waga modona a pani wabagibagi te mote labama ima dousuwasuwa. Bi mba mulinemo a naila bamoda waga bubu dabatuwina isana Setis ima sađai, taunana aubaina tedi anika ai dawe yovođe nisamo te waga ya taipelapela bi nuwatauđa waga ya poule nawa. ¹⁸ Lađan i sako labama bagibagina waga modenemo i talatalađa, kamaina bi lava edi ġonađonana ġesaudi ai yovodi nisamo. ¹⁹ Bi lađan waifaioninem waga ani lauevewanina ġoneđonedi ai yovodi. ²⁰ Bi lađan i gebogebi gulata te mote kipola ee suwala ke kita lubudi eete lađan visa a kovi. Bi yavala i waikenadidi gulata te yawasana nođotina i kovi.

²¹ Bi lađan wapawapa a kovi lava mote a kani lubu. Taunana aubaina Pol matedimo i moito bi i giuwedina gado, ‘Kona kita, walanamo taunana e giuwemi te Kuliti mote maso ta gose bi kalinagu kona vaiye kamađe. Taunana aubaina niganana emi waga i gebogebi bi ġonađona konai yovodi. ²² Bi niganana yà giugiuwemi te mote koma naila bi nuwemi ya lautou. Bi male waga taunađa ya gebogebi bi mote lava ġemota ima peki.

²³ Banina kage dudubalinemo Maimaituwa egū Bada tana taunana yà lauladuneyena ena aneya i tava lisigumo. ²⁴ Bi diyagumo i moito bi i giuweguna gado, ‘Pol, kuma naila. Tam male Sisa matanemo kwa moito bi ya etalem. Taunana aubaina Maimaituwa em pali i vaiye, te tam bi lava wagamo kona gelugeluna kaka yai yawasanimi.’ ²⁵ Taunana aubaina egū lava, nuwemi sa lautou. Maimaituwa yà waisumađe te bai i giugiuwena lisigumo kaka ya tubuđa. ²⁶ Bi yavala kaka ya ava'avalı naweda eete bwanabwana ġesaunemo ya tavaiteda.” ²⁷ Bi Meditelija nisanemo yavala bi labama a avali nawemainda eete lađan 14 a kovi. Bi dudubala modenemo waga taunoyaena ai nođota bena kaikana diyadiyamo a tava.

²⁸ Taunana aubaina tedi nisa domdom a luva, bi a banavi te 40 mita, bi a taumiya ġotona te a luva munađe te 30 mita. [§] ²⁹ Bi waga lavedi a naila gulata, bi ai nođotana gado yavala waga ima suvenawe kila dabanemo. Taunana aubaina anika 4 waga mulinemo a pwalađe yovođedi. Bi a ġoeđoena maso dobu i yana makai. ³⁰ Bi wagamo taubagibagi waga ġaubona a sako yovođe, te maso a naila a nawa. Taunana aubaina tedi ai kaikaiyovu te bena maso waga isunemo anika sa pwalađe yovođe.

³¹ Čome Pol tauwaiđaviya edi bada bi tauwaiđaviya i giuwedina gado, “Bamoda waga taunoya mote wagamo sima miya ba temi mote koma yawasana.” ³² Čome tauwaiđaviya waga ġaubona mađinina a koiđavuki bi i kuluva yovo nisamo. ³³ Bi lađan sakosako balanemo Pol lava i giu vavasađedi te maso bai a kani. Bi i giuwedina gado, “Temi kona wailaba bi kona waikita, mote ko kani te lađan 14 a kovi. ³⁴ Niganana yà giugiu vavasađemi te ko kani bi ko ġailisi, te mote ġemota kaka ima peki.” ³⁵ Pol niga mainana i giu bi matabudi matedimo buledi i vai te Maimaituwa i waiybone, i kivi bi kani i waitubu. ³⁶ Čome lava matabudi nuwedi i kena bi a kani. ³⁷ Bi wagamo lava wapamai ba 276. ³⁸ Bi lava matabudi a kani te a kani nonođa, bi mulinemo ba witi ai nađasedi nisamo te waga i tekateka.

[‡] 27:12: Finiks taun te Wofu Visuvisuna ba 64 kilomitas, bi suwala ena bulu yawaninemo. [§] 27:28: Mađina lofalofanemo ġakima sa duli, bi sai pwalađe nisamo te ya yovo nove nisa dibunemo, bi ena lofa sa luva.

Waga i nuwa suwasuwa

³⁹ Kamaina bi laġan i yana karnaġe, bi waga lavedi dobu a kita bi mote a kitaġone. Tedi yafo a kita bi ġome gele visuvisuna. Bi ġome a ġoe te waga a ġiu waqidimani te maso i nawa diyadiyamo i tava. ⁴⁰Taunana aubaina waga lavedi anika maġinidi a koiġavuġavukidi te nisamo a yovo, bi kulin maġinina a kuvesidi. Bi kuka ġaubona waga matanemo a lageti te maso yavala waga i avali nawe diyadiyamo maso i tava. ⁴¹Bi geġa te waga bubu dabatuwina i saġai. Te isuna bubu dabatwinemo i laukatikava te mote luvana imai dagudagu. Bi kuka kaidi ba labama i waidoukotokotodi.

⁴² Bi tauwaiġaviya ai ogatala te biliwelokomo taumiya maso ai pekidi, male sa yaka nawa diyadiyamo bi sa velau sa nawa. ⁴³ Ĝome tauwaiġaviya edi bada mote Pol waipekina i ġoe, taunana aubaina edi ogatalana mote i waianine. Kamaina bi tauwaiġaviya edi bada lava mabai ġemoġemotina te sa yakana ba i giuwedi te a geilaupoti te a yaka nawa diyadiyamo. ⁴⁴Bi lava ġesaudi mabai mote ġemoġemotina sima yaka ba i giuwedi, te waga i wai doukotokotona kaidi sa tanodi bi dabedīga sa poule nawa diyadiyamo. Bi niga mainana a voysi te lava matabudi a yawasana.

28

Pol Malta bwanabwananemo

¹Mba ġome ke yaka nawa gelemo ke tavarava ba, ġome kaka a giuwemai te bwanabwana isana ba Malta. ²Mba bwanabwanana lavedi kividli a visu kauwa, te a giuvaimali. Bi nabu i yovoyovo te ke tululu, taunana aubaina lava kai a suve. ³Bi Pol kai bwainina i vai bi i waiwaigabu ba kai nopolimo mwata salama, kai i poya wailovotavi te Pol nimanemo i kaputa te i dawe. ⁴Bi bwanabwana lavedi Pol nimanemo mwata a kita i dawedawe ba taudiġa ai giuguna gado, “Niga olotona ba tauwaipeki. Tana nisamo mote i peki taunana aubaina niganana maimaituwa Dike* kaka yai peki.” ⁵Bi Pol nimanemo salama i laipaili nawe kaimo bi tana mote mwata i waikelo. ⁶Ĝome lava a wailaba te nimana ya lusa ee yai maġemoti te ya kuluva bi ya peki. Ai laba bi a waikita te Pol lisinemo mote bai i tubuġa. Taunana aubaina nuwedli a vitale bi a giuna gado, “Tana ba maimaituwa.”

⁷ Bi ke miyamiyana diyamaimo ba daibi dididiga bi bwanabwana badana Pabilas ena vanuwa diyamaimo. Bi kivina i visu gulata te i nawemai ena vanuwemo bi i labi kauwemai te laġan faiona a kovi. ⁸Bi Pabilas tamana i sida kauwa te vanuwemo i kenakena. Tana tunipoyapoya bi dibukwasina i vai. Pol i nawa lisinemo bi aubaina i laupali bi nimana dabanemo i svidi te i waiyawasani. ⁹Bi niga kauwina mainana i tubutubuġa ba lava sidesidedi mba bwanabwananemo matabudi a tava Pol lisinemo bi i waiyawasanidi.

Pol Malta bwanabwanana i ġose bi i nawa Loum

¹⁰ Bi Malta bwanabwananemo ke miya te bodubodu laġanina i kovi bi nawa aubaina ba lava puyo wapewapedi a vitemai. Bi kota ema kalaġi wagamo ai geludi. ¹¹Bi nawalai faiona mulidimo Aleksandiliya lavedi edi wagamo ke gelu bi ke modina. Niga wagana ba ġome i moito te bodubodu saugina i kovi bi wagana matanemo ba koikoitau labu taditadidi ai moitodi, isedi ba Kasta bi Polak. ¹²Bi ġome ke modina te Silakus tauninemo ke tava ġome bi laġan faiona ke miya. ¹³Ĝome ke modina munaġa te Legium tauninemo ke tava. Bi laġan i sako ba yalousaġa yavala i laulausuve taunana aubaina laġan i sako munaġe ba Puteli tauninemo ke tava. ¹⁴Ĝome ba valevaletimai tauwaisumaġa ke banavidi bi a giuwemai te vaitedi ke miya te laġan 7 a kovi. Muliġa kaka ke nawa Loum. ¹⁵Sauginemo valevaletimai tauwaisumaġa Loummo giumai a vaiye ba a saġa a labelabemai malagai isana, Taomana Faiona Vanuwidi. Bi ġesaudi a tava ani waikunekune gabuna isana Apiyas ġome kei taubanava. ¹⁶Bi sauginemo tama Loummo ke tava ba Loum babadidi Pol taunaġa ai anime te vanuwa a vite bi taunaġa ya miya bi tauwaiġaviya ġemota vaitena te ya kita wata.

* 28:4: Dike ba Molta lavedi edi maimaituwa a waismuġe te lava bai i kauwe waigebona ba ya kovoġi ee yai peki.

Pol Loumḡa i lauguguya nawa

¹⁷ Laḡan waifaioninemo Pol Diu babadidi i giuwedi te a tava lisinemo ai ḡemotidi. Bi i giuwedina gado, “Valevaletigu, tagu mote bai e voye waigebo lava lisidimo ee tamatamada edi vaivai e kagebogebodi. Bi Yelusalemmo a panigu bi Loum lavedi nimedimo a sakogu.¹⁸ Bi Loum lavedi a banavigu te tagu mote bai gebogebona yà voye te maso ai pekigu, taunana aubaina a ḡoeḡoena maso a kaikamaḡegu.¹⁹ Bi Diu lavedi mote a ḡoeḡoe te sa kaikamaḡegu, taunana aubaina e giu te ḡalibona Sisa matanemo yà moito bi tana ya etalegu. Bi mote maso egu lava Diu ei wavudi.²⁰ Bi niga kauwina aubaina te e giuwemi kona tava te ta waigiugiu. Bi tagu Islael lavedi bai kauwina sa waisumaḡedidina, taunana e laulauguguyaena dabanemo seinimo a panigu.”

²¹ Bi tedi ena giu ai munena gado, “Bi em pilipili pepana mote aiyai Diudiyamo i giukamaḡe yovoḡe lisimaimo. Bi kota valevaletimai mabai noke mai a yovoyovona mote bamo a giu waigebogebom ka vaiye.²² Bi ke ḡoeḡoeyena tam em noḡota bai kwa giuwemai, bi ke sibe te lava dobu matabunemo niga damna valivaluna ba sa giugiu tunidaboke.”

²³ Ġome ai anina te bamo laḡannemo ba sa tava sai ḡemoti munaḡedi bi Pol ena giu sai beyavaiye. Mba laḡannemo Diu lavedi wapewapedi a tava Pol ena miyamo ai ḡemotidi. Bi Pol, Maimaituwa ena waibada i giuwatetena olaolalemo i waitubu eete i nawa i dudubala. Mousis bi taugiuwatana bai a gilugilumina taunana i giugiuwata bi i ḡoeḡoena maso nuwedti i vitaledi bi Yesu ai sumāġe.²⁴ Bi lava ena giu a vaiye te ḡesaudi nuwedti i vitaledi bi ai sumāġa bi ḡesaudi mote ai sumāġa.²⁵ Taunana aubaina tedi taudiġa a waikagiu, muliġa kaka sa nawana ba Pol ena giu lisidimo i waikovina gado, “Aluwa Waiyawa i giukauwa eda magumagula lisidimo bi Taugiuwatana Aisaiya i gilumina gado,

²⁶ ‘Kwa nawa em lava otidi Islael lisidimo
bi kwa giuwedina gado,

“Temi giu ko vaivaiyena
bi mote ko sibe.

Temi Maimaituwa kauwa i voyedi kona kitekitedi,
bi mote ko sibedi te bai ya voivoiye.”

²⁷ ♦ Niga lavedi mote bai sima sibesibe,
banina nopolodi a ḡaiġai.

Tedi waibayedti bi bai sa vaivaiyena
mote sima sibesibe,
tedi matedi a pota
banina mote a ḡoeḡoe te sai kita.

Bamoda tedi sa ḡoe bi bai yà giugiuwedina sa kaiwatana,
ba tedi male nopolidmo sa sibe.

Bi bai yà voivoiyena sa kita
bi kota yà giugiuwena sa vaiyena.

Kaka lisigumo sa nuwavitala
bi yà yawanasi.

²⁸ “Temi Diu lavemi mote giukauwa koma vaivaiye, taunana aubaina yà giugiuwemi te Maimaituwa yawasana giuna i giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo te sa vai.”†

³⁰ Ġome Pol kwalabu labu i miya vanuwa i waiwaimaiinemo. Bi lava mabai a tavatavana lisinemo ba matabudi i giu vaidi ena vanuwemo.³¹ Bi Pol mote aiyai i waiġake, nuwana i lautou bi malaudabatolana Maimaituwa ena waibada i lauguguyaen bi Bada Yesu Keliso giuna visuvisuna i wailovelovedi.

♦ 28:19: Giu 25:11   ♦ 28:27: Ais 6:9-10   † 28:28: Lova 29 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopolidmo niga lovana 29 mote ima kenakena.